

הלכות ראש חודש ניסן ניסן הוא מלך מפני חג המצות שבו וכל חודש שהוא מלך אין ר"ח שלו רק יום א' ור"ח ניסן אינו חל אלא באחד מימי אגה"ז.

וארבעה עשר יום לחודש ניסן הוא ערב פסח ותמשה עשר בו הוא ראשון של פסח והוא אינו חל להיות אלא באחד הימים שחל בהן ר"ח ואינו חל בימי בד"ו והסימן דכתיב הוא לבדו יעשה לכם פ"ל לבד"ו ר"ל לא בד"ו.

כל ימי ניסן אין אומרים בהן תחינה והטעם פתוב במנהגי מהרא"ק לפי שבא' \$ במגנצא וכן בוורמייז"א אומרים בניסן תחינה מיד אחר אסרו חג: \$ בניסן הוקם המשכן והשנים עשר נשיאים הקריבו את קרבנותיהן ועשה כל אחד ביום הקרבתו יום טוב.

הרי י"ב ימים ניום י"ג הנה להן אסרו חג ניום י"ד ערב פסח ונכנסו ימי החג. ומתוך שלא נפל לתחינה ברובן לא נפלו בכולן.

וא"א כל ימי ניסן צדקתה דדינו כמו תחינה. ואין מתעניין ואין מספידין בניסן רק הבכורים מתעניין בערב פסח.

ואומרים כל ימי ניסן אל ארף אפים בשני ובחמישי. ולמנצח אומרים בכל יום מלבד ערב פסח ואסרו חג דאין אומרים גם למנצח.

וכן בכל רגל א"א תחינה ולא למנצח בערב שלו ובאסרו חג שלו. זה הכלל כל יום שאין בו קריאת \$ (אין אומרים על המת בניסן לא צדוק הדין ולא קדיש דרבנן): \$ הלל וא"א בו תחינה אפילו הכי אומרים אל ארף אפים וגם למנצח.

עכ"ל מהרא"ק. לעולם בשנה פשוטה קורין פרשת צו קודם פסח וסימניך פקי"ד ופ"סח. ובשנה מעונבת קורין פרשת מצורע קודם פסח. וסימניך סגי"ר ופס"ח מלבד בשנת ה"ש או ה"ח מעונבת קורין פ' אחרי מות קודם הפסח.

התקופה נופלת בניסן אכן לפעמים היא מוקדמת קש לחודש ואדר. והוא שנת ג"ח י"א י"ט למחזור קטן: אמר מהר"י סג"ל מנהג יפה הוא במגנצ"א מתי שיהו שני ימים ראש חודש דבערב הפנסת יום ראשון קודם תפלת י"ח דערבית קורא שמש העיר בקול רם בבה"כ יעלה ויבא להזכיר העם שיתפללו אותו.

ובליל שני קורא ראש חודש. משום דממנו מונין ימי החודש.

ואמר מהר"י סג"ל דביש מקומות קורין בכל לילה יעלה ויבא אכן המנהג במגנצ"א כדפי' לעיל ואמר שכן הוא בס' אבי העזרי. ושאלו את פיו לפי זה מתי שר"ח רק יום אחד יהיו קורין ר"ח שהוא התחלת מניינו ואמאי נוהגי לקרא אז יעלה ויבא ולא נתפרש ודוק ליישב.

ואמר שמקובל בעיניו מנהג יש מקומות שהנערים קורין פדי שלא יהא השמש צריך להפסיק בקריאה בין גאולה לתפלה: אמר המתענה חלום בר"ח צריך להתענות יום אחר להתכפר על שענינה נפשו בר"ח.

וכן הדין בחולו של מועד: (במנחה) דהפנסת ר"ח א"א תחנה ואם ר"ח באחד בשבת א"א בשבת שלפניו צדקתה פללא דמילתא דכל שעה שאם היתה חול שאין בה תחנה

אם היא שבת אין בה צדקתה וכן במוצאי ר"ח א"א תחנה או צדקתה: (בשחרית) של ר"ח מוסיפין ובראשי חדשיכם אחר פרשת תמיד.

יעלה ויבא בעבודה בתפלת יוצר כמו בערבית דוגמא כל ערבית ושחרית דכל שנה שוין לבד דשל שבת. אחר תפלת י"ח אומרים הלל בדילוג.

ק"ש קודם הוצאת התורה להפסיק בין יוצר למוסף. וקלא הוא כל יום שיש בו מוסף אומרים ק"ש קודם הוצאת התורה.

קורין בפ' פנחס פ' התמיד \$ (דין הלל בבית האבל עיין בהלכות חנוכה): \$ לארבעה אנשים. (פהו) עד עולת תמיד.

(לוי) חוזר ומתחיל ואמר להם זה האשה עד רביעית ההין. (ישאל) עולת תמיד העשויה כו' עד שבת בשבתו וגו'.

(לרביעי) ובראשי חדשיכם כו' עד יעשה ונסכו. וכשחל שבת קורין ז' אנשים בפרשת היום ולמפטיר קורא בס"ת שניה וביום השבת ובראשי חדשיכם ואז מפטירין השמים כסאי וכן אם הוא בשבת ובא' בשבת.

אכן אם ר"ח בא' בשבת ולא בשבת אז מפטירין בשבת ער"ח ויאמר לו יהונתן מחר חדש ר"ח בשבת אומרים יוצר אלהינו אלהים אמת. אנפן לה אלים.

זולת אמונתה אמת רבה. בתפלת יוצר ישמח משה אחר אתה קדוש יעלה ויבא בעבוד'. בתפלת מוסף אומרים אתה יצרת אחר אתה קדוש וכליל בו ראש חדש ושבת. בקדושה למוסף אומר הסזן פיוט אלהיכם זרית שמשו.

ואיתא (במחזור ויטר"י) ר"ח שחל בשבת אין מזכיר של שבת ביעלה ויבא לפי שאינו בא אלא בשביל ר"ח ושל שבת כבר הזכיר בזמנו משה. ר"ח בחול אומר בתפלת יוצר יעלה ויבא בעבודה.

ובמוסף ראשי חדשיכם אחר אתה קדוש. בשבת שמכריזין בו ר"ח אין מזכירין בו נשמות רק אם נקבר באותה השבוע ב"מ.

ואם יבא בשבת אומר המברך בשבת. ובשנה מעוברת אומר אדר הראשון וכן אדר השני: בכל ר"ח מקדשין הלכנה מעומד דנחשב לנו קבלת פני שכינה.

ולכך כתב מהר"ח דאין לעמוד תחת שום גג כדי שלא יאהל עמו שום טומאה ומקדש והולך עד י"ב חדש ואין יום י"ו בכלל והי"ו מונין מיום המולד ולא מיום קביעת החדש. וכן בא"ח בר"ח א"א לא צידוק הדין ולא קדיש דרבנן: שלשים יום קודם לפסח שואלים בהלכות פסח דרש מהר"י סג"ל פעם אחת בשבת הגדול שנת קפ"ז לפ"ק והיא השנה שנתבקש בחדש אלול אח"כ לישיבה של מעלה תנצב"ה זכותו יעמוד לנו ופתח הדרשה בק"ק ונירמזישא בהאי לישנא ונדבר משה את מועדי ר"ת "והלוי" יעקב "דורש" ב"רשות רבותיו.

אנכי "תולעת" מאיש "ובזוי" עם "דעתי" יונדע: שלשים יום שואלים בהלכות פסח וסעד ספר הרקח ממשנה רבינו ע"ה שעמד מהחדש הזה משמע חדש שלם וכתב מהרא"ק ראיה דהא עמד בפסח ראשון והזהיר על השני עכ"ל.

ואמר מהר"י סג"ל דהיינו דוקא בזמן הקרבנות לבקר אחר מומין. ואף אשר עתה רבתי השקפה בגלותינו בעו"ה נהגו בשבת הגדול להוציא בדרשה חובת ציבור ונהו א' מן הטעמים שנקרא שבת הגדול על דרך שנקרא יום כיפורים צומא רבה לפי שמאריכין בו בתפלה ובתחנונים.

כך מאריכין פאן בדרשות משום דנפישו ונחמירי הלכות פסח. והפיט קאמר להוציא חובת ציבור אלמא דחובה היא לדרוש ולעולם דורשים בשבת הגדול פשאין ערב פסח חל בו דאז צריכין להקדים ולדרוש.

ועמדו רבותינו הפייטנים ותיקנו את סדרם דרך פלילות בקוצר והיה די לראשונים שוב נתמעטו הלקבו' ועמדו פרשנים כגון הר"ר שמואל מפלייז"א פי' הפיוט דאלהי הרוחות וגדול א' פי' הפיוט דאדיר דר מתוחים וסמכינא מהא דכל בעל בית ילמוד הסדר ובעו"ה מרוב טרדות ומיעוט הלקבות גם זה לא נעשה פעם אחת סיגים ואמר ידענא בעם זה דכולם יודעים הלכות המועד מקטנים ועד גדולים וכ"ש הלומדים שיודעים דברי רז"ל אפילו הכי מוטל על הציבור לשמור הדרשה שמתוף כך משימים אל לבם בשעת מעשה.

ועל פרחי העברתי על מדתי להיות ניאות לכה להוציא ידי חובתם \$ (בכ"ק פראנקפורט) מתחילין בשבת הגדול לנגן בקול רם הכל יודע: \$ ומעשה אטול רשות מהש"י יתעל' זכרו. ואח"כ מהקהל קדישא ובראשם מורי' הר"ר זלמן רונקי"ל: פעם אחת פתח בהאי לישנא.

פתיב פר עשה לנפלאותיו. רוצה לומר מתי שהקב"ה פועל נפלאות ונסים עושה זכרון לדבר כמו במעשה בראשית נעשו כמה נפלאות עשה זכרון לנוח בשבת.

סיפיה דקרא חנון ורחום השם שחינו וריחם לברוא העה"ז אע"פ שלא היה ראוי להבראות טרף נתן ליראיו לשון מזון כמו הטריפני לחם חקי שנותן טעם בתבשיל של שבת דמוטעם יותר מבימות החול כדאשכחן בפ' כל כתבי בעובדא דרבי יוסי.

גם יש לדרוש הקרא פלו על דור המבול שעשה זכרון אותו דף שזנשאר מן התיבה שעשאו סנחריב לע"א בבבל. וכן נדרש בפ' חלק וז"ל אזל אשכחא דפא מתיבותא דנח אמר היינו דאמר אלהא אשר שינזה לנח מן טופנא שמעו שני בנוהי של סנחריב דאמר לזבח אתן לשמו ועמדו וקטלו לאבוהון עכ"ל.

חנון ורחום ה' שחינו על נח וכל אשר אתו בתיבה י"ב חדש שמשפט דור המבול היה שנה תמימה גם יש לדרוש על אנשי סדום שעשה זכרון אשת לוט ונתהי נציב מלח וחינו וריחם על לוט להמליטו.

טרף נתן וגו' יש לדרוש לשון טירוף את הצדיקים בעוה"ז כדי להרבות שכם לעה"ב גם יש לדרוש על גלות מצרים שעשה זכרון חג המצות לספר נפלאותיו בכל שנה ושנה

וְחִינּוּ וְרִיחָם לְגֵאוֹל אוֹתָם מִמְצָרִים גַּם שְׁלֵא הָיוּ רְאוּיִים לְכָה כְּמוֹ שְׁנֵא' וְאֵת עָרוֹם וְעָרְיָה ר"ל כְּלֵי מִצּוֹת.

טָרַף נָתַן לִירְאָיו לְשֹׁנֵי הַפְּרִוּשִׁים נִחָם אֲשֶׁר פִּירְנָס אוֹתָם בְּמִצְרִים אוֹ הַטָּרִיף אוֹתָם בְּעִבּוֹדַת פָּרָה. אִמְהָר"י סג"ל דְּמִשּׁוֹם הָאֵי טַעְמָא דְחִיבֵי לְדָרוּשׁ בְּהִלְכוֹת פֶּסַח ל' יוֹם מְקוֹדָם.

כָּתַב בְּסֵפֶר אֲגוּדָה כָּל מִי שֶׁמְמַלֵּא אֶת הַחֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן מִפּוֹרִים עַד פֶּסַח דָּאז מִתְחִילִין הַשְּׁלִשִׁים יוֹם צָרִיף לִיְזַהֵר לְמִלְאוֹת עִם כְּלִים הַשְּׁיִיכִים לְפֶסַח שְׁאִין בְּהֵן חֲמֵץ אוֹ בְּכֵלֵי יֶשֶׁן מְוֹרָק וְשׁוֹטֵף שְׁלֵא יְהֵא נִדְבָק בְּהֵן שׁוֹם חֲמֵץ וְיִתְעַרֵב בַּיַּיִן.

יַעֲשֵׂו ג"כ בְּרִזּוֹת חֲדָשׁוֹת בְּחֲבִיּוֹת שְׁרוּצָה לְשִׁתּוֹת יַיִן בְּפֶסַח. דְּחִיּוּשֵׁינּוּ אוֹלֵי יְדָבֵק שׁוֹם חֲמֵץ בִּישָׁנוֹת אוֹ יִשְׁפָּשֵׁף אֶת הַיִּשָׁנוֹת לְצוֹרֵף פֶּסַח.

כָּל הַנִּי ל' יוֹם מְנַקְרִין וּמְכַבְּדִין אֶת כָּל הַבֵּית וְכֵלֵי הַבֵּית מִן הַחֲמֵץ וּמְגַרְרִין כָּל מְקוֹם שֶׁיִּדְבָּק הַחֲמֵץ. וְהַיַּיִנוּ כָּל שְׁאָר כְּלֵי הַבֵּית.

אֲכַן הָעֲרִיבוֹת וְחִיבוֹת וְאִמְבְּטֵי אֲשֶׁר לְשִׁין בְּהֵן עֵיסָה כָּל הַשָּׁנָה אִין מוֹעִיל בְּהֵן מְרִיקָה וְשִׁטִּיפָה וְגִרְיָה דְּאֵי אֲפָשָׁר שְׁלֵא יִשְׁאָר כְּזִיֹּת חֲמֵץ בְּב' אוֹ ג' מְקוֹמוֹת וְחִיב לְבַעֲרוֹ לְפִי פִירֵשׁ"י. וְכֵן הַמְּסַקְנָא בְּסֵפֶר מִצְוֹת קָצָר לְפִיכָה הָרוּצָה לְצֵאת יְדֵי חוֹבְתוֹ צָרִיף לִיתֵן אוֹתָם לְגוֹי בְּמִתְנָה גְמוּרָה שְׁלֵא לְהַחֲזִירָה אַע"ג דְּבִכָּל מְקוֹם מִתְנָה ע"מ לְהַחֲזִיר שְׁמָה מִתְנָה בַר מְקִידוּשֵׁי אִשָּׁה כְּדֵי שְׁלֵא יֵאמְרוּ אִשָּׁה נִקְנִית בְּחִלְפִין.

שְׁמָא גְבֵי חֲמֵץ הַחֲמִירוֹ הָעֲרָמָה מִשּׁוֹם דְּמִילְתָא דְּקִבִיעָא הוּא וְגִזְרִין בְּמִילְתָא דְּקִבִיעָא דִּילְמָא אִתִּי לְמִיסְרָה. וְכֵה"ג אָסֵר ר' יוֹחָנָן בִּירוּשְׁלַמִי חֲמֵץ שְׁבִיטְלוֹ וְנִמְצָא אַחַר פֶּסַח מְפִנֵי הַרְמָאִין אַע"פ דְּבִשְׁאָר דִּינֵי הַפֶּקֶר לֹא הַחֲמִירוֹ כְּגוֹן לְפָנוּטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֶׂר.

וְדוּגְמַת זֶה בְּאִסּוּר שְׁבִיתַת שֶׁבֶת הַמִּפְקִיר בְּהִתְמוֹ אֵלָא מִשּׁוֹם דְּגְבֵי חֲמֵץ אֵיכָא לְמִיחָשׁ רַמְאוֹת טְפִי. וְאִם יָרַע עֵינּוֹ לְתַת אוֹתָם לְגוֹי וְשְׁמָא אִין מֵאֲמִינוֹ יִטְחֲנוּ בְּטִיט וְאֵז יִבְטַל הַחֲמֵץ שְׁבוֹ.

וְכֵן הַמְּנַהֵג לְעֲשׂוֹת לְדַפֵּי מוֹלִינִיתוֹת וְעֲצֵי מְגִלְגָּלִין וְכָל כְּלֵי שְׁשִׁימָשׁוּ בְּהֵן בְּעֵיסָה מִהֵאֵי טַעְמָא דְּפְרִיָשִׁי. וְכ"כ בַּא"ח דָּאם שׁוֹם חֲמֵץ נִדְבָק בְּסִדֵּק שְׁאִין יָכוֹל לְחַטֵּט אַחֲרָיו יִטִּיחַ עָלָיו מַעַט טִיט.

וְכֵן הַסֵּל שְׁשִׁימָשׁוּ בֵּיהּ הַלְחָם כָּל הַשָּׁנָה בְּעֵינוֹ יִטְחֲנוּ בְּטִיט ג"כ. דְּאֵי אֲפָשָׁר לְנַקֵּר בֵּין הַשְּׂרָבִיטִים עַכ"ל.

וְכָל דְּבָר שְׂרָגִילִין לְתַת לְגוֹיִם כְּדֵי שְׁלֵא יַעֲבֹר עָלָיו בְּפֶסַח כְּגוֹן שְׂכָר שְׁקוֹרִין (בִּיר) אוֹ חֶלֶת דְּבִשׁ שְׁקוֹרִין (לַעֲקוֹ"ד) צָרִיף לִיתֵן בְּמִתְנָה גְמוּרָה כְּדִפְלִי לְעֵיל: מְהָר"ש ע"ה דְּרַשׁ כְּתִיב מִי הָאִישׁ הֶחֱפֵץ חַיִּים אֲנִי לְרְאוֹת טוֹב נְצוֹר לְשׁוֹנֵה מְרַע.

וְכִתִּיב בְּתַרְיָה סוּר מְרַע וְעֲשֵׂה טוֹב. ר"ל שְׁלֵא יֵאמֵר אָדָם אֲשֶׁב בְּטַל לֹא אֶעֱשֶׂה רַע וְגַם לֹא אֶעֱשֶׂה טוֹב לְכָה אֲמַר וְעֲשֵׂה טוֹב וְאִין לָהּ טוֹב כְּגַמְלִלוֹת חֲסָדִים שְׁהֵא עֵיקַר הַמִּצְוָה שְׁהָעוֹלָם מְיָנִים בְּשִׁבְלָה.

וכה"ג אם הוא ת"ח יהא גומל חסד ללמד תורה לבני אדם בתנאים וניהל' נוח ומזומן לבריות בכל שעה לדין ולהוראה בלי שהות ואם הוא איש עשיר ודבריו הם נשמעים למלכות יטריח את עצמו להליץ צורכי בני אדם נגד השורה.

ואם איש עני הוא שצריך לממונו מקל מקום יטריח בגופו הטוב שיוכל. ואם נצרך הוא להתפרנס מבריות בטורח ויטול דבר נכון ויפחות שכר טורחו מישראל ומרבים פחדים. ואדרבה מצוה רבה ועיקר גמילות חסדים המטריח את עצמו בשביל הצניבור. וכן אמרו רז"ל שצריכין גבאי הצדקה לקנות לעניים חטין לפסח וכן יעשו פרנסי הקהל.

והאי נמי גמילות חסדים הוא ודורשים בהלכות פסח מקודם פסח ל' יום כי חמץ יש בו כמה איסורים והאוכל חמץ מט"ו ואילף פכזות חייב פרת. חצי פזית איסור דאורייתא וליפא פרת.

ומשמתיחילין הל' יום דרף בני אדם לכבד התדרים ולהדיח הפלים ובראש כל דבר לקנות חטין לעניים. וכן העושה ביתו אוצר כגון שמכניס תבן או עצים בביתו לאוצר צריך לכבד המקום מתחילה לראות שאין שום חמץ שם.

ונוקא כשמכניס בין פורים לפסח שהתחילו הל' יום. וכן דרש נמי מהר"י סג"ל ודרש מהר"ש אם לא פינה ובדק מקודם.

צריך לפנות ולהסיר כל התבן והעצים לבדוק אם דעתו לפנותם קודם הפסח. או אפי' הכניסם לאוצר קודם הל' יום צריך לבדוק ולראות מקודם שאין שם חמץ דחיישינו שמא פינה אותם בערב פסח.

גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל אם אין הישראל מקבל עליו אחריות מותר אבל באחריות אסור. ואם הגוי אלם שהישראל צריך לשלם לו אם נאבד החמץ או נפסד גם בלא אחריות אסור להניח בביתו דמיקחשב כאחריות וכיצד יעשה יראה חדר לגוי ויאמר לו שישמנו לשם.

ואם אז נאבד או נפסד הוי של גוי וכי ה"ג מותר וכן אסור לישראל להפקיד חמץ שלו אצל גוי באחריות של גוי וגם בלא אחריות יש לו לישראל להתנות בפירוש שיתנו לגוי במתנה גמורה ואז אם מעכבו הגוי עד אחר הפסח מותר הישראל לחזור ולקנותו.

ואם נתנו לגוי באחריות אסור אחר פסח עכ"ל מהר"ש: דרש מהר"י סג"ל זמן הנעלה מאחרין לכל היותר עד יום אחד קודם ערב פסח ולא יגעיל בערב פסח עצמו שמא ימשך וישהה עד אחר שש.

ואז חל עליו איסור חמץ והוי הפליטה שמגעיל איסור אם הנה הפלי הנגעל בן יומו כדפירשו רבותינו וגם מפני טרדת סעודת חמץ שהיא תוף ד' שעות ימשך זמן ההגעלה ע"כ יקדים והמקדימין עוד יותר הרי הן משונבחיין ועכ"פ יש לכל אדם להגעיל קודם סוף ארבע שעות בערב פסח מגעילין גם פלי שנשתמשו בכלי שני כגון קערות שנותנין בהם המאכל מן פלי הראשון אשר נתבשל בו את המאכל.

דלפעמים מכסין הקערות על קדירה פשהיא מבשלת. וכן נמי שואבין בהם מים ממרחשת המבשל ונמצא תשמישן גם בכלי ראשון לכן צריכין הגעלה בפלי ראשון.

ומהרא"ק פתב דייש להגעיל ג' ימים קונדם פסח. וכן עמא דבר.

ומגעילין פלים וקערות פפות וכלי מתכות וכלי עצים שיש להם בית קיבול וכלי אבנים שפותשין בהן פלפלין. מהר"י סג"ל הצריך ג"כ מדוכת אבן לקלוף עם ברזל טרם אשר מגעילין אותו וכן צריך להדיח ולקלוף פלי עצים מתחילה היטב וכלי מתכות אשר הם פשוטים פגון שפודין ואספלאות צריכין ליבון עכ"ל מהר"ק: מהר"י סג"ל דרש פיצד מגעילין מכניסין יורה קטנה בתוך יורה גדולה.

ובעי התם תלמודא יורה גדולה מאי ומפרשים רוב רבותינו דקאי הך בעיא על אותו היורה שמגעילין בו שצריך להגעילו בראשונה טרם שמגעילין שאר פלים בתוכה. וכן הוא בא"ח.

וכן העידו רבותינו ז"ל שפן נהגו הקדמונים בקהלות שפיר"א ווירמייש"א ומגנצ"א. וכתב ראב"ה אל תטוש תורת אמה ואע"פ שראב"ה ויתר רבותינו פירשו דלא צריך ומפרשים להך בעיא הנזכר על יורה גדולה שרוצה להגעילו אכן הרא"ש דחה ראיותיו ועלינו לקיים תורת אמה ולהגעילו מקונדם ומפרש תלמודא דמגעילין את יורה הגדולה ע"י גדנפא פ"י לסבב שפתו בטיט כדי להעלות הרוחחין עליו להגעילו גם על השפה.

אבל ראב"ה פתב בשם אביו למלאות אותו מים על כל גדותיו ולתלותו פן בשנה. ואז פשהו מעלה בבישולו הרוחחין יכניס אל תוכו אוד בגתלתו אבן רותח מלובן באש ויכה בו כדי שיעברו הרוחחין ויזבו מעל שפתיו וכן נוהגים וכן במהרא"ק.

ואח"כ מערין אותן המים ושוטפין אותו בצונן. וחוזר וממלאו מים פמשפט הראשון להגעיל בו שאר פלים.

ויזהר להרתחו יפה שיעלו רתיחותיו ולא יפסיק מבישול רתיחותיו כל זמן שמגעילין בו וכן במהרא"ק. פשבא להגעיל פלים קטנים שצריך להחזיקם בצבט שלא יפלו מידו אל תוך מי הגעלה לשולי היורה יזהר לו שתי צבטות.

וקמיט האי ורפי האי. וחוזר ורפי האי וקמיט האי למען שלא יהיו חוצצין בפני מי הגעלה. ואם יכול לתלות את הפלי בחוט או משיחה אל תוך מי הגעלה דיו. וכוסות פסוף נמי צריכים הגעלה דפעמים מרתיחין בהן יין.

וכתב רוקח שאין להגעיל פלי תוך פלי או בסל מלא פלים אע"ג דלענן טבילה יכול לעשות הכי מ"מ לענן הגעלה חיישינן דילמא לא סליק דיקולא דמיא במקום שמונח זה על זה. וכן במהר"ק.

ולהכניס הפלי תוך מי הגעלה פעמים אין נכון דחוזר ובולע. הילכה אם יש לו פלים גדולים פגון האגנים וכה"ג שאין יכול להכניסם בפעם אחת תוך מי הגעלה.

אז לא יגלגלם לסבבם תוך המים אף יתחוב כל שיכניס פעם אחת ויחזור ויתחוב צד השני. ויזהר מאד לצמצם תחוב בשנית רק עד מקום שהכניס בראשונה שמה יחזור הצד הנגעל פכר ויבלע מי הגעלה האסורים.

ואם אי אפשר לו לצמצם אז יותר טוב להכניסו שנית ממה שנשאר שם מקצת כלי בלא הגעלה דהה הכנסה שנייה דאוסרים חומרא בעלמא היא. ודוגמת זה יעשה לכלים שיש להם בית יד ארוך ואם הוא כל כף ארוך דגם בפעם שנית לא הספיקו מי הגעלה להגיע באמצעותו כגון מחבת שרובן יש להן בית יד ארוך.

אז אותו הנשאר בתוך כלי הגעלה ילבנו באור. וכן בא"ח הדין פסוק דמחבת מותרת בהגעלה ולא כרבותינו דמצריכין למחבת ליבון באש מאחר שמטגנין בה.

ואם יש לו אגנים גדולים כל כף שאי אפשר להכניסם לשום יורה מתוך גודלן. ולפיכך ידוע ומוכח שאין תשמישתו ע"י האור רק ע"י עירוני לתוכן לכל היורה.

אז גם די להם בהגעלה ע"י עירוני לשפוף תוכן מים רוותחין מפלי ראשון ועדיף טפי להגעילם פכה ע"י עירוני. וצריך למלאם מן מי הרוותחין ויתחוב בהן אודין בגחלתו.

או אבנים מלונבנין באור להעביר מי הרוותחין למעלה מן גדותו. וגם אם לא נשתמש בהן רק בצונן או בכלי שני מ"מ החרמירו חכמים להגעילן בעירוני מפלי ראשון.

אבל האגנים הקטנים או יורה לבנים גם אם ברור שלא בשלו בהן הואיל שיכולין להכניסם אל כלי ראשון בתשמישו. לא די להגעילם ע"י עירוני דחיישינו שהכניסו ליורה מחומצת וצריך לשאל מחבירו יורה גדולה אם אין לו גדול כ"כ ויגעילם בתוכן.

דכדרך תשמישתו כן דרך הגעלתו כדפלי לעיל וכן כלי כסף אע"פ שרוב תשמישו בצונן מ"מ צריכין הגעלה לפסח שמא הרתיח בהן יין ולא אדעתיה כדפלי לעיל. אכן דפין ושלחנות שהן פשוטין די להם בהגעלה ע"י עירוני דחיישינו שמא בלעו ג"כ חמץ ע"י עירוני וכבולעו כף פולטו.

והמגעיל ע"י עירוני ששופף הרוותחים על הפלי להגעילו יזהר שישפוף מים הרוותחין דוקא מן הפלי שבשלו בו והוא נקרא כלי ראשון ואל ישאוב עם כלי אחר מפלי שבו הרוותחין ולערות ממנו להגעיל משום דכלי ששאוב עמו הוא כלי שני ונתבטל בו בישול הרוותחין טרם שמגעילין.

אכן אם שוהה את הפלי ששאוב עמו תוך הפלי שמבשלין בו הרוותחין בעוד הוא שם מעלין המים רותחין שפיר מתקרי גם הוא כלי ראשון. והמערה הרוותחין להגעיל הוא יזהר לשפוף אותם בזריזות ולא יעמוד מרחוק וישפוף ע"י זריקה באויר כגון שמתקרא שפא יטנף את בגדיו או שפא יכנוה ממי הגעלה מניצוצות החמין כדרך המון העם לא שפיר עבדי.

דכה"ג שאין קולות הנצוק מחובר אל כלי ראשון לא מיקחשב עירוני אפי' לחומרא שכתב בספר תשב"ץ ובאגודה גבי גר של חלב הנוסף על הפלי דלא חשיב עירוני כ"ש לקולא דלא מיקחשב עירוני להתיר את הפלי בהגעלתו ע"כ צריך לעמוד בסמוך לו לשפוף המים בפעם אחת להגעיל בעירוני אע"פ דהפייט נקט בלשוננו זורקין לאו דוקא הוא אף ר"ל שופכין פי זריקת חמין נצטנן באויר ולא מיקחשבו כלי ראשון אף לחומרא כמו שפלי לעיל והמגעיל דפין ושלחנות חנות יהיו מקודם מנזקרין מן החמץ ומשופשפין יפה יפה בכל חריציו ויהיו מנוגבים מן המים שלא יהא עליהן שום צונבין שפא יצטנן הרוותחין קודם

אשר מגעילין החמץ או האיסור וכן כל פלים צריף לנקרן \$ (דפי מוליאות צריכין ג"כ הגעלה בכלי ראשון דלפעמים זב מפל טינוף ונחלודה טרם הגעלה וכן בא"ח עליהם גבינה המוליי' או הבשר פשהו חמין) מצאתי:) דילפי' מדכתיב אף את הזקב לרבות תציצה.

וכל הפלים ישהו אחר השפשוף שלא יהיו בן יומן טרם שמגעילין אותן ר"ל שלא נשתמש בהן מעת לעת דהיינו תוף כ"ד שעות שהוא יום שלם דאז נפגם הטעם שבלוע בו ושרי קודם איסורו.

וכן בא"ח אע"ג דיש ס' במים וגם עדיין שעת היתר הוא. והטעם מפני ש בספר מצות קצר מנהג העולם כשמגעילין דפין ושלחנות פשוטין אז מניחין אודין או אבנים מלונבין על גבי עצים קטנים או ע"ג אספלא ומעמידין על הדפין ושלחנות כדי לערות עליהן הרוחחין שלא יצטנו מן העירוי ויגעילו יפה.

ואז מקום הנחת האודין והאבנים תצצו ולא סליק שם דיקולא דמאי לפיכך יזהר להסירן ולערות רווחחין שם. או תבירו יתפוס האוד בידו או האבן בצבת והוא יערה וישפוף הרוחחין על גביהן.

ויזהר לשפוף צונגין אחר שהגעילו כל כלי ברוחחין. והטעם פירשו רבותינו כדי שלא יחזרו מי הגעלה ויבלעו בכלי.

וכ' ר"ש בתשובה וכן פי' רב האי גאון. ומר רב נהילאי אבנה.

אותן תיבות ומגדליו שאוצרין תוכן המאכלים כל ימות השנה. אין נכון להגעילם להסתפק ולהשתמש בהן בפסח דסתמן פמה וכמה פעמים נשפכו בתוכם מאכלי חמץ כל השנה.

ואי אפשר לטהרן כל כף שלא נשאר מאומה בין הדבקים ואם נשפף לו עתה שום מאכל בפסח יגבהנו ואולי יתערב בו שום חמץ שנשאר בסדקין. ואיסור חמץ בזמנו במשהו.

ואם הגעילין יזהר במאד שאם נשפף לו שום דבר בפסח שאל יגביהנו כלל לאכול. וגם אליניח בתוכו להדי' על הדפין שום דבר חם בפסח וטוב יותר להניח חתיכת דפין או סמרטוטין על כל דף ודף כדי שלא ישתמש להדיא גופיה.

פלים המטולאין אין מגעילין אותן כי מקים הטלאי חוצץ. אכן אם הסיר את הטלאי עד אחר שהגעיל את הכלי יגעיל את הטלאי בפני עצמו או ילבנו באור ויחזור ויטלאנו עם אותו טלאי.

ואם בחידושן הוטלאו אין נחוש להסירו דכבולעו כף פולטו דרש מהר"י סג"ל יותר טוב לקנות ספינים חדשים לפסח ממה שמגעילין הישנים ואם בא להגעיל ספינים המחושקים פסח אצל הקתא ובראשם מסחרא מעיקרא בחידושן נחשקו וכבולעו כף פולטו.

אז יזהר לגרר יפה במחט או בספין היטב בכל חריצי' ונעיצין. והלקתא אידי ואידי ברוחחין ר"ל הקתא והלהב.

אם אחר תשמישתו נחשקו צריף להסירם טרם שמגעיל. אכן אם הפסח שבהן משוקד שקו' (גיבלעו מאלט) גם אם הנה בו מעיקרא איסור להגעילם דהמשוקד מין חרס הוא

ובליעתו אינו יוצא מידי דופיו לעולם ואת הרושם מן ספין שמגעיל יגרר וינקר יפה קודם.

ואם לא חש עליו טוב שישחזו עד שימחה הרושם. ספין שהוא טריפה צריך ליבון להכשירו וישחזו אח"כ ונטבילו אז.

והבדן שהוא התיק שלו אין לה תקנה להכשיר. ספינים והקרדומות ישחזו וישפשוף גם הקטא יפה ובכל חריצין ונעיצין ינקר יפה מחמץ בעין ותו יגעילם.

יש ספינים שהקטא שלהן עשוי מקרן יש רבותינו אוסרין אותן בהגעלה משום דע"י הרוחחין יתרפף הקרן ויתקלקל ויקפיד עליו מלהגעילו כדין וכל כלים עשויים מקרן וכן איתא בא"ח על כפות עשויים מקרן.

כל פלי גוים צריכין טבילה אחר הגעלה אף אין נכון להשתמש בשום פלי גוים הממושפנים ביזו טרם נחלטו בידי הישראל אם לא שיטול רשות מן הגוי דסתמא מקפידין ואסור לגנוב אף דעת גוי ואם הנרשו לו מן הגוי מותרים אחר הגעלה בלא טבילה דלא בעי טבילה רק פשהחלטו לישראל דיוצאים מרשות הגוי ונחשבים לישראל בכלים חדשים.

כלים שיש להן תוף כגון הני קנקנים יזהר לשפשוף אותם מבפנים יפה ועל השוליים מבפנים. ואם פיהן צר שא"א לשפשוף מבפנים או שיש להן קנים שקורין (רורין) אסורים בהגעלה וכן פלי זכוכית שפיהן צר אף למ"ד דמתיר זכוכית בהגעלה אלו אסורים.

כלים הצבועים העשויים מעץ אין להם תקנה להגעילם כדפ"י רב האי גאון דדינם ככלי חרס. וכן כל פלי זכוכית.

כלי חרס הישנים אין נוהגין להשתמש בהן בפסח דאין להן תקנה לא בהגעלה ולא בליבון דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם. אם לא ע"י חזרת בכבשן למקצת רבותינו ודוקא כבשן ממש שמצרפין בתוכו כלי חרס כדפ"י הרא"ש דאז לא חייש עליה דילמא יפקע וילבנו יפה.

אבל תנורים שלנו לא מועיל אפי' הגדול של אופה ע"כ יצניעם מן העין עם שאר כלי חמץ שלא יבא לטעות להשתמש בהן בפסח. וטוב להצניע גם המפתח מן החדר שהצניעם שם שלא ישגה דלא בדילי כהרא"ש וכן בא"ח דרש מהר"י סג"ל מאד הקילו רז"ל בחביות שנשתמש בהן שכר שעורים שקורין (ביר).

יש מתירין בהדחה ויש בשפשוף יפה ויש בעירווי ג' ימים להשתמש בהן יין לפסח ומביאין ראיה מירושלמי דמתיר בעירווי הני גרבי דכותח. אכן רבינו שמשון מחמיר בו ודחה הראייה ואמר אפי' לשהות בביתו צריף עירווי וסבר ליה דהוא בירושלמי סבר ליה קדרות בפסח ישברו ולא התיר אפי' ע"י עירווי להשתמש בהן בפסח דשכר שלנו חמץ גמור הוא כדאי' באשר"י ושמא ישאר חמץ בעין.

והרוצה להשתמש בהן לפסח או הוא צריף לפותחו מצד אחד להוציא את שוליו ולנקרו ולשפשו יפה יפה ואח"כ להגעילו. ולא דמי ליני נסו שהוא צלול וע"י עירו או הגעלה מבטלין הפליטה.

וע"כ אל לקנות אפי' גרות של חרס חדשי' להדליק בהן שמן במקום שמנהג להשתמש לאורן אצל המאכל דזמנין מדליק בהן שמן מותר טיגון והוא חמץ גמור וזמנין מטיב את הפתילה בידו וזמנין דאטיף.

סל או לפה שקורין (זיפ) או משמרת שקורין (זיאי) וכן הברזל מנוקב שמפרפרין עליו את הפת שקורין (ריב אייזון) בכל אלו אין הגעלה מועיל בהן מאחר דא"א לנקרו בין הנקבים. ומה שיש בפיוט דאדיר דר מתוחים קדרי נפ"ה יש גורסין כפ"ה.

וכ"כ בא"ח על כל פלים המנוקבים שמולחין בהן בשר אי אפשר להכשירן בהגעלה פלים שא"א להוציא החמץ שבבקעים וסדקים. יטיח טיט על אותו המקום ומועיל הביטול כדפני' לעיל מרדות של חמץ שקורין (אונו שוביל) אין להם תקנה לפסח משום דע"י האור בלעו ואין פולטין אלא ע"י האור ובלבד אינו עולין לכו צריף חדשים למצות או ישנים המינוחים לפסח.

מרחשת שהושחר מבחויץ שתשמישו על גבי האור והיה טרפה ורצו להכשירו לפסח הצריכו מהר"י סג"ל לשפשו מפני יפה ולנקרו בכל צדדין כפי יכלתו ואח"כ להכניסו לתוך יורה אחרת ולהגעילה ואינו די בעירו רותחין לתוכן דמסתמא מתוך קטנותו תשמישו כף בהכנסו ליורה כף פולטו.

והיה של גוי ונחלט ביד ישראל והצריכו טבילה. כיוסי קדינה והיא מתכת אין תקנתו לפסח רק בליבון דדינו כמו אספלא דלפעמים צולה או מחמם על הכפוי במקום אספלא.

אותן בני אדם המשנהין שפודין ואספלאות עד ערב פסח ללבנן או בתנור שמחממין בלאו הכי למצות לא עושין כדין להשהות עד שעת איסור חמץ אף ילבנן מקודם וילבנן על פני כולן גם הבית יד.

בבית מהר"ש לייבנו גרות חרס שהדליקו בהן שמן וליבנו אותן בערב פסח. כוס כסף היה לו זר עולה למעלה מן השוליים ואותו הגזר היה מסונג חורין וסדקין לבוי הפלי.

ואמר הבעל לפני מהר"י סג"ל אתן הפלי לאומן צורף ליפותו ולטהרו כדי להגעילו אח"כ לצורף פסח. והורה אליו מהר"י סג"ל דלא די לו בייפוי הצורף דהם אינם עושין רק לבוי למראית העין ולא בכל צדדין כפי צורף הגעלה אף הישראל הוא שפשוף את הפלי יפה בכל צדדין ועל השוליים בפנים וגם ינקר ויטהר כל חורי הגזר.

והיה בודק את הפלי בכל צדדין אם נדבק בשום מקום שהיה נשבר אחר תשמישו ונתקן דאז הוי חוצץ בהגעלה ולא מצא. וכיוסי הפלי והוא היה פלי בפני עצמו שלא היה פתיל עליו והיה עליו ג"כ זר עולה מגגו וע"ג הגזר היה מכוסה טס כסף משוקד עם ציורין.

והיו רואין דרך חורי סירוגין הגזר מעבר לעבר בין גוף הכפוי ובין הטס שעל סירוג הגזר ולא רצה להתיר פלי הכפוי בהגעלה כי אמר אולי שום חמץ נפל אל תוך החלל דרך

חורי הסירוג ואי אפֿשר להוציאו אֶכּן אם רוֹצֶה להסיר טס הפֿסֿף מעליו למעלה לטהרו
מחמץ בפנים הרשות בידו.

ועל המשוקד מאחר שהוא אֶחורי הפלי מבחויז במקום שאין שותין אין לחוש דוקא
המשוקד מבפנים אֶסר מהר"ש משום ששורי' בתוכו פת בינין והוי פבוש כמבושל. אגן
נחשת קנו מגוי להגעילו ללוש בתוכו עיסת מצה.

והיה נשבר בשפה ומחמת השבירה נתפשטו סדקים קטנים. והורה מהר"י סג"ל לשפֿשֿף
יפה ולהרחיב את הסדקים לגרד ביניהם יפה ולהגעילו אֶח"כ ואז יתנו לאומן גוי להתיך
בדיל על השבירה ועל הסדקים ולהחליק יפה להשוותו לשפת האגן ואל יסתום השבירה
בחתרכת נחשת מחובר בית ידות כרגילין להטליא פלי נחשת.

כי אז נכנס קמח ובצק ביני הדבקים ולא מצי בכל פעם ופעם לגרר אחריו פדי לטהרו
פראוי. והעיד הרב הנז' על אביו מה"ר מולין ז"ל שהי' אליו אגן אֶחד שגפגם בשפתו
והניח לחתוך את הפגימה ולהרחיבה כמלא אצבעו ולא רצה להסתים הפגימה מטעם
דפרישה והחזיקו בו כמה שנים.

פעם אחת שאלו למהר"י סג"ל על אגן נחשת להכשירו לפסח והורה אם גילש בו כפר
אז אין מועיל לו הגעלה. ואם לא גילש בו מגעילין אותו אפי' ביורה של גוי ובלבד שלא
היא בו חלודה או גומא.

אסימא שהוא מדוכה של נחשת אמהר"ש יש אוסרים להגעילו לפסח ויש מתירין
בהגעלה ונוהגין שלא להגעילו כי רובן יש בהן גומות. וגם המתיר בהגעלה מודה אם יש
בו גומות לא מועיל בו הגעלה וכעי ליבון.

ומהר"י סג"ל דרש דיותר טוב להיות לו חדש או מיןחד לפסח ומאן דלא אפֿשר ויש לו
אֶחד מחומץ יתן אותו לאומן גוי היודע ללבנו באור יפה שאינו מתקלקל. וכו' ספינים
שיש בהן גומות צריכין ליבון אם לא יוכל לנקותם יפה וכן בא"ח כי במקום הטיונוף לא
סליק דיקולא מי הגעלה וכתוב אף אתהזהב ודרשינו אף להעביר חלודה והוא הדין
לטינוף.

מהר"ש אמר פללא הוא כל שיש בו גומות או חלודה אפי' כל שהוא לא עולה בהגעלה
וכעי ליבון. אֶכן חלודה מבחויז או למעלה על שפתו אין מעכב בית שאור יש מרבותינו
אוסרים בהגעלה ובית חרוסת והמלח פולן דומים לבית שאור דקשה חימוצן ואין הגעלה
מועיל בהן.

אֶכן רבינו ברוך מתיר פולן בהגעלה דוקא שלא להקל גם אי תשמישן הנה בצונן. ולדין
אין נפקותא דאין אגן משהינן גם בבית כדפי' לעיל רק לענן מדוכה דר"ת ויתר רבותינו
מחשבין ליה לענן פסח כבית שאור ולא שרו בהגעלה ויש מתירין ע"י מילוי גומרי עד
שיהא חוט נשרף מבחויז.

ומאן דאפֿשר טוב להיות לו מיןחד לפסח או חדש פדלעיל עיין בהג"ה במיימון מר
מהר"ש שמה"ר אייזק ז"ל אמר שאין להגעיל לפסח פלים המשוקדים שקו' (גישמילצט)

או (גיבלעכמולט). וְהַעֲעֵם כִּי עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן מִינֵי זְכוּכִית לְכָף דִּינוֹ כְּכֹלֵי חֶרֶס וְאִינוּ מוֹצִיא מִיַּד דְּוִפְיוֹ בְּהַגְעֵלָה וְכֹן סִבֵּר מְהֵרָ"י סג"ל לְעֵיל וְנִכּוֹן לְהַחְמִיר.

אָכֵן אָמַר שְׂקִבְלָה בְּיָדוֹ אִם מְשׁוּקֵד מִבְּחוּץ בְּמָקוֹם מוֹכַח שְׂאִין מְשַׁתְּמָשִׁי שֵׁם אֵין לְחוּשׁ כְּדַפְּנִי לְעֵיל. קִנְקֵן הַתִּיר מְהֵרָ"שׁ לְהַגְעֵיל.

וְעַל הַשׁוֹשְׁנָה שֶׁהוּא רִוּשָׁם לָהּ מִבְּפָנִים וְעַל הַצְּמִיד הַפְּתִיל לָהּ מְעִיקָרָא הָיוּ וְכַבּוּלְעֵן כָּף פּוֹלְטָן אֲדָּה יִשְׁפָּשֵׁף יָפָה גְּנוּמוֹת הַשׁוֹשְׁנָה דְּמִבְּפָנִים עַל שׁוּלְיָהּ וְחֲרִיצֵי הַצְּמִיד. גְּבִיעַ פֶּסֶף נִחְלָט בְּיַד יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹי וְהַנִּיחַ לִנְפוֹתוֹ וְהַגְעֵילוֹ הַצְּרִיף מְהֵרָ"שׁ טְבִילָה כְּדַפְּנִי לְעֵיל קִנְקֵן נִגְעַל וְלֹא נִכְנַס בְּנִלְהָ פַעַם אַחַת בְּרוֹתְחִין וְהַפְּכוֹ וְהַגְעֵילוֹ הַנְּשֹׂאָר.

וְהַצְּרִיף מְהֵרָ"שׁ לְהַגְעֵילָה שְׁנִית כִּי אָמַר דְּבַעֲיָנָן שְׂיֵהָא הַפְּלֵי בְּפַעַם אַחַת בְּמִי הַגְעֵלָה אָכֵן מְהֵרָ"י סג"ל לֹא סִבֵּר כֹּן בְּזִמְן שֶׁא"א כְּדַפְּנִי לְעֵיל. הַיּוֹרָה אֲשֶׁר נִגְעַל בּוֹ צְרִיף לְהַגְעֵילָה פַעַם שְׁנֵי אִם רוּצָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְפִסַּח.

כֹּן הִשְׁיֵב מֵר הַיִּלְאֵי וְרַב הָאֵי. וְר' אָמַר שְׂיִשְׁפֹּן מִי הַגְעֵלָה מִמְּנוּ כְּשֶׁעֲדִינָן מְרוֹתְחִין בְּבִישׁוּל טָרֵם יִצְטָנָן בּוֹ וְיִשְׁטוּף בְּצוּנָנִין כְּדַרְךָ כָּל פְּלִים הַנְּגַעְלִין אֲמֵהֵרָ"י סג"ל מִי הַגְעֵלָה הַנְּשֹׂאָרִים יִשְׁפֹּן בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יִתְאַסֵּף הַחֲמִץ שְׂבֵהָן יַחַד.

קִדְרוֹת חֲדָשׁוֹת שֶׁל חֶרֶס שְׁקֵנוּ לְצוּרָף פֶּסַח לִיבְנָן בְּאוֹר וְכִשְׁהִסִּירוּ אוֹתָן מִן הָאֵשׁ זָרְקוּ בְּתוֹכּוֹ מַעֲט מְלַח וְהַנִּיחַ כָּף מַעֲט וְהִיָּנוּ הָא דְאֲמַרִי מוֹלְלִין אֵת הַקִּדְרוֹת וְאִחַ"כּ בְּשֵׁלוֹ מִים בְּהוֹ.

וְשֶׁאֵלוֹ מִמְהֵרָ"שׁ לָמָּה הַצְּרִיכוֹ בְּנִלְי הָאֵי וְהַשְׁיֵב שֶׁהָיוּ מַחְמִירִין עַל עֲצָמָן כְּדִי לְעַשׂוֹתָן חֲזֵק בְּיוֹתֵר. אָכֵן מִן הַדִּין אֵין צְרִיכִין רַק לְהַחֵם בְּהוֹ מִים טָרֵם שְׂמִבְשָׁלִין בְּהוֹ וְתוֹ לֹא מִיָּדִי וּמְהֵרָ"ל אָמַר מָה שְׂמִבְשָׁלִין מִים בְּקִדְרוֹת הַחֲדָשִׁים בְּפִסַּח טָרֵם אֲשֶׁר מְבַשְׁלִי בְּהוֹ תְּבַשְׁלִין יֵשׁ לְעַשׂוֹת כֹּן בְּכָל עָרֵב שַׁבַּת וְעִ"ט כְּשֶׁרוּצָה לְבַשֵּׁל בְּקִדְרָה חֲדָשָׁה כִּי גָמַר מְלֶאכְתֶּם הוּא לְהַבְלִיעֵם מִים חֲמִין.

וְאִם לֹא עָשָׂה קוֹדֵם שַׁבַּת אוֹ י"ט אִז נַעֲשֶׂה בְּשַׁבַּת בְּשַׁעָה שֶׁהִטְמִין בָּהּ הַחֲמִין אוֹ בִי"ט כְּשֶׁמְבַשֵּׁל דְּמִתְחַיֵּיב אִז מְשׁוּם מַכַּת פְּטִישׁ דְּהֵיָא אָב מְכָל גָּמַר מְלֶאכְתּוֹת: הַלְכוֹת מֵיָא דְלִישַׁת הַמְּצוֹת אָמַר מְהֵרָ"י סג"ל בְּיוֹם י"ג בְּנִיסָן סְמוּךְ אַחַר שְׁקִיעַת הַחֲמָה קוֹדֵם צֵאת \$ (כְּשֶׁחָל י"ד בְּשַׁבַּת אִז שׁוֹאֲבִי מִי הַמְּצוֹת אוֹר לִי"ג.

אֲפִילוֹ לְצוּרָף מוֹצֵאֵי שַׁבַּת. וְהַטַּעַם דְּדוּעַ שְׂמָא יִקְדִים אוֹ יִאֲחַר): \$ הַכּוֹכְבִים דְּהִיָּנוּ בֵּין שְׂמָשׁא וְכוֹכְבָא שׁוֹאֲבִי מִים לְלוּשׁ בְּהוֹ הַמְּצוֹת וְטַעֲמָא דְּבַעֲיָנָן לִינָה לְרַשׁ"י דְּנִיסָן יְמוֹת הַגְּשָׁמִים עֲדִינָן וְהַשְׂמָשׁ בְּשִׁפּוּלֵי רְקִיעַ מְהַלְכָת וְאָנָן בַּעֲיָנָן שְׂיִצְטָנָן הַמִּים בְּתַלוּשׁ מְשׁוּם דְּבַלְיָלָה מְעִינּוֹת אִז רוֹתְחִי וְצְרִיף שֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּים מְחַוְבָּרִים כְּלוּם מִן הַלְיָלָה אֲדָּה קָשָׁה אֲמָאֵי אֵין מְמַלְאֵי אוֹתָם בְּיוֹם קוֹדֵם שְׁקִיעַת הַחֲמָה אֲלֵא נִרְאָה כְּמוֹ שְׂפִי רִיצַב"א צְרִיף שְׂיִצְטָנָן הַמִּים כ"ד שְׁעוֹת טָרֵם שְׁלִשִׁין בְּהוֹ עֵיסַת מְצָה וְהִיָּנוּ שְׂנַצְטָנָן י"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם בְּהִיוֹתָם מְחַוְבָּרִין בְּבֵאֵר לְמַטָּה וְהַשְׂמָשׁ יִצָּא עַל הָאֲרִץ לְמַעְלָה וְרַחוּקָה מְהוֹ.

ולעת שקיעת החמה בערב נתחממו הבארות אז צריף לשאוב המים להצטנן כל י"ב שעות הלילה למעלה כל זמן שהשמש למטה. והיגנו כ"ד שעות נתרסקו המים מן השמש וכו' זה נמי במהרא"ק.

הלפך יזהר כל אדם בכל יכלתו לצמצם ולכונן שישאב המים ביוהשמשות דהיגנו בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים טרם שתזרח הלבנה באדמה כי אז הוא לילה דאורייתא לכל מילין.

וכשהרבה בני אדם צריכין לשאוב מן באר אחד לפעמים נתאחרו מקצתם לשאוב אחר זריחת הלבנה ואין נכון דנדאי לילה הוא אף להשלמת תענית יום פפורים ולהיתר מלאכה. אע"ג דכתב בסמ"ק דסוף לילה גורם הצניחה.

יותר טוב שיקדים קצת משיאחר עד זריחת הלבנה כי אין אותו איחור נזכר בתלמוד כמו הלילה. מנהג יפה הוא לנקות ולטהר המעין תחלה ואם אי אפשר לנקות כולו מתוך רבוי מקור מימיו מ"מ ישאבו מתוכו מים הרבה טרם שואבין מים למצות אולי ימצא שום חמץ שהיה בו.

וכל הבארות שבבתים סתמן נשאבו מהן מים רבים בו ביום אשר טיהרו בהן כלי הבית מחימוצן. אמרה"י סג"ל כתב ה"א"ש אם הזמן חם ישים המים במרתף שהוא קר.

ואם עת קור הוא יניחם בבית דאז מרתפות חמין הם. ויסגן את המים כדי שלא יהא בהן שום גרעין של חמץ.

ויכסם יפה יפה. מצנה הוא לומר בפה הגי מים למצות ולא די במחשבה לבד.

וקצת תימה הוא מה שימור שיניו באמירה. אף בשמת לישה ושמה טעמא הואיל דהמים אינו בטילין בעיסה נחשובים נמי צורך הפת.

נכון לשאוב מי המצות מן הנהרות כמ"ש רש"י ויש ארצות שנוהגין כן. אכן ברוב מקומות נתבטל מתוך הרשע.

השואבין מן הנהרות ישאבו ג"כ קודם הלילה משום לא פלוג. וטוב ונכון הוא שדונקא בעלי בתים ישאבו את מי המצות ולא ע"י נכרים.

וכ"כ הר"ר שמואל מפילז"א וחומרא יתירא היא. ואולי טעמא כיון דאי אפשר בלתי מים מין עיסה הם כמו שפירשו התוספות בסוף מסכת ביצה בההיא דמים ומלח לעיסה וקרינו בהם ושמרתם את המצות.

ושמה על פן נהגו יש קדמונים להיות להם כלי מיוחד למי המצות שהישראל בעצמן שואבי' כאשר המנהג עדיין בבני רינו"ס אמנם מאן דאפשר ליה משתדל שיהיו כולם נשאבים ע"י יהודים.

דהא אם נאבד האפיקומן סומכים על שאר המצות שאכלו ואם טנח הוא שלא יוכל לשאוב כולו על דרך זקן או חולי מ"מ יטריח את עצמו לשאוב מי המצות שצריף לסדר. וכו' המרדכי הוא בעצמו שאבם ובני רינו"ס נזהרים בכך.

וגם מייחדים מי המצות לכל לילה בפני עצמה. תקופת ניסן לפעמים שחל בליל שאיבת מי המצות.

הורה מהר"י סג"ל אע"ג דיש אומרים דאין נפקותא בזה ואין סכנה במים רק לשוטה אותן בשעת התקופה. וכ"כ המרדכי ורוקח דאין נפקותא במי המצות להשמר מספנת התקופה דשומר מצנה לא ידע דבר רע.

אכן לא נהגינן הכי דאין סומכין על הנס. אף יקח יתד ברזל חדש ויתלה בחוט או משיחה אל תוף המים בשעת התקופה כמנהג העולם.

ואל ישליכנו שם דכשיוציאנו צריך להכניס ידו תוף המים ויתחממו. ודוקא יתד חדש או מחט וכה"ג ולא ברזל אחר שמה ידבק בו מאומה ויבא תוף המים וכן מסיק נמי במהרא"ק לתת ברזל אל המים כל זמן התקופה ואז אין רשות למזיק.

הג"ה במהרא"ק דאין להקפיד על התקופה אלא בנהרות ולא בעיר אף דגזרו עיר אטו נהרות. וכן אם בר מינן מת באותה דירה אין לשפוך את מי המצות דאין חובה הוא אף לפרסומי מילתא עכ"ל: הלכות בדיקת חמץ אור לארבעה עשר מיד אחר ששאו בו מי המצות מתחיל זמן בדיקת חמץ.

\$ (ארבעה עשר בניסן שחל בשבת שואבין מי המצות אור לי"ג שהוא יום חמישי אחר שקיעת החמה ואפילו לצורך מוצאי שבת לאותן שאופין המצות בליל שני לחיבוב מצנה בשעת צריכתן לשאוב המים ביום חמישי י"ב ניסן.

והטעם פשוט שמה יקדים או יאחר אם ימלא המים בהכנסת שבת או במוצאו ואז בודקים חמץ ג"כ אור לי"ג אחר שמלא המים: \$ שהוא תחלת הלילה. ואסור ללמוד כ"ש שלא לסעוד עד יגמר הבדיקה דילמא אתי לאימנועי מצות הבדיקה ויטהר ידיו ע"י נטילה טרם שיברך על הבדיקה.

דכל המברך צריך נקיות ידים מקודם. וכן יסד הפייט בסדר אדיר דר מתוהים.

ונ"ל מברך כזאת באומץ על ביעור חמץ ור"ל באומץ הוא נטילת ידים דכתיב טהור ידים יוסף אומץ. וכן מסיק במהרא"ק בשם רבינו אפרים וכשהוא מברך על הביעור אז יהיו בני ביתו עומדים אצלו ועונין אמן על ברכתו.

ואז יכולין לסמוך על אותה ברכה ולסייעו לבדוק משום דאפי' עשרה העושין מצנה אחת א' מברך לכולן תנן אור לי"ד בודקין כו' וכתוב אף ביום הראשון וגו'. ודרש רבותינו ראשון הוא י"ד דניסן.

מאד חלק. ומלא תשחט על חמץ.

השבתה בלב הוא לרש"י מתשביתו ולר"ת מפת הפקר אכן החמירו רבותינו לבדוק אחר חמץ ולבערו משום בל יראה ובל ימצא. ולר"י משום דילמא אתי למיכל מיניה הואיל והוא חמיר כל כף דאית' בבל יראה ובל ימצא משא"כ בשום איסור.

דאפי' קדשים אחר אשר נתותרו שוב לא עובר כמו גבי חמץ דעובר כל שעה בבל יראה ובל ימצא. וגם כל השנה רגילים בו לא בדילי מינ' על פן הצריכו ונהחמירו לבדוק

ולבערו: שנו חכמים כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריכין בדיקה והיינו שידוע בודאי שאין שם חמץ מתוך שאין רגילין לבא שם.

כגון חורים העליונים למעלה מקומת אדם ותחתונים למטה מג' טפחים. וכן זיזין וכה"ג דמסתמא לא נשתמש בהן חמץ.

אכן פעמים ים מקום מיוחדים לחמץ וידוע שנשתמש שם צריכין בדיקה אפי' עליונים ותחתונים וכן לדידן כל סתם חדרים ועליות צריכין בדיקה דמשתמשים בכלן. ולפעמים עומד מסעודה ופתו בידו והולך שם וכן בא"ח פדרה שמכניסים חמץ גם בחדרי המשכונות דלפעמים קם בתוך הסעודה להביא משכון ופתו בידו ושוכח שם וכן חדרי כבושים ושל גבינות ומרתפות.

וכל מקומות שמשתמשין שם ולא קביעי ואפילו בית העצים וגחלים אם אין שם תרנגולים או שאר עופות האוכלים החמץ ומהאי טעמא דמסתפק מן המרתף נכון לעשות ברזות חדשות לחביות למשוך בהן יין לפסח משום דהישנים מלונלכים בחמץ מדיים שבתוך הסעודה כדפי' לעיל.

סוף פ' ביצד משתתפין פירש"י וכי גביהי פותל עשרה לא חזי לבני חצר לתשמיש. אמר"י סג"ל מפאן מייתי ראי' בירושלמי דפסק בהלכות פסח דחורי הבית העליונים הפטורים מן בדיקת חמץ אותן שהן למעלה מעשרה טפחים כדקא.

ואמר שהרא"ש פסק חורי עליונים הפטורים מן הבדיקה היינו אותן שהן למעלה מקומת אדם כדפי' לעיל ואדרבא אותן שהן למעלה מי' טפחים הן עיקר תשמישו של אדם וצריכים בדיקה וכן בא"ח.

אל ידבר אדם בשעת הבדיקה דברים בטלים שלא יסיח דעתו מן הבדיקה. אף צורך הבדיקה כגון לפתוח החדר ליכנס לבדוק בו או להדליק אליו הנר אם פכה וכל כה"ג מותר אפי' למאן דאוסר דברים משום הפסק הברכה מ"מ הוי כמו טול פרוה או גביל לתורא דלא מייחשב הפסק גבי המוציא.

זמן בדיקת חמץ קבעו חכמים בלילה משום דאז בני אדם מצויין בבתיהם וגם אור הנר יפה אז לבדיקה. ולאור הנר בעינן דבדיקה יפה היא ואסמכוה אקרא.

ואם לא בדיק בלילה יבדוק ביום גם לאור הנר ונדקא נר משענה כדפי' הרא"ש. ובפתילה אחת כדפי' בסמ"ק.

דאי הוי נעשה כקליעה דינו פאבוקה ואין לבדוק לאורו ולא נר של חלב ולא של שמן. מיז כשאמר הבדיקה צריך שיבטל ויאמר כל חמירא נתמיעא דאיכא ברשותי דלא חמית' ודלא בערת' ליבטל וליהוי כעפרא ויש מסיימין כעפרא דארעא וכן הוא בס' אגודה.

ומי שאינו יודע יכול לומר בכל לשון אפי' בלשון אשכנז ודיו. וכן הבדוק לאלמנה היא מבטלת בעצמה אם אינה יודעת בלשון הקודש תאמר בלשון אשכנז כה"ל אורהפ"א (אונ אלי זויאר טייק ד'ש דא איז אין מיינר גיונאלט ד'ש איך ניט האב גיזעהן אונ ניט האב אויז גירוימט ע'ש זאל זיין פר שטערט אונ זאל זיין אז אשין דער ערדן).

ואם אינה יכולה כָּלל לבטל בעצמה אזי יבטל הבודק בשבילה והיא תעמוד אצלו בשעת הביטול ונראה כשלושה וכ"כ הר"ן בשם מהר"ן. וכן ביוזרה דעה על אבי הבן בשעת המילה והמבטל לאחר יאמר דאיכ' ברשות פלוני או פלונית.

חמץ שמצא בבדיקה ישמור עד למחר לבערו ולא יבער בלילה פאחד מן הגאונים במרדכי. משום שצריך לבטלו שנית למחר בשעת הביעור.

ומהאי טעמא אמר"י סג"ל דנראה לו טעמא דמניחין פירווי חמץ לפני הבודק בגיש ארצות. וראה קצת מדפריד בגמ' בפשיטות נבטליה בשית דזמן ביעור הוא אלמא קים ליה דיש ודאי ביעור ומהאי טעמא נראה לשון הכלי לכל הפחות כדי לזכר ביעור.

אם לא מצא שום חמץ בבדיקה. ואמר מהר"י סג"ל המניחין חמץ לפני הבודק יניח דוקא בוקשה שלא יפרר.

ובמקום משומר בפני תינוקות ועכברי. שוב דרש דאין צריכין להניח חמץ לפני הבודק דגם אם לא מצא בבדיקה מאומה לא הוי ברכה לבטלה דהברכה קאי נמי על הביטול שמבטליו מיד בתר הבדיקה וישמור החמץ שמצא בבדיקה דלא ליהוי בהניח י' ומצא ט' ויצטרף אז לבדוק שנית למצוא הנחסר.

וכן החמץ שמשנייר לאכול ישמור היטב בתוך חביות או תיבה ויוציאנו בשעת אכילה. ויחזור לשמירתו ויצניענו וכ"ש ששחל י"ד בשבת דאז כמה סעודות עדיין לו שצריך להשמר מלפרר חמץ שלא יוליכנו תינוקות למקום הבדוק ונרפם לפרר.

גהי דלא חיישינו לגרירת חולדה כי אם בפניו מ"מ אמרו חכמים יניח בצניעא. ועלינו לקיים דבריהם ונכון להיות אליו מקום מיוחד לאכול שם להשמר מפל משול.

דרש מהר"י סג"ל תינוק יצא ונכנס אחריו ומצא פירווי צריך לבדוק כף היא גירסת הרוקח דזכרו של תינוק לפרר ואינו אוכל במקום אחד. עכבר יוצא ונכנס אחריו ומצא פירווי צריך בדיקה דאין דרו עכבר לפרר כף היא גירסא שלנו וחישינו לחומרא בשתי הלשונות.

מיימוני בהלכות להשבית חמץ כתב וז"ל או שהיו ט' צבורי של מצה ואחד של חמץ ופירש פפר ואין יודע אי מצה אי חמץ ואתא עכבר ונטלו כו' עד בכל אלו צריך בדיקה. אמר"ש שהפשט שם חמור מאד ליישב חזא אמאי לא נימא כל דפריש מרובא קפריש.

ועוד מאי שנא מהא דלעיל מיניה דלא הוי רק חד ספיקא פלגא ופלגא כגון ב' בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ כו' אפ"ה א"צ בבדיקה ודוק ליישב. בניישטט הכריז השמש בבה"כ שלא יניחו תינוקות להביא עוד יותר חמץ לבה"כ.

ובראשונה כפדוהו ואמר"ש שלעולם מכריזו פן כשבודקין החמץ בלילה דאם"כ ואמר שכתב במרדכי שצריך השמש לבדוק בבה"כ. וכן בא"ח דרש מהר"ש דצריכין לכבד כל חזרי הבית ואין לסמוך על בדיקת חמץ להפטר בזה מן הפיבוד פי זה בלא זה לא מועיל ולא יצא די חובתו רק בשניהם וכן דרש מהר"י סג"ל מהר"ש דרש הא דנשים מהימנו אבדיקת חמץ משום דמהימנא רבנו בדרבנו.

והתוס' אמרו אי הוי דאורייתא לא מהימנו אע"ג דנאמנים בכיוצא בו דאורייתא מ"מ על בדיקת חמץ אין נאמנות משום עצלות. ואמר דמכאן למדין דכל דבר דאית ביה טירחא יתירא כמו לברור דגים קטנים הטמאים מבין הטהורים אין מהימנא הנשים וכן הוא בדרשות הר"ח א"ז וכן דרש נמי מהר"י סג"ל ואמר טעמא דאי הבדיקה דאורייתא דאין נאמנו בה הנשים משום דלא מיתחזק להן האיסור ודאי דאומרים השתא כיבדנו הבית יפה ואין שום חמץ לבדוק אבל איסור ניקור חלב וגיד דאיסורא הוה חזק ודאי שם מהימנא לכן כל אדם יחזור אחר אנשים בני מצוה לסייעו בבדיקת חמץ ואם אי אפשר לו פלל באנשים יסייעו לו נשים אכן נאמנות נשים להעיד על בית שפדוק הוא שראו בודק ואפילו עבד ושפחה נאמנים בקב.

דרש מהר"ש אותם הפוסקים שצריך לחזור ולברר אם סח טרם גמר הבדיקה נראה שאין לדמות למדבר תוה הסעודה וכה"ג שא"צ לחזור ולברר דמאחר שמברר פאן על ביעור חמץ דהיינו הביטול הרי סח בין ברכה למעשה דבכל מקום צריך לחזור ולברר אם סח וכן המסקנא בא"ח.

אכן לכתחילה יזהר מלעסוק בשיחה בטילה עד שייגמור כל הבדיקה כדפי' לעיל. והאי דמברכין על ביעור חמץ ולא על בדיקת חמץ משום דהבדיקה צורה הביעור הוא דהביעור עיקר ולא הוי הבדיקה מיקחשב הפסק בין הברכה למעשה דביעור.

דברפת ביעור היא הבדיקה ומיקחשב כמדבר בתוה הסעודה. ומברכין על ביעור ולא לבער ואע"ג דהביעור לא הוי בלילה כי אם למחר והוי שיהי' יותר לברר לבער מעל ביעור.

וכן דרש מהר"י סג"ל דיש טעם שמברכין על. פעם אחת בירר מהר"ש על מצות ביעור חמץ ואמר שאין דרכו לברר כה ועכשיו שינה פן משום להוציא אותהמסייעין לו לבדוק ואם המסייעין עומדין אצלו ועונין אמן על ברכתו דיים.

וכן תניא עשרה העושים מצוה אחת א' מברר לכולן כדפי' לעיל וכן הדין לכמה בתים די להן בברכה אחת, אמר מהר"ש הא דלא מברכין שהחיינו על הבדיקה משום דלא הוי אלא תיקון למועד הרגל שאסור באכילת חמץ.

והוי כמו העושה לילב לעצמו או סוכה דהוי בתיקון המועד וסומכים שם על קידוש היום דיש בו זמן הכא נמי לא שנה. ולא נהירא הטעם למהר"י סג"ל דשאני התם דעושה הברכה נמי אסופה וילב בפני עצמן בשעה שיוצא בהן אבל הכא מה ענין בדיקת חמץ לקידוש היום.

אלא היינו טעמא דעיקר ביטול חמץ בלב ואין מברכין על מצוה התלויה בלב, אמר מהר"ש צריך לבטל החמץ בלילה דלמא למחר ימצא לבתר איסורא ולא מצי מבטל ליה. ושמה? הא טרוד בעסקים וישכח לבטלו מקודם בשעת היתר.

אבל בלילה בני אדם מצויין בבתיהם ומיד סמוך אחר הבדיקה יזכור הביטול וכן בא"ח שאין לסמוך על ביטול היום לבד דביטול לילה עיקר ובשעה ידוע שלא לישכח. מיד טרם שמתחיל לבדוק יברר ולא נהגינן כמ"ד שאין לברר אלא על כפר ראשון שמיצא.

וצריף לבדוק כל חורים וסדקים. ובגר של שענה כדפני לעיל ולא בגר שומן או שמן כדפני לעיל דטרוד שמה נטיף הבגדים או הפלים ולא בודק יפה.

חור שפינו לחברו כל אחד בודק עד מקום הגעת ידו והמוטר מבטליו. ואם בינו לגוי אין צורה בדיקה משום ספנה.

רפת בקר אין צריף בדיקה וכו באמצע הקצר. אכן אם יש שם חור וכה"ג ששימשו בכהן חמץ צריף בדיקה דאין לתלות שם בעופות להר"ח.

צריף ליזהר בפתייתו שמצא בבדיקה דאם יחסר אחד מהן צריף לבדוק כל הבית שנית כדפני לעיל וכן בא"ח וכתב עוד שם אם הניחם בסתם שאינו יודע אם חסרו אין חוששין וכן אם פפה פלי עליו.

אמהר"י סג"ל חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אע"פ שביטלו דחיישינו להערמה שמה לא יבטלו מלבד ונהיה רגיל לומר לבחורים הבאים אחר פסח לישבתו כל מי שישמא חמץ בחדרו ישרפנו כי אני לא בודקתי בחורי הבחורים: \$ (מהרא"ק) כל ערב י"ט ואסרו חג א"א תחינה ולא למנצח.

כ"ש בערב פסח דאז אומרים הלל עם הקרבת הקרבן ויום ההלל מבטל תחינה וגם למנצח. בע"פ ובחול המועד של פסח אין אומרים מזמור לתודה ומדלג פולו בפ"ע: \$ דרש מהר"י סג"ל בערב פסח ישכים.

כל אדם לבה"כ. כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות ביום דזמן היתר חמץ אז קצר הוא דתנו אוכלין כל ארבע כו' ומיד אחר אכילה יכבד הבית ויצניע פלי חמץ.

אמהר"ש הד' שעות בע"פ לביעור החמץ הם שליש היום ויזהר לשרוף החמץ בע"פ קודם תחילת שש. משום דבעינן לבטל שנית אז משום חמץ שקנו וגם חזרו וזכו בחמץ שביטלו כפר ומתחילת שש ליתא עוד ברשותיה לבטלו אז.

והיינו דוקא כשחל ע"פ בחול אבל כשחל ערב פסח בשבת שרי חמץ עד בשבת תחילת שש. מ"מ כתב רש"י בספר הפרדס שג"כ אז נוהגים לשרוף בערב אותו שבת קודם שש שלא לטעות שאר השנים.

וכתב בסמ"ק דא"צ ביטול בשעת אותו ביעור הואיל ועדיין שרי באכילה בשבת עד ארבע. ומיהו הוא אגיל לטעמיה שכתב לשרוף כל היום מתי שירצה אבל לרש"י דחייש לא פלוג נימא נמי דיבטל אז מיהו אין נרא' דיאמר דחמיתיה עד למחר שהוא עיקר הביטול והביעור וכה"ג לא גזרינן משום לא פלוג אכן מסקנת המנהג לשרוף בשעת שאר השנים ושא לא לבטל עד בשבת אחר אכילתו ואין מבערין חמץ אף בשריפה כר' יהודה וגם חיישינו לרש"י דפ"י זמן הביעור היינו קודם שש טרם זמן איסור חמץ.

ואף אם לרש"י גופיה קודם שש מותר לבער בכל מה שירצה מ"מ חוששין גם לדברי הרא"ש לשרוף גם קודם שש וגם חיישינו לדברי חכמינו דאמרו השבתה בכל דבר לענין זה דאמרי' כל הנקברין אפרן אסור ואסור אף גחלת החמץ לאחר ששחרף לשרוף באש אשר מבטליו קדירות הסעודה אצלו ואפילו ע"י ביטול אסורה הגחלת אע"ג דעצים ששפרו בי"ט מן הדקל מרבה עליהן עצים ומבטלן היינו דוקא עצים דאינו בר אכילה

וגם אם מקצתן אתו לתבשיל אין האיסור דרך הנאתו מה שאין פן בחמץ דבמשוהו הוי דרדהנאתו לכן צריף אפר שלו גניזה.

ואמרינו התם תרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו אכן באכילה אסור לכן המבער חמץ אחר שש שעות בערב פסח או פתוף המועד יזהר מליהנות מן הגתלים ומן האפר וצריף לגנוז ככל שאר איסורי הנאה וגם קודם שש דעדיין שעת היתר איתא בתו' לגנוז משום גזירה לכן פל השורף חמצו יעשה לו מדורה בפני עצמו ולא במדורת בישולי הקדירות.

מהר"ש אמר פשורפין החמץ קודם חצי היום הפחמין מותרין בהנאה ולאחר חצות אסורין בהנאה דין הבכורים הבכורים רגילין להתענות בע"פ משום הגס שניצולו במצרים וכתב ראב"ה וסמ"ק אפי' בכור לאם.

וכתב באגודה אפי' בכורת אשה וראיה ממדרש דבת פרעה אהני לה זכות משה רבינו אלמא דגם הן היו באותו הגס ואולי שאר פוסקים חשבינהו להו כגדול הבית דלא צריף כדפני' ראב"ה.

וכשחל ע"פ בשבת יקדימו להתענות ביום ה' פרוקס ואמר שאין רשאין לסעוד הלילה טרם בדיקת חמץ. וא"כ מתי שחל פן יש בכורים שצריף לבדוק הרבה חדרים ועליות בבירה גדולה ומצטערין מפני התענית דצריכין לבדוק החמץ ג"כ באותה הלילה.

ואמהר"י דקצתו דעתו נוטה שיאכל בין השמשות הואיל דאשפסון ראב"ן גם בתענית דימים הנוראים הנה לעולם אוקל אחר שיצאו מבה"כ דחשבינו ליה צערא בעלמא. ומענית זה קל מאד דהא ר' יחיאל הוא מתיר לו מיני תרגימא ועדיף ליה לאכול בין השמשות דעדיין לא התחיל זמן בדיקת חמץ ממה שיאכל אחר חשיכה ועובר תסקנתא דרבנן פה הנה נראה.

אמנם סיים דבריו ואמר לא סמיכי אנפשיה. אף אי מצטער' ליה ממציא אחד הבודק בשבילו או יטעום טעימא בעלמא דלא שיף בה אימ'שוכי: הלכות שבת הגדול \$ שבת הגדול הוא השבת הסמוך לפני פסח בכל שנה ושנה לפי שבט"ו בניסן יצאו ישראל במצרים וחמישי בשבת הנה.

ומקחו של הקרבן פסח הנה מבצעשור לחודש והוא הנה באותו שבת שלפני הפסח ואמרו ישראל הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו אמר להם משרע"ה התיצבו וראו את ישועת השם.

וכשראו המצריים שלקח איש פסחו לשחוט היו רוצים להנקם מהן. והיו מעייהן נחתכין וכאש נדעכין ולא הזיקו לישראל מאומה ועל שם הגס נקרא שבת הגדול עכ"ל מהרא"ק. בשבת הגדול אומר יוצר אתי מלבנון פלה. ואופן.

וזולת.

וקרובץ. ואין משנין קריאת התורה בכלום.

במגנצ"א אומר פל הקרובין ליוצר עד סוף אז רוב ניסים. אז מסיים ש"צ ויהי בתצי הלילה.

ואמר הצבור אדיר דר מתוחים. ובסיומן אומר ש"צ ובכן ולי תעלה קדושה כו'. ואז הצבור אומר הסילוק ובכן אין לפניך לילה. ביש מדינות נוהגין לומר אדיר דר מתוחים במוסף פשיטתים ש"צ זכר ליציאת מצרים.

בריינו"ס נוהגים מתי שישנו שני הפסקות והוא בסימן ובי"ו אז אומר בשבת הפסקה שנייה יוצר אורות מאפל. ומתי שקל פסח באחד בשבת ושבת הגדול הוא ערב פסח אומר אותו יוצר אורות מאפל הנזכר לעיל בשבת שלפני שבת הגדול וגם אומר אדיר דר מתוחים באותו שבת דאם ימתינו עד שבת הגדול דהו' ערב פסח מה צורך בו וכל הנעשה נעשה.

במגנצ"א וכן בוורמייז"א בשבת פ' שקלים מתחילין להאריך בנגון הפל יודוך ביוצר דשבת. ובשאר קהילות מתחילין בשבת הגדול.

אם נישואין בשבת הגדול אומר יוצר אתי מלבנון פלה. אופן של חתן זולת דשבת הגדול ולבסוף מסיים פראות חתן פאופן דחתונה אמר"י סג"ל דיש לחזור ההגדה של פסח עם הנערים בשבת הגדול: \$ מהר"ש אמר הא תענית דבכורים מהיא דאמרי' ר' הנה מנהג שלו להתענות בערב פסח איכא דאמרי בכור הנה ואיכא דאמרי איסטגיס הנה ולהכי נמי נוהגין חסידי ראשוני' להתענו' בע"פ אם רגילי' להעשות איסטגיס בסעודת שחרית.

ואמר"ש מה דאין מתענין גדולי הבית דדי לנו במה שמתענין גם בכור לאמן ואמר דנוהגים האב או האם להתענות בשביל בן קטן הבכור. ואם האב גם הוא עצמו בכור מאחר דהוא מתענה לעצמו אינה צריכה להתענות האם בעד הקטן דתענית האב עולה גם לבנו הקטן.

פעם אחת הנה בר מינן בערב פסח ואמר"ש שאסורים כל העם לסעוד עד שהוציאו המת לבה"ק. ואחר שהוציאוהו שם חזר מהר"ש וכל העם וסעדו ויותר מג' שעות אח"כ קברוהו: דרש מהר"י סג"ל דביטול חמץ בע"פ צריך להיות קודם שיש דעדיין ברשותיה הוא ומצי לבטלו ויאמר פל חמיראונחמיעא דאיכא ברשותי דחמית' ודלא חמיתיה דבערתיה ודלא בערתיה ליבטל וליהוי כעפרא דארעא: ואם ע"פ בשבת משפמין וממחרין בקל מילין לאכול קודם פלות ד' שעות ביום ואחר אכילה יתן חמץ הנשאר לכלב או לפרה ולא לחזיר דאין נוהגין לו מזון בשבת דאין מזונותיו עליה או יתן במתנה לגוי בחצר שלו ויצא לחוץ ואין נזקקין לו.

ואם יושב הגוי תוך העירוב רשאי ליתן לו פל פלי חמץ. ואם אינו קרוב לו בעירוב פגון בישובים לא יתנם אליו להוציאם דלא דמי למזונות דאפשר שיאכלם שם אף הפלי' שאכל בהם יקנחם באצבעו יפה ויטמינם אצל פל שאר פלי חמץ שהצניע מקודם וכן בא"ח דינער המפה שאכל עליה.

ואם נשאר לו חמץ בעין יתן לבהמות פדלעיל ואי לא מצי יכפה עליו פלי ויבער בחול המועד. ויש פרושים אנשי מעשה פשחל ערב פסח בשבת מבשילין כל תבשילין בכלי י"ט דפיקסא ליהדר ממכשול: אמר מהר"ש שיש לשון החמץ בע"פ טרם שאופין המצות ואע"ג דאי במדרש וכן בה"ג במימוני שה"ר שפרני' אמר לשון רפ"ל בלילה אחר הבדיקה מיד ומייתי ראיה מדקאמר ומה שמשניר יניחם בציונעא ולא קאמר מה שפדק אכן לא נהגינן הכי ואם עשה בדיעבד כהר"ר שפרני' לא הפסיד.

מהר"ש פשחל ע"פ בשבת נתן פת הנשאר לו לגוי ונתן לו מפתח לחדר מיוחד להשימו בתוכו: ערב פסח בשבת אחר הסעודה והצניעת הפלים כדפי' לעיל אז יבטל החמץ ויאמר כל חמירא כו' בכפל פדלעיל אבל לתת חמץ הנשאר לגוי ויהי' כמו נפקד אצלו מן הגוי אסור דנהגינן שלא לשהות שום חמץ \$ אמר מהרי"ל אנו במקום שנוהגין לעשות מלאכה בע"פ.

אכן אחר תצות לדין נמי אסור ואף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה התירו קודם שיש משום פבוד הרגל שלשה מלאכות והן לספר לכבס ולתפור. והעושין אחר תצות מלקין ומנדין אותו וכן במהר"ק אכן לרחוץ אחר תצות מותר: אחד שכח את ביטול בשבת אחר שיש עד שעת מנחה.

ושאל מהר"ר שלום והורה דלא מצי לבטל דכבר יצא מרשותיה: \$ בבית דאחי למיטעי ויכול ליתנו לגוי במתנה גמורה או במקרנו לו ואע"ג דאמרי' כל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה בר מקידושי אשה שלא יאמרו אשה נקנית בחליפין מ"מ לענין חמץ נמי הכי כדפי' לעיל ובשעה ה' מותר לתת החמץ לבהמה.

וה"מ דעומד על גבה עד שתאכל פולו ואפילו לכלבים של הפקר אסור ליתן את החמץ אחר זמן איסורו. אמר מהר"י סג"ל איסור מלאכה דע"פ אצ"ל פשחל ע"פ בשבת דהא שבת הוא.

אכן מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה אחר תצות בערב אותו שבת יחמיר משום לא פלוג. והואיל דעיקר האיסור משום שחיטת פסח וחגיגה והם קריבים בשבת לא שייך לגזור.

אמר מהר"י סג"ל אסור באכילה בערב פסח ממנחה גדולה ולמעלה ופירש"י דהיינו משש שעות ומחצה דאז הוי התחלת זמן של תמיד דבין הערבים דאז התחיל לערב עכ"ל. אף פירות ובשר בלא מצה שרי כדי שיהא תואב בערב למצה לפיכך ימהר בע"פ ויאכל מיד בשאר מאכלים קלים כמו שרגילים במיני חלב וכו"ג.

ומותר לשתות מים מן מנחה גדולה ואילך ודוקא מעט ויין אסור אפילו מעט אבל יין טובא מגרר גריר: וגם לא יאכל בע"פ מצה הראויה לצאת בה דהיינו ענייה אבל עשירה רשאי. ומשום הכי יש נוהגים פשחל ע"פ בשבת לעשות שלש סעודות ע"י מצה עשירה אמנם לא חזינא רבותא קשישי דעבדי הכי דקשה לצאת ידי כל רבותינו.

שאם ילוש ביין קרוב לודאי שנתערב מעט מים בעת \$ (אמר מהר"י סג"ל מותר לתת לקטנים מצה בערב פסח. אבל לגדולים הוי אסור כבועל ארוסתו בבית חמיו): \$ הבציר וכתבו רשב"ג וסמ"ג דע"י מים כל שהו מחמיץ ולא שייך ביטול דבטבע תלי' מילתא

וע"י חלב ג"כ בקל יתערב מים בעת החליכה בפס"ק וכן שמן ידבש נהגינו לאסור אפי' מן הפנורת ועוד דאין לברך עליו המוציא וע"י סחיטת מי פירות נמי הלא ר"י לא רצה לעשות הלכה למעשה דלא פרש"י דפי' דבלא מים מקדמת ומחממת ואין יכול לשומר מקמץ נוקשה דהירושלמי משמע כדבריו.

ואע"ג דליכא תלתא קראי בקמץ נוקשה. מ"מ מדרבנן אסור בהנאה מההוא דחטי קורדנניתא לפי' ר"ת כ"ש על ידי מי ביצים ועוד שאין לברך עליו המוציא למקצת רבותינו וע"י מצה אפויה ומפוררת ונלושה בעושר דלמא לא תשיב עשירה אתא אפויה וראיה ממילתא בירושלמי.

וכן מן הרקח שהתיר לחולה וזמן שרויה ביין ועוד הלא כורכה ואוכל חרוסת עמה וכן פסח אוכל עמה ויש כתבו לטבול מצה דכריכה בחרוסת אלמא דלאחר אפייה לא נעשית עשירה הכא נמי כי הדר מפרר ואופה לא נעשית עשירה.

ואם היה אדם בעל נפש וראוי ליטול את השם היה לו לעשות מצה מפוררת מבושלת דהוי מעשה קדירה ונימוח וברכת' מיני מזונות ונפיק במיני תרגימא אבל לא ראיתי נוהגין פן חוץ מן אחד מן הגדולים שעשה בינו וחברו עליו תלמידיו מטעמא דלעיל.

וטוב לעשות בפירות פס"ק ומק"ק וכדאי רשפ"ם בשעת הדחק וחד לישנא פרק בתרא דיומא. אמר מק"ר"י סג"ל מה שרגילים לבשל מים בקדירות חדשות בערב פסח יש לעשות פן בכל ערב י"ט ושבת.

כי גמר מלאכתו הוא להבליעם מים ואי נעשה בשבת וי"ט מתחייב משום מפת פטיש דאב מלאכה היא ואמר הר"ש שהקדירות חדשות לבנו באור ואחר כך שמו בהן מעט מלח כשהסירו אותן מן האש והניחום כך מעט.

והיינו דאמר מוללין את הקדירות ואס"פ בשלו בהן מים. ושאלו ממק"ר"ש למה לי כל אלה.

ואמר שהם מחמרים על עצמם לעשות אותם חזקים ביותר ומן הדין אינם צריכים רק להחם בהן מים ולא יותר אמק"ר"י סג"ל דמינישגין את התינוקות בערב פסח כדי שיקיצו לערב ולשאל בעת ההגדה: אבאר בשמחה ובדיעות.

הלכות עסק המצות דרש מק"ר"ש דיש לקנות חטין לפסח וילפינו מן ההיקש לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות שאין לעשות מצה לצאת בה אלא מחמשת מינין שהן חטה ושעורה וכוסמין ושיבולת שועל וסיפון.

וכוסמין פי' (טינקיל) שיבולת שועל פירוש (האבר) שיפון (קארן או ראגין) דמאחר דהוקש דאין יוצאין אלא בדברים הבאים לידי חימוץ והיינו אלו ה' מינין ותו לא. אבל לא בשל אורז שקו' (הירשן) או דוחן שקו' (רייז) ומצות חסידים ואנשי מעשה אשר מקדם שהיו קוצרים אותו ומשמרין אותו מפעולת קצירה לשם פסח.

אבל אין אנו זריזין כ"כ \$ (מק"ר"ל) דרש עיקר מצנה ליטול חטין דלא מישתמיט שום תנא בלשגיה כי אם חטין לפסח: \$ ונוהגין לשומרם לדין לשם מצה מפעולת טחינה ואילך.

וכן בא"ח בשם הרא"ש. לפי שאז מקרבין אותם אל המים שטוחנין ברחינים וכ"כ בשאלות וילאחר שטחנו ומוליכין את הקמח לבית אין להשים הרבה שקים זה על גב זה כי מתחממות בזה ומתחמצות.

וכן דרש מהר"י סג"ל נמי ואמר שכן במקדכי. דרש מהר"ש דנוהגין (באושטרייה) לברור החיטין קודם הפסח.

דרש מהר"י סג"ל שכן בא"ז ודוקא תוף ל' יום קודם לפסח אבל קודם ל' יום אין לחוש. וכן נהגו לברור המלח ולראות שלא יהא בו שום חטה פי אם ישקנו עד המועד ליל ט"ו בניסן ואז אם שוב נמצא בו חטה פונו הנה אסור כי חמץ בזמנו בכרת.

ומשום דהוי פרת הוי איסורו במשהו אבל קודם זמנו ביטולו בס'. וכן דרש נמי מהר"י סג"ל ואמר שיש לברור ג"כ התבנין לצורך הפסח כמו המלח.

מהר"י סג"ל לא הנהיג נוהג בשכונתו לברור החיטים לפסח אפילו תוף ל' יום אף הנהיר את העם ליטול תבואה ביצוע שיבשה ולא נתלחלח משעת שנתמרח בפרי. דרש לאחר שביטלו וביערו החמץ בע"פ יש לכל בר ישראל להתחיל ולטרוח שיאפו המצות שלו כמ"ש משארותם צרורות בשמלותם על שקמם שטרחו בעצמם ולא נתנו על בהמתם.

דרש מהר"ש יש חולקים בשיעור לישה פי מהר"ם כתב בשם א"ז שאין ללוש יותר (ממיר"א) דהיינו שיעור חלה אבל עיסה גדולה לא פי שמא יצא חוץ לידי קצת מתוף שהוא הרבה ויבא לידי חימוץ.

וי"א להיפוך עיסה גדולה אפי' ד' וה'. אמנם במהר"ם היו נוהגין שלא ללוש פי אם בשיעור חלה.

ושיעורא הוי מ"ג ביצים כמנין חלה שהיינו עומר לכן נוהגים שלא ללוש יותר בבית אחת. אף אם הואשעת הדחק פגון שבני ביתו רב וכיוצא בו מותר.

ומהר"י סג"ל דרש דאמרו חכמים דאין לשין טפי מעומר ויש מגדולי אשכנז שאומר בתנור גדול ורבים בני בית עדיף למילש עיסות גדולות ומהר"ם החמיר. ועיינו ראות דזימנין בתנור גדול שוהין טפי מבקטנים ומאן דאפשר ליה טוב להחמיר.

אכן בעיסת המצות אין להוסיף מטעם שנפרש בע"ה ושיעור עומר כהפלת מ"ג ביצים וחומש ביצה. ויכול לשער בתרי מאני וכתב מקדכי בשם ריב"א שיש למחות המדה וראיה מחביתי פהן הגדול אמנם כתב בא"ז ובאשר"י דמנהג באשכנז לגדוש המדה וטעמא דבעיניו הו' וסופן ומורסן דבפירוש משערין וסקלינו הגדוש במקום סובין ומורסן פי עיינו ראות דאחר הטחינה מתמלא המדה מן הסולת.

§ (וכ"כ בא"ח) ימלא כלי מים ויערה המים ממנו לכלי אחר. ואח"כ יתן בו מ"ג ביצים ויחזור בו המים שיערה ממנו והמים שיתירו הם המינה.

וזה יותר טוב שלא יוכל לכונן בנתינת הבצים לתוף המים. פי הוא מלא ושוטף חוץ: § ויש מדות רחבות יותר מדאי ונהנהו אין לגדוש כ"כ ואף אם יש יותר אין לחוש פי כן כתב רש"י בפרדס דעל ה' מצות או ו' אין לחוש משום חימוץ וטוב להחמיר מלברך לבטלה אחלה וללוש ב' עיסות פחות ולצרפם כסמ"ק אין נכון.

דנוהגין מעשרון אחד כמו לחמי תודה ועוד לחם עני איקרי ועני מניתי עשירית האיפה על פן טוב לצמצם שלא יהו המצות יותר מעשרון אכן אם ישנו ד' או ה' ביצים יותר אין להקפיד.

ויש לסמנו אב"ג פקופת הלשפה. אמרה"י סג"ל תהי אשה לשה בזריות וצריף לומר בפה לשם מצת מצנה דברי הר"ח הן בעשיית המצות של מצנה הן בשאיבת מימן הן בנותן מים תוך הקמח כי המים והקמח נחשבים כאחד וראיה דהתם מסופק באחד הנותן מים ואחד נותן הקמח ללויש מצת עירוב אם עולה העירוב לשניהם ואין להתחיל ללויש את המצות עד אחר חצות משום דבאות במקום פסח ואינו נשחט אלא בשבע ומחצה, ואם בני ביתו רב שצריף לאפות הרבה ולהקדים מ"מ יזהר לאפות הג' מצות אחר חצי היום.

ואע"פ ששנינו יוצאים במצה ישנה היינו דיעבד אבל לכתחלה אין לעשות. וטרם שמתחילין ללויש יאמר כל חמץ שיבא מעיסה זו יהא הפקר ואני מבטלו מעכשיו.

דאם נמתין לאחר שיתחמץ אז יצא מרשותו ולא מועיל ביטול פן דרש מהר"ש ואמרה"י סג"ל דהיינו בשנה שחל ע"פ בחול. או בחש"מ.

אבל כשחל ע"פ בשבת ואופין בערב שבת א"צ לבטל שעדיין ברשותו עד למחר. וכן יבטל את פירורי העיסה ויאמר כל הפירורין הבאין מזאת העיסה ליהוי בטל וליהוי כעפרא וישרון אותן אע"פ דבעלמא אמרינו פירורין הפקר פ"י מאליהן בלי ביטול שאני הקא דחיישינו שפא לאחר האפיה מכבדין הבית ויכנסו וראויה להחשב לפיכך יזהרו \$ (מהר"י רונקי"ל ז"ל) חילק הא דאמרינו בעלמא פירורין הפקר היינו פירורי פת אף פירורי בצק מאחר דעדיין ראוי לידבק יחד חשיבי ולא בטיל: \$ לאחר שנגאפו המצות לכבד בית האופה ומה.

שנמצא לשם ישורף דחמץ בפסח אסור בהנאה אפילו לכהמת הפקר ואין נכון שממחרין כ"כ שלא לכבד את הבית. ועוד ח"ו דלמא אתי לידי מאכל בשום צד פגון שיפול מידו דבר וידבק בו פירורי הבצק ולא אדעתל' וכה"ג.

אמרה"י סג"ל האופה יזהר להחם את התנור בראשונה כ"כ כדי שיעלו בו ניצוצות בכל צדדים כדי לשורף חמץ שבו וכן בא"ח. וכן כשחל ע"פ בשבת דאז צריף מחמת החמין של שבת.

ויזהר שיהא התנור חם כל צורךו ואל יסמוך לכתחילה על חום הלהב שקורין (גריזל) וכתב א"ז דהיינו שמשער חומו ע"י אש שפכי התנור שנותן פמה מצות זו אחר זו ע"י חום הראשון.

דרש מהר"י סג"ל מאד מאד יזהרו שתהא אפיה תקף לעשיית המצות ולכתחילה אין להניח המצות פנוים כלל כף פתבו הגאונים ובדיעבד שיעור השתיה להחמין כדי הקלוף מיל שהוא אלפים אמה והוא מעט יותר משליש שעה והיינו דוקא לאותן שלשין רחוק מן התנור במקום צונן.

והלשין בבית האופה אצל התנור או הבית חם הוא מן העשן ומחמימות התנור אז ממחרין \$ ותר \$ להחמיץ. לכן מאד יזהר פל אדם למהר לכתחילה בכל יכולתו לרדותם לתנור תכף לעשייתו.

ומה שרגילין העולם לשפסף עם ידיהם על גבי המצות אחר שתיקנם קודם אפייתן ואומרים לא יהו מונחים פנוים אין בוממש דאין זה מתעסק אדנבא מחמת השפשוף יתחממו יותר ויתחמזו ויש סוברים כששהו המצות כ"כ לחזור ולקטף פעם אחרת וכן באגודה ורוקח.

ונכון להתרחק ממנו דשמא לא יקטפו בשנית יפה ויתחמז יותר והוי כמצה כפולה. או ב' שוכבות בתנור זו על גבי זו שאסורים משום דאין האש שולט ביניהם והחמיצו.

ועל פן טוב הדבר שיערכו ויקטפו ויגלגלו המצות שיהא גוש אחד דבוק והפל בנריות ובמהירות. וצריך להרחיק המצות קודם אפייתן מן התנור עד שיתנם על המרדה.

ואין ללוש במקום שהחמה זורחת דאמרו חכמים אשה לא תלוש בחמה ואפי' בבית במקום שהחמה יכולה לזרוח, ברוקח. והוא הדין במקום חום מחמת אש ומטעם זה כתבו רבותינו ביומא דחמה זורחת או ביומא דעיבא פ' מעונן אין לשאת מיא דלישה מבית לבית כשהו מגולין משום דנתחממו.

וגם ביום שאין השמש זורחת משום דמעונן הוא ואז השמש מתפשטת בתוך העננים וסמטה הולך אף במקום שאינה זורחת בנריחתה כדאמרי' דיומא דעיבא כולא שמשא וזימניו נעשה מעונן בשעת הליכתו ולא אדעת' הלכך לעולם יש לכסותם וכן המצות כשנשאין לתנור.

וכן עשו בבית מהר"ש כשנשאאו המצות אל התנור דרף הקצר פסו על גבן סרבל. כשמסקין העיסה מן האגן אל יניחו האגן לעמוד פנוי אף ע"י נתינת מים תוכו דאין המים נוגעים בכל מקום שדבק עיסה אפשר מה שנוהגים ליתן שם מים בין לישא ולישה היינו ע"י מילוי מים על גדותיו שאז לא תחמז כמו תטיל לצונן.

וע"י טירדא שאין פנאי ללוש עוד תכף או לטהרו ולא מועיל מעט מים. אף נכון הוא שירחצו ויטהרו האגן מבית ומחוץ תכף אחר הלישה וישפכו המים במקום מדרון שלא יקוו ויחמזו.

אכן אם תכף ללישה נותנין קמח אחר ולשין מידי שניה אין קפידא בזה דכל זמן שעוסקין תוכו אינו מחמיץ ומה שנוהגין לתת מים תחלה בין לישא ולישה וליטהרו היינו כדי להצטנן שמא נתחמם מעיקרת העיסה.

אף לבסוף יזהרו לרחוץ ולטהרו יפה והיטב: אמר מהר"י סג"ל את המצות לא ילוש אלא שראל בר דעת ולא גוי ולא חש"ו. אכן אם גדול עומד על גבן שפיר דמי.

וכ"כ מהר"ח דאם העומד על גבן נתפנין חשיב שימור כמו טבילה. מיהו אמר מהר"י סג"ל דנראה לו דגוי אפי' ישראל עומד על גביו אסור דגוי אדעתא דנפשי' קעביד כדאמר לענן גיטין וכן פל תיקונים דבעי שימור לשם מצת מצנה.

ואף ע"פ שאמרו בציקים של גוים אדם ממלא פריסו מהן לכתחילה אין לעשות ועוד דקאמר התם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וטוב ונכון הוא שישראלים יתעסקו אפילו בשאר כל המצות דהא אם נאבד אפיקומן סומכים על מה שאכלו בסעודה ומצנה לכל אדם שיעסוק עצמו במצות.

וכן נהג האשר"י שעמד ועשאם בגופו משום שנ' צרורות בשמלותם על שכמם והלא סוסים וחמורים הרבה היו להם. אלא שחביבה היתה המצנה עליהם.

ועוד טעם דכל מצנה יעשה בעל הבית גופי' כדאשכחן בפ' כל כתבי גבי אמוראים חד חריף רישא לשבתא וחד מלח שיבוטא. ועוד דמצה מתקרי לחם עני ודרכו של עני הוא מסיק ואשתו לשה ועוד נמי משום שיבטל בעצמו את הפירותים בכל פעם ופעם טרם חמצו וכלל לא יעשו המצות אף בני מצנה ולא הקטנים.

אמרה"י סג"ל מתי שלשין כמה עיסות יש לעיין במגלגלין ובמדקרי' שלא יהא נדבק בהן בצק ויגררם בכל פעם ופעם וכן הספין אשר חותכין בו העיסה. לא ידחוק את הקמח באגן דאז לא יהא נילש יפה אף ימדוד בפיוור פדרף מודדין למפור.

וכ"כ רא"ם דאין להכביד ידו על הסלת. אין מציירים מצות בדפוס משום דבצק נכנס בדפוס ומתחמץ.

יאמר אדם לחבירו האופה עמו אם הוחרף מצות שלנו יחד יהא חילוף ומתנה גמורה דחיישינן שפא ישפח פילת אפיקומן או נאבד ואז סומכין על מצות שאכל ובלא דיליה לא נפיק.

וראב"ן פתב דצד גזל יש בו מההיא דנתחלפו לו פליו בבית המרחץ. וא"כ הוי מצה גזולה אם לא מחל לו חבירו ולא יצא דמצנה הבאה בעבירה היא וקי"ל כר"מ דדריש מצתכם.

ואע"ג על ידי חליפין כה"ג מיתקרי גזל בירושלמי דא"ר יוחנן מי שנתחלפו פליו בבית המרחץ אסור ללבשו: נוהגים לעשות מצת השיתוף שמערבין בו מבוין ונחירות בכל ע"פ אע"פ שעדיין הישנה קנימת שפא לא נשמרה כל השנה מחימוץ ואסור להשהותה בפסח וצריף לבער.

אמרה"י סג"ל שאם באו שום מים על שק דאית ביה קמח דפסחא בשעה שמוליקים מרחינים ונגעו לקמח יש פוסקים לרקד את הקמח על ידי נפה ויזרוק הנתלחלח. אף מנהג פשר והלכה למעשה שיתפוס בכפו מקום שנגעו שמה המים ויפסח קמח שנתלחלח בידו ויותר מעט ויערה את השאר ואין אסור רק מה שנסאר בכפו ואמר שכן ראה עובדא באביו מהר"מ סג"ל ז"ל.

וכן הורה מהרא"ש כשהשתין פלב על שק ובשאר ימות השנה אם השתין על אנוכל אין לאוסרו מטעם דהווי כמו רגלי חמור וסירחא בעלמא ואין בו שום איסור. אמר מהר"י סג"ל דיש נוהגים לאפות המצות של מצנה דליל שני בליל שני משום דחביבה מצנה בשעתה וכן ברוקח.

וכן פסקו גאוני בבל וגאוני של אשכנז ואמרי"י סג"ל שטוב יותר לאפותם מעי"ט כי כמה קלקולים שיארכו בי"ט כמו כפוי שלא לצורך וכה"ג אף כל אדם יעשה כמנהגו וקורא אני עליהם שניהם למצוה נתפוננו.

ואותם שאופים בליל שני צריכין למדוד הקמח בע"פ דמדידה אב מלאכה היא ואסורה בי"ט. ויניחנו פה במדה או יקשרנו בסדין או במפה עד שבא ללוש בליל י"ט השני ולא יתנו אל אגן הלישה דשמא עדיין משקה טופח עליו מהדחתו ולא מצי לנגבו נגד האש או בחמה דנתחמם ונתחמץ הקמח.

אמרי"י סג"ל כל ימי הייתי מצטער לדעת זאת. ושאלתי לכל רבומי ולא מצאתי היתר ברור ולא ידעתי היאך יטהרו הפלי שלשו בהן בי"ט בפסח דהא אסור להדיח דטרקא שלא לצורך הוא.

וכ"ת לאפות המגלגלין בתנור אז שבפנים בסדקים לא נאפה. ועוד שלא לצורך הוא להטיל לצונן אי אפשר דשייטי למעלה ואין המים נוגעים בכל צד.

ועוד דילמא העץ מפסיק בין המים ואם לשורפם איכא פסידא ואילולי דרבנותא גמגמו בדבר ה"א דשרי להדיחם כמו קערות לצורך דחשיב צורך קצת שלא יחמץ ויפסד הפלי.

דאפי' למוקצ' עושין תקנה משום פסידא כגון כופי' עליו פלי כו' או פורסים מחצלת כו' ונחשיב קצת לצורך היום משום חימוץ אף לא מלאני לפי ע"כ טוב להדיחם ע"י גוי ואין בזה משום אמירה לגוי דשבוח.

או לעשות עיסות קשות שאין נדבק בהן. וכן האגן שלשו בו מדיחו ע"י גוי ומאן דלית ליה גוי אף ישאל ידיחו דנא הוי שלא לצורך דמצי נותן לתוכו דבר לצורך י"ט.

וכן הספין שחתכו בו העיסה ידיח לצורך י"ט. ולדקור המצות בעצים קטנים ולשרפם לצורך טרם יחמצו וכשמכבדין התנור לגרוף הגחלים או מכבדין במכבד יבש ואם התנור קרקעיתו חם יותר מדאי דשמא ישרפו המצות מותר להשרות המטאטאה במים לצוננו אם אי אפשר בענין אחר דאי אפשר להשהות המצות עד שיצננו ואם נדלק המטאטאה אין להשרות שנית במים לכבות דאז הוי כפוי שלא לצורך י"ט.

נוהגין להסיק התנור למצות בעצי ערבה של לולבין שהיו לו בסופה ויש מכבדין עמהם התנור הואיל ואתעביד בהו מצוה זימנא חדא. ועמא דבר כמו מהר"י סג"ל שהיה מסיק עמהם התנור לג' המצות.

וכ"כ ג"כ בדרשות של מה"ר חיים א"ז וכן על עצי הושענות ובעצי הושענות מתקן השקלמוס. כשחל ערב פסח בשבת אמרי"ל אחר שהצניע פלי חמץ וביערו את החמץ ביום ו' מתחילים בתיקון המצות אע"פ שיש מרבתינו אשר כתבו לאפות בי"ט \$ שאלו למרי"ש על טהרת הכלים של ו בי"ט והורה לני לגו להדיחם היטב ואין לשפוך מים לאגן להניח פה שמא ישפוך.

אם יסגרנו בקדר ש א ישפוך שפיר דמי. פעם אחד דרש מהר"ש שמותר לישראל לטהר ולא הוי כמתן לחל דהא חזיא לאנוחי בה מידי ושרי להדיח מידי דהוי אמדיח' קערות אף ע"פ שא"צ רק חדא מאחר שד תו להשתמש באותה טובה בעיניו ה"נ לא

שָׁנָא וַיְנַיְחוּ גוֹי לְכַבֵּד הַתַּנּוּר וְהִכָּא שְׂאִין גוֹי יַעֲשֶׂה אִיךָ שְׂיֻכְל: מְנַהֲגֵי מֵהֲרָא"ק ע"פ
שְׁחַל בְּשַׁבַּת אוֹפִין בע"ש שְׂהוּא י"ג מְדַתְנָן וְתוֹס' י"ד שְׁחַל בְּשַׁנַּת אֲזוּ מְבַעְרִין אֶת הַפֶּל
מִלְפְּנֵי הַשַּׁבַּת וְאוֹפִין לוֹ מִצָּה בע"ש וְאַפְּי' מִצָּה שֶׁל מִצְוָה.

וְרַבֵּי שְׁלֵמָה הוֹרָה שְׁלֵא לְאַפּוֹת מִצָּה שֶׁל מִצְוָה בע"ש שְׂאִיתְקַשּׁוּ מִצָּה לְפֶסַח וְכֹתִיב לֹא
תִשְׁחַט עַל חֶמֶץ דָּם זָבַחַי. הַג"ה.

וה"ר פטיאל פתב דאין נראה לו דהא חלת תודה ורקיקי נזיר אדם יוצא בו ידי חובתו
בפסח ואותה נאפה על חמץ \$\$ ועוד אי לכל מילי איתקש לא תהא מצה נאכלת בשתי
חבורות עכ"ל: \$ ולא בזמן היתר חמץ.

מ"מ טורח גדול לאפות כדי כל אכילתו בי"ט ועדיף טפי למינפה בע"ש שאר מצות מכמה
טעמים וגם מצת מצוה יש לאפות בע"ש ונתעצמו הגדולים גדולי הארץ הזאת פתבו אף
כשחל ע"פ בחול יש לאפות מצת מצוה בליל שנייה דחביב' מצוה בשעתה כדפני' לעיל.

ויש גדולים שפתבו אפילו כשחל בשבת מתירין מע"ש לאפות המצות וסבירי להו דעדיף
משום איחור אפיקומן ושינת התינוקות והפרשת חלה דחשיב איסור שלא לצורך י"ט.
ורש"י כתב דמנהג קדמונים משום חיבוב מצוה.

אבל בעיני נראה חששא דאורייתא דמצה איתקש לפסח דהוא נשחט מזמן איסור חמץ
ואילך עכ"ל וכמה גדולים הסכימו עמו ויש שדחו ראיותיו. וראיתי גדולים נוהגים
ומורים כדברי זה וכדברי זה.

ועל כולם אני קורא ועמה כולם צדיקים וגו'. נאמת הוא דרש"י מימיו אנו שותין ויש
קצת דררא דאורייתא מצות מצה.

וכל חששות דלעיל דחילול י"ט כולם דרבנן. המקנים המצוה מן המוכח תבא עליו
ברכה.

ומהר"י סג"ל נהג במצות שלו לאפותם בע"פ גם כשחל ע"פ בשבת אפאן מערב שבת.
מהר"ש התיר מצה של מצוה שהיתה נכפל באפיייתה מצד אחד שפמעט נדבק כפולה
להדדי.

ולא עוד אלא להתיר לצאת בה ואמר שאין לחוש על מצה כפולה אלא היכא שנדבק
הכפל לגמרי. אז אין חום האור שולט בינתים ונתחמץ מה שאין כן בסמוכי' \$ (מהר"ש)
היה נוהג פרקח בליל שני לאפות משום חביבה מצוה בשעתה: \$ בלי דיבוק שאז האור
שולט שם.

מצה נדבקת בכפל והיה בע"פ אחר שש והורה מהר"ש לחתוך הנכפל והשאר מותר.
ואי בתוך הפסח המצה כולה אסורה.

עיסה שנלושה בפסח ונתנו בה מים יותר מדאי והורה מהר"ש להוסיף קמח כדי צורך
ואמר אותם שמאחרין מלתת קמח עד ששואלין לא יפה הם עושים פי מה איכפת אם יש
בה יותר מהשיעור בהא ליכא מאן דאסר, אכן מהר"י סג"ל דרש עיסה שפלייתה רפה
אין רשאים להוסיף קמח כדי לעבות' דאז לא גילש יפה וישאר קמח גבוב ומתי שאוכלי'
המצה אח"כ בתבשיל נתחמץ הקמח.

ואמֵהָר"י סג"ל דְּכַשְׁנָאָפוּ הַמְצוֹת מְאֹד מְאֹד יִזְהָרוּ שְׁלֵא יָבֵא עֲלֵיהֶם שׁוּם קָמַח נְגוּב אִפִּי כְּמֵלֵא עֲנֻקָּז הַמַּחֲסֵט דְּנִחְמָז בְּמֵאֲכָל. אִמְהָר"שׁ אוֹתָם שְׁזוֹרְקִים מְצוֹת שְׁלֵהֶם כְּשִׁנְתַּחֲמָצוּ לְמִקְנָה אוֹ לְנִהָר אִיסוּר הֵם עוֹשִׂים אֵלֵא יֵשׁ לְשׁוֹרְפָם וְהִפְחָמִין יְקָבְרוּ.

אִמְהָר"שׁ יֵשׁ אוֹפִין מְצוֹת לְצוֹרֵךְ כֹּל הַפֶּסַח לְפָנֵי הַפֶּסַח כִּי אִם הָיוּ אוֹפִין בְּפֶסַח אִזְ הִנֵּה חֲמֵץ אוֹסֵר בְּמִשְׁהוּ אֲבָל קוֹנָם זְמַנּוֹ בְּאִנְפֵּן קוֹנָם הַפֶּסַח אִזְ מִתְבַּטֵּל הָאִיסוּר. וְכֵן בֵּא"ח וַיֵּשׁ אוֹפִין בְּתוֹךְ הַפֶּסַח שְׁיֵהֵא לָהֶם מְצוֹת תְּדִשׁוֹת בְּכָל יוֹם וְהַכֹּל לְפִי הַמְנַהֵג.

וְהַנּוֹהֲגִים לְאֵפוֹת כְּנֹלָם קוֹנָם הַפֶּסַח חוֹמֵר יִתִּירָא עוֹשִׂים דְּבִהְדִּיא מְשַׁמַּע בַּפ"ק דְּפֶסַחִים דְּאוֹפִין בְּכָל יוֹם גְּבִי פֶת שְׁעֵיפְשָׁה בְּכָל יוֹם שְׁכִיחָא רִיפְתָּא חֲמִימָא כּו'. מְהָר"שׁ הַקַּפִּיד עַל מִי שְׁהוֹצִיא הַמְצוֹת קוֹנָם שְׁנָאָפוּ וְהִחֲזִירָם לְגִמְוֹר אִפְיִיתָם אוֹלֵי יִתְחַמְצוּ טָרַם הִחֲזִירָם.

אָמַר הַח"ר אֲנָשִׁיל שְׁשָׂאֵל לְמֵהָר"שׁ אִם ב' שְׁהִיּוֹת מְצֻטְרָפוֹת לְעִנְיָן שְׁיַעוֹר שְׁהִיּוֹת עֵיטָה לְהַחֲמִיץ וְהַשִּׁיב שְׁמְצֻטְרָפִין כִּי מֵה שְׁהִתְחַיֵּל קִצָּת לְהַתְחַמֵּץ כְּשֵׁהוּא מְעַט אִין חוֹזֵר לְאַחֲזוֹרֵיו. וְלִכְךָ כְּשִׁשׁוּהָ אַח"כּ מְמַהֵר לְהַתְחַמֵּץ נֹאמַר לְמֵהָר"שׁ עַל מְהָר"ם מְאוֹרְנְבוֹרְג אִיךָ שְׁאָסֵר מְצָה שְׁעֵלְתָה בְּאַפְיִיהָ.

וְאָמַר מְהָר"שׁ שְׁאָסֵר שְׁלֵא כְּדִין כִּי מֵה יֵשׁ לְחוּשׁ בְּזוֹה אִם הִנֵּה נְפוּחָה מְחַמַּת אִפְיִיהָ. וְהִרְאָה לְמֵהָרִי"ל מְצָה אִפְוִיָּה שְׁעֵלָה בְּהָ קְרוּם לְמִטָּה כְּמֵלֵא אֲגָרוֹף וְהִתִּיר וְאָמַר דּוֹקָא אִם נְפוּחָה הִנֵּה בְּאַמְצָעִיתָה מְחַמַּת הָאִפְיִיהָ אִזְ אִסוּרָה אֲבָל הָאִי קְרוּם מִיְחָשֵׁב בְּהִנֵּי כֹל קְרוּמִים \$ רַבִּים טוֹעִים בְּדַבְרֵי מְהָרִי"ל וְאוֹמְרִים שְׁמֵהָר"שׁ וּמְהָרִי"ל שְׁוִוִין.

וּמֵה שְׁהִתִּיר מְהָר"שׁ מִיִּירֵי בְּקְרוּם וְלֵא בְּנִפְיָחָה בְּאַמְצָעִיתָה וְאִין לָהֶם מְאוֹר עֵינַיִם כִּי אִין לְשׁוֹנוֹ מְשַׁמַּע כֵּן וּמְצָאֵתִי בְּמֵהָרִי"ל יִשָּׁן וְז"ל אָמַר מְהָר"שׁ אִין לְאִסוּר מְצָה נְפוּחָה מְחַמַּת אִפְיִיהָ וּמְהָרִי"ל אוֹסֵר נְפוּחָה בְּאַמְצָעִיתָה.

אֲכֵן אִם עֵלָה בְּהָ קְרוּם כְּמֵלֵא אֲגָרוֹף אִין לְאִסוּר עַכ"ל מְהָרִי"ל יִשָּׁן. הָרִי שְׁפֶתֶב לְהִדְנִי שְׁמֵהָרִי"ל אוֹסֵר מֵה שְׁהִתִּיר מְהָר"שׁ: \$ הָעוֹלִים עַל כָּל דְּקָר וְדָקָר שֶׁל הַמְצָה.

בְּבֵית מְהָר"שׁ רְחִצוּ הַדְּפִין וְהַסְפִּלִין וְהַמְגַלְגִּלִין שְׁעוֹשִׂין בְּהֵן מְצוֹת וַיִּבְשׁוּם כְּשִׁפְסָקוּ מְלַעֲשׂוֹת מְצוֹת עַד אֲשֶׁר הִנְסֵק הַתְּנׁוּר שְׁנִית. וְאוֹתוֹ סְדוּשְׁהִיָּה מְנוּחַ עַל הַדָּף שְׁעוֹשִׂין עֲלָיו הַמְצוֹת כְּשִׁדוּקָרִין וְנוֹקְבִין הַמְצוֹת לֹא נִטַּל אוֹתָהּ הַסְדִּין פְּעַם אַחֲרַת לְעֲשׂוֹת עֲלָיו הַמְצוֹת דָּף שֶׁל מְהָר"שׁ שְׁעֵשׂוּ עֲלָיו הַמְצוֹת לְהִדְנִיא עַל הַדָּף בְּלֵא סְדִין וְאֵת הַדָּף נִיקְבוּהוּ תוֹלְעִים וְצוּהָ מְהָר"שׁ לְסַתּוֹם הַנְּקָבִים שְׁלֵא יִכְנַס בְּהֵן בְּצַק וַיִּחַמֵּץ וַיִּחַמֵּץ אִיסוּרוֹ בְּמִשְׁהוּ.

נִשְׂאֵל לְמֵהָר"שׁ עַל ג' מְדוֹת שְׁעֵשׂוּ בְּהֵן מְצוֹת וְלֹא יוֹכְלוּ לִיְכַנֵּס אֲצֵל שְׁאָר הַמְצוֹת עַד שְׁהִנְסֵק הַתְּנׁוּר פְּעַם שְׁנִית וְהוֹרָה מְהָר"שׁ לְשׁוֹרֵף אֵת הַמְצוֹת שְׁנִדְאֵי נִשְׁתַּהוּ יוֹתֵר מִן הַשְׁיַעוֹר שְׁנִתְּנוּ חֲכָמִים לְהַחֲמִיץ בְּשִׁהִיּוֹתוֹ.

בְּבֵית מְהָר"שׁ נִטְלוּ הָעֲרִיבוֹת שְׁנִשְׁתַּמְשׁ בְּהֵן חֲמֵץ כֹּל הַשְּׁנָה וְעַדִּין הֵטִיט בְּהֵן שְׁטָחוּ קוֹנָם הַפֶּסַח לְבַטֵּל חִימוּצָן וְהָיוּ פּוֹרְשִׁין עֲלֵיהָ מְכַסָּאוֹת שְׁקוֹרִין (קוֹלְטְרַא"ן) וְעֲלִיהֶן פִּירְשׁוּ סְדִינִין וְנִיפּוּ עֲלֵיהֶן הַקָּמַח שֶׁל פֶּסַח.

נשאל למהר"ש על שפכסו בורר שקו' (בניטל) של חמץ וניפו בו קמח של מצות. ואמר שפעיקרא הנה בדעתו להתיר (הבניטיל) מידי דהנה אשק שהנה בו קמח של חמץ שפוכסין אותו ומשתמשין לצורך קמח דפסח.

הדר חשב שלא דמי לשק דשאני (הבניטיל) שמרקדין הקמח בתוכו והולך דרפו מעבר לעבר ונשאר הקמח בנתיים בין חוטי השתי לחוטי הערב. ולא יצא יפה אפילו ע"י כיבוס ולכה אוסרין (הבניטיל), ודמי (לזיפא) דדבר פשוט הוא שכה נוהגין מתי שפא מים על (הזיפא) ששונין בו קמח אפי' על מקצתו שאין לו תקנה להשתמש בו לפסח.

חטה הנמצא במצה בערב פסח עיין בסמ"ק אשר התיר המצה כולה בנטילת מקום החטה אבל חטה הנמצאת במצה בחש"מ קודם האפייה והצריף מהר"י סג"ל שרפה אל אותו המצה והצריף מדורה לעצמה ולא לשורפה בתנור שאופים בו המצות.

שוב מעשה שמצאו חטה במצה קודם אפייה ונטלו מקום החטה ואפו אותה עם שאר המצות ויודע הדבר למהר"ל והצריף לשורף המצה שהיתה בה החטה והשאר מצות שנאפו עמה בתנור התיר את כולן.

הועד לפני מהר"ש על מה"ר מאיר מאורבור"ג שהורה על עיסה שנמצא בה חטה בפסח שיש לזרוק החטה לחוץ והעיסה מותרת. ומהר"ש אמר שהורה שלא פדין כי כל העיסה אסורה כשנמצאת חטה בתוכה.

ואמר אלי מה"ר זלמן שט"ן ז"ל שהוא הנה נושא ונותן עם מהר"י סג"ל על ענין זה לדעת מקור חומרא זו לאסור עיסה שלימה. ולא נתברר הדין אף אמהר"י סג"ל דגם כן מנהגו להורות פכה ולאסור כל העיסה דבמר רישא גופא אזלא הואיל והדבר יצא משיש טהור מהר"ש ז"ל מסתמא לא דבר ריק הוא ומסורת ביזו מרבתינו הגדולים.

ואני הכותב מצאתי בחיבור ישן וז"ל מעשה ונמצא חטה במצה אפוייה ולא נודע אם נתחמצה בה בעודה עיסה או שמא במים שנילושה החמיצה. או שמא נפלה בעיסה ולא נתחמצה מעולם וציוו להשליף אותה מצה לבדה דדמי להא דאמרין בגמ' נגע באחד בלילה ולא ידע אם מת אם חי ולמחר השכים ומצאו מת.

חכמים מטמאין שכל הטמאות כשעת מציאתן אבל שאר המצות מותרות העמד המים והמצות על חזקתן ומותר עכ"ל. ודוק ועיין דהקא נמי כשנמצאת בעיסה שלמה איתרע חזקת עיסה.

שוב הראיתי ראיה זו לגדולים ונענעו לי ראש. על מרדה של חמץ שקורין (אויבן שויבל) שהודחה עם מרדות של מצה בצוננים והתיר מהר"ש יען שהיו המים שהודחו בהן צוננים ונשאל על מרדה דפסח שלא הודחה לאחר שנשתמש בה ואמהר"ש שאין לחוש שאינו מדיח למרדות שלו: מאת קוני עזר אחלה.

לבאר סדר דיני חלה: אמר מהר"י סג"ל תפריש אשה חלת האור וכתב רש"י דשיעורה כזית והוא כחצי ביצת תרנגולת ונקראת חלת האור הואיל דלדין נשרפת ולא ניתן לכהן ומנהג במצות שעושין אותה עוגה קטנה.

וכתב רש"י דיעשה פן כל השנה דחלה קרייה רחמנא והוא לשון עוגה וצריך לשון רפם במדורת פהן או § (בבית מהר"ש) היו שורפין את החלות בערב פסח. ובחש"מ בלי שום תיקון: § פהנת לפי ר"ת דפ' ב"ש פן פתב מהר"ם וקדי הוא רש"י לסמוך עליו דפי דהיו מבטלים ברוב לאכילת זרים כ"ש ליהנות.

ואמהר"סג"ל דעוד נראה לו לדמות לעצים שנשרו מן הדקל דמבטלינן ברוב פיון דכלי' לאיסורא אע"ג דיש לו מתירין. וסלה דידן בחוצה לארץ נמי לית ליה שורש דאורייתא כדמשמע פ' כל הבשר ונכון לעשות לו מדורה לעצמה במקום שאין מבטלין שם או בתנור שאופין בו המצות טרם הורדו תוכו המצות שאז ידוע לו שלא תבא לידי הנאת ישראל טרם פלייא איסורא.

וכן איתא פ"ק דביצה היכא דמפלי פלה איסורא דלא מיקרי הנאה בתר הכי. אמר הח"ר איקא לפני מהר"י סג"ל שראה מעשה שאפו החלה בפסח ונתנו לכהן קטן כמו שפסקו מקצת רבותינו.

ואמהר"י סג"ל אמת שפסקו הכי אכן דרכו לדרוש ברבים שלא למיעבד הכי שלא יאמרו חלת חוצה לארץ נאכלת וכשאופים ב"ט של פסח אז יפרישו שיעור חלה מן העיסה בלא ברכה ולא יקראו לה שם חלה אף עוגה שקורין (קוכלין) ואופין אותה עם שאר המצות.

וכשנאפו יצרף את המצות עם העוגה הקטנה תוף סל או תוף אגן. ואם אין לו כלי שמחזיק את כולם ניחם במפה וכסה המפה גם כן עליהם ונקרא צירוף הגון ואז יפריש אותה עוגה הקטנה מעליהם בברכת חלה ויצניעה עד חולו של מועד ואז ישרפנה ואין לשורפה ב"ט דהבערה שלא לצורך היא.

ואין להשהות בלי אפייה כבשאר י"ט דתחמץ אע"ג דיש מרבותינו התירו לאפות החלה ב"ט גם אם קרא עליה שם ונותנין לכהן קטן § (אמר מהרי"ל) דנתפשט המנהג לברך על הפרשת תרומה משום דכשאופין ב"ט אין לקרא לה שם חלה: § או לגדול שטבל לקריו ויש אומרים אף אם אין שם פהן מ"מ אופין אותה משום הואיל וראויה לכהן אם היה שם חשוב מלאכה לצורך או פיון דמותרת ע"י ביטול ברוב אכן לא נהגינן הכי כדאיתא באגודה.

אלא כרש"י דפסק כר' אליעזר דלא תקרי לה שם עד שתאפה ויעשה כדפי' לעיל. ואמר מהר"י סג"ל גם ב"ט הואיל דהחלה בידו שהפרישה בברכה מותר לטלטלה במקום שרוצה לשומרה שם עד מוצאי י"ט.

מעשה שנשתהה החלה בתנור כליל יום ט"ו עד שנחרכה ושאל למהר"י סג"ל אם עדיין ראויה לפטור את המצות ע"י צירוף והתיר לצרפה ולקרא לה שם חלה בהפרשתה ולברך עליה: דין חלה דאיתא לידן נימא מילתא אמר מהר"י סג"ל מתי שאופין ב"ט נכון לעשות עם החלה כדפי' לעיל על ידי צירוף להפרישה אחר אפייה דמה שנוהגין להפרישה עיסה ולהחזיקה כף בלי אפייה עד אחר י"ט לאו הגון הוא משום דאז נדבק העיסה במקום הנחתה ואתא לזלוילי בחלה וכשאופין הרבה (פשטידן או פלאדין) ושכחו ליטול חלה יצרפם בסל ויטול חלה מאחד מהן ואם הוא ב"ט של שבועות שאז דרף

העולם שעושים (פלאדי"ן) גדול וקורין לו (סיני) אז אם שכח יטול ממנו חלה על פולן ויציניע החתיכה עד מוצאי י"ט וישרפנה פעם אחת נילושו ב' עיסות אחת בכלי בשור לעשותה (פרימזילש) ואחת בכלי חלב לעשותה (פאציוס) ושכחו ליתול חלה מעיסת הבשר.

ובכל אחת הנה בה שיעור חלה והורה מהנ"י סג"ל דלכתחילה צריך ליתול מכל אחד חלה וגם לעשות מכל עיסה עוגה אחת ולאפותה בתנור כדי שיעשה מאפה תנור ולאכול העוגות ולשרוף החלה ואם אין לו תנור יאפה אותם בכירת האש להעשות להם ויפריש החלות בברכת חלה.

אמהר"ש אין ליתול חלה מעיסה של דגן על עיסה של חיטין. הורה מהר"ש ללוש בפסח עיסה כמו ב' מידות שיהא חייב ודאי בחלה ולאותם שלא הנה להם קמח פשיעור חלה הורה ללוש מה שהנה להם.

כששאל למהר"ש אחר פסח על עיסה שנחננו בה שאור של גוי איך להפריש ממנה חלה. הנה מורה שיעשו חלה נגד השאור ומעט יותר כי אמר שאם לא היו לוקחין יותר אז יש לחוש שמא מה שמפריש הנה הפל משל גוי ונמצא מפריש מפטור על החיוב ואמר שאח"כ כשמחמיצין עיסה אחרת עם השאור שנוטלים מתוך זאת העיסה אז א"צ להפריש רק מעט לחלה כי אז הוא כמה ס"ס וכשנוטלין לעולם מן העיסה שאור להחמיצע עיסה אחרת.

אז יהיו נוטלין קודם שיעשו החלה כדי שלא יהא נפטר כמה שהפרישו ונמצא בתר הכי כשפורשים חלה בעיסה האחרת זה הנה מן הפטור על החיוב. ואמר שיש נוהגין שאין מפרישין מעט חלה גם בעיס' שניה שהחמיצה עם מה שנטלו בזאת העיסה אלא ג"כ בכאן נוטלים נגד הפל שהחמיצו בו ומעט יותר.

ומהר"ש הנה מורה אל אשתו הרבנית ללוש שתי עיסות אחת בשאור של גוי ואחת פשיעור חלה בלא שאור ולקרב הב' עיסות להדדי ויתול חלה מאותה שלא נתחמצה בשאור של גוי חלה על הכל.

מעשה בחלה ששהתה בערב פסח אחר שיש עד שנתחמצה ואמהר"ש לשורפה ואין בכך פלוג: בשם אדיר במתוחים דר. אבאר הלכות הגדה ודין הסדר.

הלכות ההגדה דרש מהר"י סג"ל פתיב אשרי אדם מפחד תמיד וכתוב משמועה רעה לא ירא. קשיין קראי אהדדי אלא ר"נ מפחד תמיד אל דבר מצוה לעשותה כתיקנה.

כך יהא כל אדם חרד באימה לקיים מאמר חכמים שתקנו מצות הסדר וההגדה. ולא יהא הדבר קל בעיניו אף אם כמה דברים יש בסדר שנוראה בעיני האדם שאין הקפדה בהן ישפיל בדעתו לקיים שאין שום דבר ריק בהן.

אמהר"ש מצות עשה לאכול מצה בליל ט"ו דכתוב בערב תאכלו מצות והכל חייבין אנשים ונשים וטרף כגון תינוק שיוכל לאכול פזית דגן אף ע"ג דשאר מצות עשה דזמן גרמא נשים פטורות הכא חייבות דילפינו מהיקישא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות.

והגני נשים הואיל ואיתנהו בכל תאכל חמץ דכל לאונו נשים חייבות איתנהו בקום אכול מצה ואם יש זמן או חולה צריף לשרות לו ביין ולברך בתחלה בורא פרי הגפן. רק שלא תהא נמחית לגמרי שיהא עליה תורתא דנהמא.

ואמר מהר"ש דאסור לאדם גדול \$ ונ"ל להחזיק ראיה להמון העם שתמוה הדין בעיניהם. דהא גבי נזיר פתיב וכל משרת ענבים לא ישטה אלמא דגם אם הוא שרוי ביין מ"מ חשביה הקרא שתיה: \$ לאכול מצה בע"פ עד שתחשה דאם אוכל מקודם הוי פאילו בועל ארוסתו בבית חמיו דהוי פאילו בועל נדה.

וטעמא פי המצה יש לפניה ז' ברכות וברפת נשואין ג"כ יש לה ז' ברכות. אכן לקטנים מותר והנשים הוי ג"כ באותו הגס ומטעם זה חייבות בארבע פוסות.

ויש ליישן התינוק ביום למען יקיצו וישאלו בלילה. וממהרין בכל היכולת לאכול בשביל שישאלו התינוקות דהתורה העידה על פכה כדדרשינו פנגד ארבעה פנים דברה תורה ושינויים טובא עבדינו היפר לתינוקות שישאלו.

וע"כ היא שלחן מוכן מבעוד יום. וגם משום אפיקומן לאוכלו קודם תצות.

אמהר"י סג"ל כל ימות השנה טוב למנוע פלים נאים למען מיעוט שררה וזכר לחורבן. לבד מלילות הסדר לפי שהתורה הזהירה להראות דרו חירות.

וכן בא"ח על דרו שמשתמשין בכלי כסף וזהב ובגדי צבעונים באותה הלילה. ואפ"י פלים הממושפנים בידו מן הגוים מותר להשים אותם על שלחן מיוחד לשמחת בראותם.

וכן העיד שעשה פן אביו מהר"ם סג"ל. ומאד חביבה מצות הסדר דלא אשכחן דהקפידה תורה על תינוקות יותר מבלילה זו דכתיב והגדת לבנה אע"ג דכתיב גם בהקהל את הנשים והטף הא פריף התם טף על מה הו באין ליתן שפר טוב למביאייהו.

פשישבו לשלחן יהיו מוכנים לכל אחד פוסו וג' המצות סדורין אב"ג זו על גב זו. ושני תבשילין.

והירקות. ארבע פוסות פנגד ארבע לשון גאולה והצלתי כו' ג' מצות אמהר"ש יען פי הקב"ה הוציאם ממצרים והיוצא מבית האסורים צריף להביא קרבן תודה.

ויש בה ד' מינין. חלות.

רקיקים. רבוכה.

וג' מינין של מצה. פנגדן הויין הג' מצות.

אמר מהר"י סג"ל שגראה בעיניו וכן שמע ממהר"ש שאם נשבר אחד מן המצות שאין חזרין ואופין שנית. דבלאו הכי צריכין לשפור אחת מן המצות לאפיקומן.

וישים השבורה לשם ואיסור גדול הוא לטרונח בי"ט בחנמם ולהכין מצה אחרת. אף אם נאבדה אחת מן המצות נכון לאפות ג' מצות אחרות משום דאסמכתא ג' מעשרון אחד ועוד דזמנין דליכא שיקמור גמור לשאר המצות ליטול אחת תחת הנאבדת.

ובענין שימור לשם מצת מצנה וזימנין נעשות ע"י גויות או קטנים. ואם הקילו רבנו לענין אפיקומן שהיא זכר בעלמא לא ניקל לענין מצה דאורייתא, אבל לענין נשברה כדפרישית לעיל ואפילו היא השלישית משום הקדמת סי' אב"ג לא יאפה אחרת וכן דנתי קודם מהר"ש ונענע לי ראש.

על שנשברו שני מצות הורה מהר"ש לקחת השלישית לכל הסדר אמרה"י סג"ל מצה עליונה למוציא. ושנייה לאפיקומן ולאכילת מצה.

שלישית לכריכה. ואם הוחלף לא עיכב.

שני תבשילין אפילו כשחל ע"פ בשבת. ומנהג ליתול בשר זרוע על שם בזרוע גטויה.

וביצה דתרגומו ביצא דבעא רחמנא עלן ופרקינן. חרוסת זכר לטיט.

ועליו יהיו מונחין קידה וקנמון ושאר בשמים מחותכין ארוכין זכר לתבן. ואמרה"י סג"ל יש פוסקים לתת רימונים לחרוסת כדי לקהוי וכשחל פסח בשבת יהא נזהר על אדם לקלש ולערב החרוסת קודם השבת דאסור \$ מהר"ש דרש יש ליתול ב' מיני בשר אחת של עגל ואחת של בקר ואמרה"י סג"ל שמה"ר מישל הי' נוהג ואמר שקבלה הוא בידו מרבותיו מתי שע"פ בשבת לקח במוציא שבת בשר וביצה לאפוקי נפשי' מפלוגתא.

נשאל למהר"ש על יהודי שהלה בגנו של גוי וקצץ ירקות למרור מהו לצאת בו מי בעינין מרור דומיא דמצה משלכם או דילמא פינן דמרור עכשיו לדידן מדרבנן שרי. והשיב מהר"ש דהוי שינוי רשות דהא אפי' גבי ערב' ישראל אחר שלא קצצה יוצא בו והבעל הבית יוצא בו אבל אותו שקצצו לא יוכל לצאת בו.

ואם חוזר בעל הבית ונותן אליו במתנה נמי יוצא בו: \$ לערבו בשבת משום לש דאב מלאכה היא אכן אם עירב קצת מבעוד יום מותר להוסיף משחשיכה. ומערבו בין ביד בין בכלי.

הירקות (איפה) וחסא שקורין (לטוג"א). (איפה) לטבול ראשון וחסא לטבול שני.

אמרה"י סג"ל פליאה נשגבה בעיני על מה שצריכים בע"פ להמתין עם הסדר עד הלילה. אי משום בערב תאכלו והא עדיין אף אם יתחיל שעה ויותר קודם הלילה ע"י הקידוש וסיפור ההגדה יהיה לילה טרם שיאכלו מצה.

וכ"ת משום שתיית הכוסות שצריכין נמי להיות בלילה דומיא דמצה תקשה לה על שני כוסות האחרונים דלאחר אכילה יהיו ג"כ מחנוייבים לשותות קודם חצות פדרה מצה. וכן איתא מ"ד שרוצה להקיש ד' כוסות ומצה ונסתר מטעם זה.

ואמר שגראה בעיניו טעמא משום שאכילת ירקות אתא למען שישאלו תינוקות א"כ צריף להיות בלילה דכתיב בעבור זה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך וכתוב והגדת לבנה ונהגדה בלילה היא.

וכ"ת עדיין יתחיל מבע"י וע"י קידוש משה. דיש לה אדם שאין מאריך בקידוש וטבול ראשון מיד אחר קידוש קודם סיפור הגדה.

ואמרה"י סג"ל שפליאה בעיניו נשגבה מאי שנא דבליל הסדר המקדש נוטל ידיו אחר הקידוש ובשאר י"ט קודם. ושוב אמר שמצא טעם בנמוקי רבינו שמחה דאי נוטל קודם הקידוש אז נראה דסבר ליה הלכתא כבית שמאי דאמר פ' פיצד מברכין נוטל ידיו ואח"כ מקדש.

ואין לטעון ולומר דבשביל הסעודה היא כמו בשאר שבת וי"ט דנוטל ג"כ קודם הקידוש. דשאני הכא דהא מפסיק עדיין באכילת ירקות ובסיפור ההגדה טרם שסועדין מה שא"כ ה"מ ואמר דנר' לו ג"כ טעמא דאם נוטל קודם קידוש נראה פאילו נוטל לפירות והוי מגסי הרוח.

אכן אע"פ דלא בעי נטילה מ"מ ידים נקיות בעי משום טהור ידים יוסף אומץ כדפ"י לעיל בהלכות בדיקת חמץ. אף אחר הקידוש נוטל משום דצריך טיבול במשקים והו עולוין לקבל טומאה ושמא יזלפו המשקים על הידים ויטמאו.

ואין לומר דמה שאין נוטלין קודם הקידוש משום דחשיב ליה קידוש הפסק דמאי שנא מפל השנה. ולטיבול הירקות בעי נטילה גמורה רק לא בעי ברפת ענ"י כדלקמן בסמוך.

והיא נטילה גמורה לא יטול מקודם רק נקיות בעלמא אם צריך כדפ"י לעיל כל כוס צריך שיחזיק כמעט מלא שני קליפות ביצה דהיינו רביעית הלוג והא דאמרי' רביעית הוי ביצה ומחצה ר"ל מתי שמשערים בהפלת ביצה תוף מים לשער פנגד המים היוצאים.

אכן כשמלאין ומשערין בקליפת ביצה אז הוא כמעט מלא שני קליפות הביצה והכוסות צריכין שטיפה והדחה דכוס של ברכה הו ולכל אחד ואחד כוסו. ולתינוק שהגיע לחינוך כתב הרא"ש דצריך.

מיהו סוגיא דתלמודא משמע לכאורה גם שלא הגיע לחינוך, וכוסות לא יהיו פגומים \$ לא יקח כוסות הצבועים מן עץ דדינם ככלי חרס: \$ ויהיה רביעית להגיע לחינוך. ויזהר כל א' לשתות כוסו כולו בפעם ראשון כדי לצאת ידי חובתו בשתיית רביעית ואם לא יוכל לשתות כולו ישתה לכל הפחות רובו וימזגנו במים שיהא מתוק לו כפי הנהגתו חי או מזוג ואם ישאר משתייתו בכוסו יזהר להריק אותו הנשאר אל הקנקן דמזוג ממנו ואח"כ יחזור וימלא הכוס למען שלא יהא הכוס פגום.

ויעשה כן לכל הארבע כוסות בכל פעם כשימזגם וכן באגודה. ויש סומכין על התוספת לברכה מה שמוסיפין למזוג בו בכל פעם: אמר מהרי"ל הג' מצות והסתבשילין וירקות וחרוסת כולו יהיו מונחין בקערה לאפוקי באותן אשר מניחין מקצתם ע"ג השולחן חוץ לקערה.

דאיך תחשב אז עקירת הקערה במקום עקירת שלחן אם נשארו דברים שם. והיאך ישאל התינוק ומטעם זה נמי אין לשום שום מצה יותר על השלחן עד אחר הסדר כשסועדין ויניח את המצות כסדר זה ע"ג זו אב"ג.

ויכרוך את המצות במפה לכסות חרפת הפת שמקדימין היין לפניו לקידוש וכשמתחיל עבדים היינו אז יגלה אותם מלמעלה מעט לקיים לחם עוני שעונין עליו דברים. אמר מהר"י סג"ל שנראה בעיניו נכון להניח ירק האפוף בקערה שיהא סמוך אליו יותר מן

המצות דאי המצות סמוכים לו טרם שהיה מעביר על המצנה הנה צריה לבצוע אפיקומן בראשונה.

ואמרת לפרני שמא לא הני חשוב מעבירים אף פשמעביר המצנה שבידו ותופס אחרת כמו שאמרנו גבי תפילין והשיב לי דחשיב נמי מעבירין אף אם מונח במקומו וראיה גבי גר מערבי פ"ק דשבת דחשביה מעביר אע"ג דמונח במקומו במנורה.

מקדשין יקנה"ז פשתל פסח או ע"פ בשבת ובשמים לא בעי מכמה טעמים. והעיקר משום דשמחת י"ט משיב נפש.

דרש מהר"ש שאין לברך על נטילה פשוטל ידיו קודם טיבול ראשון דהיה נטילה אינה רק חומרא בעלמא משום סרף תרומה ולדין האידנא אין שיהי. ומה שכתוב בסדרים ברפת ענ"י בנטילה זו היינו לפי המנהג שבימים קדמונים שהיו אוכלין תרומה דבעי נטילה: טיבול ראשון.

אמרי"ל עושין אותו מן ירק כרפס שקורין (איפה). והטעם משום דכרפס למפרע ס' פרה ר"ל ששים רבוא עבדו בפרה במצרים.

והעיד על אביו מה"ר מוס"ל פשאין לו כרפס נוטל פרתי שחזר (לאטי"ד) לטבול ראשון דמצנה לחזור אשאר ירקות. ואמרי"ל שגראה לו שטעם אביו הנה משום שהפייט טוב עלם מקדים ליה, שישד וז"ל, שקל פרתי או כוסברתא כו' ודייק מנייה דמוקדם למצנה זו כמו שדייק המיימוני אמתניתין.

ובגמ' נמי דייק דחזרת מצנה מדמקדמי מתניתין וברייתא ועוד דכרתי טוב חי ממבןשול כדאמר תלמודא תומי וקרתי חיינו ב"פ האדמה מבןשולין שהפל. (ובפיטר זיל) הנה מסופק.

(וקירב"ל) פי' בהג"ה במיימון שהוא (עולשין) א"כ מרור הוא ואם נטלו בטבול ראשון לאחר שמילא כריסו ממנו היא? טול אותו לטיבול שני הלכה אין ליטול אותו בטיבול ראשון אע"ג דכתב (קירב"ל) בכמה סדרים בטיבול ראשון לא נהגינן ואחר כרפס מצנה לחזור אם אפשר כדפי' לעיל.

וכן פי' ברוקח. ואותו סמך שכתבתי לעיל לכרפס אמרי"ל שפצאו ג"כ לכרתי דבמס' סופה כרפס נהרא פירש"י דהיינו קפלוט והיינו כרתי נמצא דרומז נמי לס' פרה.

ועוד טעם אחר ליטול (איפה) שהוא דומה לקוצים פשיזקין בימי אלול ודומה לתבן שקששו ללבנים. וטיבול ראשון בחומץ וכן עשה נמי מהר"ש ולא כמהר"ם שטבל בחרוסת וכן משמע קצת בערבי פסחים.

וטעמא דמהר"ם מפרש בהג"ה במיימון דמשמע דאישתמוטיה הדין. ואמר מהר"י סג"ל שבנימוקי רבינו שמחה כתב טעמא מאותן שכתבו בטיבול ראשון חרוסת היינו משום דתנו טיבול הראשון בחזרת ואז צריה חרוסת משום קפא והיינו דנקא היכא שאין לו שאר ירקות.

ובטויבול ראשון דשאַר ירקות לא יאכל מהן פזית פדי שלא יתחייב בברכה אחרונה דבג"ר דמאחר שאינה חיובא רק פדי התינוקות שישאלו והממעט בברכות לא הפסיד דברכה אין מעבכת.

מהר"ש לא הקפיד ואכל שאר ירקות פזית ונתן לכל אחד פזית מ"מ לא בירך בג"ר. פעם אחת אמר דאין חיובא בכזית והאוכל פזית לא בעי ברכה אחרונה וכן הוא בא"ח.

מהר"י סג"ל הנה מברך ב"פ האדמה בטויבול ראשון. וכן על אכילת מרור בטויבול שני טרם הטבילה דאז הוי ברכה עובר לעשייתו.

הקשה מהר"י סג"ל הא דאמרין טויבול ראשון למען ישאלו תינוקות וכששואל מה נשתנה וכו' היאך משיבין לו עבדים היינו והא הטויבול אמת בשביל הגם. ואמר שגראה לו דהכי פ"י דאנחנו מדמינן את עצמנו כבני חורין מפני הגם.

ועוד טויבול ראשון אמת לגר לבו לאכול מצה למיאבון. ואמר מהר"י סג"ל שפנימוקי רבינו שמחה פתב דכך שואל התינוק.

מאחר שהירקות עדיין מונחים על השלחן רואים אנו דצורך בהן לטבול עוד. מה נשתנה מפל הלילות.

ועוד אמאי אין טובלין גם עתה טויבול שני ואמאי שוהין. משיבין לו דמפסיקין משום לשבח ולהלל ששיחררנו מאשר עבדים היינו לפרעה.

וכדרך הזה הנה עקירת שלחן בימיהם. ואמהר"י סג"ל שמהכא דקדק רבו מובהק מהר"ש שהנה נוהג להניח את הירקות ואת החרוסת בקערות מיוחדות ולא הניחם בקערה שבה המצות פדי שישאלו לפניו בעוקר קערה שבה המצות פדי לישאל התינוק על הירקות כדפי': ברכה אחרונה דכוסות איתא בה פלוגתא דרבנותא.

ואמר מהר"ש דגראה לו לנהוג פהרא"ש דפסק דאין לברך ברכה אחרונה על שום כוס עד אחר כוס רביעי והמעט בברכות לא הפסיד וטוב יותר מלברך ברכה לבטלה. וכן דרש מהר"י סג"ל ברבים לנהוג כדברי הרא"ש וכן בא"ח הביא מנהג הרא"ש וכ"כ ה"ר יונה.

ולא נהגינו כמסקנת מהר"ם וראב"י"ה שיש לברך ברכה אחרונה אפוליהו פסי בר מכוס שני דברפת המזון פטרותו: אמר מהר"י סג"ל הא דלא מייחדין ברכה על ארבע הכוסות כגון וצננו לשותות ארבע כוסות גראה לי משום דהן מפוזרין ולא מכונסין בפעם אחת.

והיינו טעמא נמי דלא מברך על הלל דליל פסח מאחר דמחולק מקצתו קודם סעודה ומקצתו אחריה ועוד אמר טעמא דהיאך יברך על הכוסות וצננו לשותות ארבע כוסות בלילה הנה והלא שנים מהן דשיל קידוש ודברפת המזון מחוייבין בשאר י"ט נמי.

והא דלא מברכיןו שפעשה נסים איציאת מצרים. אמר מהר"י סג"ל משום דמצנה הכתובה בתורה היא ואין מברכין שפעשה נסים אלא אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים דתיקנו הברכה משום הגם מצות ופסח דאורייתא גם אם לא הגם ויש אומרים דסומכין על מה שמזכירין בהגדה הגם.

וקשה לרב אדהיכא סומכין אם על שעשה נסים לאבותינו זה לא הוי ברכה ואם על ברכת אשר גאלנו אין בו משום לשון נס. ע"כ טעמא כדפירשתי הסיבה.

אמר מהר"ש דצריכין ליסב פשוטה הד' פוסות ובאכילת מצה ואפיקומן וכן דרש נמי מהר"י סג"ל ובאכילת מרור לא יסב ואמר מהר"ש דאם לא אכל או לא שתה בהסיבה צריך לאכול ולשתות שנית בהסיבה.

והאוכל כל סעודתו בהסיבה הרי זה משונח. והפל חייבין להסב אחד אנשים ונשים עבדים ושפחות.

ותלמיד בפני רבו מאימת רבו לא יסב. אף רבו יתן לו רשות.

ורבינו שמחה פסק ברכה הלכה טוב ליתן לו רשות אפילו אינו רבו מובהק וכן אצל אביו אפילו רבו מובהק צריך הסיבה ואשה אין צריכה הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה.

וכתב המרדכי נראה דהאידינא כל הנשים שלנו הוויין חשובות וצריכין הסיבה וכל זה דרש מהר"י סג"ל נמי ואמר דתו' פתבו דנשים דידן חשובות ניהו הלכה אפי' בפני בעלן תיסקו.

וכל שכן אלמנה או שאינה אצל בעלה דחייבות לפי רשב"ם. ואמר מהר"ש הסיבת ימין אינה הסיבה שמא יקדים קנה לנשט.

ויברקדן פי' שמנח על גביו מאחוריו לא שמי' הסיבה. §(ר"ל הוי נשענין במסיבה כל אחד על ירו' חבירו): כתב בהג"ה במיימון וז"ל זגין אבירכי דהדדי.

אמר מהר"י סג"ל דדוקא פשאחד מיסב על ירו' דחבריה אבל להשען על ירו' דידיה לא דאז נראה פאילו הוא אבל ולא דרו' חירות. פטם אחת כתב מהר"ם שמצא כתוב בגליון אלפסי שהניח לו אביו מה"ר זעקיל ז"ל ששמע מפי רבו הר"ר יודא ז"ל דדוקא בימיהם שהיו רגילין בהסיבה בשאר ימות השנה אז מחוייבין בה בפסח אבל לדין שבשאר ימות השנה לא נהגינן בהסיבה אין לנו לעשותה בלילי פסח דמה חירות שיהי' בזה אדבריה דומה לחולה.

וכ"כ אבי העזרי. אפיקומן אמהר"י סג"ל דיצטנו ממצה שנייה וניחם האפיקומן לפניו ע"ג השלחן תחת המפה זכר לצרות בשמלתם וכן בא"ח.

ועוד טוב להיות מונח לפניו שלא ישכחו לאכול בגמר הסעודה. אמהר"י סג"ל שגראה לו ליישב אותם שנוטלין מצה שניה לאפיקומן ולא חשוב בעינייהו מעבירין על המצנה.

מאחר דמניחין את הראשונה לברכת המוציא ועל אכילת מצה ואמר שראה מחמיו מהר"ר משה פ"ץ שהניח מצה שנייה בעליונה להוציא נפש' מפלוגתא. והקשה אליו מהר"י סג"ל ממה נפשך אי תחשבי' מעבירין א"כ מאחר דמצנה תחשב בציעת האפיקומן תעשה מן העליונה כדין מצנה דאין מעבירין ואי לא חשיב בציעת האפיקומן מצנה עדיין תניח את הראשונה למעלה וישארנה למצנה ויבצע אפיקומן מן השנייה דמה שמעביר מן הראשונה לא חשיב העברה דהא בציעת אפיקומן לא חשיב מצנה.

ואת החלק הגדול שיעלה בכציעת המצה בידו יניח לאפיקומן. אמר מהר"י סג"ל דראה הטעם מפני מה פורסין אפיקומן סמוך להתחלת הא לחמא עניא לפי אותו פ"י דרפ"ו של עני בפרוסה.

הא לחמא באומרו יהיו התבשילין מסולקין מן הקערה. וכו' נהג מהר"י סג"ל בעצמו לסלקם.

והר"ש ברבים דאין צורך ורוב רבותינו פתבו פן וגביה הקערה עם המצות ויחזיקה פן דהא צ"ל כל דכפין יתי ויכול. ואי עתה מסלקנה ממאי יאכלו ויאמר עד מה נשתנה.

ואז יסלקנה עד סוף השלחן עד שהגיע לומר עבדים היינו. ואז יחזירנה לפניו לקנים פירוש לחם עוני שעוניו עליו דברי ההגדה.

ולכך יהיו אז מקצת המצות מגולות עד לפיכך כדפ"י לעיל. מהר"ש כשאמר הא לחמא לא הגביה הקערה אלא דחפה כמו שפי' המזימון ופעם אחת לא הגביה ולא סלק הקערה באמרו הא לחמא.

אף הניח הקערה והגביה המצות בידו והניח הקערה עד הגיע למה נשתנה. ואז החזיר המצות בה וסילק הקערה עם כל אשר בה מן השלחן עד שהגיע לומר ר"ג.

ושאלו לו א"כ מאחר דדי בהגבהת המצות לבד מה הצריכו רבותינו לחלק בהסרת התבשילין.

ואמר היינו לפי אותם שאין עושין פן אבל הטוב והישר לעשות פן להגביה המצות לחודייהו. ואמ"ר סג"ל דגם יש לאחוז מצה בידו עם הגבהת הקערה.

מה שעקרו בימיהם השלחן ולדידן הקערה. שישאלו התינוקות.

ומה ענין יציאת מצרים מצינו להשיב להן על זה. ואמר מהר"י סג"ל דאומר להן אין לנו לאכול עד שנודה להקב"ה על שעשה לנו נסים.

ואז שואל מה הם הנסים ואז אומר עבדים. וכ"כ לעיל מרבינו שמחה.

כוס שני מוזגין בבא לומר מה נשתנה. ואמר מהר"י סג"ל כדי שישאלו התינוקות מה מוזגין עוד לשמות פולי האי ולא אוכלין מידי ואם שואל אין צ"ל מה נשתנה וינתחיל עבדים היינו אם ירצה, אמ"ר סג"ל שבנמוקי רבינו שמחה כתב אם יש שם קטן השואל לו ולמה הגבהת הקערה אז אינו אומר כל ההגדה וראיה בגמ' דאמר ה"תם פטרנונו לומר מה נשתנה וכולה חזא מלתא היא עד ר"ג ה"ה אומר כו'.

והעיד מהר"י סג"ל על §(מהר"ש ש"תה בין כוס ראשון לשני): חמיו מהר"ר משה פ"ץ פעם אחת שאלתו בתו אבא למה הגבהת הקערה. והתחיל עבדים היינו ולא אמר מה נשתנה: מה נשתנה אמ"ר סג"ל דאומר אותו בניגון יפה לשבח לאדון הכל ואם ע"פ בשבת ממחרין בכל מיני לאכול אפיקומן קודם מצות ושלא ישנו התינוקות דהא צריכין אז לשחות תוף הלילה טרם מתחילין בקידוש.

אמ"ר ר"ל בנימוקי הר"ר שמחה כתב שגם יכולין לומר אין אנו חייבין לטבל. דמה שהגיע בגמ' שאין לומר חייבין היינו משום הקושא וכי חיובא לדרדקי.

אָבֵל לְגִדּוּלִים שִׁינָה חַיִּיבָא. מַה שֶׁפֶתַח הַמִּינּוֹן מִתְחַלֵּה מְרוֹרִים.

וְאַחֲכַי מִצָּה עַל שֵׁם שְׁנֵגָאָלוּ וְהָא אָנוּ אוֹמְרִים לְהַפִּיךָ בְּהַגְדָּה מִצָּה זֶה וְאַחֲכַי מְרוֹר זֶה. אָמַר מְהָרָ"י סֵג"ל דְּהַמִּינּוֹן מְפָרֵשׁ אִיךָ הָיָה עוֹשִׂין בְּזִמְנֵי הַבֵּית וְלִשְׁם שִׁינָה מְרוֹר לְפִסַּח אָבֵל לְדִידֵן מְרוֹר מְדַבְּרֵנוּ לְכָה אָנוּ מְקַדִּימִין מִצָּה שֶׁהִיא דְאוֹרֵינָתָא גַם לְדִידֵן קוֹנָם מְרוֹר דְרַבְנָנוּ.

וְכֵן אִמְרָה"ש מִצָּה בְּזִמְנֵי הַזֶּה דְאוֹרֵינָתָא מְרוֹר דְרַבְנָנוּ וְכִשְׁאֲמַר מְהָרָ"ש פִּסַּח מִצָּה וּמְרוֹר לֹא עָשָׂה דְבָר אָבֵל אַחֲכַי כִּשְׁאֲמַר מִצָּה זֶה הַגְּבִיָּה הַמִּצָּה וְהָיָה נוֹהֵג לְהַרְאוֹת הַשְּׁלִימָה. וְכֵן דָּרַשׁ מְהָרָ"י סֵג"ל נְמִי לְהַגְּבִיָּה יָהּ הַעֲלִינָהּ.

וְכֵן בְּמְרוֹר זֶה הָיָה מַגְּבִיָּה וּמַרְאֵה אֵת הַמְרוֹר. אָמַר מְהָרָ"י סֵג"ל אִיךָ ע"פ שְׂאִין מַגְּבִיָּהִין הַבְּשָׂר כִּשְׁאוֹמֵר פִּסַּח מִשּׁוּם דְנִרְאָה כְּמַקְדִּישׁ קַדָּשִׁים בַּחוּץ מ"מ צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְגוּלָה דְהַגִּי זָכַר לְפִסַּח.

כַּמָּה לָקוּ בְּאַצְבַּע עֶשֶׂר מַפּוֹת כּו' שֶׁאֵלוּ לְמְהָרָ"י סֵג"ל א"כ אִיךָ אָמַר בְּיַד חֲזָקָה שְׂתִים. וְכֵן קָשָׁה נְמִי גַבֵּי דְבָר דְכָתִיב נְמִי יָד וְנִדְרוֹשׁ נְמִי הַכִּי.

וְאַמְרָה"ש דְּהַמַּפּוֹת שֶׁשׁוּי בְּמַצְרִים חֲשׂוּבוֹת כְּאֵלוּ הֵן בְּפַעַם אַחַת דְּמִסְתַּמָּא דּוֹמוֹת לְהַדְדִי וְלִכְהָ אִין לְדַקְדָּק כִּי אָבֵל מַה שֶׁהָיָה עַל הַיָּם הֵינּוּ בְּמַקּוֹם אַחַר וּמִדְּשִׁינָה וְכָתִיב יָד שֵׁם לְדָרוֹשׁ כְּמוֹ שְׂדוֹרֵשׁ: אָמַר מְהָרָ"י סֵג"ל כִּשְׁאוֹמֵר בְּהַגְדָּה דָם וְאַשׁ וְתַמְרוֹת עֲשֵׂן יִטִּיף בְּאַצְבָּעוֹ מְפּוֹסוֹ לְחוּץ בְּאוֹמְרוֹ כֹּל תִּיבָה פַּעַם אַחַת וְכֵן כִּשְׁאֲמַר (דצ"ד עד"ש באח"ב) בֵּין בְּפֶרֶט בֵּין בְּכֹלל ס"ה י"ו פְּעָמִים נִגְדַּד י"ו פְּנִיָּם.

רוֹקַח.

וְעוֹד טְעָמִים שֵׁם וְכֵן מְהָרָ"ש כִּשְׁאֲמַר דָם צְפָרְדַּע כּו' שׁוֹטֵף בְּכָל תִּיבָה וְתִיבָה פַּעַם אַחַת מִן הַכּוֹס לְחוּץ. וְאָמַר שֶׁכֵּן נִהַג רַאבְנֵי"ה וְנִרְאָה לוֹ הַטַּעַם דַּר"ל מְכַל אֵלוּ יִצְיָלְנוּ וְיָבֵאוּ עַל שׁוֹנְאֵינוּ.

דְּהָא הַכּוֹסוֹת לְהַצְלָחָה לְיִשְׂרָאֵל. בְּלִפְיֵךָ מְרַבֵּינָן לְיִשְׁנָא דְשַׁבַּח.

וְאַמְרָה"י סֵג"ל דְּסַמְכִינוּ בְּהָא אַרוֹקַח אַע"פ שֶׁבְּשָׂאָר מְקוֹמוֹת א"א רַק ז' מִינֵי שְׁבָחוֹת. כִּשְׁאֲמַר הַר"ש לְפִיכָה הַחֲזִיק הַכּוֹס בְּיָדוֹ עַד שֶׁבִּירָה ב"פ הַגָּפֶן.

וְכֵן עָשׂוּ כֹּל הַמְּסוּבִין. וְכֵן אָמַר נְמִי מְהָרָ"י סֵג"ל דְּבִלְפִיכָה מַגְּבִיָּהִין הַכּוֹס עַל שֵׁם שִׁירָה וְהַעֲיָקָר לְתוֹפְסוֹ עַד ב"פ הַגָּפֶן וְאַע"פ שֶׁהָרָא"ש כָּתִיב שֶׁלֹּא לְכַרֵּךְ הַתּוֹס' פְּשִׁיטָא לְהוֹן דְּמַבְרָכִין.

וְהָרָא"ש כָּתִיב דְּאִסּוּר לְיַהֲנוֹת בְּלֹא בְרָכָה וְסַפֵּק אִיסּוּר לְחוּמְרָא. וּפְשִׁיטָא דְכּוֹס זֶה לֹא בְּעֵי בְרָכָה מְעִין שְׁלֵשׁ דְּמַחֲמַת הַסְּעוּדָה הוּא.

וְאָמַר מְהָרָ"י סֵג"ל מֵאַחַר דְּתוֹפְסֵי בְּיָדוֹ הַכּוֹס בְּאֲמָרוֹ לְפִיכָה יְכַסּוּ אֵת הַמִּצּוֹת שֶׁהָיוּ מְקַצְתָּם מְגוּלוֹת עַד כָּאֵן לְעוֹנֵין עֲלֵיהֶם הַדְּבָרִים וְלֹא יִרְאוּ בְּוַשְׁתָּם שֶׁמְקַדִּימִין הֵינּוּ לְפַת אוֹ כִּשְׁמַגִּיעִין לְבִרְכַּת ב"פ הַגָּפֶן לְכֹל הַיּוֹמֵר: בְּרַפְתָּ הַלֵּל בְּלֵיל פִּסַּח לֹא הָיָה מְבָרַךְ מְהָרָ"ש.

וכן נהג מְהַר"י סג"ל דלא בִּירַף לא לפני סְעוּדָה ולא לאחר סְעוּדָה. ואומר דאית בִּיהּ פְּלוּגְמָא דרבִּנוּתָא אי מְבַרַךְ אי לא.

באגודה פתב דמְבַרְכִין בין לפניָה בין לאחרִיהּ ובא"ז פסק שאין לברך כלל. וכן איפליגו הַר"א"ש וּמְהַר"ם ואנו אין מְבַרְכִין כלל בְּרִפְתָא דהַלִּילָא וכן רבוּתֵינוּ לא הִיוּ מְבַרְכִין דְהַמְמַעַט בְּבִרְכוֹת לא הפסיד.

וכן העיד בא"ח על הַר"א"ש. מְהַר"ש אָמַר ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים פי כִּף הוא בְּכָל הַסְּפָרִים בְּלִתי הַמְרָדְכִי.

ואמר טעם כי פסחים הם לעולם אֲבָל זבחים אינם כשע"פ בְּשִׁבְתָּ. מְהַר"י סג"ל הִנֵּה אומר מן הזבחים ומן הפסחים משום דחגיגה נאֲכַלְתָּ קוּדֵם הַפֶּסַח דְּפֶסַח נֶאֱכַל עַל הַשְּׂוֹבֵעַ דְּחִיּוּשֵׁינוּ לְשִׁבִירַת עֶצֶם אַף ע"ג דְּסִתָּם הַהֲגָדָה כְּבִן תִּימָא דְמִקִּישׁ חֲגִיגָה לְפֶסַח וְאַסוּרָה נְמִי בְּשִׁבִירַת עֶצֶם דְּגֵרְסִינוּ בְּמִתְנִי' מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלִּילָה הִנֵּה פְּלוּגָה צְלִי דְמִשְׁמַע חֲגִיגָה נְמִי בְּצִלְיָה דְהַקְשָׁיו לְפֶסַח וְהוּא כְּבִן תִּימָא מ"מ עֵיקָר \$ וְכִשְׁחַל ע"פ בְּמוֹצָאֵי שְׁבֵת הַנִּיחַ מְהַר"ש שְׁנֵי תַבְשִׁילִין לְפָנָיו וְאָמַר שָׂאֵם לֹא כִּן הִנֵּה נִרְאָה כְּמַקְרִיב קַדְשִׁים בַּחוּץ): \$ שְׁבִירַת עֶצֶם לֹא כְּתִיב רַק גַּבֵּי פֶסַח.

נוטל יָדָיו נְטִילָה גְמוּרָה בְּבִרְכַת עַל נ"י לְבִרְכַת הַמוֹצֵיא וְנְטִילָה זו צוֹרֵךְ הַסְּעוּדָה הִיא מְשׁוּם דְּבִסְפּוּר הַהֲגָדָה וְהַלֵּל הַסִּיחֻו דְעַתָּם מְנְטִילָה רֵאשׁוּנָה וְיִתְפָּנֵס שְׁלִשָּׁה הַמְצוֹת בְּיָדוֹ הַעֲלִינָה לְהַמוֹצֵיא וְהַשְּׁלִישִׁית לְלַחֵם מִשְׁנָה וְהַפְּרוּסָה עַל שֵׁם לַחֵם עוֹנֵי.

ויברך בְּרִפְתָּ הַמוֹצֵיא וְנִיחַ הַשְּׁלִישִׁית לְהַשְׁמִט מִיָּדוֹ וְיִבְרַךְ עַל הַפְּרוּסָה עִם תְּפִישַׁת הַעֲלִינָה עַל אֲכִילַת מִצָּה. וכן נוהג נְמִי מְהַר"ש וְיִבְרַךְ שְׁתֵּי הַבִּרְכוֹת טָרָם יִשְׁבְּרָם.

ואח"כ יכוף אותם וְיַבְצַע מִשְׁנֵיהֶם וְיֹאכַל כְּפִיט מִכָּל א' דְּהֵינּוּ כְּפִיטָה שְׁלִימָה דְכִזִּית חֲצִי בִּיצָה וְכִן יִתֵּן לְכֹלָם וְאִם אֵין פְּיוּמַחְזִיק לְאֲכֹל שְׁתֵּי כְּפִיט בְּבֵת אַחַת אָז יֹאכַל מִקוּדֵם בְּצִיעַת הַמוֹצֵיא וְאח"כ דַּעַל אֲכִילַת מִצָּה.

ואם חוּלָה הוּא שְׂאִין יָכוֹל לְאֲכֹל גַּם כְּפִיט בְּפַעַם אַחַת. אָז יִשְׁרָה הַמִּצָּה בְּמִים אוּ בִּינֵן כְּדִי לְרַכֵּף אוֹתָהּ וְיֹאכַל וּבִלְבַד שְׁלֹא יִהְיֶה נִימוּס דִּיהָ עַדִּין עֲלֶיהָ תּוֹרִיתָא דְנִהְמָא אֲבָל אָסוּר לְשִׁרוּתָהּ בְּמַרְק שְׁקוּרִין (בְּרִיָּא) דְאָז אִם אֲכַלָּה כִּף לֹא יֵצֵא.

וְדַרְשׁ מְהַר"י סג"ל אָסוּר לְדַבֵּר שִׁיחַת חוֹלִין מְבַרְכַת אֲכִילַת מִצָּה עַד שִׁיעֲשֶׂה כְּרִיכָה בְּמִצָּה הַשְּׁלִישִׁית מְשׁוּם דְּמִסְפָּקָא לָן אִי הִלְכָה כְּהַלָּל דְּלֹא בְּעֵי בְּרַכָּה וְאִם לֹא דַבֵּר עַד שֵׁם אִפִּי' אִי בְּעֵי בְּרַכָּה הִנֵּה יוֹצֵא בְּבִרְכָה רֵאשׁוּנָה, אֲכִן כָּל דְּבַר שְׁהוּא צוֹרֵךְ סְעוּדָה לֹא הִיוּ הַפֶּסַח מִיָּדִי דְהִנֵּה בֵּין בְּצִיעַת הַמוֹצֵיא טָרָם שְׂאוּכְלָה יָכוֹל לְדַבֵּר לְצוֹרֵךְ סְעוּדָה.

אִמְהַר"י סג"ל מִצָּה דְּבִרְכַת הַמוֹצֵיא שְׁתֵּי לִילוֹת דְּפֶסַח אֵין טוֹבְלִין בְּמַלַח כְּמוֹ בְּשִׂאָר הַשְּׁנָה מְשׁוּם חִיבַת מִצָּה וְלִית דִּין צְרִיף בְּשֵׁשׁ עַד שְׂבִיבָא מַלַח כְּדִאֲמַרִּינוּ גַּבֵּי מְגִילָה עֲשֶׂה רְאוּרִין וְעֲשֶׂה מְתַרְגְּמִין וְשִׁמַּע אֶחָד מֵהֶן יֵצֵא.

וְטַעְמָא נְמִי מְשׁוּם חִיבַת נִס גוֹתֵן לֵב לְשִׁמּוּעַ אַע"ג דְּאָמַר בְּעֲלָמָא תְּגִי קְלִי בְּהַדִּי הַדִּי לֹא מְשַׁתְּמַעֵי, וּמְהַר"ש טָבֵל בְּצִיעַת הַמוֹצֵיא בְּמַלַח וְאָמַר מִצָּה בְּמִלְחָא אֵינָה נֶאֱסָרַת אֲלֵא מְשׁוּם חִימוּץ וְאָמַר אִפִּי מְצוֹת הַפְּרִיכָה מוֹתֵר לְמוֹלַחָה.

טיבול שגני בחסא שקורין (לטוג"א) ויברך על אכילת מרור טרם ישקעו בחרוסת. ואמר מהר"י סג"ל דישקענו תוך החרוסת בענמק ולא ישקה המרור תוכו.

וינענע המרור אחר טיבולו שלא יהא דבוק בו חרוסת לבטל טעם מרור. ויאכל פזית מרור שיעור חצי ביצת תרנגולת ויכרוף את העלין שיעמדו על פזית ולא חשבינו ליה אוירא דמרור לכזית ויאכלנו באכילה אחת רצופים באכילת לאפוקי מאותן שנוטלין מרור ב' עלין או שלשה.

מהר"ש לא חש ונתן למסובין הרבה חרוסת עם המרור ואוכלין בלא הסיפה. מי שאין לו חסא השיב מהר"י סג"ל בתשובה דכתב בתשב"ץ ליקח (וורמוטא) דהיינו מרור דמתני'.

ואמהר"י סג"ל דנראה לו טעמא משום דמ"ד בגמ' דהנה מהדר אמריתא דמריר טפי. ודחי התם בגמ' טעמא דחזרת עדיפא משמע אי ליפא חזרת מרירותא קודם ואגודה דכתב (מערטי"ד) היינו תמקא דמתני' ושפא בשביל דלא איתברר (דעולשין קירבל) פיון דכתיב בסדרים ליקח (קירבל) בטבול ראשון.

וצריך ליזהר ליקח הקלח של (המערטי"ד) או הירוק שלו ולא השורש כדדייק התם דאין יוצאים בשרשים ומי שאין לו שאר ירקות בטבול ראשון אלא חסא מפורש בתלמוד דק"ל כר"ח דמברך בטבול ראשון ב"פ האדמה וגם על אכילת מרור ובטבול שגני אכיל ליה בלא ברכה.

שאל הר"ר אנשיל למהר"ש למה אין מברכין על החרוסת והשיב לו דהוי דבר הבא בתוך הסעודה ואע"פ שאכלו עם החסא לבד בטלה דעתו. ובא"ח פתב דאין מברכין עליו אע"פ שהוא מצונה לפי שהוא טפל למרור ובכזית מרור פתב מהר"ם שצריך ברכה אחרונה.

ואמהר"ש שנראה לו שגם פן לא יברך אחריו דהוי תיקון סעודה ויוצא בברכת המזון. וגם אשאר ירקות דטבול ראשון גם אם אכל פזית לא בעי ברכה אחרונה כדפי' לעיל.

כריכה דעושין על מצה השלישית דכורכין חסא עמה כל אחד פזית ואוכל בלא ברכה. דאינה רק לזכר כמו שהלל עשה בזמן המקדש.

בבית מהר"ש לא טבלו חסא דכריכה בחרוסת ואמר מהר"ש שלעצמו הנה טובלה בחרוסת. ומהר"י סג"ל פתב בתשובה דכריכה פסק הרא"ש וגדולי אור"א להטביל בחרוסת כדהנה הלל עבד.

ולא חשיב רשות לבטל כריכה דכולהו זכר למקדש הוי וכן עובדא במהר"י סג"ל דהוא טבל בעצמו ולמסובין נתן לכל אחד פזית מצה וכזית מרור. יש טבלו בחרוסת ויש לא טבלו יש הסיבו כמו למצה ואמר דאפי' למרור אין איסור בהסיפה רק דלא צורה.

ויש לא הסיבו כמו למרור וסמכו אראב"ה בכה"ג. בבית מהר"ש בסעודה בליל פסח היו אוכלים ביצים טרם כל דבר.

\$ (ו)ל סמ"ג רבינו יחיאל הנה טובל הכריכה גם בחרוסת דמאחר דהי' זכר להלל עבדינו כהלל דכרף פסח מצה ומרור בחרוסת דאם לא פן היכן אכל חרוסת דידיה): (כשהוא

מוצאי שבת ממחרת עם הסעודה): § ואמר טעמא דתרגום דביצה ביצה דבעא רחמנא
עלן ופרקינן: דרש מהר"י סג"ל ב"ק י"ט נכון להרבות מאכלים.

מלבד שתי לילות הסדר משום שצריך לאכול עדיין אפיקומן ואע"פ דנאכל על השוכב
מ"מ אין נאכל על אכילה גסה דאחריה קץ באוכליו. ועוד למען לא ישנו התינוקות
וישאלו אהד פי' דפ' ע"פ חוטפין מן התינוקות וכן מהר"ש דרש לכל שנויים שיוכל
לעשות פדי שישאלו התינוקות יעשה ומשנפח הוא פגון לחטוף מה שפידו וכה"ג
דהקב"ה מתאנה ליה פדפי' לעיל ואמר מהר"י סג"ל דחולקין להם פירות כרצונם פדי
שלא ישנו.

ועוד טעם שלא ירבה בסעודה דצריך אחריה לגמור הלל והלל הגדול ולסיים הגאולה.
וכי ירבה באכילה יהא נטרד.

ויש שאין מברכין הטוב והמטיב בסעודה שלא להרבה פוסות. ויש שאין אוכלים שום
טבול על שם ב' פעמים דאומרים במה נשתנה.

אפיקומן אוכלין אחר גמר הסעודה ואמר מהר"י סג"ל דצריך לאכול פשיעור ב' גיתים.
דהיינו פביצת תרנגולת דחביבה היא משאר המצות דשיעורם בכזית ושהיא חצי ביצה
ונאכל על השוכב וגם פדי שביעה ואם לא יוכל לאכול פולי האי מ"מ לא יפחות מלאכול
כזית ובעי הסיבה: נשאל למהר"ש ה' דאמרין גבי אכילת אפיקומן אם ישן לא יאכל
אם פי' דוקא באמצע אכילת אפיקומן או אפי' קודם שהתחיל לאכול.

ואמר אפי' קודם שהוא מתחיל בו. ואע"ג דאמרין הפסח אין נאכל אלא על השוכב היינו
לבסוף מ"מ עיקר אכילה של זאת הלילה פקרבן פסח וחשוב הפל אכילה של הקרבן
וסעודה אחת היא ואם ישן בה הרי הוא כב' חבורות.

ולכך אם ישן קודם אכילת אפיקומן אין לו אח"כ לאוכלו ואף אם חביריו גיעורין דדין
פסח הוי הכי ואם נתמנמו פולן לא יאכלו ומאחר דדומה לפסח צריך לאוכלו קודם
מצות ואע"פ דר' עקיבא אמר ר' אלעזר ב"ע וקיימא לן פנותיה דאוכל עד שיעלה עמוד
השחר היינו בדיעבד אבל לא לכתחילה (ממנהגי מהרא"ק): פעם אחת שכח רבי לאכול
אפיקומן ונזכר לאחר ברפת המזון ולא רצה לאכול לפי שהיה צריך לברך אחריו
ולשתות עוד כוס ברפת המזון ואי אפשר דאמר בין שלישי לרביעי לא ישתה.

ולא רצה לברך אחריו בלא יין לפי שתיקנו שלישי לברפת המזון וברפת המזון טעונה
כוס. גם אחר כוס רביעי של הלל לא רצה לאוכלו דלא תיקנו אלא ד' כוסות והשתא כוס
ברפת המזון לאחריו כוס חמישי היה.

והחזיק הטעם שא"צ שיוכל לסמוך כרש"י על מצות שאכלו בסעוד' דכולם לשם שיקור
נתקנו פדפי' לעיל. (הג"ה במהרא"ק) ואם שכח אפיקומן עד שנטל מים אחרונים או עד
שאמר הב לן ונברך או אפי' בברך פבר ברפת המזון ונזכר טרם יברך ב"פ הגפן פתב
אבי"ה שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכלו.

ואי שׁכח עד שׁזימן וּבִינְךָ פְּרִי הַגֶּפֶן לֹא יֹאכַל דְּאֵי יֹאכַל צְרִיף לְבָרַךְ בְּרַכַּת הַמְּזוֹן שְׁנִית
וְנִמְצָא מְרַבֵּה בְּכוֹסוֹת עַכ"ל א"ת. (הג"ה מְהַר"ם) פֶּתַב אִם נִפְסַד אֶפִיקוֹמָן יְכוּלִין לְסַמְּנָה
עַל מַה שְּׂאָכְלוּ כְּבָר וּא"צ יוֹתֵר.

אֶפִיקוֹמָן פִּי אֶפִיקוֹ נִימָא ר"ל גַּצָּא לִישׁוֹן וְלֹא נֹאכַל יוֹתֵר. פִּי אַחַר אֶפִיקוֹ מִנִּי פִי הוֹצִיאוּ
פְּלִי אֶכִילָה.

מִיָּם אַחֲרוֹנִים נוֹטְלִין קוֹדֵם בְּרַכַּת הַמְּזוֹן אַחַר אֶכִילַת אֶפִיקוֹמָן. וְאַמְהַר"י סֵג"ל דְּלֹא בָּעוּ
בְּרַכַּת עַנ"י דְּמִשׁוּם נְקִיּוֹת וְסַפְּנָה הוּן.

מְהַר"שׁ שְׁכַח שְׁלֹא נִטַּל מִיָּם אַחֲרוֹנִים עַד אַחַר שְׂבִינְךָ הַזִּימּוֹן. וְאַזְ נִזְכָּר וְאַפ"ה לֹא נִטַּל.
וְשְׂאָלוּ לִיָּה אִם סָבַר הַטַּעַם דְּלֹא נִתְקַנּוּ כ"א מִשׁוּם בְּרַכַּת הַמְּזוֹן. וְאָמַר הוּן הִינְנוּ טַעְמָא.

וּכְשֶׁנִּטַּל מִיָּם אַחֲרוֹנִים לֹא נִטְלוּ אַחַד מִן הַמְּסוּבִין אֶפִילוּ בְּנוֹ רַק הוּא לְבַדּוֹ שְׂבִינְךָ בְּרַכַּת
הַמְּזוֹן. וְאָמַר מְהַר"שׁ מַה שְׂהַבְּעָלִי בְּתִים רְגִילִין לְזַמֵּן בְּעֶצְמָן בְּלִילִי פֶסַח מִשׁוּם דְּבִזְזָה
מִרְאָה אֶת עֲצָמוֹ שֶׁהוּא גְּדוֹל הַבַּיִת בְּמַה שְּׂעֲשֶׂה הַסֵּדֵר.

וַיֵּשׁ רְגִילִין לְתַת רְשׁוֹת לְאַחַר שְׂיִזְמָן. כּוּס שְׁלִישִׁי מוֹזְגִין לְבְּרַכַּת הַמְּזוֹן.

אַמְהַר"י סֵג"ל לְפִי מַה שְּׂפָתַב הָרֵא"שׁ הַטַּעַם דְּבִין שְׁלִישִׁי לְרַבִּיעִי לֹא יִשְׁתַּה מִשׁוּם שְׂמָא
יִשְׁתַּכֵּר וְלֹא יִסְפֹּר בִּיצִיאַת מְצָרִים אַח"כ. וּמִמְעֶשֶׂה דֵר' אֲלִיעֶזֶר שְׂמַעִינָן דְּבַתֵּר הָכִי נְמִי
חֲזִיב לְסַפֵּר וְכֵן לְשֶׂאֶר טַעְמִים א"כ הָא דְאַמְרִינָן א רַבִּיעִי אֵל לְשִׁתּוֹתוֹ כָּל שְׁהו' לָאו ה"פ
שְׁתֵּי פְעָמִים אוֹ ג' פְּעָמִים אַח"כ אֵלָא ה"פ תּוֹף שִׁיעוֹר שְׂדֵרָךְ אָדָם לְשִׁתּוֹת רַבִּיעִית וְכֵן
הַסְּפִים לוֹ מִהֵרָא"ק ו"ל מְדַכְתֵּב גְּבִי בִין ג' לֵד' וְלִשְׁם וְדֵאֵי אֵין לוֹמֵר לְשִׁתּוֹת בְּפַעַם אַחַת.

אַמְהַר"י סֵג"ל כּוּס שְׁלִישִׁי דְּבְּרַכַּת הַמְּזוֹן שׁוֹתִין בְּהִסְיָבָה בְּלִי בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה. אַמְהַר"י
סֵג"ל דְּבַהֲג"ה בְּמִיָּזְמִין אִית' וְז"ל מִפְּנֵי הַפְּסָקַת שְׂפּוּף וּלְכָךְ הִעוֹשֶׂה סֵדֵר לְנָשִׁים מִפְּסִיק
בְּשִׁפְנָךְ.

אַמּוֹ זִקְנָתוֹ שֶׁל ר' שְׁלֵמָה הִזְתָּה בְּבֵית אַחַד לְבַדָּה וְהוֹרָה מְהַר"שׁ לר' שְׁלֵמָה לִילָךְ אֶצְלָה
וְלִיתָן לָהּ הִיָּרְקוֹת וְהֵד' כּוֹסוֹת הַכֵּל פְּסָדֵר וְלְשִׁתּוֹת שָׁם וְשְׁלֹא הִנָּה צְרִיף לוֹמֵר לְפָנֶיהָ
הַהֲגָדָה וְאַח"כ יִחְזוֹר לְבֵיתוֹ וְלֶאֱכֹל עִם הָאַחֲרִים וְלַעֲשׂוֹת הַסֵּדֵר עִמָּהֶם, כּוּס רַבִּיעִי מוֹזְגִין
מִיָּד אַחַר שְׁשִׁיתוֹ כּוּס דְּבְּרַכַּת הַמְּזוֹן וְאוֹמְרִים עֲלֵיו סִיּוּם הַהֲלֵל וְהַלֵּל הַמְּצָרִי וְשׁוֹתִין אוֹתוֹ
בְּהִסְיָבָה וְצְרִיף לְבָרַךְ אַחֲרָיו בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה דְּמַעֲיִן שְׁלֵשׁ וְאִם לֹא הִיָּסַב בְּשְׁלִישִׁי וּבְרַבִּיעִי
סוּמָךְ אֲרַאבִּי"ה וְכֵן שְׂאָלוּ מְהַר"שׁ אִם שְׁכַח וְשִׁתָּה שְׁתֵּי כּוֹסוֹת הָאַחֲרוֹנִים בְּלִתֵּי הִסְיָבָה
מַה דִּינּוּ.

וְהַשִּׁיב מֵאַחַר דְּהִמְרָדְכִי וְהָרֵא"שׁ פֶּסְקוּ מִי שְׂשִׁכַח אֶפִיקוֹמָן וְנִזְכָּר לְאַחַר הַמְּזוֹן טָרַם בְּרַכַּת
ב"פ הַגֶּפֶן צְרִיף לְאָכְלוֹ וְלְזַמֵּן שְׁנִית וְאַנּוּ נוֹהֲגִים לְסַמְּנָה עַל מִצְּהָ שְׂאָכְלוּ תּוֹף הַסְּעוּדָה
וְלֹא חוֹשְׁשִׁין לְחִזּוֹר וְלֶאֱכֹל אֶפִיקוֹמָן וְהִיאָךְ יוֹצֵא בְּאוֹתָם מִצּוֹת הָא לֹא חַשׁ לְאֹנְכָלָם
בְּהִסְיָבָה אֵלמָא דְלֹא מַחְמִירִין כְּוִלֵּי הָאֵי בְּהִסְיָבָה.

אָמַר מְהַר"י לְשִׁרְבוּ מְהַר"שׁ לֹא הִנָּה מְנִיחַ נְעָרִי שְׂאִינָן בְּנֵי מִצְּנָה לוֹמֵר הוֹדוּ בְּלִיל פֶּסַח
אַבְל אֲנָא ה' הוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְּלִיחָה נָא הַנִּיחַ לּוֹמֵר שְׂאֵז יְכוּלִין לְהוֹצִיא הוֹאִיל וְעוֹנִין
אַחֲרֵיהֶן כָּל מְלָה וּמְלָה מַה שְׂאִין כֵּן בְּהוֹדוּ.

וכן משמע מלשון רבינו שמחה דכתב הגדול מקרי הודו. ואנא מניחין את הקטנים לומר
פדי שלא ישנו וגם פדי לחנכם.

ואמר מהר"י סג"ל שפן מצא פתוב תבא מארה למי שאשתו ובניו מקרני לו הודו לשון
המיומני אם הנה הקורא קטן או עבד או אשה עונין אחריהם מה שהן אומרים מלה
ומלה בכל ההלל.

אמר מהרי"ל שרבינו שמחה פתב שנשים תיבות לקרא הלל בליל פסח שאף הן היו
באותו הגס. ולפי זה אפשר שנשים אומרות הודו ועונים אחריהן ואמרתי לפניו והא
תיבות במגילה משום דהיו באותו הגס מ"מ פסק המרדכי שאין מוציאים אנשים.

והשיב לי שאני מגילה דצריכה לקרוא ברבים ולפרסומי נוסא ניותר יפה באנשים.
כשאמר מהר"י סג"ל יהללוהו דבסיום הלל לא הנה חותם בברכה ואמר עד מעולם ועד
עולם אמה אל.

וכשאמר ישתבח הנה חותם וכן בא"ח מנהג הר"ר חיים פ"ץ והרא"ש. אמר מהרי"ל
בסיום דאז רוב נסים לא אמר ניהי בתצי הלילה.

וכן בסיום אומץ גבורתיך אין אומר ואמרתם זבח פסח. אכן טרם פתיחתן אומרים ואז
קאי עליהם אז רוב ואומץ גבורתך וכו'.

אמר מהרי"ל תיבים לעסוק ביציאת מצרים עד תחטפוהו שינה וכן בא"ח. ופי' ה"ר יונה
דמהאי טעמא אין לשמות יין אחר אפיקומן שמה ישתכר ולא מצי מספר.

והד' פוסות צריף לשמותם קודם חצות. ויש דעות חלוקות בשתיקה אחר ד' פוסות יש
אומרים שרשאי לשמות עוד יין וי"א שאין לשמות עוד כלל.

ואמהר"ש דנהגין לשמות אחריהם מים פמה שירצה. אמהר"י סג"ל הא דינש מוסיפין
פוס חמישי למאן דצריף פתב הרא"ש משום דכתוב עוד והבאתי.

אמהר"י סג"ל ברוקח כתב אם שתה הד' פוסות בהפסק לא יצא ולא פי' מאי הפסק ואמר
שנ"ל שלא יפסיק ביניהם בדברים בטלים מה"ר שלום (מאושטריי"ד) הנה מנהגו לומר
לאחר כל ההגדה חסלת סידור פסח.

סדר ליל שני של פסח בליל שני עושין הסדר ככל דין ליל ראשון. ואמר מהרי"ל לפי
מנהג (בני ריננס) שמחזיקין התבשילין דסדר מליל ראשון עד ליל שני.

אסור לצלותם בליל ראשון מידי דהנה אאתרוג דאמרינן פיון דהוקצה למצוה אסור
להריח בו הקא גמי פיון דבליל ראשון אין אוכלין אסור לתקנו. ול"נ דדינא הוא דאין
י"ט מכין לתבירו אמהר"י סג"ל בכל כ"ד ספרים היכן שננס נעשה בלילה \$ אמר מהרי"ל
אין חובה הוא להחם המצות לסדר אף מנהג הוא דמסתמא פת חמימה חביבה על רוב \$
הוא הנה ליל פסח.

בליל פסח יקרא אדם בפני מטתו ברכת המפיל חבלי שינה וק"ש. אף שאר פסוקים
שאומרים להצלת המזיקין לא צריף פי ליל שנימורים הוא משומר ובא מן המזיקין.

ומטעם זה אין נועלים דלתות בתים בכרית חזק כמו שעושין בשאר הלילות דעיקר האמנה לבטוח בשמירת הקב"ה וכן בא"ז וגדול האמנה והכל לשם שמים. § בני אדם: דרש מהרי"ל פדאירע ליל פסח בשבת אל יאמר אדם לחודיה ההגדה רק חבירו יקרא עמו דחיישינו שמה יטה ואם אין לו חבר אשתו היודעת לקרא תקרא עמו ואין מועיל עם אשתו המעיינת עמו תוך הספר אם לא יודעת לקרא.

וכן הוא בפרנס סי' קכ"ח ואם אין נו כל אלה או יש לו חבר עם הארץ או יאמר להם שתפלו בי אם אבא להטות תמחו בידי. ותאמרו שבת היום שבת היום.

ואם אדם בקי הוא ורגיל בפסוקים דכשרואה התחלתם יודע סיומם לא צריך כל אלה דא"צ הט"ה: § אמרי"ל פדאיקלע ראשון של פסח בשבת אז יעשה סעודה שלישית אחר ט' שעות ביום דהוא ג' שעות אחר חצות כדי שיוכל לאכול בערב מצה לתאבון דאם הוא ממתין להמשיך סעודתו השלישית יותר אינו תואב בלילה לאכול.

ובמוצאי שבת של אותו י"ט וכן פשחל ע"פ בשבת אז השמשים הולכים למלאכת הבית אחר שאומרים ברכו ומתקנים אש וכל צרכי הבית ואיך רשאים הלא באותו לילה אין מבדילין בבה"כ.

תינוח שאר י"ט סומכין על ש"צ דמקדש בבה"כ יקנה"ז מה שאין בליל פסח שאין לה עני בישוראל שאין לו ד' כוסות ואמר מהרי"ל אם השמש יודע להתפלל יתפלל קודם ברכו ויאמר ותודיענו טרם ילך למלאכת הבית.

ואם אין יודע בעצמו ילך אצל חבירו היודע ויתפלל עמו ובזה יוצא אף לפי המחמיר שפכל רז"ל ואם אין לו כל אלה אז לכל הפחות יברך ברכת הבדלה. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לקודש.

וברכה זו צריכה שם ומלכות כמו שהתירו רבותינו לשמש העיר כל שבתות השנה. ה"ה הקא דשעת הדחק הוא דאין הבדלה בבה"כ ולא בבית עד הקידוש וכמה מלאכות צריך לעשות קודם לפיכך אין לחוש על שבע הבדלות אשר תיקנו בי"ט כמו בשאר שבתות שתיקנו ג'.

ועוד דעיקר ז' ההבדלות אנב בין קדושת שבת אתא והוא מעין חתימה ניתקנה. ואמר מהרי"ל דלבן מגמגם קצת דברכה זו לבדה לא מצינו בין קודש לקודש כמו שמצינו בין קדש לחול דהיא כתובה באוריית' ושאיין רגילים אומר אחת ומסתברא דהאומר אחת גם בי"ט הנה אומר אחת בין קדש לקדש.

והאופן המצות באותו לילה מהרו בכל עניינים דהא ממתניין בתפלת ערבית עד חשיכה ואומר מעריב וכן פשחל ע"פ בשבת ש"צ המתפלל מעריב הוא ימהר בכל יכולת דהלילה קצרה והמלאכה מרובה לאפות ולעשות הסדר ואם ימשך אכילת אפיקומן והארבע כוסות עד אחר חצות עבר זמנו: הלכות מאכלות אסורות בפסח חטה שנמצאת בתרנגולת אמרי"ל ש אם קודם הפסח נמצאת מותרת התרנגולת לאוכלה בפסח.

ואם תוך הפסח נמצאת אסור' התרנגולת באכילה ומותרת בהנאה לימכר לגוי. ודינא כמו טיפת יין נסוף שנפל § (ולעיל בהלכות תיקון המצות כתב מהרי"ל שצריך שריפה

אם נמצאת חטה כו'): \$ לבור שמונתר למפנר היין מתי שאינו נהנה מאותה הטופה ה"נ לא שפא ואמר שפן במרדכי ואמר הוא הדין במצה אם נמצאת בה חטה תוף הפסח. או מצה כפולה הנאסרת. מותר למפנר המצה בלתי איסור חמץ גופיה שאסור ליהנות ממנו.

ואם נמצאת חטה בתרנגולת בי"ט אחרון של פסח וניחנו עד אחר הפסח ואז מותר ישראל לאוכלה וכמונה שאמר שפן במ"י ואמ"ר"ש יש נשים נוהגות בפסח להסיר הקורקבן מתוף התרנגולת טרם שמהבהבין אותה דסבורי' הבהוב קרוב קצת לצלייה.

ואם נשאר הקורקבן תוכה ואחר ההבהוב נמצא בו חטה הנה קצת חששת חימוץ ויש שאינם חוששין ונוהגות הנשים לקשור את פי הקורקבן למעלה טרם מסירין אותה שלא תפול שום חטה \$ (מהרי"ל צוה לברור המלח והתבלין לצורך פסח שפא שום גרגיר חטה ושעורה בהו ויתחמץ תוף המאכל: \$ או שעורה ממנו ותשאר בתרנגולת עד אחר המליח ותיאסר.

אכן כל זמן שלא נמלחה התרנגולת ונמצא בה חטה או תוף קורקבנה דין פשוט ומנהג פשוט שאין בזה שום חששת איסור חימוץ. אמ"ר"ש מעשה בא לפניו בפסח בתרנגולת שהיתה רגלה פעם אחת נשבר וניתק במקום צומת הגידין ונרפאת והתיר על פי הרא"ש שפסק שאם נרפאת יש להתיר בשעת הדחק כגון בערב שבת בין השמשות: דרש מה"ר"י סג"ל אסור לומר בפוך זה לפסח דנראה כמקדיש קדשים בחוץ ואפילו בתרנגולת שאין קרבן בא מהו.

רק יאמר בפוך זה ליום טוב. בפוך יבש ויש לחוש שפא הנה במלח שום גרגיר חטה או שעורה ונדבק בפוך.

אמ"ר"ל דאסור הפוך בפסח ואם אין בידו שאר פוך מותר לאוכלו בי"ט אחרון דפסח. ושאלו למ"ה"ש היאך יכשירו בפוך יבש לאוכלו בפסח והורה להדיח אותו בנהר ולאוכלו.

וכן בשביעי של פסח הנה מורה להדיחו ולאכלו. נמצא בעל נפש אשר תאנה נפשו לאכול בפוך יבש בפסח יזהר בעת הפציר כשמו לחין הפוך על השנה וברור כל המלח שמו לחין בו אז בכל אונת נפשו יאכל בפוך מאינה חתיכה שירצה בפסח.

או יחד לו מקצתו לצורך פסח ויברור מולחו מפל גרעיני חמץ ואמ"ר"י סג"ל אף למ"ד שמתיר בפסח בפוך יבש שלא נמלח לשם י"ט מ"מ מודה שאם נמלח תוף שלשים יום צריך לבדוק המלח שלא יהא בו שום גרעין דגן חטה או שעורה.

אכן שומן של חמץ שלא נעשה לצורך פסח נוהגים שלא לאכלו בפסח פי דרף שמשותמשין ממנו אצל מאכלי חמץ כגון דייסא דקמח ותבשיל דחטה או שעורה (פרימזיל"ש קרעפליד) ולא נזהרין מלתחוב הכף החמץ לקחת עמו שומן לתבשיל.

וגם לכתחילה כשמתכין עורות האונוזא באילפס לא נזהרו מחמץ. וכן דרש מה"ר"י סג"ל נמי וזימנין מחזירין מותר טיגון (פנקוכן או קוכלין) ועכשיו בדורות הללו יש מקומות

שמשפמשין מן שמן אגוזים במדינת (ריינוס) אז דינו כמו השומן לכל חששת חימוץ דפרישית ואסור להשתמש ממנו בפסח.

ועוד לאסור השמן אפילו נעשה עכשיו משום שבאותו מכתשת שפותשין בו השמן שקורין (שטנפא) שורין בו שעורין ללתות ונשרהו ונתחמצו שם. וכ"ת והלא אשכחן לתימא מותרת בפסח שאני התם דזריזין היו ולא נשתהה להחמיץ מה שאין פן הקא.

ומטעם זה אין נכון להשתמש בפסח באותן פמוטין ושרגא שנושתמש בהן כל השנה. ואפ"י שמן זית לא נהירא להדליקו בפסח על השלקת דצריף ליתן במנורות מחומצין.

ואע"פ שמטהרין אותם לפסח היינו מבחוץ עושין למראית העין. אבל מבפנים לא מועיל טהרתו דחשוב פלי ראשון דע"י הלהב נעשה רותח ופולט חמץ שבלע והרוצה להשתמש בהן בפסח? היא תולה אותם באותו ענין שברור לו שלא יטיף מאומה על השלקתו.

וכן בהדלקת השרגא להאיר בבית לצרכו יתלה בזוית להאיר ולא יגע בו יד. דגם הליבון אין מועיל בהם דכלי חרס אינו מוציא מידי דןפיו לעולם אלא בחזר כבשונים.

וטוב לקנות שרגא חדשים לצורך פסח ולהצניע הישנה. והמנהג יפה שעושין גרות שזורין משענה לקרות לאורן הגדה ולהשמר מהדלקת שמן.

דבש אמקרה"ש שנוהגין שלא לאוכלו בפסח. וכן שלא לשתות מי דבש שקורין (מעד) משום דמזייפין אותו עם קמח וגם אם ישאל בעצמו מורידו מן הפנורת ויודע שאין בו שום קמח גזרינן אטו שאר כל דבש ואע"פ שיש מקומות ששותין מי דבש בפסח היינו דחק ואונס היא ושאל אביה ויגדה וקנה ויאמרו לה ואין לנהוג היתר.

וכן שאלו למקרה"ש על שלא שותה יין היאך יעשה בארבע כוסות. והשיב מוטב ישתה יין מבושל שקו' (אולנ"ט) ואל יבטל מצות ארבע כוסות.

אבל פלל לא מי דבש משום הטעם דפ"י לעיל. ואמקרה"י סג"ל דבש וכבשי' וכן איספלונית שעשוין מקמח א"צ לבערם אף להצניעם מן העין וכל כה"ג.

(צוקר) אמקרה"ש שנוהגין שלא לאוכלו בפסח פי משימין לתוכו קמח. ואע"פ כשמבשלין הקנים שיש בו (הצוקר) ד' או ה' פעמים שאין משימין בו קמח מ"מ לבסוף משימין קמח בירה וגזרינן אטו פל (צוקר) אכן מותר להשהותו בפסח והעיד מקרה"ש שאכלו הלומדים יחד (בניישטט) בי"ט אחרון דפסח ונתן להם הח"ר זנוויל (צוקר) שיהביא עמו (מקנדיא) שהיה ברור לו שאין בו שום חמץ ואכלו עמו.

והעולם נוהגין איסור בתאנים בפסח פי יש בהן שמפזרין עליהן קמח וראיה הלש אותם נעשים כמין עיסה גמורה ויש מתירין הטובים דלא מפזרין קמח רק על הרעים אף הטובים לבנים הם מטובת טבעם.

אכן נוהגים איסור בכולם גם שמגדלין בגנו גזירה משום הרואה אטו שאר תאנים: והענבים שקורין (רוזיין) ג"כ אין אוכלין דמניחין אצל התאנים ואחד אכל ב' רוזיין בפסח ושאל למקרה"י סג"ל ואמר לו אין להקפיד לתשובה.

(כַּרְפָּנוּם) שְׁקוֹ (זאפרי"ן) אָמַר מְהֵרָ"שׁ דָּאִין אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּפִסְחָא מְשׁוּם דְּכִשְׁמַעְבִּירִין אוֹתוֹ מִמְדִּינָה לְמְדִינָה וְנִשְׁתַּנָּה מְרֵאִיתוֹ מִנִּיחִין אוֹתוֹ עַל גְּבִי שְׂאוֹר וְחוֹזֵר לְמְרֵאִיתוֹ. וְגַם הַגְּדֵל בְּגִינַת בֵּיתוֹ גָּזְרוּ אֵטוּ כָּל כַּרְפָּנוּם.

וְכַן בְּסִמְ"ק אָסֵר דְּבִשׁ בְּכָל עֲנָנֵי כְּדִפְנֵי לְעִיל. וְאַף אִם בְּמְדִינַת רִיזְנוּס אֵין מְקַפִּידִין וְאוֹמְרִים גַּם אִם מִנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַשְּׂאוֹר אֵין בּוֹ מְמֵשׁ.

מ"מ מְדִינַת (אוֹשְׁטְרִיַּיִךְ) נוֹהֲגִין אִסּוֹר וּמְהֵרָ"י סֵג"ל הֵיָה דוֹרֵשׁ נוֹהֵג אִסּוֹר בְּמְדִינַת רִיזְנוּ"ס וְאָמַר דְּהֵרָא"שׁ הִתִּיר כַּרְפָּנוּם בְּתִשְׁבָּה וְהֵרָ"ח אָסֵר מְשׁוּם מִי שְׂאוֹר. וְרֵא"ם מְשׁוּם שְׂכָר.

וּמְנַהֲגוּ לְאַסּוֹר כְּדִפְנֵי לְעִיל. וְאָמַר מְהֵרָ"שׁ שְׂאִין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּפִסְחָא בְּכוֹסוֹת אוֹ סִפְיָנִים הַצְּבוּעִים בְּכַרְפָּנוּם וּמְרֵאִיָּהוּ (גַּעַל).

קִטְנִית כָּל מִינֵיהוֹן אִמְהֵרָ"שׁ דְּגִזְרִינוּ שְׂלֵא לְבִשְׁלָן בְּפִסְחָא אַע"פ שְׂלֵא מְחַמֵּצִין כִּי אִם חֲמִשַׁת הַמִּינִין. חֲטִין.

וְשְׁעוֹרָה. כְּוִסְמִין.

שְׂיִבּוֹלֵת שׁוּעָל. וְשִׂיכּוֹן.

מ"מ גָּזְרוּ כָּל מִינֵי קִטְנִית אֵטוּ הֵמָּה. וְאַל יֵאמֶר אָדָם כִּינֵן שְׂאִין אִסּוֹר מְדֵאוֹרֵיִתָּא אֵין לְחוּשׁ.

דְּכָל דְּגִזְרוּ רַבָּנָן הָעוֹבֵר עָלָיו חֲזִיב מִיָּתָה וְעוֹבֵר עַל לֹא תִסּוֹר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יוֹרוּךְ. וְגַם אֵין לוֹמֵר מְנַהֵג כָּאֵן לְהִתִּיר דְּמְנַהֵג טְעוּת הוּא דְּוִנְקָא עַל דְּבַר הָיִתֵר גְּמוּר וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנוֹהֲגִין בּוֹ אִסּוֹר עַל זֶה יְכוֹל לוֹמֵר בְּכָאֵן מְנַהֵג הָיִתֵר הוּא.

וְגַם זֹאת דְּוִנְקָא ע"י חֲכָם הַגּוֹן וְתִיק וְחֲסִיד שְׂיִוְכַל לְיַדַע תְּוֹכָן הָעֲנָנִין. אֲבָל דְּבַר שְׂפִשׁוּט אִסּוֹרוֹ וּבָא לְהִתִּירוֹ מִפְּחַ מְנַהֵג שָׁם.

יִסְכָּר פִּי דוֹבְרֵי שְׂכָר. וְגַם אִם תּוֹלָה בְּחֲכָם.

שְׂוֵא וְשְׂכָר דְּבַר הַנְּבִיא הוּא וְאֵילוֹ הֵיָה הַחֲכָם שָׁם הֵיָה מְשִׁיב הַבַּדָּאוֹת וְהַשְּׂוֵא וּמְדוּחַ עַל פְּנֵיו אָמַר מְהֵרָ"שׁ חֲסִידִים הֵרָאשׁוּנִים שְׂפַעִיר (נִיִּשְׁטֵאט) לֹא הָיוּ מְדַלִּיקִין בְּפִסְחָא אוֹתוֹ שְׂמֵן שְׁקוֹ (לִיִּין אֵיִיל) רַק שְׂמֵן זֵית.

וְאֵינְהוּ סְבָרֵי כְּסִמוּק דְּקִטְנִית וְכָל מִינֵי קִטְנִית אִסּוֹר בְּפִסְחָא וְהָא נְמִי מִין קִטְנִית. אֲנָרְז שְׁקוֹ (הִירִז) נְמַצָּא בְּתַרְנֻגְלוֹת מְבֻשְׁלָת בְּתוֹף הַקְּעָרָה בְּרוֹטָב בְּפִסְחָא וְשְׂאֵלוֹ לְמְהֵרָ"שׁ וְהִתִּיר.

נְשְׂאֵל לְמְהֵרָ"י סֵג"ל עַל יֵין שְׁהוּשָׁם בּוֹ בְּבָצִיר כְּשֶׁהִיָה תִירוּשׁ חֲרָדֵל וְהוּא מוֹצָאוֹ מִתּוֹסֵס וּמְעַמִּידוֹ בְּמִתִּיקָתוֹ וְהִתִּיר לְהַשְׁהוֹתוֹ בְּבֵית וְאֵין לְשִׁתּוֹתוֹ בְּפִסְחָא. מִי שְׂחָשׁ בְּעֵינוֹ מְנַהֵג לְאַכּוֹל זֵרַע (אִקִּלִּי"א) שְׂלֵא יִזִּיק לוֹ שׁוּם מְאָכֵל הִתִּיר מְהֵרִי"ל לְאוֹכְלֵי בְּפִסְחָא.

וְאוֹתוֹ קָמַח שְׁעוּשִׁין הַרוֹכְלִים וְקָרוֹי (קְרָאפֵט מַעַל) חֲמִץ גְּמוּר הוּא. אָמַר מְהֵרִי"ל הָעוֹפּוֹת שְׂאוֹכְלִין שְׁוּמְשָׁמִין שְׁקוֹ (גוֹאוּום) יִיחַד לָהֶם מְקוֹם בְּפִסְחָא בְּחֲדָר מִיּוֹחַד וַיִּאֲכִלֵם שָׁם.

והנזותן לסוסו שיבולת שועל ממש ולמעלה יתן לו מעט מעט שאם ישאר יתחמץ מריר הסוס. והנזותן שיבולת שועל או שאר תבואה לתרנגולים יתן במקום יבש שלא יתחמץ ומאן דאפשר יתן להו פירורי מצה להשמר מתחמץ.

אמרה"ל שאין נראה בעיניו היתר גמור לאכול הדג (ואלמא) בפסח מפני שחזתין אותו בספינים דחזתין בו פתן. ושאר ימות השנה אין לחוש לספין טרפה דנדאי נזהרין מלחתך בו בשור שהוא מפיג את טעם הדג.

ואמר אם יחתך הדג בספין חדש או דפיקסא אני אטול גם פן חלק בו באר שגפול בו חמץ קודם הפסח אמרה"ל שמוטר לשות מימי בפסח פי כבר נתבטל בהיתר. ואם בפסח גפול אסור דשא יעלה שום פירור בדלי וחמץ בזמנו במשהו.

ואמרה"ל סג"ל שאין לשות בפסח בדלי ששואבין בו מים בבאר בית המרחץ כי פעמים שורין בו פת. חמץ נמצא אצל לפתות בי"ט של פסח והורה מהרה"ל לכסות פלי על החמץ ולשורפו בחול המועד והלפתות ידיחו יפה יפה ולאןכלם בפסח.

אמר מהרה"ל אסור לצלות שום דבר (בקאכלי"ן) של בית החורף בפסח דכל השנה נא נזהרין מלהחם בהן (פשטי"ט קרעפלי"ך) ונתתיכת פת וכלי חרס הם וחום שלהו אינו מוציא מידיופניין דלא כבשוננו הוא.

ומי שירצה יתקן ברזל בתחתיתו וישתמש עליו בפסח. חומץ המונח לאדם בחביתו בבית החורף.

אמר מהרה"ל דאין נכון להשתמש ממנו בפסח דלא נזהר כל השנה למלאות תוכו שיור יין הסעודה ומצוי בו פירורי פת. אף המונח לו בבית אוצרו או הנזהר בדבר שפי' מותר.

נשאל למהרה"ל על חומץ של מי דבש שהיה מערכו עם חומץ של יין ונה נעשה לפני שלשה שנים ומעתה אם מותר בפסח מאחר שלא שפך בו כי אם מעט. וגם שהי' מסתפק תדיר מתוכו ומלא יין בתוכו ואוסרו בפסח אף אם הריק כל החומץ מן החבית בראשונה ומילא אותו ביין אח"כ הנה מותר בפסח.

אמר הח"ר אנשיל ז"ל ששאל למהרה"ל על מפה שאכלו עליה בע"פ שחל בשבת ונתנוה לגויה. אם מותר לאכול על אותה המפה אחר הפסח בלי כפוס.

והורה מהרה"ל ששנוהגים לתת לגויה והיא פובסם. ואי לא כבסה אין לחוש משום חמץ שעבר עליו הפסח דהוא גזרה דרבנן שמה לא יפקירנו וישנהו אחר הפסח לאוכלו.

ונה אין שנייה הקא פי אפילו הנה עליו חמץ כבר מופקר ועומד מאחר דלא הוי אלא פחות מפזית לא חשיב. אמרו לפני מהרה"ל על מפה שהניחו על שק קמח שטחנו לפסח ושאלו מהרה"ל מ'אורנבורק אם רשאים לאכול עליה בפסח והנה מורה לנערה יפה ומותר.

ואמרה"ל שדהורה שלא פדין דקמח הנה מבצבץ דרוך השק ונכנס למפה ולא יצא ע"י ניעור כי אם ע"י כפוס. נשאל למהרה"ל על בקבוק ברזל המצופה בדיל שקורין (איבר צינט) אם מותר להשתמש בה בפסח כי שופין אותו בסובין פשמיפין אותו בדיל פדרוך האומניו פשמסירין השמנונית ממנה ואמר דליכא למיחש למידי מאחר שהסובין רק

יבשין ואין לחין וכן העיד מהר"ז שט"ן ו"ל דהתיר מהרי"ל המשפכין ברזל המחנפין בדיל בפסח ולא חש על מה שאומרים העולם שמתקנין אותם בסובין.

מאני דקונגא שקורין (גלאזור"ט) אמר"ש שמה"ר וייב"ש ו"ל דרש עליהם בעיר ווינא שאין להשתמש בהן בפסח והם פלים המחנפין קונגא שקורין (גלאזור"ט) פי בסובין מחזיקין אותם ואמר"ש אחר הדרשה אליו ר' נהלא מחזירין אותם לכבשוננו אחר שזרק בהן סובין.

וכלי חרס בכה"ג שהחזירו לכבשוננו שרי. ואמר אליו מזה לא שמעתי בלתי היום.

ואמר"ש שהוא בעצמו אח"כ שאל ונדרש ונודע לו שאינן מחזירין רק לתנור שהסיקו בעלמא ולא מתקרי כבשוננו רק תנור שהסיקו בו ימים רצופים אז קרא מהר"ש על מהר"ז הנז' לא יאונה לצדיק כל און.

ואמר הואיל והדבר יצא מפי הקדוש נכון להחמיר. ואמר ששמע ג"כ בשם מה"ר זוסמאן ו"ל וכן דרש מהרי"ל ואמר שחקר ג"כ והוגד לו שאין מחזירין אותן לכבשוננו.

ואמר שראה בתשובה שגם אותם קדירות שאין מחנפין עצמן בקונגא רק שקבלו מעט קונגא משאר קדירות המקונגאות מ"מ אסורין משום סובין שבהן. אכן לטעם חזרין לכבשוננו הן מותרין דמיד נשרף סובין שבהן דלא חש עליהן האופן לשורפם ביותר אבל על המחנפין לגמרי חש עליהן דאם שורפן אח"כ ביותר יתקלקל הקונגא לכן אסורין.

מהרי"ל טרם נתבקש לישיבה של מעלה בק"ק ווירמייש"א דרש שאוסרין מאני דקונגא בפסח משום דעושין בהן מי שאור. ונחזרת כבשונן לא מועיל כדפי' לעיל ואמר דבשם גאון א' מצא דמן הדיו הנה לאוסרן כל השנה דשמא חיפו בקונגא פלים ישנים שלהן.

אף התירו דשמא אינן בני יומן נינהו אבל בפסח שאיסורו במשהו ואסור אפי' לפגם החמירו טפי דלא מתחזי ישנין כשהחזירין לחפות בקונגא דנראו כחדשות גמורות וכן כשקונגין צלוחית בפסח לכוסות מאד יזהרו שלא לקנות כ"א הירוקים וצלולים במאד שפרור שלא שימשו בו דבר.

וכן העיד מהר"ז שט"ן שפעם אחת הלך עם מהרי"ל לקנות צלוחית וראה שמאד הטריח מהרי"ל על החנווני עד שמצא אחד שפרור לו מרוב צלוליתו שלא נשתמש בו במוצאי פסח בלילה לא הנה שום חמץ בבית מהר"ש ולא חשו ואכלו מצה: (הג"ה) עיין לעיל בדף ט"ז.

בפ"ק דסנפה תנא איזוב ג' קלחין ובהן ג' עלין פירש"י קלחין שרשים מטעם זה נראה הא דכתב ר"ת ולא שרשים היינו המתפצלים לכאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו עומד הירק הני בכלל קלח (מהר"י ווייל): \$ (אף אם מנהג המקומות משתנים זו מזו דכל נהרא ונהרא ופשטיה מ"מ לא מנעתי להעתיק ממנהגי מהרא"ק פדי לזקק לפעמים מנהג הנעלם ולהשיב לשואלו דבר: \$ ביום ראשון של פסח קורין ה' כנגד יאר ה' כו'.

ה' תיבות. ואין אומרים קדיש עד שיסיים לקרא מפטיר בס"ת שנגייה.

ובשבת דחד ס"ת פיון שאמרו רבנן אין קורא המפטיר אלא משום כבוד תורה לא יאמר קדיש בתרייה. ופרשה בפני עצמה אין לקרות שפבר סיים שביעי את הסדר אבל היכא

דמפטר מצי נמצא פּרשָׁתו חובת ציבור צריף קדיש אחריו וקדיש אַחַד פּוֹטֵר אֶת שְׁנֵיהֶם
וְהָיָה מִשְׁמַע הַלְּכָתָא.

(הג"ה) בּמחזור ויטר"י פתב שיש לומר קדיש אחר ס"ת ראשון. וקדיש אחר שְׁנֵינִיה אַבְל
אָנוּ אֵין \$ מְעַרְבִים שֶׁל פֶּסַח אֶפְיָלוּ בְּשַׁבָּת.

ליל שמונים אותו אַל וכו'. בליל ב' אומרים ל"ש אור ישְׂרָאֵל.

ליל ראשון די"ט אַחְרוֹן אומרים אורי וישְׁעִי. בליל אַחְרוֹן אומרים אַמוּנַת אַנְפֵּן: יוצרות
שֶׁל פֶּסַח יוֹם א' אומרים אור ישְׁעִי.

יום ב' אומרים אפיק רָנָן. יום א' די"ט אַחְרוֹן אומרים וַיִּנְשַׁע שׁוֹשַׁנִּי.

י"ט אַחְרוֹן אומרים אַתָּה הָאֵרַת. קרובץ לימים אַחְרוֹנִים אותותי אימת.

(במגנצ"א) אומר יוצר אפיק רָנָן ביום ראשון. וקרובץ שיר השירים.

טל במוסף. ש"צ מתחיל הגבור לנצח.

וחזור אל ההודאות וכּוֹפֵל לְעֵילָא. ביום שני יוצר אור ישְׁעִי.

בשמיני ש"צ לגאֵל ישְׂרָאֵל דְעֻזְרַת. אומר צבור ברח דודי.

קרובץ דיום שני אסירי אֶשֶׁר בְּכּוֹשֶׁר. יום ראשון מי"ט הַאֲחֻרוֹנִים ליוצר אַתָּה הָאֵרַתָּה.

קרובץ אימת נוראותיה. ליום הַאֲחֻרוֹן וַיִּנְשַׁע שׁוֹשַׁנִּי.

קרובץ אותותיה אַז ראינו. ואם בָּא בְּשַׁבָּת אומרים יוצר דְשַׁבָּת דחול המועד וקרובץ
די"ט.

מְעַרְבִים ליל ראשון ל"ש. ליל שני ל"ש.

ליל שביעי אורי וישְׁעִי. ליל אַחְרוֹן אור לשביעי ויש מקומות אַמוּנַת אַנְפֵּן: \$ נוהגין פּוֹ.

מתי שמוציאין ג' ס"ת אומרים קדיש אחר ס"ת שְׁנֵינִיה עכ"ה. מְהַר"ם אומר שְׁבָכָל הַשָּׁנָה
י"ל קדיש לאחר חשבון בְּנֵי אָדָם שֵׁישׁ לְקַרְא בַּתּוֹרָה אותו היום וכן נוהגין.

מהרא"ק ביום ראשון שֶׁל פֶּסַח בַּתּפִּלַּת מוֹסֵף אומר ש"צ קרובץ שֶׁל טל עד שְׁאֵתָה אֱלֹהֵינוּ
מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַטֶּל לְבִרְכָה וְלֹא לְקַלְלָה כו'. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד עד מְחִיָּה הַמַּתִּים.

נְעַרְיָצָה. וְהַצְּבוּר לֹא יִפְסִיקוּ מְלוֹמֵר מְשִׁיב הַרוּחַ אֱלֹא בְּמִנְחָה.

כְּדָאָמַר בְּיוֹם אַחְרוֹן שֶׁל סְנוּפוֹת הַאֲחֻרוֹן מְזַכֵּיר פִּי' חָזָן הַאֲחֻרוֹן נִמְצָא תְּלִי' הַהַזְכָּרָה אֱלֹא
בְּחָזָן הוּא הַדִּין הַהַפְּסָקָה. אָכֵן מְהַר"ל נִהַג כְּשֵׁפְטִים הַחָזָן חָצִי קָדִישׁ דְּלַפְנֵי מוֹסֵף פֶּתַח
בְּקוֹל רֶם מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד לְהַבְחִין אֶת הָעַם שֵׁיִפְסִיקוּ גַם בְּמוֹסֵף.

וכן הפסיקו שוב מְלַהֲזִירוּ עד שְׁמִינֵי עֲצָרַת שֶׁל סְנוּפוֹת לְמוֹסֵף הַתְּחִיל ג"כ בְּקוֹל רֶם
מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם לְהַבְחִין הָעַם שֵׁיִתְחִילוּ לְהַלְאָה. וְגַם בְּמוֹסֵף לְהַלְאָה וְחוֹל
הַמוֹעֵד וְכָל הַקִּיץ אַח"כ אֵין אומרים שׁוֹב וְתָן טל וּמְטֵר בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים אַף בְּסֵתֵם שׁוֹאֲלִים
וְתָן בְּרָכָה עד שְׁהִיָּע זְמַן שְׁאֵלָה שֶׁהוּא לְעוֹלָם בְּחַדְשׁ פְּסָלִיו כְּמוֹ שְׁאֶפְרַשׁ שָׁם אִי"ה.

אומרים זמן חירותנו. חג המצות הַזֶּה.

גם בימים האחרונים. וא"א זמן בימים טובים האחרונים דפסח דכלם רגל אחד הם.

בשליש רגלים מנהג שמפסיקו בין מנחה למערב, לפי ששתי קדושות הן ואין י"ט מכין לתבירו ותיישנו אם יתפללו ערבית מבעוד יום ישגו נשים וכינו לצורך הלילה מבעוד יום וכתב עוד בי"ט ראשון של ר"ה במנחה \$ (מהרא"ק) יש אומרים בימים האחרונים של פסח זמן שמחתנו משום שמחת טביעת מצרים ביום עכ"ל.

אכן בימי מהרי"ל לא שמעתי שום שינוי: (הג"ה) צריף ג"כ להפסיק בר"ה דנהגינו בהן שתי קדושות מספק דהא מברכין זמן גם בשני משום ספיקא עכ"ל: \$ קודם ערבית א"צ להפסיק עד חשיכה אף מתפלל ערבית מיד משום דקדושה אחת הן משא"כ בשלשה רגלים דהן שתי קדושות ומהר"ט אמר דגם בר"ה צריף להפסיק דלחומרא אמרינו שתי קדושות ולא לקולא.

אמנם ראיתי מהרי"ל נוהג במגנצ"א גם בג' רגלים שלא להפסיק בין י"ט ראשון לשני. אף במוצאי י"ט לח"ה או לחול מפסיקין כמו ב"כ מ"ש וגם בשמחת תורה קונין המצות אחר תפלת ערבית ושוהין בהן עד תוף הלילה.

במוצאי י"ט אתה חוננתנו. ומבדיל על הכוס.

ואין מברכין בורא מאורי האש ולא בשמים. (הג"ה) בין שבת לי"ט אין מברכין אבשמים משום דתענוג י"ט הנכנס היא משיבת נשמה היתירה שנטלה מאדם במקום ההדס שמיב.

ובמוצאי י"ט נמי לא דכבר פרוחה במוצאי שבת ותענוג י"ט השיב הנפ"ש. ובמרכיב איתא דיש אומרים דמברכין אבשמים מוצאי שבת וי"ט וא"ת מדוע לא יברך מאורי האש בכל שעה שנהגה ממנו דהא אסור ליהנות בעה"ז בלא ברכה וי"ל דוקא אדבר שהגוף נהנה ממנו מברכין עליו אבל בשאר הנאה לא.

ומאור השמש שמברכין עליו הנינו לפי שמתחדש בכל יום, מרכיב פ' אלו דברים בברכות. ומ"ש שאין מברכין מאורי האש במוי"ט משום דאין מברכין בורא מאורי האש אלא על אור ששבת דהנינו בשבת וי"כ שאין בהן מלאכה.

אבל בשאר י"ט עושין אנכל נפש ואין האור שובת אין מברכין עליו, ע"כ: בהול המועד של פסח א"א מזמור לתודה על קרבן תודה ונקרבת עמה חמץ כדאמר אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה.

ונ"ל דגם בערב פסח לא הנה לאומרו שהרי לא היו יכולין לאכול עד חצי היום וזמן תודה יום ולילה ונמצא ממעט זמן אכילתו והוי קדשים לבית הפסול שצריף להתענות, חיים פלטיאל תולע'.

(הג"ה) ויש מקומות א"א בפסח מזמור לתודה דאין תודה נקרבת בפסח מפני חמץ שבה. ואנו נוהגים לאומרו.

והמדקדק בדבר ידלג אותם שתי תיבות ומתחיל הריעו לה'. כמו שנוהגין בי"ט במזמור שיר ליום השבת שמתחיל טוב להודות מיהו אני רגיל לומר נמי בי"ט מזמור שיר ליום השבת.

וְלִפְּא לְמִיחַשׁ דְּהָא סְדָר שְׁל שַׁבַּת וְתוֹדָה הוּא מוֹנָה. כְּדַמְשַׁנִּי הֵתֵם גְּבִי וְתוֹדִיעֵנוּ בִּר"ה סְדָר הַבְּדִלּוֹת הוּא מוֹנָה.

מְנַהֲגֵי רֵינּוּ"ס גּוֹמְרִין הַהֲלֵל בְּשַׁנֵּי יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח וְלֵהֲלֵן אוֹמֵר בְּדִילּוּג כְּמוֹ בִּר"ח וּמְבָרְכִין לְקַרְא אֶת הַהֲלֵל לְפִי שְׁבִיבִיעֵי טְבָעוּ הַמְצָרִיִּים וְאוֹמֵר הַקַּב"ה מַעֲשֵׂה יְדֵי טוֹבָעִים בְּיָם וְאַתֶּם אוֹמְרִים לְפָנַי שִׁירָה.

וְא"ת עֲדִינֵן בְּיוֹם ז' וְח' לֹא נִימָא אֲבָל בְּחוּל הַמוֹעֵד נִימָא לֹא קִשָּׁה דְּאָז הָיִי ח"ה חָשׁוּב מְשִׁבִיעֵי שְׁהוּא י"ט. וְרַש"י יְהִיב טַעְמָא שְׁאִין גּוֹמְרִין הַלֵּל בִּח"ה דְּפֶסַח לְפִי שְׁנַאֲמַר כְּאֵלֶּה תַעֲשֶׂה לְיוֹם שְׁבַעַת יָמִים וְאִין חִילּוּק בְּקַרְבָּנוֹת מִשָּׂא"כ בִּח"ה דְּסוֹכּוֹת.

שַׁבַּת דְּחָלוּ שְׁל מוֹעֵד דְּפֶסַח יוֹצֵר אַהֲבוּף. שִׁיר הַשִּׁירִים קוֹנֵם קְרִיאַת הַתּוֹרָה. וּמְבָרַךְ כָּל אֶחָד עַל מְקַרְא מְגִילָה. וְאִם י"ט § (בִּח"ה שֶׁל פֶּסַח) א"א מְזַמּוֹר לְתוֹדָה וּמְדַלֵּג כְּלוּ.

וּמִתְחִילִין לְגַנּוּ פְּסוּקֵי דְזַמְרָה: § הָאֲחֵרוֹן בְּשַׁבַּת אוֹמֵר יוֹצֵר אַהֲבוּף וְקְרוּבֵן שֶׁל י"ט וְשִׁיר הַשִּׁירִים. מְרַגְּלָא בְּפוּמִיָּה דְמַהְרִי"ל אִינֵי נִהְגָּה מִשּׁוּם שַׁבַּת הַשָּׁנָה כְּמוֹ מְשַׁבַּת דַּחֲש"מ דִּישׁ י"ט לְפָנָיו וִי"ט לְאַחֲרָיו וְהוּא בְּעֵצְמוֹ מוֹעֵד.

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל ח"ה דְּפֶסַח מִתְחִילִין לומר פְּסוּקֵי הַמְזַמְּרִים בְּאַרְיִכוֹת עַד יוֹם רֵאשׁוֹן דְּסִלְיָחוֹת דִּימֵי הַנּוֹרָאִים קוֹנֵם ר"ה. בְּשַׁבַּת חֲש"מ הַמְּפָטִיר חוֹתֵם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת וְאִין מְזַכֵּיר זְמַנִּים דְּאִי לֹא שַׁבַּת אִין מְפָטִירִין.

וְאוֹמֵר לְקַדְוֶשָׁה וְלְמַגְוִחָה וְכֵן בְּתַפְלָה אוֹמֵר וְהַנְחִילֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן בְּשִׁמְחָה וּבְקִשּׁוֹן שַׁבַּת וּמוֹעֲדֵי כו'. (הַג"ה) בְּיוֹם שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח אוֹמֵר אֲנִי יְדוּעֵי נֶשֶׁם וְגֵאוּלֵי יָם לִבְשָׁה.

וּקְדוּשָׁה אֵימַת נוֹרְאוּתִיָּה. בְּיוֹם ח' מְחַוְלָלֵת. אוֹתוֹתִיָּה רְאִינוּ. בְּוִינָא וְנוֹהֲגִים לומר בְּיוֹם אֲחֵרוֹן קְרוּבֵן שֶׁל אוֹתוֹתִיָּה.

אִם חָל שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח בְּשַׁבַּת אָז אוֹמֵר יוֹצֵר אַהֲבוּף אֲנִיָּהּ. וְאֲנִיָּהּ וְזוּלַת הַשְּׂיִיכִים לְשַׁבַּת דְּחוּל הַמוֹעֵד וּקְדוּשָׁה אֵימַת נוֹרְאוּתִיָּה.

וּבְשַׁנֵּי יָמִים טוֹבִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁל פֶּסַח א"א אֵל נָא לְעוֹלָם תְּנַעֲרֵן. וּבְיוֹם ח' אוֹמְרִים וַיִּנְשַׁע.

פָּרַח וְצָרַח שְׂיִיָּה לְיוֹם ז'. וְא"א אַתָּה הָאֲרַת הַשְּׂיִיָּה לְיוֹם ח' אֲנִיָּהּ מְחַוְלָלֵת. וְזוּלַת אֵי פְתָרוֹס וּקְדוּשָׁה אָז רְאִינוּ. כֵּן נוֹהֲגִים בְּוִינָא.

עַכ"ה: § (בְּק"ק פְּרֵאנְקִפּוֹרְט) אִין נוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם מִר"ח גִּיסָן עַד אַחַר ר"ח אֲזִיר: § סְדָר הַקְּרִיאָה בְּפֶסַח מְשִׁיָּה תוֹרָא קַדִּישׁ בְּכִסְפָּא פֶּסַל בְּמִדְבָּרָא שְׁלַח בְּנוֹכְרָא: מְשִׁיָּה יוֹם רֵאשׁוֹן בְּסְדָר בְּאִ מְשִׁכּוּ וּקְחוּ.

כֵּן עֲשׂוּ א'. וּבִרְכָתֶם גַּם אוֹתִי ב' וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם ג'. לְדוֹרוֹתֶם ד'. עַל צְבָאוֹתֶם ה'.

ואם הוא בשבת מחלקים לז'. לבניך עד עולם א'.
כן עשו ב'. עבדו השם כדברכם ג'.
והשאר פדלעיל למפטיר בס"ת השנייה בסדר פנחס ובחדש הראשון. ומפטיר בספר
יהושע ויאמר יהושע: (תורא) ביום שני בסדר אמור שור או כשב לכם אני ה' א'.
עבדה לא תעשו ב'. \$ (אין אמרים זולת קודם ר"ח אייר.
אבל מתחילין הפרקים אותו שבת שאחר הפסח): \$ אני ה' אלהיכם ג' תשבתו שבבתכם ד'.
\$ אמר אבני אע"ג דסימן הקריאה משך תורא וכו'.
אם חל פסח הראשון ביום ה'. בשלישי שהוא השבת.
קורין ראה אתה אומר לז' גוברין והיו סימן פס"ל. למפטיר והקרבתם.
להלאה קדש בכספא במדברא. וכבר קראו פסל עכ"ה במהר"א: \$ אל בני ישראל ה'.
למפטיר פדאמול. ומפטיר במלכים וישלח המלך: (קדש) בשלישי שהוא חול המועד
בסדר פא קדש לי בכור.
בחדש האביב א'. ימים ימימה ב'.
השם ממצרים ג'. לרביעי בס"ת שנייה והקרבתם בפ' המפטיר דאמול: (בכספא) ביום
רביעי בסדר משפטים אם כסף תלנה כי חנון אני א'.
תעזוב עמו ב'. בחלב אמו ג'.
לרביעי פדאמול: (פסל) ביום חמישי בסדר תשא פסל לה. עושה עמה א'.
מסכה לא תעשה לה ב'. בחלב אמו ג' לרביעי פדאמול: (במדברא) בסדר בהעלותך
וידבר ה' אל משה במדבר סיני.
בני ישראל א', מה יצוה ה' לכם ב'. לאזרח הארץ ג'.
לרביעי פדאמול: (שלח) הוא שביעי שהוא י"ט מתחיל סדר בשלח. לפני העם א'.
ביד רמה ב'. ואתם תחרישון ג'.
גלחם לכם במצרים ד'. ה' רופאך ה'.
ואי בשבת חולקים לז'. עצמותי מזה אתכם א' לפני העם ב'.
ויעשו כן ג'. ביד רמה ד'.
והשאר פדלעיל. למפטיר פדאמול ומפטיר בשמואל וידבר דוד ג"כ שירה היא:
(בוכרא) י"ט האחרון בסדר ראה כל הבכור.
תשפכנו פמים א'. כל ימי חייך ב'.
לא תעשה מלאכה ג'. את החקים האלה ד'.
אשר נתן לה ה'. ואם שבת מקדים ומתחיל עשר תעשר.

ובא הלוי א'. פי יקשה בעיניו ב'.

תשפכנו כמים ג'. והשאר פדלעיל.

למפטיר פדאָתמול. ומפטיר בישע' עוד היום.

אסרו חג אין תחילה ולא למנצח ואם ב' או ה' אומרים אל ארף אפים: \$בשבת חולו של מועד. אומרים יוצר אהבו ומתחילין הגבור.

ומנגן כל הניגונים כמו שמנגנין בי"ט עד תפלת י"ח וכופלין לעילא ולעילא וכשחל י"ט האחרון בשבת אומרים גם כן יוצר הזה: פללא הוא כל י"ט האחרון שברגלים קורין כל הבכור ומברכין הציבור ליתן מתנת יד.

וכף הנה רגיל מהרי"ל שנטל חומש קטן בידו והיה מסבב מאיש לאיש כדי שששקום האיש נגדו יהי לכבוד התורה שבידו והי' מברך בעבור שיתנו מתנת יד לכבוד התורה ולכבוד הרגל וכן הנה מברך ג"כ כל נער שהוא בר מצוה.

וכשהגיע אל ש"צ וברכו ואח"כ א"ל תברך גם אותי. וכשסיים לברך את כל הציבור נטל ס"ת מן ש"צ וברך כל הקהל הם נשיהם ובניהם וכל אשר להם.

והחזיר ס"ת לש"צ והוא ישב מן הצד וש"צ אומר אשרי. א"א אל נא בימים אחרונים של פסח וא"א אופן באלו ב' ימים וסימנה נסר אופן: \$ סדר ברפת העומר ספירת העומר מתחילין אחר תפלת ערבית יום שני דפסח.

והנה מנהג במגנצ"א ששמש העיר הנה מקבץ אליו בבית הכנסת כל הנערים אחר סיום התפלה והנה מברך עמהם בקול רם. בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר שהיום יום אחד.

והולך ומונה כן כל מנחה עד סוף השבוע. אומר שהיום שבועה ימים שהם \$ פרקים מתחילין לעולם במנחה שבת הראשון דלאחר פסח ובכל שבת אומרים אחד.

ובסיומם חוזרים לומר שנים יחד. וחוזרין ומשלישין עוד שנים יחד ומסיימין קודם י"ז בתמוז.

ויש מקומות סימן אב"ג דבשלישית אומר ג' יחד. ויש ארצות כמו (באושטריי"ד) אומר פרקים רוב ימי הקיץ וסימן שלקחן נפ"ש ר"ל פ' נשא סיום ראשון.

פנחס סיום שני. שופטים סיום שלישי.

ואומר פרקים בשבת ערב שבועות אכן שבועות בשבת הנהיג מהרי"ל (במגנצ"א) שלא לומר פרקים ולא חש אם מסיים אחר י"ז בתמוז, ואמר בפעם שלישית ג' יחד. ואומר יש מקומות שאומר ג"כ בשבת שחל בו שבועות: \$ שבוע אחד.

י"ד ימים שהן שני שבועות. כ"א שהן שלשה שבועות.

כ"ח שהן ארבעה שבועות. ל"ה שהן חמשה שבועות.

מ"ב שֶׁהֵן שְׁשֵׁה שְׁבוּעוֹת. מ"ט שֶׁהֵן שִׁבְעָה שְׁבוּעוֹת וּלְמַחְרָתוֹ הוּא עֶרֶב שְׁבוּעוֹת, וְכָל בַּעֲלֵי בָתִּים חוֹזְרִין וּמְסַפְּרִין אַחַר הַסְּעוּדָה בְּבֵיתָם וּבְכָל פַּעַם אַחַר שְׁסִיפֵר אוֹמְרִים יְהִי רְצוֹן לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵנוּ שְׂיִבְנֶה ב"ה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.

(מהרא"ק) מאי דאין מְבָרְכִין שְׁהַחֲיֵינוּ עַל סְפִירַת הָעֵן מְרַמֵּז דְּאֵינוּ אֵלָּא כְּמַכְשִׁירֵי מַצָּה דְּעֵינָר מְנַיֵּא מְשׁוּם רְגֵל דְּשְׁבוּעוֹת וְעַד יֵינן לֹא הִגִּיעַ סוּף שִׁבְעָה שְׁבוּעוֹת. וְהַשּׁוֹכֵחַ פַּעַם א' לֹא יִסְפֵּר עוֹד מְשׁוּם דְּכָתִיב תְּמִימוֹת תְּהִינָה עַכ"ל.

וְנִשְׂאֵל אֵת פִּי מְהֵרָא סָג"ל עַל דִּין שְׁכַחַת. וְהַשִּׁיב שְׁאֵם זָכַר לְבַקְרוֹ בַּיּוֹם יְבָרַךְ וַיִּסְפֵּר דְּעַד יֵינן יוֹמֵי הוּא.

וְאֵם שׁוֹב שְׁכַח עוֹד בְּלֵיל שְׁנֵי בְּנֵה פְּלִיגֵי בֵּיהּ רַבְּנוֹתָא. דְּסַפְּרָא"ז כְּתִיב שְׂאֵין לוֹ לְבָרַךְ שׁוֹב בְּשׁוּם לֵילָה.

אִךְ יַעֲמֹד אֶצֶל הַמְּבָרְכִים וַיַּעֲנֶה אָמֵן אַחֲרֵיהֶן וַיִּסְפֵּר עִמָּהֶן. וְשִׁאֵר רַבּוֹתֵינוּ כְּתִיבוּ שְׁלֵא הַפְּסִיד מִיָּדֵי אִךְ יְבָרַךְ וַיִּסְפֵּר כָּל פַּעַם שְׁזוֹכֵר אַחֲרֵי שְׁפָחוּ.

וְהִנֵּה הַמּוֹרָה אֵל הַשּׁוֹאֵל לְקַיָּים מְאֹמֵר הַא"ז פִּי הוּא הִנֵּה מְתִינְחַס אַחֲרָיו וְהִנֵּה בַּחוּר נִחְמַד נוֹשֵׂא חוֹן בְּעֵינֵי מְהֵרָא סָג"ל מִתּוֹךְ חֲרִיפָתוֹ. וְהִנֵּה שְׁמוֹ יִצְחָק א"ז (מְמַנְהֵגֵי מַהֲרָא"ק): שְׁבַת שְׁלֹפְנֵי שְׁבוּעוֹת מְזַכֵּרִין נְשָׁמוֹת בְּכָל הַקְּהָלוֹת וְהַמְּדִינּוֹת.

וְאוֹמְרִים אַב הֶרְחַמְתָּם: בְּשַׁבַּת שְׁלֹא אַחֲרֵי פֶסַח אוֹמְרִים אַב הֶרְחַמְתָּם. \$ בְּכָל מְדִינַת (רֵינּוֹס) א"א אַב הֶרְחַמְתָּם אֵלָּא בְּשַׁבַּת דְּלִפְנֵי שְׁבוּעוֹת דְּמְזַכֵּרִין אֵת הַקְּדוּשִׁים גְּזִירַת תַּתְּנָו.

וּבְשַׁבַּת חֲזוֹן יִשְׁעֵיהּ מְזַכֵּרִין ג"כ אוֹתָן הַקְּדוּשִׁים וְאוֹמֵר אַב הֶרְחַמְתָּם. וְכֵן הַכְּרִיז מַהֲרִי"ו יַעֲנֵנוּ"ט בְּטַעֲרוּוִיז: \$ לְאַחַר בְּרַפְתַּת הַחֲדָשׁ.

וּבְמַנְהֵגָה מִתְחִילִין לוֹמֵר פְּרָקִים וּבְכָל שַׁבָּתוֹת שְׁבִין פֶּסַח לְשְׁבוּעוֹת אוֹמְרִים אַב הֶרְחַמְתָּם. וּבְרַפֵּי נַפְשֵׁי מִתְחִילִין מִיָּד בְּשַׁבַּת שְׁאֲחַר סוֹכּוֹת וְאַפְּי' קוֹדֵם ר"ח.

שְׁבַת שְׁמֵבְרָכִין בּוֹ רֵאשׁ חֲדָשׁ אֵין מְזַכֵּרִין בּוֹ נְשָׁמוֹת וְאֵין מְזַכֵּרִין בּוֹ הַתַּעֲנִית שְׁל בַּה"ב. מְשׁוּם שְׁנֵאֲמַר בּוֹ בַּיּוֹם טוֹבָה הִנֵּה בְּטוֹב וּבְשַׁבַּת שְׁאֲחַר ר"ח מְזַכֵּרִין תַּעֲנִית בַּה"ב לְאַחֲרֵי אֲשֶׁרִי קוֹדֵם הִלְלוּ.

וּבְשַׁבַּת שְׁמֵבְרָכִין ר"ח א"א אַב הֶרְחַמְתָּם. זוֹלַת דַּר"ח נְדַחָה מְפָנֵי זוֹלַת שְׁבִין פֶּסַח לַעֲצָרַת. וּבֵין זוֹ זוֹ זוֹלַת דְּבָרִית מִיֵּלָה נְדַחָה מְפָנֵיהֶם. וְאוֹמֵר שְׁתִּי גְּאוֹלִים יוֹם לִיבְשָׁה אוֹמֵר קוֹדֵם שִׁירָה חֲדָשָׁה וּגְּאוֹלָה דְּשַׁבַּת אוֹמְרִים בְּמַקּוֹם הַקְּבוּעַ לוֹ.

וְאֵם אֵינְרַע מִיֵּלָה בְּשַׁבְּעֵי אוֹ בְּשַׁמִּינֵי דְּפֶסַח שֵׁא"א רַק יוֹם לִיבְשָׁה. וְאֵין מְשַׁנֵּין אַפִּי' אוֹפְנִים אַע"פ שְׁהַחֲזוֹן אוֹמֵר אוֹתָם וְכֵן בְּשַׁבַּת דְּהַפְּסָקָה.

מִיָּהוּ יֵשׁ אוֹמְרִים לְשָׁנוֹת הָאוֹפְנִים זוֹלַתוֹת שְׁבִין פֶּסַח לְשְׁבוּעוֹת אֵין מִתְחִילִין רַק אַחֲרֵי ר"ח אֵינְרַע. א' אֲזַכְּרָךְ דּוֹדִי.

ב' אֱלֹהִים אֵל דְּמִי. ג' אַתָּה אֱלֹהִים.

ד' אַחֲרֵי נְמַכְר. ה' אֱלֹהִים בְּאֲזַנֵּנוּ שְׁמַעְנוּ.

ובכלם אומרים אמת ונציב דחול. מילה נסתונה יחד.

יש אומרים שהמילה עיקר ואומר יוצר זווילת של מילה. ואנפן דסתונה וי"א דסתונה עיקר.

וכשקיה מילה נסתונה בשבת אחד אז הסנן מתחיל נשמת יוצר של סתונה. ואנפן של מילה זווילת של סתונה וגאולה של מילה.

ע"כ הג"ה: (הג"ה) ראש חדש נסתונה נוהגים לומר יוצר ואנפן דראש חדש זווילת דסתונה: מילה שחל באלו ד' שבתות שבין פסח לעצרת. אומר יוצר ואנפן וגאולה של מילה.

והשאר השינוי לאותו שבת. ראש חדש ומילה.

נוהגין לומר יוצר ואנפן דר"ח. פעם אחת מעשה בונינא בר"ח אייר חל בשבת וגם מילה היתה באותה שבת.

ואמר ש"צ יוצר ואנפן דר"ח. והשאר השינוי לאותו שבת.

ואמר שתי גאולות. גאולה דמילה וגאולה דשבת וכך נוהגים בונינא עכ"ל.

ראש חדש שחל באלו שבתות שבין פסח לעצרת אומר יוצר ואנפן של ר"ח והשאר השינוי לאותו שבת. נהגו בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת.

והטעם שלא להרבות בשמחה שבאותו זמן מתו תלמידי דר' עקיבא. וכתב הר"י בן גיא דנקא נישואין שהוא עיקר שמחה.

אבל ליארס ולקדש שפיר דמי. א"ח במהרא"ק: אייר לעולם ר"ח שלו שני ימים.

והשני דמונין מיניה לא חל רק באחד דימי בגה"ז: סדר שני וחמישי ושני באייר מתעניין את תעניות בה"ב השייכין אחר חג הפסח. וכן מתעניין אחר חג הסוכות.

וסמכו משום שנא' עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה ר"ל במקום שמחה שם תהא רעדה תעני'. מד' נעוד סמכו על איוב ויהי פי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בפוקר והעלה עולות מספר כולם פי אומר איוב אולי חטאו בני ויש להתענות אותם קודם ל"ג בעומר.

ע"כ אם חל ר"ח אייר בשבת אין מקבלין את התענית עד שבת שאחריו שהוא א' אייר ומסיימין אז בערב ל"ג בעומר שהוא י"ז אייר. ובשבת שמברכין ר"ח אין להנכיר התענית שנאמר ביום טובה הנה בטוב מכ"ש בשבת והוא ר"ח.

בתענית בה"ב אומר בתפלת י"ח סליחות כמנהג כשמגיע ש"ץ בברכת סלח לנו עד וסולח אתה אומר סלח לנו אבינו כי ברוב אנולתנו וכו' אל ארץ אפים אתה וכו'. ג' סליחות פזמון חטאנו וידוי פעם אחת ומסיים משיח וכו' ואל יעפב כו' וחזתם בא"י המרבה לסלוח.

עננו בין גואל לרופא. ושומר ישראל וסידורו בסיום ה' אלהי ישראל דלאחר תחינה.

וכן הסדר לש"צ וכל ת"צ. ונהג מהרי"ל לומר אל ארץ אפים בכל תענית צבור.

גם אם לא ב' או ה' וכן איתא במנהגים דר' מאיר ש"צ. וקורין גם בתענית בה"ב בקרב וערב ניחל ומפטיר במנחה דרשו.

סדר הסליחות ביום ראשון תבא לפניה ישראל עמה און תחן ה' ה' אל רחום יושב בגובה. בשני אין מי יקרא.

אין כמדת. אם עונינו.

ישאל נושע. אדון בינה.

בשלישי אלהים בישאל גדול. איה כל נפלאותיה.

מלאכי רחמים. אל נא רפא: ל"ג בעומר לעולם הוא י"ח באייר.

ובשחרית א"א תחינה. אמהר"י סג"ל אע"ג § (במגנצ"א ובווירמייש"א) אומרים תחינה בל"ג בעומר): (בפראנקפורט) אין אומרים תחינה.

אבל אומרים למנצח: § דאיתא בגמ' דתלמידי ר"ע מתו מן פסח עד עצרת מ"מ עושין ביום ל"ג בעומר יום שמחה משום דמתו רק הימים שאומרים בהן תחינה בשבעה שבועות העומר וכל יום שא"א תחינה לא מתו והשתא דל מן המ"ט יום של הספירה ז' מי החג וג' ימים דחל בהן ר"ח שנים לאייר ואחד לסינון וז' שבתות פשו להו ל"ב נמצא דלא מתו רק ל"ב ימים לכן פשלו אותן ל"ב ימים שמתו עושין למחרתן שמחה לזכר.

מהרי"ל הגהיג לבחוריו איסור גילוח מפסח עד ל"ג. ויש נוהגין בהחבא היתר קודם ר"ח אייר.

וכן ראיתי נוהג מהר"ז שט"ן שישב באופנהיים ג' פרסאות מק"ק דמגנצ"א והיה מגלח זקנו קודם ר"ח אייר טרם הלך למתיבתא דמהר"י סג"ל למגנצ"א ואמר לא ירגיש בי אמ"ץ הרב מתי גלחתי. אמנם מהרי"ל הוא נהג בעצמו שלא גלח זקנו עד ערב רגל השבועות.

וגם אם חל ל"ג בעומר ביום א' לא התיר לגלח בע"ש דלפניו דוגמת אבל שאם חל שלשים שלו בשבת מגלח בע"ש ואם פלו הל' באחד בשבת אסור לרחוץ בע"ש. הכי נמי לא שניא.

(ושניהם שנים דשניהם רק מנהגא בספרי מהרי"ל ישן ול"ג דמלשון מהרי"ל ישן יש להוכיח דטעות נפל בספרי מהרי"ל שלפנינו וצריך להיות לרחוץ ולמחות ולגלח וכו' צ"ל לשונו אם חל ל"ג בעומר ביום א' לא התיר לגלח ע"ש דלפניו דוגמות.

אבל שאם חל ל' בשבת רוחץ בע"ש ושניהם שנים רק מנהגא פן נ"ל גרסת מהרי"ל. אבל אי אפשר להיות נכון גרסת שאם חל ל' שלו בשבת מותר לגלח בע"ש ואם פלו הל' בא' בשבת אסור לגלח בע"ש.

דא"כ איך יתנישב לי דמהרי"ל ישן כתב ואם חל ל' ביום א' אסור לגלח בע"ש שלפניו. וכמו כן אם חל ל"ג בעומר ביום א' אסור לגלח בע"ש שלפניו ושניהם אינם רק מנהגא וזה אינו שיהי הגילוח לאבל הוא א' מאיסורי אבל שאסרו חז"ל.

אָלאַ ע"כ צָרִיךְ לְהַגִּיחַ אַם ל' בְּיוֹם א' אָסוּר לְרַחֵן בַּע"ש. וְעַל זֶה נּוֹפֵל לְשׁוֹן שֶׁל סְפָרֵי מְהַר"ל יִשָּׁן.

וּשְׁנֵיהֶם שְׁוִים דְּשִׁנְיָהֶם רַק מְנַהֲגָא כִּי בְּאַמַּת הַרְחִיצָה לְאַבֵּל אַחַר ז' אֵינוֹ אָלָא מְנַהֲגָא וְדוּק. וּנ"ל לְהַבִּיא רְאָיָה מִן מַה"ר וַנִּייל שְׁפַתָּב וַנ"ל.

ל"ג בְּעוֹמֵר בְּיוֹם א' הַתְּרַתִּי לְסַפֵּר בְּיוֹם ו' שְׁלֹפְנֵי. וּרְאָיָה שֶׁהַתִּיר מְהַר"ם וַנ"ל לְאַבֵּל שְׁאִירַע יוֹם ל' בְּשַׁבַּת לְרַחֵן בְּיוֹם ו' שְׁלֹפְנֵי כִּינּוֹ דְּאֵינוֹ אָלָא מְנַהֲגָא בְּעַלְמָא מַה שְׁלֵא נִהְגּוּ לְרַחֵן בְּיוֹם ל'.

הָכָא נָמִי אַע"ג דל"ג בְּעוֹמֵר בְּיוֹם א' מ"מ הָכָא לִיכָא אִפִּי מְנַהֲגָא אָלָא אִיכָא בְּנֵי אָדָם מִחְמִירִין וְכֵן שְׁמַעְתִּי מִשְׁמַה"ר חֲזַקִּי וַנ"ל וַיִּשְׁנִילִי"ז הַתִּיר ג"כ עַכ"ל מְהַר"י וַנִּייל הָרִי שֶׁהַתִּיר הָיָה מְהַר"י וַנִּייל לְגַלְחָ בַּע"ש אַם חָל ל"ג בְּעוֹמֵר בְּיוֹם א' וְלֹא דְמִי לְרַחֵצָה שְׁאָסַר בַּע"ש.

אַם חָל ל' בְּיוֹם א' דְּרַחֵצָה חֲמוּרָה כִּינּוֹ שֶׁהוּא מְנַהֲגָא וְתַסְפִּירָתָ שֶׁל עוֹמֵר אִפִּי מְנַהֲגָא לִיכָא כִּי אַם מְקַצֵּת אֲנָשִׁים נוֹהֲגִים כֵּן. וּמְהַר"ל חוֹלַק עַל מְהַר"י וַנִּייל בְּסַבְרָא ז' וַס"ל דְּרַחֵצָה וְתַסְפִּירָתָ שֶׁל עוֹמֵר שְׁוִים וְלָכֵן כָּתַב בְּמְהַר"ל יִשָּׁן וּשְׁנֵיהֶם שְׁוִים דְּשִׁנְיָהֶם רַק מְנַהֲגָא דוּק וְתַשְׁכַּח.

כָּתַב בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת סִימֵן תַּצ"ג סְעִיף ב' אַם חָל ל"ג בְּעוֹמֵר בְּיוֹם א' שְׁאִין הַגּוֹזֵל מִשׁוּם חֲקָא שְׁלֵהוֹן יְכוּלִין לְהַסְתַּפֵּר בְּיוֹם ו' שְׁלֹפְנֵי כִּינּוֹ שֶׁנִּחְלַקוּ בּוֹ רַבּוֹנְתָא וְהוּא אַבְלוּת יִשְׁנֵיהֶם וַק"ל (כְּדַבְּרֵי הַמֵּיָקָל): הַלְכוּת שְׁבוּעוֹת סִינּוֹ מְלָךְ הוּא מְפָנִי חַג שְׁבוּעוֹת שְׁבוּ.

וְאֵין רֹאשׁ חֲדָשׁ שְׁלוֹ רַק יוֹם אֶחָד מִימֵי אַגַּד"ו. לְפַעֲמִים מְקַדְּמַת תְּקוּפַת תַּמּוּז לְהִיּוֹת בְּחֲדָשׁ סִינּוֹ.

וְהוּא בְּשַׁנַּת ח' י"א י"ט לְמַחְזוֹר קָטָן. לְעוֹלָם קוֹרִין פְּרִשְׁתָּ בְּמַדְבַּר סִינֵי קוֹדֵם עֲצָרַת.

וְסִי' מַנ"ו וְעֲצָרוּ. ר"ל דְּפָקוּדֵי נְמִנוּ בְּאוֹתוֹ סְדֵר.

א"א תַּחֲזִינָה מַר"ח סִינּוֹ עַד אַחַר אָסְרוּ חַג שְׁלֵ שְׁבוּעוֹת. וּבְעֶרְבֵי שְׁבוּעוֹת וְכֵן בְּאָסְרוּ חַג א"א ג"כ לְמַנְצַח.

וְאֵם חָלוּ בְּיוֹם שְׁנֵי אוֹ חֲמִישִׁי. אַז אֹמְרֵי אַל אָרְךָ אִפִּים.

שְׁבוּעוֹת לְעוֹלָם יוֹם רֵאשׁוֹן ו' בְּסִינּוֹ. וְאֵם חָל בְּאַחַד דִּימֵי גַה"ז וְסִימְנָךְ חֲרַב עַל הַגּוֹז"ה.

מְעַרִּיב לֵיל רֵאשׁוֹן וְיָרַד אֲבִיר יַעֲקֹב. לֵיל שְׁנֵי אַל אֱלֹהֵי הַשֵּׁם דְּבָר.

וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת מְעַרִּיב בְּלֵיל שְׁנֵי אֱלֹהִים בֵּיתָה. \$ (בַּמַּגְנָצ"א) אֹמְרִים תַּחֲזִינָה עַד ג' סִינּוֹ כִּי ג' בְּסִינּוֹ מִתְעַנִּין שָׁם בְּכָל שָׁנָה עַל גְּזִירָה שֶׁהִיָּתָה שָׁם בְּאוֹתוֹ יוֹם.

לָכֵן אֹמְרִים תַּחֲזִינָה עַד יַעֲבֹר הַתַּעֲנִית. וְהַסִּימֵן הָיוּ נְכוּנִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי.

הַג"ה בַּמַּהֲרָא"ק א"א צו"ץ דַּמַּר"ח מְצַנֵּת הַגְּבֻלָּה. בְּשַׁבַּת דְּלַפְנֵי חַג הַשְּׁבוּעוֹת נוֹהֲגִין בְּאַשְׁפְּנֵי לְהַזְפִּיר כָּל מְדִינוֹת וְקַהֲלוֹת וַיִּישׁוּבִים שֶׁהָיָה בָּהֶן גְּזִירַת תַּתְּנ"ו.

וְאוֹמֵר אוֹתָךְ לְאַהֲבָה. זוֹלַת אֱלֹהֵי בְּאַזְנֵנוּ.

אב הרחמי במקומו: (במגנצ"א) ביום ראשון יוצר אילת אהבים בשני אדון אמני וקרויץ ביום ראשון ארץ מטה עד ה' קניי ראשית דרכו ואז מוסיפין שם קרויץ או טרם. ואח"כ אלה העדות.

במגנצ"א א"א שום דיברא רק יום ראשון אקדמות מילין בסיום פסוק בחדש השלישי. למוסף אתה הנחלת ביום שני אזהרת ראשית: \$ זמן מתן תורתנו שהחיינו שתי הלילות. נוהגין להשטיח רצפת ב"ה בבשמים של עשבים ובשושנים לשמחת הרגל ומתי שקל שבועות ביום א' הנהיג מהרי"ל להשטיח העשבים בהכנסת שבת. ופורסין פרוכת של י"ט לפני ארון הקודש במוצאי שבת.

ש"צ מתחיל בשחרית האל בתעצומות וחוזר אל הודאות. וכן חוזר לעלם עלמי עלמיא. וכופל לעילא בקדיש. יוצר ביום ראשון אדון אמני.

ביום שני אילת אהבים בניגון אתי מלבנון פלה שהוא יוצר דשבת הגדול. מגילת רות אומרים ביום שני וכל אחד מברך לפניה על מקרא מגילה.

מהרא"ק בשבועות אומרים הדיברא אקדמות מילין אחר סיום פסוק ראשון דקריאת התורה שהוא בחדש השלישי. וכן אראב"ן אחר שקראו פסוק וידבר אלהים.

וכן ביום שני אתא ודוגמא. או יציב פתגם אחר פסוק ראשון של הפטרה אבל בין ברכה לקריאה א"א דהוי הפסק.

י"א שנוהגין בווינא שא"א אל נא לעולם תוערץ ביום ראשון דשבועות אלא בשני אחר פאשר נגלתה. וא"א פרקים בשבת שקל בו שבועות עכ"ל מהרא"ק קורין ביום ראשון דשבועות בסדר יתרו בחדש השלישי עד תדבר אל בני ישראל א'.

יענוו בקול ב'. ויאמר אלהים ג'.

אשר לרעה ד'. סוף הסדר ה'.

למפטיר קורין בפנחס וביום הבפורים. ומפטיר ביחזקאל ויהי בשלשים שנה עד ברוך כבוד ה' ממקומו.

ביום שני קורין בסדר ראה כל הבכור. ודינו מבואר לעיל הן בחול הן בשבת בהלכות פסח.

למפטיר פדאתמול ומפטיר בתרי עשר תפלה לחבקוק עד למנצח בנינותי. מהר"י סג"ל \$כשקל שבועות להיות ביום ו' ז' אומרים במגן אבות יום שבת לאשמיע לעם שיש חילוק בין י"ט לשבת כה הוא המנהג (בפארנקפורט): (יוצר יום ראשון) אדון אמני.

אופן ועתה בנים. קרויץ אח"כ.

מוסף אתה הנחלת זולת אנכי שמעת. ביום ב' יוצר אילת אהבים אופן אורחות אראלים. זולת אנכי גדול בנועדם קרויץ ארץ מטה מוסף אזהרת. ואומרים אל נא בשני ימים: וחלב שחלב בי"ט אפילו ממילא אסור בי"ט.

ל"ש נחלב לתוך הקערה ל"ש נחלב לתוך הקערה משום נולד וכן אם נחלב בשבת
שהוא סמוך ל"ט אסור בי"ט משום הכנה והיא דחולב אדם עז לתוך הקערה אבל לא
לתוך הקערה אינרי בבהמה שלא הקצוה לחליבה ועומדת לאכילה דאם שחית לה לא
חשיב נולד ואפ"ה לתוך הקערה אסור משום נולד דמעיקרא אכל והשתא משקה אבל
לתוך הקערה מעיקרא אכל והשתא אכל וליפא נולד שרי ודוקא בי"ט \$ הנה מורה
היתר לאכול החלב שנתחלבה ביום ראשון של שבועות או בשבת שלפניו ה' סיון ע"י
גוי לאוכלה ביום שני של שבועות.

ואמר דהכי איתא בהג"ה באשיר"י מספר אז"ג. והטעם משום דיש היתר גבי חלב
אמירת גוי משום צער בעל חיים דבהמ' לא אסח דעתו מיני' מה שאין פן גבי ביצה.

מהר"י סג"ל לא הנה מקדש הלכנה בשום י"ט שחל במוצאי שבת כגון חג השבועות כי
ח א"ב. ויהיב טעמא פשם שיש תחומין למטה.

כף יש תחומין למעלה. \$ אבל בשבת בכל ענין אסור מא"ז.

הג"ה אשר"י פ"ק דביצה וכ"כ המרדכי פ' חביות וכתב שכן הוא דעת הלכות גדולות.
אכן הר"ן פתב פ' חביות שיש מתירין אפי' בשבת וכתב שכן הוא דעת הרמב"ן: \$ ואין
להקביל השכינה בי"ט חוץ לתחום.

ועוד דנראה ברפת הלכנה פעין תחנה ואין לומר בי"ט אמנם העיד על רבו המובהק
מהר"ש דלא הנה מקפיד והנה מקדש גם בי"ט מוצאי שבת: \$ מאחר דרגל השבועות
זוטרי בדינא משא"כ רגל פסח וסוכות וי"ט דר"ה דנפישין דינייהו מאד.

ע"כ אסדר הלכות י"ט וכל דיני י"ט סמוך להלכות שבועות דפנויין אז לעסוק בדינין
הללו. גם אם הם שייכים לכל י"ט ורגל: \$ הלכות יום טוב כל עי"ט א"א לא תחנה ולא
למנצח.

נשאל \$ אמר מהר"ש ארז"ל כל העושה מלאכה בע"ש ובעי"ט אינו רואה סימן ברכה
לעולם. אף ערב פסח יש לו דין אחר שאסור לספר וגם לא ליטול צפורנים מחצי יום
ואילך ודינו ככל דין חול המועד: \$ מהר"י סג"ל על סעודה שלישית בשבת שהוא עי"ט
דשכחה עד אחר מנחה קטנה.

אם מותר או מצוה לעשותה בפת או אם צריך לעשות במיני תרגימ' בלי פת והנה הדעת
נוטה לעשות בפת אף ע"ג דאמר הלכה כר' יוסי בע"ש היינו דוקא היכא דהתחיל שאז
לא יפסיק אבל לאתחולי אסור.

שמה הני מילי ע"ש או עי"ט שחל בחול. אבל עי"ט שחל בשבת יבא עשה דחובת ג'
סעודות למאן דמחייב פת וידחה סברת דלמאבון שהיא דרבנן דאי הני דאורייתא הני
ליה להפסיק אפי' התחיל בערב פסח.

והשיב בתשובה מה שנסתפקת אי יש לעשות שלש סעודות בפת בעי"ט אחר מנחה קטנה
וכתב דג' סעודות לידחי תיאבון דרבנן. דע דג' סעודות נמי דרבנן וקרא דג' היום
אסמכתא וראיה מדפסק ר"ת דנשים חייבות בשלש סעודות דאף הן היו באותו הנס.

והוּ סָבְרָא לָא מְהֵנְיָא אֵלָא לְמַצְוָה דְרַבְנָן כַּגּוֹן מְגִילָה וְחֲנוּכָה וְאַרְבַּע פּוֹסוֹת דָּאֵם לָא כּוֹן
מַצְהָ וְסוּכָה גַּמִּי גִילְיָה מְהֵי טַעְמָא כְּדַפְנִי הִתּוּ. וְכַתְּבַת דְּהִלְכָה כַר' יוֹסִי בַע"ש הֵינּוּ דְּוָקָא
שְׁלֵא יַפְסִיק אֲבָל אֶתְחִילִי אֲסוּר.

הָא גַּמִּי לִיתָא אֵלָא לְדַבְרֵי ה"ג. אֲבָל רַבָּא דְרַבְנוּתָא פְּסָקִי דְמוֹתֵר לְהִתְחִיל בַּע"ש וְעִי"ט
כְּדַפְסָק רַשְׁבַּ"ם אֵלָא הַמְרָדְכִי מֵיִשְׁבַּב ה"ג וּמְסִיק דְלֵהֲכִי רְאוּי לְהִתְחִיל שְׁלֵא לְהִתְחִיל.

וְהִיכָא דְאִישְׁתְּלִי וְלֹא עֶבֶד ג' סְעוּדוֹת קוֹדֵם מְנַחֵה קִטְנָה. כְּדָאִי הֵם יֵתֵר רַבְנוּתָא לְסַמּוֹן
עֲלֵיָהּוּ בְּשַׁעַת הַדְּחָק וְלַעֲשׂוֹת הַשְׁתָּא בְּפֶת וְלֶאֱכֹל מְעַט כְּזִית מְלִמְיַעֲבַד בְּמִינֵי תַרְגִּימָא.

דְּמִינֵי תַרְגִּימָא הֵינּוּ מַעֲשֵׂה קְדִירָה כְּדַמוּכַח הִתּוּ מִתּוֹסְפָתָא וְדִלָּא כְּרַשְׁבַּ"ם דְּכִי פִירוֹת
וּבְשׂוֹר בְּלֹא לָחֵם אוֹ לְסַמּוֹן עַל הַשּׁוֹרְטוֹ"ב לְבַל דְּקוֹדֵם חֲצוֹת. וְכָל זֶה הִתִּירוּ ע"י הַדְּחָק בַּע"פ
שְׁחָל בְּשַׁבָּת.

אֲבָל שְׁאָר עִי"ט גִּרְאָה דְּפֶת עֲדִיף. וְעוֹד רְגִילִין לְהִתְחִיל הַרְבֵּה בְּמוֹצַ"ש לִי"ט אַחֲרֵי חֲשִׁיכָה
קוֹדֵם שְׁיִאֲכְלוּ וַיִּקְדְּשׁוּ כִּי אֵינּוּ מוֹכֵן כָּל דְּבָר.

מִשָּׂא"כ בְּלִיל פְּסַח שְׁצַרְיָה לְמַהֵר בְּשִׁבְלֵי הַתִּינוּקוֹת וְאַפִּיקוּמֵן תַּשְׁכְּחוּ: (הִי לָהּ קִידוּשׁ
הַפּוֹס מִכָּל יָמִים הַטּוֹבִים) אִי בְּשַׁבָּת וַיִּכְלוּ עַד לַעֲשׂוֹת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וַיִּקְדְּשׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְתַתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
(שַׁבָּתוֹת לְמִנוּחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשׁוֹן (אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה ו) אֵת יוֹם
חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה (הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה) (הַסּוּכּוֹת הַזֶּה).

(שְׁמִינֵי חַג הַעֲצָרֹת הַזֶּה). זְמַן חִירוּתָנוּ.

(זְמַן שְׁמִחָתָנוּ) מְקַרָּא קִדְּשׁ זִכָּר לִיצִיאַת מִצְרַיִם כִּי בְּנוּ בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשׁ מִכָּל הָעַמִּים
(וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁה (בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדְּשׁ
(הַשַּׁבָּת ו) יִשְׂרָאֵל הַזִּמְנִים: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם שְׁהַחֲיֵינוּ וְקִיָּיְמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ
לְזְמַן הַזֶּה: קִידוּשׁ שְׁלֵ רֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם אֲשֶׁר \$ (כָּלֵל
לְשִׁהֲחֵינוּ בְּכָל לַיִל י"ט גַּם בְּלִיל שְׁנֵי אֲפִילוּ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבִד' לַיְלוֹת שְׁל סוּכּוֹת אוֹמְרִים
אוֹתוֹ דְּגַם לַיְלוֹת הָאֲחֵרוֹנִים רְגַל בְּפָנֵי עֲצָמָם הֵם מְלַבֵּד שְׁתֵּי לַיְלוֹת הָאֲחֵרוֹנִים שְׁל פְּסַח
א"א שְׁהַחֲיֵינוּ דְּכֹלְהוּ חַג הַפְּסַח הֵם: \$ בְּחֶר בְּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וַיִּקְדְּשׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו.

וְתַתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה ו) אֵת יוֹם הַזִּכְרוֹן הַזֶּה. יוֹם תְּרוּעָה מְקַרָּא
קִדְּשׁ זִכָּר לִיצִיאַת מִצְרַיִם כִּי בְּנוּ בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשׁ מִכָּל הָעַמִּים וְדַבְּרָה מְלַכְנוּ אֲמַת
וְקִיָּים לְעַד.

בָּא י מְלֶכֶּ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדְּשׁ (הַשַּׁבָּת ו) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכְרוֹן. (שְׁהַחֲיֵינוּ גַּם בְּלִיל
שְׁנֵיָהּ): אֵם חָל י"ט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת סִימֵן (יִקְנָה"ז) כִּי יֵין וְקִידוּשׁ כְּדַפְנִי לְעִיל וְאַח"כּ נַה"ז,
כִּי בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.

: בֵּא"י אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּ הָעוֹלָם הַמְּבַדִּיל בֵּין קִדְּשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים
בֵּין יוֹם הַשַּׁבָּעִי לְשַׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה בֵּין קְדוּשַׁת שַׁבָּת לְקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ. וְאֵת יוֹם
הַשַּׁבָּעִי מְשַׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה קִדְּשַׁתָּ.

הבדלת וקדושת את עמך ישראל בקדושתה. בא"י המבדיל בין קדש לקדש: (שְׁהִינּוּ, וְהִינּוּ נ"ר הבדל"ה זמ"ן): דַּרְשׁ מִהֶרָ"שׁ מְאוּשְׁטְרִינְךָ מִצְנוֹת עֲשֵׂה הוּא שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה פְּדַכְתִּיב פֶּל מְלָאכְת עֲבֹנְדָה לֹא תַעֲשׂוּ.

ואלו הן הימים שאסורים מן התורה יום ראשון של פסח ושביעי שלו. ויום ראשון של שבועות וסוכות ושמיני שלו.

וראשון של ר"ה. אכן מדרבנן אסורים כל השניים ממחרת מן הנזכרים.

וצורה אכיל נפש מותר אף בראשונים שנא' אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. וכל שאר מלאכות אסורות חוץ מהבצירה והוצאה.

וגר של בטלה פ"א שאינו לצורה אסור להדליק אע"פ שר' יוחנן מתיר מ"מ נוהגין שלא להדליק. אכן גרות של בית הפנסת מאחר דלמצות הש"י מדליקין חשיבי צורה היום ומותרין להדליק וכו' נר ללמוד לאורו או גם לילה לאורו כל אלו צורה הן ומדליקין.

הוצאה נמי צורה להיות כה צורה היום כגון ס"ת לקרות בה או לולב לצאת בו ושלא לצורה אסור אכן להוציא תינוק לטייל משום שמחת יום טוב מותר דאם לא כן הוי כחבוש בביתו וליתא שמחה.

אמר מהר"י סג"ל שכתב בא"ז שאסור ביום טוב לדבק נר שעוה באמצעיתו לפותל כדי שיכבה פשיגוע לשם דחיוב משום מכבה אכן אם מעמיד את הנר במקום ששולט הרוח אין בזה גרם כבוי אף לא יעמידנו שם בשעוה שמנשב הרוח כדי שיכבה דאז הוי כמכבה בידים.

ואמר דאסור בי"ט ליטול פתילה מנר זה בעוד שהיא דולקת וליתן לחברת' דמתי דפוחת טיפת שמן ממנה חייב משום מכבה לכן שמש בית הפנסת אי אפשר לו לתקן פמוטי של ב"ה בעוד הן דולקין דבנגיעתו יפחות מהן השמן ונדקא כשפכו יחזור ויתקנם וידליקם.

אכן מותר לילה נגר שרגא של שמן דולק בידו גם אם מנענע ושפא ימשך השמן מן הפתילה דלא הוי פסיק רישיה אכן לנטות השרגא לצד א' לימשך השמן מן הפתילה הוי פסיק רישיה ואסור כמכבה בידו'.

ואסור בי"ט ליטול קיסם מן המדורה לילה לאורו דהוי גרם כבוי אכן עץ שקורין קינ"א שגדל בו הזפת ודולק כמו נר מותר לילה באורו בי"ט. אמר מהר"ש כל מה שאסור בשבת אסור נמי בי"ט.

אף לצורה אכיל נפש שרי. וכל דבר אכיל נפש נמי שאינו מפיג טעמו אסור לעשות בי"ט דאיפשר לעשותו מערב י"ט גזרוהו רבנן כדי שלא ילך אדם לשגוהו ולכרמו בעי"ט ויניח כל תבשילו עד לי"ט נמצא שנטרד בי"ט במלאכתו וליפא שמחה אבל דבר המפיג טעמו מותר לכתחלה בי"ט ושאינו מפיג טעמו קיימא לן אם לא עשאו מעי"ט אסור לעשותו בי"ט.

ואמהרי"ל שכ"כ בספר סמ"ק שיש ללוש עיפת (ורימזיל"ש) מעי"ט לצורה י"ט דאיפשר ואדרבה הישנים טובים יותר מהחדשים. ואמר לנו מהר"י סג"ל ששאל רבו מהר"ש אם לדוף שקדים בי"ט כדי להוציא המרק מהן שדומה לחלב.

ולא רצה להתיר דאמר אפשר לעשות מעי"ט גם אם קצת מפיג טעמו בלינה. אמר
מהר"ש לדוד פלפלין בי"ט יש מתירין משום דמפיג טעמו בלינה.

ויש אוקרין שמה ידוד יותר מכדי צרכו פסמ"ק לכה נהגו לדוד בי"ט בהטניית המדוכה
דגוי ע"י שינוי ומותר. אכן לדוד מלח בי"ט ליפא מאן דפליג דבעי שינוי לכותשו בי"ט
של פסח.

ולדוד מצה של י"ט בפסח מותר דקיל"ן דאין טחינה אחר טחינה. אף יזהר שלא יברור
פירורין הגדולים מתוך הקטנים.

פי איסור בורר יש נמי באוקליו ומהאי טעמא אפי' למאן דשרי לקנות פתהאפויה בשבת
מן הגוי. בי"ט אסור לקניתו משום איסור הרקדה דשמה היום נרקד להפריד הסובין
מתוך הקמח שקורין (בייטלין) מה שאין לגזור אפי' משום רואה בשבת דידוע דנדאי
אסור וסבור אולי בי"ט שרי הרקדה.

ואמר מהר"ש אע"ג דאסור לקנות פת מן הגוי בי"ט משום חשש ההרקדה דהיא עיקר
תיקונו להבדיל בין סובין וקמח דלא אפשר לאוקליו במעורבין. אבל היכא דרוצה
לאוקליו אם מעורב בו פתיתין אינו אסור לרקד אותן פתיתין שנתערבו בו אחר הרקדה
הראשונה.

אף דגזרו עליה רבנן משום עובדא דחול לכה מותר לומר לגוי לעשותם בי"ט. מדי
דנהו אשונין קמח בי"ט מאחר דכבר נרקד מותר גם לישאל ע"י שינוי או ע"י גוי.

אף שפסמ"ק ס"ל שינוי וע"י גוי נמי לא ולא נהגינן הכי דחומרא תיבה היא. וכן התיר
מהר"ש לשנות קמח של מצות שקורין (וואנין) ע"י גוי בי"ט.

וכן אסור לקנות קמח מן הגוי בי"ט משום איסור הרקדה. ומהר"ם הנהג נוהג לחתום קמח
של גוי מעי"ט שרצו לקחת פת ממנו בי"ט.

ולמחר בי"ט ילך ישראל ויראה שלא נתקלקל החותם טרם ילוש הגוי ואז ידוע שאינו
אופה רק מקמח שנתחם ומדאמתמול גטחן. והישאל ג"כ מכשיר את התנור בהשלכת
קיסם.

וכן העצים שאופה עמהם יהיו מוכנים ומיוחדים מעי"ט שלא יחטבם בי"ט וכן הנהיג
מהרי"ל בכל רגלים בשכונתו. ופעם אחד מצאו שנתקלקל ולא רצה מהרי"ל להתיר
לקנות מפת הנאפה בו ביום.

אמהר"ש טחינת קמח ודאי אסור בי"ט מדכתיב ושמתם את המצות והשמירה משעת
טחינה ואילף. והקשה מהר"ש מאי שנא דטחינה אסורה אפי' ברחיים של יד ופלפלין
מותרין לדוד במדוכה בלי שינוי נמי רק בפסמ"ק בעי שינוי וצ"ע.

אמהר"ש מליחת בשר בי"ט נוהגין בו היתר לפי כשנמלח היום מוטעם יותר מאשר
נמלח אתמול וקשוב מפיג טעמו. ואמר דאפ"ה כתב במרדכי היכא דאפשר למולחו
מע"ט אסור להשהותו למולחו בי"ט.

אכן ניקור הבשר נדאי אסור בי"ט הואיל דאפשר מעי"ט. וכן הוא בסדר אגודה בשם הגאונים במסכת ביצה בסימן י"א.

ומהרי"ל אמר נמי דבשר הנשחט מעי"ט ימלחו ג"כ קודם י"ט פדברי המרדכי והגאונים. ושאלו את פיו אם מותר לנקר בי"ט האחרים של הבהמה פי לא היה לו די בחלק הלפנים ואמר אילו היה הלפנים שהן הצלעות מחוסרין ניקור היה מותר לנקרם בי"ט ע"י שינוי פגון בקופיץ או בקרדן' וכה"ג בשעת הדחק אכן האחרים שצריכים ניקור גדול לחטט אחר החלב והגידיו ולקלון בכמה מקומות אין נראה להתיר ע"י שינוי דלא מצוי לנקר יפה פתקנה.

אמהר"ש אותן מפתחות שסוגר בהן אנוכל נפש להשמר הו לבדן מותרין להוציאן בי"ט מחויץ לעירוב וכן הוא בעצמו הוציא עמו מפתח מן הכיפה שלו בי"ט לפני שער העיר כי אמר שהדגים שלו שהכינם לי"ט עומדים תוך הכיפה שלו להשמר.

אמהר"ש דרשינו לך ולא לכלבים לך ולא לעכורים ולכך אסור להזמין עכורים לסעוד עמו בי"ט על שולחנו שמה ירבה בשבילו. ואם באקראי נזדמן אליו הגוי מותר להאכילו עמו.

וכן בשבת רשאי להזמין דאסור אז גם לישראל בהכנת אנוכל נפש. אמנם עבדים ושפחות המצויי' ורגילים בבית ישראל ויכיל לסלקם פרוצונו מותר להאכילם בי"ט ממה שהכין וליכא למיחש דירבה בשבילם אמהרי"ל גדולה המצוה להזמין לסעוד עמו בי"ט את העניים ויתומים ואלמנות שנאמר ושמחת בסגף אתה ובנה וגו' והגר והיתום פלומר אם אתה משמח העניים שלי גם אני משמח את שלך.

אמר מהר"ש מצוה לשמח ברגלים הנשים בבגדי צבעונים בא"י ובבגדי פשתן מגוהצין בבבל והאנשים ישמחו בבשר ויין והתינוקות בקליות בפירות ובביצים ועיקר שמחת הרגל לשמח את העניים וליטת להם צדקה.

ואם אין יד האדם משגת לשמח בבגדים כל כך יקנה לפחות זוג מנעלים חדשים לכבוד הרגל ואת בניו ישמח בקליות ואגוזים. אמהר"ש אסור לעשות בי"ט שום מקח קצוב בדים והלוקח בהמה מקצב לא יקצוב בי"ט עמו סף המעות.

אך יקח אחת משתים ששוין במקחו ואחר י"ט ילך ויערוך הנשארת וידע ערוך הנשחט'. ואמהרי"ל השוחט בי"ט יזהר לבדוק ספינוקודם י"ט ויניחנו כף במקום מוצנע שלא יפגם דבי"ט אין מתירין בדיקת ספין קודם השחיטה דחיישינו פן יבא להשחיתו.

אכן בדיקת ספין דלאחר שחיטה צריכין להכשיר הבשר והוי צורה אנוכל נפש ואם נפגם לא בעי השחטה. ואמר דטוב לשחוט בכל הצורה קודם י"ט.

ואם צריך לשחוט בי"ט יזהר שלא יתלוש הצמר מבהמה או הנוצות מעור. וצריך לייחד עפר מקודם י"ט דרוצה לכסות בה בי"ט.

ואם אין לו מוכנת? טול מאפר הנשרפה בי"ט רק שהוא עדיין חמה. אמהרי"ל מותר לכסות האש להשמר מפניו בליקה לצורה מחר ובשחר לצורה צהרים אך לא יכסה ביום לצורה הליקה דבתריה.

והמכסה יזנהר ליקח רמץ חם דראויה ליטול בה ביצה ואם אין לו אז יטול קיטמא הנשרפת קודם י"ט אבל הנשרפת היום ונצטננה אסורה לטלטל משום נולד. ואמר שפספסר אגודה פתב בסתם שמותר לכסות האש בי"ט ובאשיר"י פתב בסתם שאסור לכסות האש בי"ט.

ואמר שהוא חילק מימים קדמונים פאן ברמץ חם הנולדת היום מותר וכאן פשנצטננה אסור אי נמי ברמץ מותר דלא מכבה ובפסקתר אסור דמכבה. אכן עכשיו נראה אליו לתרז.

דמשום אכל נפש אין לחוש למקצה כי כן ראה בהג"ה באשיר"י דמשום אכל נפש התירו את המקצה וז"ל מפאן נהגו לסלק אפר הפירה בי"ט דמשום אכל נפש התירו את המקצה א"כ מ"ש באשיר"י אסור לכסות אין לנישב כי אם ע"י פסקתר דאז מכבה כדפי' לעיל אבל בקל אפר מותר לכסות לצורך.

אמהרי"ל אין לכתוב לסמן את הבשר בי"ט ואמר מהר"ש שפן לא ינקב בית יד עם הספין תוך הבשר לשאת בו אף באצבעו יכול לנקבו וכן דרש מהר"י סג"ל נמי וכן איתא בהדיא בגמ' ביצה שילהי פרק אין צדיו.

דורון שהובא מחוץ לתחום לישראל בי"ט. אמר מהר"ש אם הוא דבר תלוש שאין לחוש שהיה מחוץ היום כגון כל מיני פירות ברגל דפסח ואין בו אסור רק הובא מחוץ לתחום אז אסור לזה שהובא בשבילו.

וכן לכל בני ביתו אכן לישראל אחר מותר וגם לזה ולבני ביתו מותר בי"ט שני. אכן אם לא הובא לעיר בשביל שום ישראל רק בשביל הגוים מותר לכל ישראל לאכול ממנו ביום ההבאה מיד ובהאי ליכא מאן דפליג.

אבל אם הוא דבר שבמינו מחוץ ויש לחוש שמא היום נתלש כגון מיני פירות וענבים בי"ט דסוכות או שאר פירות ברגל דשבועות אי דגים שניצודין בכל זמן והובאו בשביל ישראל אסור לזה שהובא בשבילו עד מוצאי י"ט שני ובכדי שיעשו.

ולישאל אחר שלא הובא בשבילו מותר בי"ט שני מיד. ואם הביא גוי לעיר דבר הנתלש או ניצד ולא הביאם בשביל שום יהודי מותר לכל ישראל ליטול ממנו כדי לאוכלו בי"ט שני.

ואמהרי"ל פשחל אחד מן הרגלים ביום ה"ו והובא דורון לישראל ביום ראשון ויש גם במינו במחוקר או חששת צידה מותר במוצאי י"ט שני בכדי שיעשו דהינו פליל שבת. אכן אם הוא י"ט של ר"ה אז ההובא בראשון אסור עד מוצאי שבת דכיומא אריכא הן וכן הדין בביצה שנולדה בראשון.

ואמר מהרי"ל מאחר דכולי רבנותא סוברים הדורון המובא לישראל בי"ט אסור לו ולכל בני ביתו ג"כ דמסתמא אדעתא דכולא ביתא אייתינהו. והכי איתא בפ' בכל מערבין המובא לבי ריש גלותא אדעתיה דכולי רבנן אתא ומתוך כך אמר דנראה לו ספיקא בדינא אם הזמין אותו בעל הבית את חבירו אולי הנזמן נמי אסור משום דאייתי ליה ולכל דמתהני מיניה או דוקא לבני הבית בלבד.

פעם אחת דרש מהר"ש דדב"ר הניצד או נתלש אסור גם לישראל אחר שלא הובא בשבילו בסמ"ק ועד מוצאי י"ט שני בכדי שיעשו דוקא דב"ר שאין נתלש או אין ניצוד לשם ישראל. אף ממילא אתא בשביל גוי מותר לישראל אחר ביום שני ולא נהגינן כמו הרא"ש דכתב דגם הניצד ונתלש בשביל ישראל זה מותר לאחר בי"ט שני אמר מהר"ש דורון שהובא מחוץ לתחום לישראל בעיר שאין לה חומה אם הגוי הניח הדורון על הקרקע בר"ה אסור לישראל לטלטלו רק ד' אמות או יניח גוי להכניסו לביתו.

ואם לכתחילה הכניסו המביא אל תוך הבית רשאי הישראל לטלטלו בכנולא ביתא. וכן אם העיר מוקפת חומה כשהכניס הגוי הדורון לפניו מן החומה קונה שביתה בכל העיר ורשאי ישראל לטלטלו בכל מקום שירצה.

אמר מהר"ש פירות הנושרים מותרין לאוכלן בי"ט ולא בעינן בכדי שיעשו וכו"י נהגינן. ביצה שנולדה בי"ט ראשון מותרת בשנ' לבד מי"ט שחל אחר השבת דהנולדה בשבת אסורה בי"ט דבתרי' או שני י"ט של ר"ה דנולדה בזה אסורה בזה דיומא אריכתא הוא.

ואם נתערבה הביצה בארץ פולן לבו ביום אסורי'. ואמר שבמרדכי הקשה מ"ש דגבי עצים שנשרו מדקל דמרבקה עליהן עצים מוכנים ומסיקין.

ואמאי נימא גם שם דיהא כדב"ר שיש לו מתירין ולא יבטל אף בארץ כדאמרין גבי ביצה ומירץ שאני עצים דכולהו א סורא ונשרף לגמרי משא"כ בביצה דנהנה מגופה אמר מהר"ש מותר לקנות ביצים מן הגוי בי"ט אם אמר שמא תמול נולדו.

ושאלו אם נמי מותר לקנות בי"ט שני. ואמר שבילי י"ט שני מותר אף בי"ט שאחר השבת אסור לקנותם גם בליל י"ט שני.

בשמחת תורה לקחו ביצים מן הגוי ומילאום בתרנגולת וגם עשו בהן שאר מאכלים ואסור מהר"ש את התרנגולת וכל הנעשה עם הביצים עד מוצאי י"ט בכדי שיעשו דדינא הכי דספק נולד ביומא אסור אמרי"ל דכתב במרדכי בשם אבי"ה אם ליבנו מאכל בביצה שנולדה וכו' עד דהוי דב"ר שיש לו מתירין ולא בטיל ומקשי' העול' וכן הקשה בטור וקא' לר"ת מין בשאינו מינו בטיל אפי' ביש מתירין ותי' מהרי"ל דאבי"ה תפס הא דר' א"ח עיקר לפי שהוא רבו ומיהו פתב בהד"ל דאפי' בשאינו מינו לא בטיל ביש לו מתירין.

מהר"ש הקשה הא דקיל"ן עגל הנולד בי"ט מותר לשוחטו ואמאי ביצה אסורה ואי משום דעגל שרי אגב אמו ביצה נמי תשתי' אגב אמו. וי"ל היינו טעמא דעגל הנולד לא נשתנה בשום ענין דלתקרי הקנה רק כמו שהוא עכשיו כף הנה ראוי במעי אמו דאפילו בן פקוע הנה ראוי לגדל ונלדות ולכל מילתא משא"כ בביצה כשנולדה אז ראוייה לגדל אפרוח והנמצאת בתרנגולת שחוטתה גם אם נגמרה בקליפתה אין ראוייה לגדל אפרוח ואסורה בי"ט לאו משום נולד אלא משום הקנה שהיא מוכנת ומשונפת כשנולדה יותר מבראשונה וגזירה משום יום טוב שחל אחר השבת דאז אית בה איסור דאורייתא אם נולדה אתמול בשבת משום דאין שבת מכין לי"ט.

ואמר שכן הוא באשיר"י. ונראה עוד טעם אחר מאחר דאין שבת מכין לי"ט.

ואם גם נולדה בי"ט מ"מ מאתמול בשבת נגמרה והוכנה משבת לי"ט. וגזרינו משום האי
פל שאר י"ט משא"כ בעגל שצריף להיות פלו לו חדשיו דאל"כ הנה אסור לאכול תוך
שמנה נמצא שפלו לו חדשיו היום באותו י"ט שנולד וליכא למיחש למידי.

ואמהר"ש עדיין נימא ג"כ פלו לו חדשיו אתמול בשבת ואיתרמי דאיפשרי מהנולד עד
היום. וכן אשפח' בגמ' זמנין איתרמי גם לידת אשה דאיפשרי.

וכן העיד שמה"ר שלומי"ל מעיר ענ"ש הלה פעם אחת ללמוד למרחקים ויהי לתקופת
י"א חדשים ליציאתו ילדה אשתו והפל מעידין מרוב חסידותה ברור שלא זינתה תחתיו
ובכן בדיקו ומצאו בפוסקים ובספר המצות דמיתרמי ומשפתי.

א"כ הדר קשיא לדונקתא מ"ש עגל מביצה אלא מחונרתא כדשני מעיקרא. מהר"ש הנה
מורה על גדי שהובא לישראל בשביעי של פסח שיתן אל השוחט את הפכד ממנו ואז
רשאי לשוחטו והבשר מותר לעי"ט שני האחרון.

אכן הפשטת העור נראה לעשות באותו יום לאלתר אחר שחיטתו דהני אפשר לעשות
קודם י"ט שני ובמה שנותנין ממנו מעט בשר אל השוחט והוא בעי הפשטה מותר
להפשיטו לגמרי ואין אסור לזה שהובא בשבילו לטלטלו דלא חשיב מוקצה לו הואיל
נראוי לחבירו.

מהר"י סג"ל דרש אע"פ שיש מתירין לשחוט בי"ט אחר סעודת שחרית ע"י אכילת
הפכד או שאר מעט בשר כה"ג מן הפכד או גדיים או תרנגולים ושוחט. אמנם יש
אוסרים משום הערמה דמנכרת שפכד מילא כריסו שוב אין שמחת י"ט במיעוט שאוכל
ופשיטא דאסור ואמהר"ש שנכון הוא וכן נוהגין שאין שוחטין שום דבר אחר סעודת
י"ט ראשון לצורך י"ט שני ע"י היתר אכילת דבר מועט.

אמהר"ש הני נשי דצולין בי"ט הרבה חתיכות יותר מצורך י"ט לא שפיר עבדי דדוקא
קדירה ממלאה אשה אמרינן מפני שיפה לה. אמר מהרי"ל כשם שאין לבשל מי"ט לצורך
מחר וכן לא משחר לליל שני כן לא ידים הקצרות מזה לזה וכן אמהר"ש.

בשמיני שהוא י"ט האחרון של פסח בשעת הפגזה אכלו עם מהר"ש והכניזה הרבנית
בצים מטוגנים במחבת ואמהר"ש שהיתר פשוט הוא לתקן אז האש ולתקן כל אוכל נפש
שירצה ולא פיש טועים להחמיר שלא להבעיר אש במנחת י"ט שני עד הלילה.

אמהר"ש נשים הטובלות בליל שני של י"ט הן מותרין להחם מים לרחוץ בהן ידיה
ורגלי' ובית הקמטי' והסתרי' אבל לא כל גופן גם אם התזיקו חמין שהוחמו מעי"ט. ואמר
דאי' במימון בהלכות י"ט דחמין שהוחמו מעי"ט רוחץ בהן בי"ט כל גופו שלא גזרו
בכה"ג רק בשבת בלבד.

אכן שאר פוסקים לא פסקו כן רק הסמ"ג ומאחר דרוב רבנותא לא סבירי להו וגם התוס'
לא נהגינו היתר כל הגוף כדפני' לעיל. אמהר"ש פתילה שלא הבקבה מע"ש ודולקת אין
להדליק מותר הפתילה בי"ט דלאחריו דמאחר שלא הבקבה בראשונה הדלקתה עושה
אותה פלי ואין שבת מכין לי"ט.

מְהֵרָה"ש התייר להסיר הפתחם בוערת מראש הנר להצהיר האור בי"ט ואמר וְנִקָּא בְּיַד מוֹתֵר לְהַסִּירָה אִף בְּכָלִי אָסוּר וְכֵן בְּהִדְיָא בְּפִסְמֵי"ג. וְרֵאזָה לְהַסִּיר הַפֶּתַח מִמוֹחֲטִין דְּזֵה מוֹתֵר לִכ"ע.

וּפְלוּגְתָא הֵינּוּ בִּהְסֵרַת' מִשְׁנֻכְבֵּית דְּאָז הָוֵי כְּמַתְקֵן מְאֵנִי. וְאַמְהֵרָה"ש גַּם אִם כְּבִתָּה מוֹתֵר לְהַסִּיר' לְהַדְלִיק הַנֵּר מֵיָד.

אַמְהֵרָה"ש הָנִי בְּנֵי אָדָם הַהוֹלְכִים בִּי"ט לְטַיִל אֶצֶל נְהָרוֹת וַיֹּאמְרוּ לְרֵאוֹת אֵת הַדְּגִים שְׂשׁוּטִין שָׁם וְנוֹשְׂאִים עִמָּהֶן אוֹכֵל לְהַשְׁלִיף אֶל הַדְּגִים לְרֵאוֹתָם כְּשֶׁנִּתְאַסְפוּ לְבִלְוַע הַמַּאֲכָל תְּרַתִּי רִיעוּתָא הֵן עוֹשִׂין.

חָדָא דְמוֹצִיאִין חוּץ לְעִירוֹב וְעוֹד דְּגַם אִם נִזְדַּמֵּן לְהֵם גּוֹי אֶצֶל הַמַּיִם אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְיִקַּח מִמֶּנּוּ אֶנְכֵל וְלְהַשְׁלִיף אֶל הַדְּגִים דְּמֵאֲחַר דְּמַחְסְרִין צִידָה הָוֵי מוֹקְצָה וְלֹא מִתְקַרֵּי לְכֵם. וְכָלְלָא הוּא כָּל שְׁנֵאֲסוּר בְּמַגְע מְשׁוּם מוֹקְצָה אָסוּר לִיתָן לוֹ מְזוּן.

וְהָנִי דְגִים שְׂמַחְזִיקִים בְּבֵית לִיטוֹל מְהֵן מְתֵי שְׂיִרְצָה אִם יָכוֹל לְתוֹפְשֵׁן בְּיַדוֹ אִין בְּהוֹן אִיסוּר צִידָה וּמוֹתֵר לְיִקַּח מְהֵן בִּי"ט וְלִתְת לְהוֹן מְזוּן וְאִם אִינוּ יָכוֹל לְצוּדָם בְּיַד רַק ע"י כָּלִי אָסוּר לִיטוֹל מְהֵן בִּי"ט וְגַם אָסוּר לְהַאֲכִילָם מְזוּן.

לְכֵן אִם נְתוּנִים בְּבֵאֵר מַחְסְרֵי צִידָה וְאָסוּר לְהַשְׁלִיף לְהֵם מְזוּן. אַמְהֵרָה"ש שְׂכַתְב אָבִי הָעֲזָרִי שְׁלֵא יִצוּד בִּי"ט הַרְבֵּה תְּרַנְגוּלִים לְכָרוֹר הַשְּׂמָנִים מִתוֹכֵן, דְּאוֹתוֹן שְׂאִינוּ חֲפֵץ בְּהוֹן הָוֵי אִיסוּר טִירְחָא מְשׁוּם צִידָה וְכָל כֵּה"ג.

וְגַם תְּרַנְגוּלַת אֲשֶׁר עוֹמְדַת לְגַדֵּל בֵּיצִים מוֹתֵר לְשׁוֹחֲטָהּ וְלֹאֲנֻכְלָהּ בִּי"ט וְלֹא חֲשִׁיבָהּ מוֹקְצָה. וְאַמְהֵרָה"י סָג"ל שְׂפֶסֶק בְּאַלְפֵס בְּשֵׁם מְהֵרָה"ם גַּם פָּרָה וְעַז שְׂאִין עוֹמְדִין לְאַכִּילָהּ מוֹתֵר לְחַלּוֹב אוֹתוֹן בִּי"ט תוֹף הַקְּדִירָה.

אַמְהֵרָה"ש כּוֹפִין כָּלִי עַל גְּבִי בֵּיצָה בִּי"ט כְּדֵי שְׁלֵא תִשְׁבֵּר וְדָלָא כּר' יִצְחָק דְּאָמַר אִין כָּלִי נִיטֵל אֶלָּא לְדָבָר הַנִּיטֵל וְכֵן פֶּסֶק דִּין זֵה בְּמִיּוֹמֵי לְעִשׂוֹת נְמִי בְּשַׁבָּת. נְשִׁים הַקּוֹנוֹת פִּירוֹת מִן הַגּוֹי בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה כְּדֵי לְזָרוֹק לְשִׁמְחַת הַנְּעָרִים כְּמִנְהַג מִן הַדִּין הִיָּה אָסוּר בְּעֵינֵי מְהֵרָה"ש דְּדָבָר שְׂיִיש לְהוֹן מִתִּירִין אִף קוֹרָא אֲנִי עֲלִיָּהֶן מוֹטֵב יְהוּ שׁוֹגְגִין וְאֵל יְהוּ מְזִידִין דְּאִין מְקַשְׁבִּין מְאוֹסְרִים הָאִי.

מְהֵרָה"ש מְלַח צָנוֹן בִּי"ט וְהַנִּיחַ חֲתִיכָה אֶצֶל חֲבִירָתָהּ וְאָכַל שְׂאָר אוֹכְלִים בְּתֵר מְלִיחָתָם וְאַח"כ אָכַל הַצָּנוֹן. וְאָמַר לְנוּ מְהֵרָה"ל שְׂכָן הוּא בֵּא"ז אִף הוּא הִיָּה נוֹהֵג שְׁלֵא לְשִׁהוֹת הַצָּנוֹן בְּמִלַּח בִּי"ט וְלֹא בְּשַׁבָּת אִף טָבֵל וְאָכַל מֵיָד.

גּוֹי הִיָּה תְּפוּס לְיְהוּדֵי בְּשַׁבִּיל חוֹב בְּרִשׁוֹת הַשׁוֹפֵט כְּאוּ גוֹיִם אַחֲרֵים לְהִיּוֹת עָרֵב בְּעַד הַתּוֹפֵס לְפָנוֹתוֹ וְלֹא רָצָה הַשׁוֹפֵט לְעִשׂוֹת בְּלִתֵי רִשׁוֹת הַיְּהוּדֵי. וְהִתִּיר מְהֵרָה"ש אֶל יְהוּדֵי לוֹמַר לְשׁוֹפֵט לְקַבֵּל הָעֲרָבוֹת וְלִפְטוֹר הַתּוֹפֵס.

גּוֹי הִבִּיא כְּתָב חֲתוּם לְיִשְׂרָאֵל בִּי"ט וְאַמְהֵרָה"ש שְׂמוֹתֵר הַיִּשְׂרָאֵל לְהִתִּיר הַחֲתוּם בִּי"ט וְלִשְׁבְּרוּ. וְאַמְהֵרָה"ל דְּאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל הַכְּתָב מֵיָד גּוֹי הַמְּבִיאֵו בִּי"ט.

אף הגוי יניחנו מקודם על גבי שום דבר פְּדֵרָה שְׁעוֹשִׁין בְּשַׁבָּת. גם אין ליתן בי"ט פְּתַב לגוי להוליכו חוץ לתחום אף אם אונס גדול שְׁצָרִיף להודיע לחבירו יאמר לגוי שִׁיכְתֹּב בי"ט וישלחנו וכו' בְּשַׁבָּת כְּדָפְנִי לְקַמֵּן.

אמֵהָר"ש מי שְׁנַתָּן כְּלִי לְאֹמֶן על דְּרָה בְּגָדִים לְחֵיט וְהִבִּיאָם לוֹ בְּיוֹם טוֹב וְסָפַק אִם הַיּוֹם נִתְקַנּוּ אוֹ מֵאֲתָמוּל אֲסוּר לְלִנְבֹשֵׁן בִּי"ט זֶה. דְּרַשׁ מֵהָרִי"ל כֹּל אִיסוּר קְלָקוּל שְׂרוּאָה אָדָם בְּבֵיתוֹ חַיִּיב לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ הֵן לְבְנוֹהוֹן לְעַבְדּוֹ וְלְשִׁפְחוֹת.

דָּאָם מַעֲצִים עֵינָיו מִלְמַחֲוֹת לְיוֹמָא אוֹתָרָא יֵצְאוּ מִבֵּיתוֹ לְשַׁרְת אֲצֵל אַחֲרִים וְעוֹשִׂים גַּם שֵׁם כְּאֲשֶׁר הִנְרָגְלוּ כְּבָר וְאִין מְקַשְׁיבִין שׁוֹב לְמוֹחִין וְיֵאמְרוּ הֲלֵא בְּבֵית פְּלוֹנֵי עָשִׂינוּ וְלֹא מִיָּחָה בְּנוֹ נִמְצָא שְׁהוּא נִתְפָּשׁ בְּעוֹנָם שְׁגָרָם שְׁנַתְחַלֵּל וְיֵאמְרוּ הֲלֵא בְּבֵית י"ט כה"ג על יָדוֹ.

וְכֹן כָּל ת"ח יִמְחָה בְּעִירוֹ וְהַפְּרָנָס בְּמִדְיָנָה. אִמֵּהָר"י סָג"ל אֲסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַגּוֹי שְׁיִפִּיל גוֹרְלוֹת בֵּין הַיְהוּדִים בִּי"ט גְּזִירָה מְשׁוּם שְׁחֹק קוֹבֵיא וְכ"כ מֵהָר"ם.

בְּשַׁמְחַת תּוֹרָה בָּאָה שְׁמוּעָה קוֹדֵם מֵהָר"ש אִיף שְׁאֲשַׁת הַר"ר אִיסְרֵלֵן הֵימָה גּוֹסְסֵת. וְאָמַר מֵהָר"ש ח"ו שְׁתַּעֲדָר כּוֹלִין לְהַתְעַסֵּק לְקוֹבְרָה בּוֹ בְּיוֹם דִּישְׁרָאֵלִים יִטְהָרוּ וְיִוצִיאוּהָ לַב"ה וְיֵאמְרוּ לְגוֹיִם לְחַפְּוֹר הַקָּבֵר וְלְחַפְּוֹר הַתְּכָרִיכִין וְהֵיךָ מוֹרָה לְאִישָׁה גַּם אִם נִפְטָרָה בְּשִׁמְנֵי עֲצָרַת בְּעָרֵב שְׁהֵיךָ יְכוֹל לְעֲשׂוֹת קִידוּשׁ בְּלִיל שְׁמַחַת תּוֹרָה דָּאִין אֲנִינוּת בִּי"ט.

אִמֵּהָר"ש שְׁכֹן נוֹהֲגִין בְּמַת בִּי"ט רֵאשׁוֹן יִתְעַסְקוּ בּוֹ גּוֹיִם \$ (בְּשַׁנַּת רס"ד נִפְטָרָה פֶּה ק"ק פְּרִנְקְפוֹרְט אֲשַׁת יִצְחָק עֶסְלִינְגֵן לִיל רֵאשׁוֹנָה שֶׁל סוֹכּוֹת וּבְיוֹם ב' אַחַר יֵצִיאַת ב"ה הַיּוֹצִיאוּהָ יִשְׂרָאֵלִית לַבַּה"ק וְיִטְהָרוּהָ ע"י יִשְׂרָאֵלִים.

אֲבָל הַקָּבֵר וְהָאָרוֹן וְהַתְּכָרִיכִים נִעֲשֶׂה ע"י גּוֹיִם. וְכֹן לְמִלְאוֹת הַקָּבֵר בְּעַפָּר.

וְלֹא אָמְרוּ צ"ה וְלֹא קָדִישׁ אֲבָל רְחִיצוֹת וּמַעֲמָדוֹת עָשׂוּ וְלֹא נִהְגוּ בְּעֵלָה וּבְנִיָּה אֲנִינוּת וְאֲבָלוֹת בִּי"ט. וְהֵיךָ סוֹכּוֹת ה' ו' וְש"ת בְּלִיל ו' בְּיוֹם ז' בְּכַנִּיסַת שַׁבָּת הַצָּרִיכוּ הַלוֹמְדִים אֶת הָאֲבָלִים הָאֲבָלוֹת בְּעֲטִיפַת הָרֵאשׁ וּבְשִׁנוּי מְקוֹם.

אַחַר י"ט הַשְּׁלִימוּ ה' יָמִים אֲבָלוֹת. כִּי ש"ת עָלָה לוֹ לְמַנְיָן ז' וְלְמַנּוֹת מֵהַקְּבוּרָה.

נִמְצָא שְׁכֹלוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת ט"ו חֲשׁוֹן: \$ לְחַפְּוֹר הַקָּבֵר וְלְחַפְּוֹר אֶת הַתְּכָרִיכִין. אֲבָל יִשְׂרָאֵלִים יִטְהָרוּהוּ וְיִוצִיאוּהוּ לְקַבְרוֹת.

אִפִּילָּ מַת בּוֹ בְּיוֹם אָכָן בִּי"ט שְׁנֵי הֵיכָא דְאִישְׁתַּהִי כְּגוֹן שְׁמַת בִּי"ט רֵאשׁוֹן. אוֹ שְׁעִתִּיד לְשַׁהוֹת כְּגוֹן שְׁחָל י"ט שְׁנֵי בַע"ש אִם יֵשׁ שָׁם גּוֹיִם מְנִיחִין לָהֶם לְחַפְּוֹר הַקָּבֵר וְלְחַפְּוֹר הַתְּכָרִיכִין וְלְעֲשׂוֹת הַכָּל.

אָמַר מֵהָר"י סָג"ל שְׁלֹא שְׁמַע מִן רַבּוֹ הַמְּוִבְהָק מֵהָר"ש רַק שְׁיִשְׁרָאֵל יִטְהָרוּ הַמַּת בִּי"ט. אֲבָל לוֹ נִרְאָה לְהַנִּיחַ לְגוֹי גַּם לְטַהֵר הַמַּת בִּי"ט דְּנָמִי מְלָאכָה דְּאוֹרֵייתָא הִיא בְּסַחִיטַת הַסְּדִינִין שְׁמַטְהֵרִין עִמָּהוֹן.

וְכֹן הוּא בְּמִרְדְּכֵי פ' תּוֹלִין וְכָל מְלָאכָה שְׁהִיא דְּאוֹרֵייתָא עוֹשִׂין ע"י גּוֹי בִּי"ט. אִיתָא פ"ק דְּבִיצָה מַת בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי יִתְעַסְקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל.

אמרי"ל היא דאיתא בהג"ה במימוני בהלכות י"כ העושים ב' ימים צום מונין להו מיום שני דר"ה. וא"כ לדידהו היאך קוברים המת בי"ט שני של ר"ה.

נהלא הוא העיקר י"ט לדידהו ושמה הכא מיירי בי"ט דגליות. איתא פ"ק דביצה נהלא בדיק יפה אימא יצתה רוב וקור'.

אמרי"ל מפאן י"ל קצת על הסמ"ק דפסק במצות י"ט דאי בדיק מעי"ט כו' חיישינן שלא בדיק יפה והא מסיק בגמ' נהלא בדיק יפה ומשני עיקר הטעם מפח רובא כו' ודוק, מילה בי"ט אמר מהרי"ל מיד פשנימול הנער יסירו כל צרכי המילה מיידם דשוב נחשבים מוקצה מאחר דאין עוד צורך בהו.

גם המזהל לא יטול האיזמל מתוך החול שהשליף שם עם הערלה שפחיוץ לפרוע. וראיתי מהר"י סג"ל נעשה בסנדיק לתינוק בי"ט להכניסו בברית ולא היה שותה מכוס הברכה כפאר היה רגיל לשותות בחול פשנעשה סנדיק ואמר משום דאין קודש אלא במקום סעודה ודי שנותנים לתינוקות לשותות מכוס הברכה.

נהיו מזהלין אחר כל התפלה קודם עלינו לשבח כמו בחול. (אמר מה"ר יעקב פ"ץ מנורטהויז"ן) שראה כתוב בספר הגדולה שאין להתענות בי"ט תענית חלום דהא דמתענין בשבת גם כי כתיב גביה וקראת לשבת עונג נותנים בו טעם דהיינו עונג דידיה דמתבטל החלום בתעניתא.

אכן ב רגלים כתיב שמחה ושמחה בחג ואין שמחה אלא בפשר ויין לכן אסור להתענות בהו. והא המתענים בר"ה אינו ניתן לשמחה באשר ספרים חיים נכתבים לדון על כל חי ודוק כי נ"ל לדחוק לפי אותו פי' דכנלא שתא יתב בתעניתא כו'.

דר"ל תענית חלום אמאי לא חשיב נמי בר מרגלי: הלכות תפלת יום טוב פעם אחת חל י"ט ו"ז והגיע ש"צ לברכו ושאל אליו מהרי"ל אם יודע לומר הפיוט יום שבת זכור. וסידרו רבינו יוסף קמחי לומר אותו במגן אבות מתי שחל י"ט ו"ז.

ואמר נכון לאמרו שם בק"ק (מגנצ"א) כי מנוחת כבוד המחבר שם בקברות. ואמרי"ל שראה בניקותו המנהג שגדול העיר היה רגיל להתפלל פי איקלע פו.

ומנהג לומר שתיחרוזות הראשונות. ומנהג במגנצ"א לומר דוקא פשחל י"ט ו"ז אז צריף להשמיע העם דנכנס שבת ואסורים תו אף בתיקון אןכל נפש וכשי"ט ה"ו או ז"א ליפא אז למיטעי ואין אומרים אכן בשאר קהלות אומרים גם כשי"ט ז"א.

מהרא"ק א"א כמה מדליקין פשחל י"ט בשבת ואין אנו נוהגין פן אף אם י"ט בע"ש אז א"א דלא מצי לומר עשרתם ערבבתם אבל פשחל בשבת והוא עישר ועירב פרצונו ואמר פדינ' וא"א ניתן לה בי"ט והוא מוצאי שבת אהד מוצאי שבת לחול.

או המועד. או במוצאי י"ט לחול בכולן מתפללין אהה חוננתנו.

אף מוצאי שבת לי"ט מתפללין \$ מה שאין מברכין אפשמים במוצאי י"ט פבר פי' לעיל: \$ ותודיענו. במוצאי שבת וי"כ מברך בהבדלה מאור ובשמים ושאר כל הבדלות לא מאור ולא בשמים.

כל י"ט שחל בשבת אומרים במנחה ואני תפילתי. וקורין בתורה עכ"ל מהרא"ק.

אמרי"ל שכתב הר"ר זנוויל ע"ה למק"ם סג"ל על בני אדם שאינן מזכירין שבת ביצלה ויבא כשחל י"ט בשבת ובמקדכי לא כתב פן רק בשבת דחולו של מועד ואז מסתבר לנהוג פן משום דבשל שבת אנו מתפללין אף בי"ט דכולה תפלה של י"ט רק שזכירין בתוכה השבת א"כ אמאי לא יזכיר שבת בכל מקום.

והשיב לו שמקדם ראה פן הדין בתו' שאין לומר ביצלה ויבא שבת בי"ט שחל בשבת. ומקרי"ל דנראה לו דרבנותא נקט המקדכי דגם אם בשל שבת מתפללין מ"מ לא יזכיר שבת בתוך יצלה ויבא בעבודה אבל י"ט ושבת בשל י"ט מתפללין וכולה חדא מילתא היא מתחילת אתה בחרתנו עד מקדש השבת וישראל והזמנים פשיטא שלא יזכיר שנית ביצלה ויבא פינו' שזכרו הזכירו באתה בחרתנו ותתן לנו ה' אלהינו את יום השבת ואת יום כו' ואמרי"ל שמתוך רש"י במס' ביצה וגם בשאר דוכתין משמע דאין להזכיר שבת ביצלה ויבא בי"ט שחל בשבת שלא פירש לשם אלא בהאי לישנא אומרים ותתן לנו את יום המנוח ולבסוף מקדש השבת וישראל והזמנים היינו אתה בחרתנו לחוד יייהו ואמר מדקרא רש"י יום המנוח סעד לבני (אושטריי"ך) שאומרים בתפלתם את יום המנוח.

ופליאה היא שמניחין לשון הקרא זכור את יום השבת וכי תימא י"ט נמי מתקרי שבת מ"מ יום השבת לא מתקרי אמרי"ל סג"ל מצוה לקרא בי"ט לעמוד לתורה בעלי הבתים שהו מעמידין הקהלה לפיכך קודמין לכל אם אין ת"ח מופלג שם.

נוהגין לומר בי"ט ותערב דוקא למוסף ולא ליוצר וכן בתשב"ץ בכל רגלים בפני מקרי"ל סג"ל הולכים הפהנים לדוכן ליוצר כמו במוסף ולא ידעתי מאין המנהג ששוב ראיתי באלו ארצות כלל אינן עולין רק במוסף שאלו את פי מקרי"ל סג"ל אם לחפש בשבת הסדר לקרותו למחר בי"ט ואמר אין שבת מכין ליום טוב ויחפשו במוצאי שבת אחר סיום התפלה: הלכות עירובי תבשילין יום טוב שחל בערב שבת חייב כל בעל הבית לעשות עירוב תבשילין ובו ניתר להכין באוכל נפש מי"ט לשבת וכה יעשה יטול בעי"ט בשר מבושל כזית לפחות ולחם לפחות בכביצה ויברך עליהם.

בא"י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב. בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולצלוני ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צורךנא מיומא טבא לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת.

אמרי"ל בספר אגודה כתב ליטול לעירוב פת כזית ותבשיל כזית ומייתי ראיה מירושלמי. ואנן קי"ל פת לפחות כביצה והם שני זיתים.

מהרא"ק כתב כיצד עושה ע"ת נוטל פת מעי"ט ומניח בשר על גביו או ביצה או דג שהוא מבושל ומזכה להו לכל בני עירו ע"י אשתו או ע"י בנו ובתו הגדולים ואומר אליהם זה התבשיל אני מזכה לה שיהא לה חלקנו וזכה בו שיהא בו חלק לכל ישראל הדרים בעיר הזאת שעל ידו נוכל לאפות ולבשל בי"ט לצורך שבת ולעשות כל הדברים שצריכין לנו והוא מגביהו ומברך ברוך אתה וכו' בדין יהא וכו' עכ"ל מהרא"ק.

וכל זה נהג מקרי"ל נמי וקרא אלי פעם א' לסייע לו לעשות עירובי תבשילין והיה מוכן בידו גלוסקא יפה שקונין במגנצ"א בעד הל"ש פשנים שלקהו בעד (מארגיט בווינצ'יאה).

ונחיתת בשר מבושל היה מונח על גבי (טעליר) והיה עומד על הגלסקא דלא ימאס הבשר את הגלסקא.

ונתן את הכל בידי ואמר לי קח זה ונכה בו לקהל לעשות בשבילם ע"ת ותגביה קצת למעלה לראיה שתנפה בו בשבילם. וכשעשיתי חזר הרב ונטל את הכל מידי ובינה ברפת עירוב ועניתי אמן.

ואמר בדין יהא כו', ועוד באותו הפעם נטל לחם שלם שקונין במגנצ"א בעד ד' הלי"ש ושעור' \$ דין קידוש לבנה במוצאי שבת והוא י"ט פבר פי': \$ פקונין בוינציאה בעד ג' מארגט ועשה עמו עירובי חצירות.

ונתן אלי כבתחלה לזפות לבני הקהלה ולקח מידי ומברך ברפת עירוב. ואמר בדין יהא שרי לנא לטלטולי ולאפוקי ולעילוי מביתא לביתא ומחצירא לביתא ומביתא לחצירא ומרשות לרשות בשבת זו ובשבתות אחרים לנא ולכל ישראל דדיקרין בעיר הזאת ובדרא הדין וכן היה מהרי"ל נזהר לעשות עירובי חצירות בכל ע"ש ולא סמוך על השיתוף שעשו בע"פ על כל השנה דשמה נתקלקל ונתעפש.

וכשעקר דירתו מק"ק מגנצ"א לנטות אהלו בק"ק דווינמיץ שא צוה אל פרנסי העיר לייחד מאן דנזהר לערב בשבילם בכל ע"ש או לבדוק בכל ע"ש שיהא השיתוף שעשו בע"פ עדיין קיים לסמוך עליו.

ויהי פעם אחת עובדא בפני מהרי"ל שנתקלקל והוא לא עירב פרגיל. ולא נתיידיע עד בשבת כאשר אבאר א"ה בהלכות שבת.

פכת במהרא"ק פעם אחת הניחו ע"ת ובי"ט מציאו הפת לבד והבשר נאכל והיו מגידים לרבי בשעת הסעודה ואמר אילו לא אתא אלינו עד למחר לא היה תקנה בדבר ועכשיו נוכל לתקן דא"ר יצחק מניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה ואומר אם היום חול או מחר קדש עירובי עירוב ואם היום קדש ומחר חול א"צ בכך ואין בדברי פלום בדין יהא שרי כו'.

(הג"ה) מי ששכח לעשות ע"ת אם יש שום אדם שעירב אופה אליו ומבשל לו לשנבע נפשו ומאכל אחד ולא להרבות תפנוקים כמנהג בי"ט ומותר לשגר אליו מיני תפנוקים ואפי' מזיד מלערב דינו כך רק שאסור לשלוח לו אכל צולה לו ג"כ דג קטן ומדליק לו הגר.

א"ז קטן: פעם אחת שכח ר' שמואל מנורבצ'רק ע"ת עד י"ט שני שהיה ע"ש והיה מורה שיבשלו בי"ט בהשפמה ויותירו לשבת. ועוד הורה לעשות ע"ת עכשיו בי"ט מיד והיה פוסק הלכתא פדברי רבינו אפרים והולך אחר דברי המיקל והלכה פרכא דאמר פדי שיברור מנהיפה לשבת ופריה תלמוד' בי"ט נמי ומשני שמה יפגע משמע הא לא יפגע יכול להניח ע"ת בי"ט והאינדנא דשכח בלי פגע ניח בי"ט עצמו.

מרדכי עכ"ל מהרא"ק. מסתמא צריה לומר אם היום חול ואתמול קדש כו' פדלעיל אמהרי"ל כל היודע ניח ע"ת לעצמו ואל יסמוך על שחבירו מערב בשבילו ואם אינו יודע בלשון הקודש יכול לומר (בלשון אשכנז).

וטוב להותיר מי"ט לשבת ורשאי לאכול העירוב בליל שבת לבצוע על הפקר. אך הנהיג מהרי"ל להניח פקר העירוב ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו ובסעודה שלישית הנה בוצע עליו: הלכות חול המועד אמר מהר"ש שאסרו חכמים מלאכה בחולו של מועד.

כדי שיהיו הפל פנוים לבא לשמוע דרשות שדורשין ברגל בהלכות השנה. והיינו לדידהו שיהיו רגילין בדרשות.

אכן לדין נמי אם אין רגילין לדרוש מ"מ יש לסדר צרכי צבור וקיום' בח"ה הן האנשים להעמיד גבאים ולמנות פרנסים וכה"ג. גם לברור המתעסקים בגמילות חסדים ובקור חולים וכה"ג.

וכן הנשים יתעסקו במה שיש להן צורך וכן אמר מהרי"ל נמי דאסרו מלאכה כדי שיהיו פנוים לעסוק בתורה. ולכך התירו נמי דבר האבוד כדי שלא יצטער על אבודו ויבטל את המודו.

§ (אחד שמע שמועה קרובה בחולו של מועד שמת אביו והורו הלומדים (בפרנקפורט) שצריף לקרוע. אבל שאר אבילות לא נהג אפי' עטיפת הראש עד אחר העג): אמר מהר"ש שאין רשאים למכור תוף המועד שצריף לקרוע.

אבל שאר אבילות רק דבר האבוד ושיש לו צורך בו. והלואהאיפא מ"ד שצריף ליטול הרבית מן שבווע או שמים מקודם ולהוציאן להרבות שמחת י"ט ומהמועד.

ואם ההלואה מרובה ירע עינו להוציא כ"כ מ"מ יעשה הטוב שיוכל. אסור במועד לקבוע זמן על המשפון כגון שאם לא יפדנו לזמן הנקבע אז יהיה המשפון חלוט דחשוב פרקמטיא ואסורה במועד.

שכירות אמרה"ש מי ששוכר גוי לעבוד בגנו או שדהו וכרמו והגיע המועד יש פוסקים אם הוא מחוץ לתחום בשבת וי"ט מותר מאחר דאין הישראל יכול לבא שם ולא הוי פעושה מלאכת ישראל.

אבל במועד ובימי אבלו אסור פינן שיכול לילך שם הוי פעושה מלאכתו. ונהגו להתיר אם שָׁכְרוּ מקודם.

אכן אם בא לשפור מתחילתו במועד או בתוף אבלו לכ"ע אסור. ואמר שהמיזמון וסמ"ק פסקו שאסור גם אם שָׁכְרוּ קודם.

ופעם אחת שאלו מאתו על ששָׁכְרוּ מקודם והיו עמו שם מה"ר אהרן בלומלי"ן הי"ד ושאר לומדים ויצאו ובדקו בדבר עד שמצאו להם היתר בסמ"ג שהשנה שבת ואבל יחד. והשתא הואיל ובשבת חוץ לתחום שרי לכ"ע הכי נמי גבי אבל נמצא מועד נמי דמועד ואבל דין אחד להן.

אמרה"ש מי שלא הנה נראה לו שצריף חביותיו במועד להכניס יינו בימי הסנופות בעת הבציר ופתאום שעת הבציר הגיע שנתניעצו הכפריים לבצור מותר להניח חביותיו לתקנם במועד פינן דלא פינן מלאכתו במועד וכן אמרה"י סג"ל נמי אך לא יכוון מלאכתו במועד ויחשקם מקודם דרוב פעמים הבציר מגיע בסנופות דהא מה דארז"ל המבזה המועדים אין לו חלק לעה"ב ר"ל חש"מ, שאלו ממהר"ש אם למפור חביות בח"ה

דסןכות דשעת הבציר ונמפרין ב'ינקר ואם יאחרם הוי דבר האבוד והשיב אין למוכרם עכשיו אם לא יוציא המותר דשיום עתה מלהלאה לשמחת י"ט.

פתיבה במועד אמר"ש לכתוב אגרות שלום כמו עיגול וכ"כ בעצמו. ואמר יש משנין באחיות הקולמוס עם אצבע אחד ואגודל.

המחמיר נוהג האותיות חתוכות וכשקיו פותבין אגרת שלום בשמו צוה לכתוב שורה אחת לצפון ולהפוך את האחרת פנגדה פתיבה לצד דרום. וכשקיו פותבין הזמנות כפיות לדין וכן תשובות על מחלוקת ודינין צוה שלא לשנות מאומה גם החרם מבחוץ לא היו משנין.

ומהרי"ל אמר שאסור במועד לכתוב שום פתיבה אפילו בעיגול דהא מ"מ כל אות ואות נכתב פתיקנה. וכן הוא בספר אגודה ורבתינו לא התירו לכתוב במועד רק אותיות חתוכות ושבורות ואת היו"ד מתוך קטנותה אינה סובלת שום חמה ושבר עליה אמרו לעשותה כמין עיגול ר"ל כעין סמ"ך שכלנו.

ובזה טועין המון העם וסבורים שהתירו לכתוב השורות בעיגול ולא היא. ועיקר ההיתר במועד לכתוב ע"י שינוי פלאחר יד ר"ל שיתפוש הקולמוס ויחזיקנו בין קמיצה ואגודל.

ואז ראוי לכתוב שורות ואותיות פתקנו וכן הוא באגודה ודוקא מעשי"ט. ואמר"ש סג"ל שבעצמו נוהג פן וכשהוא פותב לבעלי פתים אגרות שלום.

אז דרכו להתחיל להם חרוזה בתחלה להודיעם שפתב בשינוי ולא יטעו אחריו, כמו מפני מי הדיצה. מפתבי רצוצה.

בכותבי באגודל וקמיצה. אי נמי מכתב ידי מדולדל.

בקורבי קמיצי לאגודל אף שלומך יגדל וכל כה"ג. אכן הכותב לת"ח א"צ להודיעם פי יודעים הלכות דת ודין.

אמר"ש חשבונות וכן חובות ומשכונות שמתירא שישפחם מותר לכותבם במועד מאחר דאין מקפיד בתיקון הפתיבה וכן אמר נמי מהרי"ל. ושאלו למר"ש אם ראוי לכתוב במועד דיני' המהנדשים לו וכה"ג דברי תורה כדי שלא ישפחם עד אחר המועד והשיב מאחר דצריכים פינן ותיקון ביותר אסור לקנותם במועד.

מהר"ש התיר לנקוב נקב חבית לברזא במועד אל המוכרי' יין. והתיר לעשות פתילות במועד ואמר דלא נהגינן כתו' האוסרים במועד.

אכן מהר"י סג"ל דרש שפתילות אסורים לעשות במועד ויזהר לעשותם מקודם לצורך המועד. אמר מהר"ש שאין לכבס בגדים במועד.

אף מטפחות ילדים אחת אחת והנה מורה למינקת היהודים של בנו שלא תכבס המטפחות במועד אל הנהר רק אצל הנהר שפחצר. ומהרי"ל אמר אם תתן האשה המטפחות של הילדים לגויה לכבס אל תמנה אותם לדעת מננינם.

ואם היא בעצמה תכבסם לא תכבס רק אחת אחת דהוי שינוי פדלעיל. אמר מהר"ש אין ליתול צפרנים במועד ואשה שתטבול תניח כותית לנטלם או היא עצמה בשינויה או תסיר הצנאה שתחתיהם יפה יפה ודיה.

מהר"ש הנה מורה שלא לעשות יין במועד בשכר. אף לצורה פרנסתו וביתו.

ולכה אם הנה עושה חבית גדול מלא יין במועד ואינו מפזר כ"כ רק כדי שזכר חצי החבית לא יטול רק שזכר חצי החבית. אמר מהר"ש שנר' לו שלא לקנות במועד שום דבר סחורה גם אם משתפר הרבה דבכה"ג לא נידן פדבר האבוד.

התיר מהר"ל לקנות צלוחית בח"ה מאחר שהנה רוצה לשותות ממנו במועד אמר מהר"ל המתענה תענית חלום במועד צריף לישב תענית לתעניתו על שענינה את נפשו במועד כמו שצריף לעשות לשבת.

וכן אם מתענה בר"ח. (עיין בהלכות ר"ח).

מהר"י סג"ל הנה נוהג בעצמו ללפוש במועד קטא ומטרון של שבת והניח תפילין במועד בלא ברכה. פעם אחת אירע בר מנן במועד הנה מהר"ש ושאר הקהל יושבים לפני הקברות ולפני בה"כ כבשאר ימים.

(הג"ה) במהרא"ק א"א צדוק הדין בח"ה ולא בר"ח וגם לא קדיש דרבנן דאינו בא אלא על הפסוקים דצדוק הדין ומדהא ליתא כנ"ל. אמר מהר"ש קורעים על אב ואם במועד ולא על שאר מתי.

ופעם אחת לא קרע אהד על אביו ביום מר במועד ואירע באותו מועד לעיר מהר"ש והצריכו לקרוע אז. ועל שאר מתים שאין קורעין עליהם במועד הצריף לקרוע עליהן אחר המועד (הג"ה במיני' בהלכות ח"ה ונ"ל תניא בתו' עד לא יספר כו').

הקשה מהר"ש ממ"ש אה"כ באותה הג"ה במועד לא בעי צנעה מפני פבוד המועד ודוק). כתב במיני' בהלכות ח"ה ואסור לאדם שיספוד על מתו קודם הרגל ל' יום.

אמר מהר"ש שבאר באשיר"י שבימיהם לאחר קבורת המת תקופה אחת או חצי שנה אח"כ היו רגילים לעשות הספד לעורר האבלות לכבוד המת. ועל זה אמר שאין לעשותו תוף ל' יום קודם הרגל.

אכן מי שמת אליו מת תוף ל' יום קודם הרגל מתי שהוא פשיטא דרשאי להספידו פדינו פל השנה. כתוב במיני' מי שלא יכול לספר או לכבס בעי"ט הרי זה מכבס ומגלח.

פיצד אבל שחל שביעי שלו בי"ט אמר מהר"ש דזה טעות פי הרגל אינו יכול לבטל הימנו תורת ז' ול' ופשיטא שאסור לגלח שהרי לא פלו הז' עדיין ואיף יתבטלו השלשים ודוק. ותירץ מהר"ל דלא קשה מידי.

דהא דנקט שביעי שלו בי"ט נקט משום פכבוס שהוא מותר לאחר ז' לפי ריב"א שפירש על הא דאמר אם חל שלישי שלו בערב הרגל אז ממתינן עד הערב. והקשה בתוס' למה צריף להמתין להוי פדברים שהן דין ל' יום דאשתרו מחמת הרגל ומשני דין ז' חמירי ולכה נקט הקא דז' שלו בי"ט דלא מבציא דג' שלו דהוי אנוס אבל האי אימא דיכבס

קודם לכן קמ"ל דאפ"ה שרי לכבס ודלא כפי הראב"ד שפי' טעם אחר משום דאפשר כו' וכוונתיה לא סבר המיימוני.

אמנם לדין אין נפקותא בדין זה כי ביבוס נאסר תוף ל' כמו תוף ז' אי ליפא אונס ואי איפא אונס אף תוף ז' שרי לכבס ועיין ודוק בלישנא דמיימוני ותמצא דברי מהרי"ל נכונים שלא קאי אגילוח ומק"ש לפום חורפיה לא דק: שבת דחש"מ המפטיר חותם מקדש השבת.

ואין חותם בזמנים דהפטרה בשביל השבת היא. במוסף בנהשיאנו חותם והנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי כו' ברוך אתה ה' מקדש השבת ישראל והזמנים.

במגנצ"א ובוירמייש"א לא נוהגים לומר בתפלת מוסף לרגלים פסוקי קרבנות על פי הרוקח אכן בשבת חש"מ דבלאו הכי אומר פסוק דקרפון של שבת אומרים גם כן פסוקי קרבן מוסף הרגל דאיקרי.

וא"א צו"ץ ולא ויהי נועם וסדרו אף אומרים ויתן לה. באסרו חג לא.

תחינה ולא למנצח: אמר מהר"י סג"ל גם אם תנן פ"ק דשבת לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה ולא יכנס למרחץ סמוך למנחה בע"ש אכן אנו רוחצין ומגלחין סמוך למנחה משום דסמכינן על מה שיש לנו שעשה קבוע לתפלת מנחה בכל יום.

אמהר"ש שראה מאביו מה"ר יצחק ז"ל פאשר הנה מקדש בליל שבת הנה תולה עיניו ומסתפל בגרות הדולקות על גבי השלחן. ואמר טעמא למנהגו דהדין כהן שכל המברך ברפת המזון גם הוא צריך שימתן עיניו בכוסו כדי שיוכל לכנון.

ואמהר"ש שבשכל טוב כתוב הטעם משום דפסיעה גסה נוטלת אחת מה' מאות ממאור עיניו של אדם. וב"פ נר עולה ת"ק והמסתפל בב' הגרות של שבת ינה לו לרפואה.

עוד כתב שם טעם דבאיש יש בו רמ"ח איברים ובאשה ד' יותר והיינו ת"ק בגימט' ב"פ נר כנגד היסוד איש ואשה. אמהר"ש רש"אין לקדש לכתחילה על יין חדש מגתו פדתנן סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום וכן הוא בעצמו הנה מקדש על הנבצר תוף שבו עינים גם אם מוכרים יין ישן בעיר.

המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא. וכן לשון הגמ' בפ' חלון במס' עירובין.

אמהרי"ל דכל פוסקים כתבו דהיינו רביעית פי' רובע של רביעית כמו כל שתייה בעולם. וראב"ה פסק דהוי אפילו פחות מדנקט לשם טעם ולא נקט שמה כמו שמצינו במקום אחר בפ' כל מערבין ששמה מלא לוגמיו ביום הכפורים.

מהרי"ל לעולם פשהזכיר תיבת השם בברכת המוציא הגביה את הפת בשתי ידיו למעלה עד שפנים הזכרת השם והורידו כבראשונה. בחול הרים הפת ובשבת השתים ואמר עיקר בציעת המוציא בכזית ויאכל חצייה ובשבת אין לחוש פי המרבה אז יותר המצנה ומשנבחה.

וכן איתא בפ' כל פתבי ר' זירא בצע אפולי שירותא א"ל רבינא לרב אשי מיקוזי
פרעבתנוותא א"ל פינון דבכל יומא לא עביד והאינדנא עביד לא מיקוזי פרעבתו. אמרי"ל
טעמא דאוקלין מוליקיא בליל שבת זכר למן ששה מונח טל למעלה טל למטה ה"נ הבשר
מונח בין שני דפי עיפה.

אמרי"ל הא דאי בגמ' פ' כל פתבי שני מלאכים באין בע"ש לראות מה שהתקינו לכבוד
שבת האחד טוב ואידך היפוכו כו' איתא במדרש דהם ב' המזלות עקרב ומאדים והם
משמשין בע"ש סמוך לחשיכה אחד לברך ואידך להפך.

אם הכין האדם פראוי המברך מברך והולך לו ונתברו יענה אמן בעל פרחו. ואם להפך
יהפך.

אמר מהרי"ל המאחר בע"ש לבא לבה"כ עד שפבר אמרו ברכו ועדיין לא עברה שעת
מנחה תפלל י"ח ברכות של מנחה דעדיין הוא לא קבל שבת. אמר מהרי"ל מה שנוהגין
בקהלות להכריז פשיוצאין מבה"כ ומודיע לעם שם האיש המוכר יין שידעו ביתו מי
שרוצה לקנות לא יעשה כן בליל שבת דנראה כמקח וממפר.

אף יגיד שם האיש מבית לבית קודם שבת פשקורא לבא לבה"כ. מהרי"ל לא הסיר
המפות מעל השלחן כל השבת.

גם בליל שבת חזר וערכם עליו אחר הסעודה. וגם בקיץ במנחה בבאו לפניו לחזור
ההלכה לא הסירם אף פורס עליהם סרבל דלא יתלכלכו עם ספרי הבחורים!

אמרי"ל אין אוכסין התרנגולין בשבת דהיינו פשוטין לפטמם אז מאכילין אותן בעל
פרחם ותוחבים המאכל בגרונם, אסור לעשות בשבת ונ"ל דהיינו דאמר אין אוכסין את
הגמל.

מהר"י סג"ל פשאכל צנון בשבת עיין מ"ש לעיל. מנהג (במגנצ"א ובווירמייש"א) כל
הקיץ אוכלין סעודה שלישית בשבת קודם תפלת המנחה.

ומהרי"ל הנה אוסר לבחוריו לאכול בין תפלת מנחה למעריב. וכששעה בחזר' ההלכה
אם עדיין לא סיימו הצבור תפלת מנחה גם אם התפללו הרוב מ"מ התיר אל הבחורים
לאתחולי לסעוד.

אף אם כבר יצאו מבה"כ למנחה אמר להם להשהות סעודתן עד הלילה אחר ערבית.
פליאה בעיני מהרי"ל אף רשאים לאכול קטניות או פולין מתוך השרביטין שלהן שקו'
(שאוטן) דיהא אסור משום מפרק וכן איתא פ"ק דביצה מלילות של חטין כו' דא"ר
אלעזר וכן לשבת.

מפרש בתו' שאירי שפבר נדשו אף עדיין מעורבין בסובין. ואמרי"ל סג"ל דשמא האי
הותרה הואיל וכל אחת דבוקה אל השרביט אכן לזים שקורין (העזילנים) ודאי אסור
ליטלם בשבת מתוך קליפה חיצונה שלהן שקורין (לייפון) דנדאי מפרק הוא.

ואמר דבספר הפרנס כתב דמותר לקלוף בשבת. מהרי"ל לא הנה נוטל להם משנה
בסעודה שלישית בשבת.

רק הִיָּה בּוֹצֵעַ עַל כִּפּוּר אֶחָד שְׁלֵם אוֹתוֹ שְׁעִיר בּוֹ עִירֻבֵי חֲצֵרוֹת בַּע"ש פֶּאֶשֶׁר הָיָה רָגִיל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּכָל ע"ש כְּדַפְּנִי לַעֲלִיל בַּע"ש וּלְקַמֵּן בְּהִלְכוֹת עִירֻבֵינִי. אִמְהָר"י סג"ל חֲרָדֵל שְׁלֵשׁ מַע"ש וְנִתְּן כָּל הַמִּשְׁקָה לְתוֹכּוֹ מַע"ש מוֹתֵר אֲזִי לְעָרְבוּ בְּשַׁבַּת אִם לֹא עָרְבוּ מִקֻּדָּם.

וּמְהֵרָ"ש הִתִּיר לְהוֹסִיף בְּשַׁבַּת חוֹמֵץ לַחֹף הַמּוֹרִיָּס שְׁכַמְעַט לְגַמְרֵי גְתִיבָּשָׁה. שְׁאֵלוֹ מִמְהֵרָ"י סג"ל אִם בְּשַׁבַּת מוֹתֵר לְתַת קִידָה לַחֹף חוֹמֵץ לְהַעֲשׂוֹת טִיבוֹל בְּמִקוּם מוֹרִיָּס.

וְאָמַר דָּאִין נִרְאֶה בְּעֵינָיו שׁוֹם הִיָּתֵר לַעֲשׂוֹתוֹ. וְכֵן מֵה שְׁנוּהֵגִין בְּמִדִּינוֹת (רִיבִינוֹס) בִּימֹת הַחֲמָה בְּסֵעוּדָה שְׁלִישִׁית בְּשַׁבַּת לְאֶכּוֹל בִּיצִים מְבוֹשְׁלִים קָשִׁים עִם פִּיטְרִלִּין בְּחֹמֵץ דּוּמָה בְּעֵינָיו לְהִלְמִי שְׁאֵסוּרָה לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבַּת.

סֵעוּדָה שְׁלִישִׁית בְּשַׁבַּת שֶׁהוּא עִי"ט עֵינִן לַעֲלִיל בְּהִלְכוֹת י"ט. אִמְהָרִי"ל שְׁאִין יוֹצְאִין בְּשֵׁלֶשׁ סֵעוּדוֹת בְּמִינֵי תַרְגִּימָא כִּי אִם בְּלֶחֶם.

וְכֵן עֵינִן לַעֲלִיל דְּנוֹקָא בְּשַׁעַת הַדְּחָק הִתִּירוּ כְּגוֹן בַּע"פ בְּשַׁבַּת כְּדַפְּנִי לַעֲלִיל. אִמְהָרִי"ל יֵשׁ נוֹהֲגִין בִּימֹת הַחֲמָה בְּשַׁבַּת שְׁחֵרִית כְּשֶׁהוֹצִיאוּ הַטּוֹמְנִין מִן הַתַּנּוּר וְבֹא עֶסֶק לִידוֹ שְׁמַתְאָחֵרִין לְסֵעוּד אֲזִי כּוֹרְכִין הַקְּדוֹרוֹת בְּסוּדְרִין וְסִמְרִטוּטִין כְּדִי שְׁלֹא יִצְטַנּוּ.

אִסוּרָא קָא עֲבִידוּ דְּמִיחָשֵׁב הַטְּמָנָה חֲדָשָׁה וְאִסוּרָה בְּשַׁבַּת. וְכֵן פֶּסֶק מְהֵרָ"ם וּבַחֲנוּרָף נְמִי אִסוּר לְהַנִּיחַ הַקְּדוֹרוֹת בְּשַׁבַּת קָרוֹב אֲצֵל תַּנּוּר בֵּית הַחֲנוּרָף דְּחֻזְרִי' וְנִתְּמָמוּ בְּיוֹתֵר.

וּבְדוּחַק הִתִּיר בְּסִפְרָא אֲגוּדָה בְּשֵׁם מְהֵרָ"ם לְהַנִּיחַ חֲתִיכַת עֵץ תַּחְתִּיָּהֶם לְהַעֲמִידֵם כֵּן ע"ג תַּנּוּר בֵּית הַחֲנוּרָף וְלֹא לְהַעֲמִידֵם בְּעֶצְמָם לְהַדְיָא ע"ג תַּנּוּר. אוֹ יִכּוֹל לְהַנִּיחֵם מִן הַצַּד נֶגְדַת הַתַּנּוּר לְשִׁמּוֹר חוֹמָם.

וְאֲנִי רְאִיתִי שְׁמֵהֵרִי"ל בְּעֶצְמוֹ הַנִּיחַ קַעֲרָה שֶׁל בְּדִיל ע"ג (טַעֲלִיר) וְהָיָה בָּהּ חִיתוּכֵי עוֹר שֶׁל אֲוֹנָא שְׁקוּרִין (גְּרִיבֵן) וְנִקְרָשׁוּ בְּקוֹר וְהַנִּיחֵם עִם הַקַּעֲרָה שְׁעַל (הַטַּעֲלִיר) בְּשַׁבַּת ע"ג תַּנּוּר בְּבֵית הַחֲנוּרָף וְלֹא חָשׂ גַּם שְׁנִפְשָׁרוּ וְנִמְחוּ מִקְרִישָׁתָן.

וְשׁוֹב רְאִיתִי בְּתוֹ הָאֵלְפִס וְז"ל אִסוּר לְתַת פֶּשֶׁטִיד"א כְּנֶגֶד הָאֵשׁ בִּימֵי הַחֲנוּרָף לְפִי שְׁשִׁמְנוֹנִית' נִקְרָשׁ וְנִקְפָּה וְעַתָּה נַעֲשֶׂה צְלוּל. וְסִיָּים בּוֹ אִמְנָם הָרוֹקַח הִתִּיר.

נִמְצָא שְׁמֵהֵרִי"ל שֶׁתָּה מְבָאָר הָרוֹקַח. אָמַר מְהֵרָ"י סג"ל דְּלֹא נִרְאֶה בְּעֵינֵי הִיָּתֵר גְּמוּר מֵה שְׁנוּהֵגִין לְנִישׁוּאִין לְבַשֵּׁל בַּע"ש בְּקַדְרוֹת וּמְרַחְשׁוֹת וְשׁוֹהִין כֵּן ע"ג הָאֵשׁ וְהַגּוֹי מְחַמֵּם כֵּן כָּל הַלְּיָלָה לְצוּרָף סֵעוּדַת שְׁחֵרִית.

דְּלִית בּוֹ צַד הִיָּתֵר רַק בְּמָה שְׁמַחְזִיק הַתַּבְּשִׁיל בְּחוּם הָרֵאשׁוֹן בְּלֵי הַפֶּסֶק. אֲבָל רֹב פְּעָמִים יֵשׁוּן הַגּוֹי וְנִתְקַרֵּר הַתַּבְּשִׁיל לְגַמְרֵי וְכִשְׁיִנְעַר חוּזֵר וּמְדַלִּיק הָאוּר וְנִתְבַּשֵּׁל מִחֲדָשׁ.

וּמֵה שֶׁהִתִּיר סִפְרָא תְרוּמָה לַעֲשׂוֹת כֵּן הָיָה דְּנוֹקָא בְּשַׁעַת הַדְּחָק בְּיָמִים קְדָמוֹנִים בְּהַתְּאִסְפוֹ רֹב עִם לְבַא לְנִישׁוּאִין וְלֹא הָיָה אֶפְשֶׁר לְהַטְמִין בַּתַּנּוּר לְצוּרָף סֵעוּדָה גְּדוּלָה וְכַה"ג. אֲבָל הָאִידְנָא בַּעו"ה נִתְמַעֲטוּ קַהֲלוֹת וְיִשׁוּבִים הָיָה נִרְאֶה הִיָּתֵר יוֹתֵר לְהַטְמִין בַּתַּנּוּרִים כְּכָל הַשָּׁנָה לְהַשְׁמֵר מִמְכָּשׁוֹל.

ואמר שיש חסידים אנשי מעשה שרגילין להשמר מלאכול מן התבשילין שנתחממו בכה"ג ע"י גוי. ואמרי"ל אלינו אם יזכהו השם להשיא את בניו רוצה להטריח ולהטמין בתנורים לצורך סעודת שבת שחרית.

ושוב ראיתי בהשיא את בתו (בונכין) לינשא לה"ר קאפמן פסא"ן יצ"ו נתאספו כ"כ עם רב לכבוד ה"ר ז"ל. שהיה צריך לשמור התבשילין ג"כ ע"י גוי להעמידם בהום הראשון. ואמר שגם להטמין בתנורים שלנו אין יודע היתר גמור חדא דהא מצטמק ויפה לו. ועוד דתנור הוא ואינו גרוף וקטום.

אף מהר"ם כתב דנהגינו היתר בהם משום דטוחין בטיט סביבות אכן דסותם פי התנור ויש אין טוחין. ויש משהין על הפירה שמבשילין שם בתוך הגחלים ורמץ ממש.

אמרי"ל סג"ל הכונס אלמנה ואירע ליל טבילה ראשונה לבעל זה בליל שבת אסורה לטבול דלאו טבילת מצנה היא לדחות שבת לפי שהחתן אסור לקרוב אליה באותו הלילה מתוך שאין קנין חופה אצל אלמנה ולא קונה אותה רק בביאה ואסור לקנות בשבת.

אף אם טבלה מקודם מניחדין חתן וכלה מבעוד יום בע"ש ואז מותרין בליל שבת אס"פ. ואמרי"ל סג"ל ששאל מרבו המובהק מהר"ש היחוד שעושין להן מבעוד יום אם צריך לבא אצלה לעשותה לפחות העראה כדי לקנותה או ייחוד בלבד מועיל דכיון דנתייחד עמה חשבי אשתו לכל טענות בפני ב"ד גם אם לא עשה בה מעשה.

וגבי סוטה אמרינו הן הן עידי סתירה הן הן עידי ביאה אלמא ייחוד חשוב כמו ביאה. והשיב לו מהר"ש דצריך לעשות בה דוקא בעילה גמורה.

ואמר לנו מהרי"ל אם חל אותה טבילה בליל שבת דלא תטבול גם במוצאי אותו שבת ותמתין עד ליל ב'. וסיפר לנו מעשה שהיא נשאל פעם אחת על פכה והיה מורה \$ (נשאל למהר"ל סג"ל אשה שחלתה ולא הדליקה נר בשבת והורה לה שתהא זהירה כל ימיה להוסיף על כל נר של מצות יותר ממה שהיתה רגילה עד עתה.

ומתי שאירע תענית ותתודה אז תתודה ג"כ על עבירה זו. ואם רצונה להרבות תענית על פכה להתפטר לה תע"ב.

הותעק מהרי"ל י"שן נושן): \$ איסור טבילה באותן הלילות כדפרישי' והיתה אשת מה"ר למן רונקי"ל היא העידה אל הזוג היתר שראתה שנהג בעלה היתר. בכה"ג לטבול בשבת.

והקשיב הזוג אליה וטבלה האלמנה בליל שבת ושכב הבעל אצלה. והעיד בפנינו אמ"ן מהרי"ל שמאותו לילה ואילף נחלש החתן ולא בא עליה עוד ומת בחצי שנה אס"פ.

ושוב אמרי"ל סג"ל למהר"ז ה"ל הוראת אשתו בשמו והראה לו הדין בתשב"ץ. וכמדומה לי שאמר שכן כתב באגודה פ"ק ד' אחין מהרי"ל התיר להעמיד תוך המים בשבת ענפי האילנות אשר קוצצין בימות החמה לשמון בהן בבית רק שלא יהיו בהן פרחים ושושנים דהן מתגדלין ונפתחי' מיניקת לחלוחית המים והוי מגדל בשבת ועיין כן הדין גבי לולב.

אמר מהר"י סג"ל מותר לומר לגוי בשבת שילך למקום פלוני אף אין לתת לו כתב בשבת או ב"ט להוליכה חוץ לתחום. ואם ח"ו יפול שום אונס וספנה שצריף להודיע לחבירו ויש בו צורך גדול מותר לומר בשבת לגוי שיכתוב כתב וילשלחו ג"כ בשבת.

ואמר שאין ליטול כתב מיד הגוי המביאו בשבת אף יניחנו מידו על שום מקום ומשם יטלנו יהודי וכן הדין ב"ט. אמרי"ל מה שנוהגין בשבת גישואין שסתמן נושא את טליתו מחוץ לעירוב מבה"כ אין בו איסור הוצאה.

וכ"כ במרדכי פרק במה אשה מאבי"ה. ואחיו של מהרי"ל הנה רוצה להניח את בנו לצאת בו כמו שהיה מעוטף.

וא"ל הרב שנהגינו להסירו ולשאת תחת הסרבל שלו ולהוציא ממנו מעט למעלה דרך בית הצנאר ויש רוצים להחמיר ולחגור אותו אל גופו למען יהיה כמלבוש ולא ידמה כמשוי וחומרא יתירא היא כן באגודה בשם ראב"ה היתר גמור.

אמרי"ל מנורה שנופלה על השלחן בשבת כתב בה"ג באשיר"י אע"ג דהני לצורך גופה ומקומה אסור לטלטלה משם והא דאי' פ' כל הכלים נר שע"ג טבלא בשבת מנער את הטבלא והיא נופלת ואם פתה פתה.

כתבו רז"ל דהיינו דוקא נר של שענה דאיפשר שלא יכבה ולא הני פסיק רישיה אבל שרגא של שמן הדולק אי אפשר לנער בלי איסור דאם ינטה לחוץ הפתילה הני מבעיר ואם ימשך בפנים הני מכבה וכן ראיתי נר של שענה נפל על דף כתבי הקדש שהיה מונח על מעמד עץ בליל שבת, ואמר מהרי"ל מי יסן והיה גוי פאן לנער ולפול ועתה לילה ושעת הדחק לקרות הגוי ולהמתין עד שיבא ואמר לקטן יהודי לנער את הדף בנחת עד שיפול הגר לארץ.

ואמר לנו מהר"י סג"ל ח"ו שאם יארע שיראים שיתגבר האש וישרף הבית וגם אם הוא ספק ספיקא ולא איפשר לכבות ע"י גוים ראשי ישראל לכבות בנדים משום דסכנת נפשות היא לנו והוי פקוח נפש.

גם ביום הכפורים שחל בשבת דחמיר טפי. וכן דרש מהרי"ל ברבים פאשר ביארתי בהלכות י"כ.

וכן דרש מה"ר אברהם פ"ץ מעיר (האלי) ברבים אמרי"ל סג"ל הני נשים שבגדיהם ארופים וכשהולכים במקום טיט וצואה מפשילין ומקפלין בגדיהן תחת זרועותיהן להגביהם שלא יטנפו שוליהן אסורים לעשות כן בשבת דאי' במס' שבת בפ' חבית אסור לעשות מרוב בבגדיו בשבת והאי פשקופלין תחת זרועותיהן נעשי' באמצע פמרוב אף כולין להגביהן בידו בלי שום קיפול.

פעם אחת הטמינו בתנור לצורך שבת ונכבה האש וקראו לגוי בליל שבת והוציא הקדירות והדליק האש והטמין שנית. והורצה לאזני מהרי"ל והתיר הסמין לאותו שבת והנהיר מלעשות עוד דאיסור קעביד.

אמרי"ל ש עצמות וקליפי אגוזים אסור להגביהם בשבת בפני המסובים. רק פשמסיר המפה יכול לטלטלם ע"ש פירורי הפת.

אָבֵל קִלְפֵי פִירוֹת דְּתַפּוּחִים וְאַגָּסִים וּפְרוּרֵי הַפֶּת מוֹתֵר לְסִלְקָם מִפְּנֵי הַמְּסוּבִין דְּאַיִן מוֹקְצִי כִּי רְאוּי לְהַאֲכִיל לְבִהְמוֹת וּלְעוֹפּוֹת. אַמְהָרָ"י סָג"ל דָּלָא יַדַּע דַּעַת מְהָרָ"שׁ דְּבִשְׁבַת אַחַר שְׁהוּצִיאוּ הַקְּעֻרוֹת מִבֵּית הַחוֹרֶף אַחַר הַסְּעוּדָה אָסֵר לְטַלְטֵלָם שׁוֹב לְמִקּוּמָם.

מֵאַחַר דְּמִתְחַלְקָה רִשְׁאֵי לְהוּצִיאָם מִשׁוּם מִיָּאוֹס יִהְיֶה מוֹתֵר גַּם לְהוֹלִיכָם לְאַיִזָּה מְקוּם שְׂיִרְצָה הוּאִיל דְּיֵשׁ בְּהוּן שְׂיִוְרֵי מֵאַכֵּל הָרְאוּי לְכַלּוֹב וּלְחַתוּל וּצ"ע. כְּשֶׁרְקַק מְהָרֵי"ל בְּשִׁבַּת עַל הַקְּרַקַּע וְרִצָּה לְמוֹחֲקוֹ מִשׁוּם מִיָּאוֹס לֹא הָיָה מְשַׁפְּשֵׁף בְּרִגְלֵי מִמְּקוּם לְמִקּוּם לְיִמְחַק כְּמוֹ שְׁעֲשֶׂה בַּחוּל רַק הִצִּיג רִגְלוֹ עַל הָרוּק וְהִגְבִּיהוּ בְּלִי שׁוּם שְׁפִשׁוּף וְהָיָה מְקַנָּח אֶת מְנַעֲלָיו מִטְּיֻנְפוֹת בְּאוֹתוֹ בְּרִזָּל הָעֲשׂוּי לְפָנָי בַּה"כ לְקַנָּח בּוֹ טָרָם נִכְנָסִים כְּמוֹ שְׁהָיָה רִגְלֵי בַּחוּל.

אָמַר מְהָרֵי"ל שְׁכַתוּב בְּסֵפֶר א"ז וְהָרוּק בְּשִׁבַּת בְּתוֹךְ הָרוּחַ וְהָרוּחַ מְפֹזֵר אֶת הָרוּק חַיִּיב מִשׁוּם זוּרָה. מְהָרָא"שׁ הָיָה אוֹסֵר בְּשִׁבַּת לְשִׁטֵּף כְּלֵי זְכוּכִית עִם שְׂיִבּוּלֵת שׁוֹעֵל לְהַצְהִירוֹ.

וְאַמְהָרֵי"ל פְּעַם רְאָה רַבּוֹ מְהָרָ"שׁ אַחַר סְעוּדָה שְׁלִישִׁית בְּשִׁבַּת בֵּימוֹת הַחֲמָה חִזַּר שִׁטֵּף צְנֻצָּנוֹת שָׁלוֹ. וְא"ל מְהָרֵי"ל וְהִלָּא אֵימָא פ' כָּל כְּתָבֵי קְעֻרוֹת שְׁאַכֵּל בְּהוּן בְּעֵרְבֵית מְדִיחִין לְשַׁחַר בְּשַׁחַר מְדִיחִין לְמַנְחָה וְתוֹ לֹא.

אָבֵל צְלוּחִיּוֹת וְכוּסוֹת מְדִיחִין וְהוֹלֵף כָּל הַיּוֹם דְּאַיִן קָבַע לְשִׁתְּיָהּ. וְעַכְשָׁיו גִּלְף לְבַה"כ וּבְרוּר לָהּ שְׁלֹא תִשְׁתָּה בּוֹ הַיּוֹם עוֹד וְהִכִּי מוֹתֵר בְּהַדְחָה, וְנִעְנַע לוֹ רֹאשׁ וְהָיָה מוֹדָה לְדַבְּרֵי וְאָמַר לֹא נִתְפַּנְנָתִי לְשִׁתְּיָה עוֹד רַק לְהַצְהִירוֹ מִשְׁיֹר הַיַּיִן שְׁלֹא יוֹשַׁח וְנִכּוֹן לְהַחְמִיר.

מְהָרֵי"ל הִתִּיר לְשִׂאת אֶצְלוֹ בְּשִׁבַּת מִטְּבַע זְהוּבִים מְנוֹקְבִין בְּכָל שָׁהוּ בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה. אָף לֹא יוּצִיאָם חוּץ לְעִירוֹב.

וּי"א שְׁהִתִּירָן בְּכַה"ג גַּם בְּשִׂאִין מְנוֹקְבֵי. אַמְהָרָ"שׁ בְּשַׁעַת הַזַּעַם שְׁמַתְיָרָאִין שְׁעַבְדֵי הַמוֹשֵׁל יָבִאוּ וְיַחֲטִפוּ אֶת אֲשֶׁר לוֹ מוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל לְטַלְטֵל מְעוֹתָיו וְאַפִּילוּ מַחוּץ לְעִירוֹב דְּכָל מְבוֹאוֹת שְׁלָנוּ אֵינָן רְשׁוֹת הַרְבִּים גְּמוּרָה.

וְדוֹקָא בְּכַה"ג בְּדָבָר שֶׁהוּא כְּבָר שְׁלוֹ אֲמָרִינָן אָדָם בַּהוּל עַל מְמוֹנּוֹ וְשָׂרִינָן אִיסוּר קָטָן טָרָם יַעֲשֶׂה הַגְּדוֹל אָבֵל הַמוֹצָא אֲרָנְקֵי מְלֹא מְעוֹת בְּרַחוּב הָעִיר שְׁלֹא הָיָה שְׁלוֹ מְעִיקָרָא אֵימָא בְּתוֹ שְׁאָסוּר לְטַלְטֵלוֹ וּלְיִשְׁאַנּוֹ בְּשִׁבַּת.

אַשְׁרֵי הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְּטַחוֹ לְכוּף יִצְרוּ לְעִזּוֹב בְּשִׁבִּיל לֹא תָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּ: שְׁאֵלוּ מִקְּוֹדֵם מְהָרֵי"ל אִם מוֹתֵר לְלַמּוֹד בְּשִׁבַּת עַל הַשְּׁלָחַן שְׁמַעוֹ מוֹנַחִין עָלָיו מִצַּד אַחַד.

וְהַשִּׁיב אַע"ג דְּדָרְף לְנַעֲנַעו עִם לְיָמוּדוֹ אֵינָן לְאַסוּר דְּלֹא הוּי פְּסִיק רִישִׁיָּה. וְכֵן מְהָרָ"ם הִתִּיר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁבַּת בְּתִיבָה שְׁמַעוֹ מוֹנַחִין בַּה' מִצַּד אַחַר.

אַמְהָרָ"י סָג"ל מֵהַ שְׂרָגִילִין הַנְּשִׂים לְשִׂאת בְּשִׁבַּת חֲתִיכַת בְּגָד פִּשְׁתָּן עַל הַצְּעִיף פְּשִׁוּרְדִּין גְּשָׁמִים לְהַצִּיל הַצְּעִיף מִטְּיֻנּוֹף הַמָּטָר. גַּם לְעֲשִׂירוֹת מוֹתֵר לְהוּצִיא לְרְשׁוֹת הַרְבִּים כִּינּוֹן דְּלַעֲנִיּוֹת חֲזִי חָשׁוּב גַּם לְחֲשִׁיבוֹת מִלְּבוּשׁ וְלֹא מִשְׂאוֹי וְנָשִׁים הַלּוֹבְשׁוֹת בְּגָד לְהַצִּיל שְׁלֹא

יפול הזיכה על בשרם וישרט' אמרה"ל דשרי לצאת בו בשבת דכל משום תענוג מלבוש הוא לאדם.

מהר"ש אמר שמתוך לצאת בשבת בסמרטוט קשור על חבורתו. מהר"י סג"ל אמר אסור לכבד הבית בשבת גם בסמרטוט בגד דמ"מ עם הכיבוד משנה גומו' דחשוב בגין בבית כמו חורש בשדה.

אמרה"ל מה ששוחקין נערים ובתולות בשבת לגלגל אגוזים מן הדף והנוגע את שלו בגלגולה את של חבירו הרויח פולם נכון לאסור בשבת דיש לגזור שיבא למשנה גומא המעפכת גלגול האגוז אף מי ימחה קורא אני עליהן מוטב יהו שוגגין ואל יהו מזידין.

וכן בא"ח שלחיה הלכות שבת אמר מהר"ש כל פירות שיודע שאינן במקור באותו זמן כל מיני פירות בחורף מתוך ליקוח בשבת מן הגוי עבור הל"ש א' או ב' וכה"ג. ואמר קשה"ה (בשו"ת דני"ץ) ראה שקנו בשבת מלקחם האפוי בשבת.

וכן התיר מהרי"ל כדפ"ל לעיל בהלכות י"ט. אמרה"י סג"ל שכתוב באגודה אותם יהודים המתקנים גבינות עדרי הגוים ששכרו כל העדר אז מתוך להניח את הגוי לתמן הגבינות בשבת דמלאכה דידיה קא מתעסק.

מעשה נרצו לתפוש יהודי א' בליל שבת ולא ידע שום עול בידו מ"מ פאשר נגלה לו עמד וברח מחוץ לתחום ואם"כ שאל תשובה ממהרי"ל על שחילל שבת וא"ל לפיקוח נפש היה לה ומותר.

אמרה"ל אסור לישראלים להניח את הגוי להטיל גורל ביניהן לא בשבת ולא בי"ט. גזירה משום שחוק קוביא וכ"כ מהר"ם.

מהר"ש התיר לשלוח בשבת יין ע"י גוי ליהודים שבאו תפושם ביום השבת. כי אמר הלא מתירין חמיום בית החורף משום צער הילדים מכ"ש הקא דאקא ילדים ברעב ובצמא.

בן מהר"ש שאל מאתו על חלון בחדרו שהיה סגור מפני הרוח שלא יכבה הנר ועדיין הדף שם ומתקרא מרום סערה יבנס דרף הסדק ויכבה הנר אם רשאי לפרוס בגד בשבת בפניו ואסור לו.

אמר הח"ר מורקי"ל שהק' באבי העזרי לפי מאי דאמרי שנים מתירין לקרוא בשבת לאור הנר. א"כ שנים יהיו ג"כ מתירין לרפוב על סוס דג"כ ידכרו אהדדי ולא אתו לקצץ ומורה, וצ"ע פ' המוצא תפילין סיאנא פירש"י כובע של לב"ד שקורין (פילץ הוט) כי מיהדק פי' שקשור לאדם תחת צוארו שרי לצאת בו בשבת לרשות הרבים אמרה"ל דהלקתא כף ולית בו משום אסור אהל גם אם יש לו שפה רחב טפח ואין אסורא רק דלקא מפיל הרוח מראשו ואתא לאיתווי ד' אמות ברשות הרבים וכי מידק ליה כדפרישית שוב אין לחוש.

בפ' כל גגות איתא שמואל לצניעותא עביד וקאי התם על מחיצה בין ב' חצרות שגפול בשבת והתיר \$ (בפרק כל כתבי ר' חמי ור' אסי כי איקלע להו ריפתא דעירוב' שרו

עליה אמרי הואיל ואיננו נעבד בה מצוה חזקא זימנא נעבד ביה מצוה אחריית: \$ לפרום
סדינין בשבת.

אמרי" סג"ל מפאן פסק באבי"ה שנהגו להתיר בשבת בשעת הדרשה לפרוש טליתות
לקצוץ בין אנשים ונשים לצניעותא. אמר מהרי"ל ספין דשחיטה אסור לטלטלו בשבת
גם אם הוא מתוקן לו בתיק שאר הספינים אין מתירין מוקצה מתוך הואיל.

אמרי"ל פעם אחת בשבת נחמו סיימו הציבור תפלתם בבה"כ טרם סיימם מהר"ם עם
הבחורים בביתו. ויהי בבוא הציבור לקבל פני הרב אמרו הפרנסים אליו מר מ"ש היום
שכ"כ הארכת בתפלה.

אמר להם מה אעשה אשר מנהג שלכם להפך. דכל שבת משכימין אתם לבה"כ יותר
מבחוץ וביום השבת אני מאריך בשינת שחרית ואמר שפך קבלה בידו מרבו מה"ר יצחק
(נורטהויזן) אשר הוא הראה לו סמוך לזה מעבודת הפהנים דביום השבת לא היו משכימין
להקריב תמיד השחר כבשאר הימים כדי שלא לבטל שינת שחרית דהוא עונג שבת וראי'
דבסדר פנחס לא כתיב גבי שבת עולת הבקר כמו שכתוב סמוך לו גבי פסח וקאי אז על
כל תמידים של שאר רגלים הנזכרים משם והלאה והיינו משום דבשבת לא השכימו
כ"כ.

(במגנצ"א) מנהג דבפייט בפי ישרים אומר תתהלל. תתברך.

תתקדש. ומסיים תתרום.

קדושה ליוצר מתחילין שם ג"כ נעריצך ונקדישך ובמנחה א"א שם מי שפירך לנער
שקורא בתורה וא"א שם שים שלנה בשבת במנחה פעם אחת אחר מהר"י סג"ל במנחה
בשבת לבא לבה"כ עד שסיימו קריאת התורה וקידם עצמו והיה מתפלל עם הציבור
ואח"כ קרא הפרשה.

מהר"ש היה אוסר לבחורי' להביא בשבת יין לצורך מוצאי שבת אם לא רוצה לשמות
מעט ממנה בשבת ולהותיר למ"ש. (הג"ה במהרא"ק) אני הקטן שמעתי שר' אליעזר בר
משולם הגדול הוא היה ש"צ ובמ"ש היה מושך ברכו בכל פחו.

וכן מצינו בתפלת רבינו במשך גדול מפני שהנשמות חוזרות לגיהנם בסיום ברכו מיד
ועוד מפני לונות שבת המלכה לכבוד מושכין ועוד לאחר משבת לחול. כלל לצדקתך
במנחה כל שעה שאם היתה אותה מנחה חול ואז לא היו אומרים תחננה גם עכשיו באותו
מנחה א"א צדקתך.

כל שבוע שאין אחריה ו' ימי חול פגון שחל י"ט באחד הימים א"א ויהי נועם במ"ש וגם
לא סדר קדושה רק אומר ויתן לה. כל מ"ש שאינו י"ט אומרים ויתן לה גם במוצאי י"כ
בשבת מהר"י סג"ל היה לו טלית מיוחדת לשבת והיה פופלו בכל מ"ש פי אמר יש
להתעסק במצוה בהתחלת ימי החול מהר"ש אמר מה שנהגין לומר פסוקי דאליהו
וזמירות המיוסדים על שמו במ"ש היינו משום דאי' בתו' דבמ"ש יושב אליהו ז"ל תחת
עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת (מהרא"ק) כל מצוה יאחזן ביימין וכן כוס הבדלה

בְּיָמֵינוּ וּמִכְרָךְ ב"פ הַגָּפֶן וַיִּתְּפֹס הַפּוֹסֵב שְׂמָאל נִהְדָּס בְּיָמֵינוּ וַיְכַרְךָ עַל בְּשָׂמִים וְאַח"כּ יִחְזֹר הַפּוֹס לִימֵינוּ וּמִכְרָךְ בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ וְהַבְּדִילָה.

מְרַדְכֵי: בְּשֵׁם אֲשֶׁר לוֹ הַגְּדוּלָה. אֲבָאָר לָךְ סֵדֶר הַבְּדִילָה נוֹהֲגִים לוֹמְרֵי בְּנִיגוֹן יָפָה כְּשֶׁעוֹמְדִין לְהַבְּדִיל.

הִנֵּה אֵל יִשְׁוּעָתִי אֲבָטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עֲזִי וְזַמְרַת יְהוָה נִיְהִי לִי לִישׁוּעָה וּשְׂאֲבָתָם מִיָּם בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיִּשׁוּעָה וְאוֹתוֹ הַמְּבַדֵּיל מִתְחִיל וְאוֹמֵר לִיְהוּדִים הִיָּתָה אוֹרְהָ וְשִׁמְחָה וְשִׁשׁוֹן וַיְקַר.

בא"י אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפֶן: בא"י אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא מִיָּנִי בְּשָׂמִים: בא"י אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ: בא"י אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם הַמְּבַדֵּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה בא"י הַמְּבַדֵּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל כָּל מוֹצָאֵי שַׁבַּת מְכַרְךָ עַל הַמְּאוּרָה וְעַל הַבְּשָׂמִים.

לְבַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת וְהוּא יוֹם טוֹב אֵין מְכַרְכִּין אֲבָשָׂמִים. וְכֵן מוֹצָאֵי י"כ שְׂאִין מוֹצָאֵי שַׁבַּת מ"מ מְכַרְךָ אֲמָאוּרָה אַע"ג דְּלֹא מְכַרְךָ אֲבָשָׂמִים וְכָל מוֹצָאֵי י"ט מְבַדֵּיל בְּלֹא בְּשָׂמִים וְלֹא מְכַרְךָ עַל הַמְּאוּרָה: בְּשֵׁם יוֹצֵר הַמְּאוּרָה אֶתְחִיל לְבָאָר עֵירוּבֵי חֲצִירוֹת תְּנִיָּא בְּמַסְכַּת עֵירוּבֵין בְּפֶרֶק חֲלוֹן בֵּית \$ פִּירִש"י מְעַרְבִין שְׁנַיִם שְׁנֵי עֵירוּבֵין אֵלוֹ לְעַצְמָן וְאֵלוֹ לְעַצְמָן וְאַסוּרֵי זֶה עִם זֶה וְאֵין מְעַרְבִין א' שְׁיִתְּנוּ עֵירוּבֵין בְּאַחֲרֵת וַיַּעֲרְבוּ עִמָּהוּ וַיְהִי אַחַד: \$ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצִירוֹת וּמְלֹאוֹ תְּבוֹן מְעַרְבִין שְׁנַיִם וְאֵין מְעַרְבִין א' וְאִם נִתְמַעַט הַתְּבוֹן פְּחוֹת מִי טְפָחִים שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים.

כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה נוֹעֵל אֶת בֵּיתוֹ וּמְבַטֵּל אֶת רְשׁוּתוֹ. הוּא אֲסוּר וְנִחְבְּרוּ מִן־פְּרִי לְמָה לִי תְּרַתִּי נְעִילָה וּבִיטוּל אָמַר לְנוּ מְהֵרָ"י סג"ל דְּהָכִי פִי הַגַּמ' וְדָאֵי אֲנוּעֵל פְּשִׁיטָא לִיהַ לְתַלְמוּדָא דְּסָגִי לְחוּד גַּם אִם לֹא בִיטֵל רַק פְּרִי עַל בִּיטוּל דְּמִשְׁמַע דְּצָרִיף נְמִי לְנֻעוּל וְלֹא סָגִי לְחוּד בְּבִיטוּל וְלָמָּה לִי תְּרַתִּי.

וּמִשְׁנֵי בְּגַמ' בְּתַר הָכִי וְאִיבְעִית אִימָא לְעוֹלָם תְּרַתִּי ר"ל אִם בִּיטֵל צָרִיף ג"כ נְעִילָה. אֲבָל לְעוֹלָם נְעִילָה לֹא בְּעֵי בִיטוּל וְאַמְהָר"י סג"ל דְּכֵן הִבִּיא הָרָא"ש מְכָאן רְאִיָּה דְּגַם אִם בִּיטֵל רְשׁוּתוֹ מ"מ לֹא מוֹעִיל עַד שְׁיָהָא ג"כ נוֹעֵל וְעוֹד רְאִי מָמָה שְׂאָמַר הָתָם לְעִיל מִיָּנִיָּה וְז"ל פְּנוּ מִיָּנִי מִבֵּי גְבַרִי לְבִי נְשִׂי דְּמִשְׁמַע דְּלֹא סָגִי בְּבִיטוּל לְחוּד מְדַמְצָרִיף ג"כ פִּינוּי כְּלִים.

אוּ לְנֻעוּל הַפְּתַח וּבְכָל פְּעַם שְׁיִוצָא וְנִכְנַס צָרִיף לְנֻעוּל הַדְּלָת אַחֲרֵיו שְׂלֵא תִשְׂאָר רְגַע פְּתוּחָ. וְאַמְרֵי מְהֵרָ"י לְמַאֲחַר דְּבִיטוּל רְשׁוּת אֵינוּ מוֹעִיל כ"כ אֵינוּ נוֹהֵג לְהַתִּיר שׁוּם רְשׁוּת רַק ע"י נְעִילָה.

וְסָפַר לְנוּ מַעֲשֵׂה שְׂאִירָע אֵלֵינוּ בְּמַגְנַצ"א שֶׁהוּא נִחְלַשׁ בְּחֹלִי פְּעַם אַחַד בַּע"ש וּמִתּוֹךְ כָּךְ שְׂכַח שְׂלֵא הִנִּיחַ עֵירוּבֵי חֲצִירוֹת בְּאוֹתוֹ פְּעַם כְּאֲשֶׁר הִזָּה רְגִיל לְהַנִּיחַ בְּכָל ע"ש וְע"ש דְּלֹא הִזָּה סוּמָף לְכַתְחִילָה עַל הַשְּׂתוּף שְׁנַעֲשֵׂה אֶל הַצְּבוּרָה בַּע"פ אוּלֵי נִתְקַלְקַל וְאַתָּא לִידֵי תְּקִלָּה.

ויהי בערב פשאר במה מדליקין והגיע לומר עשרתם ערבתם זכר אחריתו שלא עירב בו ביום. ומיד שלח לשמש העיר לראות אם מצת השיתוף שעשו בע"פ על השנה עדיין קיימת לסמוך עליה ונמצאת מעופשת וכלה דלא היתה ראויה לסמוך עליה.

ואמר הרב מזה יגורתי ונראתי כל השנה בע"ש והיום נאנסתי ולא זכרתי ושלח אחר הלומדים תופסי הישיבה לישא וליתן עמם שלא יכשלו הציבור בטלטולא ובהוצאת מרשות לרשות בלי עירוב והיא יעשו בתוך בה"כ דכל העם שותפין בה.

בתחילה כבוד הרב לומר פשיבאו לקרא בתוך בשבת שחרי' אל יטלטלו אותה עד המגדל אף יקראו בה על העמוד שהוא מעמד הסון פני התיבה דהוי תוף ד"א. ואח"כ הנה מסכים הלכה למעשה שמתר לטלטל בכנף בה"כ משום דהוי כלים ששבתו בתוכה שמתרין לטלטל בכלם אף מן בה"כ לחוץ אל חצרה אסור לטלטל אע"פ שהחצר שייך אליה מ"מ הדיורין שפביב החצר אשר פתחיהו נכנסין לחצר בה"כ הן אוסרין עליו מלהתי' מטעם שבתו בתוכו.

ובאותו הפעם לא רצה להתיר ע"י שפיטלו הדיורין את רשותם אל הציבור מלאסור עליהם משום דבעינן נמינעילת פתח או פינוי כלים כדפי' לעיל. ואמר מהר"י סג"ל דגם ע"י נעילה או פינוי כלים לא היה רוצה להתיר באותו הפעם כי הדור פרוץ וילגלגו על דברי חכמים וכמצחק הוא בעיניהם.

והכוס כסף שהיו מדדשין בו בכל שבת בה"כ היה מופקד בבית השמש. אמר מהר"י סג"ל להביאו ע"י גוי ואמר שהגידו לו אף שאביו מה"ר מולן סג"ל היה מתיר פעם אחת ע"י בפיטול רשות בלבד ולא הצריך נעילה או פינוי כלים.

ואמר מהר"י ל אולי באותו פעם עדיין לא היה מצוי ספר האשיר"י האוסר במדינת (ריינו"ס) ואין לדין אלא מה שענינו רואות והוא סמך אשאר פוסקים המתירים ע"י בפיטול רשות בלבד. פעם אחת עשה בחור אחד נישואין בבית מהר"י ל וכל צרכי סעודה הכינו בבית אחר והוצרכו להביאם בשבת לסעוד בבית הרב ושכחו שלא עירבו יחד מע"ש מהר"י ל ואותו בעל הבית שהכינו שם המאכלים.

ואמר מהר"י ל בשבת יבא אלי הבעל הבית ההוא ואני אבטל לו רשותי ויטלטלו לביתי בהיתר וכן איתא הדין במימון בהלכות עירובין בפ"ב בהג"ה. ואמרו לפניו אם גם בעל הבית יבטל אל הרב רשותו.

ואמר מהר"י סג"ל אליהם א"כ מה הועיל דאז נמצא שלו שלי ושלי שלו והיו שתי רשויות כבראשונה. אמר מהר"י ל פשמניחין עירובי חצרות או שיתוף מבואות אל יערכו עם פרוסות פגון שכל אחד נותן חתיכת פת אולי יקפיד דאחד יראה לו פתו גדולה מפית חבירו ואיתא בפ' מי שהוציאוהו א"ר יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב ואמר אפילו יחיד המערב לעצמו דליכא שם הקפדה מ"מ לא יערב בפרוסה רק בלחם שלם משום לא פלוג ואמר אלינו דהוא רגיל ליטול לחם שלם אשר מקחו במגנצ"א בעד (ד' הלי"ש) והוא פשיעור שקונין בווינצ"א בעד (ג' מארגיט) דקים ליה דאית ביה לפחות ב' סעודות שהן ו' ביצים דאליכא מאן דמיקל בעירוב בעי' ביצים לשתי סעודות גם אם יש המצריף ח' ביצים קי"ל כדברי המיקל ואמר שאביו היה רגיל בגלוסקא אחת דקונין

במגנצ"א בעד הלי"ש פשנים בוינצי"א במרגי"ט אף נר' לו שאין בה שיעור ו' ביצים
לקח הנה הוא רגיל בלקח גדול פדלעיל אבל לעירוב תבשילין לא בעינן פת רק ו' ביצים
כדפי' לעיל וגם שם כתבתי בדין יהא שרי השינה לעירוב חצירות ואמר שפעם אחד שגג
ושכח ועירב הפרוסה וכשגמר בדין יהא שרי לנא כו' זכר הדין וחזר ונטל שלימה ואמר
עליה שנית בדין יהא שרי כו'.

אף סוף על ברכה ראשונה שלא תהא לבטלה. שאלו לפני מהר"י סג"ל מתי שאוכל
ריפתא דעירוב והשיב מנהגי להניח עירובי חצירות ושיתוף מבואות בכל ע"ש וע"ש.

ובליל שבת ובשחריתו אני מניחו ללקח משנה תחת הפת שאני בוצע עליו ואמר דגם
בליל שבת יכולין לאוכלו דהא קנה בין השמשות רק חביב עליו להרבות בו מצנה. ושאל
לפניו שארי (הח"ר משה יפ"ה ז"ל) והא אמר גבי עירובי תחומין נתנו באילן מהו.

משמע דבעינן ראוי לשבת פולו ואי רשאי לאוכלו בליל שבת אמאי לא יהא עירוב
מדקנה בין השמשות. וא"ל נדאי פת הראוי לכל השבת בעינן גם אם קנה בין השמשות
וראיה דאמר גמי ונוטלו ובא לו ואוכלו א"ל וכל זה בעירובי תחומין נאמר.

א"ל מפל ספרים פסקו ה"ה בעירוב חצירות שאלו קודם מהרי"ל המערב על לקח שלם
כדין והפלב אכל ממנו בע"ש טרם שקנה בין השמשות מאי דינו והשיב מאחר דבשעת
עשיית העירוב הי' שלם אין לחוש אם נעשה פרוס' אח"כ.

בפ' כיצד משתתפין תנן אין מתירין עירוב תחומין רק לסמוך עליו לילך לדבר מצנה
פגון לבית האבל או לבית המשטה: אמר מהר"י סג"ל דלא ראה בשום פוסק שמוטר
לערב תחומין לילך לבה"כ כדי להתפלל בעשרה רק בסמ"ק ובספר אגודה א"ל הר"ר
איך"א ולא יהא פחות מבית המשטה א"ל הרב להתפלל בעשרה אינה כ"כ מצנה דיכול
לכונן תפלתו בביתו דלא אשפחו אשר הצריכו חכמים להתפלל בי' אבל בית המשטה
מצנה הוא ונדוקא סעודת נישואין ולא סעודת הרשות והראיה דבנשואין התירו חכמים
שבותם באמירה לגוי בשבת לנגן בכלי שיר כדאי' במרדכי וכן בא"ח בסוף הלכות שבת.

ולבה"כ לא התירו שבות כדאי' בתו"פ הדר דלא התירו להביא בשבת ספר תורה לקרוא
בה או חומש להפטרה דרף פרמלית אע"ג דאינה רק שבות מדברייהם דמן התורה מותר
לטלטל דרף פרמלית וספר לנו מעשה שאירע לפניו אשר מתה מושלת המדינה ולכבוד
צנה המושל שלא לנגן בכל מדינה אותה השנה בשום כלי שיר ואירע להיות נשואין
בישוב א' תחת ממשלתו תוף אותו השנה ושאלו מהר"י סג"ל אם לעשות נשואין בלי
כלי זמר והי' הרב מורה להם שלא יעשו הנשואין בלי כלי זמר דהוא עיקר השמחה של
חתן וכלה ואם אי אפשר במקומם ילכו למקום שאפשר וכן עשו שהלכו ג' פרסאות מעיר
פיפינשטיין לק"ק דמגנצא ועשו שם הנשואין בכלי זמר.

ואמר אלינו אמ"ץ מהרי"ל איך שפעם אחת התיר להקדוש הר"ר יונביל הי"ד
מאומהברוענד"ר בהלכו על בני חושים הרגוהו במצאו אותו ברודשהיי"ם על נהר ריינוס
והיה מיושב בכפר \$ (וכן עיין בתוס' בסוף מסכת ביצה באלפס): \$ העדלשהיי"ם והתיר
לו מהר"י סג"ל להניח עירובי תחומין לילך עליו לק"ק דווירמייש"א בשבת שהיא היתה

קרובה אליו פחות מב' תחומין ואילו היו יכולין לילך דרך ישר לא הנה רק תחום אחד
אך שנתרבה הדרך שצריכין לסבב מפני הרים וגבעות.

ונה נתברר להם במה שמדדו בפסיעות כדאי בעירובין דפסיעת אדם בינוני היא מדה
אמה אחת והנה כפר אשר שמו (נוייהוזן) יושב בתוך אלפים (דהערלישקהם) וצוה להניח
את עירובו בתוך כפר.

והנה לוקח שם פת מן אופה גוי שהיה יושב שם כדי שלא יחשדוהו בכשפים ועשה
העירוב על אותו הפת והניחו שם בתיב' המיוחדת לו בבית האופה ועשה העירוב פעם
אחת על כמה שבתות שיוכל הפת להתקיים וצוה אליו הרב שבכל שבת כשיגיע שם ילך
לבית האופה ויראה שעדיין עירובו קיים.

אולי נאבד או נתקלקל ואז היה אסור לילך להלאה. וגם כשיגיע לוורמייש"א בשבת
בסמיכת העירוב אל ירבה לילך אחורי בה"כ וכי ילך אחוריה ימשך חוץ לעירובי תחומו
וגם אחורי ישובו אל ילך אפי' פסיעה אחת דכיון דקנה לו עירובו לצד הקהלה הנז'
הפסיד את האלפים שפנגדו מכל וכל איתא פ' חלון אשתו של אדם מערב עליו שלא
מדעתו.

אמהר"י סג"ל שבאלפס פסק מכאן שה"ה נמי האי דצריכין לשכור מן הגוים את רשותן
שלא יאסרו על פני המבוי מצי לשכור ג"כ מאשתו של גוי גם אם לא מדעת הגוי. אמר
מהר"י סג"ל אסור לישראל לצאת בשבת מחוץ לספינה הבאה לספר משחשיכה בליל
שבת אבל אם גוים יהדפוהו לחוצה מותר.

וכן היא משנה שלימה פרק מי שהוציאוהו אף אל יאמר אליהם שיהדפוהו ואמר אם שני
קצי העיר נמשכין אל תוך המים כגון עיר מגנצ"א שמגדל העליון מן המכס עומד בנהר
(ריינוס).

וכן מגדל התחתון אשר נקרא שמו (בל"א דער גרין טארן) גם הוא עומד בתוך נהר
ריינוס והעיר בנויה לאורך ביניהן כעין קשת אז מותר לילך מתוך הספינה בעצמה
כשבאתה אל הספר תוך הקשת שהוא חשוב כמו תוך העיר וכן איתא בהדיא בגמ' פ' מי
שהוציאוהו אמהר"י ל"ק"ל כר"ש דאמר גנות ונחצרות רשות אחד להן ואפי' לרבנן
סבירי להו דמותר להשתמש מחצר לאותו שבאותו חצר.

אמר הר"ר איקא לפני מהר"י סג"ל שבניקוחו מוחו בידו שלא לשפוך מאומה בשבת
דרך חלון אע"פ שהיה בעירוב ואמר הרב איני יודע שום \$ פירש"י ולית ליה לר' שמעון
עירובי חצרות רק להתיר הוצאת פלי הבית.

אבל פלים ששבתו בא' מן אלו מטלטלין אותן ומוציאין מזה לזה: \$ איסור בדבר א"ל
שמה משום שהנשפה יזל מחוץ לעירוב. א"ל גם אם יש נוהגין חומרא בכך כגון ביב
שנזלין מימיו חוץ לעירוב מ"מ מהר"ם התיר.

וכן עמא דבר. ואמר לפניו חתנו (קאפמן) שראה (בונזיי"א אשר האנטלין) בבית החורף
קבועין בפנתל ונוזלים מים שלהן תוך הים והתיר מה"ר ענשכון ליטול היד' מהן גם

בשבת ואמר מהר"י סג"ל שאין דרכו להתיר אף השופכין בקרקעות העיר דהוי לה דין חצר שלא עירבו אבל אל הים שהוא פרמלית אינו יודע שום היתר.

אף שמא מה שהתיר הרב הנזכר בכה"ג אז היו האנטלים למעלה מעשרה והיו שופכין מימיהן מרשות היחיד אל פרמלית דרומה מקום פטור דזה מותר פדאי' פ"ק דעירובין דגרסי' שופכין מים.

אמהר"י סג"ל בתי פסאות העשוין ע"ג המים צריכין שיהיו עשוין לשם מחיצה אם רוצה לעשות עליהן צרכיו בשבת. שאל מה"ר מינישטרלין יצ"ו ממנהר"ל ע"ה מבואות שלנו בעיר מןקף חומה שנפלו קורה ולחנים בשבת אם אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה פי הח"ר ועליקמן יצ"ו העיד משמ' דמר הלכה למעשה לאסור ואמרתי לו שמא היו פרוצות בחומה והשיב איני יודע.

ונ"ל אשר שמעתי שהתירו פעם אחת בארץ (אושטרין) גם נ"ל קצת ראיה להתיר מתוס' פ"ק דעירובין דמתיר בתצירות. וא"כ אותן עיריות שלנו המוקפות חומה ומחיצונה קיימא נחשבי' בתצירות של רבים.

וראיה מיהודי הדר לבד בכרך שהגאונים קראום תצירות ואם נתיר בתצירות נתיר כמו כן פאן. והשיב בתשובה תקינה מבואות שנשפכו בשבת בעיר מןקפת חומה כבר אפילו בזה קמא דקמן מהר"א קדוש הי"ד הנה נראה לו להתיר מטעם דחשיב דהיהודים הבאים בשבת ומחיצות חיצונות קיימים כמו שכתב ואמר לנו מורי הש"ר שפך רצה ג"כ מה"ר הלל בהיותו באותה מדינה יוצק מים ע"י הר"ם סג"ל.

אבל מורי הש"ר לא הודה לדבריהם וראיה ברורה לא הגיד לי. ואני הבאתי ראיה מסמ"ק דמספקא ליה בהג"ה.

ועוד הבאתי להם ממה שקרא פרמלית חצר שישראל וגוים דרים בה באחד מחיבורים או בת'. ועוד הבאתי ראיה מספר פרנס שכתב שם פשהיו הגוים משפרין התקונים ברוטנבור"ג והתיר מהר"ם שהגויות היו מביאות כו'.

וידוע שרוטנבור"ג עיר מןקפת חומה דלתים ובריח מימות מהר"ם וטעמא נ"ל כדלעיל דיהבו לי' רבנן דין פרמלי' כשיש ב' יהודים אוסרים זה על זה דאפי' לטלטל בתוכו פלים ששבתו בתוכו טפי מד' אמות אסרו כי היכי דלפוק ישראל ולא ילמוד ממעשיו.

ועוד נ"ל פיון שיש לגוים דריסת הרגל במבוי לא דמי לכותל שבין שתי תצירות דאין להם דריסת הרגל זה על זה ולהכי צריך שני פסי' או צורת הפתח לסלק דריסת הרגל מדע דמנהגנו בסוף מבואתינו צורת הפתח ולא סגי בלחי כמו פלה לרשות היחיד אחר.

נשוב מוכיח מהר"י סג"ל עוד דכל העיר כפרמלית דהא יש רבנותא אוסרים להוציא בי"ט רק מפתח של אוכלין אע"ג דאין עירוב והוצאה לי"ט רק משום חומרא. ואפ"ה מוציאים ונושאים ונותנים בתוך העירוב בלא עירובי תצירות ובלא שיתוף אלא אמרי' דמה שמחויץ למחיצה קורה ולחי שלנו הוי דינו כפרמלית ומעתה בשבת אם נטלו קוריו בטלו מחיצות והוי כפרויץ לכפרמלית ואסור.

ושלום: הלכות שבועה עשר בתמוז תמוז לעולם ראש חודש שלו ב' ימים והשני שהוא ראש מניינו אינו חל רק באחד דימי אגה"ז. ובו תפול התקופה ולפעמים מוקדמת לסיון והיא בשנת תי"א י"ט למחזור הקטן של י"ט שנה.

ותענית שבועה עשר בתמוז הוא הנקרא בלשון חכמים פלשון הקרא צום הרביעי לפי שהוא רביעי לניסן אשר הוא ראשון לחדשי השנה. ואין יום התענית חל רק ביום שני של ר"ח באחד דימי אגה"ז ולא בימי בד"ו.

ובאותו יום ג"כ חל ט' באב. ופורענות אין מקדימין ע"כ פי פול י"ז בתמוז או ט' באב או י' בטבת להיות בשבת מאחרין ומתעניין בא' בשבת מה שאין פן תענית אסתר דשעת גאולה היתה כי יחול פורים ביום א' ואין להתענות ביום ו' משום פבוד שבת מקדימין ליום ה'.

ובי"ז בתמוז נשתפרו לוחות הברית ממעשה העגל וכטל התמיד והנבקעה העיר. ושרף אפוסטומוס הרשע את התורה והעמיד צלם בהיכל.

ומי"ז בתמוז והלאה מתחילין הימים שנקראו בין המצרים ודין הימים ההם פלולים לקמן בהלכות תשעה באב. לפרשת פנחס מתחילין סימני הפטרות דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש.

מלבד שנת ה"ש או ה"ח מעוברת דאז מחלקים מטות ומסעי. וכל תענית י"ז בתמוז אחר פנחס מה שאין פן שאר השנים ומתחילין אז סימני \$ סליחות לי"ז בתמוז בתפלת י"ח אלו הן אמתאנו לה יוצר \$\$ אפכוננו מצוקו' אדאג מחטאתי פזמון שעה נאסר.

חטאם אז קשתי. וידי פעם אחד.

במגנצ"א אומר ש"ץ אחר נאמה צדיק איה מפל אומות. תחנון.

ברוב מקומות גרוננו ניקר. שומר ישראל אל ארץ אפים גם אם לא ב' וה' קורין בקר וערב ניחל.

מנחה מפטיר דרשו: \$ ההפטרות הנ"ל לפ' מטות ומפטירין לפנחס במלכים ויד ה' עד אחרי אליהו וישרתו ומפני איזה הפטרה נדחו הסימנים עיין לקמן. יש מקומות שאומר שבת הראשון לאחר י"ז בתמוז אל אל חי ארנן ושבת שני אריות הדיחו.

במגנצ"א א"א פלום עד שבת חזון ישעיהו. אז אומרים שם כמו בשאר מקומות אותו כל היום לאהבה וזולת אריות הדיחו.

ובשאר מקומות זולת אלהים באזנונו שמענו ומזכירין קדושים תתנ"ו. (בפרנקפורט) ר"ח אב שחל להיות בשבת זולת אריות ואומרים אמת ויציב של שבת פשוטה ומפטירין שמועו: הלכות תשעה באב אב מלך הוא ואין ראש חודש שלו אף באחד מימי בדו"ז והוא מלך משום שבו היו קוצצין וירחמנו האב.

ממה שמתעניין ט' באב ואינו חל רק באחד מימי אגה"ז. והוא נקרא בלשון חכמים פלשון הקרא צום החמישי שהוא החמישי לניסן שהוא ראשון.

ובט' באב נגזרה גזרה על דור המדבר שלא בעיגול דרב נחמן איתא דבשנת קע"ב לחורבן בית שני יפנסו לארץ ונחרב בית ראשון ושני. מהרא"ק.

שם נשלמו ד' אלפים לכריאת עולם משונכנס אב ממעטין בשמחה. לפיכך יש שאין אוכלין בפשר ואין שותין יין מן א' אב עד י' באב פדאמר בירושלמי א"ר זעירא דנהגינו דלא לשותות יין מן א' אב על מנהג התורה שפסקה אבן שתיה מ"ט פי השתות יגרסון.

א"ר חנינא כל אלו הדברים מנהג רבותינו וכיון שנהגו כן אל תטוש תורת אמה שהם רבותינו נוחי נפש אבל בשר משמע במסכת תענית דאין אסור אלא בסעודה המפסקת. (הג"ה) יש אנשי מעשה שמונעין מלאכול בשר ומלשתות יין מי"ז בתמוז עד ט' באב וכן בליל מוצאי ט' באב לפי שאז היה עיקר החרבן כדא"ר יוחנן אי הוינא תמן קבענא תשיעי וצשירי.

וטעם מניעת בשר ויין דאין שמחה אלא בבשר \$ (הג"ה) ואנו נוהגין איסור בשר ויין מן ר"ח עד מוצאי ט' באב. ור"ח גופי' אסור.

ותיקון בגדים חדשים נמי בכלל מיעוט שמחה וכן עמא דבר ומרדכי. וכל זה נהג מהרי"ל אל כל בני ריינוס ועוד היום נוהגין: \$ דכתיב ונבחת שלמים ואכלת שם ושמחת וגו' וביין כתיב המשמח אלהים ואנשים מ"מ אינה חובה כי אם ערב תלשעה באב ממש משש ולמעלה ולפי זה שאין חובה אם איבע מילה או פדיון הבן או סיום מסכתא דהו סעודת מצוה משונכנס אב אז מותר לקרואין שם לאכול בשר וגם לשותות יין ונדוקא קרובים משום קורבא אי נמי ריעות אבל ההולכים שם רק לשותות ובלאו הכי לא היו הולכים הוי להו מצוה הבאה בעבירה.

ומיהו שבת שחל ט' באב בתוכה נכון למעט שמחות שלא יאכלו שם אלא בני מצוה ומנין רק בצמצום וכן נכון ויש מקילין. ומהרי"ל על מילה בשבוע שחל ב' ט' באב אמר כל השייכים לברית מותרין ביין שנא' שש אנכי על אמרתי ומילה בערב ט' באב לא התיר להזמין יותר מעשרה.

ולא ישתו יין רק בעל הברית והמוהל והאב ישתו כל הסעודה והאחרים ישתו רק לברכת המזון וכמזומה שהחמיר להן דאנשים קלים היו ויבאו לקלות ראש דהא מהר"ם כתב להדיא במרדכי גדול לכל הקרואים בשר ויין והקא במהר"ק הנ"ל לא החמיר כ"א למעט קרואים.

פעם אחת חל ר"ח אב ביום ו' ומילה אח"כ ביום ג' והלבישו בעל הברית והמוהל בגדי שבת. בשבת היה ט' באב ומילה ואומר יוצר ואופן וזולת של ברית.

שבת פ"י שבוע שחל ט' באב בתוכה מיום א' עד ו' אסור לספר ולכבס בין מלפניו בין מלאחריו של ט' באב ובחמישי לאחריו מותר משום כבוד השבת. (הג"ה) יראה שאסור לספר מר"ת אב עד אחר התענית לעולם.

וגם לא לכבס ולא לרחוץ וכן מנהג שלא ללמוד תורה בערב ט' באב וכן שלא לומר פרקים אם חל ט' באב בשבת עכ"ל. וכן אסר מהרי"ל ליתן בגדים לכובס גם בר"ח אב וכן איתא בא"ח ובער"ח התיר.

וכן תמצא לענין רחיצה בספר רוקח שר"ח באיסור רחיצה פלאחריו ובערב ר"ח מותר. ואשר שאלת היכא דנדחה ט' באב משבת לאחריו אותו שבוע שלפניו מותר לספר ולכבס

או לא כן נראה פינון שנדחה לאחד בשבת אין עליה דין ט' באב אלא פאילו איקלע קביעותא בא' בשבת דמי וכל הימים שלפניו מותר לספר ולכבס בהו.

(הג"ה) וכן אנו נוהגין בשבת שלפני חזון ישעיהו אין נוהגין לכבס בגדים ובסוף מסכת תענית פוסק דמותר לספר ולכבס אחר ט' באב. קטן או אשה בימי ליבוניה מותרים לכבס שבוע שקל ט' באב בתוכה.

ונדה יכולה לטבול ולרחוץ במים חמין לפי שגדולה המצוה פדאמר גדול פריה ורביה בפני הקב"ה יותר מבנין ב"ה שנא' חדש יהיה בלבנון ושני חדשים בביתו לכד בט' באב עצמו אסור.

בגדי שבת נהגו רבותינו לשנות קצת בשבת של חזון ישעיהו. ואין מחליפין כל הבגדים כשאר שבתות להראות קצת סימני אבילות עכ"ל מהרא"ק.

מהרי"ל הנהיג בביתו שלא לבשל דגים עם יין בשבוע של ט' באב אבל עם חומץ התיר שאין בו הנאת יין וכן הוא באגודה מסכת תענית. אמהר"י סג"ל טוב למנוע מלברך זמן על שום פרי \$ (בספר אגודה כתב בשבת חזון ישעיהו לא ילבושו לבנים אף כתונת): \$ חדש כל בין המצרים כדי למעט שמחה.

וכן ראיתי הג"ה באגודה מספר כל בו. ואגב גררא הגיד לנו אמ"ץ מהר"י סג"ל שחיביין לברך זמן על כל מין ומין של פרי אע"פ דשם אחד לכלם דכמה מיני אגסים הן וכן תפוחים וגודגדניות וכן לוזים ואגוזים כל אחד מין לעצמו לברכת זמן.

שבוע שקל ט' באב בתוכה היה מהרי"ל מזמן ברפת המזון בלי פוס גם שלא להשקותו לקטנים ואם שתה שחר שעורי שקורין (ביר) אחר ברפת המזון היה מברך עליו שהפל נהיה בדברו אמהר"י סג"ל שלא לבנות ושל לא לנטוע בשבוע של ט' באב והסרסורים לא ישאו פלי כסף וזהב לסבב ולסרסר בעיר.

כמו שרגילין דשמחה הוא להם ברואים הפלים והתקשיטין ומעשה בא' שקצב עם גוי לצייר ביתו וטרם שגמר חל ר"ח אב. ושאל פי מהרי"ל וא"ל לא נכון לצייר כל בין המצרים והואיל דקיין עמו והתחיל יגמור ואם יכול לפייסו בדבר מועט להמתין עד אחר ט' באב תע"ב.

אמהרי"ל שלא לתקן שום בגדים חדשים בשבוע של ט' באב ואף לא מנעלים חדשים. וכן ברוקם וכן באגודה דיש נוהגין אמר מהרי"ל מותר לחפוף הראש בע"ש דחזון ישעיהו ונדוקא במימי חפיפת הראש צוננין ולא חמין ובקושי מותר גם כה"ג וכן הנהיג לבחורים וגם הוא בעצמו עשה כן דאמר מאחר דהוא רגיל לחוף ראשו בכל ע"ש מתקרי חולי אצלו.

מהר"י סג"ל לא שינה שום בגדים בשבת דחזון ישעיהו. גם טלית המיוחד לו לשבת לא עיטף אלא בשל חול ולא היו מאריכין ביוצר הפל ידוה אף במהירות עונים זה את זה: ושאלו לפניו אף נוהגים אבילות בשבת \$ (בפרנקפורט) פורסין בשבת שלפני ט' באב פרוכת של שבת כמו שאר שבתות וכן מפות ומכסאות.

אָבֵל בְּשׁוּמוֹ בְּגָדִים אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: § שְׁלֵא לְשִׁנוֹת בְּגָדִים וְהַשִּׁיב דָּלָא מְנַכְרֵי בְּזָה אַבְלוֹת דְּהַרְוָאָה אוֹמֵר בְּגָדֵי שְׁבֵת אֵין לוֹ אָבֵל דְּבָרִים שְׂבָצְנָעָה מְוֹתֵר בּוֹ דָּאָם לֹא פִּן מְתַחֲזֵי פְּאָבֵל גְּמוּר לְבַד פְּשָׁחֵל ט' בָּאָב בְּשֵׁבֵת וְנִדְחָה אוֹתוֹ שְׁבֵת נוֹהֵג אִסּוּר בְּדְבָרִים שְׂבָצְנָעָה דְּהוּא תְּשֻׁמִּישׁ הַמְּטָה וְכֵן הוּא בְּמַרְדְּכֵי בְּשֵׁם מְהֵרָ"ם וּמְתֵי שְׂאִירַע פִּן הַנְּהִיג מְהֵרָ"ל אֵת שְׁמֵשׁ הָעִיר לְהַגִּיד מִבֵּית לְבֵית לְנֶהוֹג אִסּוּר בְּדְבָרִים שְׂבָצְנָעָה כָּל אוֹתוֹ הַשְׁבֵּת בְּשָׁעָה שְׁקָרָא לְלֶכֶת לְבַה"כ מְהֵרָ"י סָג"ל עֲשֶׂה (שְׁפִינְהוּל"ץ) לְבָנוּ הַר"ר שְׁמֵשׁוֹן בְּעוֹדְנוּ נַעַר בְּשֵׁבֵת ו' אָב וְהָיָה הָאָב לְבַשׁ קָטָא שֶׁל שְׁבֵת לְבַד לְכַבּוּד בְּנוֹ וְהַחֲתָן הִי לְבוּשׁ כָּל בְּגָדֵי שְׁבֵת וְכָל הַקְּהָל הִלְכוּ אֶצְלוֹ וְשֻׁמְחוּ עִמּוֹ אַחַר הַסְּעוּדָה בֵּינָם וּבְפִירוֹת פְּמָנְהָג בְּכָל לַיִל שְׁבֵת דְּקוֹנָדָם שְׁבֵת הַנְּשׂוּאִין אִמְהֵרָ"י סָג"ל מְנַהֵג אֲנִשְׁטְרֵיף בְּשֵׁבֵת חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ הָיָה פּוֹרְסִין פְּרוֹנְכֵת שֶׁל שְׁבֵת לְפָנֵי הַתִּיבָה וְאָם חָל ט' בָּאָב בְּשֵׁבֵת וְנִדְחָה § בְּשֵׁבֵת חֲזוֹן מְזַפְרִין וְשִׁמוֹת שֶׁל כָּל הַקְּהָלוֹת וְאוֹמְרִים אָב הֶרְחַמְתָּם: בְּמַגְנָצ"א בְּשֵׁבֵת חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ אוֹמֵר אוֹתָךְ כָּל הַיּוֹם לְאַהֲבָה.

זְוֹלַת אַרְיֹת הַדִּיחוּ. וּמְזַפְרִין קְדוּשִׁים תַּתְּנִי וְאָב הֶרְחַמְתָּם: § הָיָה פּוֹרְסִין אוֹתוֹ הַמִּינְחָד לְחוּל וְכֵן הַנְּהִיג גַּם הוּא בְּמַגְנָצָא, בְּמוֹצָאֵי שְׁבֵת חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּלֹא הָיָה מְהֵרָ"ל מְקַדָּשׁ הַלְּבָנָה וְאִיחָר לְמוֹצָאֵי שְׁבֵת נַחְמוּ וְיִהְיֶה טַעֲמָא מְאֵחַר דְּנַחֲשֵׁב לְדִידוֹן קַבְּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה וְאֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׁמֻחָה.

וְהַאֲיָדְנָא אִסּוּרִים בְּשֻׁמְחָה וְדוֹגְמָא זֶה בְּחֻדָּשׁ תְּשַׁרֵּי לֹא הָיָה מְקַדָּשׁ אוֹתָהּ עַד מוֹצָאֵי י"ב דְּמִן קוֹדֵם לְכֵן מְאֻוִּימִים מִיּוֹם הַדִּין וְלִיכָּא שְׁמֻחָה. אִשְׁתֵּי קַבְּלָה עָלֶיהָ לְהַתְּעַנּוֹת הַשְּׁנָה כָּל יוֹם שְׁנֵי וְחַמִּישֵׁי וְחָל תְּשַׁעָּה בָּאָב בְּשֻׁלִישֵׁי וְשֻׁאֲלָה מְהֵרָ"י סָג"ל אִיף תְּנַהֲגַג בְּיוֹם ב' בְּסַעוּדָה הַמְּפָסְקַת שְׁצָרִיכִין לְהַפְּסִיק מִבְּעוֹד יוֹם וְאָמַר שְׁתַּתְּעַנֶּה עַד שְׁעַת סַעוּדָה מְפָסְקַת וְתֹאכַל אִזּוֹ וְתַפְּסִיק עִם בְּנֵי הַבַּיִת.

וְכֵן הָיָה מוֹרָה עַל תַּעֲנִית חֲלוּם בַּעֲי"כ לְמַאֵן דְּרוּצָה לְהַחְמִיר וּלְהַתְּעַנּוֹת אָז. וְהִי לָךְ לְשׁוֹן מְהֵרָ"ק.

ט' בָּאָב בְּיוֹם ג' יִנְחִיד קַבְּל עָלָיו תַּעֲנִית שְׁנֵי וְחַמִּישֵׁי כָּל הַשְּׁנָה לְסַעוּד פְּעַמִּים א"א מִתּוֹךְ נִדְרוֹ סוּעַד פְּעַם א' דְּקִי"ל כַּמ"ד מְתַעַנֵּין לְשַׁעוֹת וְהַמְּתַעַנֶּה לְשַׁעוֹת מְתַפְּלֵל תַּפְּלַת תַּעֲנִית וְצָרִיף לְהַתְּפַלֵּל מִנְּחָה וְאִח"כ סוּעַד וְאִע"ג דְּכָל תַּעֲנִית שְׁלֵא שְׁקַעָה עָלָיו חֲמָה לֹא שְׁמִיָּה תַּעֲנִית הָנִי מִלִּי בְּשַׁאֲר תַּעֲנִיּוֹת אָבֵל בְּעָרְב ט' בָּאָב וּבַעֲי"כ שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁלִים מְתַעַנֶּה לְשַׁעוֹת וְאִח"כ סוּעַד.

עַל שְׁהָיָה חֶסֶר דַּעַת וְנִתְרַפָּא מִיּוֹם אֵל יוֹם שְׁאֵלוֹ מְהֵרָ"י סָג"ל אִיף יִנְהַוֵּג בְּשַׁבּוּעַ שֶׁל ט' בָּאָב וּבַט' בָּאָב וְהָיָה מוֹרָה לְאַכּוֹל בְּשַׁר וְלִשְׁתּוֹת יֵין כָּל הַשַּׁבּוּעַ וְגַם לֹא לְהַתְּעַנּוֹת בַּט' בָּאָב. וְאָמַר הָאוֹכֵל בַּט' בָּאָב מְחַמַּת אוֹנָס אוֹ שִׁגְג וְאָכַל יֹאמֵר נַחַם בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן וְכָל הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים מְחַמַּת אוֹנָס כְּתִב בַּא"ח בְּהִלְכוֹת יַה"כ דִּיאֵמַר יַעֲלֶה וְיִבֵּא בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן.

וְאָמַר הַיּוֹלָדֵת בְּיוֹם א' קוֹנָדָם ט' בָּאָב מוֹתֵר לְאַכּוֹל בַּט' בָּאָב אִם צָרִיכָה. מְמַנְהֵגֵי מְהֵרָ"ק כָּל הַמְּצוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּאָבֵל נוֹהֲגִים בַּט' בָּאָב אִסּוּר בְּאִכְלָה וּשְׁתִּיָּה וּרְחִיצָה וְסִיכָה וְנִעְלִילַת הַסְּנָדֵל וְתְּשֻׁמִּישׁ הַמְּטָה.

(הג"ה) פל מקום בטלים ת"ח מלימודם בט' באב. ולא ילף אדם לטייל בשוק הרי התורה
בטלה מתוך שפתוב בה פקודי ה' ישרים משמחי לב ומי יקל ראשו או לשמחן עצמו
בטיילי'.

כשאירע אבל בט' באב ראיתי שלא הי' § מהרי"ל הנהיג האבל לילך לב"ה בליל ט' באב
עד סיום פל תפלה. ובשחר עד סיום קינות וכן במרדכי ורוקח.

כתב באגודה שלא לשותות שחר בסעודה המפסקת. בהג"ה במיני' דאין מוננין יחד אף
כ"א יאמר ברפת המזון בפני עצמו: מהר"י סג"ל אכל בערב ט' באב עדשים לאכול: §
נכנס בליל ט' באב לבה"כ עד למחר הלא וישב בבה"כ עד שהשלימו קינות ולאחר
התפלה הלך לביתו וישב.

ואין מונין את האבל למנון עשרה ביום ראשון בלבד ולא יותר שעיקר אבילות רק ביום
ראשון שנאמר עליו ואחריתו כיום מר. אבל מפאן ואילף מונין אותו במנון עשרה
להתפלל עמו.

וכן הורה (הר"ר יקותיאל) וא"צ אדם לשנות מקומו משום איבול אף תפלל במקום
המיוחד לו סועדים אחר מנחה סעודה מפסקת על הארץ ביצים או עדשים ופירות כי
פירות לא אתקרי תבשיל.

הג"ה ר"י הנה אומר תבשיל של תפוחים וכן פל דבר מבושל הנאכל אף ע"פ שאין בו
משום בשולי גוים פנין דמערבין בו עירובי תבשילין מקרי תבשיל סמ"ק נמצא פשעדיין
חיינ אינו נחשבין לשני תבשילין לאסור לאוכלן אחר תבשיל אחד אמרו עליו על רבי
יודא בר אילעי שהנה יושב בין תנור לכירים והיו מביאים לו ביצה אחת וקיתון של מים
ושורין מפה במים ומנגבה ולמחר מעבירה על ידיו ופטור דאסור להושיט ידיו במים
משום תענוג וכן נהג מהרי"ל בשריית המפה בערב ט' באב וכן ברוקח.

הג"ה אבל ביום הפפורים אסור לשרות המפה במים פן יבא לסחיטה. מותר להושיט את
אצבעותיו במים משום נקיות ולא הני בזה איסור תענוג סדר רש"י.

מה אשר יש משימין אכן מראשותיהן בליל ט' באב היינו טעמא דכתיב אין זה כי אם
בית אלהים ונרשינו שראה יעקב חרפן הבית ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו משום
אבל. מנהג יפה הוא לילך על קברי מתים בט' באב כדאיתא באיכה רבתי הצדיקים גם
בקרבתאבלי על ירושלים עכ"ל מנהגי מהרא"ק.

אמהרי"ל שכתב במרדכי מעשה ברבי יעב"ץ בט' באב שהנה חל בשבת ונדחה ואותו
היום נעשה בעל ברית והתענה חצי היום ואח"כ סעד כי אמר שיום טוב שלו הוא. מהר"י
סג"ל הנה אסור לשחוט בט' באב עד אחר חצות וכשהגיע חצות התיר לשחוט גם אם
עדיין לא סיימו איוב וירמיה וכן במהרא"ק.

וכ"כ במרדכי דאין לשחוט או להכין סעודת מוצאי ט' באב עד אחר חצות מפשיטו צללי
ערב. מהרי"ל הנה מוחה שלא לקצות עץ ט' באב כדרך שאסור ג"כ במועד דדינם שנה
ליאסר במלאכה.

איתא במרדכי בהלכות שמחות נהגינו שלא להדליק נר בבה"כ בט' באב כי אם נר אחד לחזן וכו' וראיה דכתיב שמש וירח קדרו. ומקרי"ל הנה נוהג פשאירע מילה בערב ט' באב הניחו דולק את הנר שהדליקו שם בשביל הנער הנזמול כדי להדליק ממנו אם יכבה נר של חזן.

וכ"כ באגודה בליל ט' באב מכבין כל הנרות בבה"כ מלבד נר החזן ועוד נר אחר להדליק בו נר של החזן אם יכבה ואחריו נהג מקרי"ל פן בכל השנה. ט' באב שחל ביום א' או נדחה לשם אמקרי"ל דאז במוצאי שבת כל אחד בבא לביתו מיד פשרואים את הנר מברך בפני עצמו בורא מאורי האש פן ברוקח ובמוצאי ט' באב פשהחשיף בטרם הסעודה מבדיל בעל הבית על הפוס בפה"ג וברפת הבדלה.

ובשמים אין מברכין דמענוג הוא בריחון. וכן יש במרדכי פ' ע"פ וכן ברוקח לשון המרדכי הגדול ואין מברכין על האש במוצאי התענית משום שאין מברכין על האש אלא במ"ש עכ"ל במסקת ברכות פ' אלו דברים.

ונ"ל מהרא"ק ט' באב ביום א' מבדילין במוצאי ט' באב ואין מברכין לא אש ולא בשמים וא"ת הבערה ובישול איך מותרים בו. התירו הבדלה דבתפלה במ"ש ורש"י הי' מברך בורא מאורי האש במ"ש בצאתו מבה"כ ובמוצאי ט' באב הנה מברך המבדיל וכן ברוך הר' יהודה משאנ"ץ.

(הג"ה) אבל על פוס לא מברך במ"ש דלמחר ט' באב משום שאי אפשר לטעום. וגם לינוקא אין למהב דילמא אתי למסרף לשנה אחרת כדאיתא בעירובין.

ובמוצאי ט' באב אז יבדיל על הפוס כדאמר בע"פ מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת עד יום רביעי. ויש מי שאומר לברך גם אבשמים במוצאי ט' באב.

ולא נהירא ולא נהגו רז"ל פן. עכ"ל מהרא"ק: אמתן שבח ותהלה בסדר התפלה.

בביאור כל מלה מנהג הוא באשכנזי שכל ימות השנה כל ימות החמה מתפללין תפלת מנחה וגם של ערבית קודם סעודת הלילה אבל בערב תשעה באב אוכלין סעודת הלילה קודם תפלת המנחה אחר מנחה גדולה.

ואח"כ מתפללין רק תפלת המנחה לבד וחוזרין לבתיהם ואוכלין סעודה המפסקת על הארץ. ומנהג (ברייוס) שבימות החמה בכל שבת סועדין סעודה שלישית דשל הלילה טרם תפלת מנחה.

וכשחל ט' באב ביום א' או נדחה משבת הנה נוהג מקרי"ל להתפלל מנחה מקודם ואח"כ סועדין סעודה שלישית כדי לצאת סעודה המפסקת עם אותה סעודה. ויהי בישוב מקרי"ל פ"ץ ז"ל שם בראש לא ידע המנהג של הרב ז"ל הנז' וצוה לשמש העיר לקרא אל העם לסעוד מעיקרא כשאר שבתות ואמרתיו לו המנהג שהנהיג אמ"ץ מקרי"ל סג"ל כדלעיל והנה קשה בעיניו להקשיב אל דברי נחמה אפי' לשנות מנהג האר"י נוח נפש ובדקתי להחזיק אמריו טהורות ומצאתי בספר הרוקח כי ההוא עובדא וז"ל.

ט' באב שחל במוצאי שבת או בשבת הנה רבינו יצחק בר יהודה נ"ע בין מנחה למעריב בסעודה המפסקת בוצע על השלחן כשאר שבתות וכו' עכ"ל ושמחתי שזכיתי למצא את הבאר וששתה ממנו פי הטהור מהרי"ל וכן הוא נמי במהרא"ק.

מנחה בערב ט' באב § גם בפ"פ אין משנין משאר ימות השנה אף אוכלין קודם מנחה): (בפ"פ) א"א צו"ץ אפי' פשחל ביום א': א"א תחינה. ואם ט' באב ביום א' א"א צו"ץ בשבת במנחה וכן הוא במרדכי מאבי"ה משום דמיתקרי מועד וכן ברוקח.

(הג"ה במהרא"ק) פשחל ט' באב ביום א' אומרים צו"ץ בשבת להצדיק על הרע והטוב. אבל פשחל בשבת עצמו א"א צו"ץ דאיקרי מועד וכן ברוקח עכ"ל.

אכן מהרי"ל לא שינה כדפי' לעיל דגם פי חל ביום א' לא אמר צו"ץ במנחה דשבת. חולצין המנעלים אחר סעודה המפסקת טרם הולכים לבה"כ.

ואם חל ביום א' אין חולצין עד לאחר ברכולבד ש"צ חולץ ביו"ד לפני התיבה מפני טירוף התפלה. וכן במי' וברוקח וכן ראיתי מהרי"ל נוהג באשר רגיל להיות ש"צ בכל שנה.

משחשבו אין מדליקין הנרות כדפי' לעיל ויורד ש"צ לפני התיבה ואומר והוא רחום עד תמתו בנחת דרוך אבל וכן כל התפלה. אם הוא מוצאי שבת אומר אמה חוננתנו בתפלה וא"א ויהי נועם.

אף סדר ואתה קדוש קדמפרש אי"ה לקמן. אחר סיום תפלת י"ח אומר חצי קדיש עד דאמירן וכן הוא בספר הפרנס וכן העיד האגודה על סדר הרוקח חצי קדיש.

מהרא"ק יש אומרים גם תתקבל וי"א שלם בלא תתקבל. וכן בא"ח.

ואם מוצאי שבת מרים ש אצבעותיו נגד נר הדולק לפניו ומברך בנחת בורא מאורי האש ושאר העם בבואו איש לביתו כדפי' לעיל. ויושב לארץ.

מהרי"ל ישב להדיא על הרצפה ולא על גבי המעלה דלפני תיבה ומברך על מקרא מגילה טרם מתחיל איכה וכן במרדכי מאבי"ה. וכשקרא קינת איכה שמתק מעט בסיום כל פסוק דלא מתקרי אגרת כמגילת אסתר דצריף שם לחבר הפסוקים יחד והפסיק מעט יותר ממה שעושין בקריאת התורה ובין כל איכה לחבירו הפסיק מעט יותר מבין הפסוקים וכל פסוק האחרון אומר בקול רם להודיע סיומו.

וכן כל פסוקים של רחמנות אומרים בקול רם. ואיכה הראשון אומר בקול נמוך ובשני מרים קולו מעט יותר.

ואני הגבר יותר קול רם משניהם. ואיכה יועם פראשונים וכן זכור ה'.

וכשחוזר וכופל זכור ה' לחלקו באוי פדלקמן אומר בקול רם ונעים באריכות פשהגיע ש"צ בפעם ראשון לסיום פסוק לאורף ימים מתחילין הצבור בקול רם השיבנו ה' אליך וגו'. וש"צ כופלו ג"כ בקול רם והוא מסיים בקול נמוך פסוק כ"א מאס כו' והציבור כופלין אחריו השיבנו.

וש"צ כּוּפּל אַחַר־הֵם וְחוּזַר הַש"ץ וּמִתְחִיל בְּקוּל נְעִים וּבְמִתּוֹן זְכוּר ה' מָה הָיָה לָנוּ אוֹי הַבִּיטָה וְרָאָה אֶת חֲרַפְתֵּינוּ אוֹי מָה הָיָה לָנוּ. וְכֵן הוֹלֵךְ וְחוֹלֵק כָּל הַפְּסוּק אֲמַצְעִיתוֹ בְּאֹי וְסוּפוֹ בְּאֹי מָה הָיָה לָנוּ עַד הַפְּסוּק אַתָּה ה' וְכו' אוֹמֵר ש"צ וְצִיבוֹר בְּכָרְאִשׁוֹנָה.

וְאָז אוֹמֵר § (בַּפְּרָאנְקֹפּוּרְט) א"א רַק עַל אֵלֶּה. וְאָז בְּחֻטְאֵינוּ אִפִּי' בַּמ"ש: § ש"צ קִינּוֹת בְּקוּל רַם וְנְעִים וּמִתְחִיל עַל אֵלֶּה כו'.

תִּסְתַּר לְאֵלֶם כו' ש"צ אוֹמֵר בְּקוּל רַם וְנְעִים עַד אָנֹּה בְּכִיָּה כו' וְצִבוֹר כּוּפּלִין וּש"צ אוֹמֵר בְּלִיל זֶה יְבָכִיּוֹן כו'. וְאִם בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת מוֹסִיף חֲרוּז אֶחָד בְּלִיל זֶה סַר נִגְהִי כו' וּש"צ אוֹמֵר אָז בְּחֻטְאֵינוּ כו' וּבְסִיּוּמוֹ פּוֹתְחִין צִבוֹר מְאֻלִּיָּהוּן תְּרַחֵם צִיּוֹן כו' וּש"צ כּוּפּלוֹ.

וְעוֹמֵד ש"צ לִפְנֵי הַתִּיבָה בֵּין בְּחוּל בֵּין בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת וְאוֹמֵר וְאַתָּה קְדוֹשׁ וְאֵין מִתְחִיל וּבָא לְצִיּוֹן וְכֵן בְּמֶרְדְּכֵי מִשֵּׁם אַבִּי"ה מִשֵּׁא"כ בְּרוּקַח וּבְמִיָּמוֹן וְא"א וַיְהִי נִוְעֵם אִם הוּא מוֹצָאֵי שַׁבַּת. וְכֵן מֶרְדְּכֵי מִאֲבִי"ה לְפִי שְׁמֵקוֹם שְׁנֵהֲגוּ שְׁלֵא לְעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בַּט' בָּאָב אֵין עוֹשִׂין וְתוֹ דְּאִיקְרֵי מוֹעֵד.

וְכֵן בְּרוּקַח. קְדִישׁ בְּלֵא תִתְקַבֵּל.

וְכֵן בְּרוּקַח וּמֵהֲרַא"ק. אִם מוֹצָאֵי שַׁבַּת א"א וַיִּתֵּן לָהּ וְכֵן בְּרוּקַח קְדִישׁ יְתוֹם בְּמִקוֹם שְׁנֵהֲגוּ אַחַר עָלִינוּ.

וְהוֹלְכִים כְּאַבְלִים וְאֵין מְבָרְכִין § (בַּפְּרָאנְקֹפּוּרְט) א"א וַיִּתֵּן לָהּ וְלֹא קְדִישׁ יְתוֹם: § בְּנִיָּהֶם בְּלִילָה: שְׁחַרִית אֵין הַשְּׁמֵשׁ קוֹרָא לְבֵא בַה"כ אִף מַעֲצָמָן מִשְׁפִּימִין כַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר וּבָאֵין לְבַה"כ. וְאוֹמְרִים פְּסוּקֵי דְזִמְרָה כְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה אִף בְּנִסְתַּת דְּרַף אָבֵל כָּל אֶחָד בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְאֵין מְדַלִּיקִין שׁוּם גֵּר.

מְהֵרִי"ל הָיָה לְבוּשׁ בְּשֶׁאֵר טְלִית קָטָן וְכֵן הוּא בַּהֲג"ה בְּמִיָּי' בְּהַלְכוֹת תְּשַׁעָּה בָּאָב וְהוּא בְּמֶרְדְּכֵי וְא"ח. מֵהֲרַא"ק אֵין מִתְעַטְּפִין בְּצִיצִית דְּאָמֵר בְּאִיכָה רַבְתִּי בְּצַע אֲמָרְתוֹ בְּזַע פּוֹפִירִי' דִּידְיָה וְנ"ל חֲפ"ת דְּטַעוֹת הוּא דְּמַנְלָן דְּהָא אֲטִלִית דְּצִיצִית נְאָמֵר.

וְעוֹד א"כ לֹא נִתְפַּלֵּל מִשׁוּם שְׁנֵאָמֵר סְתָם תְּפִלְתִּי וְעוֹד לֹא יְהֵא אֵלֶּא כְּאַבֵּל בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּחִיִּיב בְּכָל הַמְּצוֹת. מְהֵר"ם אָמֵר דְּאֵין לְהַנִּיחַ תְּפִלְתִּין כְּדִמְסָקִי' פ"ק דְּבִרְכוֹת אָבֵל חִיִּיב בְּכָל הַמְּצוֹת הָאֲמוּרִים בַּתוֹרָה חוּץ מִתְּפִלְתִּין שְׁנֵא' בְּהֵן פָּאֵר גְּבִי יְחֻזְקָאֵל פְּאָרְהָ חֲבוּשׁ עָלֶיהָ.

עכ"ל מֵהֲרַא"ק. וְאֵנּוּ נוֹהֲגִין דְּאֵין מִתְעַטְּפִין צִיצִית וְאֵין מְנִיחִין תְּפִלְתִּין בַּט' בָּאָב עַד הַמְּנַחָה.

מְהֵר"י סָג"ל הָיָה לוֹבֵשׁ בַּט' בָּאָב סְרָבֵל רַע וְגָרוּעַ וְלֹא הַטוֹב הַמִּיְנוּחַד לוֹ לְבַה"כ שְׁלֵא לְהַפְּסִידוֹן בִּישִׁיבַת הַקְּרָקַע. וּבְמִנְחָה הַחֲלִיף מִן הַגְּרוּעַ אֵל הַטוֹב מִתְּפִלְתִּין י"ח וְאֵין הַצִּבוֹר מוֹסִיפִין כְּלוּם בְּתוֹכוֹ.

ש"צ כְּשֶׁחוּזַר הַתְּפִלָּה אוֹמְרִים הַצִּיבוֹר קְרוּבֵץ אֲאָבִיר וּש"צ חוּזַר לְאִיכָה דְּבָסוּף כָּל חֲרוּז וּש"צ אוֹמֵר עֲנִינוּ בֵּין גּוֹאֵל לְרוּפֵא כְּמַר בְּכָל תַּעֲנִיַת צִבוֹר. וְלֹא אוֹמֵר נָחֵם בְּשַׁחַר וְכֵן בְּרוּקַח.

אחר תפלת קדיש עד דאמירן וא"א תחנינה אם הוא יום ה' אף אומר אל ארף אפים גם אם לא יום ה' פכל תענית ציבור. מוציאין ס"ת ש"צ אומר גדלו וצבור רוממו קורין בסדר נאמתחנן כי תוליד בנים עד נשבע להם א'.

וא"א מי שפירף להנקרא. \$ (וכן בפ"פ אומרים אל ארף אפים אף פשחל בשאר ימי השבוע): (מצאתי מה שלא אומרים נחם בשחרית בתשעה באב לפי שאין מנחמין אכל בשעה שמתו מן טל לפניו והא נמי להא דמי): (מהרא"ק ליוצר אומר ענינו לפי שהוא צום חמישי.

ור"י הנהיג שלא לומר דסתם תפילתי פתיב גם נקרא מועד דמהאי טעמא אין בו תחנינה): \$ אין עוד מלבדו ב'. לשלישי קורא יעמוד מפטיר וקורא עד פל הימים.

חצי קדיש. מהרא"ק משונה קדיש זה מפל שאר קדיש הקריאה שכולם לפני המפטיר וזה אחריו משום שהוא עולה למנן הקוראים בתורה דלא פוחתין משלשה.

וגם מיד אחר הפנסת התורה יושב לקינות וסומכין על קדיש זה. מפטיר בספר ירמיה אסוף אסיפם בניגון המקרא ולא בניגון אחר הפטרות.

ואומר ברכות הפטרה עד מגן דוד. ש"צ יהללו צבור הודו.

ומכניסין התורה וא"א קדיש כדפי' לעיל. ויושב לארץ לומר קינות והי לה הסדר שנהג מהרי"ל לש"צ שבת סורו.

איכה אצת. אאדה עד חוג.

איכה תפארתי. איכה אשפתו.

איכה יושבת חבצלת. איכה תאכלנה נשים.

איכה אלי קוננו. אהלי אשר תאבת.

אחור נקדם. איכה אמר פדת.

זכור את אלה. אתה אמרת היטב.

לה ה' הצדקה. הטשה אונף.

אז במלואות ספק. אז בהלוף ירמיה, הרי לה י"ז קינות שתקנם הקלי"ר.

ולבסוף אומר הלילו ה'. אז בחטאינו.

ואתמול בלילה אמר ש"צ שלשה הרי הן כ"א נגד ימים דבין המצרים. יש \$ (כ"א קינות כנגד כ"א יום שבין י"ז לתשעה באב): \$ מקומות דאומרים הציבור אז בהלוף.

ואז במלואות. פשמיים ש"צ אז התחיל המנפלא שבציבור.

וכן נהג מהר"י סג"ל הקינה אמרתי שיעו. ומרבין פל העם בקינות.

ובסיומם הקינות מתחיל המנפלא וכן עשה מהרי"ל ואומר ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך וגו' וכל העם מרבים ציונים. וגם ש"צ אם ירצה מרבה קינות וציונים.

פעם אחת סיימו העם קינות וסבר אחד שפסקו לומר עוד קינות מאחר שאיחרו וקפץ בראש. ואמר ציון אחד ובסיומו לא הקפיד מהר"י סג"ל והוסיף לומר קינות וכל העם הרבו עוד קינות אחריו אחר שמימינו ציונים מתחיל ש"צ קינות הלילו זה ליום כו' ואח"כ עד אנה בכיה.

ואז בפתאוינו פסדו שאמרו בלילה. \$ (הג"ה מהרא"ק) אם אינרע מילה בט' באב אומרים ואני זאת בריתי פשאר ימות השנה: \$ ועומד ש"צ לפני התקבה ואומר אשרי יושבי.

וא"א למנצח. וכן במרדכי מאבי"ה וכן ברוקח ומתחיל ובה לציון גואל, ואתה קדוש.

ומדלג ואני זאת בריתי וכו' וכן במרדכי משום שאסור בת"ת וכן במהרא"ק. קדיש בלא תתקבל וכל מי ששנדבה לבו מן הצבור אומר איוב שלם.

ומקצת ירמיה שהן דברים הרעים מתחילה עד ה' צדקנו. ואח"כ אומר קרבו גוים והוא באמצע ספר ישעיה עד ונסו יגון ואנחה.

עלינו לשבח. קדיש יתום במקום \$ (בפראנקפורט) אומרים קרבו גוים וקדיש יתום ויושבים על האצטבאות מיד אחר הקינות: \$ שנהגו.

מילה שחל ט' באב הנה נוהג מהר"י סג"ל לפסיימו הקינות טרם שהיו מתחילין לומר איוב וירמיה הולכים אבי הבן ובעל ברית והמוהל לביתם ומחליפין בגדיהם לבגדי שבת אף לא לבשו לבנים וחרו לבה"כ והיו מדליקין הנרות וכן הוא בספר פרנס ומביאין הנער ומוהלין ואחר המילה פושטין הנ"ל בגדיהן אשר החליפו.

וכן בספר פרנס ואומר איוב וירמיה וכל זה הורה מהרי"ל למעשה ואמר שכתוב באבי העזרי דיש למול אחר חצות דמקנדם לכן חל עליהם אבילות וגבי מילה כתיב שש אנכי. וכן העידו זקני מגנצ"א אף רא"ם חלק שלא לבטל מצנות זריזין כ"כ.

ובמהרא"ק כתב מזהלין אחר איוב וירמיה מטעם שש אנכי ובתשובת הגאונים שאין למול אף במנחה שאז יש נחמות אכן שותי' הפל את מי באר מהר"י סג"ל פדלעיל. במנחה לא הקפיד מהר"י סג"ל והחליף סרביל הגרוע שלבש בפקר ולבש הטוב.

אף הולכין יחפין לבה"כ ויושבים על \$ (מנחה אין נופלין על פניהם): \$ האצטבאות ומתעטפין טלית ומניחין תפילין ואומר אשרי. וקורין ויחל ואומר מי שפירך לנקרא ומפטירין דרשו.

גם מדליקין הנרות במנחה מתפללין ענינו ציבור וש"צ כל אחד כרגיל במקומו. ונחם לשניהם בבונה ריושלים וכן ברוקח ודוקא בתפלת מנחה.

מהרי"ל הנה חולץ תפילין שלו מיד אחר קדושה למנחה וא"א תחנה וכן ברוקח. בערבית אין משנין מאומה והולכין יחפין עד חשיכה ואם הוא יום א' מבדיל בכוס ברפת הבדלה כדפי' לעיל: שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר ט' באב וישמחו כל העם ויבטחו לנחמת ביאת הגואל.

ואומר יוצר ארוממך אל חי. אופן שאו מנחה.

אמת ויציב של י"ט זולת אמת משל חתן בשבת נחמו יוצר ואופן של נחמו וכן הזולת ובסוף כל אחד אומר חרוזה אחרונה מפיוטי דחמת. ובזולת נוהגין לעולם להתחיל פראות חתן.

ויש מקומות שאומר אליהם בקדושה למוסף. הפטרת נחמו גם בחתונה: חמשה עשר באב ברוך מקומות א"א תחינה בבקר ויש לזה טעמא וגם בו הותרו השבטים לבא זה לזה.

פ"א להסב נחלה לשבט אחר דרשאיין הבנות היורשות לינשא לאינה שבט שחפצה גם אם לא היתה שבט אביה דבאותו יום פסקו כל אותו דור של באי הארץ דגבי אותה מצנה לא נתפקדו מחמת בנות צלפקד אלא אלו דכתי' זה הדבר משמע דבר זה לא \$ (בט"ו באב) פלו מתי מדבר ובו נתבטל אותן פרוזדאות וכו' עיין פירש"י פ' בתרא דמענית דף ל"א.

וכן איתא בפתיחתא של איכה רבתי דף נ"ז ותמצאנו באר היטב: (במגנצ"א ובוירמייש"א) אומר תחינה בט"ו באב ובשבט: \$ צנה אלא לאותו הדור. ר"י ורב יוסף דאמרי תרנייהו שבו פוסקים מלכרות עוד עצי המערכה דכורתי אותם כל השנה טרם תש פח החמה המינפשת עצים הקצוצים והיו מיבשים לצורך המערכה: הלכות ימים הנוראים אלול לעולם ר"ח שני ימים והוא ראש \$ מתחילין לתקוע ביום ראשון של ר"ח אלול בשחרית: \$ מניינו מן השני.

לא חל רק באחד דימי אבד"ו. ודרש מהרי"ל פתיב גירו לכם גיר ואל תזרעו אל הקוצים. על פן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו מן לבו קודם יום הדין של ר"ה. וינגיל את עצמו כל ימי אלול להיות רגיל בהן בעשרת ימי התשובה.

ואמר שכתב בא"ח דכל ימי אלול ישב כל אדם קודם סעודותיו וקודם שיצאו וישתומם על עצמו ויפשפש במעשיו להתנודות עליהן בימי תשובה העולין לקראתו: בכל שנה ושנה בסוף חדש אלול ימי סליחות של ימים הנוראים מתחילין ביום ראשון כדפי' לקמן. וביום ראשון של סליחות פוסקין מלומר פסוקי דזמרה במתון. וכן יוצר הפל יודוך פוסקין מלומר במתון בשבת הראשון של סליחות.

אך במגנצ"א אומר היוצר במתון עד שבת חולו של מועד דסוכות. אמר"ש משנכנס אלול פשכותב אדם אגרת שלום לחבירו צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו להשיבו לטוב השנה הע"ל על דרך בשנה טובה תפתח ותחתם.

או תולה ארץ על בלימה. יטיב לה פתיכה ונתימה וכה"ג.

וכן נהג מהר"י סג"ל. ואגב גררא מורה מהר"ש דלא לכתוב תיבת שלום באגרת.

אך נקודה על הני"ו. וכן הוא בתשב"ץ דהוא אחד מן השמות הקדש.

מהרא"ק פשמשפמין לסליחות בתחילה מתעטף ש"צ בציצית אע"פ שאין זמן ציצית כדאי' התם הקב"ה נתעטף בציצית כש"צ ונהגיל למרע"ה י"ג מדות אלמא כשאומר י"ג מדות יתעטף בציצית. ואמר"ש שיש לברך עליו.

וכ"פ ר"ח פ' התכלת. ואמר בספרי א"ל לרבי ישמעאל אי אתה מודה בכסות המינוחד ליום שחייב אף בלילה.

ומה דציצית זמן גרמא היינו המינוחד ללילה לכן גם בי"כ צריף לברך בלילה. חיים פלטיאל תולעת.

אכן מהר"ם פסק להתעטף אז בלא ברכה וכשיגיע זמן ציצית ביום ימשמש בו ויברך. וכן בליל י"כ יברך מבעוד יום וכן נהג מהרי"ל.

מאחר דאמרי' הפל כמנהג המדינה ונהרא ונהרא ופשיטיה איזה מקום יספיק לקבץ שם כל הגהרות דים הגדול אין מספיקן ולבאר כל מנהגי מדינה ומדינה. לכן עזבתי ופוק חזי מאי עמא דבר ובפרט הימים האלו משתפזין במקצת וקל למצא בכל מקום הסדר.

מנהג הוא בכל תפוצת ישראל לאתחולי בתקיעת שופר משנכנס אלול. ודרש מהר"י סג"ל דאז אין מתחילין לתקוע בהכנסת ר"ח בערב אף בשחרית יום ראשון של ר"ח משום דמאותו יום עד יום הכפורים מ' יום.

כנגד מ' יום ששקה מרע"ה בחר לקבל לוחות האחרונות ומרע"ה בהשפמת הבקר עלה כמו שנאמר בסדר כי תשא ועלית בבקר והוא ה"ה ר"ח \$ (מהרא"ק) מנהג פשר לתקוע מר"ח אלול כדי לערבב השטן.

ואין יודע מתי הדין ויקטרג. לכן אין תוקעין בערב ראש השנה כי אז יהיה סבור השטן שיום הדין עבר.

מנהג הוא שפוסקים מלתקוע שלשה ימים קודם ר"ה. וכן מה שמתחילין התורה בכראשית בשמחת התורה מטעם זה שלא יכוון מתי תחילת השנה ולא ידע לקטרג.

ומה שמשפמיין לסליחות קודם עמוד השחר משום דאמרי' פ"ק דע"ז אשר הקב"ה שט בי"ח עולמות בלילה ובשלש שעות אחרונות בבוקר שט בעולם הזה שנא' אליה ה' שונעתי ובבקר תפילתי תקדמך עכ"ל: \$ אלול וכן פרש"י שם ג"כ וירד ביום הכפורים להודיע לישראל שנתפפר עון העגל.

וע"ד זה בא"ח. ודרש מהרי"ל טעם התקיעה משנכנס אלול.

כדאמרינן משנכנס אלול מרבין בתשובה. וסמך לדבר ומל ה' "את" לבבך ואת" לבב זרעך ר"ת אלול.

ולכך תוקעין להזהיר ולהזריז העם לתשובה. משל למלך פשבא לצור על עיר וכן הצופה על המגדל פשרואה חגילות באים על עיר זרפם להריע לתקוע להזהיר העם שיהו עומדים על משמרתם.

וכן בא"ח. שאלו מקמי מהר"ש על חבורה הדרים בעיר ישוב אם יכולין לכנוף זה את זה להשאיר במקומו כדי להשלים מנין עשרה להתפלל בצניבור או להעמיד אחר תחתיו ומ"ש מהר"ם ע"ה דכופין בראש השנה אם בשאר השנה נמי כופין והשיב מהר"ש דדוקא בימים הנוראים בלבד כופין דאז אורח כל ארעא להתפלל במנין עשרה.

אָבֵל בְּשָׂאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה רְגִילִים לְהִתְפַּלֵּל יְחִידִים אִין כּוֹפִין לֹא לְהַשְׂאָר וְלֹא לְהַעֲמִיד אַחֵר תּוֹחֲתִיו. (סֵדֶר הַסְּלִיחוֹת מְנַעֲתִי מְלַכְתָּוּב דְּהַפֵּל כְּסֵדֶר הַמְּדִינָה מְשֻׁנֵּין): מְהֵרָ"י סֵג"ל דָּרַשׁ טַעַם הַיָּמִים דְּמִתְעַנֵּין קוֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשּׁוּם דְּלַעוֹלָם אָנוּ מְחַוְּיָבִין לְהִתְעַנּוֹת לְכָל הַפְּחוֹת עֲשָׂרַת יָמֵי תְּשׁוּבָה קוֹדֶם י"כ.

וּמִן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֵילָף לֹא תִמָּצָא דְּמִתְעַנֵּין פִּי אִם שִׁשָּׁה דְּהֶסֶר מִיְיָהוּ ב' יָמֵי ר"ה וְעֵי"כ וְשִׁבְתָּ לְהִכִּי תִיקְנוּ לְהִתְעַנּוֹת קוֹדֶם ר"ה לְהַשְׁלִים. וְלַעוֹלָם אִין פּוֹחֲתִין מִן אַרְבַּע יָמִים תּוֹחַת אַרְבַּע הַנּוֹ' לְכֹן כְּדֹאִיקָלַע ר"ה בְּיוֹם ב"ג אוֹ ג"ד אֶז מְקַדִּימִין לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם א' בְּשָׁבוּעַ שְׁקוֹדֶם הַשָּׁבוּעַ שְׁחַל ר"ה בְּתוֹכָהּ.

וְכֹן בֵּא"ח. דָּרַשׁ מְהֵרָ"י סֵג"ל כְּשִׁמְתְּעַנֵּין יִזְהָרוּ שְׂלֵא יֵאָכְלוּ וְלֹא יִשְׁתּוּ הַלֵּילָה דְּקוֹדֶם הַתְּעַנִּית כ"א בְּהַשְׁכָּמָה כָּל כָּף שְׁכָרוֹר לֹו שְׁעֵדִינֵין עֲמוּד הַשְּׁחַר לֹא עֲלָה וְכֹן בְּעָרֵב ר"ה שְׁדָרָף הַנְּעָרִים וְהַבְּתוּלוֹת לְאָכּוֹל קוֹדֶם עֲלוֹת הַשְּׁחַר יִזְהָרוּ בְּמֵאֵד שְׂיֵהָא עֲדִינֵין לֵילָה.

אֶכּוֹן שְׁבוּעַ רֵאשׁוֹנָה דְּסְלִיחוֹת דִּימֵי הַנּוֹרָאִים אִין נָכוֹן שְׂיֵאָכְלוּ כְּדָרָף אֲשֶׁר זְקָנִים וְזָקְנוֹת קָשָׁה עֲלֵיהֶם עוֹשִׂים. פִּי רוֹב פְּעָמִים כְּשִׁמְשָׁכְמִין בְּאוֹתָהּ שְׁבוּעַ לְסְלִיחוֹת כְּכָר עֲמוּד הַשְּׁחַר דְּהָא רַגַע קִטְנָה הוּא וְיָי יוֹכֵל לְעַמּוֹד עָלָיו.

וְהַרְוָזָה לְאָכּוֹל בְּהַשְׁכָּמָה טוֹב הוּא שְׂיִתְנָה מְקוֹדֶם פִּי אֵיתָא דִּיעוֹת בְּדִין זֶה אִם מְוֹתֵר אִם לֹאוּ וּבִתְנָאֵי זֶה מוֹצִיא נַפְשֵׁי מְפֻלְגָּתָא. אִמְהֵרֵי"ל דָּאִין לְהִתְעַנּוֹת בְּשִׁבְתָּ דְּתוֹף עֲשָׂרַת יָמֵי תְּשׁוּבָה וּבִשְׁנֵי יָמִים דְּר"ה נְאִית בִּיָּה פְּלֻגָּתָא דְּרַבּוֹנָתָא מ"מ הַמְּסַקְנָא דָּאִין צְוֹרָף הוֹאִיל נְאִיתְמַקְשׁ לט"ו דְּשִׁבְטָא בְּאַרְבַּע רֵאשֵׁי הַשָּׁנִים.

נְאִמְרִינֵן ט"ו דְּשִׁבְטָא שְׁחַל בְּיוֹם ב"ה שְׁקָבְעוּ בְּהֵן צִיבּוֹר תְּעַנִּית נְדָחָה הַתְּעַנִּית מְפָנִיו. נְאִי ע"פ שְׁהַמְּסַקְנָא דָּאִין מִתְעַנֵּין בְּר"ה מ"מ כְּתַב בְּסִפְרָא אַגְוֹדָה שְׂאִין לְמִלְאוֹת גְּרוֹנוֹ בְּיוֹתֵר שְׂלֵא יָבֵא לִידֵי קְלוֹת רֹאשׁ.

וּכְשִׁחַל ר"ה בְּשִׁבְתָּ כ"ע לֹא פְּלִיגוּ דָּאִין מִתְעַנֵּין שְׂלֵא לְבַטֵּל עוֹנָג שִׁבְתָּ. מְהֵרֵי"ל הִנֵּה מִתְעַנָּה בְּיוֹם שְׁנֵי דְּר"ה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

פִּי פַּעַם אַחַת הַתְּעַנָּה בּוֹ תְּעַנִּית חֲלוּם נְאִמְרָא שְׁכֹן קְבֵלָה בְּיָדוֹ מְרַבּוֹתִיו שְׁכָל מִי שְׁמִתְעַנָּה חֲלוּם פַּעַם אַחַת בְּר"ה צָרִיף לְהִתְעַנּוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כָּל יָמָיו. אִמְרָא מְהֵרֵי"ל דָּאִין חֲזִיבִים לְהַשְׁלִים הַתְּעַנִּית בְּעָרֵב ר"ה.

וּכ"כ תְּשׁוּבַת רַב הָאֵי גָאוֹן דְּגַם תְּעַנִּית דְּעֲשָׂרַת יָמֵי תְּשׁוּבָה אִין חֲזִיבִים לְהַשְׁלִים ה"ג לֹא שְׁנָא עֵינֵין ג"כ לְעֵיל. אִמְרָא מְהֵרֵי"ל שְׁכֹן רְגִיל הוּא לְהוֹרוֹת עַל תְּעַנִּית חֲלוּם בַּע"ש מְשָׁלִימִין מְק"ו דְּהָא שִׁבְתָּ עֲצָמוֹ מִתְעַנֵּין בּוֹ תְּעַנִּית חֲלוּם.

וְכֹן כָּל תְּעַנִּיּוֹת הַכְּתוּבִים הַקְּרוּיִם קְרִיאַת תְּעַנִּיּוֹת נְמִי צָרִיף לְהַשְׁלִים וְדִלֹא כְּמְהֵרָ"ם אֲשֶׁר פָּסַק דִּישׁ לְהַשְׁלִים עַד אַחֵר יְצִיאַת ב"ה. שְׂאֵלוֹ לְמְהֵרָ"י סֵג"ל אִם צְוֹרָף לְקַבֵּל הַתְּעַנִּית בְּיָמִים הַנּוֹרָאִים מְבַעוֹד יוֹם כְּשִׂאָר תְּעַנִּיּוֹת וְהַשִּׁיב שְׁמְהֵרָ"ם כְּתַב שְׂאִין צְוֹרָף.

שְׂאֵלוֹ לְפָנֵי מְהֵרָ"י סֵג"ל אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שְׁמִתְעַנֵּין מ' יוֹם קוֹדֶם יוֹם הַכְּפוּרִים הֵיאָף מְוֹתֵרִין לְהִתְעַנּוֹת בְּשִׁבְתוֹת וּבְר"ה. וְהַשִּׁיב שְׂלֵא כְּדִין עוֹשִׂין שְׁמִתְחִילִין בְּר"ח אֶלּוּל כְּדָרָף שְׁעֲלָה מַרְע"ה בְּפַעַם שְׁלִישִׁית לְקַבֵּל לוחוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת.

אף יקדימו להתחיל מט"ו באב ואילך ואל יתענו לא בשבתות ולא י"ט של ר"ה. ואין להקפיד אם אין כל הימים תוף מ' יום של מרע"ה.

שאלו קמי מהר"י סג"ל אף עושין בתענית חלום בערב י"כ. ואמר דיכול לאכול ויניח להיטיב לו חלומו.

וכן אי' בגמ' בר בריה דרבנא פולי שפא יתיב בתעניתא בר מעצרתא ופונר'א ומעלי יומא דכיפורים ופי' ראב"ה דבתענית חלום מייירי ואמר מהרי"ל הרוצה להתמיר ולהתענות יאכל סעודה המפסקת עם בני הבית.

ונגמא תענית חלום בערב ט' באב דצריה נמי לאכול סעודה המפסקת כדפי' שם. ואמהר"י סג"ל דמגמ' דלעיל נמי משמע אל להתענות תענית חלום לא בפורים ולא בשבועות תענית הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא.

הלכות תענית שאלו לפני מהר"י סג"ל אם מותר לשפסף פיו בקום ממטותו ביום התענית. והשיב דהוא אינו מונע מלעשות אף כופף צנארו שלא יזובו המים לגרון.

וח"ו לעשות פן ביום הכפורים. אמהר"י סג"ל גם אותם שלא שמעו שקבלו הצבור עליהן תענית בה"ב יכולים להכניס עצמן להתענות עמהן.

אמר מהר"ש יחיד המתענה מתפלל עננו אפילו בכור בערב פסח ולא סבירא לן כמ"ד אין היחיד מתפלל עננו כ"א בתענית ציבור אמר מהר"ש על אחד שאכל אגוז לזו שקורין (העזיל גיס) בתענית שא"צ להתענות יום אחר כשאומ' יום זה.

על אחד שטעה ואכל בעשרה בטבת הורה אליו מהרי"ל להתענות בה"ב. אמהרי"ל בתענית ציבור אומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו.

וכן מי שלא התענה יאמר ג"כ ואמר מי שבינה לקהל. פעם אחת גזר מהרי"ל שלא לאכול בשר בכל יום ב' עד ימים נוראים וחל ט"ו ביום ב' ולא רצה מהרי"ל לאכול בשר אע"ג דמתקרי י"ט דהא הוא במנין ארבעה ראשי שנים גמ' פ' בכל מערבין.

שבת אין מתענין בו שעות פירש"י שאסור להתענות בו קצת לשם תענית. ואמר שארי הח"ר משה ז"ל לפני מהרי"ל מכאן משמע מה ששוהין בריות סעודתן במקצת היום בשבת שחל בהן תענית מיתת אב ואם לא כדין הם עושים.

והורה אליו הרב וכן הורה אלי מהרי"ל נמי שלא לשהות סעודת שבת על תענית אמי שחל פעמים בשבת. וכן הורה מהר"ש ממנהגי מהרא"ק.

תענית שקיבל עליו היחיד צריה שיקבל עליו מבעוד יום ולומר בתפלת מנחה אהא בתענית יחיד למחר אדכריה רב יהודה לרב נחמן בריה יחיד שקיבל עליו תענית קובע ברכה לעצמו מתקיה ליה רב יצחק נפחא וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא א"ר יצחק בשומע תפלה.

אי שכח ולא אידכר אומר קמי יהיו לרצון דאלהי נצור. ומי שישב בתענית בשבת או בי"ט שאין בו שומע תפלה אומר עננו בסוף התפלה באלהי נצור ששמגיע לוייהו לרצון

מסתמא הואיל והתירו להתענות התירו נמי לומר ענינו דומיא דיום הפיפורים שהוא יום הדין בשם הקסיד ו"ל.

ובערב יום פיפורים מותר לישוב תענית חלום. ובלבד שיאכל סעודה המפסקת מבעוד יום.

אדם שהתענה בשבת לא יתענה באחד בשבת בתנופה אלא ימתין עד לאחר תנופה ויתענה אבל המתענה ב"ט משום חלום יתענה ב"ט שני. (הג"ה) ראב"ה פ"ב דאין להתענות תענית חלום בזמנה בשבת משום דאין אנו בקיאים בפתרון חלומות בזמן הזה.

מרדכי פ"ק דשבת ובו ביום אפילו בשבת. פ"א מוטב שיתענה אז לא יהא לבו דואג ויש לו יותר עונג מבאכילתו והר"ם פ"א שלא להתענות על חלום אא"כ רואהו תלתא זימנין.

ובבבבכות מסיק ליתב תענית לתעניתו עכ"ה. (הג"ה) ש"צ אומר ענינו בין גואל לרופא.

ויחיד אומר שמע קולנו עד ריקם אל תשיבנו. ואומר ענינו \$ אומר מהר"י סג"ל המתענה חלום בקולו של מועד או בר"ח חייב להתענות יום אחר לכפר על שענינה נפשו בימי האלו פדרף המתענה חלום בשבת צריך נמי להתענות באחד בשבת להתכפר שביטל עונג שבת: \$ עד בכל עת צרה וצוקה.

ואז אומר כי אתה שומע תפלת עמך ברחמים ברוך אתה יי שומע תפלה. ואז לא תבטל מעין פתיחה סמוך לחתימה.

וכן אומר מהרי"ל נמי. מהר"ם מחנכין התינוקות להתענות ב"כ בן ח' בריא בן ט' שאין בריא.

פיצד הנה רגיל לאכול בב' שעות אוכל בג'. בג' שעות אוכל בד'.

בן עשר פשאינו בריא משלים מדרבנן. בן י"ב משלים מדאורייתא עכ"ל סדר עולם.

וכן דרש מהר"ש דנוהגין לחנף הקטנים כגון אם הנה רגיל לאכול בג' שעות מאכילו בד' ודוקא בן ט' בבריא או בן י' בחלש. אבל פחות מכן ט' לא לפי שהוא מחלישו ביותר.

ואמר שכן איתא במימון. מצאתי במנהגים בער"ה אע"ג דנתפשט בתפוצת אנשכנו להתענות בו אין קורין ניחל לא בפקר ולא בערב.

אף בשאר תענית דשני ושמשי וישני שמתענין אחר החג קורין בקר וערב וניחל. אבל הספימו קהל להתענות בה"ב או יותר או פחות.

לא קורין בפקר כי אם פרשה דשבוע ולערב קורין וניחל. אבל קהל שהספימו להתענות בימי אגד"ו קורין וניחל ג"כ בשחר.

וצום הרביעי וצום השביעי וצום העשירי פשיט' דקורין וניחל בקר וערב. וכן בתענית אסתר.

אכן צום התמישי הוא ט' באב מיוחד לו קריאה כי תוליד בנים בפ' ואתחנן אמר"י סג"ל מה שרגילין ללכת לבית הקברות בתעניות. יש כמה טעמים בגמ' לומר שאם אין אתה מרחם עלינו לראות בעינוי תעניתנו הרינו מתים ח"ו.

ואמר דנראה לו טעם אחר משום דבבית הקברות מקום מנוחת הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נתקבלה ביותר על אדמת קדש. והמשמטח על קברי הצדיקים ומתפלל אל ישים מגמתו נגד המתים השוכבים שם אף יבקש מאת השם יתברך שימתן אליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר תנצב"ה.

דרך להתענות יום שמת בו אביו ולא היום שנקבר בו כי יש בני אדם המתעניין יום קבורה ולא יום המיתה והכל הוא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. אגודה פ"ג דשבועות וכן הורה מהרי"ל אם מת לו אב או אם באדר ונתעברה השנה השיב מהר"י סג"ל בתשובה דמנהג ש"ל להתענות באדר הראשון.

וראה מפטירת מרע"ה דאותו יום נהוג בעלמא באדר הראשון ופטירתו סמוך לניסן כדמוכח ספ"ק דקדושין. מילה בתענית ציבור הנהיג מהרי"ל ואל תפ"ר מניסן על המילה היתה אחד מן השלשה בניגון עקידה.

ופזמון אלהינו אל שדי בניגון כי הנה כחוקר. זכור ברית בפסוק זכור לנו וא"א תחנה. רק אומרים אל ארץ אפים ולמנצח ומטעימים כוס הברכה לקטנים: הלכות ראש השנה, בערב ראש השנה בהשפעה לסליחות נופלים לתחנון ובתפלת יוצר אין נופלים. (הג"ה) וא"ת לא יפלו אפי' בסליחות בערב ר"ה דמאי שנה מעי"כ ושאר ערב י"ט ושמה אותם שנוהגים ליפול משום שרגילים לסיים סליחות קודם עלות השחר.

דרש מהר"י סג"ל כל אדם ירגיל את עצמו תוך \$ (במגנצ"א) היו אומרים למנצח בערב ר"ה דשייך יום צרה משום התענית ואם יום ב' אומר אל ארץ אפים: \$ קרוב דראש השנה ויתפלל בפני עצמו בכוננה ואל יסמוך על הש"צ כי הוא אינו מוציא רק עמי הארצות ובני הכפרים וישובים שאינם יודעים להתפלל או חולים שאינם יכולים להתפלל מרוב חוליים וגם אם יאמר אדם לכונן ולשמך לש"צ אי אפשר בימים ההם דמאריכין בפיוטים ופעמים יפסיק שלא יאזין וישמע לש"צ ואין יוצאים עם ש"צ אא"כ המכונן לכל מלה ומלה וכן בא"ח.

וכל אדם יחזור וילמוד התפלה והקרובין מקודם להיות שגורים בפיו בר"ה בשעת התפלה. וכן ילמוד בניו ובני ביתו סדר התפלה ויריצם סדר הברכות ומלכיות זכרונות ושופרות כדי שלא יצטרך בר"ה להפסיק בין גאולה לתפלה להראות להם אז הסדר כי צריכא לסמוך גם בי"ט גאולה לתפלה.

ושאל הר"ר זעלמלין (מערפורט) ז"ל את פי מהרי"ל לפי מדרש דבתו' דברכות דגליף מצורי וגואלי וסמיה ליה יענה ה' ביום צרה. ביום טוב גמי ליפא צרה והשיב לו דבאשיר"י משמע דבעי לסמוך גם ביום טוב גבי משיב הרוח דאין לש"צ לקודמו בין גאולה לתפלה.

והטעם דאין סומכין ידוע לבעלי קבלה ושייף דוקא בשבת ולא בי"ט. או שפא דוקא שבת ליפא צרה דלא ירד בו מן משא"כ בי"ט למ"ד מיהו הך דאשיר"י אין כ"כ ראיה דשפא אית ליה דנמי בשבת יש לסמוך לפי מה שבמדריך משל לעבד שהפליג בשער המלך כו'.

דרש מהרי"ל מנהגא הוא בישראל לרחוץ ולגלח וליתול צפורנים בער"ה להטהר נגד יום הדין. שפן איתא במדריך שאנו מראים את עצמינו שאנו מוכתים באל רחום שמכפר וסולח לעונותינו.

לכן מראים את עצמינו שמחים בנקיות ובטהרה ולא עצבים ומגנולים פאבלים. ודרש שכל אדם ילך לבית הקברות להשתטח על קברי צדיקים בערב ר"ה ובמקום ספנה אין צורך.

וְדַרְשׁ כֵּל מַה שֵּׁיתֵן צְדָקָה לְעֵנִיִּים בַּעַר"ה יתן בעניי פה. וכן פל צדקה.

והנחתני מעשר שלחן לעשות גרות להדליקם בשעת התפלה שלא פדין עושין כי המעשר שייף לעניים ויתן להם הצדקה בשחר כדי שיוכל לקנות צורך לי"ט. ואם העני מורגל להרבות סעודה אל יאמר אדם מה לי לסייע לפזרן הזה דכ"ש שמצווה אתה להרבות אליו לסייעו דכתיב די מחסורו ועובדא דרבא גבי פטומי ויין ישן.

זמן שמברכין בליל שני דר"ה דרש מהר"י סג"ל דאית בו פלוגתא דרבננותא יש פוסקי שיעשה כל הקידוש אכוס יין ישן ולא אתירוש דהא התירוש אינו מוציא את היין מברכתו כדאי בירושלמי בא לו יין ישן בתוך הסעודה יברך שנית אע"פ שפבר בירך על הקדש.

וכיון דיין היין קובע ברכה לעצמו חשוב הוא ומקדם לקידוש. \$ והי לה גופא דעובדא במסכת פתובות פ' מציאת האשה גבי רבא דעני א' הנה רגיל בתרגולת מפוטמת כל יומא.

א"ל רבא לא חיישת לדוחקא דציבורא א"ל אטו מדידהו קאכילנ' מדרחמנא קאכילנא דתנינא עיני כל אליה ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו. בעתם לא נאמר אלא בעתו מלמד שכל אחד וא' נותן לו הקב"ה פרנסתו בעתו אדהכי אתא אחתיה דרבא דלא חזי' ליה תריסר שני.

ואת' לי תרגולת פטומי ויין וישן אמר מאי דקמא א"ל נעניתי לה קום אכול עכ"ל הגמ': \$ וכשמגיע לומר זמן אז יתפוס כוס יין חדש בידו ולא נהירא מנהג זה. אף יניח כוס יין החדש לפניו על השלחן ויתן עיניו בו באומר זמן וכן פירות חדשי שרוצה לברך עליהם זמן יהיו מונחין לפניו ויצא עליהן בשחתינו אחד וכן בסימן אשיר"י במסכת ר"ה.

וראיה דלא צריך להחזיק דבר החדש בידו כשאומר זמן דהא כולי רבנותא פסקי דבעי לומר זמן בליל ב' דר"ה גם אם אין לו שום דבר חדש וגם הוי בזוי מצוה להסיר כוס הראשון מידו ליתול השני ואם יתפוס כוס יין החדש בידו השנית אין להקפיד.

וכן איתא בהג"ה (במנהגי מהרא"ק) וז"ל כשלוקחין תירוש בליל שני של ראש השנה בשביל שהקנינו אז שנייה הקידוש וב"פ הגפן לברך על היין ישן וכשיגיע לומר זמן אז לוקח יין חדש בידו השני ומברך פה על שניהם.

ונר' ראיה לדבריו דביום הפיפורים אנו מברכין זמן בלא פוס והיינו משום דזמן אומר על פל דבר אפי' בשוק עכ"ל, וכן דרש נמי מהר"ש אכן מהר"י סג"ל הסכים בדרשתו ליתן עיניו בו ודיו כדפי' לעיל ואמר דאין פל אדם חייב לשמות משמים אף יין החדש יתן לבני ביתו שלא תבטל ברכתו.

מעשה שאמר מהרי"ל בליל שני דר"ה להביא יין חדש לבה"כ והיו מקדשין על יין חדש. ושמש העיר הנה עומד אצלו וכוס יין ישן בידו ונתן המקדש עיניו בו.

ושאלו את פי מהר"י סג"ל מאי שנא דבבית יעשו להפך כדפי' לעיל והשיב מהרי"ל דשאני הכא דהיינו החדש עיקר משום התינוקות דלכם נגדר אחריו. אבל בסעודה יין ישן דעתם נוחה הימנו לכן מזמן הואשם לברכה.

אמר מהרי"ל אין זמן של קידוש מצי פוטר מזמן דשופר. משום דקידוש דרבנן ושופר דאורייתא ואין דרבנן פוטר דאורייתא.

מנהגא הוא לאכול אחר הקידוש בליל ר"ה תפוחים מתוקים בדבש. ומהר"י סג"ל הנה מברך ב"פ העץ על התפוח ולא יותר ואמר איכא דעות אם הדבש עיקר או התפוח והסכים בדעתו שהתפוח הוא עיקר משום שבכל מקום שהזכירו רבותינו טיבול זה תפשו בלשונם נוטלים התפוח וטובלים בדבש ולא מישתמיט שום אחד מהן לומר אוכלים דבש עם תפוח ומשמע שהתפוח הוא עיקר דוגמא טיבול דמרור בתרוסת דפסח דגם כן המרור עיקר.

ע"כ לא צריך כי אם ב"פ העץ על התפוח ולא שהפל נהיה בדברו דדבש. וטעם דאוכלין דברים מתוקים לומר שיגזור הקב"ה עלינו שנה טובה ומתוקה.

וכן בלשון א"ח באשכנז רגילין בתחילת הסעודה לאכול תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה. ומהר"י סג"ל דרש דטעמא כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בפתובים כתוב בתורה שם שם לו חק ומשפט ור"ה הוא יום המשפט וסמיה ליה וימתקו המים.

ר"ל ביום המשפט יאכלו מתוקים. בנביאים שנוי גבי אביגיל כתיב ויהי בעשרת הימים וימת נבל וכתיב בתריה ונבל יין ומתוקים ובעשרת הימים היו עשרת ימי תשובה.

אי נמי מהכא דכתיב על יום טוב באנו וארז"ל דהוי ראש השנה וסמיה ליה דהביאה לזוד דבילה וצימקים שהם מיני מתיקה משולש בפתובים בספר תהלים כתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדיו וסמיה ליה ומתוקים מדבש ונזפת צופים.

משפט ר"ל יום דין דר"ה. אי נמי מהכא כתיב תקעו בחדש שופר גו' וסמיה ליה ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעה וכתיב גבי' אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט.

פל זה מורה על ר"ה יום המשפט. וכן בספר עזרא כתיב בחדש השביעי אכלו משמנים ושנתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו.

ואמרה"ל שאין טעם א' המבואר לעיל מספיק לבדו דעדיין מ"ט למיכל תפוח והא איפא
כמה מיני מתוקים טפי. ויש ליתן טעם דרומז לשדה של תפוחים הידוע למקובלים ויאמר
ראה רים בני פרים השדה.

דרש מהר"י סג"ל דמצוה לאכול בליל ר"ה ראש של איל זכר לעקידה ולמען שנהיה
לראש ולא לזנב. והוא נהג לאכול בשר הראש עם דבש.

ונוהגין לאכול (פרתי) שקורין (לאו"ד). ומהר"י סג"ל נהג לאכול קישואין כי הוא מקרר
ומונע מהרגל דבר והיה מברך עליו שהחיינו ולא ב"פ האדמה דדבר הבא תוך הסעודה
הוא.

אמרה"ל למה שנוהגין לילך בר"ה אחר הסעודה אצל ימים ונהרות להשליך במצולות
ים כל חטאתינו. משום דאית' במדרש זכר לעקידה שעבר אברהם אבינו בנהר עד צנארו
ואמר הושיעה ה' כי באו מים עד נפש.

והוא השטן שנעשה כמו נהר לעכב אותו מן העקידה. ומהר"י סג"ל נהג ג"כ להלך אצל
הנהרות ואמר פשהולכין אל הנהרות ביום טוב אל יוליכו עמהם שום מזון כדי לזרוק
אל הדגים שבנהרות להראות להם לשמח בהן דאית ביה חלול י"ט גם אם ינדמן לו גוי
אצל הנהר אל יקח ממנו לחם להשליך אל הדגים משום דמוקצי' הם לישראל משום
דמחוסרין צידה ואין מאכילין בי"ט אלא לדבר הראוי לו.

א"כ הנושא מזון עמו תרתי ריעותא עבדי דנושא חוץ לעירוב ומאכיל אל המוקצה. וכ"ש
כשחל ר"ה בשבת דאין להעשות וכבר כתוב ג"כ לעיל ר"ה שחל ה"ו והוא דורון
לישראל ביום ה' והני חשש מחובר או צידה וכן ביצה הנולדת בראשון.

אמרה"י סג"ל אותו דורון אסור עד מוצאי שבת דר"ה פיומא אריכתא דמי. ודוקא
לחומרא עבדינן יומא אריכתא ולא לקולא שלא יאמר הואיל והו קדושה אחת אעסוק
היום לצורך מחר.

דאז הני מיכל אף יהא דבר יום ביומו פשאר ימים טובים דגליות לחומרא: תשרי ראש
חדש שלו הוא ראש השנה ואין ראשון שלו רק באחד דימי בגה"ז דלא אד"ו ר"ה וסימן
שלו זה או"ד מצל ואין מברכין חדש שלו בבה"כ דכתיב גבי' בכסא ליום חגנו והוא מלך
שבו המועדים.

ושני הימים כחד יומא אריכתא נחשבים דוקא לחומרא פדאפרש לקמן בעז"ה. ולעולם
קורין פרשת נצבים קודם ר"ה וסי' קומ"ו ותקע"ו.

ותקופה נופלת בתשרי. בשחרית דר"ה הנה רגיל מהרי"ל לאכול (פרתי שקורין לאו"ד)
ולא בירך עליו דמחמת הסעודה בא וכן נהג לאכול קישואין.

ואם חדשים הן לו הנה מברך שהחיינו ותו לא מידי ושמא משום דקישואין מקררין
ביותר ורגילים לאכול בר"ה דמונעין מהרגל דבר. אמרה"ל דיש רבותינו אומרים שירי
עצי אש מיום ראשון אסורים להבעיר בשני כמו ביצה שנולדה בזה אסורה בזה.

והקשה מהרי"ל מאחר דבי"ט של גליות הנשאר מהבערה שחרית מותר בצדדים באותו
יום. א"כ הכי נמי ממה נפשך יהא מותר בשני אם הן קדושה אחת.

ואם שתי קדושות מפל שפן יהא מותר: מפי מהר"י סג"ל בכל מלה. דקדוק הלכות תפלה
תפלת ראש השנה מלה תר תי"ו בקמ"ץ ולא בפת"ח.

בכל מה יפעל ב' בפת"ח ולא בשו"א המליכוהו ה' בחיר"ק ולא בפת"ח. אראלי ל' בדג"ש
וא' בפת"ח ולא בציר"י.

מדין גמור הג' בקמ"ץ ולא בשו"א. המ"ם בשור"ק ולא בפת"ח.

אלהים חיים ומלה מ"ם סגו"ל. נפקדה ק' בשו"א ולא קמ"ץ וכן נזכרה.

בשבת אומר זכרון שופר אפתנו. \$ במגנצא ב' ימי ראש השנה ניום הפורים אומר
קדיש ראשון בנגיון כל קדיש ראשון די"ט.

מהר"י סג"ל הנה רגיל להיות בכל שנה ש"צ ראשון של ר"ה וי"כ כל היום והנה מעמיד
חשובים אחד מימינו וא' משמאלו בר"ה ניום פורים פדאי"תא בא"ח בהלכות י"כ דוקא
וכן רגיל להיות ש"צ בליל ט' באב וכן בהושענא רבה ופעם אחת נטל הס"ת מיד הש"צ
בשמיני עצרת לתת מי שפירא לקהל על מתנת יד.

ואיחרו הס"ת בידו והצבור בקשו ממנו שהוא יכנסנו ויתפלל תפלת הגשם. וכן עשה.

בר"ה מתחיל המלה היושב. ואמהר"י סג"ל יתחיל בתשאי וילך וירים קולו במתון פדי
שישמע במורא ובאימ' וש"צ יחזור ברוח אפה דישתבח.

וכן לעלם ולעלמי עלמאי דיהא שלמא וכופל לעילא בקדיש: \$ וכשחל ראשון בשבת אז
מדלגין תעי"ר ותרי"ע. ואדרת ממלכה.

מלה ממלט מרעה. ואאפיד נזר.

ומתחילין ביום שני שמו מפארים וכל אותן חרוזות. ואדר והוד.

וכשמגיע לחרוזה עמוסא מדלג עד קרית משוש. ישפוט תבל והוא באחד אמן לפועלי
צדק עד אדון אם מעשים.

דכל אלו הפיוטים נוגמת איך דמדלגין וממחרת ביום ב' אומר במקומ' מה שדילג היום
עד אדירי איומה. אאפיד.

א' פת"ח ולא בסגו"ל. הפ"א בחיר"ק ולא בחול"ם.

אדירי איומה יו"ד בשור"ק ולא מלאפו"ם. ותפלתם באהבה ולא אמר מהרה.

שבכל יום ערב ובקר ולא אמר עת. באהבה רבה הנה אומר הגדול הנורא ולא אמר
הגבור.

והאר עינינו במצותיה ונדבק לבנו במצותיה. ואם שבת א"א אבינו מלפנו וכן אם ר"ה
ה"ו א"א אבינו מלפנו בע"ש במנחה ולא במה מדליקין ובמגן אבות אומר המלה הקדוש
שאין פמוהו אמהר"י סג"ל שיש לומר ותודיענו בליל ר"ה שחל במוצאי שבת אע"ג
דכתיב בו מועד ונחגיגת הרגל מ"מ מנהגנו לאנרו הפל בלי שום דילוג וכ"כ בא"ח פי
היכי דאמר במוצאי י"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה דאמרי' פי סדר
הבדלות הוא מונה הכי נמי סדר התקון הוא אומר.

אין אומרים בר"ה ובראשי תדשיכם ולא והשיאנו. בק"ק נויִרמייזשא נהגין לומר מעריבים הלילות דר"ה משא"כ בכמה קהילות ואמרי"ל דתלי באשלי רב רב רב דוירמייז"א נהגין אחר הרוקח אשר שם מנחות כבודו ז"ל.

ואזיל לטעמיה דבערב ר"ה מתעניין ומשלימין. וע"כ מאריכין במעריבים עד תשיכה ובשאר מקומות נהגין ע"פ שאר רבותינו דאין משלימין.

ואגב שמאריכין בליל ראשון ג"כ עושין בליל שני דיש מתעניין נמי בר"ה אם איבע לוי תענית חלום. ועוד שלא בשלו הנשים מבעוד יום ראשון על השני דלא אמרי' דקדושה אחת הן כי אם לחומרא.

לכן צריכין גם בר"ה להמתין עד הלילה ונקא. בי"ט דגליות מנהג הוא לפתוח התיבה כשמתחיל ש"צ תפלת י"ח וכשמגיע לקדושה נועלין וטרם שאומר לדור נדור פותחין.

והפגנים פשעולין לדוכן נועלין וכשיורדין פותחין לומר אבינו מלכנו ובסיומנו נועלין עד שיוציא ס"ת לקרוא. וכן בתפלת מוסף.

מהר"י סג"ל הנה עומד בתפלתו בכפיפת הראש אף פשהתפלל ביחיד בינו לעצמו מה שלא עשה כן בכל השנה והנה שוחה בכל פעם שמזכיר ירושלים. כי מקדישה בקדושתה ולא בקדושתה.

תגיד ליעקב דבר חק הד' בקמ"ץ ולא בשו"א. כל תיבה שמסיימת לה מה לה הנה אומרו בסגו"ל.

אגודה אחת א' פת"ח ולא סגו"ל כעשן תכלה בכ"ף ולא בעשן בבי"ת. הנה מאריה בזכרנו בו לטובה.

ויפקדנו בו לברכה ביעלה ויבא. וכן הנה מאריה מאד פשאומר אתה ולפי הנר' הנה מכון למדת אתה \$ (במגנצ"א) אומרים מסוד חכמים ומסיים פני מלה מלכי המלכים ואדוני האדונים.

(בוירמייש"א) מסיים מלה מלכי המלכים מלא רחמים: \$ הידוע למקובלים מנהגי מהרא"ק מה שלא יסד הפייט לומר חי וקיים בקרובך דר"ה משום שבסדר נאמתחנן פתוב אחד אומר השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת ובסוף הסדר פתוב כי מי כל בשך אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמנונו ויחי.

ובפסוק ראשון לא נאמר אלהים חיים אלא כף הטעם לפי שבאותו פסוק שנאמר בו אלהים חיים מסיים נמי כמנונו ויחי. פלומר מתי שקראת אותנו חיים ג"כ אנו קוראים אותה אלהים חיים ובר"ה אנו תלויים ועומדים עד י"כ.

ונה לחד טעמא שא"א הלל בר"ה לפי שנא' בו כי הצלת נפשי ממנות ואין יכול לומר כן בר"ה אף קשה צדיין יאמרו אותו בדילוג כמו בר"ח ואז יהנה אותו פסוק מדולג. אלא טעמא אחרת איתא בגמ' שמישיב הקב"ה למלאכי השרת איפשר אשר המלה יושב על פסא דין וספרי חיים ומתים לפניו פתוחים וישאל יאמרו שירה.

מה שאנו אומרים בר"ה עושה השלום ובשאר ימות השנה אומר מברך את עמו בשלום.
לפי שעושה בגימ' ספרא"ל והוא מלאך הממונה על הכתיבה.

ואנו מזכירין אותו עמה שיכתוב אותנו לחיים טובים ולשלום. מפני מה א"א זולת בר"ה
לפי שהעולם עומדים בדין ואנו מזכירין מדת הרחמים.

ובאמת ויציב תיקנו אמת שנרמז בבראשית ביום ראשון ברא' אלהים לעשות'. בשני
ויברא' אלהים" את".

וכן בכל הששה ימים לכן אין להפסיק ביניהם ביום זה כי אנו מזכירין כל יום ר"ה מעשה
בבראשית. טעם אחר קרובץ מלא ל' "קול" רנה "וישועה" באהלי "צדיקים ואין שמחה
בר"ה עכ"ל מהרא"ק.

אמהר"ש מאושטרין בקדוש בליל שני בר"ה אע"פ שהוא בחול אומר זכרון תרועה
מקרא קדש. וגם באתה בחרתנו אומר בן.

ואמהר"ש כי לא תמצא בענין אחר בקרא דאמור דסמיה גבי מקרא קדש אלא זכרון
תרועה. ומה שפירש הפייט אם בחול בפאכם יום תרועה יהיה לכם הוא קרא דפנחס והכי
פ"א אם יבא בחול אז יש לתקוע.

אבל אין הפי' שיאמר יום תרועה וראיה לדבר כי בכל המתזוירים תמצא כתוב באתה
בחרתנו זכרון תרועה. ושמעתי שכן הוא בספר אמר"ל שכן ראיתי בספר אגונדה במס'
סופרים דבחול אומר יום ובשבת זכרון וכן היה נוהג מהרי"ל.

מילה בר"ה דרש מהרי"ל אין למול אחר כל התפלה כמו בשאר השנה. רק אחר קריאת
התורה קודם תקיעת שופר.

וכן העיד במנהגי מהרא"ק א בא"ז וזכר לדבר זכור ברית אברהם ועקינת יצחק וכן
בעצמי ראיתי בימי מהרי"ל מעשה במגנצ"א ואח"כ בתפלת מוסף בפסוקי הזכרונות
פשאמר כי אתה זוכר את כל הנשפחות כו' התתימה היה אומר הפזמון זכור ברית ואח"כ
סיים בא"י זוכר הברית.

וכן במרדכי גדול וספר א"ז. קורין בר"ה בסדר וירא וה' פקד.

באשר צנה אנתו אלהים א'. ויגמל את יצחק ב'.

באשר הוא שם ג'. אשר מארץ מצרים ד'.

ימים רבים ה'. ואם הוא שבת מסלקין עוד יקרא לה זרע ד'.

ויכרתו שניהם ברית ו' והשאר כדלעיל. למפטר בפנחס בחדש השביעי.

מפטר בתחלת שמואל ניהי איש אהד: דרשות אמרי שפר. ממהר"י סג"ל בהלכות שופר
דרש מהר"י סג"ל הכל חייבין בשופר בין קטנים בין גדולים.

אכן נשים פטורות דמצות עשה דזמן גרמא הוא. אף שמכניסין את עצמן לחיוב והואיל
שמחייבין את עצמן צריכין להזדרז לתקן צרכיהן הן בתכשיטין הן בתבשילין להיות

פנויות לבא בית הכנסת ולהיות שם לשמוע קול שופר ואל יטריחו את הצביבור להמתין אחריהם.

ואמר שבמדינת אושטריי"ך היו נוהגות הנשים לבשל בערב ר"ה על ראש השנה ויהיו בר"ה פנויות בבה"כ וביוצאה מבה"כ הוחזמו המאכל ויכוננו כולם שיהיו בבה"כ הנשים והבתולות לשמוע התפלה והתקיעות מראש ועד סוף וכן נהגינו עתה.

והואיל והנשים הכניסו את עצמם בחיוב התקיעה נכון הדבר. אם יכולין בשום צד שיניחו התינוקות בבית כדי שלא יפסיקום משמוע קול שופר דאין יוצאין אא"כ במכוננו לשמוע קול שופר מראשון ועד סוף.

ולפיכך גם אם התוקע מאריך בתקיעות יותר מן השיעור אל יאמר אדם כבר שמעתי את השיעור מה לי באריכות קול. אף חייב לשמוע את הכל.

אכן האנשים אשר מחוייבין בדאורייתא בתקיעת שופר לא יחזיקו כלל התינוקות אצלם בעודן התקיעות שפא יבטלום משמיעת קול בראותם תחבולות התינוקות. ואמרה"י סג"ל שנסגבה פליאה בעיניו מאין בא שנהגו המנהג הרע הזה להוליך התינוקות לבה"כ לשמוע הם קול שופר בשלמא בקריאת המגילה עבדינו משום שמחה והקא מאי.

תינוקות קטנים שהגיעו לחינוך מצוה לחנכה. ואם אי אפשר לאשה להניח את בנה בביתה אז יותר טוב להחזיקו אצלה בבה"כ הנשים דאינהו אינן חייבות כ"כ כאנשים אכן המנחת בנה בביתה הרי זו משנפחת דהכניסה את עצמה לחיוב וגם אנו מברכינו למעניהם על תקיעת שופר.

דרש מהרי"ל יזהרו כל העם שלא להקיא בשעת התקיעה וכן בנהירנא שקו' (ראוישפריז) למען ישמעו את הקול שלם ולא יפסיק כמלא נימא ואיפא בזה דיעות אם תחילת הקול עיקר או סופה ע"כ.

כל דבר המביא לידי פיחה וניעה אסור לאכול בר"ה ומטעם זה יש נזהרין מלאכול אגוזים בר"ה קודם התקיעה משום דמרבם ליחות וכן יזהרו שלא ישיחו שיחת חולין מתחילת התקיעות דמינושב עד סוף תקיעות דמעומד כדי לצרפם להדדי וכן בא"ח.

אכן דבר השייך לתקיעות ולתפלה ראשון לישא וליתן איש עם רעהו דלא מתקרי הפסק: דרש מהר"י סג"ל התוקע יזהר בעצמו שאל ישען את עצמו בשעת התקיעה דהא צריכה להיות מעומד דכתיב גבי תקיעת שופר לכם כמו בספירת העומר ואם יסמוך על זרועו להחזיק פתח הקול מ"מ יזהר שלא יסמוך כל כך פי אם שאילו ינטל משענתו שלא פול מעמידתו וכן הדין לתפלה ולחליצה ובכל מקום שצריך להיות מעומד וצריך להפוך פי השופר למעלה משום שנא' עלה אליהם בתרועה.

אמרה"ל יכונן התוקע להוציא את כל השומעים קול השופר גם אם יש אליו אויב או שונא בצבור יכונן את לבו להוציא את ידי חובתו דבעינן את פנונת שומע ומשמיע ש בא"ח. דרש מהרי"ל מצוה הוא לתקוע בשופר של איל לעזרר את זכות העקינה ולרחם בשבילה עלינו וכן בא"ח.

ואמֵהָרִ"י סג"ל ע"ה הָא דְאִמְרִי צִיפְהוּ זָהָב אָסוּר לְתַקְוָע בּוּ הֵינּוּ טַעֲמָא דְאִין קְטִיגוֹר
שֶׁל זָהָב שֶׁעָשׂוּ מִמֶּנּוּ הֶעֱגֵל נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר וְהַשׁוֹפָר נִכְנָס לְפָנָי וּלְפָנָי פְּדִרְךָ כ"ג בְּיוֹם
הַכַּפּוּרִים.

מהרא"ק צריף להפוך פי השופר לצד ימין ושם השטן דכתיב והשטן על ימינו והתפילין
דבצד שמאל מגינין שם. והשופר מערבב את השטן שנגמר אין שטן "ואין פגע" רע
ר"ת שופר פלומר מתי שתוקעין בשופר אין שטן ואין פגע רע תקיעת שופר אין צריף
מגן פי זה הפלל כל דבר דאורייתא א"צ מגן.

בקו"ל שופר בגימ' בקר"ן של א"ל והקריאה במקום א' שחסר. מכאן ראיה ששופר של
מין אחר פסול.

מברכין על תקיעת שופר. ול"נ דצריף לברך לשמוע בקול שופר.

וי"א קול שופר. וכן המנהג דאי לתקיעת שופר א"כ הנה משמע מצוה פדאמרי' פ' במה
מדליקין דמברכין להדליק נר ש"מ הדלקה מצוה והכא ליכא מצוה בתקיעה רק בשמיעה
פדאמר התוקע לתוף הבור או תוף הדות אם קול שופר שמע יצא ואם לאו לא יצא.
חפ"ת.

מהרי"ל הנה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע
בקול שופר: זמן וכדאי קלע יום ראשון בשבת מברכין זמן בשני. הואיל ואין תוקעין
בראשון.

אכן כששניהם בחול מברכין זמן בראשון ולא בשני. גם לא יברך בשני זמן אפי' בלחש
בשעה שעונין הצבור אמן דדוקא במגילה עבדינן הכי וכן באגודה פ' אחרון דר"ה ופ"ק
דמגילה: זה הסדר מן השלשים קולות תקיעה שברים תרועה תקיעה תקיעה שברים
תרועה תקיעה תקיעה שברים תרועה תקיעה שברים תקיעה תקיעה שברים תקיעה תקיעה
תרועה תקיעה גדולה אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניו: הלא כן בשבת דאין תוקעין
א"א אשרי העם: אשרי יושבי וכו': כתב ברוקח מאי שנא שופר דעבדינן מפח ספיקא
אי גנזי גנז אי ילולי ילילי מה שאין כן בשאר המצות.

הקשה מהרי"י סג"ל ונהלא פמה מצות עבדינן הכי כמו תרי ימים טובים מפח ספיקא
וכה"ג הרבה. ואמר דנר' לו ליישב כמו שאמר רב האי בתשובה באשר"י דהכי פי' מאי
שנא דעבדינן תרועה ושברים מפח ספיקא ונהלא אם האחד אמת אין האידך פלום ואפ"ה
עקרינן שבות י"ט ועושין את תרנוניהו.

אמרי"ל שפסק בא"ז שופר הבא מחוץ לתחום בר"ה מותר לתקוע בו באותו היום ודווקא
נמי כן בא"ח. ואמר מהרי"ל שדין זה לא נמצא בשום פוסק יותר אף שאר פוסקים דברו
מלולב ואתרוג דאתי מחוץ לתחום.

וכן ראיתי מעשה במהרי"י סג"ל שהוא בעצמו תקע במגנצ"א בשופר של איל שהובא בו
ביום (מערפורט) מחוץ לתחום. אמרי"ל ה' דאמר כל שנה שאין תוקעים בתחלתה

מריעים לה בסופה היינו דוקא שאם מזידין שלא לתקוע אבל אם נתבטל התקיעה מחמת אונס לא יאונה להם כל און.

אמר"י סג"ל מה שתוקעין ומאריכין בתרועה יותר מאשר פסקו רז"ל אין בזה נפקותא דלא נתנו חכמים שיעור רק שלא לפחות מיני' וכן בא"ח. והנה מהרי"ל מתמי' אמאי לא רגילין לעשות יותר מג' שברים באשר עושין בתרועה ודוק.

ספר לנו מהרי"ל מעשה שהוא בא ליישוב אחד והנה בי' ימי תשובה ולא היו שם עשרה למנון שרובם ברחו מהתרגשות הדבר ב"מ. ושאל הרב את פי הנוטרים היאך שנהגו בתקיעות בר"ה והשיבו היינו מתפללין תפלת מוסף ומתי שהגענו במקום שתוקעים בצבור מעומד אמרנו לתקוע שיתקע.

ואמהרי"ל דשלא כדן עשו דאיכא בהדיא במסכ' ר"ה שאין ליחיד לתקוע אלא שלשים קולות דאנו תוקעים מינשב פסוק בלי הפסק. וכ"פ באלפס דאסור ליחיד לשמוע הקולות דמעומד בהפסק על סדר התפלה דאין תוקעים אותם כי אם בצבור.

אמר"י סג"ל דכתב באשיר"י בשם הרמב"ן חידוש אשר אין נמצא בשום חיבור יותר ונ"ל שופר שנסדק לארכו פסול. כי מאחר שנסדק לארכו מעט פשתוקעין בו נתקרא לגמרי מחמת חנוק הקול קראיתי במהרי"ל שפסל שופר נסדק לארכו מעט.

אמר"י מה שהפוקרין הם הפוקרין על הפסוק ביום ההוא יתקע בשופר גדול מאי שופר גדול ונראה לו ליישב דר"ל בקרו של ימין של איל יתקע בו הקב"ה לעתיד והוא גדול יותר מדבשמאל.

אם לא היה שם תוקע אלא מהרי"ל אז היה תוקע בעצמו אע"ג שהיה באותה שעה ש"צ וגם על סדר דברכות דמעומד ואמר מה שאמרו חכמי' שאין לש"צ לתקוע שמה יטרף בתפלתו אכן הוא מןבטח בעצמו לחזור לתפלתו ולא יטרף והיה נשאר עומד במקומו קודם העמיד והיה תוקע קולות דמעומד ולא הליך על המגדל כשאר תוקעים פשתוקעין על סדר ברכות דמעומד.

אמר מהר"י סג"ל דלהכי מאריכין בתקיעה אחרונה ונקראת תקיעה גדולה למען ישמעו העם וידעו שסיימו הקולות ויאמרו אשרי העם יודעי תרועה. והראיה בפסוק במשנה ה'יובל הפה יעלו בהר נמצא שמשרכת הקול סי' סילוק שכינה ורשארין לעלות ה'ה' לא שפא.

אמר מהר"ש שמהר"ם פסק וכ"כ בהג"ה במיימון שכ"כ רא"ם וכ"כ בתשובת גאונים שברוקח שלא לתקוע לנשים יולדות אחר שיצא פכר מבה"כ כי דומה קצת למלאכה עכ"ל. אכן אנו נוהגים פסוק המצות וכאשיר"י שמתירין.

וכן הורה מהר"ש לעשות מעשה ולתקוע אחר שיצא מבה"כ כמו שפסק האשיר"י ודלא כהג"ה במיני'. וכן דרש מהר"י סג"ל ואמר דאין לתמונה מפני מה עבדינו ומברכין עוד דהא עיקר תקיעת יחיד לא נתקבלה לרצון רק אחר חצות היום אבל בתלת שעות קמייטא אז הקב"ה יושב ודן את העולם ואם בא היחיד לתקוע אז פן ח"ו מיפק דינא עליה ונטרד דלא דמי יחיד לצבור.

וכן איתא בפ"ק דע"ז יחיד המתפלל מוסף בג' שעות ראשונות תפלתו נדחה ה"נ בתקיעה
אכן הציבור נתקבלה בכל קראנו אליו. וכן בא"ח.

ואם קשה על היולדות להמתין עד שיצאו מבה"כ אז מותר לתקוע לה מיד אחר שתקעו
בה"כ. אמר"י סג"ל אם יודעת האשה לברך תברך היא בעצמה ואי לא יברך התוקע
בשבילה.

מהרי"ל הנה אומר באבינו מלכנו סלח ומחל לכל עונותינו ולא אמר מחל וסלח. משל
כותי מתחילה מעט והולך ומוסיף כף סליחה קטן ממחילה.

אכן אומר פתבנו בספר מחילה וסליחה. ואמר דהספר נקרא בשמיה מחילה: מוסף
כשאמר שבת מגדל עזן שם הגדול הנה מרים קולו ביותר ואמר שם הגדול בכל כחו.

שוע אערוך ולא שבת. מלכות ועזן ולא כבוד ועזן.

דרך ענותו בקמץ הוי"ו ולא בשו"א. (במגנצ"א) הוי אומרים כל שנאני קודם מלה עליון.

וקודם מלה א לא אמר ובכן ה' ימלוך לעולם ועד. לשליש ש' בקמ"ץ ולא בשו"א.

תשיב לנדן ל' בשו"א ונ' בציר"י ולא בחיר"ק ושו"א. גלה בזכרון הגימ"ל בשו"א ולא
בפת"ח.

אסומה טלולה גשומה לפתותו בשופר זה ר"ה. כמה יעברון.

מי יושקט יושלו. י"א מי ינוע.

מי יורם מי ישפל. ותשובה ותפלה וצדקה ודלא פסדר קראי.

ואמר ותשובה ותפלה ר"ל ע"י תשובה הקדומה לתפלה וצדקה על דרך גירו לכם גיר.
חמש מאות חמש עשרה.

אמר"ש כף רגל חמש מאות הכף היינו עובי הרגל. מטת שכם אחד.

סדר הפסוקים דקודם האוחז בתפלת מוסף הנה מסדר מהר"י סג"ל בהאי סדר בראשונה
כי מקדיש עד פאר מקדושים. ואז מתחיל ובכן יתקדש כו'.

ואח"כ עוד יזכור לנו כו'. יוציא איום לצדק דיננו כי קדוש היום לאדונינו.

ואח"כ באין מליץ יושר עד המלה המשפט. ואז אמר תיבות האוחז בנשימת המשפט
נשימה אחת לשתי התיבות.

הדן יחיד באי עולם. הנדאי שמו.

הקצר בזעם. לרעים ולטובים.

הלן בסתר בצל שדי. וכוללם.

הנוהג סדרו בכל דור ועינו אל יראיו פסוק הוא עין ה' אל יראיו. לדופקי פתחו בתשובה
הצופה לרשע.

הרחם.

ומתמם. לאחר סיום האוחז הנה מהר"י סג"ל שוחה ביותר והזכיר מה שהזכיר.

ושמעתי מעיד על (מהר"ז שט"ן ו"ל) שבקש מההרי"ל למסור לו ההזכרה שהוא דאחר האוחז פדי שיוכל ג"כ הוא להזכיר בהיותו ש"ץ ולא רצה לגלות לו. אגדה אחת שהשליטן.

דנש מהר"י סג"ל שיש לומר בתפלת מוסף בר"ה ומנחתם ונספיקהם כו' עד ושעיר לכפר ואז יאמר מלבד עולת החדש ומנחתו ושעיר לחטאת ונספיקהם כמשפטם ושני תמידין פהלקתן.

וכן הוא אות באות בתשוב' מהר"ם סימן מ"ח. אף לא כתוב שם ונספיקהם כמשפטם.

וכן ביום הפפורים בתפלת מוסף יאמר ג"כ ומנחתם כו' עד ושעיר לכפר ואז יאמר מלבד חטאת הפפורים ושני תמידין פהלקתן אע"ג דאומרים ביום הפפורים ובשעור לחדש וכו'. וכן בראש השנה ובחדש השביעי דהיינו הקרבנות דבסדר פנחס מ"מ צריך להזכיר ג"כ חטאת הפפורים דבסדר אחר.

וגם באותן מקומות שנהגין על פי הרוקח שלא לומר פסוקים דקרבנות בתפלת המוספין פגון בק"ק (מגנצ"א ובוירמייש"א) מ"מ בר"ה וביה"כ מצוה לומר משום דכתיב ונשלמה פרים שפתינו. הוא אלהינו ואין אחר.

בשעה שהצבור אומר הוא אלהינו הנה מהרי"ל אומר אלה הפסוקים בלחש. אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים ואין עוד מלבדו.

וידעת היום ונהשבות אל לבבך וגו' עד ועל הארץ מתחת אין עוד. שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

הן לה' אלהיך השמים הארץ וכל אשר בה. ה' אלהיך הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד.

כי שם ה' אקרא ובו גודל לאלהינו יהי שם ה' מבנרף מעתה ועד עולם. וקבלה כן היא מר"א מגרמייז"א ככתוב בתורתו ואנו כורעים.

והנה כורע על ברפיו והנה משתחנה ונופל על פניו. הורם מה יאמרו הבינים מה ידברו.

עיני \$ אומר מהר"ש שראה כתוב שאין לומר בעלינו לשבח ואין עוד אלא אין עוד בלא ו' וכן אפס זולתו. ולא אפס זולתו כי אם הנה אומר ואין אפס הנה משמע פאלו עושה שתי רשויות שהנה אחר שהנה שמו אין או אפס והנה מחרף ומגדף.

וכן אמר מהר"ש שיש להפסיק בין אמת ובין מלכנו כי אם הנה מחברו פעמים הנה מבליע הא' מאמת והנה מחרף ומגדף וכן דוגמא זה יש להפסיק בסיום ק"ש בין ה' אלהיכם ובין אמת. ואמר מהר"ש ג"כ כשמברכין ברכת המזון יש שאין אומרים ממרום ילמדו בשביל שכתוב בו ונשא ברכה מאת ה' ואם ח"ו הנה מבליע האל"ף מן מאת הנה מחרף ואמר שראה מרבותיו שהיו ממדינת ריינוס שלא היו אומרים בגלל זה.

וי"א מעם השם. כשאמר מהר"י סג"ל כי לה תקרע כל ברה וכן כשאמר כרעו ויפולו לא הנה כורע.

מְהֵרָה שִׁי הָיָה אוֹמֵר וְכָתוּב לְחַיִּים וְכֵן בְּסֵפֶר וְלֹא אָמַר טוֹבִים בְּשִׁנְיָהֶם: \$ עֲמָה בְּהַ תְּלוּיּוֹת.
גִּשְׁיִם מוֹל אַרְוֹן בְּאִימָה.

בְּשִׁמְגִיעִים עַד תְּמַלְוֶה בְּכָבוֹד. אִז מִתְחִילִין אֲנִסִּיכָה מְלָכִי אִיוֹם קְדוֹשׁ.

לְקִשְׁרֵי"ק הָיָה אוֹמֵר לְקוֹל תְּרוּעַתְנוּ דְּנֻדָּי אִית שָׁם תְּרוּעָה הֵן שְׂהִיא שְׂבָרִים הֵן שְׂהִיא
תְּרוּעָה אֲבָל לְקִשְׁרֵי"ק וְקִשְׁרֵי"ק אוֹמֵר לְקוֹל תְּקִיעַתְנוּ דְּשִׁמְאָה הָאִידָה הִיא תְּרוּעָה. כָּל יְצוּרֵי
עוֹלָמִים.

אֲתָה זוֹכֵר עַד וְאֲתָה דוֹרֵשׁ מַעֲשֵׂה פְּנֻלָם. וְאִז אוֹמְרִים זָכַר תְּחִילַת כָּל.

אֲבָל בְּיוֹם שְׁנֵי אוֹמֵר עַד כְּחוֹל הָיָם. כִּי אוֹתָם מְסִימִין עַד בְּאִ קִיָּצָם צֹאת לְזַפְרוֹן וְשִׁינְיָה
לוֹמֵר אֲחֵרֵיהֶם וַיִּזְכְּרוּ אֱלֹהִים אֶת נַח וְגו'.

אֲמָהֵרָה"י סָג"ל וְכָתוּב לְחַיִּים כָּל בְּנֵי בְרִיתָהּ וְדָלָא כְּתֻב"ץ וְאִז לְפִי מְשַׁל דְּכוּתִי וְאָמַר
שְׂמִינְיָה בְּמִבְּרֵי לְוֹמֵר כֵּן. אֲבָל בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים בְּתַפְלַת נְעִילָה אָמַר וְחֵתוּם לְחַיִּים טוֹבִים
בְּנֵי בְרִיתָהּ וְאִז לֹא אָמַר כָּל כִּי לְעוֹלָם תְּמַשְׂה תִּיבּוֹת נֶגֶד קִרָּא מְחַנֵּי נָא מְסַפְרָה אֲשֶׁר
כְּתֻבָּה.

אִם רֵאשׁוֹן שֶׁל ר"ה בְּשַׁבָּת אִז הָיוּ מְהַפְּכִין הַשְּׁלֵשׁ תְּקִיעוֹת שֶׁל מְחַר הַיּוֹם וְדֵהִיּוֹם לְמַחַר
מְשׁוּם דְּשֶׁל יוֹם שְׁנֵי אִין נִזְכָּר בְּהֵן שׁוֹפֵר בַּקּוֹל וְאִין תּוֹקְעִין בְּשַׁבָּת. וְכֵן בְּמַהֲרָא"ק: יוֹם
שְׁנֵי שֶׁל ר"ה אוֹמֵר ש"צ אֲתִיתִי לְחַנְנָהּ כְּנֻלּוֹ בְּנִיגוֹן יָפָה וְנָעִים.

צִיבּוֹר אוֹמֵר סִילּוּק עַד וְהַיּוֹם וְש"צ חוֹזֵר וְאוֹמֵר וְתִזְכִּיר לְמוֹ עַד וְהַיּוֹם וְהַצְּבוּר עַד וְעֲזַרְתָּהּ
סִלָּה. וְש"צ חוֹזֵר תְּשַׁבַּע לְמוֹ עַד סִלָּה וְצִבּוֹר גּוֹמְרִין.

וְקוֹרִין בְּסֵדֶר נִירָא וְהָאֱלֹהִים נָסָה עַד אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים א'. שְׁנִיָּהֶם יִחַדְדוּ ב'.

בְּהַר ה' ג'. בְּבֵאֵר שְׁבַע ד'.

סוֹף סֵדֶר ה'. לְמַפְטִיר קוֹרִין כְּדָאֲתַמּוּל.

וּמַפְטִיר בְּיִרְמְיָה כֹּה אָמַר ה' מְצָא חֵן: מוֹסָף דְּיוֹם שְׁנֵי א"א מְסוּד אָה ש"צ אוֹמֵר בֵּא"י
בְּנִיגוֹן זְכָרְנוּ וְגו' כְּנֻלּוֹ עַד מְחִינָה הַמַּתִּים וְאִז אוֹמֵר הַצְּבוּר וְנִתְנָה תְּנִיחָה וְכָל אוֹתוֹ הַסֵּדֶר
בְּיוֹם רֵאשׁוֹן עַד תְּמַלְוֶה בְּכָבוֹד.

וְאִז אוֹמְרִים הַתְּקִיעוֹת וּבְיוֹם שְׁנֵי הָיָה אוֹמֵר אֲתָה זוֹכֵר עַד כְּחוֹל הָיָם. וְאוֹמֵר אִז תְּקִיעוֹת
כִּי הֵם מְסִימִין עַד בְּאִ קִיָּצָם לְזַפְרוֹן וְשִׁינְיָה לְוֹמֵר עָלְיוּ כְּכָתוּב וַיִּזְכְּרוּ אֱלֹהִים אֶת נַח וְגו'.

גְּבִיר לְאֲחֵיו בְּקַמ"ץ וַח' בְּחִירִי"ק וְלֹא בְּסוֹגוֹ"ל וְקַמ"ץ. הוּד הַמְּלוּכָה וְלֹא הַדָּר.

מְדַבֵּר מ"ם בְּשׁו"א ד' פֶּת"ח וְלֹא בְּחִירִי"ק וְשׁו"א. שְׂאֵל (הַר"ר זְעֵלְמַלִּין מְעַרְפוֹרֵט) אֶת
כִּי מְהֵרָה"י סָג"ל מְפִינֵי מֵהַ יָסֵד הַפִּיּוֹט בְּקָרוּבֵי דְּיוֹם שְׁנֵי פְּסוּקֵי מְלָכִיּוֹת וְשׁוֹפְרוֹת וְזַכְרֹנוֹת
אַחֲרֵים מִמֶּה שְׂאוֹמֵר הַצִּיבּוֹר בְּלַחֲשׁ.

וְהַשִּׁיב שְׂהוּא שְׂאֵל ג"כ לְמֵהֵרָה"ש וְהַשִּׁיב לוֹ דְּאֲתָא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאָם אוֹמֵר אָדָם פְּסוּקֵי
מְלָכִיּוֹת זַכְרֹנוֹת אַחֲרֵים נְמִי יָצָא. וְאֲתִי נְמִי שְׂפִיר דְּאֲתָא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּנְמִי יָצָא אִם אָמַר
פְּסוּקֵי אָחַד שֶׁל מְלָכִיּוֹת וְאָחַד זַכְרֹנוֹת וְאָחַד שׁוֹפְרוֹת וְכֵן ג"פ.

ואני שוב מצאתי פן בפירושי א' ישן ונ"ל אל תתמה שתפס לו מקראות שאין אנו קורין בר"ה שחקמים הכשירו כל המקראות שיש בהן מלכיות לצאת בהן ידי חובתן שעשרה פסוקי מלכות בן ארבעה פסוקים להזכירם ובכולם יוצא אדם ידי חובתו ובלבד שלא יהיו של פורענות עכ"ל.

דרש מהרי"ל שמצוה להאריך בתפלה בר"ה עד תצות היום לכל הפחות. וכן הנה מנהג קדמונים חצי לה' וחצי לכם ע"כ לא יהא לבו של אדם נוקפו אם מאריך ש"צ בתפלה רק כל מגמתו יהא לשם שמים.

וכל אדם לא יאכל קודם הקידוש אף ביום כל שפן בליילה. (מהרא"ק) בי"ט ראשון של ר"ה במנחה קודם ערבית א"צ \$ (הג"ה) צריך נמי בר"ה להמתין עד לילה דשתי קדושות נהגינן בהן מספק דהא גם בשני מברכין זמן משום ספק ע"כ הג"ה.

אם הנה מהרי"ל מסופק בא' מקולות השופר אם נתקע בשיעור תיקונו הנה אומר לתקוע בין צא מבית הפנסת טרם שיצא לתקוע לו אותו סדר פעם אחרת: \$ להמתין עד חשיכה. אלא מתפללין מיד ערבית משום דקדושה אחת הן.

אבל בב' ימים טובים של גליות צריך להשהות שאין יום טוב מכין לחבירו. ומהר"ש אומר שצריך נמי בר"ה להשהות עד חשיכה דמה שאומר קדושה אחת הן לחומר אמרינן ולא לקולא וכן אמהר"י סג"ל לעיל: אני המסבב שמעתי מפי הטהור מהר"י סג"ל בעסקי לפניו במס' יומא והיא היתה שנת קפ"ו לפרט השנה טרם שנתבקש הרב ע"ה לישיבה של מעלה.

ואמר אם יחיהו הש"י עוד להתפלל ימי הנוראים. אז הנה רוצה לשנות הרבה מלות בתפלת ר"ה וי"כ ממה שרגיל עד עתה.

לכן חזרתי עליהם לדעת אותם וכתבתים בין בר"ה בין בי"כ פאשר פתבם הר"ר (זעלמלין מערפורט) ומסרם ג"כ אלי להעתיקם לזכר. ואל יכחישנו שום אדם אשר העתיק הספר הזה קודם זמן הנזכר: הלכות עשרת ימי תשובה.

בנחת ושובה צום גדליה הוא לעולם ג' תשרי שהוא אסרו חג דר"ה. ואם חל בשבת נדחה ליום א' והוא קרוי תענית צבור אשר נקרא צום השביעי ומתעניין בו גדולי וקטנים שהתחילו להתענות ואומרים סליחות כמנהג המקום.

בימי סליחות דקודם ר"ה וכן ימים שבין ר"ה ליה"כ אין מתפללין \$ במגנצא פתיחה איך נפתח. סליחות אמצת מאז אבלה נפשי.

את צום השביעי. שלישית אורך נאמתה.

שלמנית אור' צדקה. עקדה אל הר מור.

פזמון הורית דר. חטאנו פסא פונן.

ותמצא באדון מש' בקרבך תחננו תורה הקדושה. ליוצר אחר תחנית גרוני ניחר וכל הימים שבין פסא לעשור אומר בסדר זה פתיחה וג' סליחות שלישית שלמנית.

עקדה.

פְּזִמּוֹן. חֲטָאֵנוּ.

תַּחֲנוּן. וְכֵן בּוֹיֵר מֵיִישׁ"א מְנַהֵג זֶה.

וּבְמִקּוֹם אַחַר פּוֹק חֲזִי מֵאֵי עֲמָא דְּבַר: \$ הֵימִים דְּקוֹדֵם ר"ה א"א בְּפִסּוּקִים הִלְכֵן חֲטָאֵינוּ
רַק בַּעַר"ה מִתְחִילִין לֹאמַר וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ כֹּל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. אִמְהָר"י סָג"ל מֵה
שְׁאוֹמֵר עֲקֻדוֹת בֵּימֵי הַתְּשׁוּבָה כִּי כָּף אֵי' בְּמִדְרָשׁ שֶׁנִּי בִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְגו'.

אָמַר הַקַּב"ה \$ (מֵהֵרָא"ק) קוֹרִין וְיִחַל בְּשַׁחֲרִית צוּם גְּדֻלָּה וּבְמִנְחָה. אִף בְּמִנְחָה אוֹמֵר
דְּרָשׁוּ.

וְהַסְּזוֹן אוֹמֵר עֲנֵנוּ וּבְרַכְנוּ בְּבִרְכָה. וְכֵן בְּכֹל תַּעֲנִית צִיבּוֹר.

עַכ"ל: (יּוֹם אֶחָד לְפָנֵי עָרֵב יוֹם כְּפוּרִים אוֹמֵר תָּא שְׁמַע לְפָנֵי מַכְנִיִּסֵי רַחֲמִים): \$ לְאַבְרָהָם
מִבְּטִיחַ אֲנִי לְבָנִיךָ כְּשֶׁמִּזְכִּירִין עֲקֻדַּת יִצְחָק. מֵעֵלָה אֲנִי עֲלִיָּהֶם כְּאִלּוּ נִעְקָדִים לְפָנֵי וְאַזְכוּר
לָהֶם זְכוּת הַנְּעֻקָּד.

דְּרָשׁ מְהָר"י סָג"ל מֵה שְׁתַּקְנּוּ רַבּוֹתֵינוּ לֹאמַר בְּתַפְלָה זְכַרְנוּ. מִי כְּמוֹךָ.

וְכָתוּב לְחַיִּים. בְּסִפֵּר.

כְּתַב ר"י וְכֵן מְהָר"ם אִם שְׂכַחוּ מִלּוֹמַר שְׁאֵז יִחְזְרוּ לְרֵאשׁ. אֲבָל שְׁאֵר גְּאוּנִים פְּסָקוּ שֶׁא"צ
לְחִזּוֹר.

רַק יְכוּוֹן עֲצָמוֹ אֶל ש"צ לְשִׁמּוֹעַ בְּכוּוֹנָה כֹּל הַתַּפְלָה מֵרֵאשׁ וְעַד סוֹף וְלֹא יֹאמֵר לְכוּוֹן
וְלְשִׁמּוֹעַ הַדִּילּוּג לְחוּד וְעַל זֶה נֶאֱמַר תִּכִּין לָבֶם תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ. וְאָמַר שְׁנֵרְאָה לוֹ לְנִהְיֵג
כְּשֶׁאֵר גְּאוּנִים שֶׁא"צ לְחִזּוֹר אֲכֵן הֵבֵא לְהַחֲמִיר וְלְחִזּוֹר כְּאִשְׁרֵי פְּסָקוֹ ר"י וּמְהָר"ם אֵין
גּוֹעֲרִים בּוֹ דְּהָא מִימֵיהֶם אֲנוּ שׁוֹתִין.

אֲכֵן מֵה שְׁתִּיקְנוּ לֹאמַר הַמְּלָךְ הַקְּדוֹשׁ וְהַמְּלָךְ הַמְּשֻׁפָּט כ"ע לֹא פְּלִיגֵי שְׁצָרִיךָ לְחִזּוֹר אִם
שְׂכַח. הַפְּטָרַת שׁוּבָה הִיא בְּתַרֵּי עֲשֶׂר סוֹף הוֹשַׁע וּמְסִיִּים אוֹתוֹ נְבִיא וּמְדַלְגִין אֲזִי לְנִבּוּאָת
יִזְאֵל וּמִתְחִילִין תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קִדְשׁוֹ צוּם עַד וְלֹא יִבְשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם.

וְנִרְאָה מִשׁוּם דְּשׁוּבָה דְּסוֹף הוֹשַׁע הֵן רַק תְּשַׁעֶה פְּסוּקִים וְאֵין פּוֹחֲתִין בְּנְבִיא מִכ"א פְּסוּקִים
לְכֵן צָרִיךָ לְמַלְאוֹת בָּהּ מִנְּבּוּאָת יִזְאֵל כְּדִפְרִישְׁתִּי. וְנוֹהֲגִים שְׁאֵין נֶעַר אוֹמֵר אוֹתָהּ הַפְּטָרָה.

וְאֵין מְזַכֵּרִין נְשִׁמוֹת וּא"א אִב הַרְחֵמִי וְכִלְלָא \$ (בַּק"ק פְּרֵאנְקִפּוֹרְט מְזַכֵּרִין נְשִׁמוֹת): \$
הוּא כֹּל יוֹם שְׁאוֹמֵר בּוֹ יוֹצֵר אֵין מְזַכֵּרִין בּוֹ נְשִׁמוֹת. וְאִם אֵין שְׁנֵשֶׁת יְמֵי הַמְּעַשָּׂה עַד יוֹם
כְּפוּר א"א וִיְהִי נִנְעַם וְסִדְרוֹ רַק אוֹמֵר וַיִּתֵּן לָךְ: שְׁבַת תְּשׁוּבָה בְּכַנִּיסָתוֹ בְּמִנְחָה א"א אֲבִינוּ
מִלְכָּנוּ וְלֹא כֹּל אוֹתוֹ הַשְּׁבַת זוּלָתִי יוֹם כְּפוּר שְׁחַל בְּשַׁבַּת.

וְכ"כ בַּא"ז וְהִבִּיאוּ בְּמֵהֵרָא"ק וְאוֹמֵר הַמְּלָךְ הַקְּדוֹשׁ שְׁאֵין כְּמוֹהוּ בְּמִגְן אֲבוֹת א"א צו"ץ
בְּשַׁבַּת תְּשׁוּבָה וְהַטַּעַם מִשׁוּם שְׁכָתוּב בּוֹ מְשֻׁפָּטִיךָ תְּהוּם רַבָּה. וְהֵאֱדָנָא אֵין שְׁיִיךָ מְשֻׁפָּט
דְּהָא מִבְּקִשְׁיֵנוּ אֵל תְּבֵא בְּמְשֻׁפָּט עֲמֵנוּ אִף לְפָנֵים מְשׁוּרַת \$ (וְכֵן נִהַג בְּפְרֵאנְקִפּוֹרְט שְׁלֵא
לֹאמַר צו"ץ): בְּמִגְנָצָא אוֹמְרִים וְצַר אוֹר עוֹלָם קְרָאוּ אֲנֹפֵן כִּי ה' אֲדִיר.

אֲמַת וְיִצִּיב דְּחוּל. זוּלָת אֵל לְכַבְּנוּ.

(ובווירמיש"א) אָלֵהי יִשְׁעֵנוּ. אַנְפֵּן אֹר יִשְׂרָאֵל וְקִדּוּשׁוֹ זֹלַת אֲדֹנָי: § הַדִּין יַעֲשֶׂה לָנוּ.
פּעַם אַחַת בַּעֲשָׂרַת יָמֵי תְּשׁוּבָה שְׁאֵלוּ בַב"ה אַח' אֲבִינָה בְּחֶרֶם וַיִּסַּח אַף מְהֵרָא לְבָאִישׁ
הֵהוּא וְאָמַר אֵין שְׂיִינָה לְחַקּוֹר בְּחֶרֶם בְּיָמִים הָאֵלּוּ אֲשֶׁר חִיִּינוּ תְּלוּאִים. וְגַם אִם אָדָם חֲזִיב
בַב"ד שְׁבוּעָה לְחַבְרֹו מִמֶּתִין עַד אַחַר יָמִים גּוֹרְאִים לְהַשְׁבִּיעוֹ אַז.

הַלְבָּנָה לֹא הָיָה מְהֵרָא סָג"ל מְקַדְּשָׁה עַד מוֹצָאֵי י"כ וְנִהְיָב טַעְמָא לְמִקְלָתָיָה דְּבִרְפַת הַלְבָּנָה
הִיא לְדִינָן קַבְּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה וְאִין מְקַבְּלִין פְּנֵי שְׂכִינָה אֲלֵא מִתּוֹף שְׂמַחָה. וּבְיָמִים אֵלּוּ אִין
שְׂמַחִין דְּמִתְפַּחְדִּין מֵאֵימַת הַדִּין.

וְכֹן הַדִּין בְּחֻדְשׁ אָב דְּאִין בּוֹ שְׂמַחָה אִין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ עַד מ"ש גַּחְמוֹ. מְהֵרָא לְ דָרֵשׁ בְּיָמֵי
הַסְּלִיחוֹת יְהִיָּה כָּל אָדָם מְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו וְכָל מָה שְׂחַטָּא בְּזָה הַשָּׁנָה יְכַלּוֹל בְּוִדּוּיָו וַיִּתְנַדֵּה
וַיִּתְחַרֵּט עַל כָּל חַטָּאָיו.

בְּכָל יוֹם יַעֲשֶׂה אָדָם תְּשׁוּבָה דְּכְתִיב שׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנָי מִיַּתְּחָה כָּל יוֹם יָשׁוּב בּוֹ וַיִּדְאָג
שְׂמָא יְמוֹת לְמַחַר, וְעוֹד רְאָיָה שְׂחַיִּיב אָדָם לְשׁוּב בְּכָל יוֹם מִשׁוּם דְּלִימוֹת הַמַּשִּׁיחַ אִין
מְקַבְּלִין בְּתְּשׁוּבָה.

וְדוֹגְמַת זֶה אִין מְקַבְּלִין גָּרִים אַז דְּהַמְתַּגְּבִיר אַז אִין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבַת הַש"י רַק לְשִׂמּוֹחַ
בְּשִׂמְחַת יִשְׂרָאֵל וּמֵאַחַר דְּאָנוּ מְצַפִּין לִישׁוּעָה בְּכָל יוֹם מִי שְׂאִינוּ שָׁב וַיָּבֵא מְשִׁיחַ בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ שׁוּב לֹא מְצִי שָׁב וַיִּשְׁאַר ח"ו בְּחַטָּאָיו וּמְתִי שְׂיִבְקֵשׁ אָדָם לְשׁוּב מְקַרְבַּת הַגְּאֻלָּה
שְׂנֵא' וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבִי פִּשְׁעֵי.

וְעוֹד מְשַׁל לְמַלְךְ שְׂזִימָן אֶת עַמּוֹ לְסַעוּד אֲצֵלוּ. אַז הַחֲכָמִים שְׁבַעֲעַם הֵם מְזַרְזִין וּמְקַשְׁטִין
אֶת עַצְמָם לְבֹא אֶל הַמַּלְךְ מְתִי שְׂיִקְרָאוּ בְּלִבוֹשׁ וּכְסוּת גְּקִיָּה לְכַבּוֹד מַלְכוּת.

וְהַטְּפָשִׁים שְׂבָהֵם לֹא נִתְּנוּ דְּבַר הַמַּלְךְ אֶל לִבָּם וּנְשָׂאָרוּ בְּבַגְדֵיהֶם מְזוּלְזָלִים וְלֹא שְׁתוּ
עַדִּים עֲלֵיהֶם וּבְפִתְאוּם מְהִירִים עַבְדֵי הַמַּלְךְ לְקַרָּא הָעַם לְבֹא שַׁעַר הַמַּלְךְ. וְאוֹמֵר הַמַּלְךְ
לְסַמּוֹךְ אֲצֵלוּ הַמְּקַשְׁטִים לְכַבּוֹדוֹ וּלְהַרְחִיק הַמְּזוּלְזָלִים.

כֶּף פְּשִׁיעָדִיק גַּפְטֵר מִן הָעוֹלָם נִכְנָס שְׂמַח לְרֵאוֹת בְּנוֹעַם ה' לְרַב טוֹב הַצָּפוֹן. וְהַרְשָׁעִים
אֲשֶׁר יִמְקוּ בְּעוֹנָם פְּתֵאוּם בְּלֹא תְּשׁוּבָה לֹא יִרְאוּהוּא נִמְצָא כָּל יָמֵי הָאָדָם בְּתְּשׁוּבָה כִּי
לֹא יִדַע יוֹם מוֹתוֹ.

פָּתַח מְהֵרָא סָג"ל וְדָרֵשׁ פּעַם אַחַת בְּשִׁבְתָּ תְּשׁוּבָה ע"פ טוֹב וַיִּשָּׂר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חַטָּאִים
בְּדָרְךָ זֶה הַפְּסוּק גְּדָרֵשׁ עַל רוֹצְחֵי ר"ל מִשׁוּם דְּטוֹב וַיִּשָּׂר ה' צְנָה לְהַבְּדִיל עָרֵי מְקַלְט לְנוֹס
שָׁם. וְהָיוּ כּוֹתְבִין עָרֵי מְקַלְט עַל פְּרִשְׁתַּת הַדְּרָכִים לְמַעַן הַרְאוֹת לְרוֹצְחֵי הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּם
לְנוֹס.

דְּבַר אַחַר גְּדָרֵשׁ עַל הַתְּשׁוּבָה טוֹב וַיִּשָּׂר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חַטָּאִים בְּדָרְךָ לְשׁוּב וּכְתִיב דְּרִשׁוּ
ה' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאוּהוּ בְּהִיוֹתוֹ קְרוֹב. ר"ל הִיָּינוּ בַּעֲשָׂרַת יָמֵי תְּשׁוּבָה שְׂאֵז מְקַרְבַּת הַשָּׁם עַצְמוֹ
לְקַבַּל הַתְּשׁוּבָה וְעַל זֶה נֶאֱמַר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ.

ר"ל שׁוּבוּ בְּעוֹד שְׂהַשְׂכִּינָה בְּמִדַּת ה' שְׂהִיא מִדַּת רַחֲמִים וְעַזְבוּ מַעֲשֵׂיכֶם הַרְעִים טָרָם
שְׂיָבֵא וַיִּאֲחֹז בְּמִשְׁפָּט יְדוֹ וַיַּעֲלֶה לְמִדַּת אֱלֹהִים שְׂהִיא מִדַּת הַדִּין. וְכֹן גְּדָרֵשׁ בְּפִסְקֵתָא

דלהכי נקט קרא תרי שמות הללו: והתשובה היא אחת משבעה דברים אשר נבראו קודם
שנברא העולם שנא' בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל.

וכתיב בתריה תשב אנוש עד דפא נתאמר שובו בני אדם כדאיתא פ' מקום שנהגו. משל
למלה פשוטה לבנות פלטין אז בונה את היסוד קודם שימתן עליו הבגנו כה הקדוש ב"ה
הקדים רפואה למפה לולי נבראת התשובה מקודם לא נתקיים העולם.

וכן מרע"ה צנה להבדיל מעבר הירדן מזרחה ערי מקלט אע"פ דעדיין לא קלטו עד באו
לארץ רק משום להקדים הרפואה מקודם. גדולה התשובה שמגיעת עד פסא הכבוד פאשר
מצינו במסכת סנהדרין פ' חלק גבי מנשה בן חזקיה שהיה רשע גמור ותפשו מלה אשור
וענו אותו בכמה מיני ייסורין והעמידוהו בכלי ברזל מנוקב והציתו את האור מסביבו.

ויהי במוצאו צער הגדול שהוא היה קורא לכל ע"א שבעולם להושיע לו ולא נענה דקרא
לאילמים עורים וחרשים אשר פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא
ישמעו. לבסוף זכר אחריתם ואמר זכרני בהיותי נער למדני אבי בחומש פסוק אחד בצר
לה ומצאוהו וגו'.

וקראת אל אלהיה וגו'. ותפתח האתון את פיה ויאמר אלהי ישראל היום הנה הראני נא
את ידה ואת גדלה החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיהו והצילני ואדע
שאתה הוא אלהי השמים ואלהי הארץ ואפס זולתה.

ואם לא תצילני כפיכול הרי אתה חשוב כשאר אלהות. ועלתה מדת הדין וקטרגה שלא
להציל הרשע שהוא השיבה מדת רחמים אדרבה יצילו אותו שלא לנעול דלת בפני שבים
שיאמרו איה נשוב ולא נתקבל תשובתינו.

מיד התקין הקב"ה מקום תחת פסא הכבוד להכניס תשובתו וכן איתא פ' חלק א"ר יוחנן
מאי דכתיב וישמע אליו ויעתר לו ויחתר לו מלמד שעשה הקב"ה כמין מחתרת ברקיע
לקבלו בתשובה מפני מדת הדין עכ"ל.

ואל יהא פונה האדם אל יצרו הרע אם מסיתו לומר אדם נאה ויפה תנאר אני ומעשי
מהונגים ואהיה גם רוח להתנאות על המכוערים לא יאמר פן אף יאמר אל לבו אהיה
שפל רוח שנא' תשב אנוש עד דפא ואומר מרום וקדוש אשפון ואת דפא ושפל רוח.

ר"ל שמקרב הקב"ה את השפלים והנדכאים לשפון אצלו וכן אל יגיס לבו בתלמוד תורה
לומר אני משפלים ומעריב נשף ושחר לבית המדרש אמאי לא אגיס דעתי יותר מאחרים.
לא יאמר כל אלה רק יאמר מאד מאד אהיה שפל ונדכא בפני כל דהא מרע"ה לא הגדילה
התורה אותו מבשאר אדם אלא במדת הענוה דכתיב והאיש משה ענו מאד ומתוה
עונותו זכה לגדולה יתירה שכתוב עליו בכל ביתי נאמן הוא: ומעשה באדם אחד שהיה
שער ראשו כחוט זקב מפז ומפנינים הלה והזיר את עצמו על היין כדי לגלח שער ראשו
הלה לפני שמעון הצדיק והודיע את גורו.

א"ל בני מה מלאך לבך להיות נזיר להפיל שער היפה שלך. א"ל היא הנותנת דפעם
אחת עברתי אצל באר מים והסתכלתי את צורתי במים וכשראיתי שער ראשי שיפה כל
כה נזרתי בגדר למען הפילו טרם שאכניס גאונה בלבי עלוהי.

א"ל מפני מה לא גלחת ראשה בלי נזירות. א"ל נוח לי לגלחו למצנת הש"י.

עמד שמעון הצדיק ונשקו על ראשו ואמר עליה אמר קרא פי פליא לנדור נדר להזיר לה' ואתה הוא אשר הנורת עצמה לשם שמים. וכן העשיר לא יתגאה על העני כמה שמרבה צדקות ומעשרות יותר מן העני.

שמה פרוטת העני שנותן לצדקה מקובלת מכפל כפלים שנותן העשיר. ושמה עדיין לא פטר העשיר את נפשו בכל מה שנתן.

וראיה מנודימון בן גוריון שהיה עשיר מופלג כדאי במס' פתובות פ' מציאת האשה הנה פוסק לנדוננית בתו אלף אלפי דינרי זהב חוץ משל חמיה. והיה פורס בגדי צבעוני ושראי לדרוס עליהן תלמידים ההולכין לבית המדרש ואח"כ נתנם לעניים וכה"ג הנה מרבה צדקה לבסוף חזרו בניו על הפתחים דלימים הלה ר' יוחנן בן זכאי ומצא אותה הבת שהיתה מלקטת שעורין מבין רגלי בהמתן דערביים מחמת רוב עוני אלא נדאי משום שעדיין לא מלא ממונו בצדקה פראוי כדמסיק שם לפום גמלא שחנא: פתח מהר"י סג"ל פעם אחת בשבת דקונדם ר"ה לפ' נצבים ודרש פתיב בסדר נצבים והיה כי יבאו עליה כל הדברים האלה וגו'.

וכתיב בתריה ושב ה' אליה את שבותה ורחמה ושב וקבצה וגו'. והבטחה דאלו פסוקים לא היו ולא נעשו עדיין מעולם לכן אל יהא אדם מסופק הלא הבטחה היא מפי הקב"ה להביא ולמהר את הגאולה כשעושים תשובה ועוזבים מעשים הרעים לכן כל אדם יתחרט על חטאיו הן קטן הן גדול ויעשה תשובה ואל יתראש ויאמר עדיין יש לי פנאי פן ח"ו יטרף לו השעה.

וכן אל יאמר עונתי הם מרובין או גדול התשובה לא יכולתי נשוא את כל התלצה. לכן פתיב בהוא פרשה הנזכרת פי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא וגו' כל הפסוקים עד פי קרוב הדבר מאד בפיה ובלבכה לעשותו ר"ל היא התשובה.

ולכן כתב בה המצוה הזאת משא"כ בשאר מקומות פתיב הנה אלא ר"ל מצוה מבוארת דהיינו תשובה קרוב בפיה ר"ל בנודוי פה על העבירות ובלבכה ר"ל להרהר תשובה בלב והיא עיקר תשובה וכן איתא התם דהרהור תשובה מועיל דאם רשע גמור קידש אשה כו' חוששין לקידושין שמה הרהר תשובה בלב אלמא דהרהור תשובה מועיל.

וע"כ במאד מאד יזהר האדם בלשון הרע שלא לספר הלא עבירה גדולה היא פאחד ראשי עבירות דע"א וגילוי עריות וש"ד ויש בה לאו ועשה דכתיב השמר בנגע צרעת ר"ל השמר מלשון הרע המביא לידי צרעת.

וכ"ת מנלן דהזהיר פאן על לשון הרע. § (בפס"ק) מוכיח במצו' לא תלה רכיל דלשון הרע גדול משלשתו דבכולן כתיב גדול.

ובלשון הרע כתוב לשון מדברת גדולות: הלא על שבע עבירות נגעים באים י"ל משום דסמיה ליה זכור את אשר עשה ה' אליה למרים וגו' והיא לקחה בצרעת על שפפיה

לְשׁוֹן הַרְעָה בְּאֶחִיָּה מֵרַע"ה וּבְעֵי הַתָּם יְכוּל בְּלֵב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הַשְּׁמֵר בְּנִגְעַ צְרַעַת הַלֵּא בְּלֵב אָמוֹר.

ר"ל דְּהַשְּׁמֵר לֹא הוּא וְכָל אָדָם יְכוּל לֹמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת דְּבָר וּבְזֶה קִיָּים הַלֵּא הָאֵל מָה אֲנִי מְקַיָּים זְכוּר הָנֹחַ אוֹמֵר בְּפֶה שְׁלֵא לְסַפֵּר לְשׁוֹן הַרְעָה. וְהַדְּבָרִים ק"ו.

וּמַה מְרִים אַחֲוֹת מִשֶּׁה שְׁעֲשֻׁתָּה לֹו כְּמַה טוֹבוֹת שְׁעֲמָדָה אֵלָיו לְהַעֲלוֹתוֹ כְּשֶׁהָיוּ מִשְׁלִיכִין אוֹתוֹ הִיאֹר וְרַבוֹת פְּאֵלָה כְּדָרָךְ אַחֲוֹת לְאָח. מ"מ עַל שְׁסַפְרָה לַה"ר עֲלָיו פְּרָחָה בְּהַ צְרַעַת הַמְּסַפֵּר לַה"ר עַל חֲבִירוֹ עֵאכ"ו.

וְכֹן יִזְהַר כָּל אָדָם שְׁלֵא לְגַזֹּל אֶפְיָלוֹ אֲבָק גְּזֹל שְׁנִרְאָה בְּעֵינָיו שְׁאִין בּוֹ שׁוּם גְּזִילָה. עַל דְּרָךְ בְּעֵלֵי בְתִים שְׁגוֹבִין מְסִים וְעוֹלִים בִּינֵיהֶם שְׁאוֹמֵר אֶחָד חֲבִירֵי יִתֵּן יוֹתֵר מִמֶּנִּי וְלֹא נִרְאָה בְּעֵינָיו דְּגִזֹּל הוּא וְהֵלֵא אֲבָק גְּזֹל מִיִּתְקָרֵי טוֹב לְהִרְחִיק מִמֶּנָּה הַלֵּא עֲבִירָה גְּדוֹלָה הִיא לְכֹן יִיחַד הַפִּיָּט זֹאת הַעֲבִירָה בְּתַפְלַת נְעִילָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים בְּאַתָּה הַבְּדִלָתָ וְנ"ל מְצִיל מֵעוֹשֶׁק יְדִינּוֹ וְהוּא לְשׁוֹן עֲשׂוֹק וְגִזוּל.

וְכֹן יִזְהַר כָּל אָדָם בְּחִנּוּפָה שְׁלֵא לְהַחֲנִיף לְחֲבִירוֹ לֹמַר אָדָם יָפָה אַתָּה בְּמַעֲשֵׂים וּבְלִימוֹד וּבְתוֹאֵר וְכַה"ג הַלֵּא עֲבִירָה גְּדוֹלָה הִיא. וְכֹן יִשְׁמֵר שְׁלֵא לְהַתְּלוּצֵץ לֹמַר אֲעֲשֶׂה לִיצְנוֹת בְּפָנֵי הַבְּרִיּוֹת לְמַעַן יֵאמְרוּ עָלַי שְׁאָדָם נִחְמָד אֲנִי וְאַרְבֶּה בְּתַחֲבוּלוֹת בְּפָנֵיהֶם וְיִחַכּוּ שְׁקוֹרִין (לְאֲכִינּוֹ) הַלֵּא עֲבִירָה גְּדוֹלָה הִיא דְּכָל הַמְּתוֹלֹצֵץ תַּחֲנִילָתוֹ סוּרִים וְסוּפוֹ כְּלִיָּה וְיִוֹרֵשׁ גִּיהֶנָּם אִךְ לְשִׁמְחַת חֲתָן וְכֻלָּה מְצִנָּה לְהַתְּלוּצֵץ בְּפָנֵיהֶם לְשִׁמְחָם.

וְכֹן לְהַחֲנִיף לְכֻלָּה וּלְשִׁבְחָה מְצִנָּה לֹמַר עֲלִיָּה כְּלָה נֶאֱמָה וְחִסּוּדָה וְכָל כַּה"ג לְכֹן כָּל אָדָם אִם עֲשֶׂה אַחַת מִן הַעֲבִירוֹת הָאֵלוֹ אוֹ אַחַת מִשְׁאָר כָּל הַעֲבִירוֹת יִפְשֹׁפֵשׁ בְּמַעֲשָׂיו לְהִרְחִיקָם וְשְׁלֵא לַעֲשׂוֹתָם עוֹד וְלֹא יֵהָא כְּטוֹבֵל וְשָׂרֵץ בְּיָדוֹ.

וְאִם ח"ו בָּאִים לְאָדָם יִסּוּרִין יִקְבְּלֵם בְּאַהֲבָה וְאֵל יִבְעֹט בְּהֶם לֹמַר מִפְּנֵי מָה אָדָם עָנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִי וּבָאִין יִסּוּרִין בִּי יוֹתֵר מִן כְּמַה בְּרִיּוֹת אֵל יֵאמֵר כְּךָ. אִךְ יֵאמֵר צְדִיק הוּא ה' כִּי פִיהוּ מְרִיתִי וְאֵת הַרְעָה בְּעֵינָיו עֲשִׂיתִי ע"כ לֹא נַעֲנִיתִי.

כָּל אָדָם יִתְנַדֵּה עַל חֲטָאָיו וּכְשֶׁאוֹמֵר וְאַתָּה צְדִיק אַחַר הַיּוֹדוּי יֵאמֵר בְּכִנּוּנָת לְבוֹ. וְאֵז אוֹמֵר הַקַּב"ה לְמַלְאָכִים בָּאוּ וּרְאוּ כְּמַה חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְצַדִּיקִין עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין וְיַעֲמֹד כָּל אָדָם בְּפָרֵץ נֶגֶד יִצְרוּ הַרְעָה מְלֵהָאֲזִין אַחַר מְסִיתִים מְשָׁל לְמַלְךְ דְּאִית לִיהָ אוֹיְבִים וּמִתְיִירָא הַמְּלָךְ מִפְּנֵיהֶם וְהוֹלֵךְ וּבוֹדֵק אֵת מְבַצְרֵיו וּמְחַזִּיק בְּדָקוֹ כָּל הַיָּכָא שְׁיֻכַּל הָאוֹיֵב לְבֹא שָׁם אֵלָיו וְאוֹמֵר הַמְּלָךְ שְׁמָא בְּכָאן יַעֲלֶה בְּהַחֲבֵא וּנְבִנָּה כָּאן בְּרִנּוֹת וּמְגַדֵּל לְהַנְצִיל.

כֹּן יִצַּה"ר הוּא הָאוֹיֵב וְהָאוֹרֵב וְצָר עַל אָדָם יוֹם וְלַיְלָה וּמְסִיתוֹ לְדַבֵּר עֲבִירָה לְהַלְכֵד בְּמַצּוֹדָתוֹ כִּי לְכָךְ הוּא נוֹצֵר וּמְנַכְרַח הוּא לַעֲשׂוֹתוֹ וְאִנְפֵן הוּא בְּכָךְ. לְכָךְ יִזְדַּרְזַר הָאָדָם לְהִזְהַר לַעֲמֹד בְּפָרֵץ נֶגֶד וְיֵהָא חוֹפֵשׁ וְחוֹקֵר בְּדַעְתּוֹ לְדַעַת הַיָּאֵךְ שְׁהִיצַר מְסִית הַעֲבִירָה לְיָדוֹ וְהַיָּאֵךְ שְׁאוֹמֵר לֹו לַעֲשׂוֹתָהּ.

וְיֵאמֵר הָאָדָם אֲתִמֵּן דְּרַכִּי בְּפָרֵץ לְמַעַן שְׁלֵא אֲאָזִין אֵלָיו וְאֲכַנָּה בְּדַעְתִּי בְּנִינְי' נֶגֶדוֹ שְׁלֵא יִלְכְּדֵנִי בְּמַצּוֹדָתוֹ וְאֵז מִתּוֹךְ שְׁמֵרָגִיל הָאָדָם אֵת עֲצָמוֹ לַעֲמֹד נֶגֶדוֹ שׁוֹב מוֹאֵס הוּא בְּעֲבִירוֹת יוֹתֵר מִהַתְּאָנָה לְהֶם בְּרֵאשׁוֹנָה וְגַם הַיִּצְה"ר עֲזוּב מִמֶּנּוּ כְּשֶׁרוֹאֶה שְׁפוּנָה עוֹרָךְ מִשְׁמֹעַ

אליו וכשישוב האדם ישוב במעשה לעשות טוב ולהשיב גזילות ואל יאמר כדאי לי כמה שלא אעשה עוד וראיה מאנשי נינה דכתיב וירא אלהים את מעשיהם ולא פתיב וירא את לבישת שקם ותעניתם אלא ר"ל ראה במעשיהם ששיבירו את ביתם וקפרו אחר העצים והאבנים אשר גזלו והשיבום לבעליהם וזה עיקר תשובה.

בסוף הדרשה חזר הרב הנז' ז"ל לכוננת הפרשה ודרש ובא לציון גואל וגו'. שנתפלל אל ה' למהר הגאולה וע"ז אמר קרא הנספרות לה' אלהינו ר"ל הקיצים הם נספרות עם הש"י שאין אדם יודע מתי קץ הגאולה והנגלות לנו פי' מ"מ הקיצים גלויים לנו.

ר"ל שנהיה מתפללים בעדם ונעסוק בתורה ובמע"ט למען ימקרום ברחמיו כמו שמסיים הקרא לעשות את כל דברי התורה הזאת: מקור"י סג"ל הנפל הפור. הלכות ביום פפור.

הלכות ערב יום פפור ערב יום פפורים אינו חל אלא באחד דימי אגד"ו. בפקר בהשפמה \$ אבל אם חל ערב יום פפור בע"ש אומרים אל רחום עד השתא בעגלא ובזמן קריב.

ואומרים ג"כ אז בשחרית א"מ: (בפראנקפורט א"א אבינו מלכנו): (יש מקומות מרבין סליחות בעי"כ דנגמת ערב ר"ה. ויש מקומות שאומרים רק ג' סליחות בעי"כ פוק חזי מאי עמא דבר): מהרא"ק א"א תחנון בעי"כ.

אבל אומר אבינו מלכנו ואומר למנצח לבד מעי"ט של פסח. ומשם גדול שמעתי שאין לומר למנצח בערב יה"כ.

העולם נוהגין כמו סדר מהרא"ק על עצמו זה חליפתי כו'. ועל אשה זה חליפתה וכו'. ואמרי פסוקי באשר בא"ח: \$ לסליחות א"א וידוי פי אם פעם אחת. וא"א תחנון וגם לא אל רחום שמך וסדרו.

וביוצר ג"כ לא תחזנה ולא למנצח. ואמר.

אבינו מלכנו וכן באגודה מהרא"ק בערב י"כ כשאוחזו התרנגול בידו להתפפר בו נכון לומר זה חליפתי. זה תחתי.

זה תמורת. זה כפירתי.

לפי שר"ת שלו (חת"ך) והוא שמו של מלאך הממונה על זה ויצא מפסוק באשרי. פותח את ידך" ס"ת חת"ך והוא השם הנז' בהאוחזו החות"ך חיים לכל חי וז"ל את"כ רגילין שנייח אותו תרנגול ומחזירו על ראשו ונוטלו ומניחו על ראש המתפפר ואומר זה תחת זה.

זה חילוף זה. זה מחול על זה.

ומחזירו עליו פעם אחת ואמר: בני אדם יושבי חשף וצלמות אסירי עני וברזל. יוציאם מחשף וצלמות ומוסרותיהם ינתק.

אולים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו. ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יושיעם ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם.

נָפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: כָּל אֱלוֹ מִלְקוּטֵי פְּסוּקֵי דְבַסְפָּר תְּהִלִּים מְזֻמּוֹר סִימֵן ק"ה וְרוֹבֵא דְעֵלְמָא מוֹסִיפִין לוֹמַר גַּם פְּסוּקֵי זֶה מְסַפֵּר אִיּוֹב וְנ"ל. אִם יֵשׁ עָלָיו מְלֵאכָה מְלִיץ אֶחָד מִנֵּי אֶלְף לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׁרוּ וְיִחַנְנוּ וַיֹּאמֶר פְּדַעְהוּ מִרְדַּת שְׁחַת מְצֵאֵתִי כוֹפֵר: וְעוֹשֶׂה פְּסוּדֵר הַזֶּה ג"פ.

וְאַח"כּ מַנִּיחַ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַתְּרַנְגוּל תְּבִנִית סְמִיכָה וְסוּמְךָ עָלָיו וְשׁוֹחֲטוֹ לְאַלְתֵּר תִּיכָף לְסְמִיכָה שְׁחִיטָה. אַמְהָר"י סָג"ל אִשָּׁה מְעוֹבְרַת תַּחַח שְׁתֵּי כַפְרוֹת הָאֶחָד בְּשָׂבִיל הָעוֹבֵר.

מְהֵרִי"ל נִהַג לְיִטּוֹל תְּרַנְגוּל לְבֵן לְכַפֵּרָה דְחֻטָּאִים אֲדוּמִים הֵם וַיִּתְקַיֵּם בֵּיהֶם אִם יֵאָדִימוּ כַתּוּלַע כְּצֶמֶר יְהוּ. דְרַשׁ מְהֵרִי"י סָג"ל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנוֹתָנִים הַכְּפָרוֹת גּוֹפֵן לְעֲנִיִּים וְהוֹכֵשׁר מְנַהֵג רִיבּוֹס שְׁנוֹתָנִים מְעוֹת שְׁנוֹים לְעֲנִיִּים דָּאָז לֹא מִתְבַּיֵּשׁ הָעֲנִי מִלְקַבְּלָם.

אָבֵל כְּשִׁנּוֹתָנִים אֶת הַתְּרַנְגוּל גּוֹפֵן' אֹמֵר הָעֲנִי זֶה הַשְּׁלִיף עוֹנֵתוֹ עַל תְּרַנְגוּל זֶה וְנִבְּזָה אֲנִי לוֹ שְׁשָׁלְחוֹ אֵלַי. טְבִילַת עֶרֶב י"כ אַמְהָר"י סָג"ל יֵשׁ פּוֹסְקִים לְטְבֹּל אַחַר סְעוּדַת הַמְּפָסְקַת בְּעֶרֶב כִּי עֵיקַר הַטְּבִילָה מִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה הִיא וְיֹתֵר שִׁיקְרָבָנָה לְעֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם יָפָה הַדָּבָר.

אַמְהָר"י סָג"ל דְּנִרְאָה לוֹ לְהִבִּיא רְאִיָּה דְמִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה הִיא דְהָא נוֹהֲגִין אֲזִי לְטְבֹּל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים נְעָרִים וּבְתוֹלוֹת בַּר מְצוּהָ וּבַת מְצוּהָ. בְּשֵׁלְמָא אֲנָשִׁים טוֹבְלִים מִשּׁוֹם טְוִמְאָת קְרִי אוֹ שְׁמָא נִגְעוּ בְשׁוֹם טְוִמְאָה אִף נָשִׁים אִמָּאֵי טוֹבְלוֹת הָא אֵינָן] פּוֹלְטוֹת וְכֵן הַזְּקֵנוֹת וְכֵן נְעָרִים וּבְתוֹלוֹת שְׁבָרוֹר לְהֵן שְׁנָקֵי גּוֹפֵם מְטוֹמְאָה אֶלָּא וְדָאֵי מִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה הִיא וְכֵן בִּירוּשְׁלַמִּי אִי' מַעֲשֶׂה בְרִיבָה אַחַת שְׁנִשְׁבָּה בֵּין הָעַכּוּ"ם וּכְשִׁפְדָּאוּהָ הַטְּבִילוּהָ עַל מַה שֶּׁהָאֵכִילוּהָ אִיסוּרִין וְכֵן טְבִילַת גֵּר כְּשִׁנְתַּגִּייר טוֹבְלִין אוֹתוֹ מִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה וְכִיּוֹן דְטְבִילָה זֶה מִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה הִיא גַּם אִם טְבַל בְּעֶרֶב ר"ה וְלֹא רְאָה שׁוֹם קְרִי אַח"כּ וְלֹא נְטָמָא מ"מ יִחַזֵּר וְיִטְבֹּל הָאֵינְדָּן לְטַהַר לְתְּשׁוּבָה.

וַיֵּשׁ דְעוֹת נוֹטִים שְׂיֵשׁ לְטְבֹּל קוֹדֵם מְנַחָה וְכֵן נוֹהֲגִים כְּדֵי שְׁתַּפְּלַת מְנַחָה וְגַם וַיְדוּי תַעֲשֶׂה בְּטַהֲרָה וּבִנְקִיּוֹת וְאוֹתוֹ הַוִּידוּי שְׁקוֹדֵם סְעוּדָה הַמְּפָסְקַת הַיְיָנוּ מִשּׁוֹם דְחִיּוּשִׁינָן פֶּן ח"ו יִהְיֶה שְׁכוּר מְסַעֲוֵדָתוֹ אוֹ יִחַנֵּק בְּסַעֲוֵדָתוֹ וּמַת בְּלֹא וַיְדוּי פֶּשַׁע וְכֵן בַּא"ח וַיֵּשׁ מְפָרְשִׁים דְטְבִילַת עֶרֶב י"ה"כ מִשּׁוֹם טַהֲרָה הִיא כְּדָאִיתָא בְּמִדְרַשׁ יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים הֵם כְּמִלְאָכִים.

וְאֹמֵר מְהֵרִי"ל דְלִפִּי זֶה נִרְאָה אִשָּׁה שְׁשִׁמְשָׁה תוֹף ג' יָמִים קוֹדֵם י"כ צְרִיכָה לְכַבֵּד בֵּיתָהּ בְּחִמִּין שְׁלֵא תִפְלֹט שְׁכַבַת זָרַע וְאַח"כּ לְטְבֹּל כְּמוֹ בְּמַתַּן תּוֹרָה שְׁפָרְשׁוּ ג"כ ג' יָמִים דְכַתִּיב הָיוּ נִכְוָנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֵל תִּגְשׁוּ אֵל אִשָּׁה וְדוֹקָא שְׁלֵא בִשְׁעַת סְמוּךְ לְטְבִילַתָּה אוֹ שְׁלֵא בִשְׁעַת סְמוּךְ לוֹוֹסְתָה דְבְּאוֹתָן שְׁעוֹת אֵל תִּכְבֵּד שְׁמָא תִשְׁחִית זָרַע הַהֲרִיּוֹן.

דְּאִין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת כִּי אִם סְמוּךְ לְטְבִילַתָּה אוֹ סְמוּךְ לוֹוֹסְתָה וַיֵּשׁ נוֹהֲגִים לְטְבֹּל לְאַחַר מְנַחָה סְמוּךְ לְחִשְׁיָה דְחִיּוּשִׁינָן דִּילְמָא יִטְמָאוּ בְּקְרִי אַחַר טְבִילָה אִם יִקְדִּימוּ. וְאַמְהָר"י סָג"ל שְׁרָאָה מִרְבוּתֵי שְׁהִיו טוֹבְלִין קוֹדֵם מְנַחָה כְּדָפִי לְעֵיל.

וְכֵן הָיָה נוֹהֵג הוּא בְּעֲצוּמוֹ וְהָיָה טוֹבֵל ג"פ בֵּין בְּעַר"ה בֵּין בְּעֶרֶב י"ה"כ וְכֵן אִיתָא בְּרוֹקַח מִשּׁוֹם שְׁנַא' מְקוּנָה יִשְׂרָאֵל שְׁלֵשׁ פְּעָמִים בְּקִרְיָא. וְגַם אוֹתָם שְׁטוֹבְלִים מִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה מוֹדִים שְׁהִיו טוֹבְלִים קוֹדֵם מְנַחָה כְּדֵי לְהַתְּפַלֵּל בְּנְקִיּוֹת וּבְטַהֲרָה וְהָא דְאַשְׁכַּחַן דְמְהֵר"ם הָיָה נוֹהֵג לְשַׁפְּוֹךְ תִּשְׁעָה קַבִּין עַל רֹאשׁוֹ שֶׁהוּא סֶבֶר הַטַּעַם דְמִשּׁוֹם טַהֲרָה הִיא כִּי כְּמָה בְּעֵלֵי קְרִיּוֹן

די להן ביהכי אע"פ דקי"ל כר' יהודה בן בתירא דבעלי קריים בזמן הזה אין צריכין טבילה מ"מ משום טהרת ראש השנה ויום הכפורים בעי"כ במנחה בעי"כ מתפללין עד עושה השלום ואומר וידוי ועל חטא.

וש"צ חוזר ומתפלל י"ח ואין מתנדב ולא אומר על חטא באותה תפלה. מנהגא באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים בבה"כ אחר תפלת מנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו.

לא"ח.

מהר"י סג"ל הנה רגיל בעצמו הולך על המגדל ומטה פניו § (מהרא"ק) ערב י"כ נהגו העם ללקות והלוקה לא יושב אלא מנחה ואומר בשעת ההלקאה וידוי אשמנו. והמפה הוא אומר והוא רחום.

וברצועה של עגל מכהו שנא' ארבעים יפנו ולא יוסיף. וסמיה ליה לא תחסום שור בדישו.

אמהר"ש שיכולין להלקו ולטביל בעי"כ מתי שירצה רק שיהא קודם לילה: § כלפי צפון וקורא לר' זלמן המכונה שלפרמו"ל להלקות אותו: סעודה מפקקת אשר סועדין לאחר תפלת מנחה אמהרי"ל דכל אדם ימהר בה שיגמור טרם שקיעת החמה ולא משום שמה יאכל בין השמשות שהוא ספק לילה אלא משום דצריך להוסיף מחול על הקודש וכן בא"ח משום שצאמר מערב ועד ערב תשבתו שבתכם.

ולהכי נמי במוצאי י"כ יוסיף להמשיך תעניתו תוך הלילה. לכן שגגה ביד ההמון שטורח עליהם כשש"צ מושך בתפלת מוצאי יום כפורים תוך הלילה דהא צריך להוסיף ג"כ ביציאתו.

מדפריד פ"ק דר"ה אין לי הוספה אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל מערב ועד ערב עד ועד בכלל ובכניסה ילפינו מדכתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש משמע דיש להוסיף עינוי קצת מן התשיעי על העשירי.

ומצוה להרבות בסעודת עי"כ שיוכל לסבול את התענית של מחר וכתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש וכי בט' מתעניין והלא בעשירי מתעניין אלא מעלה על מי שאוכל בתשיעי כאלו התענה ט' וי'.

משל למלך שצוה על בנו שיתענה פעם א' בשנה אז מצוה להאכילו ולהעניגו כדי שיוכל לסבול התענית. וכן בא"ח.

ואמהר"י סג"ל שבהדיא פרש"י פ"ק דר"ה על זה שמשום הכי אסור להתענות בעי"כ וכן הוא בתוס' בר"ה שאסור להתענות בעי"כ ואיסור גדול ביד המתענה פן ח"ו אתא לידי פרת למיכל ביום הכפורים דקשה עליו להתענות ב' ימים רצופים.

לכן ירבה סעודה להקל עליו, וכן במוצאי י"כ ירבה סעודה שנא' מערב ועד ערב. כל אדם יזהר שלא יאכל בסעודה המפסקת דברים המחממין כגון מיני בשמים וכן מוריקא שקו' (זאפרן) ויין טוב וביצים פן ח"ו אם יראה קרי אין מתירין לו לטבול כי יום הוא שאסור להושיט אפי' אצבע קטנה במים ואמהר"י סג"ל שפן ראה ברבותיו ששתו מים

ואכלו פרי שקורין (עֶרְד עֶפֶיל) פְּדֵי לַהֲתַקְרַר לַהֲשִׁמֵּר בְּנִקְיֹת וְאוֹמֵר שְׁפֹן רָאָה מְרִבּוֹ הַמְּוֹבָהֵק מִהָר"ש שֶׁהִיָּה נוֹטֵל הַפְּרִי הַנִּזְכָּר בְּמִים לַהֲצַטְטֵן בְּמֵאֵד וְאָכַל וְנָתַן לְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ וְכֵן רָאָה שֶׁעָשׂוּ אִפְי' זְקֵנִים גַּם אִם פָּסַק תַּאֲנוּתָם שְׁתוּפָר הָאֲבִיוֹנָה.

שְׁמָא עָשׂוּ לְלַמּוּד לְאַחֲרִים לַהֲזַהֵר. וְלֹא יֵאָכַל יוֹתֵר מִדְּאִי פֶּן ח"ו יָבֵא לִידֵי קִלּוֹת רֹאשׁ.

אֲמַהָר"י סג"ל שְׁפֹן אֲסוּר לְאָכּוֹל מִיָּנִי מֵאֲכָלֵי חֵלֶב בְּעִ"כ דֵּהוּא מְרַבָּה קָרִי פְּדֵאֵי הֶתֶם בַּפ"ק דְּיוֹמָא ת"ר זָב תוֹלָה בְּכָל מִיָּנִי מֵאֲכָל וְהוֹלֵךְ וּמוֹנֶה ג"כ חֵלֶב וְאֲמַהָר"י סג"ל דָּגַם אִם מְקַרֵּר הוּא מ"מ מְרַבָּה אֵת הַזֵּרַע וְאָמַר שֶׁמְנַהֵג פְּשׁוּט הִיָּה (בְּאֻשְׁטְרַיִךְ) שְׁבַע־כַּב בַּשְּׁחֲרִית אָכְלוּ כָּל הָעַם מֵאֲכָלֵי חֵלֶב וְכֵן בְּמַדִּינַת אֲשְׁכְּנָז.

וְשָׁאֵל הָרַב הַנּוֹז' אֵת פִּי מִהָר"ש וְסִתֵּר הַמְּנַהֵג הַגַּמ' הַנִּזְכָּר. וְהִיָּה מוֹדָה מִהָר"ש לְדַבְּרֵי וְטַעַם הַמְּנַהֵג לֹא נִתְפָּרֵשׁ.

שְׁשָׂלוּ לְמִהָר"י סג"ל עַל שֶׁנִּדְרָה שְׁלֵא לְאָכּוֹל בְּשָׂר וְלֹא לְשִׁתּוֹת יֵין רַק בְּשִׁתּוֹת וַיְמִים טוֹבִים מֵהַ דִּינָה בְּעִ"כ. וְהַשִּׁיב שֶׁמִּתְרַת לְאָכּוֹל בְּכָל רְצוֹנָה וּלְשִׁמְחַ לְבָה בְּיוֹם זֶה דְּנָמִי מִתְקָרִי י"ט.

דִּין תַּעֲנִית חִלּוּם בְּעִ"כ עֵינֵן לְעֵיל. דָּרַשׁ מִהָר"י סג"ל מְתִי שְׁפּוֹסֵק אָדָם סְעוּדָתוֹ שׁוֹב אֲסוּר לוֹ לְאָכּוֹל וְלְשִׁתּוֹת עוֹד גַּם אִם עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל.

אֲכֹן נְשִׁים וְקַטְנִים שְׁאִין יוֹדְעִים אִסּוּרָא זֹו אִם חוֹזְרִים וְאוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין אִין מוֹחִין בְּיָדָם כִּינּוֹן שֶׁהֵם רְגִילִין בְּכַף שְׁמָא אִינָם מְקַשְׁבִּים מוֹטֵב יִהְיוּ שׁוֹגְגִין וְאֵל יְהוּ מְזִידִי אֲכֹן הַיּוֹדְעַת הָאִסּוּר אֲסוּר לוֹ הוֹאִיל שֶׁפָּסַק: בְּעֶרְב טָרֵם הוֹלְכִין לְבַה"כ יַעֲרוֹךְ כָּל אָדָם שֶׁלְּחַנּוּ כְּבִשְׂאָר י"ט וַיְדַלִּיק הַנֵּר.

וְאָמַר מִהָר"י סג"ל שְׁלֵא יִכְרֹךְ עַל אוֹתוֹ הַנֵּר. אֲלֵא א"כ כְּדֹאֲרַע י"כ בַּשְּׁבֶת.

וְכֵן הוּא בְּמַרְדְּכֵי תַחֲזִילַת הַלְכוֹת י"כ. וְלֹא נִהְגִּינוּ כֹּא"ח אֲשֶׁר הַעִיד בְּשֵׁם הָרֹא"ש לְכַרְךְ אַף דְּלֹאוּ שְׁבֶת הוּא.

וְאֵת הַנֵּר אֲשֶׁר מְדַלִּיק \$ שְׁשָׂלוּ מִמִּהָר"י סג"ל אִם מוֹתֵר לְהַטְמִין כְּשֶׁחַל י"כ בַּשְּׁבֶת פְּדֵי לְאָכּוֹל בְּמוֹצָאֵי שְׁבֶת וְהַשִּׁיב שְׁאִין לְהַטְמִין דְּוִקָא לְשְׁבֶת וְשֵׁם מוֹתֵר מְשׁוּם דְּאוֹכְלִים בְּשְׁבֶת: \$ אָדָם לְשִׁלּוּם בֵּיתוֹ נִהְגִּינוּ הָאִידְנָא פְּלִישְׁנָא דְּפָרַק מְקוּם שֶׁנִּהְגוּ דְּקָאֵמַר מְקוּם שֶׁנִּהְגוּ לְהַדְלִיק מְדַלִּיקִין וּמְדַלִּיקוּ בְּחֻדָר מְשֻׁכְּבוֹ וְאֵז הוּא מוֹנֵעַ אֵת עֲצָמוֹ מִלְּקַרֵּב לְאִשְׁתּוֹ.

דִּישְׁרָאֵלְקוֹדוּשִׁים הֵם וְאִינָם מְשֻׁמְשִׁין מְטוֹמִיָּהוּן לְאוֹר הַנֵּר. וְהַשְׁתָּא אִי מְדַלִּיק אֵת הַנֵּר בְּבֵיתוֹ וְלֹא בְּחֻדָר מְשֻׁכְּבוֹ עוֹשֶׂה תְּרֵי קוֹלֵי חֻדָּא שֶׁמְסַתְּפֵל בָּהּ בְּבֵית שְׁהִיא מְקוֹשְׁטַת וּמִתְאַוָּה לָהּ כְּשֶׁנִּכְנַס לְחֻדָר אִין לוֹ שׁוֹם הַיִּכָּר וְיָבֵא עָלֶיהָ בְּאִסּוּר לְכֹן יְדַלִּיקוּ בְּחֻדָר מְשֻׁכְּבוֹ וַיִּתְרַחֵק מִן אִשְׁתּוֹ כָּל אוֹתוֹ הַלִּילָה.

וּלְמַחֵר בְּיוֹם כְּבִימֵי נִידוּתָהּ שְׁלֵא יִגַּע בָּהּ אִפְי' בְּאַצְבַּע קַטְנָה וְלֹא יִרְבֶּה דְּבָרִים עֲמָה פְּדֵי לְהַרְחִיק אֵת עֲצָמוֹ מִהַרְגָּל דְּכָר עֲבִירָה וּק"ו מְנַדָּה. וּמַה נִּדָּה שֶׁבְּעֵלָה מוֹתֵר עֲמָה בְּחֻדָר בְּלֹא גַר אִפ"ה צָרִיף לְהַרְחִיק מִעָלֶיהָ בְּיוֹם כְּפּוֹרִים שְׁצָרִיף גַר בְּחֻדָרוֹ כְּמוֹ שְׁפִי אִינוּ דִּין שְׁצָרִיף לְהַרְחִיק אֵת עֲצָמוֹ מִמָּנָה וְכֵן הוּא בְּסִפְרֵי אֲגוּדָה בְּמַסְכֵּי פְּסָחִים ס' נ"ב.

אמֶהֱרִי"ל שְׁיִדְלִיקוּ הַנְּרוֹת מִבְּעוֹד יוֹם גָּדוֹל כְּדֵי לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקּוֹדֶשׁ וְכֵן בְּזִמְנֵי שְׁהִימִים קֶצְרִים יִמְהָרוּ הַנְּשִׂימִים לְהִיּוֹת נְכוֹנוֹת מִבְּעוֹד יוֹם גָּדוֹל דְּגַם הֵם חֲיִיבוֹת כְּדִילְפִי מִן הָאֲזִרָח.

וְגַם הַמְדְּלִיק הַנְּרוֹת בְּבֵה"כ יְדְלִיקֶם מִבְּע"י כִּי רַבִּים הֵם וְצָרִיךְ לְהַדְּלִיקֶם מִבְּע"י. אִמֶהֱרִי"ל סָג"ל טַעַם הַנְּרוֹת שְׁמִדְלִיקִין בֵּיה"כ מִשּׁוּם שְׁפָתַי הַמְרַדְּכִי מִי שְׁרוּצָה לִידַע אִם יַעֲלֶה לוֹ שְׁנָתוֹ יִקַּח נֵר וְיִדְלִיק מִן ר"ה עַד י"כ.

וְהָא דְמְדְלִיקִין בְּיוֹם כִּיפּוּרִים מִשּׁוּם דְּיוֹם דִּין הוּא לְהַגְמֵר. וְכַתִּיב נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בֵּטָן וְאָמַר בְּשֵׁם חֲמִיו מֵה"ר אַבְרָהָם ז"ל דְּלֶהֱכִי לְוִקְחִים אֲנָשִׁים וְיַנְעִרִים נְרוֹת וְלֹא הַנְּשִׂימִים מִשּׁוּם דְּנֵר שְׁקוּל נֶגֶד אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם \$ מֵה"ר זֶלְמָן קִיִּצְיִינְגֵן דְּרַשׁ דְּנִרְאָה אֵלָיו דְּלֶהֱכִי נְשִׂימִים פְּטוּרוֹת מִן נְרוֹת הָאֵלוּ מִשּׁוּם דְּאֲנָשִׁים חֲיִיבִין רַמ"ח מְצַנֵּת עֲשֵׂה שְׁפָתוֹרָה וְעוֹד שְׁנֵי לְאֹנִין שְׁחֻשׁוֹבִין כְּמוֹ עֲשֵׂה וְהֵן לֹא הַנִּיחָן לַעֲשֵׂה וְלֹא הֵבֵא מְכַלְל עֲשֵׂה הַיִּינוֹ ר"ן וּמְכַלְל אֵלוּ הַנְּשִׂימִים פְּטוּרוֹת דְּאֵינָן חֲיִיבוֹת כ"א בְּלֹא־וְיָ: \$ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם.

וְהֵם רַמ"ח אֵיבָרִים וְרוּחַ וְנִשְׁמָה הֲרִי ר"ן כְּמִנְיֵן נֵר. ר"ל שְׁיִרְחֵם הַמְקוֹם עַל כְּוָנוֹ. אֲבָל הַנְּשִׂימִים יֵשׁ לָהֶן אֵיבָרִים וְתַרוֹת כְּגוֹן דָּלַת וּמִפְתָּח. לְפִיכָךְ נְשִׂימִים אֵין נוֹהֲגוֹת בְּנְרוֹת הַקְּלוֹ.

וְאָמַר דְּבִאשִׁיר"י כְּתִיב טַעַמָּא אֲשֶׁר מְדְלִיקִין הַנְּרוֹת בֵּיה"כ מִשּׁוּם דְּכַתִּיב ע"כ בְּאֹרִים כְּפָדוּ ה'. ר"ל בְּנְרוֹת.

וְכֵן בֵּא"ח בְּאֹרִים כְּפָדוּ ה' מִתְּרַגְמִינֵן בְּכַפְּסִין: הַלְכוֹת לֵיל יוֹם כְּפוּר אָמַר מְהֵר"י סָג"ל כְּלָלָא הוּא כָּל מְלָאכָה דְּאִסּוּרָה בְּשַׁבַּת אִסּוּרָה בִּי"כ. וְכֵן בֵּא"ח וִי"כ הוּא יוֹם שְׁאִסּוּר בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים נֶגֶד חֻמְשָׁה עֲנוּיִים הַנִּזְכָּרִים בּוֹ בְּאֶמּוֹר וּבְכַפְּסִין.

וְאֵלוּ הֵן חֻמְשָׁה דְּבָרִים הָאִסּוּרִים. רַחֲצִיָּה.

סִיכָה.

נְעִילַת הַסִּנְדֵּל. תְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה.

אֲכִילָה וְשִׁתְיָה. וְאִמֶהֱרִי"ל סָג"ל כְּפָדוּ אָדָם לֵילָךְ לְבֵה"כ לֵיל כָּל נְדָרֵי יִשְׁלוֹף מְנַעֲלָיו וְיִנְיַחֵם בְּבֵיתוֹ וְלֹא יוֹלִיכֵם לְבֵה"כ מִשּׁוּם טִיבּוּף.

וְיוֹם זֶה הוּא יוֹם שְׁחִיבִים לְכַפְּדוֹ בְּכִסּוֹת נְקִיָּה וּבְכָל דְּבַר טְהוֹרָה. וְאָמַר דְּבִימֵי אָבִיו מְהֵר"ם סָג"ל בְּהִיּוֹת עִם רַב בְּמַגְנָצ"א הִנֵּה נוֹהֵג שְׁשֻׁמֵשׁ הָעִיר הִנֵּה מְכַרִּיז בְּעָרֵב לְהַנִּיחַ מְנַעֲלֵיהֶם בְּבֵיתָם.

וְאָמַר שְׁיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁפוּרְסֵי בְּגָדֵי צְבָעוֹנֵי בְּבֵה"כ לְכַבּוֹד הַיּוֹם. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁמֻשְׁטִיחִין עֲשׂוּבִים עַל הַרְצָפָה מִשּׁוּם דְּכַתִּיב וְאָבִן מִשְׁכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ וְבִי"כ אֲנוּ מְרַבִּים בְּהַשְׁתַּחֲוֹאוֹת יוֹתֵר מִבְּשָׂאָר כָּל הַשָּׁנָה.

וּמִסִּיק פ' הַקּוּרָא תְּנִינָא דְּהַשְׁתַּחֲוָּא הוּא פִּיּוּט יָדִים וְרַגְלִים וְאֲנוּ עֹבְדִינָן הֵכִי בְּיוֹם הַכְּפוּרִים דְּנִקָּא. וּמֵהֵאִי טַעַמָּא נוֹתְנִים מְחַצְלַת לְפָנֵי הָעַמּוּד אֶל פְּנֵי ש"צ כָּל הַשָּׁנָה.

וכן הוא באלפס בתו' דמגילה פ' הקורא תניינא. ואם הוא אדם מפונק וקשה עליו לילה יחף עד לבה"כ רשאי לילה במנעליו עד פתח בה"כ.

ויתנם לבני ביתו להחזירם הבית או יצניעם במקום מוצנע שלא יראו. והתינוקות גם הם בכלל איסור נעילת סנדל וכן בא"ח ובמיימון.

ואם יש להם פאב ברגליהם שקשה להם קרירות הרצפה מ"מ לא ינעלו מנעלים רק רשאי באנפליאות שקו' (זאקין) וכן האיסטניס אשר צער לו לעמוד יחף על הרצפה מותר לו באנפליאות דוקא בשל בגד ולא בשל עור.

והכי משמע בא"ח דגם לקריא מותר. ומותר לעמוד על פרים וכסותות להנצל מן קור הרצפה.

וגם אם הפרים עשויין מעור הואיל והרגל מגולה מלמעלה מידי דהנה אמנעל מרופט פי' קרוע מלמעלה שגם הוא מותר לנעול. ואמ"ר סג"ל אם ירדו גשמים ב"כ וכי הולך לצורך יטנפו רגליו מותר לשפשף מקום הטנינוף ולית ביה משום רחיצה של תענוג אף ישמור עצמו בהליכתו שלא יציג רגליו במי הגשמים דאסור להושיט אפי' אצבע קטנה במים משום תענוג.

ואם מפונק הוא מותר לילה עם נעליו נעולים לביתו. ובני אדם העומדין כל היום הם רשאיין לעמוד על ספסל או על כל דבר שירצו רק כשמתפללין י"ח ברכות יעמדו על הקרקע לקיים ממעמקים קראתיך ואם חלש דעת העומד רשאי ליטען ולסמוך מתי שירצה.

ואמר ענין סיקה לא מנהג בינינו לכה אין להאריך עליו בדרשה: אמר מהר"י סג"ל מי שרואה קרי ביום הכפורים אין להאריך עליו בדרשה. אף מי שיארע לו ח"ו מקרה יבא וישאל ואגיד לו.

פעם אחת שאלו אליו עלוהי והנה מורה לקבץ יפה ולרחוץ יפה את פי האמה והמקום שנדבק שם הקרי. דרש מהרי"ל דכל אדם יבקש מחילה מאת חבריו אם עשה לו מאומה הן בדיבור או במעשה.

ואם אין מוחל בינו לבינו יביא ג' בני אדם ויבקשהו בפניהם ואם אין רוצה בפעם ראשון. ישנה או ישלש ואם עדיין העיז פניו מלכפר לו יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת לפניו ויאמר בפניהם חטאתי אל פלוגי ואין רוצה למחול לי.

אז \$ פעם אחת שאלו למהר"ש על הרוואה קרי ביום כפור ונצטער על זה במאד עד כי לא יוכל ללמוד ולעשות שום דבר לכן הי' מבקש ליזע פי' הגמ' דהרוואה קרי ב"כ ומה דינו. והשיב מהר"ש שיהא מפשפש במעשיו.

ואי תעלה לו השנה אז מובטח כו' ואל יצער עצמו ואל יבטל את למודו מחמת זה. כי ראה כמה גדולים אנשי מעשה שראו קרי ב"כ וחיו אחרי כן כמה שנים ויעסוק בתלמוד תורה דהיא מכפרת: \$ הקב"ה רואה שהוא השפיל עצמו לפניו ומרחם ומוחל וסולח לו.

ובש"ש מיני רצויין ירצנו כדאשפחן גבי יוסף דאמרו אנא שא נא. והיבוקש למחול לא היא אכזרי למחול כי איך יעז את פניו מלמחול.

הלא הוא עומד ומבקש כל היום מאת אדון כל למחול לו עונותיו. כ"ש וכ"ש וכן בנו
דכ"ש שהוא ימחול לחבירו באשר הוא אנוש רימה ותולעה וידע אדם אם הוא אכזר
מלמחול גם הקב"ה אינו מוחל לו.

דכתיב נושא עון ועובר על פשע. למי הוא נושא עון.

למי שעובר על פשע. אמר מהר"י סג"ל כשפאים בב"ה בליל כל נדרי.

טוב הוא לאתחולי כל נדרי מבע"י משום דהתרת נדר הוא. ואין מתירין נדרים לא בשבת
ולא בי"ט פי אם לצורך שבת וי"ט לפיכך יתחיל ש"צ כל נדרי טרם שיקדש היום.

אכן יאריך בו בנגונים להמשך עד הלילה. ולהכי נמי יקדים כל אדם את עצמו לבוא
בה"כ כדי שיקבשו זה את זה מחילה טרם ירד ש"צ פני התיבה.

ואמהר"י סג"ל דקי"ל כר"ת דאמר מיום פפורים זה עד יום פפור הבא עלינו לטובה. וכן
בא"ח משום דאנו מתירין הנדרים שעדיין לפנינו \$ נהג מהר"י סג"ל טרם ירד ש"צ בליל
כל נדרי פני התיבה הנה עומד הוא פני התיבה ואמר בישיבה של מעלה ובישיבה של
מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירין להתפלל עם העבריינין.

וכן עמא דבר לומר הגדול שפקל עיר ועיר: \$ על השנה הבא לקראתנו. ויזהר כל אדם
לומר כל נדרי עם ש"צ דניחא למ"ד דמתירין הנדרים דלשעבר ודאי אז צריכין לומר
עמו דאין אדם יכול בעצמו להתיר את נדרו שעבר אלא אף למ"ד דמתירין את הנדרים
דלהבא כדקי"ל.

מ"מ יאמר כל אדם עם ש"צ כדי שיהיו לכל הפחות שלשה מתירין בראשונה אומר כל
נדרי בלחש. ובשנייה מרים קולו יותר.

ועוד יותר בשלישית משום דאז נשמע באימה וברעד ואומר ג"פ משום דלשון חכמים
כה הוא אטרוג אטרוג אטרוג מגל זו מ"ז מ"ז. טעם אחר משום דהתרת הנדר הוא נגד
ג"פ שאמר החכם מותר לה מ"ל מ"ל בשעת התרת הנדר.

וכל אדם יתנונה גם בליל כל נדרי בתפלת ערבית אם עדיין מיושב בדעה הוא שלא
נשתפר בסעודה כי עיקר הנידוי בעיצומו של יום ומה שמתנדין בתפלת מנחה אינה אלא
גזירה שפא יארע לו אונס ולא מצוי שוב להתנדות וכן בא"ח.

וכל אדם יזהר לעמוד עם ש"צ מתי שאומר הש"ץ את הנידוי וכן בא"ח. וצפורה וידוין
הן ביום הפפורים.

ב' בליל פפור. א' לצבור וא' לש"צ.

וביום. ד' לצבור וד' לש"צ.

וכן בא"ח. נגד צפורה קידושין שקידש כ"ג עצמו במקדש בי"כ וכנגד אלו יכוין כל אדם
להשלים הצפורה וידוין בין בינו בין עם ש"צ.

וכל אדם יזהר לעמוד כשיתנונה ש"צ ויתנונה ג"כ עמו ואע"פ שיושב בשאר התפלה וכן
אי' בגמ' דאמר בר המדורא אנה קאמנא קמי דשמואל והוא הנה יתיב פי מטא ש"צ
לומר אבל אנחנו חטאנו הנה שמואל קם.

וכן מנהג מהר"י סג"ל פשהיה מתנוודה הנה עומד בכפיפת הראש פדרה ששהיה שוחה באמרו מודים ולא פאשר עושין רוב העולם שמשפטיחין על הקרקע דאז לא הוי מעומד. מהר"י סג"ל הקשה אמרי' בגמ' מאן דלא בעי שיהא קיים נדרו יאמר בראש השנה כו' א"כ ק' וקה אמרינו פל נדרי ביה"כ לא בר"ה בשלמא למ"ד שאומר מי"כ שעבר מצי למימר דקאי אר"ה אלא למ"ד להבא קשה ותיגרין מהרי"ל די"כ מתקרי נמי ר"ה פדכתיב ביחזקאל בעשרים וחדש שנה לגלותינו בר"ה בעשור לחדש ואינה ר"ה שהוא בעשור לחדש הוי אומר הוא יה"כ.

וכ"ת עדיין מ"ש ר"ה מן י"כ אלא לפי שביזם פפורים איכא רוב עם הואיל והן בטלין ממלאכתם אף מלתקן אנכל נפש וכן אני ראיתי בפריש' אחת מפייט פל נדרי. § (מנהג מגנצ"א) בליל פל נדרי וביומו עונין הצבור קול רם ואתה צדיק אחר שהתנודו עם ש"צ וש"צ כופל אחריהם: § פשמסיים ש"צ בפעם שלישית פל נדרי פותח.

בקול רם ונסלח לכל עדת כו'. וא"א פפיתוב בתורתך כו'.

ומברך בקול רם ונעים שהתינו דקי"ל דברכת זמן אומרים אפי' בשוק ואי אפשר האידנא לומר אותו על הכוס דאין פאן מי שיטעום דאף לתינוק לא יתבינו דילמא אתי למסרה וסבור שמתור לשמות דדבר קבוע הוא בכל שנה וגזרינו ומתפללין תפלת ערבית.

וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בק"ש אומר פל הצבור בקול רם. אם שבת אומר ש"צ ויכלו.

המלה הקדוש במגן אבות. ואח"כ פותח ש"צ בפעמות יעלה תחנונינו כו' ונוהגין לומר ד' תחנונו קולנו.

עתירתנו. אנקתנו.

ואח"כ פותח פסוקים דשומע תפלה עדיה פל בשך יבאו. ברינוס אומר בקול רם פל פסוק ש"צ וצבור יחד ויש מקומות עונים פסוק אחד וש"צ אחד.

ואח"כ אומר פתיחה ה' אלהי הצבאות יושב הכרובים, גם בסדר וכן פי על רחמיך כו' ובסדר הזה סליחה סלח נא אשמות כו' וכן סליחה דתומת כו' ש"צ אומר בקול רם דרפך אלהינו כו' וציבור כופלין וכן למענה אלהינו כו'.

צבור אומר אמנם אשמנו כו' חרוזה ראשונה. ומתחילין חרוזה האחרונה מעלה ארנפה כו' קול רם.

וש"צ כופל מעלה כו'. וציבור אומר אל מלה יושב כו' וש"צ אומר פסוקים ואומר בקול רם חטאנו צורנו כו'.

וצבור כופלין ואומר הצבור אותך אדרוש שתי חרוזות הראשונות וש"צ חוזר הן אתה כו'. וכן פל שתי חרוזות לצבור וש"צ חוזר הן וכו' עד פי עמה מקור חיים ואומר אז צבור אל מלה יושב כו' ש"צ פסוקים ואומר חיים חנו כו'.

פסדר הראשון עד פי יודע דרף עמדי. § (בפראנקפורט) אומרים החטאנו אותך.

ואמרים עד הן אליה. והקהל אמרים אותו ב' תרזות.

וכן כל הקטאנו עד גמירא: ואז מפסיקין ג"כ באל מלך וגו' ופסוקים. וגומרין את פלו סדר הראשון פן סדר מגנצ"א.

ויש מקומות שאומר קטאנו דאדברה תחנונים בכל סדר זה שפירשתי ש"צ גומר הפל עד מגנצ"א עיניה. ואז אומר ציבור אתה מבין תרונה ראשונה ופותרין בקול רם תרונה האחרונה שמך מעולם כו' וש"צ כופלו.

וגומר ש"צ התפלה והפסוקים אם הוא ליל שבת אמרים אל רחום שמך. ואם אין שבת אומר אבינו מלפנו.

ואם שבת א"א במה מדליקין דאין לומר וטומנין כדפי' לעיל. קדיש. עלינו.

קדיש יתום. שיר היחוד אמר"י סג"ל מנהגא הוא ששוכרין גוי לשמור הנרות בליל כל נדרי בב"ה אז יזהר כל אדם שלא יאמר לגוי שום אמירה כגון אם ככה הגר אל יאמר להדליקו שנית או נפל אל יאמר להקימו או אפי' לסלק השענה שנטף כבר אל יאמר לגוי וכה"ג.

דאמירה לגוי שבות והרבה קלקולין אתו מזה. וכי מאי איכפת לישראל מעתה הואיל ויצא ידי חובתו שהדליקו לכבוד היום בראשונה מה לו שוב לחוש בקלקול הגר.

וכן ראיתי שפכתה גר של מהר"י סג"ל פעם אחת ביום כפור ולא אמר להדליקו שנית ועוד אמר דאמירה לגוי אסור בו מאחר דצריף להבדיל לאורו כמו שאפרש לקמן א"ה. ואם אמר לגוי לעשותהני מצוה הבאה בעבירה.

ואמרה"ל שאם ח"ו נופל הגר ביום כפור במקום ספנה מותר גם ליהודי לכבות בנדים אף ביום כפורים שחל בשבת דחמיר טפי. וגם אם הוא ספק או אפי' ס"ס אם ישירף הפירה מ"מ יצילנה ואית ביה פיקוח נפש הואיל כו' והוא הדין בכל שבתות השנה.

וכן דרש נמי מה"ר אברהם פ"ץ ז"ל. דרש מהר"י ל מנהג הוא שילינו העם בליל כל נדרי בבה"כ כדי להרבות בשבחות וברננים וכתב א"ח שנוהגים פן ממה דאי' שילהי פ"ק דיומא מיקרי ירושלים ר"ל חשובים שפירושלים לא היו ישנים כל הלילה כדי שישמע פהו גדול קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו שלא יבא לידי קרי.

ואותם גערים הקטנים שמרבים אכילה גסה ומרבי' \$ אמר מהר"י סג"ל שקבלה הוא וכן הרגיש בעצמו כשאדם נוער כל הלילה בלי שום שינה אז מזה נעפר ונתעמס קולו יותר מכל דבר שפעולם.

ע"כ מי שיהיה ש"צ יזהר מלהקיץ כל הלילה: \$ באכילת פירות והם מרבים רוחות בגופם נכון שלא ילינו בבה"כ פן ח"ו יהיו מזולזלין בנפיהות. וראיה תפילין צריכין גוף נקי.

ה"נ בית קודש. וקורא אני עליהם מי בקש זאת מידכם רמס חצרי והבא לישן ירחיק את עצמו ממקום תפלה לצד מערב או בבה"כ הנשים מתי שאין נשים שם וכן במי'.

צָרִיף לְקִרְאָה ק"ש טָרַם יְלִין כְּבִשְׁאָר לִילּוֹת גַּם אִם לֵן בְּמִקּוֹם הַקּוֹנֵדֵשׁ וְכֵן עָשָׂה מְהֵרָא"ל.
לְאַחַר שֶׁגִּמְרוּ לֹמֵר עִם מְהֵרָא"ל סָג"ל שִׁיר הַיְחוּד הָיוּ אוֹמְרִים קִדִּישׁ יְתוֹם וְאַח"כּ הִתְחִיל
וְאָמַר אֲנָעִים זְמִירוֹת בְּקוֹל נְעִים.

וְאַח"כּ אָדוֹן עוֹלָם. אִם אֵין שְׁבֵת אוֹמֵר אֲבִינוּ מִלְּפָנָיו בְּלִיל כָּל נִדְרֵי וְכֵן אֲמַהֲרָא"ל סָג"ל
שָׂאִין לֹמֵר בְּמָה מְדַלִּיקִין מִשׁוּם דְּלֹא מְצִי לֹמֵר בּוֹ וְטוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין דְּהָא אֵין טוֹמְנִין
אִז כְּדָפְנִי לְעִיל.

מֵהֵרָא"ק כָּתַב שָׂאֵם הוּא שְׁבֵת אַפ"ה אוֹמֵר אֲבִינוּ מִלְּפָנָיו וְא"א בְּמָה מְדַלִּיקִין: הִלְכוֹת יוֹם
כְּפוּר יוֹם כְּפוּר אֵינוֹ חָל אֲלָא בְּאַחַר דִּימֵי בִדְה"ז בְּעֵשְׂרֵי לְחֹדֶשׁ תְּשַׁרְי: בְּשַׁחֲרִית יוֹם
הַכְּפוּרִים כְּשֶׁאֲדָם עוֹמֵד מִמְטָתוֹ מְוַתֵּר כָּל אֲדָם לִיטּוֹל יָדָיו עַד הַפָּרָק דְּהֵינּוּ חֵבּוּר הֵיךְ
אֵל הַזְרוּעַ כֵּן דָּרַשׁ מְהֵרָא"ל סָג"ל וְכֵן בֵּא"ח.

אֲבָל יִזְהַר שְׂלֵא יִרְחוּץ פָּנָיו וְעֵינָיו כָּלֵל וְגַם אִם הוּא אִיִּסְטָנִים שָׂאִין מִיְּשֻׁב דְּעֵתוֹ כָּל הַיּוֹם
אִם לֹא רוֹחֵץ בְּבִקְרָא מ"מ אֲסוּר לוֹ לְעֵשׂוֹת כֵּן בְּיוֹם הַכְּפוּרִים וְלֹא נִהְיִינוּ כִּמ"ד שְׁפָתַי בְּיָה
הֵיטֵר בֵּא"ח וְאָמַר שְׁכֵן שְׁמַע הַדִּין מְרַבּוֹ מְוַבְּהָק (מְהֵרָא"ש מֵאוֹשְׁטְרִי"ך) וְכֵן אֲסוּר
לְשַׁפְּשֵׁף פִּי בִּי"כ עֵינָן כֵּן לְעִיל.

וְהַנְּצָרָה לְנִקְבֵי בֵין גְּדוֹלִים בֵּין קְטָנִים יִטּוֹל יָדָיו עַד קִשְׁרֵי אֲצַבְעוֹתָיו וְדִיו. וְכֵן בֵּא"ח.

וְהַפְּהָגִים כְּשֶׁהֵן עוֹלִין לְדוֹכֵן אִז יִטּוֹל יָדָם נְעִילָה גְּמוּרָה עַד הַפָּרָק וְכֵן הָיָה קִדְוֵשׁ כְּהִנֵּים
בְּמִקְדָּשׁ. וְכָל פַּעַם כְּשֶׁעוֹלִין לְדוֹכֵן יִסְזָרוּ וְיִטּוֹלוּ אֶת יְדֵיהֶם מִקּוֹנֵדִם וְאָמַר מְהֵרָא"ל סָג"ל
דְּדַבֵּר תִּימָה הוּא מֵאַחַר § (מֵהֵרָא"ק) וְאֵין שׁוֹרִין מִפֶּה בְּמִים דְּחֵיִישִׁינוּ דְּלִמָּא אֲתֵי לִידֵי
סְחִיטָה.

אֲבָל לְמַחַר נוֹטֵל יָדָיו כְּדָרְכוֹ לְשֵׁם נְקִיּוֹת אֲבָל לֹא פָּנָיו וְכֵן הִי נוֹהֵג מְהֵרָא"ם. (הַג"ה) טוֹב
לִיזְהַר שְׂלֵא לְרַחוּץ עֵינָיו בְּיוֹם כְּפוּרִים דְּלֹא הָיִ רְפוּאָה שְׁלִימָה.

הוֹלְכִים יַחְפִּים לִב"ה וּמוֹחְלִין זֶה לְזֶה בְּלֵב שְׁלוֹם עַכ"ל: § דְּכָל הַיּוֹם הוֹלְכִין יַחְפִּין וּבְשׁוּם
טוֹמָא' אֵין נוֹגְעִין בֵּין נְטִילָה לְנְטִילָה אֲמַאי נוֹטְלִין בְּכָל פַּעַם וּפַעַם. אֲכֵן לֹא יִשְׁנׁוּ הַמְּנַהֵג
וְיִחְזְרוּ וְיִטּוֹלוּ.

וְדָרַשׁ מְהֵרָא"ל סָג"ל שָׂאֵם יֵשׁ לְאֲדָם שְׁכֵבֵת זָרַע דְּבַק בְּבִשְׁרוֹ חֲשׁוּב כְּצוּאָה וְאֲסוּר לְהִתְפַּלֵּל
עַד שְׁיִטְהַרְנוּ גַם בְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה וְגַם בֵּיה"כ. אִם עֲזַיִן לַח הוּא יִקְנָחוּנוּ הֵיטֵב וְאִם יָבֵשׁ
יִגְרָחוּנוּ וְכֵן בֵּא"ח.

וְאִם אֵין יוֹכֵל לְגַרֵר מְוַתֵּר לְשַׁפְּשֵׁף אוֹתוֹ בְּמִים וְאֵין זֶה רְחִיצַת תַּעֲנוּג לִיְאֹסֵר בְּיוֹם כְּפוּרִים.
דָּרַשׁ מְהֵרָא"ל סָג"ל יוֹלְדֵת תּוֹף ג' מֵאַכִּילִין אוֹתָהּ בִּי"כ אַחַר שְׁלִשָּׁה וְתוֹף ז' מְעַמִּידִין לְפָנֶיהָ
הַמְּאָכֵל וְאוֹמֵר לָהּ יוֹם הַכְּפוּרִים הַיּוֹם וְאִם הַשִּׁיבָה מ"מ צָרִיכָה אֲנִי מֵאַכִּילִין אוֹתָהּ.

וְכֵן חוֹלָה אֲפִילוֹ אִם הָרוּפָא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיף וְהוּא אוֹמֵר צָרִיף אֲנִי. וְגַם אִם לֹא אָמַר חֵיִישׁ
אֲנִי שְׂמָא אֲמוֹת אִם אֲנִי אוֹכֵל שׁוֹמְעִין לְחוֹלָה וּמֵאַכִּילִין אוֹתוֹ וְכֵן אִם אָמְרוּ מְקַצָּת
הָרוּפָאִים אֵינוֹ צָרִיף וּמְקַצָּת אוֹמְרִים צָרִיף הוֹלְכִים לְהַקֵּל מִשׁוּם פִּיקוּם נְפֶשׁ דְּכִתִּיב וְחֵי
בָּהֶם.

דניחא לקב"ה להחיות כל נשמה. אמר"ש יולדת תוך ג' ללידתה בין אמרה צריכה אני \$ (הג"ה מהרא"ק) יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל.

\$ בין אמרה לא צריכה אני נותנין לה לאכול. \$ מג' ימים עד ז' ימים אם אמרה צריכה אני נותנים לה כמו לחולה מפאן והלאה הוי פשאר אדם א"ח: \$ אבל אחר ג' אם אמרה צריכה אע"פ שהרופא אומר לא צריכה נותנים לפניה.

ואומר לה יום כפורים הוא. ואם אכלה אכלה פי היא מבחנת בעצמה יותר משום רופא. והוא הדין נמי אי חולה אומר הוא צריך יתבינן ליה אע"פ שלא אומר שישמות אם לא נותנים לו דזה הוי פשיטא דהוי פיקוח נפש. רק שאומר שחוליו מתגבר עליו אם אין נותנים לו.

ואיכא מ"ד דצריך לומר שישמות אם אין נותנים לו ולא נהגינן הכי וכי החולה נביא הוא ומנין ידע אם יחיה או ימות. ועוד אמר"ש אם חולה אומר א"צ ורופא אומר צריך נותנים.

וי"א שאין נותנים לו רבע בפעם אחת אבל לא נהגינן הכי ואמרין ספק נפשות להקל ונותנים לפניו ואומר י"כ הוא. ואם יאכל אז הרשות בידו.

ואמר"ש דוקא שרופא מומחה אומר צריך. אבל שאין מומחה או נשים לא מהימנא להו.

חפן גבי יולדת מהימנא להו משום דאינהו בקיאות בהן ומשונה איסור אכילת יום כפור מפל אכילות שבתורה דהם בכזית וזאת פכותבת והיינו משום דהכא לא פתיב אכילה. ואכילה ושתייה אין מצטרפין מאחר דשיעוריהו אינם שונים דאכילה הוא פכותבת ושתייה היא ברביעית.

אבל אכילה לאכילה מצטרפין אע"ג דתרי מינין הם דהא אית להו חד שיעור' עכ"ל מהר"ש. אמר מהר"י סג"ל אם מאכילין חולה מחמת אונס אז מאכילין אותו חשובים גדולי העיר וכן הוא בא"ח משום דאינם בקיאיין הפל דילמא יפשעו בנפש וסבורים שאינו צריך וימות.

ואל יאכילוהו כ"א מעט מעט לכל פעם כדי שלא יאכל שיעור איסור אכילה דהיינו פכותבת בפעם אחת בכדי אכילת פרס דהיינו מזון חצי סעודה והם ב' ביצים אז לא יצטרף להיות שיעור האיסור.

אמר"ל מתי שמאכילין החולה אז צריך להזכיר יעלה ויבא בברכת המזון שלו פיון די"ט הוא גבי דינ' וקורין בו מקרא קודש וכן בא"ח. ואמר"י סג"ל שאכילה כל דהו אסור מן התורה אף אינו חייב פרת רק על אכילת כותבת.

ואמר מהר"י סג"ל לענברה ומניקה שהריחו מאומה והתאוה לזה ואומרים להו יום כפורים היום ומשיבין מ"מ צריכים אנו נותנים להן דאין דבר עומד בפני פיקוח נפש וכתב במהרא"ק והוא הדין כל אדם שהריח את המאכל ונשתנה פניו ומסופן הוא אם לא יתנו נותנים לו עכ"ל אמר מהר"י סג"ל יותר מצנה שנותנין ליולדת לאכול ביום ראשון ממה שתתענה ומצוה לומר לה אכלי פי אין דבר עומד בפני פיקוח נפש וכן לחולה והעיד

שְׂרָאָה מְמַהֵר"ם שֶׁהִיא מְצוּה לַחֹלֶה לֶאֱכֹל וְלֹא רָצָה וּמִמְחַרְת הַבְּרִיא הַחֹלֶה וְחִי, דְּרַשׁ מְהֵרָא לְדָבָר אֲדָם יִרְחִיק אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִגַע בְּשׁוּם מֵאֲכָל \$ פְּזוּת הוּא חֲצִי בֵּיצַת פֶּרֶגְנֹנְלַת פּוֹתֶבֶת פְּחוֹת מִכְּבִיצָה וְאִי הֵתָם דְּכְבִיצָה מִשְׁבִּיעַ וְכוֹתֶבֶת מִיָּהָ מִיִּשְׁבֶּת דְּעֵתָא: \$ בְּיוֹם כַּפּוּר מֵאַחַר דְּלֹא בְּדִילִי כָּל הַשָּׁנָה פֶּן ח"ו אֶתָּא לְמִיכַל מִיְּגוּה דְכֹה"ג חִיָּשִׁינָן גְּבִי חֲמִין וְגַם הָאִשָּׁה אֵל תֵּאֲכִיל בְּנִיָּה בִּידָיָה רַק תַּעֲמֹד בְּפִנְיָהֶם וְהֵם יִקְחוּ מֵאֲלֵיהֶם אֲכָן אִם הִתִּינוּק קֶטָן כָּל כּוֹף שָׂאִין יוֹדֵעַ לִיטּוֹל מֵעַצְמוֹ מוֹתֵר לִיתָן וְנִכּוֹן יוֹתֵר לוֹמֵר לְנַעַר אוֹ לְנַעֲרָה אֲשֶׁר עֲדִינָן לֹא הִתְחִילוּ לְהִתְעַנּוֹת וְיֵאָכִילוּ אֶת הִתִּינוּק וְהִרְאִינָן מְלַחֵם הַפְּנִים שֶׁהִיוּ חוֹלְקִים בְּכָל שַׁבַּת וְשַׁבַּת וְאִם חָל י"כ בְּשַׁבַּת לֹא הִיוּ חוֹלְקִים עַד מוֹצָאֵי י"כ אַע"פ שֶׁהִיא קִשָּׁה לְהֵם לְהַשְׁהוֹת כ"כ עַד שֶׁיִּחְלְקוּ דְהָא הִיוּ טְרוּדִים בְּתַעֲנִיתָם וְהִיוּ עֵינַיִם מ"מ לֹא עָשׂוּ בִּי"כ עַצְמוֹ מִשׁוּם דִּילְמָא אֶתּוֹ לְמִיכַל מִיְּגוּה אִמְהָר"י סָג"ל מַה שְׁנוֹהֲגִין הַנְּעָרִים לְשַׁחֲקֵם בְּאִגּוּזִים בִּי"כ הִיָּנוּ לְעִגְמַת נֶפֶשׁ וְלַעֲיוּנֵי שְׁמִיּוֹצָר לְהֵם בְּשַׁחֲוֹק עֵמָהֶם וְאִינוּ רִשְׁאֵי לֶאֱכֹל וְיִתְקַיֵּם תַּעֲנוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם וְדוֹגְמָא זֶה אִמְרֵי ס"פ אֵלוּ קִשְׁרִים בְּמַסְכַּת שַׁבַּת דְּמִנְהָה קַדְמוֹנִים בְּקִנְיַת הַיָּרֵק בִּי"כ מִן הַמְּנַחָה וְלַמְעַלָּה ר"ל שֶׁהִיוּ מְלַקְטִין הָעֵלִין מִן הַקְּלָחִים הַתְּלוּשִׁי \$ (הַג"ה בַּמְהֵרָא"ק) אִתְּתָא דְאִית לָהּ יְנוּקָא שְׂרִי לְמִימְשָׂא חֲדָא יָדָא וּמִיתָן רִיפְתָּ לְיְנוּקָא מִשׁוּם שֶׁיִּבְתָּא פִּי מִשׁוּם רִוַח רַעָה דְתַנָּא דְבִי מְנַשָּׂה אִשָּׁה מְדִיחָה יָדָה אַחַת וְנוֹתְנָת לְבָנָה הַקֶּטָן.

בא"ז.

עכ"ל: \$ לְהִיּוֹת מוֹכְנִים בְּעָרְב לְחֹתְכוֹ דַּק דַּק וּלְבִשְׁלֵם וְאֵע"ג דְּכָתַב בִּי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן מ"מ לְעַנּוֹת נֶפֶשׁ הַתִּירוֹ שֶׁהִיוּ עוֹסְקִים בְּאִנְוִלִים וְכֹן בְּמִיָּמוֹן. וְדוּקָא מִן הַמְּנַחָה וְלַמְעַלָּה דְאָז יוֹשְׁבוֹמְצַפָּה שֶׁיִּגִיעַ זְמַן אֲכִילָה וְאִיכָּא עֵיוֹנֵי טְפִי וְאִמְהָר"י סָג"ל לְפִי זֶה נִרְאָה שֶׁאֵל יִשְׁחָקוּ עִם הָאִגּוּזִים בִּי"כ כִּי אִם מִן הַמְּנַחָה וְלַמְעַלָּה וּמִסִּיק הֵתָם כִּינּוֹן דְּחִזִּי רַבָּה בְּאִנְשֵׁי בֵּיתָה דְקָא מְחַרְפִּי.

פִּי שֶׁהִיוּ מְקַדְמִין לְפָנֵי הַמְּנַחָה דְלֹא הֵנָּה כ"כ עֵיוֹנֵי אֲמַר לְהוּ אֶתָּא אִיגְרָתָא מִמְעַרְבָּא מִשָּׁם ר' יוֹחָנָן לִיאָסֵר כָּל הַיּוֹם כְּמִנְהָגָא דְר' יוֹחָנָן עַכ"ל הַגַּמ'. וּמִזֶּה הַטַּעַם עוֹד הִנְהִיגוּ כְּדִלְעִיל.

אֲבָל בְּתַשְׁעָה בָּאָב בְּלֹא הָכִי מוֹתֵר לְבִשְׁלֵם וְלַתְּקוּן תְּבִשְׁלֵם מִן הַמְּנַחָה וְלַמְעַלָּה. וְאִיכָּא בְּלֹא הָכִי עִגְמַת נֶפֶשׁ טְפִי: לְשֵׁם וְלַתְּהִלָּה סֵדֵר הַלְכוֹת תְּפִלָּה שְׁלִיחַ צִיבוּר מִתְחִיל הַמְּלָךְ הַיּוֹשֵׁב וְחוֹזֵר בְּרוּךְ אַתָּה דִּישְׁתַּבַּח וְכוּפֵל לְעִילָא בְּקַדִּישׁ וְחוֹזֵר לְעֵלָם וְלַעֲלָמֵי עֲלְמֵיָא דִּיהָא שְׁמַיָּה.

ש"צ אוֹמֵר בְּרַכָּה הַפּוֹתֵחַ בְּקוֹל נְעִים וְאוֹמֵר סֶלַח לְגוֹי קְדוֹשׁ כו'. וְצִיבוּר פּוֹפְלִים וְכֹן חֲטָאנוּ צוּרְנוּ כו' ש"צ וְצִיבוּר צִיבוּר אוֹמֵר יוֹצֵר אֶז בְּיוֹם כְּפֹר כו' עַד בְּבֵית הַנּוֹעֲדוֹת.

וּש"צ חוֹזֵר בְּסוּלְחָךְ כו'. צִיבוּר אוֹמְרִים גְּבָרוּ חֲטָאִים כו' עַד אוֹר וְסֶלַח וּש"צ חוֹזֵר דּוֹכְבוּ בְּתַחֲנוּן כו' וְכֹן הַכֹּל.

מִסוּד חֲכָמִים וּמְסִיִּים פְּנֵי מְלָךְ מוֹחֵל וְסוּלַח לְעוֹנִים. ש"צ אוֹמֵר אִימָךְ נִשְׂאֵתִי כו' בְּנִיגוֹן אֲתִיתִי לְחַנּוּךְ עַד גְּמִירָא ש"צ אוֹמֵר אֲדָרְת יָקָר כְּלוֹל בְּנִיגוֹן אֲאִפִּיד נְזַר אִיוֹם.

האדירת והאמונה אומר ש"צ בנעימות ביראה ובכנונה גדולה בכפיפת ראש ובהשתחוואה כי הרבה שמות וסודות פלולים בו. ואמרי"ל דאין ציבור רשאי לאומר בשר השנה רק בי"כ אבל יחיד יכול לאומר מתי שירצה במקום תחינה.

ליושב תהלות לרוכב ערבות. הפסוקים מי לא יראך לא אומר רק פעם א' קודם הרהיטי: יוצר אמרי"ל סג"ל כל ש"צ יזהר למהר בתפלתו כל כך שיתפלל ג"כ תפלת מוסף טרם שתגיע זמן מנחה גדולה דהיינו חצי שעה אחר חצות ומרי"ם מתי שהאריך ביוצר יותר מדאי הי' ממהר והי' מתפלל תפלת מוסף ביחודי פדי למהר לתפלת מנחה ולפעמי' כשהיה צורך היה מדלג אבינו מלכנו עד לתפלת מוסף וכן אומר למנחה ולפעמים היה מדלג עד נעילה פדי לאתחולי נעילה ביום והממהר ומתכונן להתפלל הד' תפלות פתיקונם הרי זה משופח.

וכן ראיתי במרי"ל סג"ל כמה וכמה שנים שהוא פיון להיות כל תפלה בעונתה ואם ישאר נעילה תוך הלילה מ"מ עולים הפהנים לדוכן ונשגבה פליאה בעיני מרי"ל מאחר דכתיב ביום צותו והדוכן היא עבודה ג"כ תהיה ביום.

ואמר ששוב מצא טעם לדבר הואיל ועיקר הקרבנות נקרבו ביום יכולין האימורי' להקרב בלילה וכן איתא פ' תפלת השחר איברים של עולות ופדרים של שאר קרבנות שזרק דמן קודם שקיעת החמה קרבין כל הלילה וכנגד' תיקנו תפלת ערבית ה"נ גבי דוכן לא שנא מנהגי מרי"ל להעמיד שני אנשים חשובים מן צידו כשהיה ש"צ בי"כ וכן עשה בתפלת ר"ה.

וכן איתא בא"ח בסדר י"כ דוקא. אומר מרי"ל סג"ל אין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם.

וספר לנו מעשה בעצמו שהיה ש"צ פעם אחת בקהלת (רעגנשפורג) בימים הנוראים והיה מנגן כל התפלה כמנהג מדינת (אושטריי"ך) כי כן המנהג שם. והוקשה בעיניו שהיה אומר הפטרה בניגון בני ריינו"ס ואמר שבאותו פעם היה הוא אומר סליחה אני אני המדבר אשר יסד רבינו אפרים לומר לתפלת מוסף וסבר שמצוה לומר שם לכבוד רבינו אפרים המספר אשר מנוחת כבודו שם ואמרו המנהיגים אליו שאין מנהגם לומר אותה הסליחה ולא שמע אליהם מסבחתו דלעיל לימים מתה בת הרב ביום פפור והצדיק הרב הנזכר עליו הדין שלקחה בתו על מה ששינה מנהג המקום: אומר מרי"ל סג"ל שבאותו פעם היו מכבדין אותו והיו מביאין לו מחזורים נאים להתפלל בהן ולא רצה להתפלל בצבור כי אומר מתוך מחזור וסדרים המיוחדים לצבור וגם אם זקנים הם ושחורים ומנטעים ואמר דכך כתב רוקח שאין להתפלל אף בסדרים של הצבור משום דסתמא לשם מצוה נכתבים שמא שאר סדרים לא נתכוננו הסופר לשם מצוה כי אם להתפאר וח"ו שמא לא נתקבל התפלה מתוכם.

ואמרי"ל שגגה הוא ביד המגיהים את הספרים של הצבור שמא המסדר הוא היה גדול יותר מהמגיה וגם אם מלא את לבו להגיה שום סדר או רוצה להגיה כל הספר מראש ועד סוף ודוקא דברים פשוטים וידוע לכל טעיותם אבל דברים דאית בהן פלוגתא חלילה

ליה להגיה אליבניה שום אחד מהם אף הנה מרגיל על לשונו לומר מבחון לפי הנראה לו ולא לכותבו בספר.

דרש מהר"י סג"ל כל מה שאדם חטא כל השנה יחא כולל תוה וידויו ויתנדה עליו. פגון אם ח"ו אכל דבר איסור יאמר על חטא שחטאתי לפניך באכילת איסור וכל כה"ג.

ואם חטא אדם בינו ובין קונו שאין שום אדם יודע את חטאיו אסור לו לגלות לרבים ולהודיע במה שחטא רק אם יאמר לרבים חטאתי בסתם הרשות בידו רק שלא יודיע במה חטא. משל לאדם שמרד במלך וזלזל את כבודו אז יותר שאותו המורד מתפאר במרידתו נתרבה קלון המלך שכ"כ זלזל זה בכבודו.

ה"נ המבדיל בין קודש לחול כשחטא נגד הקב"ה, ואע"פ שאומרים בכלל כל העבירות במה שאומר חטאתי עויתי פשעתי מ"מ קי"ל כראב"י דאמר צריכים לפרט החטא בהדיא כמו שרמב"ם לומר על חטא ונפרטי' בו כל חטא וחטא בפני עצמה וסמך לדבר מחטאת העגל פתיב ביה חטא העם הנה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב.

וכל היום של יה"כ יעסוק בתשובה ואל יאמר כבר פסקו הרחמים פי מקבלין בתשובה עד חשיכה. וגם אם מתנדה אדם על חטאיו ביי"כ זה יחזור ויתנדה עליהם ביום פפורים אחר וכן יעשה כל ימיו אף אם לא חזר לאותה עבירה עוד כמ"ש דוד המלך ע"ה פי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אמרה"י סג"ל דלהכי אומר סליחות ביום פפורים שיש בהן שמות ויש בהן משפט דכתב מהר"ם שיש במסורת ב"פ ספ"ר פתיב כאן ספר שמי בכל הארץ וכתוב התם נשפטה יחד ספר אתה למען תצדק מה להלן משפט אף כאן משפט ומה כאן שמי אף כאן שמי ר"ל ביום שנגמר המשפט יאמרו סליחות דאית בהן משפט ושמות.

דרש מהר"י סג"ל דאומר אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה ופוסק ואינו חותם ואומר אלהי עד שלא נוצרתי ואל יחתום ברוך אתה ה' האל הסולחן דהממעט בפרכות לא הפסיד וכשיסיים אלהי עד שלא נוצרתי עד ע"י חלאים רעים יאמר ג"כ אלהי נצור לשוני.

וכ"כ מהר"ם הואיל דאומר כל השנה לא יפסיד את מקומו, מהר"י סג"ל הנה אומר פי כל מעשיהם תנהו ולא רוב ומותר האדם מן הבהמה אין בקמ"ץ וקאריף בו ויש רוצים לומר שפגון לאותה ספירה.

סוף דבר כל התפלה אמר ע"פ פנונת שערי צדק. זה מסר לו הר"ר (זעלמלין מערפורט) כדפי' לעיל בהג"ה.

מהרא"ק כל ד' הקדושות די"כ אומרים קדושה רבה והוא כבודו מלא עולם. וכן נוהגין. וכהנים נושאים בפיהן ביוצר ואי עדיין שהות ביום לאתחולי גם מוסף קודם מנחה גדולה אומר אבינו מלכנו. ואם הוא שבת א"א אותו כל היום רק אחר נעילה לומר בו חתמנו בספר כו'.

מהרא"ק דאומר אבינו מלפנו גם אם שבת קורין ליוצר בסדר אחרי מות מתחילתו עד בעדו ובעד ביתו א' החטאת אשר לו ב' כל קהל ישראל ג' ובעד העם ד'. יכפר עליכם ה'.

צוה ה' את משה ו'. ובשבת מחלקין הראשונים לשנים בזאת יבא אהרן א'.

בעדו ובעד ביתו ב'. למפטיר בפנחס ובעשור לחדש.

ומפטיר בישע' סלו סלו פנו דרף. בשעת ההפטרות מזכירין נשמות עיין בהג"ה דלעיל.

מילה בי"כ פעם אחת והיו מוהלין בשעה שפוסקין צדקה אחר קריאת התורה ליוצר ואמרנו זכור ברית בשחרית והטעימו מן הכוס לתינוק הנזמול וכן בכל פעם שחל מילה בסליחות או בשאר תעניות נוהגין לומר זכור ברית וסליחה אל תפר ופזמון זה איום.

עכ"ה במהרא"ק. ואני מצאתי שמלין אחר שכנסו הספר תורה ליוצר ואחר המילה אומר חצי קדיש ומתפללין מוסף.

ומסתבר האי ושמא היא היא ודוק בסיום ההפטרות אומר ש"צ אשרי יהללו חצי קדיש ומתפללין מוסף: במוסף אומרים מסוד ומסיים ג"כ פני מלה מוחל וסולח לעונות. שושן עמק אומרים כשאר כל קרובין.

ש"צ אומר אין ערוף אליה הפל בניגון של אפי"ד נזר. ליושב תהלות לרוכב ערבות.

מסתיין בכבל אסור בפ"ה קדושה דמוסף א"א בזה שום קרובין עד לבסוף להיות לכם לאלהים אומר אליה תלויות עינינו דבקדושה של יוצר. במוסף אומר וגם תערב כמו לנעילה.

מהר"י סג"ל הנה אומר אנא השם חטאתי כו'. אנא בשם פפר נא כו' דכשהנה פהן גדול מתנודה ביום הפפורים אז הנה מזכיר את השם בכנויו וכשהנה מתפלל אנא פפר נא מזכירו ככתבו.

ולכה נהגו החזנים לומר אנא בשם פפר נא בבי"ת ר"ל בשם המפורש. ואנא השם חטאתי בכינויו וכ"כ מהר"ם.

מהר"י סג"ל אומר די"ל אנא בשם פפר נא לעונות כו' ואין לומר סלח נא מחל נא דמשנה שלימה היא פרק אמר להם הממונה אנא בשם פפר נא ולא יותר. רש"י פ"ק דיומא אנא השם חטאתי וכו' אמהר"י סג"ל דיש אומר עויתי כו' וסי' חע"ף כחכמים דר' מאיר וכן קודם על חטא אומר חטאתינו עונותינו פשעינו ודוגמת זה בא"ח.

ליושב תהלות לרוכב ערבות ולא אמר הפסוקים דקודם הרהיטים רק פעם אחת מי לא יראה מלה הגוים וגו'. בפליחה דאיה אשא ראש ה' אומר מהרי"ל טרייטא חיצון וכפור לשון המשנה שעיר הנעשה בחוץ וי"כ מכפר.

אמהר"י סג"ל שכל ימיו פליאה בעיניו מפני מה אנו מאריכין בפיוטים של שעיר הפנימי יותר מעל שעיר המשלח והלא הפנימי לא הנה מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו שנאמר וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל ואותו עון לא נמצא האידנא דמקדש בעו"ה אינו.

ושעיר המשלח הוא המכפר על כל עבירות שנה' והתנודה עליו את כל עונות בני ישראל ואמר מהר"י סג"ל דנראה לו לתרץ דכפרת המשלח תלויה בשעיר הפנימי דאי לא נעשה עבודת פנימי \$ סדר וידוי דכ"ג הנה חטאתי עויתי פשעתי פחכמים ופסק רב פנותיה פרק המנונה וטעם דפשעים אלו המרדים ובתחלה להתנודות על השגגות ואח"כ על המזידות.

וכן בדוד אמר בסדר הנה חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו וכן בשלמה המלך ע"ה חטאנו והעוינו רשענו ומשה רבינו ע"ה דנקט בסדרו נושא עון ופשע וחטאה בקש שיעשה להם לישראל מזידו' כשגגות ודוק.

מהרא"ק המפטיר בי"כ אין לחתום מלך מוחל וסולח אתה. אלא אומר ודברך מלפנינו כו' כי מה טיבה של מחילה אצל ס"ת אף חותם בא"י מקדש השבת וישראל יום הכפורים. וא"א לשוון ולשמחה. ומזכירים נוחי נפש לחיי עד ואם שבת אומר יקום פורקן במימי' כתב כל י"ט שחל בשבת אומרים יקום פורקן מלבד י"כ.

ואב הרחמים א"א אבינו מלפניו אלא ליוצר ולמנחה: אמר מהר"י סג"ל שמונהג הוא שכל אחד ואחד מזכיר נשמות אבותיו ביום כפור בשעה שאומר ההפטרה ומניח צדקה בשבילם והוא נהג גם כן להזכיר כל רבותיו שלמד בפניהן: \$ כתיקנה היתה מעפכת כפרת המשלח וכן איתא בהדג' בגמ' במס' יומא נמצא כל מה שמבקשים על הפנימי הרי הוא כדי להכשיר בו את המשלח ועוד תירץ מהר"י סג"ל דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין דכתיב הנשאו פתחי עולם ר"ל שקדושתו לעולם ולפיכך נקרא בית עולמים נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת.

ובני ח"ל מבקשים להתכפר על בני ארץ ישראל אם טמאו המקדש דכל ישראל ערבים זה לזה וראה דאומר כל אדם על חטא פסדו אף אם ברור לו שלא עשה כמה עבירות הפולחים בו אלא מתפללין זה על זה.

אומר בהסליחה מלאכות התבנית. אמר מהרי"ל אשר העיד מה"ר משה נואנמר"ק על מהרמ"ו סג"ל כשהיה אומר ביה"כ אנא השם הנה משמיע את קולו ביום וטעמא שילדי פ"ק דיומא כשהיה כהן גדול אומר אנא השם הנה קולו נשמע ביריחו.

ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מירושלים ליריחו עשרה פרסאות. אמר ג' פעמים בחרוז הנה וכו' הנה מונה אחת.

אחת ואחת. אחת ושתיים.

אחת ושלש. אחת וארבע.

אחת וחמש. אחת ושש.

אחת ושבע רים מעלה אחת ומטה שבע וכו' הנה מונה כו' ריצה הזיות כמעשה דם פ'ר. וכו' הנה מונה.

כו' הנה רגיל רוב ימיו והשנה טרם נתבקש לשיבה של מעלה אמר וכו' הנה מונה ד' פעמים ומקום הרביעי לא נתפרש לי רק לסוף מצאתי בפירוש אחד מקום הרביעי אחד

שְׁסִימִים וְצָג חוּץ לְבוּדְלֵת וְלִהְיוֹת מְנַהֲגֵי הַעֲתֻקְתִּי לִךְ הַג"ה מְמַנְהֵגִי מֵהֵרָא"ק § פְּסוּקֵי קַרְבָּנוֹת דְּמוּסָף שֶׁל י"כ עֵינֵן לְעֵיל: \$ דְּלִפְנֵיךָ וְדוּק וְתִמְצָא הַמְנַהֵג פֶּהֲנֹגֶן.

וְלֹא אָמַר הַתְּרוּזוֹת שְׁבִינֵיהֶם וְשִׁתִּים בְּנַחַת וְכו'. אָמַר אֵת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מְפֹרָשׁ וְאָמַר לָהֶם תִּטְהָרוּ.

וְאַתָּה בְּטוֹבָךָ מְעוֹרֵר לְעֵדוּת יִשְׂרָאֵל מִזְרִיק מִקְטִיר וּמְטִיב לְהַתְרַגֵּל בְּעִבּוּדָה. וְאֵין לֹאמַר מִקְטִיר מְטִיב וְזוֹרֵק מִשׁוּם שְׁזָרִיקָה קוֹדֶמֶת הוּא לִכ"ע.

וְיֵמָּה שֶׁהִקְדַּם בְּמַחְזוֹרִים הֵינּוּ מִשׁוּם הַאֲלֶפֶ"א בֵּית"א וְהַקְטָרָה קוֹדֶם הַטְּבַח הַגְּרוֹת כְּרַבֵּן וְלֹא כְּאַבָּא שְׂאוּל דְּאָמַר מְטִיב וְאַח"כּ מִקְטִיר אֲבָל דְּבָרֵי הַכֹּל זוֹרֵק בְּרִישָׁא וְאַח"כּ סְמוּךְ לֹא יִסַּד הַפִּיט עוֹד יְפִיִסוּ לְדִישׁוֹן פְּנִימִי וּמְנוּרָה עֶקֶב קְטוּרָה.

וְהֵינּוּ כְּאַבָּא שְׂאוּל דְּמְטִיב וּמִקְטִיר אַח"כּ. וְתוֹ יִסַּד בְּסְמוּךְ לֹא פִּירֵשׁ הַקְטִיר וְהַטְּיִב וְהַקְרִיב הֵינּוּ כְּרַבֵּן דְּאַבָּא שְׂאוּל וְכֵן מוֹקֵי בַגְמ' רִישָׁא וְסִיפָא רַבֵּן וְאַמְצָעִית' אַבָּא שְׂאוּל וְלֹא חָשׁ לְפִי שֶׁמְדַקְדֵּק לֹאמַר שֶׁכָּל הַעֲבוֹדוֹת יִהְיוּ בּוֹ.

מִזִּין עָלָיו מִחֲטָאוֹת שֶׁהָרִי מְכַל חֲטָאוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם הָיוּ מִזִּין עָלָיו וְכֵן אִי בַגְמ' ז' יָמִים קוֹדֶם י"כ הָיוּ מִזִּין עָלָיו מְכַל חֲטָאוֹת הַבָּא. כְּשֶׁאָמַר מְהַר"ל וַיַּעֲבֹר וְכֵן כְּשֶׁאָמַר חֲטָאוֹנוֹ אוֹ כְּשֶׁהִזְכִּיר יְרוּשָׁלַיִם הָיָה כּוּפֵף רֹאשׁוֹ וּמִשְׁתַּחֲוֶה.

וְכֵן כְּשֶׁאָמַר הָאֲדָרֶת אֲמַהְר"י סָג"ל צְבוּר אֵינּוּ רִשָּׁאֵי לֹאמַר הָאֲדָרֶת כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה רַק \$ (מִסּוּד חֲכָמִים בִּי"כ מְסִימִין בַּק"ק דְּמַגְנָצָא פְּנֵי מְלָךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לְעוֹנוֹת): \$ בִּיה"כ. אֲכֵן הִיחִיד רִשָּׁאֵי לֹאמַר מְתִי שְׂיִרְצָה.

בְּתַפְלַת מוּסָף שְׂאוּמֵר הָאוּחוֹז הָיָה מְהַר"י סָג"ל מְסַדֵּר הַפְּסוּקִים כִּי מִקְדִּישָׁךְ כּו'. שֶׁהָיָה שְׂיִיךְ לֹאמַר הַמְשַׁפֵּט וְהָאוּחוֹז שְׁתֵּי הַתִּיבּוֹת בְּנִשְׁמָה אַחַת כְּדִפְנֵי הַג"ה בְּמֵהֵרָא"ק בְּסִדֵּר אֲמִיץ כַּח וְכֵן הָיָה מוֹנֵה י"א ג"פ וְגַם כְּתִיב כֵּן בְּיַשׁ מַחְזוֹרִים א' לְאַחַר מַעֲלָה אַחַת וּמַטָּה שְׁבַע.

ב' אַחַר כְּמַעֲשֵׂה דָם פָּר. ג' לְאַחַר וְהָיָה מִדָּם שְׂעִיר אֲבָל מֵהֵר"ט הָיָה מְקוּבָּל מִמֵּה"ר מוֹשִׁי"ל שְׂאִין לֹאמַר אוֹתוֹ וְכֵן הָיָה מוֹנֵה שֶׁהוּא בֵּין הָיָה מִדָּם שְׂעִיר וּבֵין וְשָׁב וְקָלָם.

אִךְ יֵשׁ לְצַרֵּף וְשָׁב וְקָלָם עִם דְּלַעֲיֵל מִנְיָה. וְאֵין לֹאמַר וְכֵן הָיָה מוֹנֵה רַק ב' פְּעָמִים הַשָּׂאֵר דְּלַעֲיֵל וְכֵן קִבְּלָהּ בְּיָדוֹ מִן הָרַב הַנּוֹזֵף.

וְאֵמֵהֵר"ט שֶׁנֶּ"ל הַטַּעַם דֶּהָא בְּמִשְׁנֵיּוֹת מוֹנֵה ד' פְּעָמִים וְכֵן הָיָה מוֹנֵה כּו' דֶּהָא אֲצֵל כְּפָרֶת פְּנִימִים שְׂיִיךְ שְׁתִּים וּב' פְּעָמִים גַּבֵּי כְּפָרֶת דָּב' פְּעָמִים ז' הַזְיוֹת הָיוּ מְבַפְּנִים דֶּהֲנִי וְהַנִּיחַ וְדָם הַפָּר נִטַּל וְכו' וּמִכָּאֵן דִּין פְּרוּכָת מִבְּחוּץ דְּגַם שָׁם הָיוּ ב' פְּעָמִים ז' הַזְיוֹת נִמְצָא בֵּין הַכֹּל ד' פְּעָמִים וְכֵן הָיָה מוֹנֵה שֶׁהָיָה לֹא לֹאמַר מִן הַדִּין וְלֹא אֲשַׁפְּחוּן בְּשׁוּם מַחְזוֹר רַק שְׁלִשָּׁה לְכַף אָמַר מֵהֵר"ט דְּאֵין לֹאמַר וְכֵן הָיָה מוֹנֵה רַק שְׁתֵּי פְּעָמִים הָאֶחָד לְאַחַר וּמַטָּה שְׁבַע.

וְהַשְּׁנֵי אַחַר כְּמַעֲשֵׂה דָם פָּר דִּזָּה הָיוּ עַל כְּרַחֵף הַזְיוֹת דְּכַפְּרוֹת דְּבַפְּנִים וּמַחְרוֹז רַהֵט וְהַנִּיחַ כּו' מִתְחִיל הַזְיוֹת פְּרוּכָת מִבְּחוּץ וּבִזָּה תִּיֻקֵּן הַפִּיט לְשׁוֹנוֹ דְּיִסַּד דְּקָמִי פְּרוּכָת יוֹ כְּמַשְׁפֵּט כְּפָרֶת.

וכיון דאמר יז כמשפט כפורת משמע שר"ל שאצ"ל וכך הנה מונה דגבי פרוכת, או הנה לו לומר ד' פעמים כדמפרש במשניות והפייט אומר זה כמשפט זה פנונתו שאין לומר גבי פרוכת עכ"ל הג"ה.

ומצא מהרי"ל בסוף ימיו ד' פעמים דאמר אליבא סדר המשניות קעביד ומקום הרביעי דגבי פרוכת פאשר מצאתי לעיל בפירוש אהד מקומו ודוק אמרי' פ"ק דיומא חד לחובת היום וחד למוסף ופירש"י שהוא דסדר אחרי מות אינו קרוי מוסף דלא פתיב גביה מלבד חטאת הפורים כדכתיב בכל המוספים מלבד עולת הבקר דמשמע זה מוסיף על עולת דבר יום ביומו: אמר מהר"י סג"ל שמכאן נראה בעיניו מה שנוהגין במגנצ"א שאומרים סליחות בתפלת יוצר שנתניסדו על עבודת י"כ כגון איך אשא ראש אפס מזיח.

וכיוצא בהו דלא מיתקרי מוסף אלא חובת היום גופי' ולא פאשר פתב המרדכי שאין לומר ביום פורים סליחות שנתניסדו על העבודה עד למוסף פי אז היתה עיקר עבודת היום. בסליחה אכפרה פני מלה רב.

ונ"ל בהנדוין עט להתייפ'. אמר"י סג"ל בזה טועים העם דלא יודעים פתרונו.

ורש"י פי' במס' יומא במשנה אמר להו הממונה הנדוין מפשטן של ארץ (הינ"ד) והיא ארץ כוש כדמתרגם יונתן הנהפוך פושי עורו (הינדווא"ה) ואמר שהיא ארץ (אינדיון). ועוד יסד באותה סליחה הנזכר בכל י"כ בעוד עמנו אל בקרות הגבר נתמלאת העזרה מישראל.

אמר"י סג"ל שהקשה לכמה גדולים והא איתא בשלהי פ"ק דיומא אפר בשלשה רגלים נתמלאה העזרה בקרות הגבר. ואמר"י סג"ל דנראה לו לישוב דבשלשה רגלים היו משפיעין כל פה לבא שעדיין לא היתה שעת קרות הגבר מגיע עד שנתמלאת העזרה משמע קודם קרות הגבר אבל הכא יסד בקרות הגבר משמע בשעת קרות הגבר ולא קודם.

אמר"י סג"ל שראה טעם במדרש ילמדנו מפני מה שאין מנהג במגנצ"א לומר ביה"כ סליחה. אבל אנחנו לפי שנתניסד בה שהכתונת של כ"ג הנה מכפר על עון פלאים בסליחה דאיך אשא ראש יסד הפייט בטלו הפניסות בצום המנובחר.

ר"ל שאין גורל בין הפהנים רק כ"ג עשה כל העבודות של היום משא"כ בשאר ימות השנה שהיו מגרילין ביניהם מי שוחט מי זורק כדאמר פ' אמר להו הממונה. ואמר"י סג"ל שקשה לו על הפיוט דאמיץ פח דיסד עלצו תרום דשן בפיוט ראשון א"כ משמע שתרומת הדשן פשרה בכהו הדיוט מי שנפל עליו הגורל ואמר דנראה לו בפיוט דאיך אשא סבר ליה בגמ' דיומא שאין עבודת היום פשרה פי אם בכ"ג ופייט דאמיץ פח ס"ל כפי' ריב"א דפי' ריש פ"ק דיומא דתרומת הדשן הוי עבודה בכהו הדיוט.

ואין להקשות אמאי נקט הפייט את ג' הפניסות האחרות הלא לא היו פשרות אף בכ"ג אף לריב"א זה לא קשה דנקט סדר התנא דהתם ונ"ל דצ"ע שם איך מלישב ריב"א לשון הגמ' דלעיל אמרי' פ"ק דיומא שטן ביום הפורים לית ליה רשותא לאיסטוני ממאי אמר רמי בר חמא השטן בגימט' שס"ד הוי.

והגני יומי אית ליה רשותא לאסטוני, ביום הכפורים לית ליה רשותא. אמרה"ל שכתב ברוקס דהיגנו דוקא אותן עבירות שנעשו ביה"כ אבל עבירות שנעשו כל השנה מקטרג עליהן נמי ביה"כ.

נשאל למהר"י סג"ל מפני מה א"א אין פאלהינו ביה"כ כמו בשאר י"ט והשיב דעיקר טעמא של אין פאלהינו משום מאה ברכות דתייביים לומר בכל יום. ובשבתות ובי"ט א"א רק ז' של י"ח דתפלה ונתניסדו באין פאלהינו י"ב אמן.

"אין" מי "נודה כל אחד ד' פעמים. ואח"כ ברוך אתה והגני פאלו אמר ברוך אתה "אל מלך נאמן י"ב פעמים ואינה ז' הרי י"ח ברכות עם ברכת המינין י"ט וכן הוא במחזור ויטר"י.

אכן בי"כ אומר בלא"ה אהללה בקול רם ובו איתקנו י"ח ברכות ועוד דאין פאלהינו נגד קרבנות איתקנו וביה"כ מביאין הרבה קרבנות. פשחל י"כ בשבת א"א אבינו מלפנו רק אחר נעילה ואם בחול אומר ג"כ ליוצר ולמנחה: סדר מנחה לאחר שסיימו קדיש שלם אחר תפלת מוסף מוציאין ס"ת וקורין הפרשה של מנחה.

והנה ראוי לומר מקודם אשרי ובא לציון כשאר כל רגלים אף מאחרין עד סיום תפלת מנחה להפסיק עמו בין מנחה לנעילה. מהר"י סג"ל הנה מנגן הקריאה דשחרית ודמנחה כלמידת הנערים שקו' (שטובן טרופא) קורין עריות שבאחרי כמעשה ארץ מצרים כו' עד וחי בהם א'.

הגר בתוכם ב'. השלישי קורין יעמוד מפטיר עד אני ה' אלהיכם.

הנה \$ (וכן נוהגין בק"ק פראנקפורט): \$ קורא מהרי"ל בפ' תבל הוא מלאפו"ם. וא"א על הכל.

ולא על התורה. פראב"ן בהג"ה במיזמון ולא פרוב גאונים הנזכרים שם.

ואמרה"ל מי שפירש לקהל במנחה כמו שעושין במגנצ"א בכל תענית צבור א"א קדיש במנחה אחר הקורא דהא אומר מיד קדיש קודם תפלת י"ח. ומפטיר נבואת יונה ויהי דבר ה' חצי קדיש אחר חזרת התורה תפלה למנחה כמו ליוצר.

ש"צ מסוד חכמים ומסיים כמו ביוצר. ומוסיף קרובץ איתן הפיר במנחה אמר מהר"י סג"ל על חטאים שאח"ע כרת וצירי.

ולא בשום תפלת יוצר. קרובץ בקדושה אליה עינינו כבמוסף אין נשיאות פנים במנחה. מימי לא שמעתי מהרי"ל אומר אבינו מלפנו במנחה. כשמסיים ש"צ במנחה יעלה ויבא עונין הצבור אחריו אל מלך יושב וש"צ אומר ויעבור.

ואומר סליחות כסדר המקום. אמרה"י סג"ל שהקשה ברוקס על מה שיסד הפייט דאמיץ פח במוסף טוהר בשם מזבולך.

והלא ערבית הוא מקום הנשמות אשר עתיד לבראות. ותיגרץ דאיתא במקום שהוא כתוב דכל נשמה צריכה לבא בזבול טרם נפחותה באדם.

אמֵהָר"י סג"ל שֵׁשׁ לומר וְעַקְדַת יִצְחָק לְזַרְע יַעֲקֹב כְּדַאֲמַר קָרָא פִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע.
מהרא"ק בְּמִנְחָה בְּשַׁבַּת דִּי"כ א"א וְאֲנִי תַּפְלְתִּי וְאֵל יֹאמֶר שְׁלוֹם רַב.

וה"מ דָּאִין סְמוּדָה לְעַרְב וּכ"כ בְּהַלְכוֹת רַב אַחֲאִי גָאֹן וְדוֹקָא פְּשֵׁה־מִנְחָה סְמוּדָה לְנַעֲיִלָה.
אֲכַן אִם עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל אִין לִישָׁא רַק לומר שִׁים שְׁלוֹם בְּכָל ד' קְדוּשׁוֹת אומר קְדוּשָׁה
רַבָּה וְאֲדִיר אֲדִירָנוּ עַכ"ל.

נוֹהֲגִין לומר סְלִיחָה דְרַבְּת צָרְרוּנִי ג' פְּעָמִים בִּי"כ וְכֵן בְּאַגְוֹדָה: סְדֵר נַעֲיִלָה אַחַר סִיּוּם
תַּפְלַת מִנְחָה קְדִישׁ שְׁלָם. וְאַח"כּ אֲשָׁרִי וְכָא לְצִיּוֹן חֲצִי קְדִישׁ וּמִתְפַּלְלִין צָבוּר כְּמוֹ לְיוֹצֵר
עַד הַנְּסֻתָרוֹת וְהַנְּגִלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ וְאָז בְּמָקוֹם אַתָּה יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם אַתָּה נוֹתֵן יָד לְפוֹשְׁעִים
כו' פִּי א"א עַל חֲטָא.

וְחַתְּמָנוּ בְּסִפְרֵי הַחַיִּים. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם כְּתִיבָה אומר חֲתִימָה וְאומר הַצָּבוּר עִמּוֹ לְשׁוֹן
חֲתִימָה בְּקוֹל רַם.

מִסוּד כְּמוֹ בְּשָׂאָר תַּפְלוֹת קְרוּבִין אֲב יִדְעָה קְדוּשָׁה קְרַבּוּנִי אֵלֶיךָ נְשׂוֹאוֹת כְּבִמוּסָף וְכִמְנֻחָה.
וְתַעֲרַב בְּנַעֲיִלָה כְּמוֹ בְּמוּסָף וְלֹא בְּשׁוּם תַּפְלָה יוֹתֵר.

כְּהַנִּים \$ לְנַעֲיִלָה עוֹלִין דּוֹכֵן וְאומרִים וְתַעֲרַב. וְאומרִים אֲבִינוּ מִלְּכָנוּ אֲפִילוּ בְּשַׁבַּת.

וְאומר קְדִישׁ שְׁלָם. וְאַח"כּ פ"ה ה' הוּא הָאֱלֹהִים וּפְעַם א' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל.

וְאַח"כּ תּוֹקְעִין תְּקִיעָה פְּעַם א': \$ נוֹשָׁאִין כְּפִיָּהֶם גַּם אִם מוֹשֵׁף יוֹתֵר בְּלִילָה כְּדַפְּנֵי לְעִיל
וְחַתּוּם לְחַיִּים טוֹבִים בְּנֵי בְרִיתֶךָ דּוֹקָא בְּנַעֲיִלָה כְּדַפְּנֵי דְרַשׁ מְהָר"י סג"ל כְּשֶׁחַל יוֹם כְּפוּר
בְּשַׁבַּת מְזַכֵּרִין שַׁבַּת בְּכָל הַתַּפְלוֹת מְלַבֵּד בְּתַפְלַת נַעֲיִלָה.

יְחִיד אִינוּ מְזַכֵּר שַׁבַּת בְּאַתָּה הַבְּדִלְתָּ הוּאֵיל דְּסִיָּים תַּפְלַתוֹ כְּכָר אֲכָל ש"צ שְׁקוּבָעוּ תוֹךְ
תַּפְלַתוֹ יְזַכֵּר נְמִי שַׁבַּת וְכֵן נִהַג מְהָר"י סג"ל. אֲבִינוּ מִלְּכָנוּ חַתְּמָנוּ.

בְּנַעֲיִלָה אומרִים כָּל הַפְּזֻמוֹנִים חֲרוּזָה רֵאשׁוֹנָה וְאִם שַׁבַּת אומר הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל
חֲרוּזָה הֵרֵאשׁוֹנָה וְכֵן בְּאַגְוֹדָה. אַחַר הַפְּזֻמוֹנִים בְּנַעֲיִלָה אומר בַּמַּגְנָצ"א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

ש"צ פְּעַם אַחַת וְהַצָּבוּר עוֹנִים אַחֲרָיו פְּעַם אַחַת. וְאַמְהָרִי"ל דְּמִנְהַג יָפָה זֶה לְפִי הַגַּמ' פ"ג
דְּמַגִּילָה הָא דְאָמַר מִיְלַתָּא וְתַנָּא קָאִי עַל הָא דְאָמַר לְעִיל מִיְנַיָּה מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ הִיָּינוּ
כְּשִׂאוֹמַר תִּיבָה אַחַת וְחֹזֵר וְכוּפְלָה פְּעַם אַחֲרָת.

וְלֹא נִהִירָא מְנַהַג הַמְּקוּמוֹת שְׂאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ג"פ. וְהֵאוֹמְרִים ג"פ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן
הַגַּמ' דְּקָאִי אֵהָא דְאָמַר לְעִיל מִיְנַיָּי מְגוֹנָה הוּא הִיָּינוּ בְּאוֹמַר תִּיבָה פְּעַם אַחַת וְכוּפְלָה.

וְאַמְהָרִי"י סג"ל דַּמ"מ נִרְאָה דָּאִין לְכַפּוֹל דְּנִהֵי דְאִיסוּר לִיכָא מ"מ מְגוֹנָה אִיכָא וְהָא דִּי"א
ה' הוּא הָאֱלֹהִים ז"פ אִין לְחַוֵּשׁ דְּהוּא לְשׁוֹן הַקָּרָא וְעוֹד דָּאִין לְחַוֵּשׁ כְּדַפְּסָק הַסְּמ"ק שְׁהוּא
סִי לְסִילוּק שְׂכִינָה שְׁמִסְתַּלְקַת וְעוֹלָה לְמַעְלָה מִז' רְקִיעִים שְׁנֵא' עָלָה אֱלֹהִים בְּתַרוּעָה ה'
בְּקוֹל שׁוֹפָר אֱלָמָא אַחַר הַשׁוֹפָר עֲלִיָּה \$ (וְכֵן בַּמְהֵרָא"ק דְּבַצְרַפְת אומר ה' הוּא הָאֱלֹהִים
ז' פְּעָמִים וְשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פְּעַם אַחַת דְּהֵאוֹמַר שְׁמַע שְׁמַע מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ: \$ וְסִילוּק.

אחר שאמר שמע ישראל אומר ש"צ בקול רם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וצבור אחריו ומשלישין בן.

ש"צ ה' הוא האלהים וצבור אחריו והולך ומרים בכל פעם קולו יותר מבראשונה עד ז"פ לש"צ וז"פ לצבור וגו' קדיש נאח"פ תוקעין תקיעה א' פשוטה אף ע"פ שעדיין לא הבדיל בתפלה משום דתקמה היא ואינה מלאכה וכן בא"ח גם תקיעה פשוטה היא בלא טורח דעדיין גם הוא מורגל בה מתקיעת ר"ה ובקל יתקע וכן במהרא"ק.

ואמרו"י סג"ל שבתקיעה זו מראה שהוא י"ט ולהרבות בפסעודה בזה הלילה ונכנסים ימי שמחה שהיו מתנבזים ועוד בת קול מברות ואומר בא צאי י"כ לה אכול בשמחה לחמה: במוצאי י"כ אחר התקיעה פותח ש"צ או היורד במקומו ואומר בקול געים והוא רחום וגם מסיים ש"צ בנהוא רחום ה' הושיעה כו'.

ונשאל למהר"י סג"ל מ"ש משאר השנה והשיב משום דכל היום בקשנו שיושיענו ברחמי וכן מסיים הושיעה כו' מתפללים ערבית במוצאי י"כ פשאר מי"ט לומר אתה חוננתנו. אמרו"י סג"ל במוצאי י"כ אחר שסיימו ערבית מוליכין את גרוטיהן דלוקים לביתם כדי שיבדילו לאור ששבת.

ד"ל דלא נעשה בו מלאכה באותו יום דהיינו גר שדלק לו בבה"כ אותו היום או אצל חולה. או יולדת ויותר טוב שיהא מבדיל גר שדלק בבה"כ.

וכי תימא אותו הגר לא נדלק להאיר רק לשם מצוה ולכבוד היום. לכן יטול גר של אבדלתא המזומן בביתו ונדליק מנר בית הכנסת ויבדיל לאור שניהם וה"ל אור ששבת וגם שנדלק להאיר.

ועיין ג"כ בסמ"ק במצות הבדלה ותמצא כה"ג. גר ששבת פירש"י שהיה שוכת בשבת שדלק היום ומ"מ ממלאכת עבירה שבת פגון של חולה ושל חיה או גר הדולק מעי"כ.

מברכין אגר אף במוצאי י"כ דהיא ברכה משום דחידוש הוא לו שלא נהנה מהאור היום עכ"ל מהרא"ק. י"כ שחל אפי' בחול מברכין על האור לפי שאסור להשתמש בי"כ באור כמו בשבת.

ולית הלכתא כר' יוחנן דאמר אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת. ולא מברכין אבשמים דביום פפורים \$ אם חל י"כ בשבת מברך במוצאי י"כ אבשמים.

(וכן בתשב"ץ סי' ל"ד) (מהרא"ק) בין פפור לסנפות אין נופלים שאותן ד' ימים נתן הקב"ה מתנה לישראל שמוחל עונותיהם כל אותן ד' הימים ואינו מתחיל למנות עונותיהם אלא מיום ראשון של סנפות שנא' ולקחת לכם ביום הראשון ר"ל ראשון הוא לעבירות.

מדרש: \$ ליכא אבוד נשמה יתירה וגם בי"כ לא מצינו שחוזר ושורף אש של גיהנם ששוכת שהוא שוכת בשבת וחוזר ושורף במוצאי שבת עכ"ל. אם הוא מוצאי י"כ בשבת אומרים ויתן לה וא"א ויהי נועם.

במגנצ"א ובווירמייש"א אומרים למנצח שני הימים דבין אסרו חג די"כ ובין ערב סנופות. כשחל שבת בין י"כ לסנופות אין מזכירין גשמות ומפטרין ונדבר דוד שירה נגד שירת האזינו דקורין באותו שבת.

ואין אומרים צו"ץ. וא"א ויהי נועם וסדר קדושה.

אף אומרים ויתן לה: הדת וההלכה: מהלכות סנופות מעריבים של סנופות. כליל א' אומרים אוחזי בידם.

כליל ב' חג האסיף. ואם חל יום ראשון בשבת מחליפים.

כליל שמיני עצרת אומרי שמיני אותותיו. בשמחת תורה אומרים את יום השמיני.

ואומרים אל נא בשני הימים: דרש מהר"י סג"ל מיד לאחר יום פפור \$ לעולם יום ראשון של סנופות הוא ט"ו תשרי ולא חל באחד דימי אד"ו כמו ראש השנה. ויום שהוא ראשון של ראש השנה הוא ראשון של סנופות: \$ יצטוק כל אדם לעשות סנופתו משום ששקלמו ימי תשובה ויום ראשון שגנבס לחטא ח"ו יקדים את עצמו לאתחולי במצנה כדי לקיים ילכו מחיל אל חיל.

וכן העיד שפעם אחת חל יו"כ ביום ה' ולמחרתו בע"ש איקלע מהרי"ל לעיר (של מהר"מ). ומצאו שמהר"ם סג"ל ה' עוסק בסנופתו והיה מתקנה מכל וכל ולא רצה להאזין אל מהר"י סג"ל ואל שאר עם שבאו לדון לפניו ואמר הואיל ואתא מצנה לידך לא תחמץ וכן לשון א"ח.

במוצאי י"כ מתעסקים במצות לולב וסנופה ואין עושין עונות. דרש מהר"י סג"ל לכה צנה הקב"ה לעשות סנופות בתשרי ולא \$ בערב סנופות כשם שאין אומרים תחינה כף אין בו למנצח.

ואם הוא ביום שני אומרים אל ארף אפים: \$ בניסן. אף ע"ג דכתיב פי בסנופות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים.

משום דאם עושים בניסן לא הוי היפר המצנה כ"כ דמאן דרואה יושב אז בסנופה יאמר עריבת סנופה עליו דימות החמה נכנסים. אבל בתשרי נכנסים ימות הגשמים וכולן נכנסים לבתיהן וישראל הם קובעים דירתם בסנופה ודאי לעשות רצון אביהם שבשמים ט"ע צנה מצנת סנופה סמוך לי"כ שצריף להיות נע ונד מביתו לסנופה ודומה לגלות שהוא מכפר גמי עונות.

ט"ע משל לשנים שעמדו בדין ויוצאים הנוצח שמת ביותר והנצוח יוצא בפחי נפש. כף ישראל עמדו לדין ואין ידוע מי נצח צנה הקב"ה לישראל לשמח במצות סנופה ולולב להראות לכל שהם נצחו.

והארבעה מיני לולב נוטלין בהג משום דאותם מינין צריכין מים ביותר ומכל שאר מינין וסנופות חג הוא שדנין על המים. אמר מהרי"ל דיותר טוב שיעשה אדם ג' מחיצות שלמות לסנופה ממה שיעשה ד' מחיצות רעועות כשאין לו דפין כל צורךו.

ויעשה הסנפה במקום שיוכל להיות תדיר שם הן לאכול שם הן ללין שם כגון שלא במקום טיפונפת וסירחון או במקום סכנת ליסטים וגנבים. דאז אפי' ידי חובת אכילת סנפה לא יצא אחר דאין יכול ללון שם.

וכ"פ רא"ם בהג"ה במי"מ' בהלכות סנפה. אמרי"ל עיקר המצנה לישן אשתו עמו בסנפה.

וכן אמר שהוא נהג כן בימי בחורותיו. אמר מהרי"ל כל אדם יעשה סנפתו קבע ודירתו עראי שאם ח"ו שנגזר עליו גלות נתכפר בזה כדפי' לעיל ותייב לנאותה ויפה מנהג אשכנז שפורסי יריעות לבוי.

ומעלין את פליהם שם. וכן מטעם זה נמי עושים עטרה מעוטר בפירות ותולין אל תוך הסנפה ונקרא בלשון חכמים נוי סנפה ויעשה את הגג בענין זה שלא יפלו העלין ושלא יהיו ענפי הערבה יגיעו למטה וע"כ רגילין להניח בדים מתחת הערבה ומספך על גביהן כדי שלא ירדו הענפים ולא ינשרו עלין ונוהגים לעשות ד' מחיצות פתיקונה ואף אם די בשמים וטפח.

ומטעם זה עושין עיגול בתוך הפתח כשאר פתחי דאם לא היתה עגולה מבפנים הוי ליה צורת הפתח דמן הצד דרוב בני אדם מחברין אותו הנסר שיהיה המשקוף מן הצד ואיפא מ"ד לא שמי' פתח.

ועושין מחיצות שלמות מדפין ואין לסמוך על היריעות המצוירין שתולין אצל המחיצות לבוי דאז הוי מצנה הבאה בעבירה דהיריעות מתנתקות וברוח מצויה אין עומדין ולא שמה מחיצה ועוד דרוב פעמים מספכין הסכך ואח"כ תולין היריעות והוי מן העשוי.

ומותר לתלות בה יריעות שעטנז רק שיהו תולין למעלה מתשמיש אדם ואם מצילין למעלה מן הסמה והרוח אין לחוש. וראיה מאבידה דהיא מותרת להשתמש בה בכה"ג ומותר לעשות מחיצות שיהא בין כל דף ודף פחות מג' טפחים דאמרי' לבוד ויתלה שם יריעות להציל ו הרוח והיריעות אין יכולין להתיר הרחקת הדפין ביותר מג' טפחים.

אמרי"ל סג"ל כל דבר המקבל טומאה אסור לסכך בו לכן יזהר כל אדם שלא להניח סולם או שברי פלים של ספסלי' וקתדראות על הסכך להחזיק את הערבה דחיישינן שפא נטמאו במדרס.

ופעם אחת ראה מהר"י סג"ל על הסנפה עץ והיה בראשו מחושק בברזל. \$ אמר מהרי"ל שראה שרבו מהר"ש היה מסמן הדפין למחיצת הסנפה אב"ג כדי לראות סדר עמידתם שלא לשנותם משנה לשנה: \$ וצנה הרב להסירו דשברי כלי הוא ושפא נטמא.

אמר מהרי"ל שגני' הם יקצצו את הערבה לסנפה דאם יקצצה ישאל הוי מצנה הבאה בעבירה דהוי גזולה וז"ל סמ"ג אמר רבא להנהו דזבני אסא מגוי לא תגזונו אתון אלא גזו אינהו כי היכי דלקהוי יאוש בעלים ביד' דידהו ושינוי רשות ביד' דידכון ושרי ואף אם קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע עכ"ל.

והיהודים המביאין בעצמם יתנו לגוי פרוטה טרם שנוטלין הערבה ואז הוי מותרת לו בשנינוי רשות. שאלו למהרי"ל אמאי אין מספכין באגודות שלימות והשיב דלא הוי הקיפר

למצוה דהרואה אומר ליבש עצים על השנה הוא מצלה ואמר שאם שכח והעלה אגד שלם אי יתיר האגד לא די בזה.

רק נגביהנו וינענע ויספף אותו שנית. במתני' במס' סופה חבילי קש וחבילי עצים אין מספכין בזה ואם היו מותרין פשרות.

והקשה מהרי"ל פשיטא פשהו מותרין דכשירותו ותי' דקמ"ל דגם אם הביאם קשורות לגג הסופה והתירן אח"כ דכשרות דה"א אסור להעלותם קשורות משום מראית העין קמ"ל. אומר הח"ר איקא בפני מהר"י סג"ל שמעתי שדרש מהר"א בלומלין הי"ד על אותן סופות שנעשה גניהן כל השנה כמין צריף ובחג מסלקין הגג לצדדין ומספכין שם הסופה דאז אסור לספף הסופה כי אם דסילקו את גג הצריף מתחילה דאם ספף הסופה בראשונה ואח"כ סילק את הגג הוי מן העשוי.

ונשגבה פליאה בעיני מהרי"ל ואמר הלא בספר א"ז כתב ספף בבית ואח"כ פיקח גג הבית שעליו פשרה ועוד ונלא אותן צרופין עשויין כף כדי להורידן בחג להנצל מגשמים אם צריף.

ולדבריה פשחוזר למחר ומסירן והעלם מן הספף הוי מן העשוי והשיב האומר דילמא החמיר הרב שהוא הי"ד וגער בו מהרי"ל ואמר היאך שיניף להחמיר על הרבים בשלמא כל יחיד יכול להחמיר לעצמו.

ואמר מהרי"ל לשתמוה לו היאך מותרים אותם גגים העשויים כמין צריף להוריד ולהעלות ב"ט ונא יש אוסרים להניח את הטבלא על רגליה ולפרק מעליהן אחר שאכלו בשבת דדומה לבגנן וסתירה.

אמהר"י סג"ל פשמספכין הסופה על הלטי"ש של בית אין לחוש אי רחב בנתים פחות מג' טפחים דלא אמרי' כה"ג לבוד להאסר משום דספף כשר מתרבה עליו ומבטלו. אומר אחד לפני מהרי"ל איף שהיה לו מדלית דגפנים בחצרו והסיר את הגפנים לצדדין מן המדלית ונשארו בדי המדלית קשורים במחיצות ועשה סוכתו תחת בדי המדלות וזרף ערבה מן ספף הסופה עד בדי המדלית לערבבם יחד להיות נחשב כא'.

כ"כ בסמ"ק בשם ה"ר יחיאל מפרי"ז על מי שספף תחת גגו. ואמהר"י סג"ל דלא היה צריף כ"כ דדוקא גבי לטי"ש העשויין לשם בית הצריף לערבב אבל האי לא נקשרו הבדים כ"א להעמיד את הגפנים.

אמר מהר"י סג"ל הפירות שתולין בעטרה לנוני סופה לא מהני בהן שום תנאי ליהנות מהן בחג משום דאין אנו בקיאים להתנות פראוי. ואם נפל מהן בחג אם יכול להתזירם למקומם בחול המועד אז יתזיר ואם לאו ישמרם עד אחר החג ואז מותרין לאכול.

ואותו תנאי שאמרו חכמים דצ"ל איני בודל מהן כל בין השמשות ואמהר"י"ל דה"פ דיעמוד אדם בשעה בין השמשות בהכנסת קדושת י"ט ויאמר כל בין השמשות הללו איני בודל מהן ואז נמצא בהכנסת י"ט לא חל קדושת י"ט עליהם ליתאסר בהנאה וכיון דבשעת הכנסת י"ט לא חל שוב לא חל כל הימים.

איתמר נוי סוכה המופלגים ממנו פרש"י ר"ל מרחוק מן הגג ארבעה טפחים רב נחמן אמר פשיטה רב חסדא אמר פסולה. אמר"י סג"ל דהוא נזקק בדין זה לתלות הנזי סמוך לגג הסכה למען שלא יהא נדון משום סכה תחת סכה ויפסל.

ורוב העולם מרחיקין את הנזי מן הסכה יש דעות שמכשירין משום שאותה עטרה שעושים לנזי תמיהה מרובה מצילתה ולא מציי פוסל דלא מיתקרי סכה אלא אם כן צלתו מרובה.

ויש בני אדם שוגים ומרבים לתלות כמה מיני פירות בעטרה לנזי עד שיהא צלתה מרובה ולהכי מוטב יותר לקרבו סמוך לסכה דאז לא קרוי סכה בפני עצמו גם אם צלתו מרובה ומעצי סוכה על פרחיה יבדל מהם משום סתירת אהל ואסורים ליהנות מהו.

ויזקק שלא יהנה מהו מאומה בחג אפ"ל ליטול קסם כדי לחצות בו שיניו או להפוך בו בפשיטה וכ"כ מהר"ם וכן הוא בדרשות מה"ר חיים מווינא ואפ"ל מדפנות משום דאיתקצאי למצות השם כל שבועה נשאל אצל מהרי"ל על תפוח שנפל מנזי סוכה.

והשיב בשבת ובי"ט אסור לטלטלו ובח"ה יחזירנו לעטרה כבראשונה. ואם נפל באיסרו חג שחל בשבת אסור לטלטל כמו בשבת של סוכות אמרי"ל מה שאומר העולם שצריף לסכה הסוכה עד שיהו כוכבים נראין דרך הסכה ודאי יש פוסקים כן.

אכן שמע מרבו מהר"ש ז"ל שהיה מסכה הסכה עב ביותר משום דאי אפ"ש לסכה כ"כ שלא יהא נראה מתוכו דרך הגג בשום מקום. גם אם אין רואים בליילה מ"מ ביום רואים כמה חורין וסדקין בכמה מקומות.

אמרי"ל יהודים שעושין יין בחג בין הגזים ואין להם סוכה. שמע מרבו מהר"ש שאז ילכו לאכול תחת הסוכות שעשו הפכריים מפני החמה בחצריהם והם עשויים לצל ויש להם לכל הפחות שתי מחיצות וטפח.

אכן אם יוכל לעכב אכילתו עד שיבא לסוכה פשיטה הרי זה משנכח אמרי"ל במס' סוכה שאל אפטרופוס של אגריפס המלך את ר' אליעזר פגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בצירפורה מהו שאצא מסוכה לסוכה.

א"ל לא שאני אומר היצא מסוכה ביטל מצוה הראשונה ואמרתי לפני מהרי"ל והיאך אדם רשאי לאכול בסוכת חבירו ומניח את שלו. שמא הא דאמרינו ביטל מצוה הראשונה דוקא במי שיש לו ב' סוכות.

ואמר מהרי"ל האוכל עם חבירו בחג יכול לקיים ג"כ מצות סוכתו לאכול בה פזית. שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה אמרי"ל סג"ל זהו דוקא אי לא אפ"ש למיעבד תרנוניהו ואי יכול לקיים ג"כ מצות סוכה יעשה.

דכה"ג בעי התם אטו אם מענטף בטליתו ותפילין בראשו וקורא ק"ש ורבו עובר לפניו לא יחלוק לו פבוד ומסיק ודאי יעמוד לכבודו משום דמצי לקיים תרנוניהו בליל ראשון של סוכות צריף שיהא לילה טרם יאכל בסוכה.

דילפי' ט"ו מט"ו דחג המצות והתם פתיב בערב תאכלו מצות ומטעם זה צריך לאכול כזית בסופה אפי' בירדו גשמים בליל ראשון. דומיא דמצה דלא מצי להפטר נמי ממצה בשום ענין.

וצריך נמי בליל ראשון דסנופות לאכול קודם חצות דומיא דמצה. וכן לא יאכל אדם בערב סנופות ממש ולמעלה דומיא דערב פסח.

ואם ירדו גשמים בשאר ימי חג פלגא הוא שיידמה עליו סופה כביתו. דאם גשמים כי האי ירדו עליו בביתו במקום אכילתו או במטותו ואז יקום ויפנה למקום אחר.

אף פאן יקום מאכילתו או ממטותו וכ"פ רא"ם במיני' פ"ו דהלכות סופה. ומאחר דיהא סנופתו עליו פדירתו אם רוצה לספר שמועות עם חבירו יעלו לסופה ומה שנתנו חכמים שיעור לגשמים משתרח המקפה אין אנו בקיאים באותו השיעור ע"כ נכון לנהוג כדפי' לעיל.

ואמהר"י סג"ל מקפה פי' כל דבר שהוא לא עב ולא דק אף בינוני פדרף הציר שעושין בדגים שקורין (גליישא) ופעם אחד אמהרי"ל אם ירדו גשמים בלילה ימתין עם סעודתו עד שיכלו גשמים ואף אם ימשך עד חצות מ"מ ימתין אולי יעצרו.

ואז גם הוא יוצא חובת היום שעבר מידי דהנה אשלים שנואכלים עד חצות. ושוב ראיתי בתשובת מהרי"ל שנושאל מאתו אם לנהוג כן כי כן נמצא במרדכי שחיבר הר שמואל שליטש"ט.

והשיב שתשובות מהר"ם היא אבל לא ראיתי נוהגין כן אלא בעת האוכל אזלי בתר ההיא שעתא כדמשמע לשון שאר רבותינו דישער אדם בעצמו אם היה יוצא מביתו מפני צער פזה פדאי' בהג"ה במיני' עכ"ל מהרי"ל בתשובתו ואמהרי"ל הינצא מסופה משום גשמים א"צ לחזור בתוכה כשפסקו אף יגמור סעודתו ושינתו בביתו, וכשיצא יזהר שאל יבעט במצוה לומר מה לי לישוב פאן רק יצא בהכנעה ובכבוד ראש ובאימה נפחד פאילו הוא עבד ורבו מבזה בעבודתו.

ומתוך כך יש לו להקב"ה לדון את העכו"ם לעתיד שישאלם מפני מה לא קיימתם את תורתו. ומשיבין לו והלוא לא ניתנה אלינו ואם ניתנה לנו קיימנוה.

אע"פ שיש להקב"ה להשיב אינו משיב אף אומר להם מצוה קלה יש לי וסופה שמה צאו וקיימוה מייד יוצאין כולם ועושין סנופות בראש גגותיהן והקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ויתחמם היום מייד יוצאין ועוזבין הסנופות ומבעטין במצוה.

על כן אנו לא נעשה ככה. ונשא ברכה מאת שוכן דכא: (סדר הקידוש עיין לעיל בהלכות יו"ט): בליל ראשון של סנופות יברך לישוב אחר קידוש ואח"כ זמן.

למען שיהא קאי זמן אתרונן יהו על הי"ט ועל הסופה וכן יעשה נמי בליל שני זמן לבסוף. וכ"כ ראב"ה דיקנה"ז מוכיח שאין אומרים זמן אהבדלה ואעפ"כ מברכין זמן אחריה וכ"פ המיימון וכן נראה עיקר שלא מצינו חילוק בין שני ימים הראשונים.

וכן בשבת שיש לו כוס יברך סנפה על הכוס אחר ב"פ הגפן דכשאר קידושא רבה הוא וכיבוד היום וכן בליל שבת אחר הקידוש על הכוס ובחול המועד אחר ברכת המוציא. ויש נוהגין לקום עד שיברכו לישוב להחשב עובר לעשייתה.

אמרי"ל דזה מיתחזי פנוהרא ואין לעשות ושיבוש הוא דלישב אינו לשון ישיבה רק לשון עכבה. כמו ותשבו בקדש ימים רבים וכן בא"ח.

נשאל למהר"י סג"ל מ"ש דעל הסנפה מברכין לישוב כל שבועה. ועל אכילת מצה לא מברכין רק בליל ראשון.

והשיב משום דכשאוכל מצה אינו עושה מצוה ולא מקיים עשה כי אם שלא אוכל חמץ דאין חייבים במצוה אף בלילה הראשון דכתיב בערב תאכלו מצות. אבל גבי סנפה כל שעה שהוא יושב מקיים בסופות תשבו שבועת ימים אמרי"ל סג"ל שאסור לישן ליל שמיני עצרת בסנפה דנראה כמוס"ף.

אכן אם יבא לאכול ביום שמיני עצרת בין השמשות חייב אז לאכול בסנפה וכן אם שמיני עצרת בא בשבת חייב לעשות ג' סעודות בסנפה ובשחרית פשגמר סעודתו יזמן יקום וילך וימתין מעט כדי להחשב שתי סעודות באשר מסיח דעתו מסעודה ראשונה.

ויחזור ויטול את ידיו ויבר' המוציא ולישב בסנפה. ויסעוד סעודה שלישית.

ויזמן פעם שנית. לאפוקי מאותם אשר מזמנין על סעודה ראשונה ונשארים שם במקומם וחוזרין וסועדין שנית לסעודה שלישית ולא הסיחו את דעתם מסעודה ראשונה ונחשב כסעודה אחת: מנהגי מהרא"ק נ"ל דבליל שני דסנפות צריף לברך זמן ואח"כ לישוב בסנפה מידי הוא טעמא דסנפה ואח"כ זמן לקידוש והלא תדיר קודם אלא משום דצריף ששהיינו לקידוש ושהיינו לסנפה כדאמרי' העושה סנפה לעצמו מברך זמן להכי מברך סנפה ואח"כ זמן כדי שיפטור שניהם בשהיינו אחד.

ובליל שני בקידוש צריף זמן שפא אתמול הנה חול. אבל סנפה אפי' הנה חול יצא דעיקר זמן בשעת עשייתה ואם יאמר סנפות בינתיים נמצא מפסיק בברכה.

מיהו נ"ל דאין קפידא אפי' למ"ד מצות אין צריכות פנונה מיהו מתפונן שלא לצאת בסנפה בזה אם לא ע"י קידוש, ואם אתמול הנה חול ואז הקידוש לא הנה גם הזמן לא הנה לפיכך נהגו לברך בליל שני כמו בליל ראשון מתחילה לישוב ואח"כ זמן ועוד אין קפידא בהפסקת ברכות וראיה לדבר יקנה"ז.

אף נ"ל דבליל ימים הראשונים צריף לברך זמן על סנפה קודם נטילה כדי שלא יהא הפסק בין נטילה לאכילה והיא אין צריכה קידוש. דהא אפי' עיפוב שינה צריף לברך דהוא עיקר דאין ישנים עראי חוץ לסנפה אלא דסמכוה לאכילה דקרוי ישיבה וישבו לאכול לחם (חיים פלטיאל): בליל שמיני עצרת אע"פ שאין מברכין לישוב בסנפה מברכין זמן דרגל בפני עצמו הוא וכן בלילי שמחת תורה מברכין זמן.

נשאל ממהרי"ל מפני מה ליל שמיני אסור לישן בסנפה וביום שמיני אוכלין שם ואמר דמה שאוכל שם משום ספיקא הוא ויתובי יתבינו ברוכי לא מברכין ואית ליה ה"פ אכל בליל שמיני אין בו ה"פ דעל השינה לעולם אין מברכין ונראה כמוס"ף.

מְהָרִי"ל דָּרַשׁ מַה שְּׁנוֹהֲגִין הָעוֹלָם בְּיוֹם שְׁמִינֵי אַחַר סְעוּדָה מְמַהְרִין לְצֵאת מִן הַסּוּפָה. דְּחִיָּשֵׁי שְׁמָא יוֹסִיפוּ שְׁאֵם יֵאָחֲרוּ וַיִּסְפְּרוּ שְׁמוּעוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ גֵרָאָה כְּמוֹסִיף דְּהָא גַם טִיּוֹל וְסִפּוֹר שְׁמוּעוֹת בְּעֵי סוּפָה כְּדַפְּיָא לְעֵיל.

וְאִם נוֹשֵׂא מִן הַסּוּפָה טְבֵלָא הַמְעַרְכִים עַל רַגְלֵיהֶּ וּמְסִירִין מְתֵי שְׁיַרְצוּ אֲסוּר לְהַעְרִיכָהּ בְּבֵית מִיָּד עַל רַגְלֵיהֶּ דְּהוּי מְכִין מִי"ט לְחַבְּירוֹ דְּאֲסוּר רַק יִנְיַחְנָהּ בְּפִרְקוּנָהּ עַד הַלֵּילָה וְאִז יַעְרִיכָנָהּ.

נִשְׂאֵל לְמַהְרִי"ל מִפְּנֵי מָה אֹמֵר בְּשְׁמִינֵי עֲצָרַת בְּיוֹם שְׁמִינֵי חַג הָעֲצָרַת הַזֶּה יֹאמֵר חַג שְׁמִינֵי וְדִיּוֹ. וְהַשֵּׁיב דְּבַכָּל הַמְצוֹת מְבָרְכִינֵן עַל הַמְצָנָה פְּגוּן חַג הַמְצוֹת חַג הַשְּׁבוּעוֹת חַג הַסְּפּוֹת וְאִי אֹמֵר הֵכִי שְׁמִינֵי לְחֹד לֹא גִדַּע מְאִיזָה שְׁמִינֵי הִיא לְכֵן אֹמֵר נְמִי הָעֲצָרַת.

וְאִי אֹמֵר הָעֲצָרַת לְחֹד ה"א שְׁבוּעוֹת הוּא דְּנָמִי מִתְקַרֵי עֲצָרַת דְּשְׁבוּעוֹתֵיכֶם מִתְרַגְּמִינֵן בְּעֲצָרוֹתֵיכֶן לְכַף אֹמֵר שְׁמִינֵי. וְשׁוּב מְצָאֵתִי וְז"ל אִם בָּא לֹמֵר חַג יֹאמֵר אֵת יוֹם שְׁמִינֵי חַג הָעֲצָרַת הַזֶּה דְּאִז מְשַׁמַּע שֶׁהוּא טָפַל לְחַג וְלֹא חַג בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.

כְּדָאֲמַרִי בְּרִישׁ יוֹמָא מִי אִיכָא מִיָּדֵי דְעֵיקָר רַגְלָא לֹא בְּעֵי פְרִישָׁה טָפַל דִּידִיָּה בְּעֵי פְרִישָׁה וְאִפְּלוּ לְמ"ד שְׁמִינֵי רַגְלָא בְּפָנֵי עֲצָמוֹ הוּא ה"מ לְעֵנִין (פּו"ר קש"ב) אֲבָל לְעֵנִין תְּשַׁלּוּמִין תְּשַׁלּוּמֵי רֵאשׁוֹן הוּא הֵילְכָף הָאֹמֵר אֵת יוֹם שְׁמִינֵי עֲצָרַת הַזֶּה טְעוֹת הוּא בְּיָדוֹ שְׁמַשְׁמַע שֶׁהוּא חַג בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כְּשֶׁאָר חֲגִים עכ"ל.

נִשְׂאֵל לְמַהְרִי"ל סָג"ל מ"ש סוּפָה דְּאֹמֵר שְׁמַחְתְּנוּ יוֹתֵר מְשַׁאָר רַגְלִים. וְאֹמֵר דְּהֵיִתָּה בָּהּ שְׁמַחָה יִתְרָה שְׁמַדְלִיקִין ד' מְנוֹרוֹת וְשִׁהִי מְאִירִין בְּכָל יְרוּשָׁלַיִם נִשְׂאֵל לְמַהְרִי"ל אִם לְאֲכוּל פִּירוֹת חוּץ לְסוּפָה וְאֹמֵר שְׁלֹא כְּדִין לְאֲכַלְהּ חוּץ לְסוּפָה.

וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בְּכָל דְּבַר אֲכִילָה וְשְׁתִיָּה לְהִיּוֹת בְּסוּפָה חוּץ מִשְׁתִּיָּת מִיָּם. שְׁאֵלְתִי אֵת פִּי מְהָרִי"ל מֵאִי שְׁנָא דְּאֲתְרוּג מוֹתֵר בְּשְׁמַחַת תּוֹרָה וְנוֹיֵי סוּפָה אֲסוּר עַד מוֹצָאוֹ וְהַשֵּׁיב לִי הוּאִיל דְּבָלִיל שְׁמִינֵי אוֹכְלִים בְּסוּפָה וְאִז אֵיִתְקַצְאֵי לְכוּלֵי יוֹמָא.

וְאִם חָל אֵיִסְרוּ חַג בְּשַׁבַּת אֲסוּר עַד מוֹצָאוֹ דְּאִין י"ט מְכִין לְשַׁבַּת. אֲכֵן אֲתְרוּג לֹא אֵיִתְקַצְאֵי לְמַצָּנָה בְּשְׁמִינֵי דְּהָא לֹא מְבָרְכִינֵן עָלָיו לְפִיכָף מוֹתֵר בְּשְׁמַחַת תּוֹרָה.

אֲמַהְרִי"ל אֵימָא טַעְמָא אֲמַאי מְסַכַּת סוּפָה ה' פְּרָקִים נִגְדַד ד' מִינֵי לוּלָב וּמְצַנַת סוּפָה. אֹמֵר מְהָרִי"ל דְּהוּא שְׂאֵל מַגְדוֹל אֲחַדְאֲמַאי הָאָרִיף רַש"י וְשַׁאָר פּוֹסְקִים בְּמַס' סוּפָה וְעִירוּבִין יוֹתֵר מִבְּשׁוּם מְסַכְתָּא וְהַשֵּׁיב לוֹ לְפִי שְׁדִינֵיהֶם רְחוּקִים מִדַּעַת הַבְּרִיּוֹת כְּגוֹן גּוֹדָא אֲסִיק גּוֹדָא אַחִית וְדִין לְבוּד וְדוֹפָן עֲקוּמָה וְלַחֵי וְקוֹרָה שְׁמַתִּירִין אֵת הַמְּבֹוֵי וְהַרְבָּה כַּה"ג אֲשַׁר קָשָׁה לְדַעַת סְבָרְתֶם וְלַהֲכִי חֲזָרוּ הַפְּרָשָׁנִים לְהַבִּינֵם וְלַהֲשַׁכְּלֵם לְכָל.

אֹמֵר מְהָרִי"ל מַה שְּׁנוּטְלִים הַנְּעָרִים עֲרָבָה וּמְבַעֲרִין אִם בְּשְׁמַחַת תּוֹרָה מְנַהֵג יָפָה הוּא לְשַׁמַּחַת י"ט וְלִית בֵּיהּ מְשׁוּם סְתִירַת אֲהֵל אִם סוֹתְרִין בְּנִין הַסּוּפָה דְּלֹא מִתְקַרֵי סְתִירָה לְחִיָּיב אִף הַסּוֹתֵר עַל מְנַת לְבָנוֹת וְגַם הַהֲבַעֲרָה אֵינָה אֲסוּרָה אַע"פ דְּלֹא לְצַנְרָף הִיא דְּאִין בָּהּ אֲסוּר דְּאוֹרְיִיתָא מְשׁוּם דְּאִנּוּ בְּקִיאֵי בְּקַבְיעוֹת יִרְחָא וִי"ט רֵאשׁוֹן מְלַבֵּד דְּאוֹרְיִיתָא וּמְנַהֵג אֲבוֹתֵינוּ בְּיָדֵינוּ לְעֵשׂוֹת בִּי"ט שְׁנֵי וְעוֹד דְּאִין עוֹשִׂין זֹאת פִּי אִם הַקְּטַנִּים וְאִין אִנּוּ מְצוּוִין לְהַפְרִישׁוֹן כְּמוֹ קָטָן הָאוֹכֵל נְבִילוֹת אִין ב"ד מְצוּוִין לְהַפְרִישׁוֹן.

וכן התיר מהר"ם לקטנים לשתות יין של קידוש בבה"כ אע"ג דאין קידוש אלא במקום סעודה אבל בני מצוה שלא פדין שעושין זאת לסתור ולהכעיר האש וכן אמר שאביו מהר"מ סג"ל הנה מוחה בימי בחורותיו בדי שלא יסתור שום סנפה ולא יבעיר האש בשמחת תורה אמרי"ל שפתב רא"ם שאין לצלות תפוחים בהושענא רבה עם ערבה וההושענות שנטלו בשעה שאמרו הושענות בתפלה דאיפקצאי למצנה אכן מחזיקים אותם וגם ערבות הלולבין להסיק בהן התנור שאופין המצות בע"פ.

דהואיל ואיתעביד בהן חד מצוה נעביד בה עוד אחרת ואינם איתקצאי למצוה מליהנות בהן רק באותו יום לחוד ואמר אע"ג דנזקלי ערבות של ההושענות אסור לזלזל בהן כגון לדרוס עליהם אף ומרים אותם לעשות בהן עוד מצוה כדפי' לעיל.

נשאל למהרי"ל אמאי קונין מצות בשמחת תורה והלא י"ט הוא והשיב מצוה מותר לקנות בי"ט. וכ"ת מ"ש מס"ת ותפילין דאין קונים בי"ט שאני התם דעדיין הם לפניו כל שעה לקנותם והמצות האידנא הן שעתו.

ועוד צורכי רבים הם שקונין המצות ומתירין בי"ט: דרש מהר"י סג"ל הא דאמרי' המבזה המועדים אין לו חלק לעה"ב מייירי בעושה מלאכה אפי' בח"ה אע"פ שיש מלאכה מותרת היינו נוקא דבר האבוד.

ומטעם זה מותר לקנות בח"ה דסנוכות או ליקח בחובות משום דהוי כמציל מידם ומטעם זה יזהר כל אדם לתקן את חביותיהם קודם י"ט דבמדינת (ריינוס) רוב פעמים עת הפציר בימי הסנוכות.

וגם חכמים לא התירו לקנות יין במועד כ"א צורה בני ביתו לשתיית השנה אבל ליקח יין להרויח בו למכור ולמזוג לא התירו דהוי כפרקמטיא שהיא אסורה במועד אכן הקונה כל יין קודם המועד הרי זה משנכח.

ואם השנה היא שהכל סבורים שיתאחר הפציר עד אחר המועד ומתוך כך לא תיקן את חביותיו קודם המועד ופתאום נתרבו גשמים ונתבטלו הענבים ובוצרים במועד רשאי לתקן חביותיו.

אבל אם פינו מלאכתו במועד אין מתירין לו בשום פנים. מהרי"ל הנה אוסר ליתן חבית ע"י גוי בי"ט להוליכו לכפר: הלכות תפלה לשם ולתהלה.

סדר הלכות תפלה: בסנוכות ובשמיני עצרת מתחיל הש"ץ הגדול וכן בשמחת תורה. \$ פן נוהגין בק"ק פראנקפורט ואומרים אל נא בב' ימים.

א"א זמן אלול ביום ב' אא"כ פשחל יום ראשון בשבת. אז אומרים זמן אלול ביום ב': \$ אז אומרים זמן אלול ביום ב': אכן בק"ק דמגנצ"א מתחיל בשמחת תורה האל בתעצומות כמו בשבועות שנתנה התורה וחוזר אל ההודאות וכן לעלם ולעלמי עלמיא וכופל לעילא.

קרובץ ביום ראשון ארסץ ובשני אפימתי בשבת דחש"מ יוצר את השם הנכבד ולא אומר אופן ולא זולת. וא"א צו"ץ ולא ויהי נועם ואומר ויתן לה קהלת אומר בשבת דח"ה ומברכין עליו על מקרא מגילה.

ואם אין שבת בח"ה אומר אותו בשמיני עצרת שקל בשבת. סדר ההושענות סימן אותיות שניות שלהן על"ו ב"ד.

יום ראשון אערך שועי. ב' אל למושעות.

ג' אום אני חומה. ד' אכן שתיה.

ה' אדמה מארר. במגנצ"א א"א פסוקי קרבנות בתפלת המוספין וכן בוורמיי"ש.

אכן בשבת דח"ה דבלאו הכי אומרים וביום השבת שני כבשים כו' גומרין ואומר נמי פסוקי דיומי דרגל. בשבת ח"ה דסנופות מוציאין ב' ס"ת וקורין בסדר תשא ראה אתה אומר לז' גוברין עד על פני האדמה א'.

אשר ארחם ב'. ופני לא יראו ג'.

הקר שהוא ד'. עושה עמך ה'.

לא תעשה לה ו'. בקלב אמו ז'.

למפטיר בס"ת שנייה בפנתס ענין היום דהוא ספיקא אתמול והיום ומפטיר ביהזקאל ביום בא גוג. אמהרי"ל שמה"ר גרשון ז"ל אמר שכתב במנהגים של הר"ר חיים פלטיאל שבשבת ח"ה דסנופות אז המפטיר מזכיר של י"ט בעל התורה מה שלא צריך בפסח בשבת דח"ה ואמר לו הטעם בשם מה"ר וייבש ז"ל לפי שבשבת ח"ה דסנופות מוציאין ב' ס"ת מה שאין עושין כן כל שאר יומי ח"ה דסנופות דאין מוציאין רק אחת ובפסח אינן מוציאין בשבת שח"ה יותר מבשאר הימים דמוציאין כל יום ב' ספרי תורות ומהרי"ל השיב הטעם לפי שסנופות חלוק בקרבן משא"כ בפסח והיינו נמי טעמא שבסנופות גומרין את הלל כל תשעה ובפסח אין גומרין כי אם ב' ימים הראשונים אלא לפי שחג הסנופות חלוק עם קרבנותיו דמוסף שקרב היום אינו נקרב למחר אבל חג המצות אין חלוקן ככה. אין נוטלין הלולב בשבת ואין מכססין להושענות ואומר הושענא אום נצורה. בי"ט שני דסנופות קורין ובחמשה עשר יום.

נשאל למהרי"ל סג"ל מפני מה לא קורין וביום השני והשיב משום ספיקא עבדינן שמה היום י"ט. ואי קורין וביום השני סבורין העולם דח"ה הוא.

נאמי למיעבד מלאכה. פעם א' שכח ש"צ לעשות הפ' לרביעי פתיקנה והיינו תשבתו שבתכם ואמהרי"ל לסיים לרביעי כל הפרשה עד שלשה פסוקים ואותם שלשה פסוקים יקרא לחמישי: הושענא רבה שהוא לעולם כ"א תשרי ואינו חל אף באחד דימי אבד"ו והוא ערב י"ט דשמיני עצרת ומשפמינ לבה"כ בעלות השחר ומדליקין שירי גרות של י"כ ומתקנין כל אחד ואחד ערבה אל הושענות כל זמן שאומר פסוקי דזמרה ואותו שחר הנה מהרי"ל ש"צ פדרף שעשה בר"ה וביה"כ והנה לובש את (שרגני"ז) פדרף בר"ה ויה"כ והשאר בגדים לא שינה חוץ מקטא ומטרון של שבת שלבש כל ימי ח"ה דאפילו טלית של חול לבש ולא המיוחד לו לשבת.

והנה מתקן אליו לולב חדש והנה מתיר אגד של הפולמ"א עד חציה. ובשאר הימים היתה פתוחה למעלה רק טפח.

וההדס הניח קשור כמו מעיק' אל הפולמ"א בעלין של הפולמ"א. ונטל שלשה בדי ערבה להושענות.

ובשעה שאומר הושענות החזיקם אצל הלולב \$ (בק"ק פראנקפורט) משימין פרוכת ומכסאו' לכן כמו בי"כ: (בק"ק פראנקפורט) א"א פסוקי דזמרה של שבת ולא נעריצו אין משנין שום דבר כלל רק קדיש האחרון מנגנים בנגיגון י"ט.

ונגיגון אדון עולם מנגנין כמו בי"כ: (בק"ק פראנקפורט) מוציאין ג' ס"ת בהושענא רבה פשמיפין: \$ ולא תחכם תוך הלולב. וכשהוא היה ש"צ היה מנענע את הלולב רק ביאמר נא.

ולא בשני יאמרו נא. אכן פשאמר ש"צ היה אז הוא מנענע גם בהודו.

שעונה אחר שני יאמרו. וכשאמר הודו דבסוף הלל היה מנענע ל"ו כוחות משום דכופלין אותו פעמים.

והיה מפסיק קצת בין ל"ו כוחות הראשונות לשניות ביש מקומות בהושענא רבה אומרים גדלו בנגיגון של י"ט על הכל קדושה רבה במוסף. אדיר אדירנו אין פאלהינו בקול רם כמו בי"ט קדיש האחרון בנגיגון י"ט.

במגנצ"א אין משנין רק קדיש האחרון בי"ט. בכל יום מסבין להושענות ס"ת ובהושענא רבא מסבב ז' ספר תורות באשר סובבין ז' פעמים.

ולכל סיבוב מכניסין ס"ת אחת עד הכניסו כולם. וסדר הושענות שמשבין בהן.

למען אמיתו. אדון המושיע אום אני חומה.

אכן שתייה. אדם ובהמה.

למען איתן. תתנו.

כהושעת אלים כו' ופוחת ש"צ קול אנא הושיעה נא. וצבור עונין ואומר ג"כ אנא און חרוזה אחת ומסיימין בערבי נחל כו'.

וש"צ חוזר ואומר בערבי כו' ובסדר הזה אל נא תעינו. וכן למען תמים.

וכן אף תענה אמונים. וכן אז בעיני.

וכן אומץ ישעו. אלו שלשה אומר הצבור כולן.

וש"צ אומר כל חרוזה אחרונה שלקו. לסוף עונין צבור קול מבשר.

וש"צ כופל וצבור משלשין. הושיעה את עמך קדיש.

מהרי"ל היה נוהג ליטול האתרוג להפך פטמתו למטה ועיקרו למעלה עד שבינה קדי להחשב הברכה עובר לעשייתה. וכן אשכחן דעבד הכי מהר"ם.

ולאחר שפסיים הברכות הפך האתרוג קדינו פטמתו למעלה ועיקרו למטה כדרך גדילתו והתחיל לנענע וכו' היה סדר הנענועין דמהר"י סג"ל הוליה ובהיא ג"פ לפניו כלפי מזרח ואח"כ ג"פ לימינו לצד דרום, ואז נשאר עומד במקומו ופניו למזרח.

והרים את הלולב על פתיפו מאחוריו נגד מערב ג"פ. ואח"כ לשמאלו לצד צפון ג"פ.
ואז הנה דוחפו לפניו ג"פ. ואח"כ הנה משפיל ידיו עם הלולב למטה ג"פ.

ולא דחף ראש הלולב נגד הקרקע אף השפיל ידיו עם הלולב סף הפל ל"ו פחות בהולכה
ובהובאה ובכל הנענועים פניו כלפי מזרח. אף הפך ידיו עם הלולב נגד הרוחות.

ולא פיירד יד ימינו שבה הלולב מיד שמאל שבה האתרוג וכן באמרו הושענות לא פיירד
את הלולב מן האתרוג ואז הנה מנענע נענוע אחד לה' רוחות ולא למטה. במקדכי הגדול
כתב אם מילה חל בהושענא רבא יש נוהגין כשמגיע ש"צ בהושענות בסוף חרוזה אנא
הבט לברית אז אומר פזמון זכור ברית כסדרו שנוהגים בכל זמן ואח"כ מסיים חרוזה
דאנא הבט: מעשה במגנצ"א בהושענא רבא השכימו הצבור ובראשם מהרי"ל והיו
סבורין שעמוד השחר עלה ושיגו שעדיין היתה הלבנה זורחת בתקפה.

והיו מעטפין טלית והניחו תפילין וסיימו את פסוקי דזמרה ואח"כ החשיף והמתינו כמעט
שעה עד שעלה עמוד השחר. וערב ר"ח מרחשון אח"כ צנה וגזר מהרי"ל לכל הקהל
שיתענו על שאמרו פסוקי דזמרה והניחו טלית ותפילין בלילה.

ואמרו ג' סליחות וקרו ויחל כדין כל תענית צבור. אמר מהרי"ל מה שש"צ פונה לשמאלו
מארון הקודש לסבב המגדל וכן עושין אחריו כל העם והלא אמרי' כל פינות שאמה
(כשארע מילה בהושענא רבא אומרים זכור ברית באנא און לפני אנא הבט לברית
טבעה): \$ פונה לא יהו אלא דרף ימין הכא שאני דחשבינו אחר ספר תורה שמחזיקין
על המגדל בשעה שמסבין ונמצא דצד ימין הוא דאם בא לעלות למגדל והנה פונה אז
מלעלות הנה פונה לימין כדרף שמסבין ודיק מנהגי מהרא"ק י"ט בשבת א"א במה
מדליקין גזירה משום י"ט שחל בע"ש דאין מעשרין ואין מערבין בי"ט.

ונ"ל משום זה אין להניח מלומר שלא תחלוק בין זאת לשאר שבתות ונהרי תקון תפלה
כף היא דפריף בירושלמי אמרי' אסור לשאל צרכיו בשבת ומשני טופס ברכה כף היא.
ועוד ברכה מעין שבע תוכיח שלא נתקנה אלא משום עם שבשדות ועוד הרי בשאר ימות
השנה כשאומר במה מדליקין כבר חל שבת ואסור לעשר ולערב אפ"ה אמרינו.

ועי"ל משום דאין מדליקין בשמן שריפה בי"ט. ועוד שייף עירוב פגון עירובי חצירות
כדאמר תלמודא שאין אתה אוסרו בדבר המותר וגם תורם ונותן עיניו בצד זה.
ומטבילין פלי אגב מימיו לטהרו. חיים פלטיאל.

והכי נהגינן דוקא כי חל י"ט בע"ש לא אמרינו וכי חל י"ט בשבת אמרינו הכי אמר רב
פלטיאל שצריף לברף על נטילתו של לולב שכל מצנה מברף עובר לעשייתה חוץ מן
הטבילה, ועיקר מצות לולב הוא הנענוע קודם שיתפוס הלולב וברף כדאמרי' בירושלמי
האי דמברף מקמי לידיה צריף לברף תגנינות ונ"ל אדרבא צריף לברף טרם
שיתפוס הלולב דזהו עובר לעשייתה.

וההיא דירושלמי מיירי דלא אתי אותו דבר לידו כל עיקר דעלוי' מייתי האי מאן דנסיב
עגולא גופא ונפל מידו דהא פריף עלה מאמת המים חיים פלטיאל. ויקיף המגדל פעם
אחת כדאי' בירושלמי בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת.

וְעַכְשָׁיו הַחֲזֵן עוֹמֵד כְּמִלְאָה הַשֵּׁם צְבָאוֹת וּס"ת בְּיָדוֹ וְהָעַם מְקִיפִין אוֹתוֹ דְּוַגְמַת הַמִּזְבֵּחַ
וְהוּא סֹמֵךְ עַל מְנַהֵג שְׁלֵנוּ. אִם רֵאשׁוֹן שֶׁל י"ט בְּשַׁבַּת א"א וְיִתֵּן לָהּ.

א"א בְּשַׁנְיָמָן עַל הַלּוּלָב. רֵאשׁוֹן שֶׁל סֹפּוֹת וְכֵן בְּשַׁנִּי \$ אִם חָל יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל סֹפּוֹת
בְּשַׁבַּת אוֹמְרִים זְמַן בְּשַׁנִּי: \$ קוֹרִין בְּחֵד עֲנִין בְּסֹדֵר אֲמוֹר שׁוֹר אוֹ פֶּשֶׁב כו'.

לֹאֵלֶּהִים אֲנִי ה' א'. עֲבֹנָה לֹא תַעֲשׂוּ ב'.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם ג'. תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם ד'.

וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה'. וְאִם הִרְאִשׁוֹן בְּשַׁבַּת חוֹלְקִין לז'.

הַמוֹצֵיא אֶתְכֶם א'. עֲבֹנָה לֹא תַעֲשׂוּ ב'.

מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם ג'. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם ד'.

שִׁבְתְּכֶם ה'. תִּתְּנוּ לֵה' ו'.

אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ז'. לְמַפְטִיר קוֹרִין וּבְחַמְשָׁה עֶשֶׂר שְׁנֵי הַיָּמִים.

בְּרֵאשׁוֹן מַפְטִיר בְּתַרְי עֶשֶׂר הַגָּה יוֹם בָּא לֵה' בְּיוֹם שְׁנֵי מַפְטִיר בְּמַלְכִים וְיִקְהֵלוּ עַל הַמְּלָךְ
שְׁלֵמָה. בח"ה רֵאשׁוֹן שֶׁל סֹפּוֹת אִין מוֹצֵיאִין רַק ס"ת אַחַת וְקוֹרִין בְּפִנְחָס פֶּהֵן בְּיוֹם ב'.

לוי בְּיוֹם ג'. יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם ד'.

לְרַבֵּיעֵי חוֹזֵר לְמַעֲלָה בְּיוֹם הַשְּׁנֵי וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְזֶה הַפְּלָל לְעוֹלָם סְפִיקָא דְיוֹמָא וְהַיְיָנוּ
דְּאֶתְמוֹל וְדַהִיּוֹם קוֹרִין עִם הָאֲחֵרוֹן. בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּא רֵאשׁוֹן יוֹם ה'.

שְׁנֵי יוֹם ו'. שְׁלִישִׁי יוֹם ז'.

לְרַבֵּיעֵי חוֹזֵר וְקוֹרָא בְּיוֹם ו' וז'. הַג"ה מְצַאֲתִי כְּתֹב שְׁבַהוֹשַׁעְנָא רַבָּא אַחֲרוֹן קוֹרָא בְּיוֹם
ו' וז' שְׁפֵן סְפִיקוֹת הַיּוֹם בח"ה נְאִי אֶפְשָׁר שְׁמַתְחִיל לְקִרוֹת וּבְיוֹם הַשְּׁשִׁי פְּהִילוֹךְ יָמִים
הִרְאִשׁוֹנִים שֶׁא"כ נִמְצָא לוי קוֹרָא בְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁהוּא קוֹנֵדֵשׁ הַיָּאֵךְ רְאוּי לְקִרְוֵא קוֹנֵדֵשׁ
בְּיוֹם שֶׁהוּא חוֹל אֶלָּא מוֹטֵב לָנוּ לְדַלֵּג הַסֹּדֵר שְׁיִתְחִיל פֶּהֵן פְּרֻשָׁה אַחַת לְמַעֲלָה וַיְכַוֵּן
שְׁלִישִׁי לְקִרְוֵא וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְלֹא לְעֲשׂוֹת עַל יְדֵי קְרִיאָתוֹ אֶת הַקּוֹנֵדֵשׁ חוֹל וְכָל הַמְּשַׁנָּה
יָדוּ עַל הַתְּחִתּוֹנָה.

כְּלָלָא הוּא כָּל י"ט שְׁקוֹרִין בּוֹ אִישׁ כְּמַתְנַת יָדוֹ מִזְכִּירִין נְשָׁמוֹת וְאוֹמֵר אַב הִרְחַמְתִּים שְׁמִינִי
עֲצַרְתָּ הוּא לְעוֹלָם כ"ב תִּשְׁרִי וְאִינוּ חָל אֶלָּא בְּאֶחָד דִּימֵי בַגַּה"ז יוֹצֵר אֲנִים כְּאִישׁוֹן וְאִין
בּוֹ לֹא אֲנֹפֵן וְלֹא זוּלַת וְקוֹרִין בְּסֹדֵר רְאֵה כָּל הַבְּכוֹר וְהַפְּרָשִׁיּוֹת עֲיִין לְעִיל בְּתַפְלַת שֶׁל
פְּסַח.

לְמַפְטִיר קוֹרִין בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ וּמַפְטִיר בְּמַלְכִים וַיְהִי כְּכֹלּוֹת שְׁלֵמָה בְּפִיֶּסְקֵי בְּשֵׁם ר'
חֲנַנְיָאֵל בְּשְׁמִינִי עֲצַרְתָּ לְאַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה וְקִדִּישׁ מִיָּד אוֹמֵר ש"צ בְּקוֹל רֵם מְשִׁיב הַרוּחַ
וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם וְשׁוֹב פּוֹתְחִים כְּוֹלָם וּמְתַפְּלִין גֶּשֶׁם וְהָכִי נִהְגִּינוּ: שְׁמַחַת תּוֹרָה לְעוֹלָם כ"ג
תִּשְׁרִי וְאִינוּ חָל אֶלָּא בֵּא' דִּימֵי אַגד"ו יוֹצֵר אֲשֶׁרִי הָעַם שְׁלוֹ פְּכָה בְּנִיגוֹן אוֹר יֵשַׁע.

אֲנֹפֵן וְזוּלַת וְלֹא שׁוֹם קְרוּבִין. קוֹנֵם הוֹצֵאת ס"ת אוֹמֵר ש"צ אֶתָּה הִרְאֵתָּ.

וצבור עונים אחריו כל פסוק ופסוק. פשמגיע כי מציון תצא כו' מוציאין כל הס"ת ואת
ש"קראו בראשונה וזאת הברכה מתזיק ש"צ בידיו ואומר גדלו.
וצבור רוממו. אנה ה' הושיעה כו'.

וגומר הפסוקים בראשונה ופותח ש"צ קול רם על הכל. ברוב מקומות קורין כל הצבור
בסדר וזאת הברכה וכופל ומשלים עד מעונה אלהי קדם להספיק לכולן.
ולבסוף קורין כל הנערים. אכן מהרי"ל הנה נוהג לקרא רק לששה גוברין וזאת הברכה
עד ועזר מצריו תהיה א'.

כתפיו שפן ב'. אלפי מנשה ג'.

עם ישראל ד'. ובגאותו שחקים ה'.

ואז אומר רשות לחתן תורה ומסיים אליו מעונה אלהי קדם. ואח"כ רשות לחתן
בראשית.

וקורין לו בס"ת שנייה מבראשית עד ברא אלהים לעשות. ואומר חצי קדיש.

כללא הוא דא"א קדיש לס"ת עד דקראו וסיימו מנין חובת היום. למפטיר קורא בס"ת
שלישית בפנתס פדאמול ומפטיר בריש יהושע ויהי אחרי מות משה עד רק חזק ואמן
ונ"ל מהרא"ק בליל שמחת תורה פונין מן הסנפה.

אבל ביום אין לאדם לצאת מן הסנפה. לקריאת חתן תורה אומר מרשות וקורין מעונה
אלהי קדם.

גם החתן בעצמו קורא ולכל היד החזקה עד סוף סידרא ואז מביאין ס"ת שנייה לחתן
בראשית ואומר מרשות אחר והחתן מתחיל בראשית וגו' וקורא עם הקהל ויכלו. ושם
מתחיל ש"צ בקול רם עד אלהים לעשות.

קדיש.

ומביאין ס"ת שלישית וקורין למפטיר פדאמול. ויפטיר \$ (באשכנז פונין מסנפה
בשמיני עצרת אחר הסעודה דשחרית פדפי' לעיל): \$ אחרי מות משה (הג"ה).

ואי ליכא אלא שני ספרי תורות קורין בראשונה וזאת הברכה ובשנייה בראשית
למפטיר חזרין וקורין בראשונה. וכן יעשה לעולם כל אימת דבעי ג' ספרי תורות וליכא
אלא שנים (במחזור ויטר"י) כתב שיש לומר קדיש אחר ס"ת ראשונה וקדיש אחר ס"ת
שנייה ואנו נוהגין שמוציאין ג' ספרי תורות ואומר קדיש אחר השנייה.

כשקורין שני ס"ת כשנותנין לו השנייה לקרות אינם פותחין אותה ואין נוטל המפה עד
שגלו הראשונה במפה. והנוטל ס"ת נוטה על זרועו דמיני שנה מימינו אש דת לעו.

עכ"ה הג"ה) שאלו לרש"י מי שאין לו לולב להקיף בו \$ מתנת יד פמנהג בכל רגל
האחרון. עיין לעיל בסדר תפלת של פסח: (בפרנקפורט) א"א תחנון מאסרו חג עד אחר
ר"ח חשון: (הג"ה) באשיר"י בפ' ואלו מגלחין דף מ"ד.

ובניהן כל החדש מערב י"כ עד ר"ח חשוון מצדיקין דרף הליכה: \$ צריל להקיף או לא. והשיב א"צ להקיף דהא שבת אין מקיפין דאין נוטלין הלולב.

ה"נ לא שגא. שוב מצאתי ונ"ל יחיד צריף ליטול ערבה ויאמר הושענות כו' ויוצא ידי חובתו וא"צ להקיף לפי שאין מוציאין ס"ת בפחות מעשרה פי לדוגמת המזבח אנו מקיפין לס"ת.

עכ"ל מהרא"ק. נשאל למקרי"ל אם יכולין פהן או לוי להיות חתן תורה או חתן בראשית. והשיב דכל פוסקים התירו לבד הג"ה מרבי' פריץ בתשב"ץ. ומי יכניס ראשו לפלוגתא אכן העיד על אביו מהרמ"ו סג"ל שהיה בכל שנה אחד מן החתנים.

באיסרו חג אין אומרים למנצח ואין נוטלין לתחינה: האיר הלב בהלכות לולב אמר מקה"י סג"ל בעוסקנו לפניו במסכת סוכה נקטו האי פלגא בידכם כל היכא דקאמר בגמ' לולב ר"ל כפות תמרים שקורין (פולמ"א) לבד והיכא דקאמר הושענות ר"ל כל הארבע מינין דלולב.

והספר קראם הושענות משום שמנענעין אותם בשעה שאומר הושענות: נשאל למקרי"ל \$ (מנהג מקה"י סג"ל) בנענועות לולב מפורש לעיל: \$ אמאי נוטלין ס"ח גבעולי דערבי נחל ללולב והשיב כמנין לולב ס"ח.

ורומז כל המקנים מצות לולב פאילו קיים כל התורה שגרימז תחילתה וסופה לולב, "ב דבראשית" ל דלעיני כל ישראל "ו תחילת ויקרא" ל דלבסוף ספר דברי הימים שהוא סיום כ"ד ספרים הרי לולב וכן איתא נמי במהרא"ק.

וג' אגודות נגד ג' אבות ע"א. ס"ח גבעולים של לולב וג' אגודות הרי הן ע"א פנגד ע"א סנהדרין: אמר מקה"י סג"ל אם ניתרו אגד הלולב \$ (במהרא"ק) לולב ס"ת קנה כמנין לולב ונ"ל דנאקא שתיים ואם עשה יותר איכא בל תוסיף.

וכן יסד הפייט שתיים. אם יש דבר פרוף על ההדס יסירנו ויזרקנו: \$ בי"ט אין לאגדו שנית אף יכרוף האגד סביב סביב בלי קשר ויתחוב בנתיים כאשר אוגדין את הירק.

צריף להחזיק הד' מינין דרף גדילתו לכף יזהר בהדס להתיר אגודתו לראות אי מנח פתיקנה פי הגוים לפעמים נוהגין עוקצו של זה לצד עיקרו של זה. וגם פופפין ראשם לתנוף כדי שלא ינשרו העליון ואז לא מנח פדרף גדילתו אף יזקוף ויפשוט ראשי הגבעול ויניח' פולן פדרף גדילתו.

בימי מקה"י סג"ל במדינת ריינו"ס דלא שכיח שם שום הדס אף אותן שמביאים הסותרים באגודות אגודות עם האתרוגים שמביאין לשם ממדינת צרפת. מימי לא שמעתי שהקפיד הרב הנז' להתיר אגודת ההדס לסלק מתוכו הדס שוטה שאסרו חכמים שלא יהיו רק ג' עליו בקו אחד והו משולשין.

אף נטלו האגודה כמו שהיא רק אמר להתירו ולראות שיהיו מנחין פולן פדרף גדילתו וגם לא פפופים פדפין בפנים גם לא אפפער לבדוק כל האגודה אחר הקשר העליון מאחר דיבש כ"כ ינשרו כל העליון.

נושאים אחרים ביד שמאל והלולב בימין ואמר מהרי"ל איטר יד ימינו יטול הלולב ביד שמאלו דהיא נחשבת ימינו. וכ"כ באגודה וכן יש בא"ח.

ואמהר"י סג"ל האי סימנא נקוט בידה שיהא דומה לה פאילו תפילין ולולב בורחין זה בפני זה ולא לחברם יחד. והאיטר מניח את התפילין בימין של כל אדם דהיא שמאלו והלולב בשמאלו דהיא ימינו.

צריה לברך מעומד משום דילפינו דכונתיה תלתא לכם אינון. לולב ציצית עומר.

וסימן עצת ה' היא תקום. בלולב כתיב ולקחתם לכם.

בציצית כתיב והיה לכם. בעומר וספרתם לכם.

מה עומר מעומד אף כולם מעומד ועומר גופיה דכתיב מהחל חרמש בקמה אל תקרי בקמה אלא בקומה. וקושרין ד' מינין מדבר שיהו מינין ואין לקטום ראש הערבה ויקשרם בדרך גדילתו.

לולב שנקטם ראשו כל שיהו מהר"ש ז"ל רוצה לפוסלו. אבל הר"י אמר שכתב הרא"ש שיהו כשר דאי פסול א"כ מה צ"ל נטלה התיומת פסול תפשוט ליה משום נקטם ראשו. הר"ם.

ויש רבתינו ריש פ' לולב הגזול מתרצים דס"ד דניטל התיומת הוי הדר טפי אי נמי כשנטלה פסול אפילו לא נטלה אלא אחד מהתיומת. וכשנקטם בעינו תרנוניהו.

נראה כשיש שם ג' תיומת אחת באמצע אז היא יותר טוב משנית וארבע דכשיש ארבע אז השנית האמצעית היינו נחלקה התיומת הר"ם עכ"ה. כל דבר שבמצוה ולברכה ראוי לאחוז בימין.

וכן פוסק הבדלה בימין ומברך ב"פ הגפן. ונוטל ההדס בימין והפוס בשמאל.

ואח"כ הפוס לימינו מרדכי עכ"ל מהרא"ק. אמר רבא לולב בימין ואחריו בשמאל מ"ט האי תלתא מינין והאי חדא א"ל רבי לר' זריקא מ"ט לא מברכין אלא על גטילת לולב א"ל הואיל וגבוה מכולן.

ולגביה לאתרוג ויברך א"ל הכי קאמינא הואיל וכי מניניה גבוה מכולן ר"ל בגידולו עכ"ל הגמ': אמר לנו מהר"י סג"ל דאי קלע הוא פעם אחת לסופת מה"ר מאיר מאוגר"א ובליל שמיני ספק שביעי ה"ר מה"ר הנז' וסעד בבית החורף פאשר עוד היום נוהגין משפחת לומברדיא"ה שפונין מן הסופה ליל ח' ספק ז' ובשחרית דיום ח' חזרין וסועדין בסופה ובליל ח' אחר שגמר מהרי"ל סעודתו בסופה ה"ר אצל מהר"ם לבית החורף לשמח עמו ומהר"ם ה"ה מסביר לו פנים שזקקות לפתותו ללמוד בשיבתו ופתח ואמר חל מהרי"ל הקשיתי קושיא אמאי מברכין על גטילת לולב והא כל המוקדם בקרא מוקדם לברכה כדאי' בז' מינין שנשתבחו בהן א"י א"כ ה"נ לברך על האתרוג דהוא מוקדם בקרא דכתיב פרי עץ הדר וכפנות תמרים וגו'.

הוא מותיב לה והוא מפרק לה משום דבלולב אית ביה ג' מינין לפיכך מזמן הוא לברכה וכ"ת א"כ מאי פריה ר' וליגביה לאתרוג ויברך ונלא עדיין לולב חשוב עם תלתא מינין

י"ל דְּהַכִּי פְּרִיָה וְלִיגְבִיָה לְאַתְרוּג וְאִז אֵית לִיה תְּרֵי טְעָמִים לְהַקְדִּים חֲדָא דְמוֹקְדָם בְּקָרָא וְאִידָךְ דְּהַגְבִּהָתוּ הַשְּׁמָא וְרָאָיָה דְהָאֵי דַעַת הַפְּרָכָן דְאַמְאֵי לָא קְאָמַר וְלִיגְבִיָה לְהַדָּס אוֹ לְעַרְבָה אֶלְא לָא פְּרִיָה אֲאַתְרוּג אֶלְא לְאַחַשְׁוֹבִיָה מְשׁוּם הַקְדָּמַת קְרָא וּמְשַׁנֵּי ר' זְרִיקָא הוֹאִיל וְכִי מִינֵיה גְבוּהַ מִפְּנֵלָן ר"ל שְׁגִידוּלוּ גְבוּהַ וְאִין בְּהַגְבִּהַת הִיד שׁוּם עִילוּי וְדוּק.

אַמְהָרִי"ל יְקָרִיב הָאַתְרוּג אֶל הַג' מִינִין לְחַבְרָם יַחַד בְּשַׁעָה שְׁיִוְצָא. וְיִזְהַר גַּם בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שְׁמִבְרַכִּין שְׁמִים לְהִיּוֹת הַשְּׁתֵי בְּרָכוֹת עוֹבֵר לְעַשְׂיִיתָן שְׁלֵא יִנְעֻנַע עַד סִיּוּם הַבְּרָכוֹת.

נִשְׂאֵל לְמַהְרִי"ל עַל לְשׁוֹן הַמִּינֵי שְׁפַתָּב בְּהַלְכוֹת בְּרָכוֹת דְּמִבְּרַכִּין עַל נְטִילַת לוּלָב מְשׁוּם דְּבַעֲיָדְנָא דְאַגְבִּיָה נִפְק בְּיָה אֲבָל אֵי מְבַרְךָ קוֹנְדָם נְטִילָה אִז מְבַרְךָ לִיטּוֹל לוּלָב וּבְהַלְכוֹת לוּלָב פְּתַב שְׁקוֹנְדָם נְטִילָה יְבַרְךָ עַל נְטִילַת לוּלָב וְאַמְהָרִי"ל הָא דְקָאֵמַר שְׁיְבַרְךָ לִיטּוֹל הִינּוּ אִם מְבַרְךָ קוֹנְדָם שְׁיִטְלָנוּ בְּיָדוֹ וְהָא דְקָאֵמַר שְׁיְבַרְךָ עַל נְטִילַת יְדִים קוֹנְדָם הִינּוּ קוֹנְדָם שְׁיִטְלָם בְּדִין.

ר"ל לוּלָב בְּיָמִין וְאַתְרוּג בְּשְׂמָאל אַף נָטַל לְהַפְּךָ וְהָוֵי קִצְתָּ עוֹבֵר לְעַשְׂיִיתָן שְׁהָרֵי צְרִיָה לִיטּוֹל לוּלָב בְּיָמִין וְאַתְרוּג בְּשְׂמָאל וּמ"מ בְּעֵידְנָא דְאַגְבִּיָה נִפְק בְּיָה דְהַמִּינִין הוֹלְךָ לְשַׁטְתּוֹ שְׁפִי אַח"כ אֶפְיָלוֹ אִם נָטַל לוּלָב בְּשְׂמָאל וְאַתְרוּג בְּיָמִין יֵצֵא וְאָמַר רָאָיָה לְדַבְרָא שְׁכֹן דַּעַת הַמִּינִין שְׁהָרֵי לָא פְּתַב כָּל הַבְּרָכָה כְּמוֹ בְּסוּפָה וְשַׁאֲרַ בְּרָכוֹת אֶלְא מְשׁוּם שְׁדַעַתוֹ שְׁיְבַרְךָ עַל נְטִילָה כְּמוֹ שְׁפִירְשָׁה בְּמָקוֹם אַחַר בְּהַלְכוֹת בְּרָכוֹת וּע"ז קָאֵמַר כו' אֲבָל רִשְׁבִּי"א פְּתַב שְׁאִין לְבַרְךָ כָּלָל קוֹנְדָם שְׁיִטְלָנוּ אִפִּי כְּשִׁנּוּטְלוֹ לְהַפְּךָ וְדוּק.

אָמַר מְהָרִי"ל סִילְק רְצוּעוֹת הַתְּפִילִין מִקְשָׁרֵי אֲצַבְעוֹתָיו וּקְשָׁרָם אַחֲרֵי הַפְּרָק שְׁלֵא יְהוּ חוֹצְצִין בַּתְּפִיסַת הָאַתְרוּג וּבְסִיָּים הַלֵּל חֲזוֹר וְכַרְךָ הַרְצוּעוֹת בֵּין קְשָׁרֵי אֲצַבְעוֹתָיו וּכְשֶׁהֲגִיעַ לוֹמַר הוֹשַׁעְנוֹת חֲזוֹר וְסִילְקָם כְּבָרָא שׁוּנָה.

שְׂאֵלוֹ לְמַהְרִי"ל אִיךָ נוֹהֲגִין עִם הַמִּים שְׁמַעְמִידִין בּוֹ עַרְבָה שֶׁל הַלוּלָב שְׁלֵא תְהֵא כְּמוֹשׁ וְיִבֵּשׁ אִם לְהַחְלִיפָם כְּשֶׁמְסָרִיחִין. וְאָמַר בְּשַׁבַּת וִי"ט אָסוּר לְהַחְלִיפָם.

בַּח"ה מְוֹתֵר וְגַם לְהַרְבּוֹת עַל הַמִּים הָרֵאשׁוֹנִים אָסוּר בְּשַׁבַּת וּבִי"ט שְׁרֵי כ"ש בַּח"ה וְאִם לָא נָתַן הָעַרְבָה בְּמִים קוֹנְדָם י"ט מְוֹתֵר לִיתְנֵן שְׁם בִּי"ט. ז"ל אֲגוֹנָד' בְּמַסְכָּ' סוּפָה סִי ל"ה ר' יְהוּדָה אוֹמַר בְּשַׁבַּת מַחְזִירִין הַלוּלָב בְּמִים בְּזִמְנָן שְׁהִיוּ נוֹטְלִין בְּשַׁבַּת בִּי"ט מוֹסִיפִין בַּח"ה מַחְלִיפִין.

הַדָּס שְׁהִיוּ עֲנָבִיו מְרוּבִין מִן עֲלִיו פְּסוּל אַמְהָרִי"ל עֲנָבִיו ר"ל הַגְּרַעֲיָנִין שְׁתּוֹלִין בּוֹ וְכַמְעַט דוֹמִין לְגַרְעֵינִי פְּלַפְלִין וְלְשׁוֹן עֲנָבִיו כְּמוֹ עֲנָבֵי גֶפֶן לְכֹן טְעוֹת הוּא בְּכָל סְפָרִים שְׁכַתוּב בְּהוֹן עֲנָבִיו בַּפ"א וְאָמַר שְׁרָאָה כְּמָה סְפָרִים בְּטְעוֹת זֶה.

אַף לְשׁוֹן עֲנָבִיו אֲשַׁפְּחוּן בְּמָקוֹם אַחַר עֲנָבִיו חוֹפִין אֶת בְּדִין. לוּלָב בְּגִימ' חִיִּים רְמֵז לְמֵי שְׁקוּנָה אֲתְרוּג עִם לוּלָב יָפִים זוֹכָה לְחַיֵּי עוֹלָם הִזָּה וְהַבָּא.

נִשְׂאֵל לְמַהְרִי"ל תִּינוּקוֹת שְׁלֵא יְדַעוּ לְבַרְךָ מַה דִּינָם. וְאָמַר שְׁיִנְעֻנְעוּ אֶת הַלוּלָב וְדָיָם.

עַל לוּלָב שְׁהִיוּ עֲלָיו לְמַעְלָה דְּבוֹקִין וְאַח"כ נִתְפָּרְדוּ וְהָאֲמָצְעֵי שְׁלָם וְשַׂאֵל הַח"ר מוֹרְקִי"ל לְמַהְרִי"ש אִם מִתְקָרֵי בַּכָּה"ג נִחְלָקָה הַתְּיוּמָת וְאָמַר לָא לְהַקְפִּיד עַל זֶה כִּי דְרָכָן שֶׁל לוּלָבִין כְּשֶׁהוּן רַפִּים נְדָבְקִים יַחַד וּכְשֶׁמִּתְנַבְּשִׁין הֵם מִתְפָּרְדִין.

מְהֵרָ"שׁ הַתִּיר הוֹשְׁעֵנוֹת שְׁהִיוּ בָּהֶם עֲנָפִים וּפְסַל הָעֲרָבָה שְׁקוֹרִין (וועלוויר) אָף לְהוֹשְׁעֵנוֹת, (מֵהֵרָא"ק) אָדָם אֶחָד הָיָה לוֹ לְוֹלֵב וְהֵדָס א' מִיִּחוּד לְעֲצָמוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה פַּעַם אַחַת שְׁלַחוּ לוֹ אֲנָשֵׁי עִיר אַחֲרַת שְׁלֵא הָיָה לָהֶן לֹא אֶתְרוּג וְלֹא לְוֹלֵב וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ לְשַׁלֵּחַ לָהֶן אֶת שְׁלוֹ אָמַר מוֹטָב שְׁאֲנִי יוֹצֵא עִם אוֹתוֹ שֶׁל הַקֶּהֶל וְהַרְבִּים ג"כ יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבְתָן בְּשָׁלִי: אֲשַׁנּוּ פְּאִיל תַּעֲרוּג.

בְּדִרְשׁוֹת הַלְכוֹת אֶתְרוּג הַלְכוֹת אֶתְרוּג אָמַר מְהֵרָ"י סָג"ל כָּל אָדָם חַיִּיב לְהִתְחַזֵּק לְהִיּוֹת לוֹ אֶתְרוּג אֶל עֲצָמוֹ וְאֵל יְסֻמוֹ עַל שֶׁל קֶהֶל שְׁמָא אֵין הַפֶּל בְּקִיּאִין לְהַקְנוֹת בְּקִנְיָן גָּמוּר עַד שְׁיֵצֵא וְאֲנִי בְּעֵינֵי לָכֶם מִשְׁלָכֶם וְגַם אִם יוֹצֵא בְּשַׁעַת הַנְּטִילָה אֲכֵן כְּשִׂאוֹמֵר הַלֵּל אֲזֵי עֵינֵיךָ נְעוּעַ דל"ו פְּחוֹת אֵין לוֹ לְוֹלֵב.

וְגַם אִם חָל רֵאשׁוֹן שֶׁל סְנוֹפוֹת בְּשַׁבַּת דָּאז אֵין נוֹטְלִין. אֵל יֹאמֵר מֵאַחַר דְּנִתְבַּטַּל וְלִקְחָתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן אֵין לִי לְחַוֵּשׁ שׁוֹב מֵעַתָּה.

אֲכֵן מֵאַחַר דָּאֲנִי נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים דִּין הַשְּׁנֵי פְּדִין הָרֵאשׁוֹן לְכָל חֲנוּמְרוֹת. בְּרוּף הַמְּקוֹם וּמִמְלֵא שְׁכָר לְכָל מְהַדְרֵי מִצְוָה וְלֹא יִתְנוּ לְוֹלֵב וְאֶתְרוּג בְּיַד הַקֶּטָן לְהִתְחַזֵּקוֹ בְּלִבְדָּן מִשׁוּם דֵּהוּא קוּנָה וְאֵינוֹ מִקְנָה.

אָף יִתְחַזֵּק הַגְּדוֹל עִם אַחֲזִיזַת הַקֶּטָן. דְּרַשׁ מְהֵרָ"ל דָּאָסוּר בִּי"ט לְהַנִּיחַ הָאֶתְרוּג ע"ג שׁוּם בְּגָד מִשׁוּם דְּמוֹלִיד בּוֹ רִיחַ.

כְּדָאֵר הָתָם פ"ב דְּבִיבְיָה פְּסָא אֲשִׁירָאֵי וְאָמַר שְׁכָן הוּא בְּסִפְרַי פְּרָדָס וּא"ל ה"ר יוֹסֵף אוֹשֶׁטְרֵיִיכ"ר א"כ יֵהָא אָסוּר ג"כ לְהַשְׁיִמוֹ עַל הַנְּעוּרָת פְּשַׁתָּן הַמוֹכְנִים לָהֶן. א"ל שְׁאֲנִי הָתָם דְּכָבֵר קָלְטוּ הָרִיחַ.

מְהֵרָ"ל הָיָה פּוֹסֵל לְקִנּוֹת הָאֶתְרוּגִים הַיְרֻקִים כָּלֶם פְּכַרְתֵּי שְׁקוֹרִין (גְּרִינ"א) דְּשְׁמָא יִשְׂאָר בְּאוֹתָהּ צָבַע וְאֶתְרוּג הַיְרֻק פְּכַרְתֵּי פְּסוּל. רַק אִם בְּמִקְצַת הַתְּחִיל לְהִיּוֹת מוֹרִיקָא כְּכַרְפּוֹם שְׁקוֹרִין (גַּעֲלִפְלִיכ"ט) הַתִּירָהּ.

נִקְבַּ מְפּוֹלֵשׁ הָאוֹסֵר אֶת הָאֶתְרוּג אֲמָהֵרָ"י סָג"ל דר"ל שְׁמַנְקָב שְׁרוּאִים דְּרַף הַנִּקְבַּ מֵעֵבֶר לְעֵבֶר. אֶתְרוּג הַבְּנֵי אֲמָהֵרָ"ל דֵּהוּא כְּפּוֹל הַלְבָן.

ור"ל קִטְנִית שְׁקוֹ (עֵרְבִי"ז). עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל פְּנֵי רַבּוֹ פְּסוּל אֲמָהֵרָ"י סָג"ל הַיְיָנוּ הַכְּתָמִים לְבָנִים דְּנִרְאוּ בְּאֶתְרוּג.

וַיֵּשׁ מִהֵן שְׁבָאִין מִן הָעֵלִין אוֹ מֵעֲנָפֵי הָאֵילָן וְאֵינָן פּוֹסְלִין. אָף סִימָן חֲזוּזִית דְּפְסוּל הַיְיָנוּ שְׁהוּ גְבוּהִין וְהָאֶתְרוּג שְׁקוּעַ בֵּינֵיהֶן.

מְהֵרָ"ל הָיָה אוֹסֵר בְּהוֹשְׁעָנָא רַבָּה אֶתְרוּג שְׁנִשְׁכּוּ עַכְבָּרִים. וּבְדוֹחַק הָיוּ נִיכְרִים בּוֹ שְׁנֵינִים: הַלְכוֹת שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית הוּא סְמוּךְ בְּכָל שָׁנָה אַחַר הַסְּנוֹפוֹת וְנִקְרָא כֵן עַל שְׁמִתְחִילִין לְקָרָא בּוֹ בְּרֵאשִׁית.

וּמִנְהַג (בְּרֵיִינוֹס) כְּשִׁמְגִיעִין בְּנִשְׁמַת עַד מִי יְדַמְהַעוּמַד ש"צ פְּנֵי הַתִּיבָה וְאוֹמֵר פִּיּוֹט מִי אָדָר וְהוֹד ב' חֲרוּזוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וּב' הָאֶתְרוּנוֹת. וּמִסִּיִּים מִי יְדַמְהַ לָּהּ וּמִי יַעֲרוּף כו' וְקוֹדֵם שְׁבַח נוֹתְנִים אוֹמֵר פִּיּוֹט אֲשִׁיתָ שְׁלוּחָתוֹ ב' חֲרוּזוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וּב' הָאֶתְרוּנוֹת בְּנִיגוֹן אֵיף מְכָל אוֹמוֹת.

יוצר אל נשא ארנון. אופן לבעל התפארת.

אמת ויציב די"ט. זולת אחשבה לדעת.

יש מקומות או' אלהיכם בקדושה למוסף: מרחשון ר"ח לעולם ב' ימים והשני דמונין מינויה ימי החדש אינו חל רק באחד דימי בדה"ז ומתעניין בו תענית בה"ב דימי הקג. ומאחרין להתענות אותם בסוף החדש רק לסיימם קודם ר"ח פסליו להקל על הצבור בימים הקצרים ומטעם זה מקדימין את תעניתם דלאחר פסח באחדש אייר קודם ל"ג בעומר דעדיין הימים קצרים טעם אותן הימים וסדרן פרישתי לעיל בימים שבין פסח לשבועות: פסליו לפעמים ר"ח ב' ימים והוא ששנת ב"ש ז"ש ה"ש הן פשוטה הן עיבור.

ויום השני שמונין ימי החדש ממנו אינו חל רק באחד ימי אבגד"ו. ולפעמים הוא יום אחד והוא שנת ב"ח ג"כ ז"ח הן פשוטה או מעונברת וכן בשנת ה"ב פשוטה או ה"ח מעונברת.

וכן רק בימי אבגד"ו: שאלה הוא זמן שמתחילין לשאל ותן טל ומטר בברכת י"ח. ולעולם הוא חל באחדש פסליו.

ואנו נוהגים להתחיל הזכרתו בתפלת ערבית השנייה ליום ששים מתקופת תשרי עד פאן. וכללא לזמן שאלה הוא דכמה ימים תפול התקופה אותה השנה בתשרי כף סף ימים חל שאלה בכסליו אח"כ.

והיינו באחדשי מרחשון וכסליו פסדון או חסרין וסי' כ"ח ר"ל אז פחן שנה. אף פשהו שלמים אז תקדים שאלה יום אחד ממנין התקופה.

סימן אחר וא"ד יעלה מן הארץ פי' לעולם יום שאלה ד' ימים אחר יום התקופה פגון אם יום התקופה ביום א' יהא שאלה ביום ד'. ואם תקופה ב' יהיה שאלה ה'.

סימן אחר לעולם שאלה כ"ב (מימר"י חדש). והסימן ב"ד יברך ישראל: הלכות חנוכה חנוכה הוא לעולם כ"ה פסליו ר"ל חנו כ"ה.

ויום ראשון חל בכל אחד דימי שבוע מלבד ביום ג'. מנהג מהרי"ל לשהדליק נרותיו מיד פשיצא מבה"כ פי אמר מצות נר חנוכה משתשקע החמה.

ועוד הואיל דבני ביתי דרים בבית אחד אם אני מאחר שוב לא יהו אצלי ועכשיו הם באים אצלי לשמוע הברכה ולראות הדלקתי, פי הר הנז' הנה דר בבית לבד עם הבחורים אצל בית אשתו הרבנית ובניה עמה בביתה.

ולא הנה נהנה מנכסי אשתו בחייה פרוטה ולא הנה סועד עמה. רק פרנסי המדינה היו מספיקין לו נכסים להספיק בהן לומד ושיבתו.

ומחזית הרב לגופו הרוב הנה שחר שדכנות שהנה פותב ושולח מכתב ידו בכל המדינה לזווג בתולות ונערים פי כל הארץ היו מקשיבים לו ונתקיים בו התפארותו של איוב לי שמעו ויחלו וינדמו למו עצתי אחרי דברי לא שינו ועלימו תטוף מלתי.

והתחיל בהדלקתו בצד שמאל והנה פונה ומסיים בצד ימין לקיים כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. ואמר שהקשה אליו דודו מה"ר יעקב גלהויזין מנין דין זה.

דָּהָא דְאָמַר בַּגְמ' כָּל פְּנוֹת כּו' נֶאֱמַר עַל שְׁעֵשֶׁה הַמְצָנָה דְרַף הִילּוּכוֹ. כְּגוֹן גְּבִי זְרִיקַת הַדָּם שְׁהִיָּה כ"ג עוֹלָה בַּכֶּבֶשׂ בַּדְרוֹם וּפּוֹנָה לוֹ לְסוּבָב וּבָא לוֹ לְקַרְן דְרוּמִית מְזַרְחִית מְזַרְחִית צְפוֹנִית כּו' דְאֶחָזְרִי הִיָּה לְצַד הַפֶּתַח וּפְנִיּוֹ כְּלָפִי שְׂכִינָה בְּמַעְרָב.

אַבְל הָעוֹמֵד בְּמִקוּמוֹ וְעוֹשֶׂה מְצָנָה מְנַלן דִּיפְנָה לְיָמִין. וְאָמַר דְתִרְצֵן לוֹ ג"כ מְעַבֹּדַת כ"ג בַּמַּס' יוֹמָא ס"פ הוֹצִיאוּ לוֹ דְאֶשְׁכַּחַן דְעָמַד בְּמִקוּמוֹ וְנָרַק דְרַף יָמִינוֹ.

הִיָּה תוֹחַב הַשְּׁמֶשׁ לְמַעְלָה מִכָּל הַנְּרוֹת וְסִימָן לְשׁוּם שְׁפָלִים לְמַעְלָה. עוֹד סִימָן שְׁרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ ר"ל ל"ו נְרוֹת חֲנֻכָּה מְלַבֵּד הַשְּׁמֶשׁ שִׁמְדִלְקִין בְּהֵן הֵם הַשְּׁרָפִים יַעֲמְדוּ מִמַּעַל הַל"ו.

הַדְּלִיק עַל שְׁמֹן זַיִת וְהַנִּיחָם לְמַטָּה מִעֲשֶׂרָה מִצַּד הַשְּׂמָאל לְכַנִּיסַת חֲדָרוֹ דְהִיָּה לוֹ מְזוּזָה בְּיָמִין דְכֵן מְצָנָה מִן הַמְּנוֹכָחַר. וְלֹא הִתְחִיל בְּהַדְּלָקָה עַד שְׁסִיִּים כָּל הַבְּרָכוֹת.

\$ הַנְּרוֹת שֶׁל חֲנֻכָּה עִם הַשְּׁמֶשׁ הֵם מ"ד כְּמִנְיָן ל"ב ח"ד ר"ל בְּשַׁעַת הַדְּלָקָה צְרִיף שְׂיִכְוֶן ל"ב ח"ד ל"א ח"ד. וּג"כ ל"ב ח"ד.

ר"ת "חַיּוֹב" דְלִיקָה "לְכָבוֹד" בּוֹרָא: \$ ש"צ מְדִלִיק גַּר חֲנֻכָּה בְּבַה"כ בְּעוֹד יוֹם טָרָם שְׂאָמַר וְהוּא רַחוּם דְעַרְבִית. וּבְעַרְבַת שַׁבַּת שְׁמֶשׁ הָעִיר הַדְּלִיק' טָרָם בָּאוּ הָעָם לְבַה"כ אוֹלֵי ש"צ קִיבַל הַשַּׁבַּת בְּבִיתוֹ.

וּבַמ"ש מְדִלִיק ש"צ בְּסִיּוּם כָּל הַתְּפִלָּה טָרָם הַבְּדִיל בְּב"ה עַל הַכּוֹס. אָמַר שְׂעוֹר הַגַּר לְדָלוֹק חֲצִי שְׁעָה.

וְשָׂאֵל לְמַהְרִי"ל מִי שְׂשַׁכַּח וְלֹא הַדְּלִיק גַּר חֲנֻכָּה מֵאֵי דִינְיָה וְהַשִּׁיב יָכוֹל לְהַדְּלִיק כָּל הַלֵּילָה עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר. וְתוֹ אֵין לוֹ תַקְנָה דְבִיּוֹם אֵין לְהַדְּלִיק דְשֶׁרְגָא בְּטִיְהָר' מֵאֵי אַהֲנִי וְלֹא הָוִי פִּירְסוּם גִּס.

מִתְפַּלְלִין עַל הַנְּסִיִּים בְּהַכְּנֶסֶת חֲנֻכָּה בְּתַפְלַת עַרְבִית וְכֵן בַּמַּהְרָא"ק. וְשָׂאֵל לְמַהְרִי"ל מִי שְׂשַׁכַּח עַל הַנְּסִיִּים מֵאֵי דִינּוֹ.

וְהַשִּׁיב אָף ע"פ שְׂרָאבְיָה כְּתִב דְחַיִּיב לְחַזֵּר שְׂאָר רַבּוּתֵינוּ פְּסָקוּ שְׂלֵא לְחַזֵּר אַא"כ שְׂזוֹכֵר קוֹדֵם סִיּוּם הַבְּרָכָה כְּגוֹן בְּתַפְלָה שְׂנִזְכֹּר קוֹדֵם וְלָף נֶאֱמָר לְהוֹדוֹת בְּבִרְכַת הַמְּזוּן טָרָם שְׂיִסִּיִּים עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמְּזוּן.

בַּא"ח מְסִיק גַּם אִם אָמַר בְּרוּךְ אַתָּה וְעַדִּין לֹא אָמַר ה' וְנִזְכֹּר צְרִיף לְחַזֵּר. וְאָמַר מַהְרִי"ל דְנִרְאָה לוֹ אָף אִם גִּזְכֹּר אַחַר סִיּוּם הַבְּרָכָה רַק שְׂעַדִּין לֹא הִתְחִיל בְּרָכָה שְׂלֵא תִרְיָה צְרִיף לְחַזֵּר רְאִיתִי נְרוֹת חֲנֻכָּה דְב"ה לֹא הָיוּ תְּחִיבִים כְּסִדֵּר אָף אֶחָד הִיָּה נִכְנָס וְאַחַת יוֹצֵא.

וְאַמַּהְרִי"ל לְשֶׁמֶשׁ הָעִיר לְזוֹקְפָם וְלִתְּחִבָּם בְּשׁוּנָה שְׂלֵא יְהוּ גְרָאִי כְּמַדוּרָה. וְכִשְׁהָרְבוּ הַנְּרוֹת שְׂצָרִיף ש"צ לְהַעֲכִיב בְּהֵן טָרָם הַדְּלִיקָם אִז לְקַח שְׁמֶשׁ הָעִיר אֶת הַשְּׂוֹרָף מִיַּד ש"צ וְהַדְּלִיק הַיְתָרוֹת וּש"צ חוֹזֵר לְמִקוּמוֹ וּמִתְפַּלֵּל.

בְּעַרְבַת חֲנֻכָּה שְׁחֵרִית נוֹפְלִין. עַרְבִית אֵין נוֹפְלִין.

בְּשַׁבַּת מְדִלְקִין גַּר חֲנֻכָּה וְאַח"כ דְשַׁבַּת דְאָנּוּ מְדִלִיק שֶׁל שַׁבַּת בְּרִישָׁא לֹא מְצִי לְאֶדְלוּקִי דְחֲנֻכָּה אַח"כ מֵאַחַר שְׂיִקְבַּל שַׁבַּת. בַּמ"ש מְדִלְקִין גַּר חֲנֻכָּה.

וא"א צו"ץ. ואומר ויהי נועם ויתן לה.

ומדליקין גר חנוכה ואח"כ מבדיל ואפי' בבית דאפוקי שבת' כמה דמאחר \$ (ממנהגי מהרא"ק) גומרין הלל כל שמונת ימים ימי חנוכה וא"א בָּהֶן לֹא תַחֲנִינָה וְלֹא לְמַנְצַח וְלֹא אֶל אֶרֶךְ אַפִּים: \$ טְפִי עֲדִיף כֶּה פֶסֶק הַר"ר דָּוִד.

הרואה מברך שפתים בשם רבינו יקר שזו הברכה לא נתקנה אלא למי שלא הדליק בביתו. (הג"ה) בחורים מלמדים שמשים צריכין להדליק.

ואם נשיהם מדליקין בשבילם אינם צריכים עכ"ה. מהר"י סג"ל השיב בתשובה וז"ל גר חנוכה נוהגים בכל דונכתין שקל אורחים ובחורים מדליקין אע"ג דמדליקין בנדאי עליהם כל אחד בביתו, דעמיה היפירא לפני הבית מי מפיס להכיר אם הוא נשוי או לא.

ולמאי דנהיג האידנא להדליק כל א' וא' ודלא כמו שפסק ר"י דיותר חידוש בגר איש וביתו אם כן אתו למיחשדיה ומשום ברכה לבטלה ליתא דאינו רוצה לצאת בשל אשתו ממילא חל חיובא עליה.

בחנוכה א"א לא תחנה ולא למנצח ולא אל ארך אפים ביום שמיני קורין פהו ולוי בגמליאל. וישראל באבידן ובאחיעזר ופ' בהעלותה עד עשה את המנורה.

(הג"ה) הכי עיקר לקרות שני בחובת היום ולא פניש נוהגים פהו בגמליאל. (לוי) באבידן.

וישראל) באחיעזר עכ"ל. סדר קריאת התורה בחנוכה קורין כל הימים בחד ס"ת בסדר נשא ביום ראשון ויהי ביום פלות משה עד לפני המשכן א'.

לחנוכת המזבח ב'. בן עמינדב ג'.

ביום השני מלאה קטרת א'. בן צוער ב'.

לג' אליאב בן חלון כו'. יום ג' ב' בקרבן אליאב.

וחד בקרבן אליצור. וכן להלאה עד יום הששי בו חל לעולם ר"ח טבת.

אז מוציאין ב' ס"ת וקורין פ' החדש דהיא תדירה לג' גוברין. רביעית שהין א'.

שבת בשבתו ב'. ובראשי חדשיכם לשלישי.

לד' ביום הששי לבד. קדיש.

ואם הוא בשבת מוציאין ג' ס"ת וקורין ו' מעניינא של יום. לז' בס"ת שנייה.

וביום השבת ובראשי חדשיכם. קדיש.

למפטיר בס"ת שלישית קרבן דיומא שהוא ביום הששי כו'. ומפטיר רני ושמחי דבהעלותה.

ביום צ' ב' בקרבן אלישמע וחד בקרבן גמליאל. ביום ח' שהוא חנוכת המזבח אם בחול קורין פהו ביום ח' וט'.

(לוי) י' וי"א. (ישראל) י"ב עד סוף הסדר בן נהג מהרי"ל ויש מקומות הולכין וקורין גם מסדר בהעלותה עד עשה את המנורה.

ואם תגופת המזבח בשבת קורין למפטיר ביום הח' עד וידבר אליו. ומפטירניעש חירות הפטרה דניקהל וקורא למפטיר בשבת הראשון ויהי ביום עד עמינדב ומפטיר רני ושחמי. שבת בתגופה ציבור אומר יוצר אוכה פי אנפת קודם חתימה יוצר המאורות אומר ש"צ שני זתים. אמת וניציב של י"ט.

זולת אין צור חלה. ואם שני שבתות בתגופה אומר בשני אוכה פי עניתני ליוצר. וש"צ אומר אותו אמת וניציב דשל י"ט ביש מקומות אומר זולת אין מושיע וגואל. בימי מקרי"ל לא שמעתי לומר בשבת שני בתגופה שום דבר.

הולכים אצל האבל ביום שקורין הלל § (בתגופת מזבח) פהו ולוי קוראים ביום א' וישראל עד גמירא. וכן הוא בסמ"ג: (במגנצ"א) ביום ראשון דתגופה אומרים קרובין אעדיף: § להתפלל פגון תגופה ור"ח וא"א אותו אצל האבל.

ובשבת במנחה פשהולכין להתפלל אצל חתן א"א צו"ץ. והסי' במקום נו"ץ א"א צו"ץ נישואין קריני' (נוץ בלע"ז) אבל באלמנה ואלמון אומרים אותו מצאתי במנהגי ריינוס עכ"ה.

(הג"ה) קבלה היא בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שגרות דולקים בתגופה. וי"א גם ביום ראשון ובאחרון מנהג רבותינו נוחי נפש לאסור מלאכה עכ"ה ממנהגי ריינוס.

(הג"ה) פשחל ר"ח טבת בשבת אומר יוצר ומאורות זולת של תגופה. ואנפן ר"ח. פה מנהג ווינא עכ"ה. פשחל ר"ח טבת בשבת מוציאין ג' ס"ת וקורין ו' בענייני דיום. ובשנייה דר"ח ומתחיל וביום השבת וגם ובראשי חדשיכם. וקדיש.

למפטיר קורא דתגופה. מעשה בא לפני רבינו ששכח חזון וקרא ארבע בדר"ח טבת שחל בחול דתגופה פדרה שרגילין בשאר ר"ח ושכח של תגופה.

ואמר ר' אם לא היתה ס"ת של תגופה מוצאת מן הארון לא היתה צריף לקרות דהא אין משגיחין דתגופה ודפורים כל עיקר פלומר אם לא קורין פרשיות שלקהם אין לחוש. אמנם עכשיו שהס"ת שנייה פבר מוצאת משום פגומה של ס"ת השנייה יקרא חמישי בשל תגופה שלא יאמרו ס"ת שנייה פגומה היא לכן החזירוה בלי קריאה ואין לומר שהרביעי יקרא בשל תגופה גמי קודם שיהתום בס"ת ראשון.

דהוי ליה מדלג ואין מדלגין בתורה בשני עניינים אף מאחר שהרביעי היתה רגיל לקרות בר"ח יחתום וירד. והחמישי יקרא בשל תגופה.

מוטב שייבטל הא דאמר בתגופה ופורים אין פוחתין ואין מוסיפין ואל פנס בס"ת. ואחר שיקרא ס"ת אסור לקרות בו פעם שנייה באותה מעמד משום ברכה לבטלה לכה מקרה מאחר שקרא ובירך עוד עומד ומברך במקום לוי דאמר מר אין שם לוי קורא אדם במקומו וקדיש.

ואם יום שמיני חל בשבת קורין בגמליאל עד עשה את המנורה. § (אם חלו ב' שבתות אומרים בשנייה אוכה פי עניתני.

הפְּטָרָה וַיַּעַשׂ חִירוּם. מְסֻדָּר וַיִּקְהַל).

א"ח: § ומפְּטִיר רְנִי וְשִׁמְחִי. וְכֵן מְנַהֵג (הר"ר יצחק במיידבור"ק).

לְעוֹלָם נִגְדַּם מַה שְּׁקוֹרִין הַמְּפָטִיר מְפָטִירֵינוּ. וְהוּא אֵלֶּעָזָר אוֹמֵר דְּמִפְּטִיר הַשְּׂמִים פְּסָאֵי וְאִין מְשַׁגְּיחִין בְּדַחְנוּפָה אַע"פ פְּשָׁחֵל ר"ח אָדָר מְפָטִירֵינוּ כְּכֹן שְׁבַע שָׁנִים.

הַיְיָנוּ מְשׁוּם דְּמִינְיָה קָא סְלִיק מְשַׁקְלִי לְכַף מְשַׁקְלִי מְפָטִירֵינוּ דְדָמִי לִיה לְפָרְשַׁת שַׁבָּת וּלְפָרְשַׁת ר"ח דְּכַתִּיב מִיָּדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִיָּדִי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ הֵכִי אָמְרִי בְּמַסְכַּת סוֹפְרִים שְׁאֵל ר' יצחק לר' יצחק נִפְחָא ר"ח טַבַּת שְׁחַל בְּשַׁבָּת בְּמֵאֵי קוֹרִין.

א"ל וַיְהִי כְּכֹלֹת מְשָׁה וּמְפָטִיר בְּר"ח וְהַיְיָנוּ מִיָּדִי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ. וְאִם שְׁנֵי שַׁבְּתוֹת בְּחַנּוּפָה בְּרֵאשׁוֹן מְפָטִירֵינוּ רְנִי וְשִׁמְחִי.

בְּשָׁנֵי וַיַּעַשׂ חִירוּם. וּמִזְכִּירֵינוּ שֶׁל חַנּוּפָה בְּמוֹסָף בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּר"ח.

(הג"ה) פְּעַם אַחַת חָל חַתּוּנָה בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת שְׁהִיָּה שַׁבָּת שֶׁל זֹאת חַנּוּכַת הַמְּזֻבָּח. וְאָמַר פֹּה (בִּיּוֹנִנְא) יוֹצֵר וּמְאוּרוֹת שֶׁל חַנּוּכָה וְאֵלֶּפֶן שֶׁל חַתּוּנָה וְגַם בְּרִית מִלְּהָ הִיָּתָה בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת. וְאָמְרוּ זוּלַּת שֶׁל בְּרִית מִלְּהָ וְלֹא אָמְרוּ הַפְּטָרָה שֶׁל חַתּוּן אֵלֶּא וַיַּעַשׂ חִירוּם אֵת הַכְּפִירוֹת לְבַדּוֹ. וְכֵן צִוָּה מֵהַר"ט.

וּב"ל סְבָרָא לֹאמַר הַפְּטָרָה שֶׁל חַתּוּן וּכ"כ בְּסִפְרָא שֶׁל אַז"ק וְנֵר טַעֲמָא שֶׁל מֵהַר"ט מְשׁוּם דְּקִרְיָאָה מְחַנּוּפָה עַכ"ל § (בְּמַגְנָצ"א וּבוּוִירְמִיש"א) אוֹמְרִים תְּחַנְּנָה בְּט"ו דְּשַׁבָּט וּט"ו דְּאָב. מֵהַר"ק וּמִזְכִּיר עַל הַנִּסִּים בְּחַנּוּפָה בְּמוֹסָף בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּר"ח: § מֵהַר"ק (הג"ה) בְּמֵהַר"ק אֲבִילוֹת נוֹהֵג בְּר"ח בְּחַנּוּפָה בְּפוּרִים וּבְדָבָר זֶה שְׁוִין רַבִּינוּ גְּרֵשׁוֹן וּמִיָּמוֹן ס"ה.

שֶׁלֹּא מְנוּ חַכְמֵי יָמֵינוּ שְׂאִין בְּהֵן אֲבִילוֹת נוֹהֵג אֵלֶּא שַׁבְּתוֹרְגָלִים וְר"ה וַיּוֹם כְּפוּר אֲבָל ר"ח וְחַנּוּכָה וּפוּרִים לֹא מְנוּ. יְמֵי חַנּוּכָה אֲסוּר לְהַתְּעַנּוֹת בְּהֵן עַכ"ה.

דִּין הַלֵּל בְּבֵית הָאָבֵל עֵינֵן לְעֵיל: מְנַהֲגִים שְׁרָשִׁיּוֹת מְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הַדִּין שֶׁל אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת שְׁנֵיף לְכַתּוּב לְקַמֵּן בְּחֲדָשׁ אָדָר פְּרָשַׁת שְׁקִלִים (בְּמַגְנָצ"א וּבוּוִירְמִיש"א) מִתְּחִילִין לֹאמַר הַכֵּל יוֹדוּךָ בְּאוֹרְךָ בְּמִשְׁחָךָ נִיגוֹן הוֹלְכִין לֹאמַר כֵּן כֵּל יְמֵי הַקִּיץ עַד שַׁבָּת ח"ה דְּסוֹכּוֹת וּבְשַׁאָר מְקוֹמוֹת מִתְּחִילִין לְמִשְׁחָךְ בְּשַׁבָּת הַגָּדוֹל וּפּוֹסְקִין שַׁבָּת הַרֵאשׁוֹן דְּסְלִיחוֹת יְמֵי הַנּוֹרָאִים.

פְּרָשַׁת שְׁקִלִים חָל כ"ט אָדָר הַרֵאשׁוֹן וּמִמְחַרְת הִיָּה ר"ח. וְהִיוּ מְפָטִירֵינוּ כֵּן שְׁבַע שָׁנִים.

וְלֹא מְחַר חֲדָשׁ. כֵּל אַרְבַּע הַפְּרָשִׁיּוֹת אִין מִזְכִּירֵינוּ נְשִׁמוֹת וְאוֹמְרִים צו"ץ.

כֵּל יְמֵי נִסָּן א"א תְּחַנְּנָה אַף אוֹמְרִים אַל אַרְףְּ אַפִּים. וּבְשַׁבָּת אִין מִזְכִּירֵינוּ נְשִׁמוֹת וְא"א צו"ץ.

כְּשֶׁחָל שַׁבָּת בֵּין פְּרָשַׁת חֲדָשׁ לְשַׁבָּת הַגָּדוֹל אוֹמַר אוֹרוֹת מְאֻנְפֵּל לִיוֹצֵר. וְהַיְיָנוּ מְתֵי שְׂאִין שְׁנֵי הַפְּסָקוֹת דְּנִקְא.

פְּרֻשַׁת הַחֹדֶשׁ וּר"ח בְּיַחַד אֹמֵר יוֹצֵר דְּפָרְשַׁת הַחֹדֶשׁ וְזוֹלַת דְּשַׁבַּת וּר"ח וּמוֹצֵיָאֵין ג' ס"ח
בְּרֵאשׁוֹנָה קוֹרִין ו' לְעִנְיָנָא דְיוֹמָא. לְשַׁבְעֵי בְּשַׁנְיָיָה וּבְיוֹם הַשַּׁבַּת וּבְרֵאשֵׁי חֹדֶשְׁכֶּם.
אֹמֵר קַדִּישׁ לְמַפְטִיר. בְּשַׁלִּישֵׁי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם.

וּמַפְטִיר בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לְחֹדֶשׁ. אַמְהַר"שׁ שְׂאוֹמֵר וַיַּעַשׂ חִירוֹם לִפ' אֵלֶּה פְּקוּדֵי לְשַׁבַּת
שְׁפָרְשַׁת בֵּין פ' שְׁקָלִים לִפ' זְכוֹר וּשְׁנֵי פְּסוּקִים מִן וּתְשַׁלֵּם מְשׁוּם דְּהוּי גָּמַר מְלֹאכּוֹת וְלֹא
אָמְרִינָן פְּלוֹת שְׁלָם וְלֹא וַיַּעַשׂ חִירוֹם דֹּא"כ לֹא מְשַׁפְּחַת לָהּ שְׂאוֹמְרִים וַיַּעַשׂ חִירוֹם אָבֵל
וּתְשַׁלֵּם אִפִּי אִם א"א אוֹתָהּ בְּכָאן תִּמְצָא שְׂאוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּסוּפּוֹת בְּסוּפּוֹ.

הַג"ה מֵהֵרָא"ק מִיֵּלָה שְׁחַל בְּאֵלֵי הַפְּרָשִׁיּוֹת פ' שְׁקָלִים או פ' זְכוֹר או פ' הַחֹדֶשׁ אֲזִי אֹמֵר
אֲנִי וְזוֹלַת וּגְאֹלָה שֶׁל מִיֵּלָה וְהַשְּׂאָר אֲשֶׁר שְׁיָיָה לְאוֹתוֹ שַׁבַּת וְעִנְיָנֵי הַפְּרָשִׁיּוֹת עֵינָן
בְּמִגְלָה פ' בְּנֵי הָעִיר בְּמַרְדְּכִי וּבֵא"ז וּבְמִינֵי בְּהַלְכוֹת תְּפִלָּה פ"ג.

אִם בָּא פ' שְׁקָלִים או פ' הַחֹדֶשׁ בְּשַׁבַּת דִּר"ח אֹמֵר יוֹצֵר שֶׁל פ' וְאֲנִי לָהּ אֵלִים דְּשַׁבַּת
וּר"ח לְעוֹלָם שַׁבַּת שֶׁל הַפְּסָקָה אֹמֵר יוֹצֵר אוֹר זְרוּעַ וּבְהַפְּסָקָה \$ כָּל הָאֲרֵבַע פְּרָשִׁיּוֹת
אֹמֵר בְּמַגְנָצ"א קַדִּישׁ שְׁלִפְנֵי בְּרַכּוֹ בְּנִיגוֹן קַדִּישׁ שֶׁל י"ט: \$ שְׁנֵי יוֹצֵר אוֹרוֹת
מֵאֲנָפֶל וּכְשֵׁי אֵין שְׁנֵי הַפְּסָקוֹת אֹמֵר בְּשַׁבַּת דְּלִפְנֵי שַׁבַּת הַגְּדוֹל עכ"ה.

כְּתַב רַש"י לָמָּה קוֹרִין פ' שְׁקָלִים סְמוּךְ לִר"ח אֲדָר הֵינָנו כְּמוֹ שְׁשַׁנְיָנוּ בְּאַחַד בְּאֲדָר
מְשַׁמְעֵין עַל הַשְּׂקָצִים. וְלָמָּה קוֹרִין פְּרֻשַׁת זְכוֹר קוֹדֵם פּוֹרִים כְּדֵי לְהַקְדִּים זְכִירָה לְעִשְׂיָיָה
וּתְהֵא זְכוֹר סְמוּךְ לְמַפְלָתוֹ שֶׁל הַפֶּן וּמִנֵּן וְשַׁצְרִיכִין לְקִרּוֹת שְׁכָן אֲרִז"ל זְכוֹר יְכוֹל בְּלֵב
ת"ל לֹא תִשְׁכַּח הָרִי בְּלֵב אֹמֵר.

מָה אֲנִי מְקַנְיִים זְכוֹר ר"ל בְּפָה. לָמָּה קוֹרִין בִּג' פְּרָה אֲדוֹמָה שְׁפָה אֲמָרוּ חֲכָמִים שׁוֹאֲלִין
בְּהַלְכוֹת הַפְּסָח קוֹדֵם הַפְּסָח ל' יוֹם וּלְדִידָהּ שׁוּם אָדָם לֹא הֵיָה עוֹשֶׂה הַפְּסָח עַד שְׁיָיָה
וַיִּטְהַר לְפִיכָהּ קוֹרִין פְּרָה אֲדוֹמָה בְּשַׁבַּת שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא הַל' טְהוֹרוֹת וְהַזְיוֹת מִטּוֹמְאָה לְטְהָרָה
וּמִתּוֹכָהּ לְמָדוֹ יִשְׂרָאֵל לְטְהַר עֲצָמָם לִפְנֵי הַפְּסָח כְּדֵי שְׁיַעֲשׂוּ פְּסָח בְּטְהָרָה.

בְּרַבִּיעֵי פ' הַחֹדֶשׁ וּר"ח נִסָּן עִנְיָנֵנוּ שֶׁל יוֹם הוּא א"ר לִוֵי בְּשֵׁם ר' יִרְמְיָהּ ב"ח בְּדִין הֵיָה
שְׁיִקְדָם פ' הַחֹדֶשׁ לִפ' פְּרָה אֲדוֹמָה שְׁבָאֲחַד בְּנִיסָן הוּקַם הַמְשַׁכָּן וּבְשַׁנְיָיָה בּוֹ נִשְׁרָפָה הַפְּרָה
אֵלֶּה קוֹדֵם לְטְהָרָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּתַנְיָ' בְּנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ ר"ל בְּרַגְלֵי שְׁכָל יִשְׂרָאֵל חֲיִיבִין
לְטְהַר עֲצָמָן בְּרַגְלֵי.

לְפַעְמִים מְפַסְּקִין בֵּין פְּרֻשָׁה לְפְרָשָׁה פְּעַם א' פִּירוּשׁ שְׁבָאוֹתוֹ שַׁבַּת מְדַלְגִין הַפְּרָשָׁה עַד
שַׁבַּת הַבָּא וְלְפַעְמִים מְפַסְּקִין פְּעַמִּים. וְכֵן אֹמֵר רַב אַחָא בַר חֲנִינָא אֵין מְפַסְּקִין בֵּין פ'
פְּרָה לִפ' הַחֹדֶשׁ רַק בֵּין רֵאשׁוֹנָה לְשַׁנְיָיָה וּבֵין שַׁנְיָיָה לְשַׁלִּישֵׁי.

וְסִימָן בֵּין כּוֹסוֹת הַלָּלוּ יִשְׁתָּהּ בֵּין שְׁלִישִׁי לְרַבִּיעֵי לֹא יִשְׁתָּהּ עכ"ה. דַּע לָהּ שְׂאִין ר"ח אֲדָר
הַסְמוּךְ לְנִיסָן לֹא חָל שְׁנֵי שָׁלוֹ אֵלֶּה בְּאַחַד מִיָּמֵי זְבַד"ו לְפִיכָהּ סִימָן הַהַפְּסָקוֹת ז' ט"ו ב' ו'
ד"ד.

ו' ב"ו.

פ' אִם חָל יוֹם שְׁנֵי דִר"ח הַנִּזְ' בְּיוֹם ז. אֲזִי ט"ז בּוֹ הֵנִי הַפְּסָקָה.

ואם ביום ד' ד' בו הני הפסקה ואם ביום ו' אז הני שני הפסקות אחת ב' בו ואחת י"ו בו: מהרא"ק אין מזיזין ארבע הפרשיות בהפטרותן ממקומן כי הם מפורשין בגמ' דידן ומהאי טעמא אם חל חתן באלו ד' אין להפטיר של חתן כי אם אלו.

ואלו הן בן שבע. פקדתי.

בית ישראל. בראשון בא' לחדש.

וכן אם חל חתן ור"ח אז מפטיר בדר"ח דהוא פתוב בפסיקתא וכן מחר חדש ושל חתן אינו מפורש בשום מקום. (הג"ה) אבל השמים פסאי ומחר חדש אינה כתובה § (הג"ה) זה הכלל שוש אשיש דחתן דוחה כל הפטרות חוץ מדר"ח ומחר החדש נתנוכה וד' פרשיות (נו"ע אר"ק שד"ש) שאין שום הפטרה דוחה אותם.

ואם ר"ח אלו אינע בשבת פ' ראה אז מפטירין השמים פסאי. וכן מחר חדש וא"צ להצטרף עניה סנערה עם רני עקרה לפרשת תצא: § בגמ' מהא דאמר ס"פ בתרא דמגילה ר"ח אב שחל בשבת מפטיר חדשיכם ומועדיכם.

כתב המרדכי והרא"ש וס"ה דאנו לא נהגינן הכי אלא נוהגינן להפטיר דבר ה' שהיא מסי' דש"ח דתלתא דפורענותא ע"פ הפסיקתא וכן משמע קצת בא"ז דפריה תרין ותלתא טעמי פשחל ר"ח אלו בשבת שמפטיר השמים פסאי וכאן ליתא הני טעמי.

וכ"כ בהג"ה מיי' פ"ג דהלכות תפלה משום ס"ה דמפטיר שמעו דבר ה' ומיהו בסוף הג"ה פתב וז"ל אמנם אנו נוהגינן להפטיר השמים פסאי כמו שאר ר"ח. אכן באגודה פסק להפטיר שמעו כמו רוב רבותי וכן הנהיג מהר"י סג"ל נמי.

מעשה פעם אחת חתן חל בפ' שקלים ור"ח באותו שבת והורה ר' יעקב להפטיר בן שבע שנים פנגד שקלים ממה שקרא המפטיר. בשבת הגדול מפטיר וערבה לה' מנחת.

ויש רוצים שאין להפטיר וערבה אלא בשבת שחל שבת הגדול בערב פסח. אם חל חתונה בשבת שירה מפטירין ודבורה אשה גביאה ולא שוש אשיש וכן נוהגינן בונינא ועיין הטעם במרדכי גדול פ' בני העיר.

לעולם אם הפטרה של חתן ושל פרשה בחז נביא מפטיר של פ' ומקצת שוש אשיש. מתי ששני פרשיות מחוברות מפטירין בשל שנייה לבד אחרי וקדושים דאז מפטירין בשל אחרי הלא כבני כושיים דהפטר' קדושים ויהי דבר ה' היא מדברת מתועבת ורושלים מרדכי ואגודה.

(הג"ה במהרא"ק) אמר רב הונא ר"ח שחל באחד בשבת אז מפטיר מחר חדש וא"ת מ"ש דר"ח אדר ור"ח ניסן דחל בא' בשבת דאין מפטירין מחר חדש וי"ל מפטירין בשקלים דיהוידע דמוכח דבאותו שבוע יהיה ר"ח אדר.

וכן הפטרה בראשון באחד לחדש מוכח דבאותו שבוע יהיה ר"ח ניסן. עכ"ל מרדכי פ"ק דמגילה.

(הנ"ה) וכ"כ התוס' ס"פ פ' כל שעה בדיבור אבל עושה אותו תכריכין למת וז"ל ואנו מפטירין השמים כסאי וכן בפסיקתא עכ"ל דהפסיקתא לא איירי בר"ח שחל בשבת אלא בקא פליגי על תלמוד דידן דלא מפטיר חזון ישע' אלא בשבת שלפני ט' באב.

ודוק.

ר"ח אב שחל בשבת מנהג הוא באשכנז אז מפטירין סימן דש"ח ושל השמים כסאי בטילה. ר"ח אלול באחד בשבת אין מפטירין מחר חדש ועיין בא"ז פ' רק בני העיר ותבין טעמא דכולהו הטעם דוקא שבת ור"ח אז מדלגין עניניה סוּערה ומפטיר השמים כסאי לפי שהוא בנחמות ישעיה אכל מחר חדש בס' שמואל דאין בה שום נחמות אין לנו לשנות הסדר וכ"כ במרדכי הגדול שראה פן הלכה למעשה פן ראיתי בתוס' וכתב בא"ז פ' בני העיר דאין דוחין אחד מאלו הפטרות דש"ח נו"ע אר"ק מפני חתן ע"כ וז"ל מרדכי נהגו רבותינו שבוירמיי"ש ושבמגנצ"א דשבת שיש ב' נישואין דחל בשבת של אחת הפרשיות או שבת ר"ח או שבת ערב ר"ח אגודה.

הפרשיות דוחין הפטרה דחתן ומפטיר בפרשיות וכן בשבת דנחמתא והם נו"ע אר"ק שד"ש וכן באגודה. מפטיר דנחמות משום דכולהו שמחה הן מנחמו ואילך ועוד דסדרן כתב בפסיקתא כדפי' לעיל וכן נהג מהרי"ל.

אמר מהרי"ל כשידוע שנקבע נישואין להיות על שבת פ' כי תצא אז יהיו נזהרין מקודם לכן לשבת ראה לחבר עניניה סוּערה עם רני עקרה. כדי שיהיה שבת דסדר תצא פנוי להפטיר שיש אשויש לנישואין ודוק פן במרדכי פ' בני העיר.

חתונה בשבת דחנופה עיין לעיל במאי מפטירין: טבת לפעמים ר"ח שני ימים והוא בשנת ב"ש ג"כ ה"ש ז"ש הן פשוטה הן מעוברה. וכן בשנת ה"כ פשוטה ולפעמים הוא יום אחד והוא בשנת ב"ח ז"ח הן פשוטה הן עיבור וכן בשנת ה"ח מעוברה ור"ח שלו שמונין ממנו אינו חל רק באחד דימי אבגד"ו.

והתקופה נופלת בו ולפעמים מאחרת עד חדש שקט והוא בשנת ששי י"ז למחזור קטן. בעשרה ימים לטבת מתענין תענית ציבור, והוא צום עשירי דקרא שהוא בחדש העשירי לגיסן.

פי בו סמך מלך בבל אל ירושלים להחריבה ואומר ש"צ סליחות בשמנה עשרה. אלו הן אבן הראשה אדברה וירוח לי.

אום קרואה חבצלת. פזמון אבותי פי בטחו חטאנו אודה עלי פשעי.

יקורין בקר \$ (במגנצ"א) חטאנו אבותינו פי רבו. ואחר נאמה צדיק אומר איך מכל אומות.

תחון כנסת ישראל: (בק"ק פרנקפורט) א"א תחנות בחמשה עשר בשבט. אבל אומרים למנצח ובערב אומרים תחינה.

ואם חל בשבת אין מזכירין נשמות: \$ וערב ניחל ומפטיר דרשו במנחה. בשחר שומר ישראל.

אל אָרף אפּים גַם אַם לֹא יוֹם שְׁנֵי נְחִמִישֵׁי שֶׁבֶט הוּא מְלֶךְ מְשׁוּם דְּבַחְמָשָׁה עֶשֶׂר בּוֹ הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאַיְלָנוֹת וְהוּא חֵל בְּכָל יוֹם מֵאַחַד יְמֵי הַשְּׁבוּעָה מְלֶבֶד א' ו' וּבַחְמָשָׁה עֶשֶׂר בּוֹ א"א תְּחִינָה.

אָדָּה (במגנצ"א ובווירמייש"א) אומֵר תְּחִנָּה וְלִפְעָמִים בּוֹ הִתְקוּפָה כְּדַפְּרֵישְׁתִּי לְעֵיל: אָדָּר לְעוֹלָם הוּא שְׁנֵי יָמִים וְאֵין הַשְּׁנֵי אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ מְנַיִנֵן אֵינוֹ חֵל אֲלֵא בְּאַחַד יְמֵי בַדְהו"ז. הֵן בְּשַׁנַּת פְּשוּטָה הֵן בְּעֵיבוֹר.

וּבְכָל שְׁנַת פְּשוּטָה עוֹשִׂין פּוּרִים בְּאַדָּר וּשְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵן שְׁקָלִים וְנִכּוֹר לְעוֹלָם קוֹדֵם פּוּרִים. וּשְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵן פָּרָה וְהַחֲדָשׁ לְאַחַר פּוּרִים וְאוֹמֵר בְּכָל פְּרָשָׁה יוֹצֵר וְזוּלַת \$ (במגנצ"א) גַם אֲנֹפֶן בְּכָל פְּרָשָׁה: \$ וְקֹרֵבֵין.

וְאִם הַשָּׁנָה מְעוֹנְבֶּרֶת עוֹשִׂין סֶדֶר הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּחֲדָשׁ אָדָּר הַשְּׁנֵי וְכֵן פּוּרִים וּבְאַדָּר הִרְאִישׁוֹן עוֹשִׂין פּוּרִים קָטָן הַמְּבֹאָר דֵּינוֹ לְקַמֵּן וְדִינֵי הַד' פְּרָשִׁיּוֹת כְּכֹר כְּתוּב לְעֵיל: (וְהֵא לָהּ סֶדֶר קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת): פְּרָשַׁת שְׁקָלִים קוֹרִין לְמַפְטִיר בַּס"ת שְׁנֵינִיָּה מְרִישׁ סֶדֶר כִּי תִשָּׂא עַד כָּל נְפִשׁוֹתֵיכֶם.

וְאִם הוּא ר"ח מוֹצֵיאֵין ג' ס"ת וְקוֹרִין בְּחֵד ו' מְעַנֵּינֵי דְיוֹם. לְשִׁבְעֵי בַּס"ת שְׁנֵינִיָּה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְרֵאשִׁי חֲדָשֵׁיכֶם. קִדִּישׁ.

לְמַפְטִיר בְּשְׁלִישִׁית מִסֶּדֶר כִּי תִשָּׂא כְּדִלְעִיל וּמַפְטִיר דְּשְׁקָלִים דְּסָלִיק קְרִיאַתָּהּ לְבִסּוּף וְהוּא בֶּן שִׁבְעַת שָׁנִים. וְאוֹמֵר יוֹצֵר וְזוּלַת דְּפָרָשָׁה וְאֲנֹפֶן דַּר"ח וְאִם חֲתוּנָה בְּאַחַד הַפְּרָשִׁיּוֹת \$ פַּעַם אַחַת חֵל פּוּרִים בְּיוֹם א' וְהִיא חֲתוּנָה בַּפ' זְכוֹר.

אִז הָיוּ אוֹמְרִים סְלִיחוֹת בְּתַעֲנִית אֶסְתֵּר אֲבָל לֹא תְּחִינּוֹת. (בַּק"ק פְּרִנְקֹפּוֹרְט) אוֹמְרִים אֲנֹפֶן וְאַלְהֵיכֶם דְּמִילָה: \$ אוֹמֵר פִּיּוּט יַחֲדָיו קוֹדֵם בְּרָכוּ.

יוֹצֵר דְּפָרָשָׁה אֲנֹפֶן דְּחֲתוּנָה דְּהֵינּוּ שְׁבִיבֵי שְׁלֵהֶבֶת זוּלַת פ' וּבְסִיּוּמָא פְּרָאוֹת חֲתוּן כּו' בְּזוּלַת דְּחֲתוּנָה חִילוּקֵי הַפְּטָרוֹת בְּחֲתוּנָה בְּאַחַת הַפְּרָשִׁיּוֹת עֵינֵן לְעֵיל מֵהַרַ"ק. מִילָה בְּאַחַת הַפְּרָשִׁיּוֹת אוֹמֵר אֲנֹפֶן וְזוּלַת וּגְאֻלָּה שֶׁל מִילָה.

וְהַשָּׂאָר הַשְּׁיִיף לְאוֹתוֹ שַׁבָּת עֵינֵן בְּמַגִּילָה פ' בְּנֵי הָעִיר. וּבַא"ז וּבְמֵינֵי בְּהִלְכוֹת תְּפִלָּה פִּי"ג עַכ"ל.

פְּרָשַׁת זְכוֹר קוֹרִין לְמַפְטִיר בְּשְׁנֵינִיָּה בְּשִׁלְהֵי סֶדֶר תִּצַּא זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָהּ עֲמֶלֶק וּמַפְטִיר בְּשִׁמוּאֵל כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת פִּקְדוֹתַי. פְּרָשַׁת פָּרָה קוֹרִין לְמַפְטִיר בַּס"ת שְׁנֵינִיָּה סֶדֶר חֲקַת מִתְחִילָה עַד תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב.

וּמַפְטִיר בִּיחֻזְקָאֵל בֶּן אָדָם. פְּרָשַׁת הַחֻדָּשׁ קוֹרִין לְמַפְטִיר בַּס"ת שְׁנֵינִיָּה בְּסֶדֶר בָּא הַחֲדָשׁ הִזָּה לָכֶם עַד תֵּאכְלוּ מִצּוֹת.

וּמַפְטִיר בִּיחֻזְקָאֵל וּלְעַם הָאָרֶץ וְאִם הוּא ר"ח בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד \$ (מְנַהֵג בַּק"ק פ"פ) כְּשֶׁחֵל חֲתוּנָה בְּהַפְסָקָה אוֹמְרֵי שֶׁל הַפְּסָקָה: \$ לְחֲדָשׁ הַסֶּדֶר כְּמוֹ שְׁפִירֵישְׁתִּי לְעֵיל בַּפ' שְׁקָלִים כְּשֶׁהִיא בַּר"ח הִכָּא נְמִי לֹא שָׁנָא.

קול בשיר גרים. לסדר הלכות פורים פורים קטן שחל במעונבת בט"ו באדר הראשון
חל פעם אחת בשש בשבת.

ובמנחה יום ה' שאל ש"צ את מהר"י סג"ל אם לומר תחנה. ואמר שמן הדין אין לומר
תחנה.

אך זכור הוא לו שנהגין לומר תחנה במגנצ"א וכן עשו. ואומר מ"מ ישובים שאגפיה
אין לומר תחנה באותו לילה.

ובשש שחרית לא היו אומרים תחנה ולא למנצח ובשבת שהוא שושן פורים קטן אין
מזכירין נשמות וא"א צו"ץ. פעם אחת חל פורים קטן ביום א' ובשבת היו אומרים צו"ץ.

וביום שני בשבת דשושן פורים קטן לא היו אומרים תחנה. כי אם אל ארף אפים.

(הג"ה ממהרא"ק) פורים קטן באדר ראשון מעונבת י"ל למנצח ואין נופליו בתחנה.
ואף בפורים שושן קטן אין נופליו וא"א צו"ץ.

וראיתי פתוב שפעם אחת חזן הנה בווינא בפורים קטן ולא אמר למנצח בב' ימים והזכיר
גדול שהנה באותו פעם בבה"כ וגם באותו קובץ ישן ראיתי פתוב שפעם א' הנה
בקרימז"א וכמו כן לא אמרו למנצח בשני \$ ראיתי בק"ק פראנקפורט באחד שמת לו
מת ג' ימים קודם פורים.

והורו לו הגדולים לנהוג כל דין ז' בפורים רק בעת קריאת המגילה הלך לבה"כ. ולאחר
הקריאה חזר לאבילתו.

וכן פסק ר"ג מ"ה בהלכות שמחות במרדכי ובפ"ב דמגילה: \$ ימים הללו. ויש טעם
כמ"ש לקמן על ט"ו דאדר השני עכ"ה: תענית אסתר הוא ערב פורים י"ג ימים לאותו
אדר שחל בו פורים.

ואם פורים ביום א' מקדימין התענית דלא פורענותא הוא. ובע"ש אין קובעין לכתחילה
תענית כדי שלא להרבות תחנונים מפני כבוד שבת.

לכן מקדימין עוד ליום חמישי שהוא י"א אדר ההוא. ואומר סליחות בתפלת י"ח ואלו
הן.

אתה האל עושה פלא. אתה האל עושה פלאות.

אדם בקום עלינו. פנמון במתי מספר.

חטאנו האר פניך והוא תמצא באמצע אוילים מדרף. (במגנצ"א) אומר תחנון עינינו לך
תלינו אחר שנפלו לתחנה.

שומר ישראל. אל ארף אפים גם אם לא ביום שני נחמישי.

וקורין בוקר וערב ויחל הפטרה דרשו במנחה. אמרה"ל אין להגיד ההלכה אל הבחורים
בתענית אסתר וסמך לדבר אין אסתר מגדת.

וכשתענית אסתר מוקדם לה' לא חש והגיד וכן פשאירע ביום ד' הגיד בו ביום משום
דביום ו' אין להגיד שהוא שושן פורים וע"ש ואין פנאי ואמר שהוא סבר טעמא דאין

מגידים מתוך שטרודים לעשות בצורכי פורים פדרף שאין הולכים בשיבה בע"ש משום
טורח לכבוד שבת.

והיכא דישנו בחורים פנויים דאית להון מטריחים אחרים לצורכן אין להקפיד שמגידין
ההלכה בתענית אסתר: פמנחה פשהולכים לבה"כ נותנין מחצית השקל ומעות פורים
ואמרי"ל דכל בן עשרים שנה ומעלה חייב במחצית השקל והוא ל"ד הלי"ש וסימן
נהדל לא ימעט ממחצית השקל.

(במגנצ"א) הוא עולה לשנה ג' (פהמו"ש). והנותן שקלו צריף ג"כ ליתן מעות פורים
שהם ג' מחציות המדינה.

וראיתי שם שפעלי פיסים ויש מן הבינונין נתנו מחצית השקל ואת מחצית השקל החזיקו
לסייע בו אל העולים לארץ הנגי לשם שמים ומעות פורים היו חולקים מיד באותו פורים
לעניים כשאר צדקה ובמקום שאין מנן יכול להחזיק מעות פורים לתת לאיזה מקום
שירצה.

ומתפללין מנחה וערבית מבעוד יום כמו בשאר לילות וא"א תחנה ואומר בערבית על
הנסים אף טרם שקראו מגילה. וממתינים עד הלילה ועומד הקורא ומברך לפניה ג'
ברכות מש"ז.

ולאחריה האל הרב כו'. לאחר קריאת המגילה אומר הציבור אשר הגיא עד בכל דור
ודור וחוזר הקורא ומתחיל בקול רם שושנת יעקב עד גמירא ומסיים הקורא להודיע
שכל קניף כו' עד חרבונה זכור לטוב ואתה קדוש ואם מוצאי שבת אומר קדיש שלם
לפני המגילה ע"פ הרוקח ואחריה ויהי נועם.

וכן השיב מהר"י סג"ל בתשוב' וז"ל נהגינן פסדר רוקח דגומר קדיש שלם קודם קריאת
מגילה במוצאי שבת כשאר השנים ואחר הקריאה מתחיל ויהי נועם וסדר קדושה ויתן
לה ודלא פראב"ן שפכת שלא לומר ויהי נועם אע"ג דבס' אגודה כתב פנותי' עכ"ל.

(הג"ה מהרא"ק) פשחל פורים באחד בשבת מקדימין ומתעניין ביום ה' שלפניו משום
דמתעניין ומרבין סליחות ואם עושין בששי לא היו יכולים להרבות תחנונים מפני טורח
כבוד שבת והואיל ונדחה עד יום ששי ידחה עד חמישי.

אנו ממתינים עד הלילה לקרא המגילה. מעות פורים כל מקום שיש שם מטבע קבוע
נוטלין ג' מחצית מאותה מטבע ונותנים אותה למעות פורים ולא מחצית של מטבע אחרת
ובמקום שאין שם מנן יכול לעכב מעות פורים דשלו לעצמו וליתן במקום שירצה עכ"ה.

בלילה אחר אשר הגיא יאמר ש"צ ואתה קדוש וא"א ובא לציון שאין גאולה בלילה ואם
חל פורים באחד בשבת לאחר י"ח קדיש שלם וקורא מגילה ואומר ויהי נועם עכ"ה. יש
בהג"ה שמעתי בשם ה"ר אליעזר אין זיי"ן בניהי נועם לפי שז' שבתות בשנה אין
אומרים אותו לכה פשחל פורים במוצאי שבת אומר ויהי נועם ויתן לה פבימי חנופה
דמאי שנה האי מהאי.

י"א שגם ביום מברך על המגילה אחריה. ביום א"א אשר הגיא וא"א למנצח.

זה הכלל כל יום חול שקורין בו הלל א"א למנצח חוץ מפורים שחרית אע"פ שא"א הלל א"א למנצח משום שבמקום הלל קורין המגילה. (הג"ה) אם חל פורים ביום א' א"א צדקתה בשבת במנחה כ"ש אם חל י"ד של אדר הראשון בשבת שא"א צו"ץ וכן אם ר"ח ביום א' א"א צו"ץ עכ"ה.

ביום שני אומר על הנסים ואין נופלין ואפי' רש"י פתב דא"א למנצח ואל ארף אפי' לפי שנא' את שני הימים האלה וכתוב ימי משתה ומשתה, הג"ה מי שקורא \$ (אנו לא נוהגין לומר על הנסים רק ג"פ ערבית שחרית מנחה): \$ לחולה ולילולדת צריף לברך לפניה ולאחריה אע"פ שיצא פבר ידי חובתו בב"ה דאמר בר"ה כל הכרכות אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת יין והלחם שהן ברפת הנהגין ואפי' במקום שאין שם מנין יכול אהד לפטור פולן אפילו את היודעים אותם מכ"ש אם אהד יודע והשאר אין יודעין שאז קורא להם והם יוצאין כדאמרין סופר מברך ובור יוצא ואם ירצו פולם קוראין לעצמם אם יודעים עכ"ל במהרא"ק.

פורים הוא י"ד אדר ואינו חל רק באהד דימי אגה"ו ואומרים קרובץ ויאהב. אחר י"ח חצי קדיש ומוציאין ס"ת וקורין לסוף בשלח ויבא עמלק לשלשה לכל אהד ג' פסוקים וגם אם אין פותחים בתורה לקרא מעשרה פסוקים הלא פיון דסליק עניינא אין לחוש.

וכ"כ באגודה. ואחר תפלת י"ח אומר חצי קדיש וקורין בס"ת פרשת עמלק ומחזירין ועומד הקורא למגילה ומברך שמים לפנייה: אמר מהר"י סג"ל דמהר"ם פתב דהקורא יברך ג"כ בשחר זמן בחשאי בשעת שהציבור עונן אמן.

וא"א אשר הניא ביום רק ברפת האל הרב ולהודיע ואח"כ פותחים אשרי יושבי ובא לציון, מהרי"ל הנה לובש בפורים את קטא ומטרונו שרגיל בהן ללבוש בשבת. אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ופירש"י לבסומי פלומר להשתפר.

ושאלתי את פי מהרי"ל אם פן צריף להשתפר ביותר והשיב אלי דהכי פי' דברוך מרדכי וארור המן הם עולין בגימ' בשנה. ובקל ישתפר אדם לטועה לכונן מניינם ואמר שפן הוא בספר אגודה.

ואמר מהר"ש שכתב באבי העזרי דוקא מצנה לבסומי ולא חיובא. מילה אינרע בפורים ואמהר"י סג"ל למול אחר קריאת התורה קודם המגילה ואמר שפן הוא במנהגות מהרא"ק למול בפורים לאחר קריאת התורה ולא זכר לו סמך.

ואמר חתנו הח"ר קאפמן סמך דבמגילה נאמר ליהודים היתה אורה וגו'. להכי מלין \$ (בק"ק פונקפורט) מלין אחר קריאת מגילה לפי שאין דבר מצנה דוחה מקרא מגילה.

אלא מת מצנה בלבד: \$ מעיקרא להיות גם התינוק בכלל יהודי. ואמר מהר"י סג"ל סמך משום דכתיב אורה ושמחה וששון ואורה זו תורה.

שנא' פי נר מצנה ותורה אור. שמחה וששון זו מילה שפאמר בה שש אנכי על אמרתה.

נמצא דנסמך המילה לתורה והיו קורין שם הנער מרדכי. ומהרי"ל הנה סנדיק לתינוק וכשהנה נימול לא הנה שם מפה ללפף בה רגלי התינוק כמו שרגיל אחר המילה שלא

יתקלקל וצוה אמהר"י סג"ל ליטול מפה שגולליו ב"ה ס"ת ואמר שגם יריעה דס"ת גופה מותר ללפף בה מפני פיקוח נפש אם לא ה"ה שם דבר אחר ואמר דיטהרו המפה אח"כ ולהחזירה לב"ה דלא פקע בזה קדושתה ויתנו דבר להקדש שלא ליהנות מיניה בחנם מנהג הוא לפתוח איגרת המגילה ולכפול יריעה על יריעה לקיים בה האיגרת הזאת וכן השיב מהרי"ל בתשובה וכשהייתה מגילה לפניו לעיין בה אחר הסגן לא הקפיד והניחה פרוכה וכן הבנתי בו שלא ה"ה מקפיד להפכות הסגן כמנהג.

פעם אחת פתח הקורא ברפת האל הרב אחר הקריאה טרם שפרכו איגרת המגילה וגער בו מהרי"ל והשתיקו עד שפרכו איגרת המגילה לכבוד אחד והניחו לפניו ואז חזר והתחיל ובינהו.

וכן הלשון בסמ"ג חוזר וכורכה ומברך. אמהר"י סג"ל נוהגים נוסח ברפת האל על פי הרוקח בא"י אמ"ה הרב את ריבנו וכו' עד התמימה בא"י הנפרע לעמו ישראל מפל צריהם האל המושיע.

ומה שפתוב בסידורים עוד פעמים האל לא נהגינו רק פעם אחת בסיום הברכה כדפרישי' ובסימני א"ז ובסימני אשיר"י כתב האל בכל פעם ופעם. אמהרי"ל דברוקח אמר טעמא דחמש מאות איש צריכין להיות בנשימה אחת עם שמות הרשעים משום דעשרת בני הסגן היו שרי חמשים על אותן חמש מאות איש.

אמהרי"ל מעשה במגנצ"א פעם אחת שהפסיק הקורא שגא הספיק לומר שמות הרשעים בנשימה אחת והצריכוהו חכמי העיר לחזור לראש המגילה וזה ה"ה טורח ציבור בחנם דה"ה די לו לחמש מאות איש.

אמהר"י סג"ל שמקובל ה"ה בעיניו מנהג של הר"ר שלום פ"ץ ש"צ כשה"ה מגיע לומר בלילה נדדה אז ה"ה מרים קול קריאתו ביותר ממה שעשה עד עתה ומסתבר מנהגו משום דשם התחלת גאולת אסתר.

בפ"ק דמגילה צריך למימתח' וי"ו דניזתא. אמר מהרי"ל יש מפרשים להאריכה בכתיבתה.

והאשיר"י פסק להאריך בנגינתה וכן מהר"י סג"ל ה"ה נוהג להאריך בנשימה וי"ו דניזתא כשה"ה קורא. גמ' פרק הקורא למפרע אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב ואמהרי"ל דהלכת' הכי והפותר איגרת המגילה צריך להוציא מפיו כל אותיות שהוא כותב.

שאלו למהר"י סג"ל אמאי אין שום שם במגילת אסתר. והשיב משום דנתנה ליכתב למלכי מדי ופרס והם יכתבו לשם אלהותם.

אמהר"י סג"ל חרבונא הוא ה"ה אליהו לפיכך אנו אומרים חרבונא זכור לטוב משום דזכור לטוב הוא אליהו. אמהרי"ל שמנהג אושטריי"ך שבפורים מתפללין מנחה גדולה ואוכלין סעודת פורים אחר תצות היום והולכין ואוכלין כל הלילה דאם סועדין מקודם ה"ה להן שעת מנחה שעת שכרות ותפלת שכור תועבה.

וכן ראיתי באיגרת ממהר"ר נתן ובנו הר"ר לינור ושאר לומדים שהיו מתפללין מנחה מעיקרא וערבית אחר סעודה בתצות הלילה. אמרי"ל שטוב לשלוח מנות פורים דוקא מיני מאכל או משתה ודוקא בשר או דגים מבושלין שכן משמע פ"ק דביצה דלביית שמאי לא מתקרי מנות בענין אחר.

אמרי"ל שכתב במיני שעושין למגילה עמוד אחד לכורפ' עליו פדרה שעושין שנים לס"ת. משום דס"ת גוללין לאמצעי'תא צריכה שנים ומגילה נגללת מראשה לסופה די לה באחד והעיד על חמיו (מה"ר משה נאונמר"ק) שהיה לו עמוד אחד למגילה שלו.

ואמרי"ל יש לישוב המנהג שאין נוהגין פן משום דאית למ"ד מגילת אסתר לא נתנה לכתוב ע"י הנבואה ולא מיתקרי ספר וראיה דאין אנו נוהרים מליגע בה ערום כמו בס"ת דכל הנוגע בה ערום נקבר ערום בלא מצוה.

ר"ל בלא אותה מצוה אבל בפורים היה מה"ר שלומי"ל ז"ל והלך מהר"ש אצלו והגיד אליו מה"ר שלומי"ל איך שמה"ר יונה הורה לו לילה ולשמע קריאת המגילה ולחזור אח"כ לאבילתו. ושלוח מנות היה מקנים מה"ר שלומי"ל באבילתו עיין במימון ותמצא דעות.

וכן הורה מהר"י סג"ל אף אמר אם יוכל האבל לקבץ אליו עשרה להתפלל לו ולקרא לו המגילה הרי זה משופח. אמרי"ל סג"ל על המת בפורים או בשושן פורים א"א צדוק הדין ולא קדיש דרבנו.

הג"ה במהרא"ק אבילות נוהג בר"ח בתנופה ובפורים ובדבר זה שוין רבי גרשום ומימ' וס"ה. שלא מנו חכמים ימים שאין אבילות נוהג בהן אלא שבת ורגלים ור"ה וי"כ אבל ר"ח ותנופה ופורים לא מנו ומהר"ם הנהיג ברוטנבורק לאבל שיענול מנעליו ויילך לב"ה לשמוע מגילה ערבית ושחרית ובצאתו יחזור לאבילתו אבל הוא חייב לשלוח מנות לב' או לג' בני אדם כי הוא חייב בכל המצות וכן העיד עליו בספר פרנס ולא כא"ח שהעיד על מהר"ם שאמר שלא לנהוג אבילות בפורים מי שמת לו אביו בפורים לשנה הבאה לא יניח מלשלוח מנות ובאותו פורים שולח לעניים בשר או מעות רק לא תפנוקין שהם עשויין לשמחה.

וכל דבר שמחה לא ישלח וגם לא ישלחו לו אחרים ע"כ הג"ה במהרא"ק. אמר מהר"ש למ"ד שלא לעשות מלאכה בפורים אסור ג"כ לכתוב בשני ימי פורים דהוי גמי מלאכה.

ומרי"ל היה פותב תשובות על שנשא אליו וכותב על הסעודה של פורים כשישב בשלחן. אמרי"ל שכתב בשכל טוב הא דלא עבדי פורים באדר הראשון דהיינו חדש שנים עשר כאשר כתב במגילה היינו פדי לקרב גאולת אסתר לגאולת מצרים ואתא כמ"ד פ"ק דמגילה קורין אותה באדר השני ואמרי' מסמיך גאולה לגאולה טפי עדיף.

כתב בשכל טוב אסתר היתה בת ע"ה שנה במעשה דפורים פי הדסה בגי' ע"ד ושנה אחת יליף ג"כ התם מקרא ואומר שמעולם לא היה אדם שהיה בו חן וחסד רק אסתר. ולכך אומרים בפיוט האדרת החן והחסד לחי עולמים ואף ע"פ שהיה באסתר זה היה לפי שעה.

בפורים נתן מהר"ש חלב דבש שקורין (לעקו"ך) קודם סעודה ואמר לברך עליו שהפל דבובשא עיקר (במחזור ויטר"י). תמיה נשגבה בעיני מהר"ש מאין ההיתר לקרא ליולדת ולחולה המגילה ביי"ג באדר דדוקא לבני הפפרים מקדימין ולא בעיירות.

נ"ל שאמר לקמן דלדין ליכא שום הקדמה אפי' לבני הפפרים. ומירץ מהר"ש שהיה ביוצא לדרך שקורא אפי' מתחילת החדש.

ואמהר"ש היכא שאפשר לקרות בלילה שאין לקרות כלל ביום. וממה נפשך אי חולה שיש בו ספנה רשאי לאכול בתענית אסתר מה איכפת ליה להמתין בקריאת המגילה בזמנה בלילה ואי לית ליה ספנה אף בכה"ג שיוכל לסבול התענית נמי אין נפקות' כ"כ בהקדמה לכה"ג יאחרנה עכ"ל.

ואדר הוא החדש שלשה עשר והוא הסמוך לניסן בשנת עיבור והוא ז' פעמים במחזור קטן דלכנה והן שנת גו"ח י"א י"ד י"ז י"ט ואינו רק שני ימים ר"ח לעולם ויום שני שלו רק באחד דימי בדו"ז.

ומתי שהיה השנה שיחול עושין פורים קטן בי"ד ימים לאדר הראשון ודינו לעיל דאין שינוי בו רק משתה ושמחה וסדר ארבע פרשיות מתחילין באדר השני. וכן פורים ומגילה וכל דיני פורים.

וכשמברכין אלו שני חדשים אותה השנה בבה"כ קורין לראשון אדר הראשון ולשני אדר השני וכן כותבין בגיטין כתובות ושטרות. ולפעמים תקופת ניסן מוקדמת להיות באדר השני הסמוך לניסן והוא בשנת ג"ח י"א י"ט למ"ק: עד כאן מסודר ספר זה לפי חדשי השנה.

דבכל חדש מבואר מנהגיו איש על דגלו באנתות: מפאן ואילף שאר הלכות. הי לכה המנה הלכות תפלה מכל ימות השנה הנהגת מהר"י סג"ל בבה"כ בסוף ימיו היה משכים לבה"כ ואמר פסוקי דזמרה בשחר שמע ישראל דגבי לפיכה אנחנו היה מסיים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

משום שבאותו זמן היה מכונן לקבלת עול מלכות שמים דרוב פעמים נמשך זמן קריאת שמע שלא בעונתה. לא היה עומד בשחר פשאר הפסוקים לה' הגדולה וכו' דויברך דוד.

וכשאמר מודים אנחנו לה דבסוף אותן פסוקים היה משתחנה מיןשב בפנים נגד מזרח. פשאר מהרי"ל שמע ישראל דקריאת שמע הניח ידו על עיניו וכיסם עד סיום פוננת אחד.

בשחר עמד לתפלת י"ח מתי שהתחיל ש"צ תהלה לאל עליון. במנחה פשיירד ש"צ פני התירה ובערבית פשהתחיל ש"צ קדיש.

חתיכת עץ היה מונח מתחת רגליו בבה"כ להשמר מקור הרצפה. וכשעמד לתפלת י"ח סילקו לצדדיו והתפלל י"ח להדיא על עמידת הקרקע גופיה.

כל סדר התפלה היה מתפלל על פה מלבד תפלת י"ח החזיק סידור בידו הימין שהי' מתפלל מתוכו ושמאלו היתה תחת הסרבל נתון אל לבו. והיה מנענע גופו מאחוריו לפניו והיה מכונן ביותר באבות ובמודים.

כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר וְלִירוּשָׁלַם וְכֵן בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם הָיָה מְשַׁתְּחֶנֶה לְמִזְרַח. לֹא הָיָה מוֹנֵעַ לְעִמּוּד
לְתַפְלַת י"ח כְּשֶׁשָׁהָה לְבֵא ב"ה גַּם אִם הָיָה בְּרוּר לוֹ שְׁלֹא יִגִיעַ עִם ש"צ לְמוֹדִים.

וְאִם הוּא הָיָה מְחֻזֵק בְּאַלְהֵי נְצוּר וּש"צ אָמַר קְדוּשָׁה אוֹ אֲמֵן יִש"ר. הָיָה עוֹנֵה עִם הַצְּבוּר
וְאִח"פ סִיגִים אֱלֹהֵי נְצוּר.

וְכֵן הוּא בְּמֶרְדְּכֵי פ' לְוֵלֵב הַגְּזוּל. וּבֵא"ח.

אִם הָיָה מְסִיגִים שְׂמוֹנֵה עֲשָׂרָה שְׁלוֹ תְּכַף שְׁיוֹשֵׁב ש"צ לְתַחֲיִנָּה. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אִם פָּתַח
ש"צ וַיְהִי נֹעֵם וְתַכְּף לוֹ סִיגִים מְהֵרָא ל' פְּסִיעוֹתָיו דְּאֶחָר י"ח.

אִז הָיָה נִשְׁאָר עוֹמֵד בְּמִקוֹמוֹ שֶׁפֶסַע שָׁם וְכִיפָה פָּנָיו וְאָמַר תַּחֲיִנָּה. אוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וַיְהִי
נֹעֵם טָרַם חֲזָר לִישֵׁב בְּמִקוֹמוֹ כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה נִדְמָה לְכָלֵב שֶׁב אֶל קִיאוּ.

הָיָה רוֹקֵד ג"פ בְּאוֹמְרוֹ ק"ק בְּקִדְוִשָׁה וְכִשְׁאָמַר בְּרוּךְ כְּבוֹד הָיָה כּוֹרֵעַ וְזוֹקֵף בְּשָׁם. וְכֵן
בְּאָמַר יִמְלֹךְ הָיָה כּוֹרֵעַ וְזוֹקֵף בְּשָׁם.

לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִם שׁוֹם אָדָם כֹּל שְׁעַת הַקְּדוּשָׁה עַד שֶׁעֲנָה אֲמֵן בְּסִיּוּם חֲתִימַת לְדוֹר לְדוֹר
נְגִיד. לֹא הָיָה אוֹמֵר יְהִי רְצוֹן שְׁעוֹנֵין עַל בְּרַכַּת כְּהֵנִים וְלֹא אֲמֵן עַל וַיִּשָּׁם לָהּ שְׁלוֹם.

בַּיּוֹם שְׁנֵי וַחֲמִישֵׁי גַם אִם הוּא סִיגִים וְהוּא רַחוּם וַיִּשֵׁב עַל מְקוֹמוֹ מ"מ הִמְתִּין עַד שֶׁנִּפְל
ש"צ בְּתַחֲיִנָּה וְאִז נָפַל עִמוֹ. אָמַר שְׁכָתוּב בְּרוּקַח שָׁאֵל יַגַע אָדָם בְּשַׁעַת תְּפִלָּה בְּצוֹאֵת
חֻטְמוֹ אוֹ בְּצוֹאֵת אֲזָנוֹ הוֹאִיל וַיִּמְתְּקוּ אוֹתָן הַלְּיָחוּת צוֹאָה בִּפ' הַמְתַּקְבֵּל וְהוּא הָיָה נִזְהָר
בְּכָף וְהָיָה לוֹ סְמֶרְטוּט בְּגֵד פְּשָׁתָן מוֹכֵן בְּסֶדֶק הַחוּמָה בְּבֵית הַכְּנֹסֶת בְּמִקוֹמוֹ לִיטּוֹל בּוֹ
לִיחַת חֻטְמוֹ וְלֹא נָגַע בָּהּ יָד לְהַשְׁלִיכּוֹ אֶרְצָה כַּמְנַהֵג.

וְלִפְעָמִים נָטְלוּ בְּכַנֵּף סְרָפְלוֹ וַיִּנְעֲרוּ אֶרְצָה וְשֶׁשְׁפָפָה בְּרַגְלָיו. הָיָה נִזְהָר מְאֹד לֹאמַר קְרוּבִין
וְהָיָה כּוֹעֵס עַל הַבְּחוּרֵי שֶׁהָיוּ לוֹמְדִין בְּב"ה תּוֹס' אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים בְּשַׁעַת שְׁאָמְרוּ הַצְּבוּר
קְרוּבִין וְהֵם לֹא שָׁמוּ לִבָּם לֹאמַר אוֹתָם הָיָה רַגִּיל לְשִׂאת עִמוֹ סֶפֶר אֶרְבָּעָה טוּרִים לְב"ה
וְהָיָה לוֹמֵד בּוֹ כֹּל זְמַן שְׁמֵאֲרִיף ש"צ בְּנִיגוּנֵין אוֹ בְּשַׁעַת קְדוּשָׁה וְקַדִּישׁ.

אֲמָנָם כְּשֶׁאָמְרוּ צְבוּר קְרוּבִין הָיָה נִזְהָר לֹאמַר ג"כ עֲמָהֶם. וְכֵן בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה
בְּשַׁבָּת הָיָה לוֹ חוֹמֶשׁ שְׁעִינֵין מִתּוֹכּוֹ אֶחָר הַקּוּרָא וְלֹא הָיָה לוֹמֵד אֶפְיָלוּ בֵּין גְּבָרָא לְגְבָרָא.

כְּשֶׁהִגְבִּיהוּ הַתּוֹרָה לְגִלּוֹל הָיָה מְשַׁתְּחֶנֶה נֶגֶד הַפֶּתַח וְאָמַר זֹאת הַתּוֹרָה וְגו' וְכִשְׁהִכְנִיסָה
לְתִיבָה הִלָּךְ מְמִקוֹמוֹ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּצַד דְּרוֹם מְנוּרָה וְהִלָּךְ אֶחָרֵיהֶ לְלוֹתָהּ עַד אֶצֶל הַמְּנוּרָה.
כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּה"כ הָיָה הוֹלֵךְ וְעוֹמֵד אֶצֶל הַמְּנוּרָה וּמְשַׁתְּחֶנֶה לְמִזְרַח וְאָמַר מַה שְׁאָמַר וְהִלָּךְ
עַד פֶּתַח בֵּה"כ בְּפָנָיִם וְהָיָה מְשַׁתְּחֶנֶה וַיֵּצֵא כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל רְשׁוֹת מִרְבוֹ וַיֵּצֵא.

לֹא הָיָה עוֹמֵד לֹא לְקַדִּישׁ לֹא לְבָרְכוּ. אִף כֹּל קַדִּישׁ שֶׁתְּפָשׂוּ מְעוֹמֵד נִשְׁאָר עוֹמֵד עַד שֶׁסִּיגִים
אֲמֵן יִש"ר.

הָיָה רַגִּיל לְהִיּוֹת לוֹ נֵר שְׁעֵנָה דוֹלֵק בְּכָל יוֹם בְּב"ה בְּשַׁעַת תְּפִלָּה. וְגַם הָיָה לוֹ נֵר שְׁעֵנָה
מְיוֹחֵד לְשַׁבָּת.

וְאִם נִשְׁאָר לוֹ חֲתִיכָה מִנֵּר שַׁבָּת בְּמוֹצָאוֹ הָיָה מְחֻזֵקוֹ וְהָיָה מְדַבְּקוֹ עַל גְּבֵי נֵר הַחוּל
כְּשֶׁצָּרִיף לְכָף. מְנַהֵג רֵינּוֹ"ס שְׁמֶקְדָּשִׁין וּמְבַדִּילֵין עַל הַיַּיִן בְּבֵית הַכְּנֹסֶת.

והוא הִיָּה רָגִיל לַקְנוֹת אוֹתָהּ הַמְצִנָּה לְתַת אוֹתוֹ הַיֵּינוּ לְבֵית הַפְּנִיסָת. כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עִם בַּחוּרִים בְּחִדְרוֹ אַחַר חֲזַרְת הַהֶלְכָה הָיָה מְדַלֵּק שָׁם גַּר אֶחָד קָטָן שֶׁל שְׁעֵנָה.

וְאִם שָׁהָה עִם הַחֲזַרְתָּ סְמוּךְ לְצֵאת הַכּוֹכָבִים מ"מ הָיָה מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמְּנַחֶה וּמִיָּתִי רָאָה מִפ' כָּל כְּתָבֵי א"ר יוֹסֵי יְהִי חֶלְקִי עִם מְכַנְיֵסֵי שְׁבַת בְּטַבְרִיא. ר"ל מִתּוֹךְ שֶׁיִּשְׁבּוּ בֵּין הַהָרִים וּמְחַשְׁכֵי לְהוֹ מִבְּעוֹד יוֹם.

וּמְמוֹצָאֵי שְׁבַת עִם יוֹשְׁבֵי צְפוּרֵי ר"ל שֶׁיִּשְׁבּוּ בְּרֹאשׁ הַהָרִים אֲלֵמָּא בְּנֵי טַבְרִיא אִם גַּם הִתְשִׁיף לָהֶם בֵּין הַהָרִים מ"מ אַחֲזֵרֵי הַהָרִים עוֹד הַיּוֹם גְּדוּל וְעַדִּינָן לֹא עָבַר שְׁעַת מְנַחֶה. וְאָמַר שֶׁקְּבֵלָה הָיָה בְּיָדוֹ מְרַבּוֹ הַמְּוֹבָהֵק מְהֵר"שׁ.

וּש"צ שֶׁהָיָה לָהֶם אִז הַתְּפִלָּה י"ח דְּמְנַחֶה בְּקוֹל רֶם וְכָלֶם הַתְּפִלָּלוֹ עִמּוֹ רַק צִנָּה לְאֶחָד מִהֶן שֶׁהוּא לֹא יִתְפַּלֵּל עַדִּינָן כִּדֵּי שֶׁיַּעֲנֶה אָמֵן אַחַר ש"צ אוֹ יִקְרָא אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר שֶׁהַתְּפִלָּה קָבַר וְהוּא יַעֲנֶה.

פַּעַם אַחַת בְּעָרֵב ר"ח הָאָרִיף עִם הַחֲזַרְתָּ סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֶמֶה וְאָמַר אֶל הַבַּחוּרִים אֵל תִּאֲרִיכוּ בְּמִשָּׁא וּבְמִתָּן וּלְמַהֵר לְהַתְּפַלֵּל וְלוֹמַר יַעֲלֶה וַיִּבֵּא וּלְקַבֵּל ר"ח פִּי כְּבָר קִיבֵל הַצִּיּוֹר בְּבֵה"כ וְאִם נֶאֱחַר בְּיֹתֵר נִרְאֶה כְּעֵשִׂינוּ עֲצָמָנוּ אֲגוּדוֹת.

פַּעַם אַחַת אֵיחָר לְבֵּא בֵה"כ בְּמְנַחֶה בְּשַׁבַּת עַד שֶׁכָּבַר קְרָאוּ בַתּוֹרָה וְקִיְדָם אֶת עֲצָמוֹ וְהַתְּפִלָּה י"ח עִם הַצִּיּוֹר וְאִם"כ קְרָא הַפְּרָשָׁה. אָמַר דְּמְנַהֵג דִּילָיָה כְּשֶׁהַשְּׂפִים לְלִמּוּד קוֹנְדָם עֲלוֹת הַשֶּׁחַר וְכֵן בִּימֵי סְלִיחוֹת דְּיָמֵים הַנּוֹרָאִים אִז הָיָה בְּרַפְתְּנוּט"י.

וְאֲשֶׁר יֵצֵר. וְאֵלֵהִי נְשָׁמָה דְּכוּלֵהוּ כְּבָרְכָה א' וּלְכֹךְ אֵין פּוֹתֵחַ אֱלֹהֵי נְשָׁמָה בְּבָרְכָה מְשׁוּם דְּסְמוּכָה לְחַבְרָתָהּ.

וּבְרַפְת לַעֲסוֹק בְּדַבְרֵי תּוֹרָה וְהָעָרֵב נָא וְאֲשֶׁר בְּחַר בְּנוֹ. וְאִם"כ יְבָרְכֶךָ ה' כו'.

וְאֵלוֹ דְּבָרִים שְׂאֵין לָהֶם שִׁיעוֹר כו' פִּי יֵשׁ בְּכָל אֵלוֹ מְדַרְשׁ. מְקָרָא.

מְשָׁנָה.

וְתִלְמוּד וְאִם"כ רְשָׁאֵי לְלִמּוּד כָּל חֲשִׁקָת נִפְשׁוֹ אֲבָל בְּנֵי אָדָם הָעוֹמְדִים מִמְטַתָּם כְּשֶׁיֵּאִיר הַיּוֹם וְנִכְנָסִין מִיָּד לְבֵה"כ לֹא יֵאֲמְרוּ בְּבֵית כְּלוּם. ע"כ מְנַהֵגֵי מְהֵר"י סָג"ל בְּבֵה"כ.

מְהֵר"י סָג"ל הָיָה מְצִנָּה לְש"צ גַּם אִם לְפַעְעָמִים אַחַר סִיּוּמוֹ פְּסוּקֵי דְזַמְרָה וְלֹא הָיָה שָׁם תְּכֵף מְנִיָּן עֲשָׂרָה אִז יֵהָא הוּא יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְלֹא יִשְׁיַח שִׁיחַ בְּטִיָּלָה וְגַם אִם יִשְׁתַּהֲהֶה חֲצִי שְׁעָה וַיֹּתֵר מ"מ יֵאֲמַר יִשְׁתַּבַּח.

וְטַעוֹת הוּא בְּיַד הַמַּתְחִילִין קַדִּישׁ וּמְבַטְלִין יִשְׁתַּבַּח בְּשֶׁהֵיָּה מוֹעֲטָת. אָמַר מְהֵר"שׁ דְּכָל הַתְּפִלָּה לְדִידָן קְרוּיָה אַחַת מִן יִשְׁתַּבַּח עַד סִיּוּם וּבָא לְצִיּוֹן לְפִיכֹךְ כְּשֶׁהַתְּחִילוֹ אִפִּי' יִשְׁתַּבַּח בְּמִנְיָן וְהֵלֵךְ אֶחָד מִהֶן וּפְיַחַת הַמְּנִיָּן יְכוּלִין לְגַמְרוֹ וְלוֹמַר קַדִּישׁ וּבְרָכוּ וְהַפֵּל וְעַל הַיּוֹצֵא וּפְיַחַת הַמְּנִיָּן נֶאֱמַר וְעוֹזְבֵי ה' יָכְלוּ.

וְאָמַר מְעֵשָׂה בְּעִיר (עֵנִי"ש) שֶׁהַתְּחִילוֹ בְּמִנְיָן וְנִפְתַּח וְלֹא רְצוֹ לְסִיּוּם בְּלֹא מְנִיָּן וְטַעוֹת הוּא בְּיַדָם. וְכֵן הוּא בְּסָמ"ג וּבְמִי' עַל כָּל דְּבָר שֶׁצָּרִיף עֲשָׂרָה.

אמֶהָר־י סג"ל שִׁשְׁאָלוֹהוּ עַל נַעַר הַנֶּעֱשֶׂה בֶּן י"ג שָׁנָה בַּשַּׁבָּת אִם רָשָׁא לְהִיּוֹת ש"צ בְּלֵיל אוֹתוֹ שַׁבָּת. וְהַשִּׁיב גַּם אִם מְהֵרָם עֲשֶׂה סְנִיף אֶת שְׁלֵא הַגִּיעַ לְמַצָּנָה עֲדִינָן לְזִמְנַן בְּרַפְתַּת הַמְּזוֹן עִמָּהֶם לֹא קִיָּמָא לֹן הָכִי.

וְאַף אִם מוֹסִיפִין בַּע"ש מְחוּל עַל הַקִּדְּשׁ. הַנִּי מִיְלֵי עַל קִדְוֹשַׁת הַיּוֹם מוֹסִיפִין אֲבָל לֹא שִׁיָּף לְהוֹסִיף עַל יְמֵי הַנֶּעַר וּמֵאַחַר דְּאָנּוּ מִתְּפַלְלִין בַּע"ש מִבְּעוֹד יוֹם לֹא יֵהָא הוּא ש"צ.

וְאָמְרוּ לְפָנָיו שְׁנוֹהֵגִין בְּמִדִּינַת (זְקֵסֵן) שֶׁהַנֶּעֱרִים נַעֲשִׂין ש"צ חֲדָשׁ אֶחָד קוֹדֵם שְׁנַעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה וְאָמַר דְּלֹא נִהְגִּינוּ הָכִי. אִמְהָר־י לְדַלְקָה כּוֹפְלִין כָּל הַנְּשָׁמָה כּו' מִשּׁוֹם דְּאִיְתָמַר הֵי חֲלָקֵי עִם גְּוֹמְרֵי הַלֵּל בְּכָל יוֹם ר"ל שְׁמַסִּימִין סִפֵּר תְּהֵלִים שְׁנַתְּיִסַּד בְּהַלְלוּיָהּ.

וְהַשְׁתָּא אִם לֹא יִכְפֹּל פְּסוּקַת הָאֲחֵרוֹן לֹא נִרְאָה כְּמַסִּימִים וְכֵן (בְּמַחְזוֹר וִיטֵר־י). וּמִטַּעַם זֶה גְּמֵי כּוֹפְלִין ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד אַחַר סִיּוּם וַיִּנְשַׁע.

עוֹד טַעַם אַחַר דְּכּוֹפְלִין ה' יִמְלֹךְ מִשּׁוֹם דְּבִסְדֵּר בְּשַׁלַּח מִן פ' קָרִיעַת יַם סוּף מִפְּסוּקַת וַיְהִי בְּאֶשְׁמֹרֶת הַבֶּקָר עַד ה' יִמְלֹךְ יֵשׁ שָׁם י"ח אֲזַנְפוֹת שֶׁל שָׁם אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת וְהֵם עוֹלִין בְּמַנְיָן בֵּין הַפֵּל ע"ב אוֹתִיּוֹת נֶגֶד ה' שְׁבַעִים וּשְׁתַּיִם.

וּבְפִסּוּקֵי דְזִמְרָה מִתְחִילִין מְוִיּוֹשַׁע וְנִחְסֵר אַרְבַּע שְׁמוֹת מִן הַפְּסוּקִים דְּקוֹדֵם וַיִּנְשַׁע. וְלִכְּדָה כּוֹפְלִין ה' יִמְלֹךְ וּמוֹסִיפִין עוֹד פְּסוּקַת כִּי לֵה' הַמְּלוּכָה כּו' שִׁישׁ בְּהַ שְׁמוֹת לְהַשְׁלִים הַמַּנְיָן וְהַחֲמִישִׁי אֵינוֹ מִן הַמַּנְיָן רַק מְפָרֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד וְכֵן בְּמַחְזוֹר וִיטֵר־י.

אָמַר מְהֵר־י לְגַם הָעוֹמֵד מְלִימּוֹד לְתַפְלָה צָרִיף לְטַהַר יְדָיו טָרַם יִתְפַּלֵּל. מַה שְׁאָנּוּ מִזְפִּירִין בְּתַפְלָה שְׁעִירֵי ר"ח וְדַרְגָּלִים וְהָא אֵינָן בָּאִים רַק לְכַפֵּר עַל טוֹמְאָתַת מְקַדָּשׁ וְקִדְּשׁוֹ וְאֵינוֹ נִמְצָא בְּגִלוּתֵינוּ.

עֵינָן לְעֵיל בְּהַלְכוֹת יוֹם כְּפוֹרִים וְתַמְצָא. שְׂכַח יַעֲלֶה וַיָּבֵא הֵן בְּתַפְלָה הֵן בְּבִרְכַת הַמְּזוֹן. אִמְהָר־י לְדַצְרִיף לְחִזּוֹר בְּכָל פַּעַם מְלַבֵּד בְּעִרְבִית לְפִי שְׁאִין מְקַדְּשִׁין הַחֲדָשׁ בְּלִילָהּ. אָמַר הָא דְאָמַר לֹא יָשֵׁב בְּטַל תּוֹף ד' אֲמוֹת שֶׁל תַּפְלָה הֵינּוּ דְּוָקָא יוֹשֵׁב אֲבָל עוֹמֵד רָשָׁא.

אִמְהָר־י לְמִי שְׁאִיחַר לְבָא בַּה"כ שְׁפָכֵר הַתְּחִיל ש"צ תַּפְלַת י"ח וְהוּא עוֹמֵד לְתַפְלַת י"ח שְׁלוֹ וְהַגִּיעַ ש"צ לְמוֹדִים וְהוּא עֲדִינָן לֹא הַגִּיעַ אֲזַ אִם הוּא מְחִזִּיק בְּאִמְצַע אֶחָד מִן הַבְּרָכוֹת יִשְׁחָה עֲצָמוֹ עִם הַצְּבוּר כְּדִי שְׁלֵא יֵהָא נִרְאָה כְּכּוֹפֵר אֶף לֹא יֵאמַר מְאוּמָה דְּדִי לוֹ בְּשַׁחֲזִיָּה לְחוּד.

אֶף אִם הוּא מְחִזִּיק בְּסוּף אֶחָד מִן הַבְּרָכוֹת אֲזַ לֹא יִשְׁחָה דְּלֹא תִּיקְנּוּ לְשַׁחוֹת בְּסוּף הַבְּרָכוֹת רַק בְּאֲבוֹת וְהוֹדָאָה רַק שָׁם יִפְסוֹק וַיִּשְׁתַּנֵּק כָּל זִמְנַן שְׁצַבּוּר עוֹנִין מוֹדִים כּו'. מִי שְׁאִיחַר בְּעִרְבַת שַׁבָּת בְּמַנְחָה לְבָא בַּה"כ עַד שְׁאוּמֵר ש"צ בְּרַכּוּ.

מ"מ הוּא יִתְפַּלֵּל י"ח דְּחוּל לְמַנְחָה דְאִם הַצְּבוּר קִבְלוּ שַׁבָּת הוּא לֹא קִבֵּל. אָמַר מְהֵר־י סִגְ"ל דְּרַשׁ"י גוֹרֵס הַשִּׁיר שֶׁהַלּוּיִם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּרְק"ח גוֹרֵס בְּמִקְדָּשׁ וְאָמַר שְׁכַן הוּא בְּעֲצָמוֹ הַגִּיעַ בְּסִידוֹר שְׁנוֹ כְּרַק"ח.

אמרי"ל כשש"צ יושב ליפול בתחנה יהא אחוריו לצד דרום ופניו לצפון ויהא סומך ונופל על צד הימין וכן במיני דאז נמצא כפיפת ראשו לצד התיבה ואם יושב להפך ומיסב על הימין צריף להיות נוטה מן התיבה ולא מיסתבר ואמר במימון סימן וימינו תחבקיני. ואמר המתפלל בתצור בה"כ כל זמן שפתח בה"כ פתוחה נופל ומכסה פניו כשאומר תחנה. ואם הפתח נעולה יאמר תחנה בלתי כסוי עינים דאז לא מצי לקיים ניפול על פניו ארצה לפני ארון ה'.

אמרי"ל ש דרך נוהגין דעד אחר ד' שעות ביום אנו קור ק"ש בברכותיה ואפי' אם הזיד ולא קרא מקודם. אבל אחר מכאן אם הזיד ועבר ולא קרא אז יאמר פסוקי דזמרה וישתבח ותפלת י"ח אבל ק"ש בברכותיה לא יאמר אף אם נאנס שלא קרא יכול לקרוא בברכותיה אף לאחר ד' שעות כל היום כולו לפיכך הקוברים מתים נוהגים לקרוא ק"ש בברכותיה לאחר ד' שעות כל היום משום דמחמת אונס העבירו.

שאלו למרי"ל על קדיש יתום שהיו שם שלשה אחין ואחר. ושאל האחר אם יפיל גורל נגד כולן או כנגד אחד מהן ויפטר מכולן והשיב דצריף להגריל נגד כל אחד ואחד דזכות אביהן עומד לו שזכה לבנים הרבה.

ואם אבלי ח"ו בעיר ואירע למי שהוא לומר קדיש יתום יום שמת אביו יכול לומר פעם אחת ואין האבל יכול למחות ואפי' הן הרבה. ואם אין שם אבלי אומר כל ג' קדישים של אותו שבת על אב או אם.

והנכרי יש לו דין בקדיש יתום כמו בן העיר והעני כעשיר. קטן כגדול.

ע"ה פתלמיד חכם. ואם היתום קטן מקרין לו מלה במלה.

והעומד תוף ל' יאמר כל הל' שלו וישעברו לו ל' שלו אינו יכול למחות ולומר אפי' פעם אחת ואם יש שהגיע יום פטירת אביו יאמר פעם אחת גם בתוף שלשים של זה: השם אל ארף אפים.

חננו בברכת נשיאות כפים אמר מהר"י סג"ל שראה בחמיו מה"ר משה נויאנמר"ק פ"ז פשהיה עושה כפאשר כתב הג"ה במיני דכהן הנושא בפיו יגביה הימנית ע"ג השמאלית וע"פ הקבלה כן הוא.

ואמר שראה לו שגם חמיו לא עשה הדבר בתקנה דהיה מגביה יד ימינו כ"כ עד שנתפרדה לגמרי מיד שמאלו וכן לא יעשה. רק יניח אצבעות הימין על אצבעות השמאל כדי שלא ישבר החלון דבעיניו ה' פנים דכתיב מציץ מן החרפים ר"ל ה' חרפים.

ואמר דינדרו הפהנים שלא לדבר מאומה עד ירדו מדוכנו. גם אם הורידו פניהם וינדרו ליטול ידיהם אחר שנעלו מנעליהם טרם יאמרו הלל מפני הטיונה.

עיין עוד לעיל בהל' יום כפורים. אמר פהן אבל לא ישא כפיו: בשם יוצר המאורות.

דין קריאה וספר תורות אמר מהר"י סג"ל נראה מה שנוהגין ליכנס כל העם לראות הוצאת ס"ת והכנסה גם אם הם בשאר כל התפלה הולכין בתצור ב"ה היינו משום דברוב עם הדרת מלך ונכנסין לכבוד התורה להאדירה בתפארה.

ואמר דבא"ח הביא תשובה אחת דמטעם ברוך עם הדת מלך נוהגין ביש מקומות לקנות
הוצאת התורה והקנסה. והק' דבמס' יומא פרק בראשונה אליבא דר' אליעזר בן יעקב
מר סבר במקום שכינה לאו ארח ארעא.

פירש"י דמתחזי כמאן דטריחא ליה מילתא. ולית ליה האי סברא ברוך עם הדת מלך
וקי"ל בכל מקום דרבי ר"א ב"י קב ונקי ר"ל דבריו הו מועטין אבל נקיים הם דהלכתא
פנותיה נגד מתני' דתנא הוא דאמר ברוך עם הדת מלך אמר מהרי"ל צריף ליטול ס"ת
בזרוע הימין שנא' מימינו אש דת למו.

מעשה במגנצ"א שהוציא ש"צ ס"ת אחר שלא היו רגילין לקרות בה וכבר אמר עליה
תגלה ותראה כו' עד הפל הבו והרגיש מהר"י סג"ל בס"ת והשתיק את ש"צ ואמר יודע
אני בס"ת זו שאין מונה וכמה טעות אית בה והצריף להחזירה ולהוציא אחרת ושתיק
ש"צ ונשאר עומד שם עד הובא לו האחרת וגמר הפל הבו כו'.

נשאל למהרי"ל במקום שאין פה ויש לוי אם קורין לוי במקום פה. והשיב אם הלוי
מופלג מישראל שבעיר קורין לוי במקום פה ואם לאו נתפרדה החבילה.

ומה שארז"ל היכא דאין פה דלא קורין לוי. ר"ל דלא יקרא בתורה הלוי לשניפדינו
אבל בראשון במקום פה רשאי לקרות.

אמהרי"ל אבל קורין לתורה בחול אבל לא בשבת דאז נראה כאילו הנה לו מעמד קבוע,
וצריף לנהוג בו דברים שבצינעא. אמהרי"ל קורין לתורה אפי' עם הארץ.

וכן הסומא ולא נהגין כהרא"ש דפסק דהסומא לא יקרא. פעם אחת טעה הקורא ובידו
אשר נתן לנו תורת אמת כו' בתחלה וגערו בו וחסור והתחיל אשר בחר בנו.

וגער בו מהר"י סג"ל שנית והצריכו לחזור ולהתחיל ברוף אתה תחלת הברכה. בהפטר
של פרשת החודש כתב הבא דרוף שער צפון להשתחוות יצא דרוף שער נגב.

אמהר"ש מכאן נהגו קדמונינו פשקראום לס"ת כשעולים על המגדל דרוף פתח אחת
יורדים דרוף האחרת. ויש יורדים דרוף אחוריהם.

אמר מהרי"ל אין להוריד מפה שקורין עליה על המגדל לתת אותה על העמוד שמתפללין
עליו פני התיבה. אבל איפכא רשאי דמעלין בקדש ואין מורידין.

מהרי"ל הקפיד על העומד למפטיר בשבת ואחיו כפר קרא בתורה משום עינא בישא
ומהרי"ל הוא עמד למפטיר גם אם הוא בעצמו קרא כפר ללוי. וכן הנה מורה על שעמד
וקרא שביעי שרשאי ג"כ לעמוד למפטיר גם אם לא הפסיק שום קורא אחר בינו.

מהרי"ל בזמן שבו נעשה בר מצוה וקרא בתורה הנה מברך עליו בא"י אמ"ה אשר
פטרני מעונשיו של זה. וכן איתא במרדכי הגדול ברכה זו בשם ומלכות.

אמהרי"ל מי שהנה לו חולי שקורין (גיכ"ט) או חולי קדחת ונתרפא וקורא בתורה חייב
להודות ברכת הגומל חסדים וגו' ופעם אחת נחלה מהר"י סג"ל ונתרפא וקרא בתורה
ושכח לברך הגומל וכבר סינים עליו חזן מי שפירף.

ונזכר הרב אחריתו וחסור על המגדל אצל הס"ת והיה מברך הגומל בקול רם. בתוכחות דבסדר בתקתי קרא ש"צ יעמוד מי שיירצה.

וגער בו מהרי"ל לקרא אחד מיוחד ככל שאר הפרשיות דדוקא לתוכחות דבמשנה תורה קורין מי שיירצה משום דאינהו נאמרו בלשון יחיד. וראיתי פעם אחת דעלה עני ואביון אחד לקרא באותן תוכחות דבמשנה תורה.

וא"ל מהרי"ל מה לה ולצערך הלא כבר בעו"ה נגעו פה התוכחות וכעס עליו שעלה. והיה מנהג במגנצ"א שהיו מתנים עם שמש ב"ה פשוטקריין אותו שאם לא ימצא שום עומד לקרא אל התוכחות שאז הוא יקרא בהן דמאחר שהוא מושפר לכה אין להקפיד כ"כ.

מהרא"ק סוף פ' תמיד נשחט מסיק מקבל את המלא ומחזיר את הריקם. מכאן אמרינו ש"צ צריך ליטול ס"ת השנייה אשר לא קרא בה עדיין טרם נוטלין מפניו הראשונה לגולה כדי שלא יהו ידיו פנויות מן המצוה.

ומכאן נמי פסקו במרדכי הגדול שלא ירד הקורא כבר עד יעמוד שם אצל התורה הנקרא לעלות אחריו. כל אימת שצריכין ג' ס"ת כגון ר"ח בשבת בתנופה וכה"ג וליפא שם רק שנים קורין קריאה השלישית בראשונה שנגלת כבר ולא קורא באותה שלפניו.

וכתב מחזור ויטר"י שיש לומר קדיש אחר ראשונה וקדיש אחר שנייה. ואנו נוהגין כשצריך ג' ס"ת דאין לומר קדיש רק אחר השנייה דהיא משלמת מנין הקוראים.

וכ"כ מהר"ם דבכל שבת שקורין בתורה י"ל קדיש לאחר השבון הקוראין אבל במנחה בשבת ובמנחה תעניות א"א קדיש רק אחר הכנסת התורה. כפה הם הקוראין פתב סמ"ג בשבת קורין ז.

ביום פפור ו'. ברגלים ה'.

אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. בראשי חדשים ובחש"מ ד'.

במנחה של שבת ושל יום פפור. ובשני וחמישי.

ובתנופה ובפורים בשחרית. ובימי התעניות בשחרית ומנחה.

קורין ג', ואין פוחתין ואין מוסיפין עליהן. עכ"ל מהרא"ק: הלכות סעודה בשם אלהים ברא ארץ ושמים.

צננו רבותינו ז"ל הלכות נטילת ידיים אמר מהר"י סג"ל מי שהשתין יטול ידיו ויברך אשר יצר לחוד. ואם עשה צרכיו גדולים צריך לברך ענ"י ואשר יצר.

אם עשה צרכיו קודם אכילה יטול ידיו פעמיים. על הראשונה יברך אשר יצר.

ואשנה ענ"י. כתב בא"ז קטן גבי נט"י וז"ל אין לברך עד לאחר נגיוב.

אמר מהר"י סג"ל דהקשה למהר"ש ז"ל דאיתא בתו' פ"ק דפסחים דמברכין קודם נגיוב ומשום הכי הני עובר לעשייתו ותירץ לו דאיתא באז"ג דקאי על מים אחרונים.

ואין לברך ר"ל אין לברך ברפת המזון ודוק. מליקוטי מהר"י ווייל"א.

אין ליטול הידים ממי שלא נטל פדאיתא בערבי פסחים משום דקנשה לרוח רעה. מהר"ם כתב דאסור ליטול מים מעכו"ם.

דתנן פל המטמא במשא אין נוטלין ממנו לידי מופר ליטול הידים לאכילה אפי' במים חמין. רק שלא תהא היד סולדת בהן.

ולא בעינן רביעית רק לאכילה. הנוטל מן הנקר מברך על שטיפת ידים.

וכן הנהיג מהר"ר יודא לנדא. מקצת התעודה.

מהלכות הסעודה אמר מהר"י סג"ל שצריך לחתוך חתיכת הבציעה תוך הלחם קודם ברפת המוציא דאי מברך בראשונה ואח"כ חותך הוי חתוך הפסק וצריך להיות דבוק צדיקן כ"כ שאם יתפוס בחתיכת הבציעה להגביה שיעלה אז פל הלחם עמו.

דאז לא מיקחשב כפרוסה. וכן בא"ח.

והיה נוהג בכל ע"ש \$ אבל בשבת צריך לברך קודם שיחתוך לגמרי דילמא אתי לאשתמוטי ידיו ונתחם לגמרי ותו אין לו לחם משנה. במרדכי: \$ וי"ט לעשות עגה סלת לבצוע עליה ומאחר דהיתה דקה לא היה צריך חיתוך מקודם אף הניח ה' אצבעותיו למעלה על גבה והשני אגודלי' למטה וברך המוציא ובסיום הברכה כפפה מלמטה נגד מענה עד תשבר ואכל חצי זית ונתן פן לכלם.

וכשהיה חותך הפך בחול לבצוע הי' מסבב החתך כמין טבעת ובאמצע הניחו מחובר והיה בוצע החתיכה מלמטה נגד מעלה. עיין לעיל בהלכות שבת ותמצא שיעור חתיכת הבצוע ניותר דינים.

כשהיו הבחורים אוכלים אצלו לסיום שעשה בכל שנה בח"ה דסופות לשני מסכתות שלמדו בקיץ. וכן בח"ה דפסח לשני מסכתות שלמדו בחורף.

או בל"ג בעומר והיה הרב בוצע והגיע לאחד המסובין על השלחן השני לחלק ג"כ לחבריו והוא חלק לחבריו שאצלו. ואם לא הספיק לכולן שאל מן החתיכה האחרת אם נשאר.

כי היא עיקר הבציעה ולא נטל מן הלחם שנשאר שם בידו שבצע ממנו בציעת המוציא אמהר"י סג"ל שאביו למדהו בינקותו על הגלוסקאות הנושכות זו את זו ונתחברו הרבה יחד בעת אפייתן הבוצע מאחד מהן אל יבצע במקום שנשכה בחברתה כי חשוב כאלו כבר נחתך שם רק יבצע מצד החיצון שלשם הוא שלם.

ומסתברא מפ' חלק גבי רב אשי אוקי ג' מלכים כו'. ועשה שאלת חלום על איזה צד מלחם ראוי לבצוע והראה לו בחלום מהיכא דקדים בישולא בריפתא.

ופירש"י דהיינו שנקרמו פניו היינו בכל צדדין מלבד בין לחם לחבריו. אמר לנו מהרי"ל שהלה פעם אחת עם (מהר"ר אהרן בלומלין) הי"ד בדרך ויהי במלון בבית הכותי שברכו לזמן ברפת המזון היה לאחד מן הבחורים פלי אחד שנפגם ונשבר קצת בשפתו וירע בעיני מהר"י סג"ל לזמן עליו דיש מפקין איסורו מהא דאמרינן כוס של ברכה צריך להיות חי ומפרשים דר"ל חי פלי שברכה דשבירת פלי היא מיתתו.

נמצא האי דנפגם איתקצי לברכה. והביאו להן פלי בית שהיה שבור בסיס שלמטה ואמר מאי אולמי האי מהאי.

א"ל מהר"א וכי צריכים אנו לכלי כסף במקום הדחק ס"ד הספימו לברך על אותו שגופו שלם ואין לחוש אם שבור בתחתיתו במקום הדחק. נשאל למהר"י סג"ל על שני בני אדם הא' חרש ושוטה ואידך הוא חרש אם הם מצטרפין לזימון.

ואמר מאחר שמבינים ומכווננין לזה אין לחוש אם אינם שומעין הברכה. נשאל למהר"ל אם לזמן עם נער בן י"ב שנה וי"ג שבועות ולא התיר שלא נהגינן לעשות קטנים סניף כדפי' לעיל בהלכות תפלה.

אמהר"ש פת שפולבנין תוף הסעודה יש לברך עליו ב"פ הגפן. כן ראיתי שכתב אחד משמו.

ואני המלקט באומרי"ם הבאתי סמך לזה דגבי נזיר כתיב כל משרת ענבים לא ישפה. ש"מ דגם השרוי ביין האוכלו הוי בכלל שתיה.

ואמרו לי שלא הבנתי הפשט דהנה ר"ל שיש לברך על היין פרי הגפן ולא נפסל במה שפול בו הפת. והשבתי א"כ ה"ל לכתוב יין שפול לתוכו פת מ"מ מברך עליו פרי הגפן וכן עדיין הדין עמי לעיל בהלכות סדר הפסח דפסק מהר"ש ג"כ על שריית מצה ביין לזקן.

מהר"ש פשאכל הוא ואחד עמו. הנה נותן לבנו או אחר שלא אכלו לשותות רביעית יין לצרף עמהם לברכת זימון: מקצת נערכות.

משאר ברכות אמר מהר"י סג"ל שכתוב בנחמוני רבים טעו בדין זה שאמרו מעשר זתים וענבים מן התורה ואינו כן. ומייתי ראיה לדבריו דאין חיוב לעשר מדאורייתא אף תירוש ויצהר.

אמהר"י סג"ל דאיפשר דנפקא מינה לענין ברכת שהחיינו דאף אם בירך זמן על פרי של זתים וענבים מ"מ צריך לברך זמן שנית על התירוש ויצהר ואמר שדין זה רפ"א בידיה.

אמהר"י סג"ל שיש לברך שהחיינו על כל מין פרי גם אם שם אחד להן מ"מ מחולקים לכמה מינין לברכת זמן וכן עיין לעיל בהלכות ט' באב. אמהר"ל היו לפניו כמה מיני פירות מיני העץ ובירך על אחד פוטר את כולן.

ואם הובאו עוד אח"כ צריך לתזור לברך עליהן. נשאל למהר"ל מה מברכין על היין מבןשול והשיב י"א פה וי"א פה.

והוא ודודו מה"ר יעקב לוי גיילהויזן איקלעו לבית אחותו והביאה להן יין מבןשול. דודו היה מברך פרי הגפן והוא אמר שיש לברך שהפל נ"ב.

שאל הר"ר גומפרעכט מאחיו מהר"י סג"ל מי שיושב ואוכל רק פירות או כה"ג. מהו שיצא בברכת המזון ששומע מפי אחרים ולא צריך ברכה אחרונה על הפירות שאכל.

והשיב מי שאכל פירות אפי' הן מן ז' המינין דטעוניהם ברכה מעין ג' פתב מה"ר מנחם ז"ל בתשובה בה"ג באגודה דלא נפיק בברכת המזון ששמע מפי אחרים והביא ראיה לדבריו ולא פירש הראיה.

ולע"ד נראה ראיה מדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה דטעוניהם ברכה לפנייהם ולאחריהם ואין ברכת המזון פוטרתו ואפי' הבאין בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה דטעוניהם ברכה אי לאו דגרייה בטר פת לא היו נפטרים בברכת המזון לפי התוס'.

נשאל למהרי"ל אם בירך אדם על יין וכשטועם נמצא מים אם צריך לחזור ולברך על היין וגם הנה דעתו להוציא אחרים בברכתו. והשיב שא"צ לחזור ולברך פה"ג שנית.

מאחר שמתחלה הנה דעתו לשתות יין. וגם לאחרים שיהיה דעתו להוציאם יש להם יין לפנייהם או הם טועמים יין אח"כ: בקאן נתנה.

הלכות חתונה כשהנה נשואין במגנצ"א בימות החמה היו נוהגין ביום חמישי להתפלל מנחה ג' שעות אחר הצהרים שכבר הגיע מנחה גדולה בשש ומחצה. והיו אומרים תחינה וסועדים סעודת הנישואין ואח"כ היו מתפללין ערבית.

בימות החורף סועדי' בלילה ומתפללין מנחה וערבית יחד כשאר ימים ואומרים תחינה אם אין החתן בב"ה. פעלות השחר ביום הששי הנה קור השמש לבא לב"ה והי' קורא אגב לבא אל (המאן) ואז הוליד הרב החתן לפניו וכל \$ כשהיה חתונת בן מהר"ש ביום חמישי קודם י"ז בתמוז שהיה אחריו ביום א' צנה לילה לבה"כ כשקשקש ד' שעות אחר חצות והתפללו הרב עם הצעיר מנחה וערבית.

ואח"כ היתה סעודה: מעשה אירע בק"ק פראנקפורט שהיתה חתונה ביום ה' ובו ביום מת אביו של חתן והולכו החתן (למאן). ואח"כ לבה"כ.

ואח"כ לחופה. ואח"כ לסעודת נישואין.

א"כ עסקו בצרכי המת ובקבורה והחתן לא הלך אחר המטה ולא היה בבית הקברות ולא קרע. ולא נהג שום אבילות עד אחר ז' ימי המשטה.

והנה האב"ד מהר"ל טריו"ש. ומהר"א לינג.

ימה"ר פויטל תמ"ך ושאר פל ב"י יצ"ו. חשנן שט"ו לפ"ק: בק"ק פראנקפורט ביום ה' שחרית וערבית בהיות החתן בב"ה א"א תחינה: (ויש מקומות שמנגנין אז מחול המצנה מה שעושים במוצאי שבת אחר הבדלה): \$\$ (מנהג במגנצ"א) כל שעה שאומרים פסוקי דזמרה משלעין את הפלה.

ובותנין לה הטבעת: ראיתי (בק"ק פראנקפורט) שהיה החתן כהן ואמרו הפל הבו גודל וכו'. ולא קראו בשמו.

אך אמרו ברוך שנתן תורה. ואח"כ הרשויות אשר כהן נקרא בשמו ונ"ל שיאמרו הרשויות.

ואח"כ ברוך שנתן תורה וכו': אם היו שם אבלים צנה מהר"י סג"ל שיצאו חוץ לב"ה בשעת הברכה: \$ העם אחריהן לאור אבוקות עם פלי זמר לחצר בה"כ וחוזרים עם האבוקות והפלי זמר ומביאים הפלה ותברותיה.

וכאשר תבא עד פתח חצר בה"כ הלה הרב והתשובים והיו מוליכין את החתן לקראת הפלה. והחתן תופש אותה בידו ובחביון יחד זורקין פל העם על גפי ראשן חטין ואומרים פרו ורבו ג"פ.

והולכין יחד עד אצל פתח בה"כ ויושבין שם מעט ומוליכין הפלה לביתה והיתה מלובשת (שרגנו) למעלה מפל בגדיה והינומא על פניה. (וקורזי"ן) במקום סרבל.

ואת החתן מוליכין לב"ה מלובש בגדי שבת. והמטרון שלו תחובה לו דרך צנארו פמנהג (בריינו"ס) זכר לחרפו להעלותו על לב בראש שמחתו.

ומושיבין אותו מצד התיבה במזרחית צפונית. ופותחין אדון עולם ופסוקי דזמרה.

וא"א תחנה רק אומר למנצח. במגנצ"א עושין הברכה מיד אחר התפלה בשחר וכל קרובי חתן וכלה לובשין בגדי שבת.

ומהרי"ל הנה עושה הברכה מתוך פה הנה לובש ג"כ בגדי שבת לכבודם. אף טלית המיוחד לו לחול לבש אכן בהלולת בתו הנה לובש ג"כ טלית המיוחד לו לשבת.

ומביאין הפלה עם פלי זמר עד פתח ב"ה. וממתנת שם עד שמוליה הרב את החתן על המגדל ב"ה.

והנה מניח לו אפר קיטמא שרופת אש פחת מטרון על ראשו במקום הנחת תפילין זכר לחרפו וכן במימוני הלכות ט' באב פ' חמישי ואח"כ הולכין הרב וחשובים עמו ומביאין הפלה והרב הנה תופס אותה בבגדיה והוליקה והעמידה לימין החתן על שם נצבה שגל לימנה והעמידו אחריהן לצפון ופניהם לדרום.

ואמו של חתן ושל הפלה היו הולכות ועומדות אצלה על המגדל בשעת הברכה או שאר קרובים במקומה. מנהג שנוטלין את (הציפ"ל) מן המטרון של חתן ומניחין על ראש הפלה להיות להן לחופה.

אכן מהרי"ל בהלולת בתו נטל שפת צעיפין שקורין (ענד) והניח עליהן לחופה ואמר דזכור לו מקדם המנהג פה על שם ותקח הצעיף ותתקס ונשפח ולקחו (הציפ"ל) ואם הפלה אינה טהורה לבעלה מסירין מעל ראשה מיד אחר ברכת אירוסין.

ומזמנים שני כוסות אחד לברכת אירוסין ואחד לברכת נישואין. לכתולה נוטלין צנצנות שפיהו צר לומר עדיין בתולה היא.

לאלמן ולאלמנה עושין הברכה בחמישי בשבת בחצר ב"ה אצל פתח ב"ה. והיו נוטלין מקידה של חרס פתוחה שקורין (קרוי"ז) לומר פתחה פתוח.

גם לא יקח צלוחית פתוחה שמא יעבור אדם אח"כ ורואה שברי הפלי וסובר שהנה צנצנות והיתה בתולה ולאחר זמן יעיד פה עליה ואולי יבא לידי תקלה. ואומרים תחנה.

אף אם הוא בחור והיא אלמנה. או אלמן נשא בתולה יש להן פל דין בחור ובתולה.

אף לאלמנה הברכה בתצר ב"ה ובמקינה דחרס. אמר ואסר לנו הארוסות והתיר לנו את הנשואות וכו' אחר ברפת ארוסין הנה קורא לשני עדים והראה להם טבעת הקידושין אי הנה שנה פרוטה.

ואמר הרב להן ראו זה הטבעת מסתמא הוא שנה פרוטה. ואמרו הן.

ואם היתה קטנה הנה שואל עליה כמה ימי שנותיה לדעת אם ראוייה היא לקבל קידושיה ואמר לעדים שיראו שיקדשה וגם שיאמר \$ שאלו למחר"י סג"ל קטנה ותומה שאין לה אב או אח מי יקבל קידושיה.

ואמר דהיא בעצמה תקבלה: \$ פדין הרי את מקודשת לי בטבעת זו פדת משה וישראל. והיה תוחב לה הטבעת באצבע שאצל האגודל ואם אינה טהורה אינו מגיע בה אף הניח ליפול מעצמו לאצבעה.

ואז קרא לשני עדים אחרים להעיד על הפתובה והתנאים. ולא היה מקפיד לקרא לה הפתובה ולא התנאים רק קבלו קנין שהעדים יתקנום פדין.

היה הרב עומד במערב ופניו למזרח וכשאמר שלמח תשמח רעים האהובים הפך פניו לקראת החתן והפלה פשגמר הברכה נתן לחתן לשמות ואח"כ לכלה. והרב החזיק בידו הכוס ואח"כ נתן חת הכוס ביד החתן והפך החתן את פניו לאחוריו ועמד נגד צפון וזרק את הכוס אל הפותל לישבר.

ומיד ממהרין עם החתן דרוף שמחה להכניסו לבית חתונה קודם הפלה. אמר מהר"י סג"ל מנהג שאחר הברכה שאוכלין חתן וכלה יחד ביצה ומרנגולת.

והיה מנהג קדמונים ליחדם בחדר אחד בזמן אותה הסעודה ויצאו כל העם. ועושין זה פדי שיהא לבו גם כן.

ואין שם רק אשה אחת מקרובי המשפחה להם ואח"כ נכנסין כל הקרובים ומי שירצה ואוכלים ג"כ עמם פדי לשמחם. והאידיך נשכח המנהג ונכנסין הכל בראשונה ואין שם שום יחוד.

ולא נכון הוא. ומברכין גם באותה סעודה שבע ברכות במדינת (ריינוס) אין מברכין שבע ברכות בסעודת העם עם החתונה רק בליל שבת ובשחריתו.

דאין לנו פנים חדשות רק יום השבת. ובסעודה שלישית שהשמחה במעונו ואשר ברא. ומקרי"ל הנה אומר ג"כ דוי הסר בסעודה שלישית בהלולת בתו ובימות החורף דסועדים במוצאי שבת עם החתנים אומר ג"כ שהשמחה ואשר ברא. ותו לא בשום סעודה אח"כ כל השבועה.

ביש מקומות כל שבעת הימים אחר נישואין כי יבא אדם נכרי בבית החתן והפלה שלא היה בהלולא מברכין שהשמחה ואשר ברא. מנהג שמתפללין הנערים בליל שבת בבית החתונה אצל הפלה והחתן ואינו נכנסין לב"ה עד בשחרית בשבת.

שבת שחרית פשיסוימו פסוקי דזמרה הולכין חשובי העיר ומביאין הַחֶמֶן לבה"כ ומטרונו על ראשו כמנהג ואינה תחובה דרף צוארו ומושיבין אותו במזרחית צפונית מצד התיבה.

והולכין אבי הַחֶמֶן והפלה ובוררין לו שושבינין ומושיבין אותם אצל הַחֶמֶן ואמרי"ל שיש לסדר קידם שבת לכמה בני אדם מספיק הסדר ג' פסוקים לפחות לפרשה לפי אותו סף בוררין שושבינין פי אין לחזור בסדר אחריו כדי לקרא כמה שירצה וכן ראיתי בהלולא דבת מהרי"ל ביררו שושבינין דלא הספיק הסדר לכולם ונשארו הרבה אחר סיום הסדר ויצאו חפשי.

ש"צ אומר פיוט יחדיו בשיר מעלות קודם ברכו. יוצר אייחד אנפן שביבי שלהבות אמת ויציב של י"ט זולת אמהות.

אלהיכם בקדושה למוסף מרשות לחתן ועולה חתן וכל שושביניו. ובסיום הקריאה יאמר ש"צ ושושביניו אתנה שבחיה שדי פתח ידך אומר ש"צ לבד והפסוקים מקרא ותרגום יה בשיר ואתה חתן כו'.

ומסיים אותה חרוזה וחזור הַחֶמֶן למקומו ואין פוחתין אל סתם חתנים פחות מג' פעמים מי שבינה מי שבינה כו' בשביל שצדד שעה למאור. מי שבינה בשביל שצדד מפה לס"ת.

מי שבינה בעבור שצדד צדקה ללמוד נערים או לצדקה להשיא בתולות וכה"ג. פללא הוא נישואין שחל בשבת שיש בו בלא"ה יוצר ואנפן וזולת אומ' של השבת ובסוף פולן מקצת דחתן ליוצר חרוזה האחרונה.

וכן לאופן ובזולת מתחילין בראות חתן כו' ואיזה הפטרה דשל חתן דוחה אותה או שהיא נדחת מפני אחרת עי"ל. במנחה אם אין הַחֶמֶן בבה"כ אומר צו"ץ.

אמנם רוב פעמים מונעין אותו מליכנס. וכן הסימן במקום נו"ץ א"א צו"ץ והלולא בלע"ז נו"ץ.

וכן מהרא"ק בדידי הנה עובדא שבחור הייתי ונשאתי גרוש' ותקנתי טלית חדש לנישואין ונתעטפתי בו מקודם הנישואין בשבועו' לכבוד הרגל פי אמרתי מאחר שהורגלתי במדינות אחרים ללבןש ציצית מיום שנעשיתי בר מצוה ולא נהגתי בארץ מולדתי (בריינו"ס) שנהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפין בציצית עד נושאין אשה וסמכוה להן דכתיב גדילים תעשה לך וסמיה ליה פי יקח איש אשה ואני שניתי כשאר ארצות ואמרתי כבוד רגל עדיף.

ואחר הרגל אמר אלי אמ"ץ מהרי"ל דשלא כדין עשיתי דיום חתונה עדיף לגבי בחור מפל רגל וכל כלי חדשים יחזיק לנישואין. וצוה עלי לעשות הכרחה בששי בשבת ולעשות שושבינין כדין בחור שנשא בתולה ואין לשנות מידי רק לעשות הכרחה בחצר ב"ה על מקידה של חרס כדלעיל וכן עשה לי אמ"ץ מה"ר זלמן שט"ן ע"ה באופנהיים במעמד הרבה חשובי ובחורים שהלכו עמי בספינה ג' פרסאות מק"ק דמגנצ"א עד לשם.

(ענין לעיל בהלכות ערוכי תצרות) מה שהפלות הבתולות פרועות ראשן וסותרין קליעתן שערן מפני שצריכין טבילה ונחפיתהראש ומטעם זה חברותיה סועדות עמה בשחר מאכלי חלב ודגים שאין חוצצין בין השינים והמנהג שגם שאר הבתולות פרועות ראשן וסותרות קליעתן פדי לחפות עליה לצניעות שאין לגלות שמנוקדת היא לטבילה.

אמרי"ל דבמרדכי פ' החולץ איתא דמהר"ם פתב בתשובה דכ"ד חדש מלאים בעינן שפתמין מינקת טרם תינשא ואם השנה מעוברת נתעברה לתינוק. אמרי"ל סג"ל מה שנוהגין במדינת קלוני"א כתובת בתולה מאתים ובמדינת מגנצ"א שש מאות היינו משום שבני גליל העליון יותר מנוקסים מבגליל התחתון ולמנוקסים מעלין כתובה כדאיתא בריש מסכת כתובות.

פעם אחת תפס הסופר שטר הכתובה אפשיטא דספרא. וא"ל אבי הפלה תניח לחתום העדים ואח"כ תחזיקו עד שימתו החתן שפך.

אמרי"ל דאז היה החתן באיסור אצלה מאחר דאין כתובה ברשותה פאילו אין לה כתובה ואסור להיות אצל אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה. אמרי"ל מתי שמקימין טעיות בשטר כתובה או שאר שטרות אם נמחק תיבה שלימה וכתב אחרת צריך לכתוב בקיום תיבה פלו' דעל הגרד בדלת לשון להתגרד בו דאיוב ולא הגרר בשני רישי"ן.

והיכא דמקצת תיבה נמחק וכתב אותיות אחרות אז כתוב בקיום אותיות פלונית דעל המחק ולא כתוב דעל הגרד. כתובת בתולה הראונה למרי"ל לראות אם נכתבת פתיקנה ומצא פתוב בה אמר לה להדא פלונית בת פלונית בתולתא דא ואמר דהיה לו לכתוב להדא בתולתא פלו' בת פלוני.

אף מאחר דבדיעבד כתובה אין לפוסלה בכף וראה גליון שטר הכתובה בסבוב מפל צד יותר מרוחב ב' אצבעות לנוי וצוה לקצר גליון דבצד זמין עד לרוחב אצבע אחד בצמצום.

דחיישינן אולי זיניף שום אדם ויכתוב על שום אדם חוב אחר נגד חתימת העדים ויגבה בהן משום דמעידין על כל שלפני חתימתו וכן למעלה נמי יקצר מטעם זה ואגב שמקצר אלו שני צדדין יקצר ג"כ צד שמאל לנוי השטר.

וה"ה פל שטרות. ואמר דהחתימה יחתום בצד שמאל בסוף השורה פנגד העדים ולא אצל העדים דהוא קרוב אצל עצמו ואסור להעיד ואם חושש שמה זיניף אדם דלא מעלי נגד חתימת ידיו מאי דבעי משוה חוט עם דיו מסוף חתימת העדים עד התחלת חתימתו.

וידיבנא בין ה' לב' יהא מלא יו"ד. ואם דלג צריך לתלות ביני חט"י ולקיימה לסוף.

כתובה דאלמנה דארכס' מצא מהר"ש פתוב בה דחזי ליכי מדאורייתא והצריך להעביר קולמוס על תיבת מדאורייתא ולקיים לבסוף משום דכתובת אלמנה ליתא דאורייתא. ואמרי"ל שכתב בתוס' דכתובות אע"פ דפליגי תנאים ואיכא מ"ד דכתובת בתולה דרבנן מ"מ נהגו לכתוב דחזי ליכי מדאורייתא עכ"ל.

ואמר ה"ר זלמן שהיה בנוישט"ט ולא היה פותב גם לכתולה רק בסתם דחזי ליכי ואמר שפך קבלה בידו ממה"ר (מענלי"ן מאוברלינג"ן דנהי נמי דהתוס' פתבו ונהגו מ"מ מה לנו להכנס בספק). הי לך תופס שטר כתובת בתולה אלמנה וגרושה פמנהג מהרי"ל

בְּשֵׁשׁ בַּשָּׁבֶעַת בְּשָׁנֵי יָמִים לְחֹדֶשׁ אֵינֶר שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וּמֵאָתַיִם וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה לְכַרְיָאָת עוֹלָם לְמַגְנֵן שְׁאֲנוּ מוֹנִין פֶּאֶן בְּמִדִּינַת מַגְנָצ"א אֵיךְ פֶּב"פ אָמַר לֵה לְהִדָּא בְּתוֹלַת"א.
(אֲרַמְלַת"א.)

מֵתְרַכַּת"א.)

מֵרַת פְּלוֹנִית בַּת ר' פְּלוֹנִי הָוִי לִי לְאַנְתוּ פְּדַת מְשָׁה וַיִּשְׂרָאֵל. וְאַנָּא אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאַזְוֹן וְאַפְרָנֶס \$ לְבַתוּלָה כּוֹתְבִין בְּכָל מְקוֹם מְרַת.

מְלַבֵּד בְּרֵאשׁוֹנָה דְּכוֹתְבִים בְּתוּלְתָא פְּלוֹנִית: בְּתוּלָה וַיֵּשׁ לָהּ אָב אַז כּוֹתְבִין מִבֵּית אֲבוֹהָ בִּין, וְאִם בְּתוּלָה וְאִין לָהּ אָב כּוֹתְבִין מִבֵּי נְשָׂא בִּין, וְלֹא לְמִנְהָ אוֹ גְרוּשָׁה כּוֹתְבִין סְתָם דְּהִנְעֵלְתָ לִּיהָ בִּין: \$ יְתִיכִי פְּהֵלְכוֹת גְּנוּבִין יְהוּדָאִין דְּפִלְחִין וּמוֹקִרִין וּמְפָרְנִסִין לְנִשְׁיָהוֹן בְּקוּשְׁט' וַיְהִיבְנָא לִיכִי מֵהֵר בְּתוּלְכִי.

(אֲרַמְלוֹתִיכִי. מֵתְרַכַּתִּיכִי.)

כְּסָף זוּזֵי מֵאָתָן (מֵאָה) דִּחְזוּ לִיכִי מִדְּאוּרֵיִתָּא (מִדְּרַבָּנָן). וּמְזוּנִיתִיכִי.

וּכְסוֹתִיכִי וּסְפוּקִיכִי וּמִיַּעַל לוֹתִיכִי פֶּאֶרְחָ כָּל אֲרַעָא וְצַבִּיאָת מֵרַת פְּלוֹנִית בְּתוּלְתָא (אֲרַמְלְתָא. מֵתְרַכַּתָּא) דָּא וְהִנֵּת לִיהָ לְאַנְתוּ וְדָן גְּדוּנָא דְּהִנְעֵלְתָ לִּיהָ בִּין בְּכְסָף בִּין בְּדַהֲבָ בִּין בְּתַכְשִׁיטִין בְּמֵאֲנִידְלְבוּשָׁא וּבְשִׁמוּשָׁא עֲרֶסָא חֲמִשִּׁין.

עֶשְׂרִין וְחֲמִשָּׂא. לְטֶרְיָן סָף הַכֹּל מֵאָה.

חֲמִשִּׁין לְטֶרְיָן דְּכְסָף וְכָף אָמַר פְּלוֹנִי חֲתוּן דְּגוּן אַחֲרִיּוֹת שְׁעַר כְּתוּבָתָא דָּא קְבִילִית עָלֵי וְעַל יְרַתִי בְּתֵרָאִי לְהַחֲפֹרַע מִן כָּל שְׁפָר אֲרַג גְּכִסִּין וְקִנְיָנִין דְּאִית לִי תְּחִזוּת כָּל שְׁמֵיָא דְּקִנְאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִיִּקְנִי גְּכִסִּין דְּאִית לְהוֹן אַחֲרִיּוֹת וְדִלִּית לְהוֹן אַחֲרִיּוֹת פְּלֵהוֹן יְהוֹן אַחֲרָאִין וְעֲרַבָּאִין לְפָרוּעַ מִנְהוֹן שְׁטַר כְּתוּבָת' דָּא וְאַפִּי' מִן גְּלִימָא דְּעַל כְּתַפְּאִי בְּחַיִּים וּבְמִנְת מִן יוּמָא דְּגוּן וְלַעֲלָם וְאַחֲרִיּוֹת שְׁטַר כְּתוּבָתָא דָּא קְבִיל עָלֵי ר' פְּלוֹנִי חֲתוּן דְּגוּן כְּחוּמָר כָּל שְׁטַרִי כְּתוּבוֹת הַעֲשׂוּיִין בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיקוֹן חֲכָמִים דְּלֹא כְּאַסְמַכְתָּא וְדִלָּא כְּטוּנְפָסִי דְּשְׁטַרִי וְקִנְיָנָא מִן ר' פְּלוֹנִי חֲתוּן דְּגוּן בַּר פְּלוֹ' לְמֵרַת פְּלוֹנִית בְּתוּלְתָא (אֲרַמְלְתָא).

מֵתְרַכַּתָּא) דָּא בַּת ר' פְּלוֹנִי כָּכָל מַה דְּכְתוּב וּמְפָרֵשׁ לְעִיל בְּמִנְאָ דְּכָשֵׁר לְמִקְנָא בְּיָה הַכֹּל שְׁרִיר וְקִיָּם: הִי לָף לְשׁוֹן תּוֹסְפוֹת פֶּרְקָ בְּמַה מְדִלִיקִין בִּי נְשָׂא דְּרַב שִׁיזְבִי אַר"ת דְּכָבֵר גְּפִטֵר אֲבִיו לְכָף אָמַר בְּהֵאִי לִישְׁנָא דְּאִי מַחֲזִיִּים הַל"ל דְּבִי אֲבוֹהָ וְאַר"ת בְּשֵׁם רַבִּינוּ שְׁמוּאֵל מְתִי שְׁכוּתָב כְּתוּבָה אִם אָבִי הַכֹּלָה בְּחַיִּים כּוֹתְבִין דְּהִנְעֵלְתָ לִּיהָ מִבֵּי אֲבוֹהָ וְאִם כְּבָר מֵת כּוֹתְבִין מִבֵּי נְשָׂא וְלִרְשָׁב"א אַר"ת דְּאֲפִי' מַחֲזִיִּים דְּאַשְׁכְּחִין דְּקָאֲמַר מִבֵּי נְשָׂא פ' מִי שְׁהַחֲשִׁיף לִוִי בְּרִי' דְּרַב הוּנָא בַר חִיָּיא אֲשַׁכְּחִין לְגַבְלָא דְּבִי נְשִׂיא דְּקַגְבִּיל וְסָפִי לִיהָ לְתוּרָה בְּטַשׁ בְּיָה אֲתָא אֲבוֹהָ וְאַשְׁכְּחִיהָ.

וַיְכּוֹל לְכַתְּוֵב בְּכְתוּבָה כְּאֲשֶׁר יִרְצֶה. וּבְמִרְדְּכִי שְׁקִיצָר מַה"ר שְׁמִשׁוֹן כְּתַב דְּאִין הֶפְרָשׁ דְּיְכּוֹל לְכַתְּוֵב אַף לְאַחַר מֵיתָה מִבֵּית אֲבוֹהָ.

שְׁנֵא' שְׁבִי אֲלִמְנָה בֵּית אֲבִיךָ וְכָבֵר גְּפִטֵר שֵׁם אֲבִיךָ: הַלְכוֹת מִלְּהָ מְהֵרִי"ל כְּשֶׁנְּעֲשֶׂה הוּא בְּעַל בְּרִית וְהוּא קְרוּי סְנִדִּיק בְּלִשׁוֹן חֲכָמִים הִנֵּה נוֹהֵג לְרַחוּץ וְלְטַבֵּל עֲצָמוֹ לְהַכְנִיס

התינוק בטהרה לברית ואמר גדול מצות בעל הברית ממצות המזהל מפני שרגליו נדמו למזבח כאילו מקטיר קטרת לשמים.

ומאותו טעם כתב רבינו פרץ ע"ה מה שאין כופלין לתת בננו לבעל ברית אחד פעמים ושליש רק לכל בן בורר בעל ברית אחר משום דאיתמר פ"ק דיומא פהו שהקטיר קטרת פעם אחת לא שינה עוד לעולם מפני שהקטרת היתה מעשיר.

דכתיב ישימו קטורה באפה וסמיה ליה ברה ה' חילו לפיכה בכל פעם היו מעשרין פהו אחר ה"נ ל"ש. ומטעם זה דגדול בעל ברית יותר מזהל אמרה"י סג"ל דמקדימין אותו בקריאת התורה קודם המזהל.

ממנהגי מהרא"ק מנהג פשוט שמהדרין אחר מנין עשרה לברית. (הג"ה) משום דאיתא בפרקי דר"א דאין שום עדות שנתן הקב"ה לישראל לא היה אלא בעשרה והנה נמי יעידו עדה העשרה על האב שהקניס בנו בבריתו של אברהם ע"כ הג"ה.

מנהג בישראל שהאחד שנעשה בעל ברית לתינוק לתופסו על ירכו להמול וסמיה לאותו מנהג דאמר בשוחר טוב דכתיב החזק מגן וצנה אמר להקב"ה מה שאפה עושה לי אני משבחה בכל אברי בראשי אני קורא בתפילין בשערי לא תקיפו בירכי אני עושה סנדקים לילדים הנמולים.

צריף לחפש אחר יהודי פשר לעשותו סנדיק שהוא הבעל ברית פדי שיבא אליהו ו"ל וישב על הקתדרא מכוסה במעיל אצל בעל הברית ומשום כבודו מושיבין לו פסא אחד כמו שכתב רב שמואל גאון ו"ל דאליהו הוא מלאך הברית וכן יסד הפייט ביוצר דשבת דחל בו ברית.

צריף ג"כ לחזור בתר אדם פשר למול כדאיתא במדרש המול ימול יבא טהור ויטפל עם טהור ולא יקח מזהל באהבת אדם רק אמן ומחזק א"ר אבא בשם ר' אלעזר אלמלא מקרא זה אי אפישר לאמרו שהקב"ה נעשה שושבין של אברהם במילה שנא וכתר עמו הברית.

אומרים קנים את הילד הזה לאביו ולאמו וגו' עד הודו לה' פי טוב כל"ח. נראה בעיני הטעם משום דאי בגמרא אמרו לו אשתו ילדה זכר מברך הטוב והמטיב.

וי"מ משום ארבעה צריכין להודות ואחד מהם הינצא מבית האסורים וכן התינוק יצא בן מאסורי מעי אמו. מנהג שמטפטפין מזהיין טיפין לפי התינוק.

וגם משקין אמו מן הכוס שמברכין עליו קנים את הילד הזה לאביו ולאמו. פי' רבי שמואל שראה הטעם כדאמר בירושלמי שהיו מתפללין על הכוס והיו אומר תשלח אסותא דחיי מרחמי מוקמי ממרא דשמיא לאסאה לרבאי הדין והוא צריף אסא ואתסא כמו דאסיאה מכוי דמרים ע"י משה ומכוי דיריחו ע"י אלישע כן אסיא רביא הדין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן.

ועוד תשלח אסותא דחיי מרחמי מוקמי שמיא ואסאה לאימיה דרבאי הדין דהא צריכה אסותא ותתסי וכן מתפללין עליהן. הכוס נהגו להשקות ממנו את התינוק ואת האם.

ומיהו לדידן דלא אמרינן הכי אין ראיה משם. (הגהות) וביום השמיני ימול בשר ערלתו וביום אפי' בשבת משל לשתי מטרונוות שפגעו אהדדי ואין אתה יודע איזו גדולה מתברתה זו שהיא יורדת מפני חבירתה אתה יודע שחבירתה גדולה ממנה כף שבת נדחית מפני המילה כף נדרש בירושלמי במס' נדרים שהרי שבת נדחית מפני מילה.

וכתיב ומלתה אנתו אז יאכל בו ומלתה ה' מנינין עליו רמז שהמילה היא חשובה כנגד ה' חומשי תורה וזהו א"ז יאכל ב"ו כמנין א"ז יום המילה וכמנין ב"ו. ואם נולד בע"ש אפי' התפלל ערבית ונעדיין יום שלא נראו פוכבים מלין אותו בע"ש ואם נולד ביום השבת בבין השמשות (ור"ה חל ביום ה' או ביום ו') נמול ביום א' שהוא ספק ט' שלו.

מצות מילה שני דברים מילה ופריעה וזהו ושוב מול את בני ישראל שנית. מהו שנית דראשונה היא המילה שני היא הפריעה שנית בגי' פריע"ת.

כשמלין התינוק דין להיות צבור בעמידה דכתיב ויעמוד כל העם בבכרית. ביום המילה אל יאמרו עלינו עד אחר המילה שמסיים המוהל הבכרה.

שני או חמישי שחל בהן מילה גם אם א"א בהן תחינה מ"מ אומר בהן אל ארף אפים וכן \$ מילה בתענית נהג מהרי"ל לומר סליחות ואל תבר הי' אחת מהן בניגון עקידה פזמון אלהינו אל שדי בניגון כי הנה כחומר אל נא רפא כור ברית יא"א תחינה אף אומר אל ארף אפים ולמנצח.

ואין טועמי' פוס הבכרה. אף יתן לנערים שלא מתענין: \$ כל ערב י"ט ואיפרו חג וט' באב.

אין מלין אלא ביום ומצנה משעת הגז החמה ואם עשה מעמוד השחר כ'שר. מילה בזמנה כגון שנולד בין השמשות.

וכן יוצא דופן וכן אנדרוגינוס ולמי שיש לו שתי ערלות וכן נולד מהול מתוך שאנו מסופקים אם אנו צריכין להטיף ממנו דם ברית כל אלו דוחין שבת או י"ט. אמר מהרי"ל שרבו מהר"ש שאל מהר"ם סג"ל על בנו שנולד מהול אם צריך לברך בשעת המילה והשיב שאינו צריך ברכה.

ואמהרי"ל שר' מנקו"ט ז"ל הי' חותף מעט בצפון את הנולד מהול כדי להטיף ממנו דם ברית ותו לא מידי. מנהג לכסות את הדם וערלת המילה בעפר והטעם דאימתא בפרקי ר"א היו נוטלין הערלה והדם והיו טומנין בעפרה של מדבר.

וכיון שפא בלעם וראה כל המדבר מלא מאותן מטמונים אמר מי יוכל לעמוד מפני זכות דם וערלות אלו הטמונים בעפר זו שנא' מי מנה עפר יעקב מכאן תיקנו רז"ל עוד היום להטמין הערלה בעפר חול דהיא עפר המדבר וישראל נמשלו לעפר שנא' והנה זרעך כעפר הארץ ביום שמקימין בה מצות מילה אין הצבור נוטלין בתחינה שאין תחינה אלא ביום צרה ומה שאומרים למנצח אחר תהלה משום צערא דינוקא שהרי תירגם יהונתן יענף ה' ביום צרה יקבל השם צלותא ביממא דמהולתא וביום שמקימין מילה שמחה היא שנא' שש אנכי על אמרתך ואיזו היא אמירה שאמורה לבדה ושקולה כנגד כל

המצות הוי אומר זו המילה שנה' לבדה לאברהם אבינו וכתוב בה ברית לפי ששקולה היא כנגד כל המצות שהן תרי"ג בגי' ברית והיא עצמה כנגד האחד שחסר.

ולפי שאין תחינה אלא מתוך צרה אין תחינה ג"כ בשבת או י"ט ור"ח לפי שהן ימי שמחה. כלל הוא כל יום שא"א בו הלל אע"ג דאין נופלין בתחינה מ"מ אומר בהן למנצח ואל ארף אפים וגם צו"ץ כגון יום המילה ודוגמתו.

אבל מותר להיות בעל ברית ויתפלל בביתו וכשמביאין התינוק לבה"כ גם הוא ילך ולסעודת המילה לא יבא. מזהל אבל תוף ל' יום מותר למשן צפורניו קודם הפריעה משום דמצות פריעה דאורייתא ותספורת דרבנן.

א"ז.

ונו"ל אגודה אבלאחר ג' ימול ואם אין שם אמן אלא הוא ימול אף ביום ראשון ולעולם ילך יחף לבה"כ. ונו"ל ספר הפרנס סי' קנ"ח אבל מותר להיות בעל ברית בכל יום.

רק"ח.

מהר"ם הנה בעל ברית תוף ל' יום של אביו ורחץ בלילה שלפני המילה דלדידן' הוי כרגל והאבל הוא ואשתו תוף ל' לובשים בגדי שבת פשהו בעלי ברית עד לאחר יציאת בה"כ עכ"ל מהרא"ק אמרי"ל נוהגין באושטריי"ך לזרוק מפיו גם המציצה בחול כמו הערלה מה שאין כן בריינו"ס ששם מחזיר המציצה עם פיו אל היין שנטל ממנו למצוץ רק הערלה בלבד משליכין תוף החול.

ונוהגין לשפוף פוס יין המציצה תחת ארון הקודש בבה"כ. שאל ה"ר ליזר בן אהרן מאיגרא ז"ל ממהר"י סג"ל על המל ולא פרע דכאילו לא מל אם חוזר ומברך בשעת פריעה או לא.

והשיב הא לה לשון אגודה מל ולא פרע כאילו לא מל כה"ג או היאך שהיא שצריך למול פעם אחרת צריך לברך פעם אחרת לפניך ולאחריה אשר קידש ולא יאמר קיים את הילד עכ"ל. מעשה (במגנצ"א) שאירע תאומים למול וצנה מהרי"ל לעשות לכל אחד פדינו לתמן גרות כפליים שנוהגין להדליק גרות קטנים י"ב כנגד י"ב שבטים ונר תמיד להדליק ג' ימים ועשו כ"ד קטנים ושני גדולים.

והיו שני מוהליו ונהביאו הילדים בפעם אחת לבה"כ. והמוהל הראשון בירך על המילה ומוהל השני בירך על השני אשר קידש וכו' ונחבירו הראשון הקשיב אליו.

וכן במהרא"ק ואמר את הפל לשון רבים קיים את הילדים לאביהם ולאמם כו'. ואמר מהרי"ל שהאב יברך להקניסם בבריתו של אברהם אבינו \$ (באגודה) כתב אע"ג דליכא תינוק השני בב"ה בשעת מילה הראשון ודמי להא דאי' בפרק פסוי הדם שחט חיה יכספה ואח"כ ישחוט עוף.

ומודה לענין ברכה דאין מברך רק אחת: \$ וכן הוא באגודה. פעם אחרת אמר שיש לברך להקניס בני כו' וכן הוא במרדכי.

פעם אחת מל האב את בנו הבכור. והאם הייתה פהגנת וצנה מהר"י סג"ל שיברך ג"כ אקב"ו על המילה ואין לומר למול.

ולאלתר תקף יברך ברפת להכניס ואחר פן ימול ושאלו אל הרב הנ"ל אם צריך לברך ג"כ שהתנינו מאחר דהאם פהגנת והפקיעה את בנה מן הפדיון נתבטל ברפת זמן דשל פדיון.

ולכך אם יברך עתה הזמן בשעת המילה. ואמר שלא יברך זמן ולא היה משנה בברכה אשר קידש מאומה.

ואמר פלוני בר פלוני וכן ראיתי מעשה במהרי"ל היה באותו הפעם הסנדיק. כתב באגודה אבי הבן לא יברך שהתנינו משום צערא דינוקא.

ואם אבי הבן מל בעצמו מברך שהתנינו כדאי במנחות היה עומד ומקריב מנחות בראשונה היה מברך שהתנינו. פנויה ילדה בן ונתנו לפלוני ואמרה שהוא אביו.

והוא אמר אינו בני והיו רוצים לקרא הבן בשם הפלוני לומר פלוני בר פלוני. והתרה מהר"י סג"ל שלא לביישו בקר מאחר שאינו מודה בדבר והבעל ברית בירך (הסנדיק) להכניסו.

ויהי פשהגיע המזהל לברכה אשר קידש כו' לומר הודו לה' כי טוב היה אומר הודו לה' כי לעולם חסדו והיה מדלג כי טוב. כי אמר שלא להזכירו בטוב מאחר דנולד בזנות.

וגער בו מהר"י סג"ל והתזירו והצריכו לומר אותו כי דינו ככל הנולד בקידושיין. מעשה ראיתי וגם אח"כ כמה שנים סיפר לנו אמ"ץ מהרי"ל בשעת אגדת ההלכה שאירע לפניו מילת ממזר נולד מאשת איש.

ואיקלע יום המילה בשבת והתיר מהרי"ל ליטול חמין מבית הנחתום גוי כליל שבת לרחוץ בו את היגל. והר"ר גומפרעכט אחיו של מהרי"ל היה המזהל והיו מלין אותו בחצר ב"ה אצל פתח ב"ה משא"כ בכשרים שמוהלין בפנים אצל הפתח.

וצנה הרב לאחיו לברך אשר קידש ידיד עד פורת הברית ותו לא דמשם והלאה הפל בקשה לקנים היגל ולהחיותו על דם הברית שהוציא. וכל זה אין לבקש על הממזר דלא ניקח להו לישראל הקדושים לקנים ממזרים שביניהן.

ואמר דמשעם זה נמי העומדים שם אל יאמרו אחר שנימול כשם שצננס לברית כו'. כמו שרגילין לבקש אפשרים וצנה לקרא שמו כידו"ר על שם הפסוק כי דור תהפוכות המה.

וכן איתא פ' בתרא דיומא. וצנה הרב לשמש העיר להכריז אחר המילה לצפבור קול רם תדעו הפל שהיגל הנמול הוא ממזר למען לא יתערבזרעו בזרעו ואמר אלינו מהרי"ל שנתגדל הנער שהוא לבן עשר שנים ומת.

וכתבו למהרי"ל לבשורה טובה שנסתלק ונאסף מתוכנו. מילה בשבת צנה מהרי"ל שתכף אחר המילה יסירו מידם כל צורכי המילה דחשובים מוקצה להלאה שאין צורך בהן עוד.

וגם המוהל לא יחזור ליטול האינזמל מן החול \$ מילה בשבת אומר יוצר אפוני אקמו אופן
אזורי אימה אמת ונציב של י"ט. זולת אות ברית.

אלהיכם אני זוכר הברית בקדושה למוסף. פתב (הג"ה במהרא"ק) מילה ור"ח.

מילה עיקר. בפיוטים מילה וכתונה י"א מילה עיקר וי"א חתונה עיקר: \$ שהטיל שם
עם הערלה בהיותו בהול על הפריעה ולא ישטה הסנדיק ברכה מן הפוס דאין קידוש
אלא במקום סעודה.

וכן הדין בי"ט. איתא בטור דאבי הבן אין רשאי למול בנו בשבת דהוי פסיק רישיה
דניחא ליה בההיא חבלה אבל גבי אחר הוי פסיק רישיה דלא ניח' ליה וכ"כ הרא"ם אמר
מהרי"ל דכתב מהר"ם האשה שהיא בעלת ברית ליטול היילד מהיולדת להוליכו לבה"כ
להמול תולכנו עד פתח ב"ה.

ולא תפנס אל תוכו להיות ג"כ סנדיק לשם להמול היילד על ברכיה משום פריצות שתלך
אשה בין אנשים. ואמר דיש אנשים פשעשו סנדיקין ואין נשותיהם עמהם הולכים
בעצמם ומביאין היילד מן היולדת.

אף הוא גזר בקף דפעם א' הוא נעשה סנדיק ולא היטה אשתו עמו וצוה להביא אליו
היילד לב"ה. פי הנכנס אצל היולדת להביאו דרך הנשים לתפוש בכנף הנושא פשמוליכו
למצוה.

ואמר מסתמא מדהקפיד מהר"ם שלא תפנס האשה בעזרה בין האנשים. מסתמא ג"כ לא
פנס איש בין הנשים דכל המרבה להתרחק מהן הרי זה משופח.

אמר מהר"י סג"ל שמהגה הנה (באושטריי"ך) שכל מוהל היו לו שני אינזמלין מוכנים
ביד המחזיק צורכי המילה. משום דלפעמים ימצא הגיד מכוסה בשני ערלות וכי ישליך
מידו האינזמל עם הערלה הראשונה ואח"כ מרגיש בערלה שנייה וטרם שיטהר האינזמל
הראשון לחתוך בו שנית פן ח"ו יסתפן היילד לפיכך יהא מוכן לו השני.

ואמר שראה מעשה פן לכן טוב הדבר ונכון לנהוג. מעשה קדם מהרי"ל בנער בן שנה
שנחזרה העור של הפריעה וכסה את רוב הגיד והראוהו למהרי"ל ואמר מתברא אני
להפריעו שנית וחפשו כמה צדדין להחזיר הפריעה אחורנית למקומה ולא יכולו עד
שאיקלע שם (מהר"ר זמלי"ן) ס"ל שהיה מוהל אומן ומובהק והיה ממשמש בגיד
ופתאום חזרה הפריעה למקומה ואמהר"י סג"ל לכך יש להזהיר הנשים פשמרחיצין
הנערים אחר המילה.

יהיו מהדקין בכל פעם ופעם הפריעה אחוריה עד שתתרפא המילה כדי שלא תחזור
לפניה ותכסה הגיד. פעם אחת היה מהרי"ל סנדיק ולא היה שם מפה ללפף בה רגלי
היילד אחר המילה שלא יתקלקל המילה.

וצוה הרב הנ"ל להוציא מפה שגוללין בה הס"ת וללפף בה רגלי היילד ואמר שגם יריעה
של ס"ת מותר ללפף בגופה בכה"ג משום סכנת נפשות ואמר דלא נפגם קדושת המפה
בקף. אף יטהרנה אח"כ מן הדם ויחזירנה לס"ת ויתן דבר לצדקה שלא ליקנות מן
ההקדש בחנם: אבאר ואלבן.

הלכות פדיון הבן מעשה במגנצ"א בית מהר"י סג"ל שקיה שם בחור מעיר (ערפורט) שקיהמליטה לו אשתו בכור במדינתו והיה פודה את בנו שם במגנצ"א בפני הרב בעל הבית הג"ל והי לה גופא דעובדא.

מתחילה הניח האב המעות כנגד זקב אחד ורביע (ריינו"ס) בכלי פסף ושאל הרב על מנין המעות והשיב אחד מן הבחורים הלא הפלי שנה יותר מחמשת סלעים שעור הפדיון. ואמר הרב הפלי מןשאל לו ואין רשותו ליתן לפהו.

וצנה הרב להוסיף סף המעות לשנה (לב' זהו' ריינו"ס). פי אמר דנראה לו שהן שיעור ה' סלעים דנראה לו דסלע הוא ארבע גדולים ממטבע (פראנקפורט שקורין אלט טורנ"ש) ועולין עשרין מהו לב' זהו' ריינו"ס וכן המסקנא בפס"ק.

ויהי פאשר ישבו לסעוד וברכו ברפת המוציא הביא אבי הבן הפלי עם המעות ועמד לפני הפהו וא"ל פלוני. אשתפלונית ילדה לי בן פלוני בכור ואתנהו לה.

א"ל הפהו תתנהו לי בכל מקום שהוא שם א"ל הן. אמר לו הפהו אם תרצה לפדות ממני בנה הבכור.

א"ל הן.

והי לה שנה חמשה סלעים בפדיון בני פלוני הבכור. וקיבל הפהו המעות.

ובשעת נתינתם לידו היה האב מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבן והיה מברך ג"כ שקיהינינו. והפהו נטל כוס יין בידו והיה מברך בורא פרי הגפן ושמה ונתן ג"כ לאבי הבן. וכן בי"ד. ואכלו ושתו שמחים וטובי לב ופודין מעיקרא ואח"כ סועדין דהסעודה אינה באה אלא בשביל הפדיון.

פעם א' איקלע פדיון הבן באחד מימי תענית מבשר ויין שגזרו צבור. והתיר מהר"י סג"ל פשר ויין לכל הסועדים לפדיון הבן.

אמר מהרי"ל שכתב בספר פרנס שמברכין על סעודת פדיון הבן שהשמחה \$ (כתב במרדכי הגדול) פדיון הבן שחל ל"א שלו בשבת פודין בל"ב: \$ במעונו ואין נוהגין פן דבתו איכא טעם משום דאיכא מ"ד דחייב לפדות את בנו הבכור אם מת לאחר ל' ומאחר שאין שם לברך שהשמחה לא פלוג רבנן בכל פדיון: אמר מהר"י סג"ל בכור שאין אביו קיים א"צ פדיון עד שיגדל ואז יפדה את עצמו מפהו אחר ואין האשה חייבת לפדות את בנה.

וכן ראיתי באיגרא מעשה שנהרג האב במלחמת בני חושים קודם פדיון בנו הבכור. וצנה מה"ר נתן ע"ה ליטול טס פסף ולכתוב עליו פן פהו ולתלות בצנאר היגד לכשיגדל ידע דעדיין הוא קרוי פן פהו עד שיפדה את עצמו.

הנולד אחר הנפל אמהר"י סג"ל שהוא בכור לנחלה ואינו בכור לפהו. איתא בספר רק"ח בתשובה על שנתן פלי לכהו בפדיון בנו והפהו קבלה בשנה חמשה סלעים.

ואח"כ נמצא מזוניף דלא שנה כל פך באבי הבן אמר לפהו לחזור לו הפלי והוא יתן לו חמשה סלעים ואמר לו הפהו פכר זכיתי בכלי ואפה תוסיף לי החסרון. ומסיק שם דהדין עם הפהו ומייתי ראיה מפךק יש בכור.

ואמהרי"ל דלא מצא ראיה ברורה ושמה דעתיה מעובדא דשלח ליה רב אחי י"ז פשיטי' ודוק להשוות אמר מהרי"ל אסור להתנות עם הפהו שישקח פחות מחמשה סלעים ואם התנה עמו מעיקרא אין בנו פדוי וצריף לפדותו שנייה אף צריף ליתן לו חמשה סלעים במתנה גמורה לפדיון בנו ואם החזיר לו הפהו אח"כ מאליו רשאי לקבלו ובנו פדוי: השם יחזיק ידי מטין.

לנהוג פדין הלכות גיטין מנהג קהילות שו"ם במדינת ריינו"ס שיהם (שפיא"ר ווירמיש"א מגנצ"א) תקנת רבותינו ז"ל הקדמונים פשיטנו גט באחת מהן שישלחו מקודם לכן לשתיים האחרות להסכים עמהם להנתן הגט בהסכמתם בהיתר ופעם אח' היתה נועד להקהילות (במגנצ"א) ישובו דמהרי"ל להקל על הזוג שישפמו אותם שהיו שם בשליחות אחיהם משני הקהילות על הנועד.

אף הצריף את הזוג לשלוח שליח מיוחד להביא ההסכמות ממקום הקהילות. פי אמר עיקר התקנה לא נתקנה מעיקרא רק להתמיר על הזוג להרבות הוצאה אולי רע בעיניהם להוציא ויבטל הגט, ע"כ הצריכו לתת בכל קהילה ג' גדולים ישנים שקורין (אלטי טורני"ש) שכל א' שנה ב' גדולים מרגי"ט לג' פרגסי העיר שיתתמו ההסכמה וכן בעיר ששם הגט.

וכן ראיתי שפעם אחת נתחרט הזוג באשר הרע עינם על ההוצאה ונתפייסו לישאר יחד. וראיתי דגם לגט המומר הצריף מהרי"ל להתמין אחר ההסכמות ויהי פעם א' שהאיש שלח גט לאשתו שזנתה תחתיו.

ואמהרי"ל הלוי שהיו לו ההסכמות אף עתה שאינן אין צורך להתמין אחריה מאחר דגט מצוה הוא. אני המלקט באומרי"ם אכתוב פאן מנהג מהרי"ל אשר ראיתיו נוהג באשר הייתי כל פעם אחד מן העדים ביום שינתן בו הגט היה נוהג מהר"י סג"ל לאחר שיצאו בשחר מבה"כ צוה אל הסופר להביא אל בית הרב הקלף והדיו וקולמוס הנצרכין לכתוב בהן הגט.

ושמש העיר היה שכרו חצי זקב ריינו"ס לטרונח לקרא הבעל ושני העדים בכל פעם שיהא צורך ושכרהסופר היה א' זקב ריינו"ס. ולכל עד רביעית זקב בכל פעם שחתם.

והאמנם מימי לא שמעתי על מהרי"ל שבטל אף פרוטה א' מן הנתינה. ויהי במעמד הבעל והעדים שאל הרב את הסופר בפניהם אם אותו הקלף והדיו והקולמוס משלו וא"ל הן.

ואז שאל אל הבעל אם תרצה ליתן גט לאשתך. הן.

תתנו ברצון. הן.

אם נדרת שום נדר אוי שבועה שתתן גט. לא.

אם אמרת מעולם שום דבר שיזיק בגט זה שפראה שלא יהא ברצונך שיהא גט. לא.

ואם אמרת מעולם שום דבר שנראה שאין הגט ברצונה כל זה אתה מבטל בפני העדים הללו שלא יהא באותו הדבר שום פח. הן.

ואז שאל הרב את הבעל אם הנה לו שום שם אחר מעולם רק אותו שקרוי בו עתה פגון שלא נתחלף מחמת חולי. וכן שאלו על אשתו ואביה ואם נתחלף הנה פותב את שני השמות בגט פגון פלוני פלוני בן פלוני.

ושם שמנקהק בו עתה הנה פותב לבסוף. ואז אמר הרב לסופר שימתן הקלף והדין והקולמוס אל הבעל במתנה גמורה שיהא הפל שלו וקבל הבעל מידו.

וא"ל הרב להגביהו בהרמת יד פדי לקנות. וכן עשה.

וא"ל הרב להחזיר הפל לסופר. ואמור לו בשעת החזרה כאשר אני אקרא לה.

ואמר הבעל בכל פעם אחריו. הי לה פלוני הקלף והדין והקולמוסין.

ותכתוב גט לשמי פלוני בן פלוני המכונה פלוני פדי לגרש בו אשתי פלונית בת פלוני המכונה פלונית ותכתוב אותו לשמי ולשמה ולשם גירושין. ותכתוב כל פה גיטין עד שיקנבל א' מהן אל מהר"ר פלוני ולכל מי שהוא מראה להם ותכתוב את פולם לשמי ולשמה ולשם גירושין.

ואח"כ א"ל הרב תאמר ג"כ אל העדים ובגדול החל ואמר פלוני ופלוני תחתמו את הגט אשר יכתוב פלוני. ותחתמו אותו לשמי פב"פ המכונה פלוני פדי לגרש בו אשתי פלונית בת פלוני המכונה פלונית ותחתמו אותו לשמי ולשמה לשם גירושין.

ותחתמו כל פה גיטין עד שיקנבל אחד מהן בעיני מה"ר פלוני ולכל מי שהוא מראה להם. ותחתמו פולם לשמי ולשמה לשם גירושין.

ורוב הדברים אמרים בלשון אשכנז. ואז אם לא הנה הסופר מורגל לכתוב גיטין ולא הנה בקי בפה הנה הרב מלמדו וא"ל תהא נזהר לכתוב הגט במקום הבשר והנה מדקדק לראות איזה צד מן הקלף הנה במקום הבשר.

והנה פותב שם בשר בשפת היריעה פדי שלא יחליף ואמר מאד הנה ניחא לי שיניחו העבדנין \$ ראיתי שהרב וכל שעמו היו מעיינין בגט אם הנה נכתב בצד שער או בצד הבשר ולא יכלו להפירו ופסלו אותו מפח זה: \$ מקצת שער בשפת העור לצאת מידי ספק וראיתי פעם אחת בשעת הנתינה שפסל הרב את הגט מפני שפולם הסכימו שנקתב מצד השער.

ואמר לסופר שישרטט במקום השער פדי לכתוב מעבר על בליטת השירטוט בצד הבשר וישרטט דוקא עם עץ קשה ולא בשום דבר אחר שעושה רושם. וישרטט י"ב שורות.

וישרטט עוד מצד השמאל שתי חצי שורות לצורך העדים דכשמהפך היו התחלתן בצד ימין ולקרב אותן יחד יותר מרוב שאר השורות. וכן העליונה יותר קרוב לשורות סוף הגט.

וכן ישרטט שתי שורות משני צידי הגט אחת מימין ואחת משמאל. ויניח את גליון הגט מימין ומשמאל מעט יותר מחצי אצבע בכל צד.

והעליון פשיעור רחב אצבע. ולמטה פדי תפיסת יד ונתחיל הפתב סמוך לשורת צד גמין ולא יגע הפתב על גבי השירטוט.

וכן בסוף השורה נפסיק סמוך לשירטוט צד שמאל ולא ע"ג השירטוט ויזהר להיות ארכו של הגט יותר מרחבו. ופעם אחת ראיתי שלא היה נזכר לעין איזה מהן היה יותר והיה מקרי"ל מודד לדעת.

ולא יחתך ממנו כלום אחר שנכתב דכתיב וכתב ונתן. אף יתקנו פתיקון טרם שיכתוב. ויכוון לכתוב די תיקויין. וכן די תיצביין.

כל אחד להיות בשורה אחת ר"ל שלא לכתוב די בסוף שורה זו ותיקויין בתחילת שיטה שנייה. ויחלק די להיות תיבה בפני עצמו.

וכן יכוין להיות נהרי את מותרת אותן שלש תיבות בשורה אחת אל העדים אומר שיהיו אצל הסופר עד שיגמור לכתוב שורה ראשונה. ויטלו סימן בלבם שיכירו זה הגט פשיראוהו שנית.

ורשאין אז לילה לעסקם עד שירצו לחתום, בכל פעם שיתחיל הסופר לכתוב גט אחר גגון אם נתקלקל במקתב תחת ידו. צריכין העדים להיות עמו עד שגומר שורה ראשונה.

הסופר קודם שמתחיל לכתוב יאמר במעמד העדים שישמעו הדברים מפיו. גט זה אני כותב לשם פב"פ המכונה פלוני.

פדי לגרש בו אשתו פלונית בת פלוני המכונה פלונית. נאני כותב אותו לשמו ולשמה לשם גירושין.

וכן כל אחד מן העדי' יאמר במעמד חברו וישמעו אומר גט זה אני חותם לשם פב"ב המכונה פלוני כו'. פעם אחת שאל הסופר אם רשאי לשפוך מן הדיו של הבעל לקסת המיוחד לו.

ואמרי"ל שיענה דיו שלו מקודם ולא יכתוב רק בדיו של הבעל. בשעת הנתינה התאספו כל הציבור בתצר ב"ה.

וראיתי מקרי"ל בשעת הנתינה אם היה רואה בגט שום אות שלא היה נוגע פתיקנה היה אומר לסופר שילך אל ביתו ויתקנו ולא צריכין העדים להיות עמו. פעם אחת בשעת הנתינה שפבר מסר הרב הגט ליד הבעל לתת ליד אשתו.

פתאום אמר אחד מן הציבור אני זוכר אחריתי שאבי האשה היה לוי ולא נכתב בגט ונפסל הגט ונתבטל כל המלאכה. וממחרת הצריך את הסופר להביא את הקלף והדיו והקולמוסין.

וכל הדברים הראשונים פולם פלו דלא היה מועיל אחד מהן. ויהי בהתאספו בכנופיא עמד הרב אצל פתח ב"ה ופניו למזרח ועד הגדול מימינו והקטן משמאלו והסופר והזוג לקניו.

ואמר הרב אל הבעל. פלוני תתן הגט ברצון ובנפש חפצה בלי אונס.

הו.

אם קבלת עליך שום חרם או שבועה או נדר ליתן הגט. לא.
אם יש עליך שום חרם או שבועה או נדר אתיר לך אותם. א"ל לא נשבעתי ולא נדרתי
ולא הקרמתי.

שְׁמָא נטלת קנין על הגט אם נתחרטת חזור בך ונמצא תיקון. לא נתחרטתי.
אם אמרת מעולם שום דבר שזיזק בזה הגט שלא ברצונך שיהא גט. לא.
ואם אמרת שום דבר שזיזק בו שנגרעה שלא ברצונך הוא תבטל אותו דבר שלא? הא בו
פח. הו.

ואז קרא הרב את הגט והעדים קראו עמו. וקראו ג"כ חתימת שני העדים.
ואז אמר אל הסופר פלוני כתבת זה הגט הו. כתבת על קלף הבעל ועם דיו שלו וקולמוסו.
הו.

כתבת אותו לשמו ולשמה. הו.
אמר לך הבעל שתכתוב אותו לשמו ולשמה. הו.
אמר לך כל הדברים בפני העדים. הו.
תפיר זה הגט שהוא אותו אשר כתבת. הו.
אמרת שתכתוב אותו לשמו ולשמה טרם התחלתו לכתוב. הו.
ואז שאל הרב אל העד החתום בראשונה פלוני נתן הבעל זה הקלף והדיו והקולמוס
לסופר וצנה לו לכתוב הגט לשמו ולשמה. הו.
גם הנה חברך החתום עמך ושמע הדברים שאמר לסופר כתוב על קלף זה גט לשמו
ולשמה. הו.
גם צנה לכם לחתום לשמו ולשמה הו. היית אצל שורה ראשונה כשכתב.

הו.

שמעת שאמר אכתוב אותו לשמו ולשמה. הו.
חתמת חתימתך לשמו ולשמה. הו.
אמרת בראשונה אחת לשמו ולשמה. הו.
הנה חברך החתום עמך כשחתמת. הו.
היית גם אתה עמו כשחתם הוא ואמר שחיתם לשמו ולשמה. הו.
זאת היא חתימתך הו. ונהו חתימת חברך.
הו.

ואז חזר ושאל אל העד השני בכל השאלות ששאל את הראשון. פלוני נתן הבעל זה הקלף כו'.

ואז שאל את האשה תקבלי זה הגט ברכון. הן.

ואמר אליה פשוט ידיה ותחברם למטה ותרחיבם למעלה לעשות כחפנים לקבל בה דבר. ותחזיקם כף עד שאומר ליה להחזירם אצלה.

ואם היו לה בדיקה טבעות אמר לה להוציאם. והרב היה מפפל את הגט והיה מכניס ראש אחד לתברו כמו שפופלין איגרת השלום.

והיה נותן אותו ביד הבעל וא"ל החזק אותו בידיה עד שאומר לה ליתן לה. ובכל עת כשמהרה"י סג"ל נותן גט היה אומר לעדים החתומי' בגט.

הסתכלו על הנתינה ותהיו ג"כ עידי מסירה ומעולם לא ראיתיו לוקח עדים אחרים על המסירה רק אותם החתומים בגט כדפרישי'. והיה מקרא את הבעל.

והבעל אמר אחריו מלה במלה בהפרש כאשר כתבתי כאן. הרי זה גיטף.

והתקבלי גיטף זה. ובו תהא מגורשת ממני.

מעכשיו. והרי את מותרת לכל אדם.

ורמז אליו לתתו לידה. ואמר אליה לסגור כפייה להחזיק הגט ולהכניסו אליה תחת הסרבל שלה.

וחזר הרב ולקחו מינה. וקרא אותו הוא והעדים עמו ושנית וקראו גם החתימות כבראשונה.

ואמר אל העד זו חתימה שלך. הן.

וכן לשני אמר זו חתימה שלך. הן.

ושאל את שניהם בבת אחת. זהו הגט ואתם יודעים בו סימן שהוא הנכתב והנחתם לשמו ולשמה ככל משפטו שאמרנו.

ואמרו הן. ואז אמר הרב אל כל העם העומדים שם הנה ר"ת ושאר גאונים גזרו.

וכן אני גוזר שלא להוציא לעז על גט. ואם שום גמגום יש למי יבא ויגיד לי.

והיה קורע את הגט קרע ב"ד וצוה אל האשה שלא תינשא בג' חדשים. ע"כ סדר הגט: מהרי"ל היה נוהג שהנשבע ליתן גט לאשתו.

גם אם עדיין נתרצה ליתן ועומד בשבועתו וגם היא מרנצה לקבל גיטה. מ"מ התיר לו השבועה בפני שלשה טרם כל דבר.

דחישינון שמה לימים יאמר לא נתרציתי לגרש רק בשביל השבועה. ואז לא הני בדלא אניסנא אלא הוי גט מעושה.

וכן ראיתי גם פן על התקע כפו לגרש הנה מתיר לו מקודם דתקיעת כף מיחשב שבועה. לפעמים הנה אומר אל האשה שתמחול על פתובתה ואל הבעל אומר שהוא ימחול על תביעותיו.

ואמר ודאי מחילה אינה צריכה קנין אבל אם פותבין שטר מחילה אז אין נכתוב בו איה אומר פלוני כו' וקנו ממני דהא לא קנו. גט מומר הייתי עד עליו בפני מהר"י סג"ל.

ולא שינה הרב בכלום מאילו הנה ישראל פשר. ושאלו איה הנה שמו בהיותו יהודי ואמר שהנה שמו (ואלק).

והאשה היתה שמה בילה בת שלמה בן יצחק המכונה זלמן הלוי. ועלתה ספיקא ביד מהרי"ל להיכן יכתבו הלוי.

אם לכתוב שלמה בן יצחק הלוי המכונה זלמן. או שלמה בן יצחק המכונה זלמן הלוי.

והנה מחפש בכל טופסי גיטין שהיו בידו ולא מצא דוגמתו ס"ד הוספם לכתוב שלמה בן יצחק הלוי המכונה \$ (כמדומה לי) מפני שהנה קרובתו אחת בעיר שהנה שמה ג"כ (בילה בת שלמה) לכן השליש שם הגרושה: \$ זלמן.

משום דלוי לא פינוי הוא לכן אין להזכירו אחר המכונה. ואמר לכתוב (ואלק).

וא"צ א' לבסוף רק בשמות דגושים על דרך (בילה יוטה) וכה"ג. וצוה אל הסופר לינהר שאל ישכח מלישאל מן המומר לחזור אליו במתנה גמורה שיויר הקלף והדין והקולמוס.

אולי יכתב עליו גט לאתר והנה פסול מאחר דאינו שלו לא מצי לתת לאתר הבא. וה"ה לכל ישראל נמי צריף אף זה מיד הולך לדראון והיכן מצאנו אס"פ לישאל ממנו והראה לנו מהר"י סג"ל גט שנתן מהר"מ סג"ל במדינת אושטר"י והנה כתוב בו נהר (דונאו) נ"ו בסוף.

ומהרי"ל הנה במעמד ונשתלח גט מק"ק רעגנשפורג לפראגא ליד מה"ר ליפמן מולהויזן ז"ל שהוא יתנו לאשה בעירו. והנה כתוב בו נהר (דונאי) שני יודין לסוף ושלח (לכני רעגנשפורג) ראיתי מגדולי אושטר"י שהיו פותבין (דונאו) מה תהא על הגט ששלחתם לדי.

שלחו ליה מצאנו בטופסי גיטין דקהלתינו משם גדולים לכתוב בכאן (דונאי) בשני יודין לסוף כאשר כתבנו. ואמר לנו מהרי"ל דשמה השניוני ההוא מפח דכני רעגנשפורג לשונם יותר צח מבני אושטר"י.

ואמר שזכור לו מעשה באותו גט שנתן מהר"מ סג"ל ה"ל ששכח לבטל מודעות של הבעל דקודם הנתינה והזכירו לו הזכרים אחר הנתינה. ואמר האמת אתכם פי שכחתי.

ועכשיו אין קפידא בדבר פי ידוע אלי שהגט ניתן ברצון. שלחו גט מטערוי"ז ליד מהרי"ל ליתן במגנצ"א ומצא כתוב בו (משולם בן אורי המכונה פייבש) ופסל אותו דה"ל ל משולם המכונה פייבש בן אורי דאז הני המכונה קאי פתקנו על משולם דכינויו הנה פייבש.

ואמר לנו כמה ראיות ואחת מהן לא ידעתי כי אחר השכחה פתבתי. רק מקצת ראיה אחת דהא קמן דאם היו לשניהם פנויים הנה לו לכתוב על האב והבן.

הא נמי על הבן ברישא גם אם אין פינוי לאב. שוב הוחזר הגט לידו ומצא פתוב בו שנתכתב ביום שני של ראש חודש.

ולא רצה לתתו משום דבמרדכי פתב שיש למנוע ב' הימים מלכתוב בהן גט. ובבואי אה"כ לטערוי"ז שמעתי שמתוך שהטריחו על הבעל כ"כ שהועכב הגט פעמיים אמר נגזר עלי לישאר אצל אשתי ושלח אחריהוהכניסה אל תוך ביתה וישב עמה כל ימיו.

גט נכתב במגנצ"א ומצא מהרי"ל פתוב בו די בסוף השיטה. תיהוויין בראש שיטה שנייה ופסלו.

ואמר שמדקדקין פן מלשון המרדכי דכתב די תיהוויין חמשה יודי"ן. ומגמגמין עלי העולם הלא שני תיבות הן דהא די פי' אשר והל"ל תיהוויין ד' יודי"ן.

ומה ענין יו"ד של די להזכיר כאן אלא על פרחיך אתא לאשמועינן להיות חמשותן פתובים בשיטה אחת. וכן די תיצבייין כדפי' לעיל.

ראיתי שפסל מהרי"ל גט שפתוב בו שאנו מונין בו פאן. ואמר שהוא נוהג לכתוב שאנו מונין פאן והראה לנו ג' טופסי גיטין מגדולי הדור מהר"מ סג"ל ומהרא"ק ומאחיו (מה"ר זלמן ז"ל) ולא הנה פתוב תיבת בו הג"ל בשום אהד מהן.

ועוד פסלו משום דהיו מדולגין בו שתי תיבות פאן העומד היום. וכן העומדת היום.

ואמר לולי יתור תיבת בו על חסרון שתי התיבות הנה הג"ל לא הייתי מקפיד פולי האי מאחר דבדיעבד נכתב. והראה לנו טופסי גיטין ממהר"מ סג"ל ומהר"ש ולא הנה פתוב בהן התרי פאן.

אה"מ לכתחילה הנה מצריך מהרי"ל לכותבם. אמר לנו מהרי"ל שפשוט הנה לו אשר שם (זלמן) כותבין בגיטין רק שלמה ולא בעי לכתוב המכונה.

אה"ע על שם קלונימוס הנה מסופק אם לכתוב המכונה קלמן. ושאל ממה"ר זיסקינד מקלוניי"א ז"ל.

והשיב לו אדרבא איפקא מסתברא משום דקלמן בכלל קלונימוס ולא בעי לכתוב פינוי שלו אבל כל שם של זלמן צריך לכתוב כמו הפינוי דאין לה שום שם יותר משונה מההוא דינש מהן שלמה.

משולם. שמריה.

אלעזר. לכו בעי אחר פולן לכתוב המכונה זלמן.

ראיתי פתוב בגיטין שנתן מהר"י סג"ל שועל המכונה פוקשי. שמואל המכונה בישו"ף.

שמואל המכונה זולתי"ן. יחאל המכונה מיכל.

נחמיה המכונה טרוסטלי"ן. מאיר בן זוסלין.

בסמ"ף. קלור"א.

שָׁרָה הַמְכַנְנָה וועכלי"ן. אַיִר בְּשָׁנֵי יוּדִי"ן.

כְּסָלוֹ בְּלֹא יו"ד בְּמַדִּינַת מַגְנָצָא דְיִתְבָּא עַל נְהַר רֵינּוּ"ס וְעַל נְהַר מֵי"ן. בְּמַדִּינַת ווירמייש"א דְיִתְבָּא עַל נְהַר רֵינּוּ"ס וְעַל נְהַר פְּרִימ"א וְעַל נְהַר אִיזְנ"א.

שְׁלַח מְהָר"י ווייל"א גַּט מְעִיר אוֹיגְשְׁפּוֹרֵג דְיִתְבָּא עַל נְהַר (לע"ד) וְעַל נְהַר (וְעַרְטִיף). מִי יִתְנַנ"י הָיִוֹת זֹכָה.

שְׁהִיית"י סוֹפָה. שִׁינוּי"ם יוֹתֵר.

הֵיית"י פּוֹתֵר: פַּעַם אַחַת אִיקְלָעוּ שְׁנֵי גִיטִין בְּבֵת אַחַת. וְאָמַר מְהָר"י סג"ל אֶפְשָׁר שְׁאַתְּנָם תַּרְנוּנִיָּהוּ בְיוֹם אֶחָד.

וְכַשְׁיָתֵן הָאֶחָד יִכְתּוּב סוֹפֵר אֶחָד הַשְּׁנֵי. וְאָמַר יָכוֹל לֵהִיוֹת שְׁאָקַח גַּם הָעֵדִים שֶׁל רֵאשׁוֹן עַל הַשְּׁנֵי.

רַק צָרִיף לְסוֹפֵר אַחֵר. וְאִין רֵשָׁאִין שְׁנֵי הַסּוֹפְרִים לְכַתּוּב בְּפַעַם אַחַת שְׁיִרְאוּ הָעֵדִים שׁוֹרָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל סוֹפֵר זֶה וַיִּלְכוּ לְרֵאוֹת מִיָּד שׁוֹרָה רֵאשׁוֹנָה מְסוֹפֵר הַשְּׁנֵי.

רַק כְּשִׁינְתָן הָאֶחָד יִשְׁמְעוּ אִזּוּ בְיָטוּל מוֹדְעוֹת מִבְּעַל הַשְּׁנֵי וַיִּכְתּוּב. וְלֹא אִיִּתְרַחֵשׁ.

הֵרֵאשׁוֹן נִתְּן וְשְׁנֵי נִפְסָל. אָמַר לְקֶרֶב שׁוֹרוֹת הָעֵדִים לֵהִיוֹת כְּחֻצֵי רֶחֶב שׁוֹרוֹת הַגָּט כְּדַפְּנִי לְעֵיל לְמַעַן לֹא יִזְדַּיֵּיף אִינִישׁ דְּלֹא מְעַלִּי שׁוּם חוֹב עַל אָדָם ע"ג הָעֵדִים וַיִּגְבַּהּ בָּהֶן.

לְפִיכָּה מְאָרִיכִין רֵאשֵׁי לְמַדִּי"ן וְרַגְלֵי נו"ן וְכ"ף פְּשׁוּטָה בְּגִיטִין כְּדִי לְעַרְבֵב הַשׁוֹרוֹת יַחַד מִלְּהַזְדַּיֵּיף בִּינֵי חֻטִּי. מִסְּכַת יוֹמָא ר"פ הוֹצִיאוּ לוֹ ת"ר אַחַת אַחַת וְאַחַת.

אַחַת וְשְׁתֵּי כו' דְּבָרֵי ר' מְאִיר. ר' יוֹדָא אוֹמֵר אַחַת אַחַת אַחַת וְשְׁתֵּי כו' וְלֹא פְּלִיגֵי מֶר כִּי אֶתְרִיָּה וּמֶר כִּי אֶתְרִיָּה.

פִּירֵשׁ"י כָּאֵן מוֹנִין כָּלֵל וְאַח"כּ פְּרָט. כְּגוֹן עֲשָׂרִים וְאַחַת עֲשָׂרִים וְשְׁתֵּי כו' וְכָאֵן לְהַפָּךְ אַחַת וְעֲשָׂרִים וְשְׁתֵּי כו'.

וְאַמְהָר"י סג"ל דְּבִירוֹשְׁלָמִי מֵיִתִּי קָרָא לְסִיּוּעַ אֲלִיבָא כָּל אֶחָד. לְפִיכָּה נִרְאָה לוֹ עַל שְׁנֵיהֶן לְכַתּוּב אֶחָד וְעֲשָׂרִים יוֹם שְׁנַיִם וְעֲשָׂרִים יוֹם אֲלִיבָא הַסְּמ"ק וְשָׂאֵר פּוֹסְקִים אִם שִׁנְיָה הַסּוֹפֵר וְכַתּוּב בְּעֲשָׂרִים וְאַחַד בְּעֲשָׂרִים וְשְׁנַיִם וְנִתְּן הַגָּט כְּדִיעֵבַד דְּעֵבַד כְּמֶר עֵבַד וְדְעֵבַד כְּמֶר עֵבַד הוֹאִיל דְּמִסְיַע קָרָא לְתַרְנוּנִיָּהוּ הִי לָךְ הַרְשָׁאָה לְשְׁלִיחַ גַּט לְהוֹלֵכָה אֲשֶׁר רֵאִיתִי מְהָרִי"ל הִנֵּה מְטָרִיחַ אֶת עֲצָמוֹ לְתַקְנוֹ עַל פִּי רֹב הַפּוֹסְקִים עַל כֵּן שְׁמַרְתִּיו לְבַתְרָאֵי הַדּוֹרוֹת.

לְהַבִּין לְהוֹרוֹת: בְּפִנְיֵנו חֲתוּמֵי מְטָה בְּשֵׁשׁ בְּשַׁבָּת בְּשִׁמְנָה עֶשְׂרֵי יוֹם לִירַח סִינּוֹן שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלִפִּים וּמֵאָה וְשְׁמֹנִים וְשָׁלֹשׁ לְבָרִיאַת עוֹלָם לְמַגֵּן שְׁאָנוּ מוֹנִין כָּאֵן בְּמַדִּינַת מַגְנָצָא מְסַר מִשָּׁה בֶּן שְׁמֵרִיָּה הַמְכַנְנָה זְלָמָן גַּט בְּיַד אַבְרָהָם בֶּן שְׁמֹחָה לְהוֹלִיף אוֹתוֹ לְאַשְׁתּוֹ יוֹטָא בֵּת דּוֹד.

וְכָּה אָמַר בְּפִנְיֵנו (מִשָּׁה בֶּן שְׁמֵרִיָּה הַמְכַנְנָה זְלָמָן) הִבְעֵל לְשְׁלוּחוֹ אַבְרָהָם בֶּן שְׁמֹחָה הוֹלִיף גַּט זֶה לְאַשְׁתִּי יוֹטָא בֵּת דּוֹד וְתַהֲא יָדָהּ כְּדִי וּפִיָּהּ כְּפִי וְעֲשִׂיתָּהּ כְּעֲשִׂיתִי וְנִוְתָן אֲנִי לָךְ

רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים וליתן גט זה לאשתי יוטא בת דוד
בכל מקום שתמצאנה אתה או שלוחה או שליח שלוחה.

והגט שנעשה עליו אברהם בן שמחה שליח להוליכו ככל הפתוב למעלה נכתב ונחתם
במדינת מגנצ"א בששי בשבת בשמנה עשר יום לירח סיון שנת חמשת אלפים ומאה
ושמונים ושלש לבריאת עולם ועדיו החתומים בו נתן בן אליעזר.

ואברהם בן שמואל. ובפנינו בטל משה בן שמריה המכונה זלמן הבעל כל מודעות שמסר
על גט זה.

וגם בפנינו קבל עליו בחרם ובשבועה משה בן שמריה המכונה זלמן הבעל שלא לבטל
לא את הגט ולא את השליח ומה שראינו ונעשה בפנינו פתבנו וחתמנו והפל שריר
וקיים:.

אלעזר בן יעקב מכונה זלמן בן משוטיגווערא: טופס הגט פמנהג מהרי"ל סג"ל בשלישי
בשבת בשני ימים לירח אייר שנת חמשת אלפים ומאה ושמונים לבריאת עולם למנין
שאנו מונין פאן במדינת מגנצ"א דיתבא על גהר (ריינו"ס ועל גהר מיי"ן) ועל מי מעינות
אנא משה בן צדוק המכונה ויבלמן העומד היום פאן במדינת (מגנצ"א) דיתבא על גהר
(ריינו"ס ועל גהר מיי"ן) ועל מי מעינות וכל שום וחסניכה דאית לי ולאבקהתי ולמקומי
ולמקום אבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטריית ותרוכית יתיכי ליכי
אנת אנתתי ריכלין בת יעקב הפהן העומדת היום פאן במדינת מגנצ"א דיתבא על גהר
ריינו"ס ועל גהר מיי"ן ועל מי מעינות וכל שום וחסניכה דאית ליכי ולאבקהתיכי
ולמקומיכי ולמקום אבהתיכי דהניית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטריית ושבקית ותרוכית
יתיכי ליכי די תיהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר די תיצביין
ואנש לא ימחא בידכי מן יומא דנן ולעלם נהרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי לכי
מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל אלעזר בן יעקב עד
זלמן בן משוטיגווערא עד גם אם הנה העד בן רב לא הנה חותם רק פלוני בן פלוני זאת
המליצה מסדר חליצה באשר איקלע לקבוע היום שתהנה בו החליצה.

אז ביום שלפניו אחר תפלת המנחה בירר אליו מהר"י סג"ל שנים מחשובי העיר
ששלתן יהיו הב"ד ואמר להם באו עמי ונלך ונקבע מקום שתהנה שם החליצה למחר
והלכו וישבו שם מעט.

משום דכתיב ועלתה ובמתו השערה משמע שער המבורר. וכתב ראב"ה שקובעי' בערב
דלפניו ולא ביום גופי'.

וחזרו לבה"כ והתפללו ערבית. בשחר פשיצאו מבה"כ אמר הרב אל שני חבריו הדיינים
באו ונלך אל מקום שקבענו אתמול.

וכל הקהל הלכו עם היבם אחריהם. ובבואו שם היו הנשים מביאות את היבמה.

ואז הנה בורר מהר"י סג"ל שנים להיות עדים וישבו הדיינים יחד הרב באמצע והגדול
מימינו וחברו משמאלו והעדים ישבו יחד על איצטבא אחרת מן הצד. והיבם ומימינו
היבמה עמדו בפני הדיינים והעדים והדיינים לא היו קרובים זה לזה.

פּתח הָרֵב וְאָמַר וְשָׂאֵל כַּמָּה יָמִים שְׁמַת בְּעַל הַיְבָמָה וְהוֹעֵד מִמִּקְצַת הַיּוֹדְעִים בַּחֲזָקָה בְּעֵלְמָא שְׁעֵבְרוּ יוֹתֵר מִג' חֲדָשִׁים, וְאִם כ"פ שָׂאֵל הַיְדוּעַ אִם זֹאת הָאִשָּׁה הֵיטָה אִשְׁתְּ הָאָח הַמֵּת. הַיְדוּעַ לְמִי שֶׁהֵיבָם וְאִחִיו הַמֵּת הָיוּ אֲחִים מִן הָאָב.

וְיִנְחֹזֵק בַּחֲזָקָה בְּעֵלְמָא וְלֹא דֵק לְבָרֵר בְּוֹדָאֵי. הַיְדוּעַ אִם הַיְבָמָה בֵּת י"ב שָׁנָה שָׂאֵל אֵת הַנָּשִׁים שְׁנִיתִיחֲדוּ לְכַף וּבְדָקוּ אֵת הַיְבָמָה אִם יֵשׁ אֵלֶיהָ סִימָנִין כְּשֶׁאָר נָשִׁים בְּשִׁעְרוֹת אֲרוֹנוֹת וּבְרִיבּוּי בְּפָנִים שְׁלֵמָטָה.

וְכֹן אִם הֵיבָם קָטָן בְּלִי חֲתִימַת זָקֵן הִ' שׂוֹאֵל הָאֲנָשִׁים שְׁנִיתִיחֲדוּ לְבְדָקוּ שֶׁהָיוּ אֵלָיו שְׁעֵרוֹת לְמָטָה. אִךְ נִתְמַלֵּא לוֹ \$ (כְּלָלָא דְמִילְתָא כָּל מָה שֶׁשָּׂאֵל לֹא חָשׁ לְהַעֲרִיד עָלָיו עֲדוֹת בְּרוּרָה רַק חֲזָקָה בְּעֵלְמָא.

וְגַם אִם הַעֲרִידוּ קְרוֹבֵי יָבָם וַיְבָמָה. רַק עֲדוֹת סִימָנֵי גְדֻלוֹת הָיָה בְּאֲנָשִׁים וְנָשִׁים מִיִּנְחֻדִים לִיבָם וְלִיבָמָה): (מֵה"ר קוֹפִילֵמ"ן ע"ה) שִׁינְדֵף אֵת בְּנוֹ לְבֵת אִשְׁתּוֹ.

וְנִחְלָה הָרֵב וְהָיָה חָשׁ שְׂמָא יִתְבַטֵּל הַשִּׁינְדֵף וְהַנִּיחַ אֵת בְּנוֹ לְקַדָּשׁ אֵת הַבְּתוּלָה. וְהַנְּעַר הַלֵּף לְעוֹלָמוֹ טָרָם הַכְּנִיסָה וְנִפְלָה לְפָנֵי אִחִיו.

וְשָׂאֵל מְהֵרִי"ל הַיְדוּעַ שְׁקִידָשָׁה הָאָח הַמֵּת וְהוֹעֵד בַּחֲזָקָה בְּעֵלְמָא: \$ זָקֵנוּ אוֹ הָיוּ לוֹ בְּנִים אָמַר הָרֵב אֵל חֲבָרָיו מְסַתְמָא סִימָנִין נִיפְרִים בּוֹ. וְאִין צָרִיכִין לִישָׂאֵל עָלָיו.

וְאִמְהֵרִי"ל פְּעַם אַחַת בְּבוֹיִשְׁטֵט לֹא הָיוּ רוֹצִים לְסַמְנֵף עַל הַמְּעִידִים עַל יָבָם אֲחָד שְׁנִיטְלוּ סִימָנֵיו בְּמִסְפְּרֵינֵים. וְאִם כ"פ שָׂאֵל הָרֵב אֵת הַיְבָם פְּלוּנֵי זֹאת יְבָמָתָה הַעוֹמְדָת אֲצִלָּהָ אִם תִּרְצָה לִיבָמָה.

גַּם אִם יֵשׁ לָהּ אִשָּׁה אַחֶרֶת רִשָּׁאֵי אִתָּה לְקַחְתָּהּ דְּלֹא נִתְקַן עַל זֶה תִּקְנַת רַבִּינוּ גְּרִשׁוֹן. וְהַשִּׁיב הַיְבָם לֹא חֲפָצְתִי לְקַחְתָּהּ.

אִם דַּעְתָּהּ לְחַלּוֹץ אוֹתָהּ. הֵן.

אִם אִמְרַתָּ לְשׁוּם אָדָם שְׂלֹא בְּרָצוֹן אִתָּה חוֹלֵץ. לֹא.

וְאִם אִמְרַתָּ מְעוֹלָם שׁוּם דְּבָר שְׁנִירָאָה שְׂלֹא בְּרָצוֹן אִתָּה חוֹלֵץ. לֹא.

וְאִם אִמְרַתָּ מְעוֹלָם דְּבָר שֶׁהָיָה נִרְאָה שְׂלֹא בְּרָצוֹן אִתָּה חוֹלֵץ כָּל זֶה אִתָּה מְבַטֵּל בְּפָנֵינוּ וּבְפָנֵי הַעֲדִים שְׂלֹא יֵהָא לְאוֹתָהּ דְּבָר שׁוּם כַּחַ. הֵן.

וְתִרְצָה לְחַלּוֹץ בְּנִפְשׁ חֲפָצָה. הֵן.

וְאִם כ"פ שָׂאֵל אֵת הַיְבָמָה אִם אֲכָלָה שׁוּם דְּבָר אוֹתוֹ הַיּוֹם עֲדִינִן. לֹא.

אִם גַּם לֹא שְׁתִּיתִי. לֹא.

דְּבַעֲיִנֵן מְנִיעַת אֲכִילָה וְשְׁתִּיָּה שְׂלֹא תִרְבָּה מִהֵן הַרוּק. וְרִאִיתִי חֲלִיצָה בְּיוֹם הַתְּעַנִּית צִיבוּר וְלֹא חָשׁ לִישָׂאֵל אִם אֲכָלָה אוֹ שְׁתִּיתִי מֵאֲחֵר שְׁבָרוּר לְכָל שָׁגַם הִיא תִתְעַנֶּה.

וְהוֹצִיא הָרֵב הַמְנַעֵל. וְשָׂאֵל מִי קָנְאוֹ וְהַמְעַשֶּׂה הָיָה שֶׁהֵיבָמָה קָנְאוֹ.

וְאָמַר אֵלֶיהָ הָרֵב אִם תִּתְנֶהוּ לִיבָם בְּמִתְנָה גְּמוּרָה. הֵן.

ונתן אותו בידו ואמר לו תגביהו בהרמת יד על מנת לקנותו. ואם היה אל הרב מנעל
מכונן לרגל היבם היה נותן אליו במתנה גמורה וא"ל לקנות בהגבהה.

אמר אל היבם שיכונן דעתו להתיר יבמתו בחליצה זאת לינשא לכל ולפוטרה ממה
שקיתה אגודה בו עד הנה. וכן אמר ליבמה שתכונן בדעתה להפטר מזקייתה.

ויכוננו שניהם להתרת החליצה. וחסר ושאל את היבם פעם שנית אם עשה שום מודעא
לשום אדם על חליצה זו שלא ברצונו היא.

לא.

ואם עשה מודעא בכל צד שגראה שלא ברצונו היא שיבטלנו עכשיו. הן.

ואמר ליבמה שתחזיק רוק פיה ולא תרוק מאומה עד שיגיד לה לרוק. ואמר לשמש העיר
להוליה את היבם עמו ויחלוץ נעלו הימין וירחץ לו הרגל יפה גם בין קשרי אצבעות
שלא ישאר שום דבר חוצץ.

כדי שתהא חליצה אלימתא. וינגב את הרגל יפה במפה ולכרוף המפה סביב פה הרגל
ולחזור פה אצל הב"ד שלא יטנף בהלוחו.

וכשפא אצל הרב השיבו אצלו והסיר המפה והנעילו מנעל החליצה. המנעל נעשה מעור
נשחר בסחרתא דאושכפי שחור ולא נמשח עם חלב והי' תפור מבחוץ ברצועות לבנים
ולא בשום חוטין וכן היו כל התפירות שבו ברצועות לבנים.

ושני רצועות לבנים ארופים היו תלויין בו אחד בכל ראש המנעל. והמנעל היה פתוח
מלפניו ולא היה לו לשון עור לפניו כרגילין להיות על הרגל תחת הקשרים והיה לו
בפניו ג' לולאות ר"ל רצועות עור קטנים מנוקבים במקום טבעות להכניס לתוכן ג'
קשרים שלעומתם בצד אחר של מנעל.

ומאחוריו ממעל העקב היה נחקק שני חריצין מעבר לעבר מקבילות לעומת ג' האוירים
שבין הג' לולאות שלפניו והכניס בראשונה ג' קשרים לג' הלולאות. ואח"כ נטל שני
הרצועות הארופים וכרךן מלפנים לאחור.

ומאחור לפנים תוף האוירים שבין הלולאות שלפנים ואל תוף החריצים שכנגדם
מאחוריו ואח"כ כרו אותם למעלה מעל המנעל על בשר הרגל וקשרם מלפניו קשירה
ע"ג קשירה ועניבה אחת על גביהן.

ולא קשרם בחונק רק קצת רפוי כדי להקל על היבמה להתירם \$ חסר קטע בצילום
\$שלא יפול בחליצת המנעל. ואל ישען כ"כ אף שאם נטל משענתו מאחוריו מ"מ ישאר
עומד.

ואי לאו הוי חליצה פסולה דצריכה להיות מעומד. ואמר אל היבם להשען במקצת ולהציג
הרגל בשונה לארץ.

ואח"כ הקרא את היבמה ואמרה אחריו תיבה בתיבה. מאן יבמי.

להקים.

לְאַחֵיו.

שָׁם.

בְּיִשְׂרָאֵל. וְאֵלֹהֵי הַשְּׁלִשָּׁה יַחַד.

לֹא אָבָה יְבָמִי. וַיְהִי פַעַם אַחַת שָׁכַח לְהַקְרוֹת לְהַקִּים.

וַחֲזַר לְרֵאשׁוֹ. וְאִזּוֹ הִקְרָא אֶל הַיָּבָם אֵלֹהֵי הַשְּׁלִשָּׁה תְּיָבוֹת יַחַד לֹא חָפְצָתִי לְקַחְתָּהּ.

וְאִזּוֹ שָׁאֵל אֶת הַיָּבָם וְהַיָּבָמָה אִם אֵיטֵר יָד יְמִינָם. וַאֲמַר שְׁנֵית אֵל הַיָּבָם לְהַשְׁוֹת רֵגְלוֹ בְּשִׁנָּה לְאֶרֶץ אֶדֶם בְּרַפּוּי קֶצֶת וַאֲמַר לַיָּבָמָה שְׁתַּשְׁחָה אֶת עֲצָמָהּ לְאֶרֶץ כְּאֵילוֹ יוֹשֶׁבֶת רַק לֹא תֵשֵׁב לַגַּמְרִי.

וַתִּתֵּיר בְּרֵאשׁוֹנָה אֶת הָעֲנִיבָה וְהַקְשָׁרִים וְהַפֶּל בְּיַד הַיָּמֵנִית לְבַד וְתִסְלַק כְּרִיכוֹת הַרְצוּעוֹת הָאֶרְנוֹפִים לַגַּמְרִי וַתִּתֵּיר ג' הַקְשָׁרִים מִתּוֹף הַלְוִילָאוֹת. וְאִם"כ אָמַר לָהּ שְׁתַּשְׁמִיט רֵגְלֵי הַיָּמִין שֶׁל הַיָּבָם מִן הַרְצָפָה וַיַּעֲמֹד עַל הַשְּׂמָאלִי לְבַד.

וַתִּשְׁלַח הַמְנַעֵל מֵאַחֲרָיו לְהַשְׁמִיט מִן הָעֵקֵב. וַתִּאָּחַז מִלְּפָנָיו לְשִׁלְוֵה לַגַּמְרִי מִכַּף הָרֵגֶל.

וַתִּגְבִּיהַּ הַמְנַעֵל לְהִיּוֹת קוֹנָה אוֹתוֹ בְּהַגְבָּהָה וְאִם"כ תִּנְיָחַנּוּ לִפְנֵי מִידָה אֶרְצָה. וְאִזּוֹ אָמַר אֵלֶיהָ לְאַסּוֹף רוֹק פִּיהָ לְהַתְקַבֵּץ רוֹק גְּדוֹל.

וַאֲמַר אֵל הַדִּיּוּגִים חֲבָרָיו וְאֵל הָעֵדִים תִּסְתַּפְּלוּ בְּפָנֶיהָ שְׁתוּצִיא הָרוֹק מִפִּיהָ וַתִּרְאוּ בְּרוֹק עַד הַגִּיעַ מִפִּיהָ לְאֶרֶץ וַאֲמַר אֵלֶיהָ תְּקִיאי רוֹק גְּדוֹל בְּפַעַם אַחַת בְּמַתּוֹן. פַּעַם אַחַת רָקְקָה וְלֹא רָאוּ הַב' דִּיּוּגִים וְהַצְרִיכָה הָרַב לְרוֹק שְׁנֵית.

וְאִם"כ הִקְרָא אוֹתָהּ וַאֲמָרָה אַחֲרָיו כָּל תִּיבָה וְתִיבָה בְּפָנֶי עֲצָמָה כָּכָה. יַעֲשֶׂה.

לְאִישׁ.

אֲשֶׁר.

לֹא.

יְבָנָה.

אֶת.

בֵּית.

אֲחֵיו.

וַנִּקְרָא שְׁמוֹ. בְּיִשְׂרָאֵל.

בֵּית.

חֲלוּץ.

הַנֶּעַל.

בֵּית.

חֲלוּץ.

הנעל.

בית.

חלויץ.

הנעל וענו כל העם חלויץ הנעל חלויץ הנעל שיהו ג"פ. ואמר הרב אל היכם שימתן לו מנעל החליצה במתנה גמורה.

ע"כ הסדר: אמר לנו מהר"י סג"ל שראה פתב שיש ליכם לברך על מצנת חליצה ושאלו מלפניו א"כ לדידהו שהיו מנבמין נמי יברך על מצנת יבום. וש"ת אין הכי נמי.

ושאלו וא"כ המגרש בגט נמי יברך ואמר הכי השתא התם גזירה משמים דאחיו מת וזקוקה לו. וגבי גט איהו דאפסיד אנפשיה להתקוטט שאין זיוגם עולה יפה ויתפרדו.

האמנם לא היה נוהג לברך גם בחליצה. אמר מהר"י סג"ל לדידן דמצנת חליצה קודמת חשוכה יבמתו לו פאחת מן העריות ואין לו בה זיקה רשאי להניח קנס להזנוג לאחרת טרם חולץ ליבמתו ואם קדם אה הקטן וחלץ אע"פ שמצנה בגדול מה שעשה עשוי ומותרת בחליצתו לינשא לשוק.

אמר מהרי"ל מה שתופרין מנעל החליצה מבחויץ משום דצריף להיות פועין סנדל דתרסיותיו מבחויץ ר"ל הוא העור שמחנך מבחויץ על גבי העץ להיות דפוס לכף הרגל. בכה"ג תופרין המנעל מבחויץ ואין ראיה לזה בכל התלמוד רק בפ' במה אשה אמר רב אשי תפרו מבפנים הוי ליה מנעל ולא סנדל, וכן אני המלקט בטר לקוטי מצאתי פן באגודה במס' שבת סי' צ"א.

ואמר מהרי"ל אע"פ דכתיב קרא נעל מ"מ עבדינו פועין סנדל דידהו. ואף אם יבא אליהו ו"ל ואמר לעשותו פמנעל שלנו אין אנו משגיחין בו: הי לך מסור.

הלכות היתר ואסור מהרי"ל הנהיג בביתו ואמר שפן נכון לנהוג לשפוף מן הקדירה כל הליפתן בבת אחת לתוף התמחוי. ולחלק אס"פ לקערות הקטנים לפני המסובין.

דאם אז ומצא שום איסור זבוב או תולע יותר יש להתיר דהתמחוי כלי שני הוא ואם חלק מקדירה גופה הוי כלי ראשון ובקל יאסר עיין לקמן בדין תולעים. ועוד הנהיג בביתו וכן הנהיג לבחורים ע"פ רז"ל.

כשמעבירין ביצים מבושליו מן האש ישפוף עליהן צונגין טרם הוציאם מן הכלי שבשלו בו. דאם אז נמצא דם ואפרוח באחת מהן השאר מותרין אף אם נגעו בכיזה האסורה פינן דנצטננו גם אם עירה מקצתן שאין בכלי עוד ס' כנגדה וכשבשלו יחד לא נאסרו מאחר דהיו ס' כנגדה.

וכ"כ ראב"ה לנהוג ג"כ בפירות או דגים. אמר מהר"י סג"ל מ"א דחפיפת הראש שעושין מאפר פירה שבשלו שם מאכלי בשר וחלב אין לעשותם בשום כלי פשר כי לפעמים קדרות חלב וכן קדרות בשר נשפכין או זבין אל תוף האפר נמצא דיש בהן איסור בשר בחלב.

ופעם אחת חיקמם השמש בבית הרב הג"ל מיא דחפיפה באותו מרחקשת ברזל לכו שיהיה רגיל הרב לקרר בו יינו בימות החמה ניחר אפו כמו והצריף להגעיל הפלי וכן קדירה נחשת גדולה היתה מיוחדת לקהל לבשל בה לנישואין ושמש העיר ייחדה למיא דחפיפ' בבית המרחץ והצריכה הרב הגעלה כשפאו להשתמש בה לנישואין.

נתבשרו לפתות שקורין רובא"ן ונמצא תולע בא' מהן. ואמרה"י סג"ל מאחר דיש באותה לפת ס' נגד התולע גם היא עצמה מותרת בקולף מקום התולע.

בתרנגולת שחוטתה מצאו כל בני המעינים נתגדלו יחד כצורר. וכולן היו מסריחין מלבד הפבד היתה בריאה וטרם הובאה למטה"י סג"ל להורות אכלו הפלבים את בני המעינים.

אמר הרב לפי דבריכם אין בידי להתיר התרנגולת הובא לפני מהר"ש בפסח תרנגולת שיהיה רגלה שבורה במקום צומות הגידין ונתרפא והתיר ע"פ הרא"ש שהורה כשחזר ונתרפא יש להתיר בשעת הדחק כגון ע"ש בין השמשות.

וכה"ג הורה מהר"י סג"ל ע"פ המרדכי בשר שהודח מדמו וחתף אח"כ חתיכה א' לשנים להדיח מקום החתף טרם שמולחין ואמר דאין לחתוף בשר (לא) מלוח קודם הדחתו בספין שאוכלין עמו דשואב מליחת הדם שהוא רותח אף בשר יבש מותר לחתוף בכל ספין קודם הדחתו: אמר מהר"י סג"ל קשה לישיב לשון השערים שכתבו שנהגו לבשל הלב עם הבשר.

ואי נמי כן בתו' פ' כל הבשר. פלאדי"ן חמין נחתכו בספין של בשר אמר מהרי"ן לקלון הפלאדי"ן במקום החתף דאי אפשר להדיחו ואת הספין לטהר הגומות שבו ולנעצו בקרקע בתולה י' פעמים.

ספין שחתף בו צנון וחילק בו התולע שיהיה בתוף הצנון היה מורה לנעוץ הספין י' פעמים בקרקע. וכן אם נחתף בו אינו מינו צנון צריף נעיצה י"פ בקרקע ואם נחתף עם ספין שאינו מינו דבר חם שהיד סולדת בו יקלוף מקום החתף ואת הספין ינקר הרושם היטב וינעץ י"פ בקרקע.

וישפסף את הקמא בעפר קשה כגון חול וכה"ג. דופן כבש הובא מבית הטבח ומצא בה מהר"י סג"ל י"ג צלעות ואמר לחתוף הצלע העליונה כי היא צריכה ניקור כמו האחרונים דאין שיהיה לפנים רק י"ב צלעות.

ואמר יש להזהר בזה למנות בכל פעם דהטבחים שוגגים מחמת מהירות. בשר שהותלע אמרה"י"ל גם התולעים מותרים כמו תולעים מגבינה.

אכן אניני דעת זורקין התולעים והבשר מותר. שלפוחית מדג נפלה לקדירת בשר ונתבשר שם ואסר מהרי"ל את הפל משום סכנה.

ציר דגים שקו' גלרי"א ומצאו בה לאחר שנקרשה סממית מתה והתיר הדגים. שאלו למטה"י"ל היא אוכלים הבחורים הנכרים מבדיקת הקילות שמקילין להתיר (במגנצ"א) תוף חומת העיר ומחוצה לה אסורה.

והשיב דאין לחוש ע"פ המרדכי דכתב דבזמן הזה אין אנו בקיאים בחומרי המקום שהלך לשם וחקומרי המקום שיצא משם. ושוב אמר דאיתא בתוס' פ"ק דפסחים שתי פרות היו חורשות וכו' עד כיון שמתקבצים שם כו'.

ומכאן נהג מהרי"ל בביתו שלא להניח לאכול מאותו (פאנצי"ן) שנפל עליהן מחלוקת הגדולים לפי שמתקבצים שם בחורים מאותן גלינות שנוהגים שם איסור חלב בהן ונהמתי מלשאל פיו מאי שנא מהבדיקה דלעיל ושמה משום דאיסור חלב דאורייתא וכתב החמיר יותר.

חלות הנלווין בבצים ואפו גוים התיר מהרי"ל ולית בהן משום בישולי גוים. תולע שיצדו בו הדג נמצא עדיין בדג מלוח תחוב בחפה.

והורה מהרי"ל לקלף מקומו דטעמו נתבטל בס'. גם אם נתבטל עמו נתבטל טעמא אם בחתיכה שנמצא בו ס' נגדו וכן הנה מורה על חתיכת קרעה"ש שנמצא בראש דג מבןשול להתבטל טעמו דהנה בראש הדג ס' כנגדו.

דגים נתבטלו בכלי חלב ונתנולתו כן חמאה וקלטו ונהמן עם כף בשר שלא היה בן יומו והתיר את הדגים ואסר את הכף משום בשר בחלב וישרף. ושוב בישלו דגים בכלי חולבת ולא שמו בהן חמאה וקלטו הנהמא בכף בשר ספק ב"י.

והתיר הכל. הוצגו הקערות של בשר לפני המסובין ונמצא לאחד קערה חולבת ולא ידעו אם נשטפו יחד.

ואסר רק אותה הקערה דתלינו דתינוק עירבבה שם. ראש גדי נצלה ונשאר בו קצת מן הקנה ונצטרך דם בתוכו.

ואמר להשליף חתיכת הקנה. ואמר שגגה היא בידי הנשים שמניחין הקנה שלם וכן הנושט בראשי גדיים וטלאים באנוזות ותרנגולים ואיסורא ביזם דצריכין להבדילם ולמלוח מתוכם כדרך בני מעיני' וכל דבר חלול.

"לב שלם נמצא בתרנגולת שלמה ונמלח ונתבטל עמה ומצאו בתרנגולת ביצים. ואסר מהר"י סג"ל את הכל.

משום דאין בשום עוף ס' נגד לבו אלא דוקא כשהוא שלם ברגליו והראש עם הצנאר על פי המרדכי. וצנה להכשיר הפלים ואם של חרס ישברו והבצים שמצאו בו אינן מצטרפין לס' לבטל דהוי כתבשיל אחר והעוף נעשה כולה חתיכה דאיסורא.

עיינו לקמן בדין לב דדוקא ע"י בישול אוסרין הכל אבל אם נמלח או נצלה הלב עם העוף אינו אוסר כ"א כדי קליפ'. בשר נשלח לבחור בלא חותם ואסרו משום בשר שנתעלם מן העין.

אף יחזירו לשלחו אם מכירו בטביעת עין מותר. רגלי שור נתיבשו בעשן ונמצאו עדיין הטלפים מחוברים בהן.

רק נתקצצו מלפניהם ונתבקעו כמו שרגילין בשעת מליחתן והתירם. אמר"י פהן שאחד מן הגדולים שאל למהר"מ סג"ל על מה נוהגין שלא לאכול בשר לונבי"ל כי אם צלי אש והשיב משום שמוטעם פה ביותר.

ואמר מהרי"ל שהוא ראה שכתב בעל העיטור לפי שהוא חלק ושיע אין המלח מוציא דמו כ"כ טוב שלא לבשלה. שוב אמר"י דאחד מן הגדולים השיג על בעל העיטור וקלא כמה חתיכות מבשר אחרים שהם ג"כ חלוקין וישועים מ"מ מבשלינו.

ע"כ נר' להתירה אם נתבשלה בדיעבד. ואני הלוקט בטר לקוטי' ראיתי במרדכי הגדול פ' פל הבשר דכתב בסתם לונבי"ל מותר לבשל.

איתמר פ"ק דביצה איתסרא עדות איתסרא ביצה. אמר"י למה"ט נמי איתא בסמ"ק דאסורין גבינות של גוים משום גילוי.

ולא הותר גילוי. ובמים גלויים ממש לא חיישינו לגילוי משום דלא שכיחי נחשים בינינו.

וכי תימא מ"ש. ואמר מהרי"ל דטעמא משום דמים גלויים יודעין הכל דאין איסורם הנה רק משום גילוי אישתרי גילוי מחמת שאין נחשים שכיחי אישתרי מים גלויים אבל גבינות של גוים לא ידוע לכל דאיסורן משום גילוי דסבורין מטעם חלב בהמה טמאה ועדיין איסורן במקומן עומדת.

בשר שנמלח אחר שרייתו. וסבורין היו שלא נשרה ולא נמלח עדיין ונתנוהו בכלי ששורין בו הבשר מדמו ונתנו עליו מים ונשתקה שם כשיעור שרייה ומלחו אותו שנית ונתמידע שפכר הושרה ונמלח כדין.

והתירו מהר"ש. בשר הודח אחר מליחתו ונתכוהו בספין חולבת ונעצו הספין בקרקע ונשתקה שם יותר מג' ימים.

והתיר מהר"ש את הבשר בלי קליפה דנתבטל טעם הספין בס'. ואת הספין התיר בלי שום תיקון אם אין בו גומות.

ואי יש בו גומות צריך לשרוט את הגומות בספין אחר. מעשה בא לפני מהר"ש על חתיכות בשר שנמלחו והודחו ונפלו בין חתיכות בשר שעדיין שרוי במים ששורין בו הבשר להוציא דמו ואמר"ש מתוך שעתה ערב שבת אתיר אותו משום שעת הדחק לכן הנהירו להלאה דכי יבא עוד לידי אאסורנו.

שאלו למהר"ש זאב שדרס כבש בין העדר ולא נתמידע איזהו איך נוהגין והשיב דמחמירין על פי השערים מדיירין דאפ"י הן מאה פלן אסורין וה"ר אנשיל אמר הטעם יען דחשיב לא בטיל ברוב.

שאלו למהר"ש על תרנגולת שנתנבלה בשחיטה ונתערבה בין השחוטות ועדיין פולן היו בנוצתן וכה"ג כבשים שנתערב הנבילה ביניהם. אם מבטלינו ברוב.

והשיב שזכור לו מעשה במהר"ר ליפמן ששחטו לו הרבה כבשים והניחום בי טבחא ונתערבה הנבילה ביניהן והרצו לפני מה"ר יונה. ורצה להביא ראיה מהרא"ש לאסור.

ואמר לפניו מה"ר ליפמן הרי תרנגולים בנוצתם בכה"גאסר ג"כ בקרא"ש ואמר לא מבטלינו לה ברוב. ובהא לא נהגינן הכי דדבר פשוט להתיר ולבטל ברוב.

ומדקא לא נהגינן פנותיה אף מתירין פאשר פסקו השערים. ביה נמי אין לאסור כמו קרא"ש אף בטל ברוב: הנה אסדר לה פאן דיני איסור והיתר בקוצר הדין בלתי ראיה והו פל דיני השערים מדוניירין ואינן משם מהר"י סג"ל רק גדולים אחרים קצרו פדי לרוץ בו הקורא.

בשעה שצריך מורה. וחלקתי הדינים איש איש על דגלו לבית אבותם.

שריית הפשר ומליחתו והדחתו בכל צד בשר שנמלח פדינו אחר שרייתו. אף לא הודח מדמו באחרונה ונתבשל אם יש ס' בתבשיל ובמים ובחתיכה נגד דם ומלח שעליה הפל מותר.

אף החתיכה עצמה פכל איסור שבטל בס'. מלבד חמץ בפסח שהוא במשהו בין בבישול או צלי בין במליחה וכ"ש בשר יבש שנתבשל בדיעבד בלי הדחה דמותר בששים.

מ"מ לא ידית בשר יבש לכתחילה במים שהיז סולדת בהו. בשר שהודח בשרייתו מדמו הראשון ולא נמלח ונתבשל אם יש בתבשיל ס' נגד החתיכה התבשיל מותר.

אכן החתיכה נתבשל בדמה ואסורה וה"ה אם נתבשל חתיכת חזיר עם תבשיל. התבשיל מותר בס' נגדו.

ואם שמוהו בקדירה אצל האש ועדיין לא נתחמם כ"א במקצת אם החום שהיז סולדת בה אסור. ואם לאו ידיחנו וימלחנו ומותר.

בשר שלא נשרה במים להדיח מדמו הראשון ונמלח אסור לכתחילה אף לצלות ואם נצלה בדיעבד מותר והמחמיר תע"ב. ואם הודח ולא נמלחה מותר לצלות לכתחילה.

וכן שומן אנוז או הפנתא (שקורין מטי"ר) יש בהו דם דינו כמו בשר בהדחתו ובמליחתו. בשר ששרו במים ונשתהה שם מעת לעת אסור לבשל ובצלי מותר.

וגם אחר הצלי אסור לבשלו ואם שקה רק לינה אחת ומקצת היום גם לבשלו מותר. וכן אם לא נמלח הבשר תוף ג' ימים לשחיטתו אין מותר רק בצלי וגם אחר הצלי אסור לבשלו.

ובשר שלא נינקר תוף ג' ימים אסור גם לצלי דם הגידין מתקשה במאד. אכן במרדכי מתירו בצלי ויש אומר היינו פשנא נשרה במים תוף הג' ימים אכן אם נשרה במים אז נתברך הדם ויצא ע"י מלח גם לאחר ג' ימים.

בשר לצלי א"צ מניחה פלל אכן נוהגינן פרש"י דגם לצלי צריך מליחה מועטת אף נהגו העולם להדיחו לאחר צלייה מן הדם אם נצלה בלי מליחה. וכן מותר לאכול בשר חי בלי מליחה פלל ובמקום שאין מלח אסור לבשל בשר.

אף צליה מעיקרא שיזוב דמו דנורא מישאב שאיב וידיחנו אס"פ מדמו ואז מותר לבשלו. ואנוזות ותרנגולים וכל דבר חלול אם רוצה לצלותם בלי מליחה צריך להבדילם מעיקרא

לשני חתיכות שלא ישאר בהן חלל כלל ואז יכול לצלותם בלי מליחה דנורא שולט בכל צדדין להוציא הדם.

אכן אם רוצה לצלותם כמו שהן שלמין צריך למולחם ולהשהותם בשיעור ולהדיחם קודם הצלייה. ואם לא מלח עופות או דבר חלול בפנים ונתבשל אסור וכן ראש כבש.

אכן בצלי מותר. בשר שנמלח לפי שעה מותר לצלותו לפי שעה.

ואם שקה במלחו צריך להדיחו קודם צלייה. בשר יבש פשמדיחו ממלחו יזהר שלא יהיו המים רותחין.

ובדיעבד יש מתירין ואין לשרות בשר יבש במים ולהשהות שם כדי להמתיקו ממלחו אלא א"כ הדיחו תחילה ובדיעבד יש מתירין. שיעור שהיית בשר במלחו פשיעור צלייתו והוא פשיעור מהלך מיל.

ונוהגין לשהותו שעה אחת שלמה. שורין הבשר מתחילה פשמביאין אותו מבי טבחה ומדיחין יפה וא"צ לשהותו במים.

וכשנטף המים מן הבשר מולחו על דף מןדרון או בכלי מנוקב שנא יסתמו נקביו כדי שיזוב הדם בטוב ממנו. וקי"ל פשמואל דקערה שמלח בה אסור לאכול בה רותח.

וכל דבר חלול מלח גם מבפנים כמו בחיץ ויזקוף אותו להשען לעמוד בזקיפה כדי שיזוב ממנו הדם. ולא מושקב דאז מתאסף הדם ונשאר תוכו.

פשמדיחין הבשר אחר המניחה צריך ליתן המים תחילה בכלי ואח"כ הבשר. ואם נתן הבשרתחילה הואיל דבדיעבד נעשה רגילין להתיר על פירש"י בזמן מועט פשיעור מהלך מיל.

ונוהגין להדיח הבשר ממלחו ג"כ. ולהדיח הפלי שמדיחין בו והידיים בין כל הדחה והדחה ואם לא הודח הבשר רק פעם אחת היטב ונתבשל אין לאוסרו בכף.

לכתחילה אין למלוח כבד או לב עם בשר. ובדיעבד שרי הבשר ע"י הדחה מעליא.

חתיכה שנמלחה עם גידי הצואר והראש. או עם קרום של מוח או עם גידי הזרוע דכל אלו אסורין משום דם.

אז יסירם אחר המליח ומותרין. וכן הדין אם נצלו יחד.

מלבד קרום של מוח שאז אסור המוח ושאר בשר הראש מותר. ויש מחמירים לאסור כל הראש פשוטה להחזיק בשר במולחו זמן רב.

אז אחר ששהה פשיעור במלחו תחילה ידיחנו אח"כ כמו שמדיחין לקדירה וחוזרין ומולחין לאתרוג גם אם לא נטפו עדיין ממנו המים ומניחו בכלי שאינו מנוקב. והציר הנעשה אז אין בו שום אסור דם ועולה על גבי הבשר ומעמידו זמן רב.

חתיכה תפל שלא נמלחה עדיין ונתערבה בין מלוחות ונשתתה ביניהן אותה חתיכה אסורה ולא מועיל למולחה שנית. אמנם אם הודחה טרם שנתערבה יחזור וידיחנה וימלחנה חתיכה שנמלחה ופלטתה ציר שלה ונפל אח"כ עליה ציר מבשר מלוח אסור.

לכתחילה מותר למלוח בשר היום ע"ג הבשר הנמלח אתמול אבל אין למלוח בשר היום ולתתו על הנמלח קודם שבוע. וכדיעבד אין לאנסרו.

בשר המוגלד בחורף בקרח אין למלוחו עד שנמס הקרח דהקרח מונע מליקנס המלח להוציא הדם. טבחים והמענים העגולים דהן הדורא דכנתא.

והקובה. והדקין.

וכרפשא לכתחילה אין למולחם עם שאר בשר רק לבדנה. המולח \$ (טבחיםא מולחין בצד החיצון שהשמן שם דבוק ושם מחזיקים דם: \$ הרבה חתיכות להניחם ולהשהותם יחד בכלי מגוב.

יזהר להקדים הנמלח באחרונה להניחו בראשונה לכלי א"כ צריך למולחם פולם ולהניחם על הדף עד גמר מליחת פולם ואז יקדים להניח בכלי את הנמלח באחרונה וכן חוזר חלילה עד יסיים להכניס באחרונה הנמלח בראשונה.

חתיכת בשר שחתכה לשנים אחר שרייתו. צריך לחזור ולהדיח מקום החתך קודם מליחה.

רגלים שלא נתקצצו ראשי הטלפיים ונמלחו. אם שקבו על צדן כל זמן שהייתו במליחה לא נאסר.

רק שבתוף הטלפיים ואם נזקפו נאסרו פולן. הרגלים נוהגין לקצץ ראשי הטלפיים וגם לחתוף להפרידם מהדדי ואם"כ להשרותן כמו שהו עדיין בשערן ולמולחן אם"כ ולשהות שיעור מליחה ואם"כ מדיחו יפה טרם מהבהבן באש להסיר השער והטלפיים.

והשתא חצו הטלפיים והשער במליחה הראשונה לכן נוהגין לחזור אחר ההבהוב להדיחם ולמולחם שנית מיהו אם לא נמלחו באחרונה מותרים. וכן אם לא קצץ ראשי הטלפיים קודם ההבהוב אין לאנסרו בקף.

בימי מהר"י סג"ל לא ראיתי שום מליגה לא בעופות ולא בראשים ולא ברגלים. וכן לא חירוף בראשים רק בתלשו נוצות מראשי התרגולין הבהבום עם התרגולים להסיר הנוצות שנשארו.

(הג"ה מי"ד) המהבהב אנוזות ותרגולין באור לחרוף הנוצה מהן צריך לרחוץ בית השחיטה בראשונה שלא יבלע הדם בהן. ולא ישקה אותה הרבה שלא יבלע הדם ע"י החום ותו לא יצא ע"י מליחה.

נמלח בכלי נסדק הוי כמגוב ומותר. כל דיני איסור דם דם רותח שנשפף על גבי צלי. או דם צונן. אוסר את הצלי פדי קליפה.

כל חתיכה הנאסרת משום דם או מחמת פלי שאין מגוב. שוב אין לה תקנה להתיירה. בשר הנמלח פדיו בכלי מגוב ונמצא ציר עומד בתוכו הבשר מותר אף נהגו העולם קליפה והדחה. אף אם נפל חתיכה או תולה מקצתה למטה משאר הבשר תוף הציר העומד בשולי הפלי.

אסור כל מה שפציר. וצריך לחתוך מעט יותר מן הפשר שלמעלה מה שלא נגע בציר.

חתיכת פשר שנצטרך בה הדם מחמת שהפה את הבהמה מחיים. חותכו ומולחו.

ומותר גם לבשל ולצלי בעי מליחה מועטת פשאר כל פשר. פשר שלא נמלח ונפל עליו ציר מן פשר מנוח או נפל כולו לתוך הציר חוזר ומדיחו ומולחו כבד אין לצלות עם פשר בפוד אחד ואם אין גומות בפשר להתעכב בהן הדם מותר הפשר בדיעבד דם שנטף עליו מן הפכד מישריק שריק ונופל.

וה"ה פשר מלוח שנצלה עם שאינו מלוח בפוד אחד פשר בדיעבד. פשר הנמלח בכלי שאין מנוקב.

כל הפשר אסור גם מה שחויץ לציר. ובס"ה כתב שיש לאסור אפי' לא שקה שם שיעור מליחה ואין לו תקנה אפי' במליחה אחרת.

וגם הכלי הוא אסור משום דציר פשר תוך שעה אחר מליחה אסור כל דבר שהוא נופל עליו ואי נפל אכלי חרס ישבר ועל פלי עץ וכלי מתכות צריך הגעלה. אבל שקה פכר שיעור מליחה אין צירו אסור אח"כ בדיעבד.

אבל אסור ליתן פשר מלוח לתוכו לרחוץ עד שימתן מים הרבה מתחילה לתוך הכלי. הרוצה לצלות עוף או גדי שלם צריך לשרותו במים ולמולחו ולשהותו פשיעור ולהדיחו אח"כ כדין כל פשר לבשל צריך לעשות לצלי זה מתוך שהוא חלול.

אין להניח פלי תחת צלי לקבל שומנו אם לא שקה מתחילה שיעור מליחה במלחו. ראש הפכש ואנוז וכל דבר חלול שנמלח מבחוץ ולא מבפנים אין מותרין רק בצלי.

ויש מתירין ראש אנוז אם נתבשל בדיעבד שאין פזית בדמו. (הג"ה) תרנגולת שנמלחה עם ראשה בלא חתיכה' יחתוך הראש וימלח וגם אם היא נצלית עם הראש לא תיאסר התרנגולת ע"כ.

פשר שנשתהה במלחו פשיעור וניתן בכלי ונתרבה עליו הציר אין אסור את הפשר גם אם נשתהה בו כי מזהל בעלמא הוא. בני מעיים כגון הדורא דכנתא והקיבה והפרפשתא והדקים גם אם אין בהן דם אין למולחם לכתחילה רק בכלי מנוקב פשאר פשר אבל הפנתא דהוא השומן עצמו (שקורין מטי"ר) ופשאר בני מעיים כגון הפרס והלב והפכד והריאה אם מלחן בכלי שאינו מנוקב אסורים הם והפלי דדינן ככל פשר.

אין חוששין למלחן פשר ובני מעיים יחד אבל עופות ודגים אסורין למלחן יחד. אסור לחתוך בספין שאוכלין עמו מפשר מלוח טרם שמדיחין אותו.

יש להסיר ונרידי דם ששוכבין בשומן הפנתא שקו' מטי"ר. הרוצה לצלות ראש טלה שלם ולצאת ידי חובתו.

יסיר עצם שעל גבי המוח וינקוב הקרום שהמוח מונח בתוכו וגידין שתחת הלשון ושבתוך הלחיים יטול או יחתכם שיזוב דמן בשעת צלייתו שפוד שצלו בו פשר שלא נמלח ילבנו באור טרם צולין בו שנית.

ואם צלו בדיעבד הפל מותר בין הבשר בין השפוד הן של עץ הן של ברזל משום דנורא מיןשאב שאיב. נכון שלא לשהות צלי על השפוד כשמשירין אותו מן האש.

וכן שלא לחתוך צלי רותח בספין לראות אם נגמר צלייתו. וכן אסור לעשות פו לכבד בפשעת צלייתה ובדיעבד אין לאסור הספין דנגמת השפוד.

נכון שלא לחתוך בספין דשחיטה אפילו דבר צונן. ואם חתף בעי להדיח מקום החתף.

ואם חתף בו דבר רותח או חרף בעי קליפה. אין להשתמש מי מליגת תרנגולים במאומה: כבד שצולין על האסקלא צריף לחתוך הסומפון שלו ולהסיר דם שבו ולהפוך החתף למטה.

ואם לא חתף יחתכנו אחר הצלי ולבשלה אחר הצלי אסור אם לא חתף מקודם שצולין אותה ונכון לנוקבה בספין מקודם או עם קסם בפשעת הצלי כדי שיזוב הדם יפה. ובשפוד סומכין על נקיבת השפוד.

והרוצה לבשל את הכבד אחר הצלי נכון לנקבה שתי וערב ומדיחין אותו אחר הצלי קודם שמבשלין. ואם שכח ובשלה בלא הדחה מותרת.

נוהגין שלא לבשל כבד כלל אלא צלוייה מעיקרא. דאסור להשהותה במלח מעיקרא פשיעור כדי לבשלה.

לכתחילה אין צולין בשר וכבד יחד. ובדיעבד אין אוסרין וה"ה במליחה זה לשון התוספות עוף עם כבדא בין דבוק בו בין אין דבוק בו ונמלחו יחד מותרין דדמו מישרין שריק וכבולעו כף פולטו.

נתבשל עוף שלם עם הכבד שלימה צריף ס' ברוטב ושאר התבשיל כנגד כל העוף. וזורק את העוף דהוא נעשה חתיכה דאיסורא והשאר מותר.

אבל חכמי (מגנצ"א ושפיר"א) הורו דלא צריף לבטל רק הכבד עם צירוף הרוטב לבשר העוף מאחר דאין בשום עוף לבד ס' נגד כבד שלו. ואז גם העוף מותר והכבד לבד אסורה וכן בי"ד דדין כבד דדין הלב.

דבצלי העוף מותר ובקדירה צריף ס' נגד הלב. נצלה כבד עם העוף אפי' צדיין דבוקה לו צריף לקלוף העוף מבפנים והשאר הפל מותר גם הכבד עצמו.

כבד בפשטיד"א צריף ס' לבטלה. ואם דבק בחתיכה צריף ס' נגד אותה החתיכה ויזרקנה והשאר מותר.

מנהג הוא להדיח הכבד ולמלחה בפשעת צלייתה ואין להשהותה במלח כלל בלא צלי. טחול דינה כשאר בשר אף לקדירה.

דשומנא בעלמא הוא שקורין שומ"א. ואין בה איסור דם.

רק צריף ליטול החלב עם הקרום שעליה ועם הגיד שבתוכה. ועל הנצלה בלא נטילת הקרום והגידין.

השיב מהר"י סג"ל דצריף ס' דעל הדם חייב עליו פרת. וצריף נמי פדי נטילה דילמא לא מפעפע דין הלב ודין הפוליא הלב קורעין ומוציאין הדם טרם מולחין או מבשלין.

ומה שנוהגין לחתוך ערלת הלב פדי שיזוב דמו. אבל לאחר חיתוכו ומליחתו הרי הוא כשאר בשר גם לקדירה.

ואם מלחו בלא קריעה קורעו בתר הכי. ואם נתבשל בדמו הוי דינו כמו חתיכת בשר שלא נמלח ונתבשל.

ואסור הכל אם אין ס' נגד הלב. נתבשל העוף שלם כמו שהוא עם הראש וצנאר והרגלים ונמצא הלב עדיין דבוק בו קולף את מקום הלב.

והלב אסור וכל השאר מותר דבכל עוף כשהוא שלם יש בו ס' נגד לבו. ואם נצלה או נמלח העוף עם הלב זרוק הלב וקולף מקומו והשאר מותר אף אם אין ס' נגד הלב.

וי"א דקורעי הלב אח"כ וגם הוא עצמו מותר. ואם הלב היה דבוק בחתיכה קטנה ובשלה עם שאר חתיכות צריף ס' נגד החתיכה כולה.

לב הנמצא בפשטיד"א דינו פדין כבד דפרישי לעיל. לב בהמה יש בו להחמיר יותר משל עוף דאין בשום דם של לב עוף כזית.

פוליא אסור לבשלה בקדירה משום אל תטוש תורת אמה וחקמים נהגו שלא לבשלה. אמנם אחר צלייתה מותרת לבשל כמו הכבד.

ואם נתבשלה הפוליא אחר שניקר מחלבה עם שאר בשר התבשיל כולה מותר גם אם אין בו ס' נגד הפוליא והפוליא אסורה. אכן אם הפוליא עדיין בחלבה הכל אסור גם התבשיל אם אין ס' נגד הפוליא.

פוליא שהקטינה בדקה עד כפול. בגסה פעינבה בינונית אסורה בהמה.

נהגו העולם להשליף את הענוניתא דנורדא מן הרצאה. ואין בו רק מנהג ולא איסור: כל דיני ביצים ביצים צלויזות או מבושלות בקליפתן אין חוששין לבדקם מן הדם ולאסור רק הנמצא בהן פתאום דאזלינן בתר הרוב דלית בהן דם רק הטרופין בקערה מתוך קליפתן מאחר דאפשר לבדקם אין הולכין אחר הרוב וצריף לבדקם.

המבשל הרבה ביצים או פירות יצננם במים טרם שינערום מן הפלי שבשולם בו. עיין הטעם לעיל.

ואם נייערום בלי צונן ונמצא דם או אפרוח באחת מהן כולן אסורין אם אין בהן ס' כנגדה ויש מצריכין ס"א. ואם נמצא בטרופות צריף ס' לבטל כל הביצה שבה האיסור.

וכתב בספר אגודה בפ' אלו טרפות ואם הביצים עדיין בקערה ולא טרופות ונמצא דם באחת מהן יגביה חלמון הכשר וכל חלבון העולה עמו פשר. וכן יעשה לכל אחת הכשרות.

ומה שישאר אצל אותה שיש בה דם אסור. שאם יגביה את האסורה א לי ישאר מחלבונה אצל הכשרות.

ביצעים של עוף טמא או של עוף טהור ונמצא בה אפרוח כל זמן שהאפרוח בקליפתה יש בו איסור משום שרץ השורץ על הארץ. או דם במקום האסור ונתבשל עם ביצים אחרים או עם דבר אחר בין בקליפתו בין בלא קליפתו.

הכל אסור עד שיהא ס' בהיתר ואפילו אם נמצא דם בביצה צריך ס' בלא אותה ביצה האסורה. ביצים הנמצאים בתרנגולת נבילה אסורים.

אם ספק מנבילה או משחוטה פשרים. תרנגולת שהיא ספק טריפה אם ילדה ביצים.

שיחלה קמא אסור. דהיינו הביצים שהן במעים בשעת הטרפות אבל אותן ביצים שבאו לה מחמת שגזקקה לה זכר אחר שאירע לה הספק פשרים הביצים וגם התרנגולת.

דאם היתה טריפה לא היתה מתעברת וילדה. אין לוקחין מן הגוים ביצים טרופות בקערה דיש לחוש שטרפם כדי שלא יפיר היהודי.

מ"מ אותן (קוכלי"ן בל"א) המגובלין עם ביצים מותר ליקח מהן ולאכול. דרוכב עיסות גילוישים מביצים שלמות ורובן אין בהן דם.

דאנו נמי אין בודקין הצליות דאזלינו בתר רוב. והנשים רגילות לבדוק פשטורפין למאכל חומרא יתירא היא ועוד משום דאיןפשר כדפי' לעיל.

וכל מי שאין נזהר מפת של גוי אוכל אותן (קוכלי"ן) דקימחא עיקר דהיינו העיסה, ומברך המוציא. ועל (האובל"ט) מיני מזונות ועיין לקמן.

ויש נוהגין לבדוק הדם שיהא דוקא במקום האסור כל הביצה ואם לאו מסירין טיפת הדם ושאר הביצה מותרת והסימן להם זה החרוז. דם הנמצא חוץ לקש"ר זרוק הדם והשאר פשר.

ואם על הקשר נמצא. נתפש"ט חוץ ל"א ירצה.

אף אם הד"ם עליו יעמו"ד ולא נתפש"ט רק ש"ם יצמוד לחכמים ככה הו"א מסור חלבון מותר וחקלמון אסור. האמנם אני המלקט באומרי"ם מימי לא ראיתי ולא שמעתי בשכונת מהר"י סג"ל וכן בכל מדינת ריינו"ס לבדוק אחר הדם ולהתיר הביצה רק אוסרי' תמיד כל הביצה: דין תולעים תולע הנמצא באחת משרביטי קטנית או פולין שנתבשלו יחד זורק אותה השרביט ושאר השרביטין אם יש בהן ס' נגד השרביט התולע מותרין.

קטניות או פולין שנטלן משרביטיהן ונתבשלו פשעדיין לחין ונמצא בהן תולע (שקו' מאדי"ן) צריך ס' לבטל טעם התולע. והיבשים אם נמצא בהן תולע (שקו' וויב"ל) אף שבנדאי בתלוש שרצו בהן צריך ס' לבטל טעם התולע.

כללא דמילתא הרוצה לבשל קטניות או פולין ורוצה להחמיר נוטן אותן למים רותחין כדי שימותו התולעים מיד. דבמים צוננים אולי יצאו מיד ונאסרין ואח"כ פשמבשלים מותו והוי כאילו אוכלם בקערה.

פירות שנתבשלו ונמצא תולע באחת מהן. אם באותו פרי שנמצא בו התולע ס' פנגדו זורק מעט קליפה מן הפרי עם התולע.

ואותו הפרי גם הוא מותר ואם אין ס' באותו הפרי נגדו אז הפרי שהוא חתיכה דאיסורא וצריף בשאר הפירות ס' נגד כל הפרי שבו התולע. וכתב במרדכי דמשערינו ס' לבטל התולע דוקא במים אשר נתבשלו בהן הפירות והפירות גופניהו לא מסייעי לבטל מפני שהן מינו.

כתב באגודה אין לה פרי שהוא פחות מס' נגד תולעו. ודוקא בלא פירוש. המבשל פירות לא יערם מן הפלי עד שיצוננם כדפלי. תולעים שבבשר או בגבינה יש מתירין פשהו עדיין בפנים.

וכשיצאו לחוץ אסורים. ואם נתבשלו עם הבשר או הגבינה מותר התבשיל גם אם אין בו ס' נגדו.

והיינו תולעים הגדילים מחמת סירחון. אבל תולעים שנמצאין בבשר ובכבד ובדגים דלא באו מחמת סירחון אותן אסורי' אפי' נמצאו בחתיכת דג וכ"ש בבני מעיים.

אם נמצאו תולעים בתוף הקליפה של הירקות הדחוקים בפנים שאין חלל במקומו שהיה יכול לדחוק ולצאת וכן מבשלין קליות חטין שמוצאין תולעים בין קליפה לחטה שניהם התיר מהר"ם.

תולעים הנמצאים בבשר ודגים. כתב ראב"ה אפי' פירשו לגמרי מותרים. תולע שנמצא במוח ולא חזינו קורט דם מבחוץ ולא רישם מותר. שרץ מותר לשרוף ולאכולו משום רפואה.

זבוב הנמצא בתוף קדירה אם נפל בכלי ראשון צריף ס' נגד הזבוב. ואם הסירה בכף והחזיר הכף בקדירה צריף ס' נגד הכף ודוקא פשהסירה בכף ריקנית אבל אם הכף מלא מן הרוטב שיש ס' נגד הזבוב מותר.

ואם שפף הזבוב מן הקדירה מותר הכל דכל זמן שהיא בקדירה בטל ובס' וכשנפלה תוף הקערה א כלי שני. ואם נפל הזבוב קודם נפילת הרוטב אוסראת הקערה בכדי קליפה אף אין דרוף שתפול קודם הרוטב ומספיקא יש להתיר.

ואם היה הזבוב תוף הקערה תחילה ושפף הרוטב עליה הפל מותר ואם נמצא הזבוב בתמחוי אמרינו שם נפלה וכלי שני הוא ואין מבשל והפל מותר בין מה שחילק כבר בין מה שעדיין בתמחוי גם אם אין בו ס' נגד הזבוב.

לכן צוה מהרי"ל שלעולם ישפוף הלפתון לתמחוי טרם חולקים כדפלי לעיל תולעים הגדילין במים בכלים או במקונסין בקרקע הן מותרין כל זמן שלא פירשו ואפילו מתים.

בחושין קטנים הגדילים ביין ובשכר מותרין לשתותן בעודן בתוכם ואם סיגנו ופירשו אסורים לכן אין לסגן בליה דילמא פירשו ויחזרו ואין רואה. תולעים שבקמח שהנותלעו מחמת חום (שקו' מילוא"ן) מחמירין נאסור כל הקמח דחיישינו שפירשו לדופן הפלי וחזרו ולא דמי לתולעים שבמשקין פדלעיל דהתם רביתיהו כל זמן שהם בפנים הפלי או הבור: כל דיני בשר בחלב בשר תפל שנפל לחלב צונן ג"כ תפל.

ר"ל שאין אחד מהן מלוח אין לאסור רק שגשמה שם יום שלם. וכן אם נפל הבשר לשום איסור אחר צלול שאין מליח שום א' מהן שניהם מותרין אף הבשר צריה הדחה במים.

ואם הבשר מלוח שניהם אסורים אבל אם צלוי או מבושל אפילו אין מלוח ואפי' צונן הבשר והחלב מותר ומיהו הבשר סגי בקליפה. ואי אית ביה פילי פילי בקעים אפי' חי לא סגי בקליפה.

וכן אם מתנבל בתבלין אסור. ובשר שלא נמלח רק קצת לצורך צלי וציר נוטף ממנו על גבינה אסור ובשר שנמלח או הגבינה ונתניבשו מבחוץ ושוכבין זה אצל זה מותר אף צריכין הדחה וכן אם הודחו פשהו צריבין ועדיין לחין אין אוסר עד שיהא לחין מחמת מלח.

וכן הדין בבשר פשרה ונבילה פשהו נוגעים יחד. בשר וגבינה שניהם מלוחים ושוכבים יחד שניהם אסורים.

הא' תפל והשני מלוח. התפל אסור.

וידיח המלוח במקום שנגע בשני והוא מותר. קיבה ששמה עם העור במים.

אין לאסור רק פי שקה שם יום שלם. נמלגה פרנגולת בקערה חולבת שניהם מותרים. דקלי שני לא מבשל. חתיכת בשר הפלוע ונאסרה מחלב שאין בה לבטלה ונתערבה אף באלף לא בטלה.

מי חלב שגשפכו לתבשיל ואין בו ס' לבטל מותר להוסיף עליו מים כדי לבטלו. וכן חלב שגשפלו לתבשיל דעוף ויש בחלב נותן טעם מרבה עליו מים ומבטל הטעם דאיסורי דרבנן הו.

טיפת חלב שנפלה על דופן הקדירה של בשר שלא פנגד הרותב אם הוא פנגד האש הפל מותר גם הפלי. ושא לא פנגד האש הפלי אסור.

ומה שבתוכו מותר ויערה התבשיל במקום אחר שלא פנגד הטיפה. ואם נגד הרותב נפלה ויש ס' נגד הטיפה אפי' שלא פנגד האש הפל מותר ואם נשפה רוב חלב אין להסיר אפי' שפנגד האש ואפילו נגד הרותב אפי' כבביטול בס'.

ואם הפסד מרובה או נשעת הדחק פגון ע"ש ועי"ט מתירין ע"י ס' אף שלא פנגד הרותב. ויוציא התבשיל דרוף שולי הקדירה ולא דרוף פיה וטוב יותר להמתין עד שתצטנן הקדירה.

טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שפקדירה והיא יבשה שוככת למעלה ולא נגעה לרותב נתבטל הטיפה בס' של החתיכה. אכן אם מקצת החתיכה בתוף הרותב.

פל הרותב ושאר התבשיל מסייע לבטל בס'. טיפת חלב שנפלה על פיסוי קדירה של בשר.

יש לו דין כמו הקדירה פנגד הרותב והתבשיל מותר וילבן הפיסוי. ואם של חרס ישבר, טיפת חלב רותח שנפל על פלי או ספין צונן אפי' אם לגרר במקום שנפל הטיפה.

כי החום פסק בנפילה והא דאמרין עירוי ככלי ראשון לחומרא היינו שפיכת הקילות
אבל כה"ג לא ודוקא שנפלה על הקתא אבל נפלה על הברזל נועצה בקרקע י' פעמים.
נתיישבה קדירה של חלב ברוטב חם של בשר שנשפף בקרקע או איפכא מהר"מ מתיר.

ורבינו יחיאל מצריף ס' נגד מה שאומדין שהיה עדיין מן הרוטב בעין שלא נבלע עדיין
בקרקע. נתבשל בשר בקדירה חולבת ובצידה עוד קדירה שלחלב והגיס שניהו בכף
אחד אסורים במשהו ולא מהני ביטול.

דטרם שאוסר הוי בשר בחלב. מחבת חולבת תחת מרחשת של בשר או איפכא הזיע
עולה ונבלע בעליון ואוסר את הפל.

אין להניח כד כותח וכד מלח לנגוע יחד. שהמלח הוא שואב.

וכד חומץ מותר שאינו שואב ולכל פנים יש להרחיק מליפול מזה תוף זה. מעשה בכל
יום שנותנין מלח בקערה חולבת ומולחין בו בשר או איפכא דאין מליחה לעץ.

דג' שעלו בדיעבד בקערה של בשר או נתבשלו בכלי שהודח יפה שלא נשאר בו שום
ממשות בשר אותן דג' מותר' ליאכל בכותח וכן הדין בביצים או ירקות וקטניות
שנתבשלו בכלי של בשר בדיעבד גם אם הפלי בן יומו מותרים למאכלי חלב או איפכא
וכן אם הוחמו מים בכלי בשר מותר ללוש בהן עיסה לאכול הפת בכותח או איפכא אבל
בכלי גוי' גם אם אינו בן יומו אסור ללוש לכתחילה עיסה עם המים שחיימם בהן ובדיעבד
שרי.

קערות בשר שהודחו בכלי חולבת או איפכא אפילו במים רותחין. אם אין אחד מהן בן
יומו גם אם אכל היום רוטב חם של בשר רותח.

רק שהמחבת אינה בן יומו ואין שום אחד מהן מלונקלף בשיור מאכל מותר הפל. קערה
שנמצאת אצל שאינה מינה והאחד ידוע שהיא בת יומא והשני ספק ב"י.

וכולם נקיות אין לאוסרם דמחזקין כל אחת הודחה קדינה ואח"כ נתערבו. לכתחילה
אין לאפות פת בצד פשטיד"א או (פלאדי"ן) אפי' הם מכוסים ובדיעבד אם התנור גדול
ופיו פתוח וקרקע התנור אינו משופע שידוע שלא זב המרק תחת הפת אז הפת מותר הן
לחלב הן לבשר וכן דין פת נאפה עם בשר צלי אבל אם יכול לזוב המרק לתחת הפת
אסור לאוכלו אפי' עם מלח.

אבל (פשטיד"א ופלאדי"ן) יחד אין נוהגין לאפות כלל צנון או כל דבר חריף כגון שומין
או בצלים או ראשי פרתין שנחתכו בספין של בשר אסורי' לאכול בכותח או איפכא.
ואם נחתכו ונתנם בתוף קדירה רותחת יבטל טעם ספין שהוא מועט אם ס' בקדירה נגדו.

ביצים גמורות \$ (צלה דג עם בשר בתנור אסור לאכול דקשה לדבר אחר): \$ בחלבון
וחלמון ובקליפה נמצאו בתרנגולת שחוטה אף אם עדיין מעורות בגידין מותר לאכלן
בחלב. אבל בלא קליפה אסור ליאכל בכותח דמיתקרי בשר וצריף שרייה ומליחה כשאר
בשר.

אבל בשר אפילו של עוף לא יאכל גבינה אח"כ עד סעודה אחרת. חסידים הראשונים
והאידינא ממתנינים ו' שעות והמנהג להמתין שעה אחת.

ונכון להחמיר גם הלועס לתינוק אף ע"פ שלא אכל דהא מ"מ מושף טעמא ודוקא בשר בעין אבל מטוגן בשמן או שלוק אז דינו כבשר אחר גבינה וסגי בקנינות והדחה. אכל גבינה ובעי לאכול בשר מיד צריך קנינות הפה והדחת ידים וצריך להסיר פתיתי פת דגבינה ולהביא פת אחרת ונכון לזהר שלא ישתו מפוס אחד באוכלם בשר וגבינה לאו משום איסור רק הכיר' בעלמא ואם אוכלים שניהם על שלחן אחד צריך מפה מיוחד לכל אחד.

או שום היפר אחר שלא ישפחו ויבאו לאכול יחד. נמצא חתיכות דקין בתוך קיבה שהעמידו ממנה גבינות אם מתחילה הינה הקיבה ס' נגד הדקין מותר.

כף שנתחב לשאינו מינו ובא לשער ס' כנגדו להתיר אינו צריך ס' נגד כל הכף רק נגד מה שנתחב מן הכף לתוך הקדירה אפי' אם הוא של מתכת לא אמרינן חם מקצתו חם כולו והלך בליעוטיה בכוליה.

אף בס"ה פתב וצ"ע בכף של מתכת אם הכף בן יומו ויש ס' בקדירה כנגד מה שנתחב מן הכף התבשיל והקדירה כשר הכף אסור ואם אין ס' הכל אסור אפי' בהנאה. אכן הכלי מותר לתת בתוכו צונן או פירות אע"פ שבלוע מאיסור הנאה.

ואם אין הכף בן יומו אף אם אין שם ס' התבשיל והקדירה מותרין והכף אסור. נשפך התבשיל אחר שנתחב הכף וספק אם היו בו ס' מעיקרא מחמירין לאסור מספק ברת.

אם הוסיפו מים לקדירה אף בלא מתכוון אחר שנתחב הכף יש מחמירים שלא יצטרפו להשלים ס' לבטל האיסור. בן יומו אם נשתמש בו תוך מעט לעת.

נכסה קדירה בכסוי אינו צריך ס' נגד כל הכסוי. נאפה (פשטייד"א או פלאדי"ן) תחת כסוי שאין מינו אפי' של חרס ואפי' בן יומו גם לא ליבנה מקודם התיר ר"י בר שמואל דאין ריח ופיטום בכלי רק שלא נגע למעלה בכסוי: בכאן אהל.

דיני פחל פחל הרוצה לצלותה בעי לקורעה שתי וערב מעיקרא ואם נצלה בלי קריעה מותר בדיעבד ולבשלה בעי קריעה שתי וערב ולטוח בכותל ודוקא לבדה בלא שום שאר בשר עמה ואם לא נתקרע אסור בבישולה אף בלא שום שאר בשר עמה.

מנהג יפה שלא לבשל שום פחל כלל גם אם קרעה שתי וערב וגם טוח בכותל ואפילו נתייבשה אין חילוק בין פחל מבהמה חולבת או שאינה חולבת או של מניקה ושאינה מניקה. נמלח או נצלה פחל עם בשר אין לאסור בדיעבד בכלי מנוקב אף ידיח הבשר היטב ולכתחילה מחמירין.

שפוד שצלו בו פחל אסור לצלות בו בשר טרם מלבנו. קורעים הפחל ועושין ממנה פשטייד"א ואין אופין אותה במחבת רק בקרקעי' התנור ואם בדיעבד נאפית במחבת והיתה מעיקרא קרוע גם אם שאר בשר נחתה עם הפחל בתוך הפשטייד"א המחבת והפשטייד"א מותר'.

פחל שנצלה חותכין לכתחילה בסכין דבשר ומדיחין אותה בכלי בשר גם אם יש בשר שם שנוגע בו דיש לה כל דין בשר וה"מ אם נתבשלה פחל שנתייבשה ונתבשלה עם בשר חין לאסור בדיעבד.

מוליקיטא בְּשֵׁר חָם עַל גַּבֵּי מוֹלֵיקִיטָא פְּחַל חָם מוֹתֵר בְּדִיעֵבֵד: דְּבָרִים לְגוֹ בְּדִין מְלִיגָה מוֹלֵגִין הַתְּרַנְגוּלִים וְנֻקָּא בְּכָלִי שְׁנֵי. וְאִין מְעָרִין עֲלֵיהֶן הַרוֹתְחִין מִן פְּלִי רֵאשׁוֹן וְאִם שְׂגַג וְעִירָה מְכָלִי רֵאשׁוֹן וְכָרַס אוֹ רְגְלֵי הָעוֹף לְמַעְלָה אָסוּר פְּדֵי קַלִּיפַת הָעוֹר וְלֹא יוֹתֵר.

וְאִם לְהַפֵּךְ הַנּוּצוֹת מְגִינִין מִן הַרוֹתְחִין וְהַפֵּל מוֹתֵר. נוֹהֲגִין הָעָם לְהַדִּיחַ בֵּית הַשְּׁחִיטָה קוֹדֵם הַמְּלִיגָה וְגַם לְקַשׁוֹר בֵּית הַצְּנָאָר שְׁלֹא יִפְגַּס מִיָּם לְגוֹף.

וְאִם לֹא עָשָׂה מוֹתֵר בְּדִיעֵבֵד. וְאִם חוֹזֵר פְּעַמַּיִם לְמֵי הַמְּלִיגָה.

אִין לְאַסוֹר בְּדִיעֵבֵד. נִמְלָגוּ תְּרַנְגוּלִים בְּכָלִי שְׁנֵי וּמְצִאוּ אַחַת נִתְּנַבְּלָה בֵּינֵיהֶם הַכְּשָׁרִים מוֹתֵרִין דְּכָלִי שְׁנֵי אֵינוֹ מְבַשֵּׁל, וְהָ"ה נִמְלָג בְּכָלִי חֶלֶב.

מְהָר"י סָג"ל לֹא הִנְהִיג שׁוּם מְלִיגָה בְּכָל תְּפוצוֹת רֵינּוּ"ס בְּכָלִי שְׁנֵי וְאֶפְיָלוּ לְנִישׁוּאִין וְלִבְרִית מִילָה שֶׁהִרְבּוּ בְּעוֹפּוֹת לֹא מְלָגוּ אֶף הִרְבּוּ נְשִׁים לְתַלְוֵשׁ הַנּוּצוֹת אוֹ הַשְּׁלִיכוֹם לְצוּנְגִין וּמוֹעִיל לְהַסְרַת הַנּוּצוֹת:.

דִּין אִסוּר הָרִיחַ אִם רִיחַ מִקְלָמָא הִיא אוֹ לֹא. וְאִי לְכַתְּחִילָה אוֹ גַּם דִּיעֵבֵד רַבּוּ בּוֹ הַדְּעוֹת לְפִיכָף נְקִי הַדְּעַת נְזַהְרִין כְּשִׁצּוֹלִין בְּשֵׁר עִם הַפֶּת אוֹ גַּבֵּי בְּשֵׁר גּוֹי אוֹ (פֶּשֶׁטִיד"א) אוֹ (פֶּלֶאדִי"ן) עִם הַפֶּת.

אִז מְשִׁימִין הַפֶּת לְמַעְלָה אֶל תּוֹךְ הַתַּנּוּר רְחוּק מִכָּל הַנְּ"ל. וּבְעַנְגָּן שְׁלֹא יִזוּב שׁוּם מָרָק מִהֵן תַּחַת הַפֶּת.

וּמִנִּיחִין דְּבָרִים הַמְּרִיחִין לְפָנֶיהָ כִּפֵּי הַתַּנּוּר וּמִנִּיחִין פִּי הַתַּנּוּר פְּתוּחַ דְּאִז גַּם אִם מְכַפְּטִין יֵצֵא הָרִיחַ לְחוּץ וְנִשְׁאַר הַפֶּת נְקִי מִכָּל רִיחַ לְאוּכְלוֹ בְּהִיתֵר אוֹ לְבִשָּׁר אוֹ לְחֶלֶב. וְיֵשׁ לְנִהוּג כֵּן גַּם בְּצִלְמִית דָּג עִם בְּשֵׁר דְּקָשָׁה לְדָבָר אַחֵר בְּסַמ"ק חֲמִץ וּמְצָה הַתִּיר ר"ת בְּדִיעֵבֵד: בְּיִשׁוּלֵי גוֹיִם וְהִיתֵר חִיתוּיִין פֶּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַנְּאָפָה בְּתַנּוּר שֶׁל גּוֹי וְלֹא חִיטָּה יִשְׂרָאֵל בְּגָחִלִים וְאֶף קִיסָם לֹא הַשְּׁלִיף לְתוֹכוֹ הַפֶּת אָסוּר אִפִּי בְּדִיעֵבֵד.

וְגַם לְמַפְוֹר לְגוֹיִם אָסוּר בְּעוֹדוֹ שְׁלֵם כִּי אִם בְּחִתִּיכוֹת אֶף לְפוֹעֲלֵיו גוֹיִם מוֹתֵר לְתַת וְאִם \$ גּוֹי אוֹ שְׁפָחָה מְשֻׁרְתָת בְּבֵית יְהוּדִי וְיוֹדְעֵי מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּהַדְּחַת בְּשֵׁר וּמְלִיחָתוֹ וְדִין מְלִיגָה וְכֹה"ג וְעוֹסְקִין בְּמִלְאָכָה וְיִשְׂרָאֵל יוֹצֵא וְנִכְנָס דִּין.

דְּמַרְתָּת לְאַסוֹר. וְאִי הִנְהִיר אוֹתָם שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת דְּבָר רַק בְּיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גִּבְּן וְהַחְצִיפוּ וְעוֹשִׂין בְּלֹא רְשׁוּת אִין מוֹעִיל יוֹצֵא וְנִכְנָס.

דְּגִילָה דְּעָתוֹ דְּאֵינוֹ מְרַתָּת: \$ סָפֵק לוֹ אִם חִיטָּה אוֹ הַשְּׁלִיף קִיסָם מוֹתֵר דְּסַפִּיקָא דְּרַבָּנָן לְקוֹלָא וְחָם סְמוּךְ לְשִׁבְתָּה דְּלֹא אֶפְשָׁר בְּחִיתוּי עִם חֲשִׁיכָה. טוֹב לְמוֹכְרוֹ בְּדָבָר מוֹעֵט לְגוֹי וְהוּא יֵאָפְנוּ בְּשִׁבְתָּה.

כֵּל זְמַן שֶׁהַפֶּת בְּתַנּוּר מוֹעִיל כַּח לְיִשְׂרָאֵל בְּחִיתוּי וְאֶפִּי הִנְהִי הַתַּנּוּר רַק חָם וְהַפֶּת מְשֻׁבֵּית מִפְּחַת הַחֹם אִם מְחִזִּירוּ יַחְזִירָנוּ וַיַּחֲתֵם וְכָל זֶה מְשׁוּם אִסוּר בְּיִשׁוּלֵי גוֹיִם. אָפָה יִשְׂרָאֵל ע"י חִיתוּי וְאִם"כ אָפָה יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ תַּנּוּר בְּלֹא חִיתוּי תְּלִינָן שְׁמוֹעִיל חִיתוּי רֵאשׁוֹן כֵּל זְמַן שְׁקִימִים חָם מְאוּר הָרֵאשׁוֹן דְּהִינּוּ כֵּל יְמֵי הַשְּׁבוּעָה עַד יוֹם רֵאשׁוֹן אִם לֹא אִירַע י"ט שְׁלָהֶם בְּנִתִּים.

רבי מורי' היתר להנזקה מפת ש"ג פשהולף בדרך ששעת הדחק הוא לו ורשאי בו. הנזקה מפש"ג טוב לבצוע על היפ' גם אם היא פת של גוים.

ואמרה"י סג"ל הואיל והתחיל בהיתר כל הסעודה יכול לאכול מאותו הפת. עיסה הנילש בביצים ונאפה מותר לקנות מגוים דאין בביצים הים איסור בישולי גוים דקומחא עיקר ומברך המוציא וכן עיין לעיל.

ואמרה"י"ל מיהו הני (אובל"ט) גנבלא בעלמא ואית בהו משום בישולי גוים. וישראל שששאן מברך עליהן שהפל.

פשטיד"א של דגים אסור משום בישולי גוים ולא דמי לאובל"ט אף למ"ד דאין בהן משב"ג דהכא נאפה טרם נבלע בקומחא. ואובל"ט נאפה בתערובת.

ור"י התיר לאכול הנזקה מפש"ג בקערה עם שאין נזקה. ואין חושש לתערובת הפת. ולא אסרו פת משום ב"ג אף חמשת המינין שהו חטטין וישעורין פוסמין שיבולת שועל שיפון שקו' ראוק"ן. אכל של קיטנית ואורז ודוחן אינו בכלל פת סתם.

כל דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת כגון בשור וביצים ודגים ירקות יש בהן משום בישולי גוים. ודוקא שיש בו אלו ב' צדדין עולה ע"ש מלכים ואינו נאכל כמו שהוא חי אבל בצד אחד אין בו משום ב"ג.

קליות וכן דבר מעושן או מליח אין בו משום ב"ג. והקליות שגוים מבשלין בביתם ומותרין דלא גזרו משום שאין אדם מזמן חבירו עליהן.

ומרה"י"ל השיב בתשובת דרבו מה"ר אברהם מווינא ז"ל דנוהגין להזהר מהם והתיר להם שקנה שמש הקופה בשגגה בדיעבד וצנום למנוע מהם להלאה. דגים מלוחים אין בהן משום ב"ג.

ואם צלאן בדיעבד על אסקלא של גוי מותר דסתם פלי גוים אינו בני יומן ולכתחילה אסור. שחר אין בו משב"ג.

קדירה שהניחה השפחה על האש ונתבשלה כמאכל בן דרוסאי. אסור באכילה והפלים צריכין הגעלה ואם של חרס ישבר אע"ג שהדליק ישראל האור לא תמן השפחה ע"ג האש ומותרת השפחה לנצרה כשנתנה יהודית.

וכל זמן שהעבירה מן האש טרם נתבשל צריף יהודים להחזיר ע"ג האש ולא מועיל חיתוי רק בפת. וכן השולח מחבת עם בשר לתנור של גוי לצלות צריף היהודי לתת המחבת תוף התנור במקום שראוי להתבשל שם ולא מהני חיתוי וצריף להיות שומר שלא יחליף נבילה תחתיו.

ויהיו נזהרין שלא תשפים השפחה להביא אש מבית גוי לבשל אצלו כמאכל ב"ד טרם חיתוי אף אם נשאר מאמש קצת אש והוסיפו אין לחוש. פירות שכובשין גוים בדבש אין בהן משב"ג.

אפי' שלקו בכליהן מותר וכן כשפרתיחין דבש בכליהן להסיר השעוה: איסור חלב נבילה וטרופה ואיסור טומאה בישראל היתר בקדירת איסור שהיא בת \$ הורה מהרי"ל על כפר

לחם אחת שנמצאת בו חתיכת חזיר שיש להסירו ומעט לחם עמו סביבו ואין לחוש על מה שנבלע בלחם אם יש באותו לחם ס' לבטלו: \$ יומא.

כגון בקדירת הגוי כל התבשיל אסור דדין כל הקדירה חתיכת איסור ואם אינה בת יומא התבשיל מותר דנ"ט לפגם אכן לכתחילה גם פן אסור לבשל בה דגזרינן דאינה בת יומא אטו בת יומא.

חלב חיה המותר היינו דוקא חלב המכסה את הקרב וחלב דכליות. אבל שאר חלבה צריך לבקר כשול בהמה ויסיר גיד הנשה עם חלבו.

נמלח בשר שחוטא עם בשר גבילה אפי' בכלי מנוקב אסור אפי' מספק. דגים טהורים וטמאים שנמלחו יחד אותם הנוגעים בטמאים אסורין והשאיר מותרין.

ברחת המלונקלכת ברוטב אסור להוציא עמה הפת ואם הוציא עמה בעי קליפה. קערה מלוח בה טמאה ואחר שהוסר ממנה שאבו עמה מים חמין ונתנו לקמח ללוש בהן עיסה ולא היה ס' במים נגד הקערה שהיתה בת יומא סגי בס' עד כדי קליפה מן הקערה.

עכברא שנמצאת בתוך חומץ או בשאר כל משקין ולא איתמרטט משליכין אותה והמשקה מותר. וכן חלב או גבילה שנפלו לינו משליכין האיסור והינו מותר.

ואם נפלה בשומן מהותף דשל אונזא אם שופכין שומן רותח יום יום לאותו כלי הפל אסור וכן בימות החמה דהוא נמס ורף ומנענע ממקום למקום אסור כולה אף אם הוא צונן. אבל בימות החורף שהוא קשה יטול כדי גטילה סביב העכבר והשאיר מותר.

דבש שלנו שרי גם אם נשרץ מעוף טמא והוא דבש דבורים שאין \$ כדי גטילה. הוא עובי אצבע.

וכתב בי"ד שיעור קליפם הוי בעובי רותב אצבע: \$ לו שם לווי רק דבש סתם. אברי של דבורים גם אם רואין אותן בדבש אין אוסרין.

בשר חם שהוא משחוטא למטה ועליו בשר גבילה צונן אפי' חי אפי' אינה מלוח נאסרה הכשירה דמתאה גבר להפליט את העליונה וקול' ממנה כ"ש אם בשר גבילה חם למטה ושחוטא צוננת למעלה ונאסרה מן המתאה דגבר ואם הצונן למטה בין שחוטא בין גבילה והעליונה רותחת השחוטא כשירה דאין המתחונה שהיא צוננת בולע מחם שעליה ומיהו קליפה בעי כשהחם למעלה.

אסור לשפוך מפלי שיש בו שומן בשר לנר הדולק מחלב טריפה. דג טמא הנמצא מבושל בדגים טהורים משליכו והטעם בטל בס' ואם ידוע שהיה בו דג טמא ולא יוכל להפירו להוציאו כולן אסורים דבריה הוא.

נאפי' באלף אינה בטילה. ואם הוא מרוסק אין עליו דין ברירה ובטל בס' ומ"מ זורק האיסור אם מפירו.

שרץ שנתבשל עם הדג נאסר ולא סגי בס' לבטלו. דג טמא במעי דג טהור אסור. ודג טהור הנמצא במעי דג טמא מותר. גדי שצלאו בחלבו החלב הוא מפעפע ואוסר כולו.

אָבֵל שׁוֹמֵן הַגִּיד אֵינּוּ מִפְּעַפֵּעַ וְקוֹלָף מְקוֹמוֹ וְאוֹכֵל הַשָּׂאֵר. נְבִילָה תִּפְּל וְהַפְּשָׁרָה מְלוּחַ
דִּיחַ מְקוֹם הַגָּעַת פְּשִׁירָה בְּנְבִילָה וּמִתְּרַת וְאֵם אֵיפְכָא הַכְּשִׁירָה אֲסוּרָה.

נִתְחַמְּמוּ מִיָּם בְּכָלֵי גוּיִם אֶף ע"פ שְׂסֻתָּמָן אֵינּוּ בְּגֵי יוֹמָן אֲסוּר לְלוּשׁ בְּהֵן עֵיפָה לְכַתְּחִילָה.
וְאֵם בְּדִיעֵבֵד נִילֵשׁ אֵין לְאַסוּר דְּהָא אוֹכְלִין פֶּת שֶׁל גוּיִם דְּמִחְשְׁבֵינּוּ דִיעֵבֵד.

יִשְׂרָאֵל הַנּוֹתֵן תְּבַשְׂלוֹ בְּתוֹךְ כָּלֵי לַגּוּי לְהוֹלִיכּוֹ עִמּוֹ לְבֵיתוֹ. יִצְוֶנּוּ שְׂיִשְׂיִיר בְּכָלֵי שְׂיִיר
הַתְּבַשְׂיִל וַיְבִיאוּ בּוֹ בַּיּוֹם.

סָפִין שֶׁל גוּי וְחֵתֵף עִמּוֹ צְנוּן אוֹ שׁוֹמֵן אוֹ בְּצָלִים אוֹ רֵאשֵׁי פְּרֵתִין צָרִיף ס' בְּתַבְשִׂיל כְּנֻגַד
כָּל הַיָּרֵק דִּיִּרְק עֲצָמוֹ נִעֲשִׂית נְבִילָה וּמָה שְׂאֵנּוּ אוֹכְלִין שׁוּמִין אוֹ בְּצָלִים וְדוּמִיָּהוּן
שְׂזַנְבוּתִיָּהוּן נִחְתְּכִין בְּסָפִין שֶׁל גוּיִם לְפִי שְׂהַזְנָבוֹת אֵינּוּ חֲרִיפִין וִי"א גַם עַל יָרֵק דְּצְנוּן
שְׂאֵינּוּ חֲרִיף אִם חֵתֵף עִמּוֹ לְפֶת מִתְּחִילָה רֵשָׁאֵי לְחַתְּוֹךְ בּוֹ צְנוּן שְׂנִתְבַטַּל טַעַם הַסָּפִין בְּלֶפֶת
אָבֵל (כַּפְלוֹ"ט שְׁקוֹ קַאפּוֹ"שׁ אוֹ ווישְׁקוֹרוֹ"ט) וְכֵן כָּל דְּבָר שְׂאֵינּוּ חֲרִיף וְנִחְתְּוֹ בְּסָפִינוּ שֶׁל
גוּי לֹא בְּעֵי רַק הַדְּחָה.

בְּהֵמָה הַנִּשְׁחָטָה וְנִמְצָאת טְרִיפָה חֲלָבָה אֲסוּר כְּחֵלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה וְכֵן בִּיצֵי עוֹף טְהוֹר
שְׂנִטְרַף אֲסוּרִין כְּבִיצֵי עוֹף טְמֵא. לְכֵן הַרוּצָה לְשַׁחֹט בְּהֵמָה חוֹלְבֶת יִזְהַר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
שׁוּם גְּבִינָה מִחֲלָבָה.

וְשֶׁלֹּא לְאַכּוֹל הַחֵלֵב לְפָחוֹת ג' יָמִים סְמוּךְ קוֹדֵם שְׂחִיטָתָהּ דְּאֵי נִמְצָאת טְרִיפָה אֲסוּרִין
לְמַפְרַע כָּל הַבָּא מִמֶּנָּה תֵּלֵת הַיָּמִים וְהַנִּעֲשָׂה מִמֶּנָּה מִקּוֹדֵם לְכֵן מוֹתֵר וְהֵינּוּ דוֹקָא סִירְכָא
דְּאִמְרֵי לְתוֹךְ ג' יָמִים נִסְרְכָה.

אָבֵל אִם נִמְצָא טְרֵפוֹת הַגּוֹף כְּגוֹן יִתְרֵת שֶׁלֹּא בְּדָרָא אוֹ חֶסֶר נִחְלִיף וְכֵ"ג, אֵין לְהַתִּיר
הַחֵלֵב וְגְבִינּוֹת אֲלֵא עַל פִּי חֶכֶם בְּכָל מְדִינּוֹת רֵינּוּ"ס נוֹהֲגִין אִסוּר בְּחִמָּת הַגּוּי' כְּמוֹ
בְּגְבִינּוֹתֵיהוֹן וְכֵן בְּחֵלֵב שֶׁלֵּהוּן שְׂנִחְלָבוּ בְּלֵי רֵאשִׁית יִשְׂרָאֵל וְגַם שֶׁלֹּא לְחֵלֵב רַק בְּכָלֵי שֶׁל
יִשְׂרָאֵל.

שְׂחַט גְּדִי אוֹ עֶגֶל וְנִמְצָא טְרִיפָה לְכַתְּחִילָה אֵין לְהַקְפּוֹת הַחֵלֵב עִם קִיבָתוֹ לַעֲשׂוֹת גְּבִינָה
וְכֵן אֵין קוֹנֵין קִיבֵת הַגּוּי מִן הַבְּהֵמָה שְׂהַרְג אֹתָהּ לְהַרְחִיק מִן הַפִּיעוּר אָבֵל אִם הָעֵמִיד
בְּהֵן בְּדִיעֵבֵד הַכֹּל מוֹתֵר וְגְדִי אוֹ טְלָה שְׂיִנֵּק מִן בְּהֵמָה גַם אִם נִמְצָא הַבְּהֵמָה טְרִיפָה קִיבֵת
הַגְּדִי אוֹ הַטְּלָה מוֹתֵר אִפִּי לְכַתְּחִילָה.

נִמְלָחוּ גִידֵין הָאֲסוּרִין אוֹ גִיד הַנִּשְׂחָה עִם הַבָּשָׂר אֵין אוֹסְרִין דְּמְלִיחָה הִיא פְּרוּתָם דְּצָלִי וְלֹא
פְּרוּתָם דְּמְבוּשָׁל וְנוֹטֵל אֶת הַגִּידִין אִתּוֹ"כּ וְנִאֲפִילוּ שׁוֹמֵן הַגִּיד אֵינּוּ מִפְּעַפֵּעַ לְאַסוּר כְּחֵלֵב.
נִחְתְּוֹ אוֹ נִשְׁבַּר רִגְלֵ אַחֲרוֹן שֶׁל בְּהֵמָה לְמַטָּה מִן אַרְכָּנָה פְּשִׁירָה אָבֵל בְּתוֹךְ
הָאַרְכָּנָה טְרִיפָה וְנִאֲפִי לֹא נִשְׁבַּר רַק הָעֵצָם וְלֹא יִצָּא לְחוּץ דְּחִיּוּשֵׁינּוּ שְׂמָא נִפְסַק אַחַד אוֹ
רִבּוֹ מְחוּטִין שֶׁל צוֹמֵת הַגִּידִין.

וּלְמַעֲלָה מִן הָאַרְכָּנָה יֵשׁ לוֹ דִּין כְּמוֹ הָאַרְכָּנָה עֲצָמָה וְכַדִּין צוֹמֵת הַגִּידִין עַד פְּדֵי רוֹחַב
אֲגוּדָל וּבִשׁוּר גְּדוּל ד' אֲצָבָעוֹת אָבֵל מִשָּׁם וּלְמַעֲלָה אִם נִשְׁבַּר הָעֵצָם וְלֹא יִצָּא לְחוּץ בֵּין
בְּהֵמָה בֵּין עוֹף כְּשֶׁר אָבֵל חוֹתְכִין אוֹתוֹ אֲבָר וּמְשִׁלִּיכִין קוֹדֵם מְלִיחָה דְּאֲסוּר מִשׁוּם אֲבָר
הַחֵי וְאִם לְמַטָּה מִן הָאַרְכָּנָה וְיִצָּא לְחוּץ גַם אוֹתוֹ אֲבָר אֲסוּר מִשׁוּם אֲבָר מִן הַחֵי אָבֵל

בְּיָדֵים דְּהוּ הֶרְגְּלִים דְּלַפְנֵיהּ אִפִּי' נְחִתָּהּ אוּ נִשְׁבַּר סְמוּךְ לַגּוּף בְּבִהְמָה פְּשִׁירָה אֲבָל נִשְׁמַט אוּ נִשְׁבַּר בְּמָקוֹם חִיבוּרוֹ גַּם בְּשָׁל לְפָנִים אֲסוּר וְיֵשׁ מִתִּירִין בְּנִשְׁמַט רְגֵל דְּשִׁלְפָנִים וְשָׁל אַחֲרוֹנִים אֲסוּרִין דְּהֵינּוּ דְאַמְרִינּוּ בּוֹקָא דְאַטְמָא דְשָׁף מְדַנְכְּתִיהּ וְאַפִּי' לֹא יִדְעִינּוּ בְּעִיכוּל גִּיבִיהּ.

כְּנַף הָעוֹף הַנִּיטָל אוּ נִשְׁבַּר סְמוּךְ לַגּוּף טְרִיפָה: אֲבָל אִם בְּרַחוּק רֵוַחב אֲצַבַּע דְאַגוּדָל מִן הַגּוּף פְּשִׁירָה. וְאִם נִשְׁבַּר רְגֵל הָעוֹף בְּמָקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ קִשְׁקָשִׁים דְּהֵינּוּ לְמַטָּה מְאַרְכוּבָתוֹ פְּשִׁירָה עַד שֶׁנִּשְׁבַּר לְמַעְלָה מְאַרְפֹּנָה וְשָׁאִין שָׁם קִשְׁקָשִׁים אֲבָל חוֹתְכִין וּמְשַׁלְּכִין אוֹתוֹ קוֹדֵם מְלִיחָה.

כָּל עוֹף נֹאכָל בְּמִסְנַרְת הַקְּבֵלָה שֶׁהוּא מִמִּין הַכָּשֵׁר אַע"פ שֶׁבְּמִדְיָנָא אַחֲרַת אֵין מְסוּרָה לְהוּן הַקְּבֵלָה מ"מ מְדִינָה זוֹ סוּמְכִין עַל מְסוּרַת הַקְּבֵלָה וְאוּכְלִין שָׁם. מְרָה שְׁחִסְר בְּכַבֵּד הַבְּהֵמָה אוּ נִמְצְאוּ שְׁתֵּים פְּשִׁירָה א"ר יִצְחָק מְרָה שֶׁנִּקְבָּה וְכַבֵּד סוּתְמָתָה פְּשִׁירָה נִיקְבָּה שְׁלֹא כְּנִגְד הַכְּבֵד טְרִיפָה טְחוּל שֶׁנִּשְׁטְלָה פְּשִׁירָה נִיקְבָּה בְּמָקוֹם הָעֵב טְרִיפָה.

הַמַּפְס וּבֵית הַפּוֹסוֹת הֵם מְוַנְחִים בְּבִהְמָה זֶה אֲצֵל זֶה וְצִיָּדוֹ הוּ מְדוּנְפָקִין יַחַד אִם נִקְבוּ לְצַד הַחֵלֶב טְרִיפָה דְחֵלֶב טְמֵא אֵינּוּ סוּתְמָם אֲבָל חֵלֶב טְהוֹר סוּתְמָם מְלַבֵּד חֵלֶב טְהוֹר שֶׁל הַרִיאַה דְאִם נִדְבַק הַרִיאַה לְשׁוֹמֵן חֵלֶב טְרִיפָה דְרַחוּק הוּא מִן הַרִיאַה וְלֹא מִיְהִדְק.

אוֹתוֹ בְּשָׁר אֲשֶׁר לְמַעְלָה מִן הַשְּׁוֹרְקָבּוֹ וְהוּא עֲשׂוּי כְּמוֹ אֲגוּז סַפֵּק אִם הוּא מִן הַזֶּפֶק וְאִם נִיקְבַּ פְּשִׁירָה אוּ מִן הַשְּׁוֹרְקָבּוֹ הוּא טְרִיפָה כִּי הוּא בְּשָׁר מְחַבְּרָן יַחַד לְפִיכָהּ מְסַפִּיקָא טְרִיפָה. הַדּוּרָא דְכֻנְתָּא הֵן הַדְּקִין הַמְּסַבְּבִין הַכְּנֻתָּא שֶׁהוּא (הַמִּיטִי"ר) נִקְבַ סוּתְמִין זֶה לְזֶה אוּ לְצַד הַשְּׁוֹמֵן סוּתְמִין יַחַד דְחֵלֶב טְהוֹר סוּתְמָם רַק חֵלֶב הַטְּבַחִי וְשׁוֹמֵן חֵלֶב אִף אִם טְהוֹרִין הֵן אֵין סוּתְמִין.

יּוֹתֵרַת הַכְּבֵד הוּא הַבְּשָׁר הַחוּצָץ בֵּין הַרִיאַה וְהַכְּבֵד וְנִקְרָא ג"כ חֲצַר הַכְּבֵד אֵין לְאַכּוֹל אֵת הַשְּׁוֹמֵן שֶׁמְעוֹרָב בְּכָשֵׁר אוּ הַיּוֹתֵרַת מְטַעַם שֶׁהַבְּשָׁר חוֹפָה אוֹתוֹ דְחַנּוּפָה אֵינּוּ מִתִּיר כ"א בְּכִסְלִים וּכְלִיּוֹת דְכָתִיב בְּהֵן עַל לְמַעַט תּוֹף וְחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלִיּוֹת.

בְּשָׁר אֲדוּם וְדִק יֵשׁ בְּסוּף הַכְּסָלִים וְתַחַת אוֹתוֹ בְּשָׁר יֵשׁ חֵלֶב מֵה שֶׁהַבְּשָׁר חוֹפָהּ הוּא מוֹתֵר. כְּשֶׁפֵּלָה לְמַטָּה אוֹתוֹ בְּשָׁר הַחַנּוּפָה יוֹצֵא מִמֶּנּוּ לְהַלְאָה קְרוּם לְבָן וְהוּא עֵב לְבַד אוֹתוֹ קְרוּם הַדִּק וְקְלוּשׁ הַמְּוִנְשֵׁט בְּכָל הַכְּסָלִים שֶׁהוּא אֲסוּר מִשׁוּם חֵלֶב.

וְתַחַת אוֹתוֹ קְרוּם הָעֵב יֵשׁ לוֹכֵן חֵלֶב וּבְאוֹתוֹ חֵלֶב נוֹהֲגִין הֵיטֵר בְּכָל אֶרֶץ אֲשֶׁכְּנֵז. מַחַט שֶׁנִּמְצְאוּ בְּרִיאַה אִם עֲדִיין הַרִיאַה שְׁלִימָה וְאֵין הַרוּחַ יוֹצֵא פְּשִׁירָה.

וְאִם הַרִיאַה נְחִתְכָה שָׁאִין לְהַעֲלוֹתָהּ בְּנִפְיָה טְרִיפָה. כְּבֵד שֶׁנִּמְצָא בָּהּ מַחַט אִם הַמַּחַט קִטְנָה שֶׁנִּמְקַבֵּת בְּשָׁנֵי צִיָּדִיהּ אֲסוּר וְאִם הִיא עֲבָה מִצַּד א' כְּמַסְמֵר וְאֵין רְאוּי לְנִקְבַּ בְּאוֹתוֹ צַד וְאוֹתוֹ צַד הָעֵב נִהְפֵּה לְתוֹף הַכְּבֵד בְּתוֹף הַסְּמָפוֹן פְּשִׁירָה וְאִם צַד הָעֵב לְחוּץ וְהִקְטָן שְׁרָאוּי לְנִקְבַּ נְהִפֵּה לְפָנִים טְרִיפָה.

נִמְצָא מַחַט בְּסִמְפוֹן גָּדוֹל שֶׁל כְּבֵד פְּשִׁירָה נִמְצְאוּ מַחַט בְּבֵית הַפּוֹסוֹת וְהוּא בְּמָקוֹם שֶׁהַפּאנ"ץ כְּפוּלָה אוּ בְּשׁוֹרְקָבּוֹ הוּא קִיבָה שֶׁל הָעוֹפוֹת אוּ בְּהַמְסָס הוּא (שְׁקוֹרִין מִנְקַבֵּל"ט)

בבהמה בכל אלו אם המחט נקבה מבפנים ולא נתחב מבחוץ פשיטה אף אם נמצא קורט דם מבחוץ אע"ג דאין המחט נוגעת שם טריפה.

נמצא מחט בתלל הגוף של בהמה תחובה בריאה או בפכד או בכל מקום ואין ריעותא נגדה בלפון אסורה דודאי נקב הנושט ואתא שם אף אם ריעותא בגופה תלינו בה ששם נכנס וכשר.

מחט שנמצאת תחוב בשלל ביצי תרנגולת התרנגולת טריפה. כל נקב שיש בעוף או בבהמה מבחוץ בגופה ואין מגיע לתלל הגוף ואין ריעותא בבשר או בעצמות עד תלל הגוף פולם פשרות מלבד בצואר נגד הסימנים אין להכשיר.

דרוסת זאב נץ וחתול אין להכשיר אפילו בלא נקב אלא על פי חכם: דיני היתר התערובות שום איסור שנפל בקדירה צריף ס' ברונטב לבטל טעם האיסור ולא מחשבין לסיוע ולהשלים לס' ממה שנבלע בקדירה דלא ידעין כמה בלע רק כל התבשיל שבתוכה משערין שיהא בו ס' פנגד האיסור אבל את האיסור עצמו צריף להסיר אם מכירו והטעם בטל בס' בשאר איסורין.

ואם אינו מכירו להסירו אז הדין פו. אם הוא דבר יבש וגם שאין ראוי להתכבד לפני האורחים וגם אינו מבושל יחד אז חד בתרי בטל ואם הוא מבושל יחד וגם שהוא מין במינו הואיל ואינו מכיר האיסור צריף ס' נגד האיסור.

ואם יודע שיש שם חתיכה דאיסורא דאינה ראויה להתכבד לפני האורחים ואין יודע גודלו של החתיכה דאיסור אז האיסור בטל ברוב אפי' נתבשל יחד וא"צ להשליף אחד מהן אבל צריף ס' מן הרונטב ובחתיכות לבטל המיחוי דאין דבר בטל ברוב אף דבר שהוא בעין ולא דבר הנבלע בהיתר וכן חלב בחלב או יין ביין נסוף צריף ס' דיין נסוף נמי בטל בס' אבל יין שנתנסף ממש לפני ע"א אפי' באלף לא בטיל רק סתם יינם של גוים בזמן הזה הוא בטל בס'.

וכן מין בשאינו מינו צריף ס' נגד האיסור. אבל בריה כמו זבוב או דג טמא שלם או עוף טמא או גיד הנשה כשהוא שלם אי נפל בהיתר אי מכירו יסירו והטעם בטל בס' היכא דנתבשל עם היתר.

ואם אינו מכירו אפי' באלף לא בטיל דבריה אינה בטילה לעולם. ודוקא כשהו שלמין קרויין בריה ודוקא מתי דהאיסור מחמת עצמו כגון טומאה או טריפה אבל בריה דעוף טהור שנאסר מחמת שום איסור אותה בריה בטיל בס' הואיל דהאיסור לאו מעצמו.

וכן כל דבר שבמנין אשר רגילין למכור במנין כגון ביצים של נבילה וטריפה או פירות גסות של ערלה אפי' באלף לא בטיל. אבל כל דבר שאין האיסור מחמת עצמו הן ראוי להתכבד הן בריה הן דבר שבמנין אם נאסר מחמת דבר אחר בטל בס'.

ואם פירש חתיכה אחת מאותו ענין שאינו בטלים לעולם ונפל אצל שאר עניינים לא אמרינו כל דפריש מרובה קפריש אלא אותו שפירש הוי האיסור. ואלו שהן אסורים ואיסורן כל שהו דאפילו באלף לא בטיל.

יין נסוף ממש וחתוכת בשר שנתבשל בחלב ונאסר בנ"ט. אז הוי ג"כ הפלי אסור בהנאה.

כל איסורים הנאסרים יחד בבית שול אם כבשן יחד הוי כבית שול ואי מלחן יחד פאילו נצלו יחד. בגיד הנשה למ"ד יש בגידים בנ"ט ובכפד וכחל האוסרים את הפשר בבית שול אוסרים נמי בפביש' וכן פשר בחלב דהוי אסור בהנאה.

אבל פחל וכבד וגיד הנשה דאין אוסרים בצלי. כדאמר פחל עילוי בשרא דיעבד מותר במליחה נמי אין אוסרים.

אבל חלב או חלב דאוסר בצלי אוסר נמי במליחה. א"כ הדין הכי הוא חלב הנמלח עם פשר.

חתיכה שאין חלב דבוק בה ואין נוגעת בחלב ואותה החתיכה שהחלב דבוק בה אינה גדולה שהחתיכות האחרות הנוגעות בחתיכה זו הוי ס' נגד אותה החתיכה שהחלב דבוק בה אז החתיכות שאין החלב דבוק בהן ולא נגעו בחלב מותרות ואם לאו שלא היה ס' כולו אסורות.

ואם נגעה חתיכה בחלב ויש באותה חתיכה עצמה הנוגעת בחלב ס' נגד החלב אז שרינו בקליפה במקום שנוגעת בחלב ואם אין יודע אותו מקום שנגע בחלב יקלוף כולה ושרי וכן אם בחתיכה עצמה שהחלב דבוק בה ס' כנגד החלב שריא בקליפה במקום החלב.

אבל אם חתיכה נוגעת בחתיכה שדבוק בה החלב במקום החלב צריף ס' נגד אותה חתיכה. וצריף קליפה במקום שנגע בחלב ואם נגע בה שלא במקום החלב ויש באותה חתיכה ס' נגד החתיכה שהחלב דבוק בה שרי בלא קליפה ממה נפשך.

אי מלוח כמבושל בטל בס'. ואם אינה כמבושל אז אין החלב יכול לילף שמה מעבר חתיכה זו אל חתיכה הסמוכה לה דאסור הפלוע אינו הולף מחתיכה לחתיכה בלא רחב.

וכן כל איסור הפלוע שאין האיסור עצמו גוף האיסור רק שהוא אסור מחמת איסור אחר הפלוע בו ונגע בחתיכה בלא בית שול רחב שרי כגון שהוציא מן השריטת ונגע באחרות מקערה אע"פ שהן חמין מאד אינה אוסרת הכשרות בנגיעתן בלא בית שול רחב.

עצמות של איסור אין מצטרפין אל האיסור אבל עצמות של היתר מצטרפין להיתר אבל לא יצטרף עצמות של איסור עם עצמות של היתר לבטל האיסור מ"מ תלמיד חכם שהורה לצרף לא עבר על דברי חכמים.

אבל הרא"ש פתב חתיכה של איסור שנתערבה עם אחרות של היתר צריף ס' לבטל החתיכה עם העצמות. מהר"י סג"ל היה נוהג בכל ממשלתו ששוחטין אחר שחיטות מסקנות הערוכים בהגהות.

והנוטל קבלה לשחוט היה מצריף ללמוד אותן השחיטות וכן הבדיקות של שני קרומים דגם הן ערוכים בהגהות. ומימי לא שמעתי שהוא בעצמו לא חיבר שום חיבור משום פוסק ואפי' שחיטות ובדיקות לא קיצר פיש גדולים.

אמנם כל התשובות שהוא השיב על שהנשאל לו היו עדיין מופקדים אצלו מיום שישב בראש ואמר אלי להעתיקם לו להיות חיבור מפואר ובעו"ה הוטרף לי השעה באשר נתבקש לשיבה של מעלה ושני בניו חילקו אותם באיגרות.

והיו מה שִׁהיו. וְהִי לָהּ (שְׁחִיטוֹת וּבְדִיקוֹת) שְׁחִיבָה הַר"ר (יַעֲקֹב ווייל"א) שִׁהִיָּה תִלְמִיד מְוֹבָהק שֶׁל מְהַר"ל.

וּבְמִקְצֵת מְקוּמוֹת אַג"ה בְּהֵן מְקַצֵּת חִידוּשִׁים שֶׁשְׁמַעְתִּי מִמְהַר"י סג"ל: הַלְכוֹת שְׁחִיטוֹת מִסְקִינֵן דְּשְׁחִיטָה מִן הַצְּנֹאֵר הַלְכָתָא גְּמִירָא לָהּ. וְקָרָא דְּנִשְׁחַט לְמֵאֵי אֲתָא דְּלֹא לְשׁוּנְיָא גִּיטְרָא.

גִּיטְרָא פִּירֵשׁ"י שְׁנֵי פִּירוּשִׁים אֶחָד שֶׁלֹּא יִדְרוֹס הַסִּימָנִים בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלְכָה וּבְלֹא הוֹבָאָה. וּפִירוּשׁ אַחֵר שֶׁלֹּא יִחַתְּוֶהָ כָּל הַמְּפָרְקֵת לְשָׁנִים אֲפִילוּ בְּהוֹלְכָה וּבְהוֹבָאָה.

הַשּׁוֹחֵט אֶחָד בְּעוֹף וּשְׁנַיִם בְּבַהֲמָה שְׁחִיטָתוֹ כְּשִׁירָה וְרוֹבּוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שִׁישְׁחֹט אֶת הַנּוֹרִידִין.

וְדוֹנָקָא בְּעוֹף צָרִיף לְשְׁחֹט הַנּוֹרִידִין הוֹאִיל וְצוּלְהוּ כְּלוּ כְּאֶחָד אֲבָל בְּהֵמָה דְּמִנְתָּחָה אֲבָר אֲבָר א"צ לְשְׁחֹט הַנּוֹרִידִין וְאֲפִי' בְּעוֹף דְּצָרִיף לְשְׁחֹט אֶת הַנּוֹרִידִין דוֹנָקָא לְכַתְּחִילָה אֲבָל כְּדִיעְבַּד כְּשֶׁר אַע"ג דְּלֹא שְׁחַט הַנּוֹרִידִין.

שְׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֹב שְׁנַיִם בְּבַהֲמָה שְׁחִיטָתוֹ כְּשִׁירָה. וְרוֹב אֶחָד בְּעוֹף קָנָה אוֹ נוֹשֵׁט קָנָה הוּא הַקְרוּם שְׁבִפְנִים שֶׁל הַגְּרָגְרַת הַמְּחַבֵּר אֶת הַטְּבָעוֹת.

אֲבָל הַטְּבָעוֹת עֲצָמֵן נִקְרָאוּ גְּרָגְרַת וְרוֹב קָנָה דְּכָשֶׁר הֵינּוּ מִתְּחִילַת הַקְרוּם וּלְמַטָּה וְלֹא עוֹבֵי הַטְּבָעוֹת בְּכָלֵל. וְצָרִיף לְשְׁחֹט רֹב הַנְּרָאָה לְעֵינַיִם כְּדִיעְבַּד אֲבָל לְכַתְּחִילָה צָרִיף לְשְׁחֹט שְׁנַיִם בְּעוֹף כְּמוֹ בְּבַהֲמָה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל כָּל טַבַּח שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ הַלְכוֹת שְׁחִיטָה אָסוּר לְאַכּוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ וְאֵלּוּ הֵן הַלְכוֹת שְׁחִיטָה. שְׁהִיָּה.

דְּרָסָה.

חֲלָדָה.

הַגְּרָמָה. וְעִיקוּר.

שְׁהִיָּה הֵיכִי דְּמִי כְּגוֹן שְׁהִתְחִיל לְשְׁחֹט וְשָׁהָה וְחָזַר וְגָמַר הַשְׁחִיטָה שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. וְשִׁיעוּר הַשְׁהִיָּה כְּדִי שְׁחִיטָה אַחֲרַת כְּמוֹתָה גָּסָה לְגָסָה וְדָקָה לְדָקָה וְעוֹף לְעוֹף וְשְׁהִיָּיוֹת מְצַטְרָפוֹת וְאֵנוּ נוֹהֲגִין לְהַטְרִיף כָּל שְׁהִיָּיוֹת דְּאִין אָנוּ בְּקִיֵּאִין בְּשִׁיעוּר שְׁהִיָּה, לְפִי סְבֵרַת הַתְּלִמוּד שְׁהִיָּה כְּשֶׁר בְּמִיעוּט קָמָא דְּקָנָה מִיַּדִּי דְּהוּי אֲמָצָא חֲצִי קָנָה פְּגוּם וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא כְּשֶׁר.

אֲבָל לְדִידֵן פְּסוּל אֲפִילוּ בְּמִיעוּט קָמָא דְּקָנָה. דְּדוֹנָקָא בִּימֵי חֲכָמֵי תְּלִמוּד הָיָה שְׁהִיָּה בְּמִיעוּט קָמָא דְּקָנָה כְּשֶׁר מְפָנִי שְׁהִיָּו בְּקִיֵּאִין בְּבְדִיקַת הַנּוֹשֵׁט שְׁהִיָּו בּוֹדְקִין אוֹתוֹ לְאַחַר שְׁחִיטַת הַקָּנָה.

אֲבָל אָנוּ אִין בְּקִיֵּאִין בְּבְדִיקַתוֹ וְחִיָּישִׁין שְׁמָא בְּשַׁעָה שְׁנַפְגָּם הַקָּנָה נִיָּקֵב הַנּוֹשֵׁט וְנִקְוָבְתוֹ כְּמִשְׁהוּ טְרִיפָה. לְפִיכָף שְׁהִיָּה פְּסוּלָה בֵּין בְּקָנָה בֵּין בְּנוֹשֵׁט.

בֵּין בְּמִיעוּט קָמָא בֵּין בְּמִיעוּט בְּתָרָא. הַשּׁוֹחֵט עוֹף וּמְפָרְס כְּשׁוֹזָרַק מִיָּדוֹ אֵל יְמִיתָנוּ בְּסַפִּין דְּנִרְאָה כְּשִׁתִּי שְׁחִיטוֹת.

ויקרא פתיב ושחט שחיטה אחת ולא שתי שחיטות אלא ימיתנו בקתא או במקל. השוחט וחתך והדם יוצא ופוסק.

אע"פ שלא חתך אלא את העור לא יגמור שחיטתו דחיישי' שמא ניקב הנושט. אף ימיתנו וימכרנו לעכו"ם.

ואל ימכרנו כשהוא חי שמא ימכרנו לישראל וכן השוחט יונה ותלש הנוצה ויצא הדם אל יגמור שחיטתו אלא ימיתנה. דרסה היכי דמי כגון שהתזו הסימנים בבת אחת בלא הולכה ובלא הובאה.

אבל אם הוליה או הביא אם הספין ארוך כשני צנארים עם המפרקת והעור שחיטתו כשירה. אבל הוליה והביא אפי' שהספין כל שהו חוץ לצנאר א' כשירה.

וקא דאמרי' שצריף שיהא הספין חוץ לצנאר כמלא צנאר אפי' שהוליה או הביא היינו דוקא בבהמה שצנארה רחב. אבל בעוף שצנארו דק אפי' בספין כל שהו חוץ לצנאר והוליה או הביא כשירה.

דרסה אסורה בין בקנה בין בנושט בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא. חלדה היכי דמי כגון שהחליד הספין בין סימן לסימן ושוחט או תחת העור או תחת צמר מסופף או תחת מטלית הקשורה בצנאר בהמה הכל נקרא חלדה.

וחלדה אסורה בין בקנה בין בנושט בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא. הגרמה היכי דמי כגון ששחט למעלה מטבעת הגדולה אבל אם שייר מלא חוט על פני כולה כנגד הראש כשירה.

ויש מרבותינו מכשירין אפי' למעלה מטבעת הגדולה שישחוט בתוך שיפוי כובע. ולמטה בקנה עד אונא עליונה דהיינו פשוטפחים הריאה עד מקום שאז \$ (מהר"י סג"ל) צוה לשוחטים שלא להכשיר שום הגרמה למעלה מטבעת הגדולה: \$ יגיע אונה העליונה בריאה בקנ' ובנושט למעלה עד תורפץ הנושט דהיינו כשחותרו ועומד במקומו זהו נקרא תורפץ הנושט אבל חותרו וכווין זהו נושט עצמו ושיעור זה פירש"י בשור הגדול ד' אצבעות ממקום חיבורו בלחי וגדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו.

למטה בנושט עד מקום שישעיר הנושט פי' עשוי חריצין בפני' כמו הפרס (שקו' פאנ"ץ) והיינו סמוך לפרס. בעוף בקנה שיעורו למעלה כמו בבהמה למטה בקנה עד בין האגפיים.

דהיינו עד מקום האגפיים פשוטכבים על הגוף דהיינו עד הגוף. בנושט למעלה בעוף עד תורפץ הנושט דהיינו עד מקום שחותרו ועומד במקומו.

ואם שחט משהו מן התורפץ פסולה. למטה בנושט בעוף עד גגו של זפק דהיינו מקום שמתחיל הזפק להתרחב.

והגרמה פסולה בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא בין בקנה בין בנושט. עיקור היכי דמי כגון שחט בספין פגומה או ששחט אצל הכותל ודחק רגלו בכותל והוא אוזו הסימנים עד שנעקרו הסימנים פסולה.

או שנועקרו ממקום חיבורן בלתי זהו עיקור. ועיקור פסולה בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא בין בקנה בין בנשט.

וכל ספק שאירע לאדם וספק לו אם אירע קודם השחיטה או בתוך השחיטה או לאחר השחיטה פסולה. השוחט צריך לבדוק הסימנים לאחר השחיטה ואם לא בדק לאחר השחיטה בסימנים אם נשחטים פתקנן פסולים.

ג' מדות בספין אוגרת מסוכסכת עולה ויורד. אוגרת \$ אמר מהר"י סג"ל יפה ונכון להעביר ידיו תוך חתך שחיטת בהמה להרגיש עם המשמוש ששחט פראוי דבראיני אין לבדוק יפה דבית השחיטה מלאה דם ואי אפשר לראותה: \$ פי' שיש לה פגימה שיש לה שני עוקצים, מסוכסכת שיש לה רק עוקץ א', עולה ויורד היינו שהי' לו פגימה והשחיז הפגימה ונשאר במקום הפגימה נמוך אבל אין בה שום עוקץ.

אוגרת פסול' אף בדיעבד בין שהוליה ובהביא בין הביא ולא הוליה בין הוליה ולא הביא. מסוכסכת דקיימ' ארישא דסכינא ממש והעוקץ כנגד הקמא אז אם הוליה ולא הביא פשר ואם הביא פסול.

ואם המסוכסכת עומד אצל הקמא והעוקץ הופך כנגד הראש אז אם הביא פשר ואם הוליה פסול ומסוכסכת לא ישחוט בה אפי' דקיימא ארישא והוליה ולא הביא או עומד אצל הקמא ובהביא ולא הוליה ואם שחט בדיעבד וידע שיש בה מסוכסכת קודם שהתחיל לשחוט בו אז שחיטתו פשירה אבל לא ידע המסוכסכת ושחט בה פסול דחיישינן שפא הוליה ובהביא ולא אדעתיה דכל מילתא דלא רמי עליה דאיניש לאו אדעתיה.

ואם המסוכסכת באמצעות הספין בין שהוליה ולא הביא בין שהביא ולא הוליה אע"פ שידוע שהיא מסוכסכ' פסולה. ואנו נוהגין להטריף כל מסוכסכת דאין אנו בקיין ברישא דסכינא.

השוחט צריך שיבדוק קודם שישחוט באצבעו בפשר בשני צידי הספין בהולכה ובהובאה ועל חוד הספין וכן בצפון בשני צידי הספין בהולכה ובהובאה ועל חוד הספין בהולכה ובהובאה דהיינו בין הפל י"ב בדיקות.

וצריך שיבדוק את הספין אחר שחיטה אם ימצא פגימה בין אוגרת בין מסוכסכת פסולה. השוחט הרבה בהמות צריך שיבדוק בין כל א' וא' ואם לא בדק בין כל א' וא' ואחר שחיטתן בודק הספין ונמצא פגומה כולם אסורות שפא בעור הראשון איפגם.

ואם שיבר בה עצמות אמרי' בעצם איפגם. לא יבדוק שני צידי הספין בפעם אחד אלא זה אחר זה וכן לא בצפון ובשר בפעם א'.

חיה או עוף יכסה דמן בעפר תיחות. ובעפר המגדל צמחים ובאפר פירה, אבל לא בעפר לח.

סליק.

ואמר מהר"י סג"ל הממהרין \$ אמר מהר"י סג"ל אותם שאינם בודקים בין כל אח' ואחד ואומר לבדוק אחר גמר כולם ואין חוששין בתיקון הראשונים ששחט שלא פדין עושין שפא מוליכין מן הנשחטים ומתקני' טרם שבדק בסוף ויבא לידי מכשול ויקנח הספין

מדמו בין כל אחד ואחד וגם שיער הבהמי יפה לקינוח מפני שהוא קשה כ"כ הרא"ש משמע הא אי לא משום דקשה הוא לא.

וכן אמר"י סג"ל אין לבדוק אבישורא ואטופרא בפעם אחת אפי' בין כל אחת ואחת ואפשר אם בדיק פן ונמצאת פגומה לבסוף מ"מ אוסרין כל הראשונים וכן משמע בהרא"ש דצריף בדיקה עם כל אחד ואחד בפני עצמו: § לכסות הדם טרם יצא דם הנפיש לגמרי שלא כדין עושין.

ראיתי מעשה בפני מהר"י סג"ל בוורמיי"ש ששחטו בהמה (שקו' פופי"ל) וצוה מהרי"ל לשוחטה על עפר תיחוח ולכסות הדם דספק הוא אם מין חיה היא או אי מין בהמה. ושוב מצאתי הדין להדיא במרדכי הגדול במסכת חולין והעיד מהר"ז קיצינג"ן שגם צוה הרב באותו הפעם לשחוט גם עוף על דם הבהמה ולכסותם יחד להוציא נפשו מפלוגתא מידי ספק אמר מהר"ש היכא דאיכא פלוגתא בדין שחיטה או בדיקה ואין בידך המנהג תלך אחר המחמיר ואם שעת הדחק פגון בע"ש ועי"ט יש להקל לפי שיקול הדעת.

ואמר השוחט עופות וגמר שחיטת פולין ותו הביאו לפניו עוד טרם שפיסה דם הראשונים יכסה את דם הראשונים בברכה ויחזור ויברך על שחיטת האחרונים ויכסה בברכה. ואמר שקבלה בידו מן אחיו מה"ר יונה שכל שוחט ובודק פשמתחילין לשחוט ולבדוק יש להן לחזור השחיטות והבדיקות בכל יום פעם אחת וכה יעשה ל' יום ואח"כ תוף שנה בכל חדש פעם אחת.

ואחר אותה שנה פעם אחת לכל תקופה ותקופה וכן כל ימיו להלאה, ואם לא יעשה כן שחיטתו ובדיקתו אסורה: הי לך הבדיקות שחיבר מהר"י ווייל"א אמר רבא חמש אונות אית לריאה ג' בימין ושני' בשמאל פשהבהמה תלויה ברגליה ופניה פנגד הבודק אז ימין הבודק פנגד ימין הבהמה ושמאל הבודק נגד שמאל הבהמה.

אי חסיר אי יתיר אי חליף טריפה פגון דאיכא ב' בימין ואחד בשמאל ואין שם שום סדק בין מלמעלה בין מלמטה אכן אם יש שם היפר סדק להיחשב אונא להשלים המנין או שיש שם אונה קטנה שאפי' בפניחה פטרפא דאסא פשירה.

יתיר טריפה פגון ד' בימין או ג' בשמאל ואותה יתרת אינה בדרא דאונות טריפה דכל יתיר פנטיל דמי לפי שעתיד ליפסק וניקבה הריאה אי חסר א' מן האונות בין בצד ימין בין בצד שמאל ויתרת עומדת שלא בדרי אונות טריפה יש מרבנות' אוסרין יתרת אפי' מקמא ויש מכשירין.

ויתרת העומדת בדרא דאונות וכשנפחים הריאה אי היתרת נוטה לצד גבה של ריאה טריפה אבל לצד קמא של ריאה פשירה. אם יש פיצול ע"ג הריאה וגומא תחתיה וכשנפחין נופלת לתוף הגומא פשירה.

ודוקא שממלא כל הגומא ושנה לשאר בשור הריאה שהיתרה אינה רחבה יותר מן הגומא. והא דיתרת שלא בדרי דאונות טריפה היינו שהיתרת יש לה צורת אונא אבל אם נמצא ע"ג הריאה מקום גבוה כמו הר אין זה יתרת וכשיירה ונקרא גבשושית והא דיתרת טריפה שלא בדרי דאונות היינו דוקא שהיתרת גדולה כמו טרפא דאסא אפי' לאחר נפיתה אבל פשהיא קטנה מטרפא דאסא אחר נפיתה פשירה דאין זה קרוי יתרת.

ושיעור טרפא י"א הוא בצפון של גודל וי"א כפרק אמצעי של גודל. אונא עליונה של צד ימין דרפה להתפצלת אם נמצא בה יתרת אפי' יותר מטרפא דאסא פשר והיינו דוקא פשנמצאת היתרת מחציה ולמעלה לצד חוד של אונה אבל אם נמצאת \$ (הבודק בהמה פשהיא שוכבת אז ימינו לשמאל הבהמה ושמאלו לימין הבהמה וסי' לאותה דבר אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה): \$היתרת מחציה לצד השורש של אונא טריפה דאין דרפה להתפצל שם וי"א דאם נמצא יתרת באונא המתפצלת מן החריץ שיש באותה אונה ולצד עיקרה טריפה.

ואינה פשר אלא פשנמצא מן החריץ ולצד הראש. חליף טריפה פי' שיש ג' בשמאל וב' לצד ימין או ד' בצד שמאל וג' בצד ימין דלעולם צ"ל בצד ימין יותר משמאל.

עוד חליף פשהאונה האמצעית גדולה מהאונה תחתיה דהיינו הסמוכה לאומא פשהיא התחתונה. עוד יש חליף צורות האונות של ימין אינן דומות לשל שמאל אם נתחלפו זה נקרא חליף וטריפה ואם הצדדי' שונים במספרם שיש בזה כמו בזה ביתרות איתא הג"ה במיני דכשר.

נמצאו שתי עינוניתא דנונדא או אין שם עינוניתא דנונדא טרפה. דרפה לעמוד למטה מהאונות ויש לה חריץ ומתי שנופחין הריאה החריץ מכונן נגד חיתוף שביין אונה לאומא וגבה נגד הלב ופניה פנגד הפליות אם נהפכה פגון שהחריץ נגד הלב וגבה נגד האונות או למטה מאומא טרפה.

הפכה פניה שהראש למטה טרפה. אבדה צורתה פי' פשהיא פשוטה פאצבע של אדם טרפה.

אם שינתה מקומה אפי' פורתא טרפה נמצאת בצד שמאל טרפה וסי' חולק עם גנב שונא נפשו. שיעורא פחלמון ביצה בבהמה דקה ובגדול לפי גודלו.

ויש כתבו שאם היא גדולה מעלה של הדס פשירה ואם היא גדולה יותר מאונה שאצלה היינו אונה התחתונה הסמוכה לאומא טרפה. ואם נחלקה לב' ויש שורש אחד פענבי גודל פשרה ויש כתבו בבהמה דקה פאצבע אחד.

ובגסה ב' אצבעות. ריאה דדמיא לאופתא טריפה פי' שקשה במשמושה פעץ אי נמי פשהיא לבנה פעץ א"נ פשהיא קלה פעץ א"נ פשהיא חלקה פעץ שאין לה חיתוכי האונות.

פי' שלגמרי אין נראה בהן חיתוף האונות אבל יש שם היכר שצדו אחד ארוך יותר מחבירו פגון האונא פשהיא סמוכה לאומא דרפה להיות ארוכה ועבה מאותה אונא האמצעית אם נמצאת ארוכה ועבה פשירה ועוד האונא בצד שמאל נמוכה מזו שפצד ימין זה הוי היכר.

פשידבוקה האונה בצד ימין לאומא אם יש שם סדק בין מלמעלה בין מלמטה אז היא פשירה ודוקא שהסדק עומד במקום הראוי להיות אונא אבל שאר סדקין אינן מועילי'. תרי אוני דסריכי להדדי פשירה פי' פסדרן היינו ב' אונות זו לזו שאצלה ודוקא שנסרכו זו לזו למטה מחציו לצד העיקר של האונא.

אבל אם נסרכו למעלה מתצייים לצד ראשם זהו נקרא שלא פסדון והוא הקרוי חלון בלשון חכמים וטרפה. אם הסירכא מחמת בועא אפי' פסדון טריפה.

דהוי לקותא בתר לקותא. נסרכה האונא שלישית לראשונה או מקתא דזו לגבה דזו שאצלה או אפי' מחוד זו לגב זו הכל נקרא שלא פסדון וטרפה אבל אם הסירכא יוצא מפשר האונא לאותה אונא עצמה במקום אחר פשר.

אונא הסרוכה לאונא פסדון רש"י מכשיר ור"ת מטריף. ושאל אחר המנהג במגנצ"א מכשירין אונא הסרוכה לאומא פסדון.

ומהר"י סג"ל אמר דאין להתיר שם רק בדליכא חלון דהיינו דנסרף מתציו ולמטה נגד השורש. גם אם מתירין שם אונא באונא פסדון אפי' בחלון רק שיהא היקר בפשר למעלה קודם הסירכא מ"מ אונא דאומא וגם חלון הוי תרתי לריעותא ואסור גם שם אכן עד תציו מכשירין שם גם אונא באומא ואמר שברוב מקומות באשכנז מכשירין אונא באומא וחלון עד תציו מאונא לאונא.

ענוניתא דנורדא בכ"מ שנסרכה הוי שלא פסדון. בין שנסרכה חוץ לכיסה או לכיסה. במגנצ"א מכשירין היכא דנסרכה לכיסה ואנו נוהגין לאסור. עינוניתא דנורדא סרוכה לשומן הלב בזה דינה פאונות בניענוע דלקמן.

וסימן להם פל איש שורר בביתו. אונא העליונה אם היא דבוקה פולה לגרגרת בלי הפרש אז היא פשירה דזהו רביתיהו אבל אינה דבוקה פולה אם יכול להכניס אצבע בין הגרגרת לאונא אז היא טריפה.

ואם נפרד למעלה מעט מן הגרגרת שניכר החיתוף פשר שפן גידולו. אומא דבוקה מעיקרא לסופה לסימפון ושומן הדבוקה בשדרא פשירה דהיינו רביתיהו אבל אינה דבוקה עד לסופה טריפה.

האומא למעלה במקום שהיא דבוקה לערוגה נגד הפליות סמוך לחצר הכבד צריכה שתהא נפרדת לשם פעוביגנדל ויש מכשירין בכל שהוא ויש מקומות שנוהגין לנענע הרואה ג"פ פשהיא נסרכת לשומן הלב אם מנתקא הסירכא מחמת הנענוע אז מכשירין ודוקא בבחמת ישראל.

אבל אם נסרכה האונא לשומן של הגרגרת טרפה ואין בו מנהג לנענע. במגנצ"א מתירין אם מנתקה הסירכא בג' נענועין בכח גברא בעליה וירידה וכלל לא יותר מג"פ.

ודוקא פשמנתקה ונשארת דבוקה בשומן הלב אז מוכח דממנו נתפשט. אבל נשאר בריאה מוכח שמשם יצא וטרפה ויכול לבדקה בנפיחה.

ריאה הסרוכה לשתמי פליות הצלעות הקטנות הסמוכות לצואר טריפה. אבל אם סרוכה מאותן שתי הצלעות עד הצלע החמשית וצלע חמשית בכלל יש מקומות שנהגו להכשיר אפי' בלא גרירה.

ויש מקומות מכשירין דוקא בגרידה ובאלו ארצות נוהגים להטריף לכו לא הארכתי. במגנצ"א מכשירין גם בלא גרידה ריאה סרוכה לחצר הפכד טריפה וחצר הפכד שנסרף לצלעות פשר אבל אם נקב חצר הפכד טריפה.

סינרא תלויה ואינה דבוקה למקום אחר פשר. (סימן לדבר אם ימצא סביב הנקב חוטי לבנים פעין חלב ודאי נקב ישן הוא וטריפה ואם לאו השתא נקב וכשירה).

וכן לפעמי' נמצא בסוף הריאה בשיפולה דלדולין פעין סינכות גם אלו פשרין ונקראין דלדולי ריאה וכן אמרי"ל דכשר בין תלויה באמצע הריאה בין בסוף' ואם יוצאה מן בועא טריפה ואי בועא היא עינרא פשירה ודוקא אחת תלויה פשירה ובמהרא"ק תמצא הדין אם יהיו יותר וכמה אורכן לאסור או להתיר.

ואני המלקט בתר לקוטי לא מצאתי במהרא"ק רק בהג"ה וז"ל פתב בהר"ט משם הרא"ש דמטעם דנוהגין להתיר רירין נהגינן נמי להתיר סינרא תלויה דאין זה אלא התפשטות ליקה פ"ה הבא מזיקתה ולא מחמת נקב כמו סינרא גמורה עכ"ל.

וכל הסינכות שהן טריפות היינו שהן קשין אבל אם נמוחים במשמוש היד אז פשרין ונקראו רירין. שתי בועות הסמוכות זו לזו טריפה ודאי יש שם נקב אבל אם יש ביניהם הפרד פקש פשר.

(סימן לדבר יאכלמו פקש). בועא בשיפולי ריאה ואין חוט פשר מקיף טריפ' ואין חילוק בין בשיפולי אומא בין בשיפולי אונא בכ"מ שיש שם חידוד הפל נקרא שיפולי ואם שם בועא עומדת ואין חוט פשר מקיף טריפה ולמעלה במקום שהריאה דבוקה לשדרה נגד האונות אם נמצא שם בועא זה הוי בשיפולי וטריפה אבל נגד האונות אם נמצאת שם בועא פשר דלא הוי לשם שיפולי דבאותו מקום הוא רחב.

והא דאמרינן תרי בועי דסמיכי להדדי וכן בועא בשיפולי הריאה טריפה היינו דוקא בועות שיש בהן מוגלא אבל אם אין בהם מוגלא אלא קשים פאכן אינם אסורים לא בסמיכי ולא בשיפולי והו נקראין טינרי.

ובמים זפים יש מכשירין בשיפולי ובסמיכי ויש מטריפין וי"א אפי' במקום שמכשירין מים זפים דוקא שאינם סרוחין. אמר מהרי"ל מאי דמכשירין באושטריי"ך בועה בשיפולי ריאה בלא היקף פשר במים זפים גם הוא מנהג מגנצ"א ולא בשאר מקומות בריינו"ס.

ריאה הובא לפני מהר"י סג"ל שהיה בה בועא ניכר מעבר לעבר במקום הסמפונות. וגם בועא בשיפולי בלא היקף פשר ובשתייהן היו מים זפים.

והורה הרב לשפון מי הבעות בפלי ולטעום בהן אם מלוחים הן טריפה ואמר שקבלה ביזו ממחר"מ סג"ל שאין לטבול אצבעות תוף מי הבעות ולחון מאצבע משום דכשר האצבע ממררם.

אך לחון בלשונו מן המים לנסותם ולטועמם. וגם אמר דאין אנו בקיאים לשפון המים במאני דקוניא פדי לראות אחר סוריניקי הסמפונות אם נמחו רק הפלל זה לנו אם המים

עכורים או סרוחים או מלוחים טריפה ואם לאו פשיטה עכ"ל ריאה שיבשה מקצתה עד שתהא נפרקת בצפון טריפה.

ריאה שחסר כמין פה כפופה פזה כ טריפה. אם חסירה כמין פ"ף פשוטה פזה ה פשיטה. מראות הריאה חמשה דנפסלת בהן, וסי' ד"ם בב"ל, דיו מוריק"א פי' (זאפרי"ן) או פשוטא פי' הופן. והוא בל"א געל.

בשר"א פי' בשר. ביעתא פי' חלמון של ביצה (שקו' טאטי"ר).

לון ביצה (שקו' קלו"ר) כל אלו מראות פסולין. סי' אחר למראות הפסולות כל חלב וכל דם לא תאכלו "חלמון" לבן "בשרא" ביעותא "דיו" מוריקא.

הפשרים תאכלנו כצבי וכאיל פי' (כפדא אדומה ירנקה לזוי"ר). ואם הם מתלבנים ע"י נפחה פשהו ממרס ביד ומשתנין למראה הריאה פשר.

ריאה שגשפכה פקיתון פי' נוד של מים פשיטה ובלבד שלא נימחו הסמפונות ואיך אנו יודעים אם נמחו מביאין פלי מתכות שהיא חלק או פלי חרס אשר מחנפה באבר שחלקים יפה ונוקבין הריאה אם נמצא בפלי כמה חוטין לבנים אז נדאי נמחו הסמפונות: הא קצת מהלכות יין נסוף אמר מהר"י סג"ל עפ"ם שנגע ביין לנסכו להכעיס את היהודי היין פשר וכ"פ כמה רבנותא.

וכן מעשה (בנוינא) שהשים עפ"ם ידו תוף יין של יהודי וכיון להכעיסו ולהקניטו והכשירו מה"ר חנ"ל ז"ל. ואמהרי"ל בשעה שרואה היהודי שהעפ"ם נסוף היין להכעיסו טוב הוא שישתה יהודי מיד מאותו היין לעיניו.

אכן אם לא שותה פזה לא הפסיד והיין פשר. ברזא נפל משולי החבית והניח עפ"ם אצבעו על הנקב ועיכב את היין מלזוב ואסר מהרי"ל כל היין אע"פ שלא תחב אצבעו לתוף הנקב אף הניחו מבחוץ על הנקב מ"מ הואיל ודחק אצבעו כ"כ לעכב היין עד שנקנס בשר האצבע לפנים וכן פלוגתא דרש"י ור"ת אם לאסור ג"כ בהנאה על שהניח עפ"ם אצבעו על הנקב מבחוץ.

ואמר דאין חילוק בין עליונה של ברזא או תחתיתו רק הפל אסור. אכן אם הנקב כ"כ קטן שאע"פ שדחק אצבעו בכח לא נכנס מבשרו לתוכו כגון ניקב תולע וכה"ג הפל מותר.

יין מבושל מילאו עם יין חי ואוסר מהרי"ל להלאה במגע עפ"ם. אמהרי"ל דשלא פדין עושין שמכניסין יין לחבית עפ"ם אף אם שפשו במים חמין לא הוי עירו שצריכין ג' ימים.

פעם א' החליפו חביתו של מהר"ש לחבית עפ"ם ומלאוהו יין פשר והרצו הדבר לפני (מה"ר ליבל) והתירו וכן אי' במרדכי. אמהר"ש גת שדרה בה עפ"ם יינו וכל פליה האידנא נהגינן להכשיר הפל בהדחה וסמכין אפי' הקונט' על הברייתא דסוף מסכת ע"ז.

אמֵהָר"שׁ יֵשׁ נוֹהֲגִין שְׁלֵא לְאָכּוֹל גְּלוּסְקָאוֹת עֲפוּ"ם מְכַנִּיסֵת הַבְּצִיר עַד תַּנּוּכָה מְשׁוּם דְּמַחְמִיצִין אוֹתוֹ בְּשִׁמְרֵי יַיִן וְלֹאח"כ״ אֹכְלִין אוֹתָם הוֹאִיל וְכִבֵּר נִתְיַבְּשׁוּ בְּטִיל טַעֲמָן וַיֵּשׁ שְׂאִינָן נִמְנָעִין מִלְּאֹכְלָם דְּכֹה"ג אֲשַׁפְּחוּ טוֹבָא דְּתַלְיָנָן אַע"ג דְּהֶאֱסוּר קָרוֹב לְנֹדָאֵי.

אָמַר מְהָר"שׁ פָּחוּ שְׁל עֲפוּ"ם הָרֵי הוּא פְּעוּ"ם הַמְּגַלְגֵּל לְהַכְבִּיד קוֹרֵת הַגַּת לְדָרוּךְ הָעֲנָבִים מוֹרִינָן לְאַסּוֹר גַּם אִם אֵיכָּא פְּסִידָא מְרֻבָּה. וּמִנְהָג שְׁל מְהָרֵי"ל שְׁצִוָּה עַל הַמְּטָהָר יַיִנוּ לְהַזְהֵר שְׁתַּמִּיד יִסְבֵּב עִם הָעֲפוּ"ם וְיִסְיָעוּ לְגַלְגֵּל לְהוֹרִיד קוֹרֵת הַגַּת וְאֵל יַנְיָחוּ לְגַלְגֵּל יַחֲדֵי פָּלֵל וְכָלֵל.

וְכַתֵּב בֵּא"ז בְּשֵׁם רֵאבִי"ה עֲפוּ"ם שְׁנָגַע (בְּמִינֵישָׂא) שְׁל הַגַּת ר"ל שְׁעֲדִינָן הַיַּיִן מְעוֹרֵב בְּעֲנָבִים טָרָם נִמְשָׁף מֵהֶם שֵׁא"צ לְהִסִּיר רַק הָעֲנָבִים סְבִיבוֹת הָאֲשָׁפוֹל וְנֶאֱפִי' מִשְׁקָה טוֹפַח עֲלֵיהֶן וְרֵאָה מִפְּרָק הַשּׁוֹכֵר דְּאָמַר הָכָא מִפְּסִקֵי אֲשַׁכְּלוּ וְלָכֹף סְבִיבוֹתֵי טְהוֹרִין אַע"פ אִם הַמְּשָׁקָה מְהַלֵּף עַל פְּנֵי פָּלוּ.

וְאֵמֵהָר"שׁ בְּיַנְקוּתוֹ פַּעַם אַחַת טִיְהַר יַיִן וְדָרְפוּ בְּמִנְעֵלוֹ מַחְמַת הַקּוֹר וְלִקְחוּ עֲפוּ"ם מִן הַמִּינֵישָׂא וְזָרְקוּהוּ וְלִכְלוּהוּ וְכֹּא לְפָנֵי מַה"ר חֲנִישׁ"ל וְהַתִּיר לוֹ יַיִן: מְקַצֵּת הַמִּילִין. מֵהַלְכוֹת צִיצִית וְתַפְּלִין אָמַר מְהָר"י סִג"ל בְּרַף אֲטֵלִית קָטָן אוֹ גְּדוֹל וְכֹּא עֶסֶק לְצוֹרֵךְ נְהִסִּירוּ וְכֹּא לְהַתְעַטֵּף שְׁנִית צְרִיף לְבָרַף גַּם כְּמָה פְּעֻמִּים וְכֵן אֵמֵהָר"שׁ לְנֵהוּג הֵן בְּצִיצִית הֵן בְּתַפְּלִין מֵאַחַר שֵׁכ"כ הַמִּינֵי וְדִלָּא כַּמ"ש מַה"ר"ג שֵׁא"צ לְבָרַף בְּשִׁנְיָהּ.

אֵמֵהָרֵי"ל מִי שְׁלוּבֵשׁ טֵלִית קָטָן וְגַם מִתְעַטֵּף אַח"כ״ פּ בְּגָדוֹל. בְּשַׁחַר שֶׁהוּא לוֹבֵשׁ הַקָּטָן בְּדוֹק צִיצִיתוֹתֵי וְאִין יְכוֹל לְבָרַף אֲזַ בְּלֵי נ"י אֵף לוֹבֵשׁ בְּלֵא בְּרַכָּה.

וְכֹשֶׁמְבָרַף אַח"כ״ עַל הַגְּדוֹל יִתְפֹּס כְּאֶחָד צִיצִיתוֹת שְׁל הַקָּטָן וַיֵּצֵא בְּבִרְכָּה אַחַת לְשִׁנְיָהּ. וְמִי שְׂאִין לוֹ רַק קָטָן יְבָרַף עֲלָיו קוֹדֵם בְּרוּף שְׂאֵמַר לְהַתְלַבֵּשׁ בְּצִיצִית אוֹ עַל מַצּוֹת צִיצִית.

אַע"ג דְּכַתֵּב בְּסִמָּ"ג דְּאִין בְּצִיצִית קְדוּשָׁה דְּמִוֹתָר לִיְכַנֵּס מְעוֹטְרֵי לְבִית הַפֶּסַח וְאִם נִפְסְקוּ זוֹרְקוֹן לְאֲשָׁפָה מ"מ רֵאִיתִי בְּשִׁכּוֹנַת מְהָרֵי"ל נִהְגוּ בּוֹ פִּינּוֹן דְּאִיתְעַבַּד בְּהוּ מַצּוּהָ עֲשׂוּ בָּהּ אַחֲרֵת וְהַחֲזִיקֶם שְׁמֵשׁ הָעִיר לְקִשּׁוֹר עִם הַנִּפְסְקִים אֵת בְּגָדֵי צְבָעוֹנִים שְׁמַכְסִין בְּהוּ כְּפִסְאוֹת הַמִּילָה וַיֵּשׁ מִסְמָנִין בְּהוּ סְפָרִים.

אֵמֵהָרֵי"ל בְּמִקּוֹם שְׂיֵשׁ אִישׁ יוֹדֵעַ לְתַקֵּן צִיצִיתוֹת אֵל תַּתְקַנֵּם הָאִשָּׁה. וְאָמַר דְּלֵא נִהִירָא בְּעִינָיו מַה שְׂיֵשׁ נְשִׂים מְכַנִּיסוֹת עֲצָמָן לְחִיּוֹב צִיצִית.

וְשִׂאֵלוֹ לוֹ מְפָנֵי מָה אֵינּוּ מוֹחָה בְּיַד הַרְבֵּנִית (מ' בְּרוֹנ"א) בְּעִירוֹ שֶׁהַנִּיחָה בְּכָל עֵת טֵלִית קָטָן וְהַשִּׁיב שְׂמָא אֵינָה מְקַשְׁבַת לִי וְעַל כֵּה"ג אָמַר מוּטָב יֵהוּ שׁוֹגְגִין וְאֵל יֵהוּ מְזִידִין. נִקְבַּב שֶׁהַצִּיצִית תְּלוּי בּוֹ הִיָּה נִקְרַע סְמוּךְ לְאִימָרָא.

וְהוֹרָה מְהָר"שׁ שְׁשִׁפְשֵׁר לְבָרַף עֲלָיו כָּל זְמַן שְׁלֵא נִקְרַע לְגַמְרֵי דְּמָה שְׁנָתְנוּ חֲכָמִים שְׁיַעוֹר לְכַנְּף בְּפָנֵי הַצִּיצִית הַיַּיִנוּ לְכַתְחִילָה וְכֵן בְּסִמָּ"ג וְאָמַר אִם רוּצָה לְתַקֵּן וְלִתְפֹּר? יִתְפֹּר בְּחוּט צְבוּעַ דִּילְמָא יִשְׂאָר חוּט תְּלוּי וְאִם הוּא לְבָן נִרְאָה כְּמוֹסִיף עַל הַחוּטִין וְשִׁכְחוּ וְתַפְּרוּ בְּחוּט לְבָן וְחִזְרוּ וְשִׂאֵלוֹ וְאָמַר כְּמָה שְׁיַעוֹר שְׁמִרְוֹחַק הַקְּרַע מִן הַשִּׁפְתַּת וְהִיָּה כְּרַחֵב אֲצַבַּע וְהַכְּשִׁירוּ בְּדִיעַבַּד.

מְהָרָ"י סג"ל הנהיג בתפילין ג"כ שישמשוהו גידיו בין בית לבית בתפילין של ראש ומנוחין מתחתן על התורה ומתי שנספסו מחמת הזיעה הצריכה לתופרם שנית. אמר"י סג"ל רצועות של ראש עשוין לתלות מן הקשר ולהלצה כעין צורת ד לכו יזהר לעשות הקשר כעין זה להיות נמשך הרגל לצד ימין מהעומד אחוריו אחר שהראה הקב"ה למשה רע"ה קשר תפילין, לז"א נראית את אחורי מסתמא הראהו לקרא בכתיבתה ולא למשנה הרגל לצד שמאל כנה ח אמר"י סג"ל דמקום הנחת תפילין בראש היינו על השער.

ואמר שראה ממהר"ז ז"ל שהניחם באמצע הראש. ושל זרוע על הקיבורת.

פירש"י אבר אמצעי ואמר אנו לא קי"ל הכי אלא מניחן על הזרוע מקום שיש בו קיבוץ בשר נגד הלב וקיבורת פי' קוכיגל"ן בל"א ואמר שאין מקובל לו מנהג בני אושטרין דכורכין נמי הרצועה פעם אחת ג"כ על התורה שבזרוע כדי להדקה בחזק על הזרוע ואין נכון רק יהו תלויין כעין אלו של ראש וקשרתם דאמרה תורה נתקיים במה שקשרה עם הרצועה שבתורה המעברתא.

שאלו למהרי"ל אם פרכת הרצועה סביב הזרוע חשוב הפסק להנחת של ראש ואמר דחשוב עוסק במצוותה כל זמן שלא סליק ידיו ממנה ולא הוי הפסק. ואמר דהרא"ש אחר שהחזיק תפילין של יד בזרוע ברצועה שבתורה המעברתא הניח הרצועה תלויה והניח לאתרו את של ראש ואח"כ חזר וכרה רצועה דשל יד סביב הזרוע.

אמר"י לשהוקשה לו על הבחורים שאין נשואין עדיין לנשים שהם מניחין תפילין. וגם הנשוי כבר ועדיין רח בשנים לא ניח' שניחם מפני שיצרון תקפם עליהן והתפילין צריכין גוף נקי שלא להרהר בעודן עליו ותמיהני מאין הרגלים שמניחין כ"כ בינקותן.

ואני המלקט בטר לקוטים שוב ראיתי כ"כ בספר תשב"ץ: מפי מהר"י סג"ל חוזה. הלכות מזוזה נשאל למהר"י סג"ל אם מיתחזי ונהרא למאן דמרבח מזוזות בפתחי ביתו פיון דרובא דעלמא לא נהיגי להרבות וגם הוא לא נהג ע"כ.

והשיב מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה ה' כל הימים להסיר מכשול זאת מדרך עמי פי המכשול הזאת תחת ידי יושבי הארץ הזאת ועוברי אדאורייתא ואדרבנן. וכתב מהר"ם בתשו' שכל החזרים חייבין וכתב שבביתו היו כ"ד מזוזות בכל הפתחים ובחזרי הבחורים וכן נוהגין בארץ אושטרייך ואגפ' ולא נודע מאין הרגלים למעוטי כ"כ במדינות הללו אולי הואיל בבית אין שם אלא בעל בית א' וסומכין בבית החורף אקישוט הנשים וטינוף ילדים ובחזרי משפכם סומכים אתשב"ץ דאיש ואשתו ישנים שם ובמרתפות סומכי' ארמב"ם דפטר אוצרות ונצרות שלנו אחורי הפתחים חשיבי להו מוקצה דחשיב ליה תלמודא שלא הוקף לדירה פ"ב דעירובין וחשבי להו אינו רגיל וכל טעמים הללו לאו דסמכא הוא אלא כולהו חייבי' ונהרא נמי לית ביה דכה"ג כתב מהר"ם בתשובה ג"כ אמתנות דהיינו זרוע ולחיים וקיבה דנהגינג"כ שלא ליתנה כר' אלעאי וכתב דלא הוי נהרא מאן דיהיב להו כ"ש לאותן שיש להן הרבה דיורין בבית דכולהו רגילין כמו כשאר ארצות שיש הרבה דיורין בבית א'.

ואשרי לו הזהיר בה ומקיים מצוה זו כתיקנה להיות יראת ה' על פניו בשעת צאתו ובואו למען ירבו ימיו וגו'. אני המלקט בטר לקוטי ראיתי בבית מהרי"ל יותר מי' מזוזות מלבד

סדרי הבחורים וגם למרתף ולבית החורף וחדר משכבו ואותה שהיה לו בתצר היה סותם החור בשענה וכן הוא בסמ"ג ואמר דסתימות הדלת אינו מועיל מפני הטיונוף מאחר שתמיד פותחת ונועלת.

שמעתי מן מהרי"ל דאנו נוהגים להניח המזוזה באלכסון משום דרש"י ס"ל שתהיה עומד בזקיפה ור"ת ס"ל שתהא שוכבת ועבדן' חציה עומד וחציה שוכב לצאת ידי שניהם וסימן בידה דיהא שורת שמע לצד הפתח אויר לפנים ודוגמא כותבין גוף האלף.

ואמר שראה מזוזות בית מהר"ש שהיתה הפוכה שורת שמע לרשות הרבים וטעמו לא נתברר לו. אכן נהגינן כר"ת דת' שמע רואה הפתח כדפ' לעיל.

אמהרי"ל הא דאמר גבי מזוזה צריך להניחה תוך חללה של פתח בטפח הסמוך לר"ה ר"ל בתוך עובי החומה על המזוזה שתחת המשקוף על מה דאיתמר גבי גר חנוכה דיניח בטפח הסמוך לפתח ביתו ר"ל מבחוץ בקירות הבית סמוך אצל הפתח טפח להפיר דשייך לאותה פתח.

מהר"י סג"ל עשה היולת בתו בבית אחד שלא היה בתוכו דוורין ולא היה שם מזוזה והיה קובע שם אחת קודם הנישואין בישועת אל נגילה לבאר הלכות נדה ודין טבילה אמר מהר"י סג"ל אף לדין שאין נשותינו ספק זבות דהא שומרות ז' נקיים מ"מ פשטובלות ביום ז' לנקיותם לא יטבלו עד שיהא נדאי לילה ומחמרי' עלליהו לטבול בלילה פאלו היתה זבה דאורייתא שלא שמה ז' נקיים משום סרף בתה.

וגם אם בדיעבד טבלה ביום מחמירין עליה לחזור ולאטבולי שנית בלילה. ואם במקום שאי אפשר לה לטבול בלילה כגון דבית הטבילה מחוץ לעיר ונועלים השערים מבעוד יום וכה"ג מ"מ לא תטבול ביום הז' כלל מבע"י רק תאחר עד יום ח' לנקייתה ואז תטבול מבע"י.

ואמר ששמע מפי (ה"ר יונפא אושטרייכ"ר) בשם מהר"ש שהיה מחמיר גם ביום ח' לטבול בלילה והוא הראה אליו בספר הטור שראשון ביום ח' לטבול מבע"י. ואחר שגם הפלות שאינן טהורות בשעת החנוכה להיות טובלין אז.

וטובלין אחר הנשואין ג"כ אין ראשון לטבול רק בלילה כשאין נשים וכן הורה הלכה למעשה אמנם פשטובלות בשעת הנישואין יכולין לטבול מבע"י מאחר דאינן באות אצל החתן באותה הלילה קודם ברפת נישואין מה"ר ליפמן מלהויז"ן ז"ל כתב ושאל מהר"ש ז"ל היאך בודקות הפלות לדין שאנו מחזיקי' כולן בספק זבות ומצרכינן להו ספירה וטבילה.

והשתא מאחר דההלכה כה' כל הנשים מטמאות בבית החיצון ואמרינן עד מקום שהשמש דש מיתקרי בית החיצון ומעתה הפלות בתולות מאחר שפתחן עדיין נעול היכי יכולין לבדוק בבית החיצון.

והשיב מהר"ש דלא קשה מידי דהא אמרי' התם בגמ' שאני שמואל דרב גוברי' הוא כו' אלמא אשכחן דמצי למיבעל בעילה גמורה שהאשה מתעברת אע"פ שהיא עדיין בתולה כ"ש וכ"ש שהאשה בעצמה יכולה לבדוק את עצמה אע"פ שהיא בתולה ואין הבתולין

מעפבין פלום בבדיקתה פגע באַשׂה פֿלב לאַחר שְׁטַבְלָה וְשָׂאָלוּ לְמַהֲרָ"שׁ אַם תְּטַבֵּל שְׁנֵית וְאָמַר מֵאֲחַר דְּחִבְרַתָּה הֵיטָה אֲצִלָּה מְסַתְמָא הִיא פִּגְעָה בָּהּ קוֹדֵם הַפֿלָב.

אַמְהָרֵי"ל הָא דַּארז"ל חֵיב אָדָם לְפָרוֹשׁ מֵאֲשֵׁתוֹ עוֹנָה סְמוּךְ לְוִנוּסְתָּה אוֹתָהּ עוֹנָה ר"ל יוֹם שְׁלֵם דְּהֵינּוּ כ"ד שְׁעוֹת. אַמְהָרֵי"ל דְּהֵינּוּ לְדַחְלֵי דְּנִיבָה לֹא תְטַבֵּל רַק עַד פ"ב יָמִים אַחַר הַלֵּידָה דְּמִדְּאוֹרֵינָא צְרִיכָה פ' יָמִים וְטוֹבֵלֶת בְּיוֹם פ"א וְרז"ל מְחַזְּקִים יוֹם פ"א פְּנוּסֶת ע"כ לֹא תְטַבֵּל עַד יוֹם פ"ב.

וְכֵן שׁוֹב שְׁמַעְתִּי שְׁנֵית מְמַנּוּ דִּישְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵם וּמְרַחֲקִים מִנְּשׁוֹתֵיהֶן מִשְׁעַת לֵידָתָן פֿל הַפ"א יוֹם וְכֵן נִכּוֹן לְהַחְמִיר. בַּפ' פִּיצַד מְעַבְרִין אֲיִתְמַר אַרְוֵר שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה וַא"ר יוֹחֲנָן מְפָנֵי שְׁמַרְגִּישִׁיזָה לְזָה בְּטַבִּילָה.

אָמַר מְהָרֵי"ל מְפָאן פֿתַב בְּאַגְוֹדָה דְּמִשׁוּם פֿךְ עוֹד הַיּוֹם מְעֵלִים הַנְּשִׁים שְׁעַת טַבִּילָתָן. מְהָרֵי"ל סג"ל אָמַר שְׁאָסוּר לְשִׁפּוֹךְ מִים חֲמִין בְּתוֹךְ מְקוֹה לְפִשְׁרוֹ בִּימֵי הַגְּשָׁמִים בְּשְׁעַת הַטַּבִּילָה דְּנִרְאָה פֿאַיִלוֹ טוֹבֵלֶת בְּמִים שְׁאוּבִין.

וְאַנִּי הַמְּלַקֵּט בְּתַר לְקוּטִי רְאִיתִי פֿתַב בְּסִפְרֵי אַגְוֹדָה בְּמִסְכַּת יוֹמָא סִי' ו' אַם הֵינּוּ פֿהֵן גְּדוּל זָקֵן אוֹ אִיסְטֵנִים מְחֲמִין לוֹ חֲמִין וּמְטִילִין תוֹךְ הַצּוֹנֵן לְהַפֿג צִינָתָן. יֵשׁ מְבִיאִין רְאִיָּה מְפָאן לְנְשִׁים בַּחוּרָף לְעֵשׂוֹת פֿן עכ"ל.

אַמְהָרֵי"ל דְּאִיִּתְמַר בַּגַּמ' שֶׁא' הֵינּוּ כּוֹפֵה אֶת אֲשֵׁתוֹ לְטַבֵּל בְּכָרִי שֶׁל שְׁלֵג בִּימֹת הַגְּשָׁמִים וְכֵן הֵלְכָה רַק שְׁיָהָא כ"כ הַרְבֵּה לְכַסּוֹת פֿל הַגּוֹף פֿשִׁתְכָנוּס תּוֹכוֹ. וְאַפֿ"ל הַרְבֵּה דְּגִים הַצְּבוּרִין וּמְקַנְבְּצִין בְּכָרִי וְאִין שְׁם שׁוּם מִים מוֹתֵר לְאַטְבוּלֵי תוֹכוֹן.

דְּכָל גִּידוּלֵי מִים הָרִי הֵן כַּמִּים. אַמְהָרֵי"ל אָסוּר לְטַבֵּל בְּעוֹמֵד עַל הַסּוּלָם דְּלֹא מְצִי לְהַרְחִיב אַפְרִיּוֹ כְּדִין מִשׁוּם בִּיעֵתוֹת' וְאָמַר אַחַד בְּלֹא"ה שְׁלִיבַת הַסּוּלָם חוּצָץ בְּעוֹמֵד עָלֶיהָ וְאָמַרְתִּי א"כ לְעוֹלָם עֲמִידַת הַקְּרָקַע יַחוּץ בְּכָל טַבִּילוֹת וְהַרְבַּ גַּעְנַע לִי רֹאשׁ וְאָמַר פֿל הֵיכָא דְּהַמִּים הֵיוּ קוֹדְמִין שׁוֹב לֹא חוּצָץ.

אָמַר מְהָרֵי"ל שְׂרָאָה מְרַבּוֹתִיו לְמַחֹת וְכֵן הוּא הֵינּוּ אוֹסֵר לְהַטַּבִּיל כְּלִים בְּבָאָר דְּכַמְּהָ פְּעָמִים מְנַקֵּין אוֹתוֹ וְשׁוֹאֲבִין מִימּוֹ דְּלֹא יִשְׁאַרוּ בְּהֵן מ' סָאָה דְּהוּא שְׁיַעוּר מְקוֹה וְחוֹזְרִין הַשְׁאוּבִין וְנִשְׁפָּכוּ תוֹכוֹן וְהוּוּ פְּוֹלָן שְׁאוּבִין.

בַּת מְהָרֵי"ל סג"ל הַעֲיָדָה לְפִי תְּנוּמָה שְׁאֲבִיָּה צְנוּהָ עָלֶיהָ לְבָרַךְ פֿשְׁלֵבָשָׁה בְּגִדֶיהָ אַחַר טַבִּילָתָהּ. אַלְמָנָה שְׁנִישְׂאָת וְאִירַע זְמַן טַבִּילָה בְּלִיל שַׁבַּת אֲסוּרָה לְטַבֵּל אַז.

וְכֵן פֿל טַבִּילָה שְׁלֹא בְּזַמְנָה אִין טוֹבְלִין בְּשַׁבַּת וְכֵן עֵינִן לְעֵיל בְּהַלְכוֹת שַׁבַּת. בְּשֵׁם מַה"ר זְלַמֵּן רוֹנְקִי"ל ז"ל שְׂאִין לְבָרַךְ אַקב"ו עַל טַבִּילַת כְּלִים רַק עַל הַטַּבִּילָה בְּסַתְּם, מְהָרֵי"ל סג"ל הַצְּרִיף טַבִּילָה לְמַקְדָּם שֶׁל יָד שְׁמַנְקִבִין בּוֹ בְּרִזוֹת הַחֲבִית.

וְכֵן לְגַרְזוֹן יִשְׁוֹן שְׁלַקַּח מִן הַשּׁוּק הַצְּרִיף טַבִּילָה בְּלֹא לִיבּוֹן רַק יַחֲטוּב בּוֹ דְּבָר שְׂאִינוּ מְלוּחַ וְלְמִלּוֹחַ בְּעֵי לִיבּוֹן מְעִינְקָרָא. וְכֵן הַצְּרִיף טַבִּילָה לְקַעְרוֹת עֵץ שְׁנִסְדְּקוֹ וְנִקְשְׂרוֹ בְּחוּטֵי בְּרִזָּל.

וְכֵן לְדָלִיִּים עֵץ הַמְּחַנְשְׁקִים בְּבְרִזָּל מִשׁוּם דְּהַבְּרִזָּל מְעַמִּיד הַפְּלִי וְנִחְשָׁב פֿאַיִלוֹ פְּוֹלוֹ שֶׁל בְּרִזָּל אֵף לֹא הַצְּרִיף בְּרָכָה. מְהָרֵי"ל פֿתַב שְׁיֵשׁ לְאָדָם לִינְהַר כְּשִׁטְבֵּל צְלוּחִית מְלֹא מִים

וניתנו בדלי ומשקע הדלי בבור מים לטבול הצלוחית אז לא יושיב הצלוחית על שוליו
כי כבדתו חוצץ בעומד כף על שולי הדלי כדאי' פ' חנוך בקדש.

ואין להקשות מ"ש מפוסת רגלי אדם או רגלי מטה שוקעים בטיט עבה במקנה דמותר
משום דקדמו המים. די"ל דוקא במקנה שלם שהיו מחוברים שם המים מועיל הקדמתן
אבל הכא ששואב המים מקודם בדלי אין הקדמתו מחשבי הקדמה כמו שתירץ מהר"י
סג"ל לעיל על שאיבת סולם.

וכן הוא באגודה מסכת ע"ז סי' ע"ז. ויש ליתגר באשר תנו פ"ק דמקנאות האוחז בפלים
ובאדם ומטבילן טמאין: השם יצילנו מיגון ואנחות.

בביאורי הלכות שמחות אמר מהר"ש העומד אצל כל חולה ומתפלל עליו א"צ להזכיר
שם החולה וראייה ממרע"ה שאמר אל נא רפא נא לה. ולא הזכיר שם מרים אבל
כשמברכין אותו ואין עומדי אצלו יש להזכיר שמו.

ואמר שמה"ר זלמן הנה בעיר ניישטט מיחה שלא לברך על החולה בעיר אחרת ונדא
שפא ח"ו כפר נפטר או הבריא. וכן נהג מהר"ש בכו אחיו.

מהרי"ל הנה מורה להיות מתאבל על אב ואם י"ב חדש גם אם השנה מעונבת לא צריך
יותר \$ (בק"ק פראנקפורט) אין אבל יורד לפני התיבה ביום שאומרים בו הלל אפילו
למנחה שלפני אותו יום וכן בע"ש אין מתפלל מנחה הורה מהר"י סג"ל לגדל שערו י"ג
שבועות וכן הוא באגודה: \$ מי"ב חדש ולא יתפלל ולומר קדיש יתו' רק י"א חדש.

כדי שלא להחזיקם כפושעים. אף החדש י"ב זה נהג שאר כל אבילות שלא ישב
במקומו ולא ילך לסעודת שמחה.

ויתעטר מטרונו דרך צוארו פדרה אבליים בני ריינו"ס על האב ואם י"ב חדש ושאר
מתים ל' יום. ואמר דמתענין על האב ואם יום המיתה ולא יום הקבורה.

וראייה ממסכת שבועות דקאמר יום שמת בו אבא יום שנהרג בו גדלי' בן אחיקם ויום
הקבורה לא מוזכר. וכן באגודה במסכת שבועות סי' ט' אם שנהמעוברת מת אב ואם
באדר איזה אדר מתענין.

מהרי"ל השיב בתשוב' יום שמת בו אבא מנהגא דיליה להתענות באדר הראשון. וראיה
מפטירת מרע"ה דאותו יום נהוג עלמא באדר הראשון.

ופטירתו סמוך לגיסן כדמוכח מל' יום אבל משה ספ"ק דקידושין וכן פי' לעיל אמר
מהרי"ל נוהגים להתפלל בעשרה פל שבועה במקום שנפטר שם האדם והיינו על אדם
שלא הניח קרובי להתאבל עליו אבל אם יש לו בשום מקום שמתאבלין עליו אין צורך
וכן עיין בספ' הפרנס.

אמהרי"ל דאית' בהלכו' שמחות דמהר"ם ג' חילוקים בענין קריעה וכן נוהגין. העומד
אצל כל אדם בצאת נפשו חייב לקרוע עליו.

זולתו על הרשעים גמורים. ובין מיתה לקבורה קורע על אדם פשר.

וילאחר קבורה קורע \$ נשאלו גאוני (פרנקפורט) אבל על אביו ואמו שפגע בו רגל אחר ל' יום הראשונים אם מותר לגלח והורו לאיסור ע"פ האגודה. אבל יוכל לרחוץ במים חמין ולחוף ראשו לאחר שבועה.

וכשיבא יום ז' לאחר ג' החמה כל דהו מותר בכל דבר דמקצת היום פכלו מצאתי כתוב. השיב ה"ר שמחה שמותר לחוף ולסרוק ראשו ואין לאסרו משום תלישת שער.

ואור"י שאכל מותר בכל אלו לאחר ז. אע"פ שעושה לתענוג הלכות ח"ה.

במרדכי התור לסרוק אף תוך שבועה: \$ אדם על רבו. ואמר דשאל מרבו המנהיג מהר"ש אמאי לא היה קורע פשנפטר הר"ר מושי"ל מזני"ם והשיב לו שאין שגורים בפיו חידושים מאותו הרב ז"ל.

אף מי שמנפגל וגדול הדור צריך לקרוע עליו גם מי שאין שגורים לו חידושים ממנו. ואמר שראה כתוב וכמזונה לו על רבינו פרץ ע"ה שהיה אליו מלבוש מיוחד שהי' לובשו וקרע בו על אדם חשוב.

ניש קורעין למטה בלבושיהו כבסמ"ק. נשאל מהרי"ל על שכתב במועד קטן וכן אי' בפוסקים שלא ישב האבל במקומו המיוחד לו בבה"כ עד אחר ג' שבועות ונהגין העולם ד' שבועות ואמר דאית' בירושלמי דהלכה כר' יהודה דמחמיר וכן עיין אותה פלוגתא בהג"ה בסמ"ק פ"ב דכתובות מעבירין את המת מפני הפלה אמר מהרי"ל מכאן פסק באביאסף חתן בעיר וגם יש שום אבל שם תוך ז' ימי האבלות בשבת כשיוצאין מב"ה יצא החתן בראשונה עם שושביניו וקרוכי האבל ילכו עמו לבסוף ואע"פ שצאמר טוב ללכת אל בית האבל מלכת אל בית המשחה.

רשאין קרוכי האבל לסעוד בנישואין. וכן הורה מהרי"ל למעש'.

עוד שם באביאסף ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת מן העיר ובשעת תיקון הארון והיה הרב מתמי' אמאי לא נזכר בשום פוסק יותר שעת תיקון הארון נאנו נמי לא נהגין והי' מינישב דשמא דוקא הוא מיירי באותן מקומות שמנהגם לתקן הארון בעיר ומכניסין שם המת בארון ומוציאין כף עם הארון כאשר ראיתי נוהג בק"ק ווירמיי"ש אז שם מבטלין ת"ת ומלאכה כל שעה שמתקנין הארון.

אמנם רוב מקומות שהן מתקנין הארונות בבה"ק אין מבטלין רק בשעת ההוצאה. עוד שם א"ר שששת ואיתימ' ר"י נטילתה פנתינתה כו' עד והני מילי למאן דקרי ותני.

אמהרי"ל מכאן פסק הרא"ש הני נשי ת"ח אשר מצפין יום ולילה לביאת בעליהן מבית המדרש ואז מאכילין ומשקין אותן דינן כמי שקרו ותנו בעצמן. אמהרי"ל מאי דנהיגי עלמא שלא לקבור רשע אצל הצדיק ילפי' מאלישע כדאי' פ' נגמר הדין וטעמא משום דאל הצדיק מגלין מה שנגזר מאחורי הפרגוד כדאי' פ' מי שמתו ומתי שהרשע סמוך לו מונעין מלגלות לו כדי שלא ישמע ג"כ הרשע.

אמֶהָרִי"ל הַמְצִינָה מְחַמַת מִיְתָה צָרִיף שְׁזִנְפִיר מִיְתָה בְּאִיזָה צַד שֶׁהוּא נֶאֱמַר לֹא יִזְפִּיר אֵין צְנוּאָתוֹ פְּלוּם. אֶמְהָרִי"ל פֶּהַן אֶבֶל אֶסוּר בְּנִשְׂיָאוֹת פְּפִים וְאֶבֶל קוּרָא בְּחוּל בְּתוֹרָה אֶבֶל בְּשַׁבָּת לֹא יִקְרָא בְּתוֹרָה דְנֶר' פְּאִילוֹ הִיָּה לוֹ מִעֲמֵד קְבוּעַ.

וְצָרִיף לְנֶהֱוֶה בְּהַ דְּבָרִים שְׁבַצִּינְעָא. אֶמְהָרִי"ל בְּרִינּוֹ"ס שְׁהָאֶבֶל מְתַעֲטָף בְּמִטְרוֹנוֹ דְּרָף צְנוּאָרוֹ כֹּל שְׁבַעָה יְמֵי אֶבֶלוֹ יְהִיָּה יוֹשֵׁב מְעֻנְטָף פֶּן וְיִהְיֶה לְבוּשׁ סְרַבְלוֹ מְשׁוּם דְּאֶסוּר לְאֶבֶל לִילָף בְּגִילּוּי הָרָאֵשׁ.

וְאִם לֹא יִתְעַטֵּף כְּמִנְהַג שְׁם ה"ל גִּילּוּי הָרָאֵשׁ וְגַם בְּשַׁבָּת דְּבְשַׁבַּעָה הַיָּמִים כְּשׁוֹעֵד אֶצֶל בְּנֵי בֵיתוֹ מִיִּסְבַּע עַל הַשְּׁלֶחֶן יִתְעַטֵּף כְּףֵה וְנִדִי הוּא לוֹ שְׁמַנְעֵלְיוֹ שְׁנוּעֵל בְּשַׁבָּת מוֹכִיחֵי עֲלָיו שְׁמִיעֵט אֶבְיָלְתוֹ לְכַבּוֹד שַׁבָּת.

וּבְנֵי רִינּוֹ"ס דְּרַפְּסָה לְהַתְעַטֵּף כֹּל ל' יוֹם בְּהוֹלָף לַב"ה כֹּל שְׁעָה שֶׁהוּא בַב"ה עַל שְׂאָר מִתִּים וְעַל אַבְנָאִם כֹּל י"ב וּבְכָל שַׁבָּת יוֹשֵׁב בַב"ה כֹּל שְׁהִיּוֹת שְׁבִין מְנַחֶה לְמַעְרִיב. וּבְמִדִּינַת פּוֹלְנַד"ן לֹא נוֹהֲגִין בְּעֵטִיפַת הַמִּטְרוֹן דְּרָף הַצְּנוּאָר כְּמִנְהַג רֹב מְקוֹמוֹת שְׂאִין מְתַעֲטִפִין כְּףֵה.

וּפְעַם אַחַת הִיָּה בְּחוּר מְמִדִּינַת פּוֹלְנַד"ן בִּישִׁיבַת מְהָרִי"ל (בְּמַגְנַצ"א) וְאִירַע לוֹ לְהַתְאֶבֶל עַל אִמּוֹ וְהוֹרָה אֵלָיו הֶרֶב לְהַתְעַטֵּף כְּמִנְהַג רִינּוֹ"ס וּלְגַדֵּל זְקֵנוֹ כֹּל י"ב חֳדָשׁ כְּמִנְהַג מְדִינַתוֹ וְלֹא הִקְיָל עֲלָיו לְהַתְגַּלַּח אַחַר תְּקוּפָה א' כְּמִנְהַג בְּנֵי רִינּוֹ"ס שְׂאִינּוֹ מְגַדְלִין שְׁעָר עַל אַב וְאִם רַק י"ג שְׁבֻעוֹת.

אֶמֶר מְהָרִי"ל שְׂאִין דְּרָף בְּנֵי אוֹשְׁטְרִיךְ שְׁהַצְּיָבוּר מְלוּיִן הָאֶבֶל לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת שְׁבִז' הַיָּמִי וְיִפְּהָ מְנַהֵג בְּנֵי רִינּוֹ"ס שְׁנוּהֲגִין כְּףֵה ע"פ מְהָר"ם דְּדְרָף נְחֻמָּה הוּא אָף גַּם בְּנֵי אוֹשְׁטְרִיךְ יוֹשְׁבִים עִמּוֹ בְּחֶצֶר ב"ה כְּפֶה שְׁעוֹשִׂים ג"כ בְּנֵי רִינּוֹ"ס וְאֶמֶר שְׁשִׁמְעַ מְרַבּוֹ מְהָר"ש כְּשֶׁנֶּפְרַד אֶז מִן הָאֶבֶל הִיָּה אוֹמֵר מִי שְׁשִׁיכֵן שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה הוּא יִנְחַמְהָ.

וְשְׂאֵלוֹ מַה שִׁיכֵן שְׁמוֹ שְׁיָיֵף בְּבַה"כ שְׁלָנוּ דְּהָא דְּאִיכָא בְּמִדְרָשׁ לוֹמֵר פֶּן הִיָּינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׁהָיוּ שְׁם ב' פְּתָחִים הָא' לְחֶתֶן וְא' לְאֶבֶל וְהַשִּׁיב לוֹ דְּבַה"כ מְקַדָּשׁ מְעַט וְלֹא נִהְיָא לִי דְּמִיּוֹם שְׁחָרַב ב"ה לֹא שׁוּרָה שְׁכִינָה בְּמְקוֹם אַחַר דְּכָתִיב חוֹנֵף עֲלָיו כֹּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שְׁכֹן.

וְאִנִּי הַמְלַקֵּט בְּתֵר לְקוּטִי שְׂאֵלְתִי לְאִמ"ץ מְהָרִי"ל וְאִנּוּ הִיכִי נִימָא וְאֶמֶר שְׁשִׁמְעַ מְאָבִיו שְׂאֶמֶר הַשֵּׁם יִנְחַמְהָ עִם שְׂאָר אֶבְיָלֵי צִיּוֹן. וְתוֹ לָא.

אִי בְּמַס' שַׁבָּת ס"פ אֵלוֹ קְשָׁרִים א"ל ר' יֵנְאִי לְבָנָיו לְקוּבְרוֹ בְּכָלִי (אוֹלְיָרִין) הַבָּאִים מְמִדִּינַת הַיָּם שְׁהֵן סוּמְקִי. אֶמֶר מְהָרִי"ל מְפָאֵן נְהָגוּ לַעֲשׂוֹת תְּכָרִיכִין שְׁהֵם סוּמְקִי אָף רֹב פּוֹסְקִים דְּעִיקָר בְּלְבָנִים וּר' יֵנְאִי מְנַהֵג חֲסִידוֹת נְהָג בְּעֶצְמוֹ, וְאֶמֶר שְׁנוּהֲגִין בְּתְכָרִיכֵי פִשְׁתָּן וְלֹא בְּצֶמֶר כְּדָא' בְּמַסְכַּת פְּתוּבוֹת בְּצֶרְדָא בְּר זוּזָא אֶמְהָרִי"ל מַה שְׁנוּהֲגִין לְהַלְבִּישׁ הַמִּתִּים מְלַבּוּשׁ פִּשְׁוֹט כְּמִין סְדִין לְמַעֲלָה מְכָל מְלַבּוּשָׁיו מְשׁוּם דְּאִית' בִּירוּשְׁלָמִי ר' בְּסִדִּין אִיקְבֵּר וְאֶמֶר לוֹ צְדִיקִים כְּמוֹ שְׁהֵן נְקָבְרִים הֵם עוֹמְדִין וְכָתַב רַשְׁב"ם דְּפִלִּיג אֶתְלָמוּד דִּידֵן דְּגִלְיָף דְּעוֹמְדִין בְּלַבּוּשֵׁיהֶן ק"ו מְחַטָּה וּלְפִי תְלָמוּד דִּידֵן מְלַבִּישִׁים לְמִתִּים כְּתוּנָת וְעוֹד חֲלוּק עֲלָיו.

והסדין לובשין למעלה במקום סדין דר' דירושלמי וקורין לו בולט"ר לקיים דבר שניהם. והר"ר זעלמלין מערפורט ז"ל הביא ראיה מפ"ק דביצה דקאמר למיגז ליה גלימא וזהו מלבוש העשוי פגולם בלי צורת חיתוף איברים והיגזו הבולט"ר ויש מקומות קורין קאומ"י.

איתא במס' שבת פרק ר"א דמילה ינוקא דשכיב בגו תלתין מתאבלין עליו והוא דקים ליה דכלו לו חדשיו פירש"י שעברו ט' חדשים מששיןמשה לבעלה עד שנולד ולא שימשה עמו שוב כל ימי עיבורה וכן איתא במיני' פ"ק דהלכות שבת.

אמר לנו מהר"י סג"ל שבדידיה הנה עובדא שהניח אשתו מעונפת במדינת אושטריי"ך והלך לשאוב מי חיים וכשחזר למחוז חפצו פלו ימי עיבורה של אשתו והפילה את הנוול. ואמר שפגל אינרע לו שהפילה שאם הוציא העובר את ראשו יחי לחיץ ונפטר אח"כ.

אז היה חייב להתאבל עליו פדין על כל בר קיימא דנדאי כן דכלו לו חדשיו באשר לא היה אצל אשתו משעה שנתעברה עד הלידה: אמר מהר"י סג"ל שהוא אינו מורה על יום שני של ראש השנה שיעלה למגן ז' ימי אבילות.

אמנם על י"ט של גליות הוא מורה שיום האחרון משני י"ט האחרוני הוא יעלה למגן ז' אע"ג דלא מצינו להדיא היכא שקברו תוך המועד שלא הני יום קבורה בי"ט האחרון שהוא יעלה למגן ז'.

וכן הוא בהג"ה במיני' בשמחות סי' כ"ז. הנפטר בין ר"ה ל"כ הורה מהרי"ל לאבל לרחוץ ולטבול בעי"כ דאותו היום מבטל הז'.

ויתאבל עד סוכות כי החג מבטל השלשים. (הג"ה בס' הפרנס אבל מיום ראשון ואילך חייב בתפילין אבל בשני לא ניחם כן אמר מהרי"ל דאמרי' שם מקצת היום ככולו שאם ישב שעה אחת ביום ראשון מותר בשני להניח תפילין לאלתר).

מהר"ש היה מורה על שניים להתאבל ועל שלשים שלא להתאבל ומהרי"ל לא הנהיג להתאבל רק על הז' מתים שהן אב ואם אח ואחות. בן ובת.

ואשתו. וכן בי"ד פתב הרמב"ן דלדידן לאו מנהגא להתאבל על השניים משום דמוחלים אבלים על פבודן וכ"כ הרא"ש.

ואני המלכת בטר לקוטי ראיתי בתשובת מהרי"ל שהעיד על רבו מהר"ש שלא היה רגיל כ"כ להגות בארבע הטורים. מהר"ש היה מורה אל הנערה שהיתה משרתת בבית בנו כשנפטר אחיה שתהא עושה כל מלאכתה צורך הבית מיז תוך ז' ימי אבילות פדרך שרגילה כבר.

כשנפטר פלת מהר"ש חלץ בנו הח"ר יונה מנעליו בבית הקברות וישב לשם על הקרקע. אח"כ נעל מנעליו א בראש כל לעיר לפני חצר ב"ה שנכנס לביתו וישב שם.

ואח"כ נכנס לבית ולא עשו הכראה אף בשעה שאכל הרב אכל גם הוא וזימנו עמו ג' לברפת הזימון. הח"ר אנשיל בא מווינא ביום שנפטר בת מהר"ש והלך אליו לנחמו ביום השני.

וכשלהלך מהר"ש על הישיבה אחר השבעה נתן שלום להח"ר אנשיל. כשנפטר אשת מהרי"ל שגאספה ממנו שנה אחת קודם פטירתו הנה הרב בעלה הולך בראש והנה נושא המטה ובנו עמו.

וצנה אל הנושאים עמו שילכו בלט ולא ימהרו והעמידו המת בבית שמהרין שם על הקרקע עם המטה ובנו ובתו ישבו אצל אמם והיו מתאוננים לה. והרב הלך להראות לתקן הארון כפי רצונו והוא הנה אומר צידוק הדין בקול רם ובנו עומד משמאלו ואמר עמו וכל הציבור במתון עמהם.

והאבלים נשאו בראש כבראשונה עד הקבר והעמידו המת על הקרקע והאבלים עמדו בראש המת. ונטל הרב ספין וחתף למעלה כל בגדיו של בנו מלבד הפתנת.

ואמר אליו שהוא בעצמו יקרע כל אחד בידי עד כנגד לבו ועשה הקריעה בצד ימין של בית הצנאר. הנה מוחה בבניו שאל יסתכלו אל תוף הארון בשעה שפתחו אותו להשכיב את המת פתיקנו וכשהורידו המת תוף הקבר והתחילו להשליך עליו העפר הלה הרב ובנו עמו לבית של \$ פעם אחת ראה מהרי"ל קריעה של אחד ואמר שלא פדין עשה שלא הרחיק הקריעה ג' אצבעות מן התפירה: \$ הקברות והנה עדיין כנגד ב' שעות קודם.

הצהרים והנה הרב מתפלל שם י"ח ברכות טרם פאו הציבור מהקבר ובכאו נטלו ידיהם התחיל בנו ואמר קדיש דרבנו ולא אמר אביו הרב עמו ולא ישב הרב עם שאר הציבור והלכו ועקרו עשבים והשליכו אחוריהם והרב הלך במנעליו ובנו הלך יחד וכשהלך לביתו מחצר בה"כ הלנוהו כל הציבור וצנה הרב להתפלל שם כל התפלה כדרך בבה"כ.

בליל שבת. כשהגיע לומר ברכו הלה השמש אל ב"ה לקרא אל הרב.

ולא הלה עוד שום אדם נגדו ולא בירך הרב הנערים ולא את קרוביו באותו השבת. ויצא מב"ה דומם והלה לזרפו ולא נתן שבת טוב לשום אדם כאשר הנה נוהג לעמוד כל שבת לפני בה"כ מעט ונתן שלום לנכרים ושבת טוב לכולא ציבורא.

בשבת שחרית הנה נושא עמו ספר חיבור טורים לבה"כ כאשר הנה רגיל בכל שבתות מסתמא הנה עוסק בהלכות שמחות דהא אבל אסור אף בהעברת הסדר כל שבעה. במוצאי שבת הלה הרב ובנו ועמדו בפתח בה"כ עד סיימו ברכו והלכו לביתם.

דין קדיש יתום מי הקודם בו מבואר לעיל בהלכות תפלה. ביום חנופת המזבח קברו זקן אחד שהנה מקרי דרדקי רוב ימיו והנה שמו (נתן גראוקע"ר ז"ל) והנה מהרי"ל מלנוהו לכבודו עד בית הקברות מה שלא הנה רגיל לעשות רק לחשובים.

וישב הרב פנוי ולא עסק כלום בתיקון הארון וטיהרו המת ולא אמרו צידוק הדין משום חנוכה לאחר הקבורה נטלו ידיהם. והבנתי בהרב שג"כ שפשוף באצבעותיו את עיניו קודם ניגוב וכן השיב בתשו' שפן קיבל מרבו על שם בלע הפנת וגו'.

ולא אמרו קדיש דרבנו והלכו לישוב ג"פ והרב ישב ג"כ כשאר העם והלכו ועקרו עשבים והרב לא חש לעקור רק בימינו לבד והשליך אחוריו ושאלו אם תחזור בת המת לעיר בנעילת סנדל כי ה"ה מטונף ממי גשמים ולא רצה להתיר רק תלה יחד ובבואו לחצר

ב"ה ונטלו שנית הנה הרב מקנח גם עיניו באצבעותיו ככראשונה וישב גם שם עם הצבור ג"פ: ההספד הזה הניח מהר"י סג"ל לכתוב על מצבת אשתו שהיה שמה (גימכ"ן): י נרדה מים עיני עוללה.

ע ל עטרת פ"ז מני נפלה. ק מו מו בנות ויאשרו לה.

ב שפרים גם מהוללה. ה חזיקני שמה.

ל יציאת נשמה. ו גויעת תמה.

י שרה ונעימה. אשתי החסידה מרת (גימכ"ן) בת מה"ר אברהם ז"ל מתה עלי ליל ה' ו' מרחשון קפ"ו לאלה הששי תנצב"ה: (דין אבילות חנוכה ופורים ט' באב מבוארים לעיל כל אחד במקומו): לקוטים כתיב ועליהו לא יבול נדרשו רבותינו אף שיחת חולין של ח"ח צריכין תלמוד.

על דרשה הזאת דנתי. ובאהבת אמ"ץ מהר"י סג"ל נחלצתי.

וכמה דברים ממנו קבצתי. גם בדבר קל לא קצתי.

בידי לזכר לי רשמתים וקבצתי. כי בלבי להם חפצתי.

מהר"י סג"ל פשהה מדבר על אשתו עם אחרים הנה אומר (בל"א מיין הויז פרויא) כדאי' פ' כל כתבי אר"י מימי לא קראתי לאשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי פרש"י שהי' עיקרו של בית ולשורי שדי פרש"י שעיקר התבואה מפת שור וכשהנה קורא אותה אומר בל"א הערט איר ניט) פדרה העולם שהזיגין אין מזפירין שמותיקו פשקוראין זה את זו או זו את זה וכשהנה מדבר לעצמה הנה מפבדה בדבריו פאילו מדבר אל רבים מפני שאלמנה נשאה.

אמר מותר לישראל לרפוב על פרדה ואין בה איסור פלאים וכן מסיק בגמ' וכן אמר מהר"ש דהא שלמה המלך רכב עליה. אמר דבן סירא הוא הנולד מזרע ירמיהו דבת ירמיהו היתה רוחצת אחר אביה באמבטי חמין וקלטה זרע אביה ונתעברה וילדה והכל מעידין עליה מרוב חסידותה שלא זינתה אף הספימו הכל שבאמבטי שרחה קלטה והואיל דנולד מקליטת זרע בלי תשמיש קראו לו בן זרע וכשגדל ונתנידע לו הנה בוש משמו והפכו שמו לקרא בן סירא בגימ' ירמיהו.

צלצלים אמר שהוא פלי זמר שמשחקים בו הליצנים שתולין פעמונים בעצים ומפה זה לזה באצבעות לקשקש הפעמונים וקורין לו (פריצ"ן). אמר הנזדר שאם יעשה הדבר הנה בשרו חזיר ויינו נסו גם אם עובר ועושה מ"מ בשר ויינו פשרים.

וכן איתא במס' נדרים. אמר דלקו נקראו סנהדרין מפני ששונאין הדרת פנים בדין נוטריון שלו פו.

אמר שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקרא ב"ד חצוף דמתי שהו שלשה ומסייבין אחד ואם אחר פו פוגע בכל אחד וא"ל למה חייבתני מצוי להשיב שני חבירי חייבוהו והוצרכתי לנטות אחר הרוב משא"כ בשנים דאוקי חד בהדיה חד ובהספמה אחת חייבוהו.

אמר שקיר יום היינו כ"ד שעות חייב לעשות במלאכתו. אמר נדר שלא לשתות מי פרת אסור בכל מימות שבעולם שכולם נמשכים מנהר פרת.

אמר הנודר שלא לקבל פקדונות אסור להלוות ישראל על משכון דהוא נחשב פקדון בידו מדקאמר פ' שבועות הדיינין המלנה חבירו על המשכון כו' ומסיק שמה יוציא זה הפקדון.

אמר הנודר שלא לשחק בקוביא אסור להטיל גורלות גזירה משום קוביא. וכן הוא בא"ח בהלכות שבת.

אמר המוציא שטר על חבירו אין הלנה יכול לכוף את המלנה להעתיק לו את השטר דמצי לטעון לא ניחא לי שתפקפק בשטרי. וראיה מפרק גט פשוט דקאמר לא ניחא לי דתהוי זכותאי גבי זכותה דדמית עלי פאריא ארבא וכו' איתא בס' אגודה וסיים בו אכל קורא לו השטר פעמים ושלש.

אמר שלא כדין הוא ששוררים במשתאות אודה כי עניתני וכה"ג כמה פיוטים לשמחת מריעות. כי אז התורה חוגרת שק ומתאוננת לפני הקב"ה לומר בני עשאוני כמין זמר אה בבתי פנסיות לרגלים ולמועדים מצוה לשיר ולנגן שירות ותושבחות לכבוד המלך גדול ונורא יתברך.

מעשה שאחד הפקיד כיסו בע"ש אצל בעל הבית וביום א' השאיל להחזירו ולא מצאו כי נגנב. ובאו לדון קודם מהרי"ל אמר המפקיד חמשים זהובים מזומנים הנה בכיסו וגם צמיד של זהב ובמקום ההוא בביתה אמרתי שתניחנו שם.

השיב הנפקד פניס דברך ונגנב ואני איני בע"ה להתחייב בגניבה ואבידה ע"פ חכמים גם אם שומר חנם אנכי דידיע לכל שפבר עקרתי דירתי מכאן וקבעתי במקום אחר ואינני כאן רק לגבות חובותי.

א"ל המפקיד אי אתה מודה אם יאונה לידך שום מציאה אתה זוכה פאחד מבני עיר. וחיוב מהרי"ל את הנפקד לשלם הכל.

אמר העושה כף מן הפת יאכל בכל פעם הפת עם הלפתן דחוששין שמה לסוף יניח הפך והני עובר משום ממאס באונקלין דאסרו חכמים. ראיתי בוירמייש"א ששמש העיר זרע ירק בגן הקהל והגפנים הקיפו את הירק מד' רוחותיו והצריף מהרי"ל לנעוץ ד' קונדסי' לד' פאות הירק ולמתוח חוט או משיחה בראשן מזה לזה להעשות כל צד כצורת הפתח.

כדי להפסיק מפלאי הפך וכן בהדיא פ"ק דעירובין. חצר הנה כולה לכרם והקיפוי הוא בצורת הפתח מג' צדדים והנה שם למטה מן צורת הפתח עץ א' מחובר לרוחב הפתח שהיו גפנים קשורין בו ושאלו מאחר דאותו העץ קשור מן הצד ולמטה מעשרה אם מבטל צורת הפתח דלמעלה ממנו והשיב מהרי"ל דקיימא לן דצורת הפתח מועיל גם בפרוץ מרובה בד' רוחות.

והפסקת העץ נראה דאין מבטל דהא אשכחן דהר"ר שלמה אדרת קורת מבוי שהיתה עבה ביותר שגבוהה מקצתה למעלה מעשרים ומקצתה למטה ומדמה לה לקורה מכוסה

במתחצלת דקורה אין פאן ומחיצה אין פאן וְהָרָא"ש דוּחָה דְשָׂאנִי הָכָא כ"ש דְהוּה סְתִימָה טְפִי הָכִי נְמִי בְּנִדּוֹן דִּידָן דְעַל יְדֵי הָעֵץ הַמְּפָסִיק וְקָשׁוּר שָׁם סוּתָם טְפִי.

אמר הא דאמר פרחם אב על פנים ולא נזכר האם היינו דכתיב ידי נשים רחמניות בשלו לדיהו אלמא דרחמנות שלהו אינה עיקר. אמר הא דאין שמייטה נוהגת בשטרות שלנו להשמיט ההלנואה.

היינו משום דכתיב' בהו הו בדיני ישראל הו בדיני האומות. ועוד דכתיב בהו ד' אמות בתצירי והוי הקרקע כמשפון ואיכא מ"ד דאין שמייטה משמט חוב שעל המשפון.

נשאל ממנהרי"ל הנודר מן היין אי מותר בתירוש טרם ניתן לגת ואמר גם אם אין ראוי לגבי מנבח מ"מ לענין נדר שמו יין כ"ש אם הכניסו לגת. אמר מנהג אנשטרייך דכל יום שא"א בו תחנינה אין רגילין לאכול בו מיני קטניות דדמיא לאבילות המגלגל בעולם פאלו שיהו מגולגלין וכן המנהג בתפוצת ריינו"ס.

גוי אמר ליהודי ידוע לי שהיין שנתתי לה מן המיטב הוא פי נתגדל בגפנים שלא טענו קודם לכן משעת נטיעתו. ואמרהרי"ל דאין בו איסור ערלה גם אין בו משום פדיון נטע רבעי דאמרי' הגוי לאשבוחי מקחו קמכנין ועוד לאו פל כמיניה לאסור את ישראל.

אמר הא דמנהג פשוט דשואל פלי חבירו מביתו בלי ידיעתו ולא חיישינן משום איסור גזילה היינו דכל אחד דן את חבירו דניחא ליה לההנות בממוניה. אמר הא דנשאל יעקב אשה אל אחותה היינו דלא היו אחריות רק מן האב ובני נח מתייחסים אחר האם.

מנהרי"ל הנה אומר לפרנסי הקהל מתי שיש להם להתנועע בפני העצה אז טרם ילכו יקראו פ' וישלח יעקב עד במאה קשיטה וכן הוא בספר נחמני שהעיד על רבינו הקדוש מתי שהלך לפני הקיסר הנה קורא הפרשה הנזכר מקודם ויהי פעם אחת שכח ולא קרא וכשבא לחזור זכר אחריתו והנה מבקש את פני הקיסר להניח את עבדיו ללוותו לביתו ס"ד לא הועיל הלויה וקפצו עליו לסטים ונטלו מה שבדו והי' תולה במה שלא קרא הפרשה הנזכר.

אמר התופר בגדיו דצמר אל יתפור בחוטי קנבוס לכן רק בחוטין צבועים שלא יחשדוהו הרואים משום פלאים דסבורים חוטי פשתן הם. אמר מימי תמהתי על המתני' מערבין בדמאי אמאי היא נשנית כמה פעמים בתלמוד יותר משום משנה: אמר מהר"י סג"ל בשנת ה' ושנת י"ו למחזור הקטן שלנו חל פסח של הגזים סמוך לל"ג בעומר או לשבועות פי אותן השנים מתאחר פסחם ולא חל בניסן כשאר השנים והסימן והי"ו פלא היו.

ובשנים שהם נזקרין אנשי מעשה התסידים הפרושים וחרדים על מצנת הש"י ביותר. שכל אותה השנה אין אוכלין את הקמח העשוי משיבולת שועל (שקורין האברין מעל) משום איסור חדש שבו משום דבכל שאר השנים עובדי האדמה זורעים את השעורין ושיבולת שועל אחר פורים ונשרשת אותה תבואה קודם הפסח וחל עליהו זמן הבאת העומר ולדידן הזמן שהוא פוטר מאיסור חדש.

אָבֵל שְׁתֵּי הַשָּׁנִים הַנִּזְכָּרִים לְמַאֲחָרֵין לְזֶרְעוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח וּכְבָר עֶבֶר זְמַן הָעוֹמֵר וְנִשְׁאַרְהוּ
בְּאִיסוּר חֲדָשׁ וְאַף ע"ג דְּיֵשׁ פּוֹסְקִים שֶׁאֵין לְזִנְיָהּ בְּזֶה הוֹאִיל דְּבִלְאֵי הָאִיסוּר חֲדָשׁ בַּח"ל
דְּרַבְנָן מ"מ אֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה מַחְמִירִין עַל עֲצָמוֹן.

וְאָמַר לָנוּ דְגַם הוּא נִזְהָר בְּכָהּ וּכְשֶׁחֵל הַשָּׁנִים הַנִּזְכָּרִים אֲזִי הוּא נִזְהָר עַל כָּל הַקָּמַח שֶׁדַּעַתוֹ
לְאָכֹל בְּחוּרְהוּ הֵיךְ קוֹנֶה טָרֵם נְכַסִּין יְמֵי אֶלּוּל דְּנִדְאֵי אֲזִי אֵין שׁוּם קָמַח הֵיךְ מְצוּיָה אֶלְאֵ
מִן הַיֶּשֶׁן דְּתַבּוּאָה חֲדָשָׁה שֶׁבְּמִדְיַנָּת רֵינּוּ"ס עֲדִינּוּן לֹא נִתְמַרֵחַ בְּפָרִי.

אֲמַנָם פְּשִׁיעֵבְכוֹר הַפֶּסַח אַח"כּ מוֹתֵר הַפֶּל. וְאֲנִי הַמְּלַקֵּט בְּתֵר לְקוּטֵי שׁוֹב רְאִיתִי כָּל הַדִּין
זֶה בְּתִשׁוּבָה בְּמִרְדְּכֵי הַגְּדוֹל בְּמַסְכַּת קִידוּשֵׁין.

מִיֵּחַל וְשׁוֹמֵה מִיד פִּירֵשׁ"י מְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי עַל דְּבָר שֶׁבְּבִיתוֹ. אָמַר מְהֵרִי"ל הַתּוֹ פִּירְשׁוּ
פִּי אַחַר מִיֵּחַל כְּמוֹ סְבֵאָה מֵהוּל בְּמִים וַח' וְה' מִתְחַלְפוֹת.

וְאָמַר דְּסִמְךָ הוּא לְכַנֵּי רֵינּוּ"ס וּלְכַמָּה מְדִינוֹת שֶׁמְדַבְּרִים הַבְּרַת הַח' כְּמוֹ הַה' וְעוֹד רְאֵי
לְהֵם מִפִּי בְּמָה אֲשֶׁה שְׁנֵי תַלְמִידִים הַמְּחַדְדִין בְּהַלְכָה מְצַלִּיחִין דְּכַתִּיב וְהַדְרָךְ צָלַח אֵל
תַּקְרָא וְהַדְרָךְ אֶלְא וְהַדְרָךְ לְשׁוֹן חֲדוּד אֶלְמָא מִן הַה' דוֹרְשֵׁין הַח'.

ג' אֵינָם רוֹאִין פְּנֵי גִיְהֵם דְּקַדוּקֵי עֲנִיּוֹת. וְחוּלֵי מַעֲיָם.

וְהַרְשׁוּת. פִּירֵשׁ"י וְהַרְשׁוּת ר"ל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נוֹשִׁים כְּלוֹמֵר מְלֻנֵי מַעוֹת הַדּוֹחֲקִים אוֹתוֹ
לְפָרוֹעַ וְהוּא אֵין לוֹ.

וּמְהֵרִי"ס סָג"ל פִּי לָנוּ דְּקַדוּקֵי עֲנִיּוֹת ר"ל דֵּל שֶׁבְּדִלִים שֶׁאֶפְּלוּ שָׁנָה פְּרוּטָה אֵין לוֹ אָבֵל
הַרְשׁוּת שֶׁיֵּיךְ גַּם בְּעִשְׂרֵי שְׁחֵיב מְמוֹן הַרְבֵּה וְאֵין לוֹ מְזוּמָנִים רַק חֲפָצִים וְקַרְקָעוֹת
וּמְצַטְעֵר לְמוֹכְרָם לְפָרוֹעַ מִהֵן דּוֹחֲקִין.

זֶה הַחֲזִילוֹק יֵשׁ בֵּין דְּקַדוּקֵי עֲנִיּוֹת וּבֵין הַרְשׁוּת. וּפִי' לָנוּ חוּלֵי הַמַּעֲיָיִם הוּא חוּלֵי הַשְּׁיִלְשׁוּל
דְּאֵין לֵה חוּלֵי גְדוֹל כְּמוֹתוֹ דְּאָמַר מֵר רַבְּנָן שֶׁל צְדִיקִים מִתִּין מְחוּלֵי הַמַּעֲיָיִם שֶׁנִּתְיַסְרוּ
בְּיִסוּרֵין וְעוֹנוֹתֵיהֶן מִתְמַרְקִין.

בְּמַס' סְנֵהֲרִין פ' דִּינֵי מְמוֹנוֹת מְשָׁלִי כּוֹבְסִין וּמְשָׁלִי שׁוֹעֲלִים. פִּירֵשׁ"י מֵאֲזִנֵי צָדֵק.

וְאָבוֹת אָכְלוּ בְּנוֹסֵר וְשְׁנֵי בָנִים תַּקְהִינָהּ. פִּי' לָנוּ מְהֵרִי"ס סָג"ל דַּע"י מְשָׁל פִּירוּשָׁם.

מֵאֲזִנֵי צָדֵק נִמְשָׁל לְזָאב וְשׁוֹעֵל עָבְרוּ אֶצֶל בָּאֵר הַמַּיִם וְהָיוּ תְלוּיִין עָלָיו ב' דְּלֵיִם כְּשֶׁעָלָה
הָאֶחָד יָרַד שֶׁכָּנְגְדוּ. נְכַסֵּשׁ הַשׁוֹעֵל אֶל תּוֹךְ הָאֶחָד וְיָרַד עִמּוֹ לְמַטָּה בְּבָאֵר.

קָרָא אֶל הַזָּאב שֶׁיִּכְנַס לְדֵלֵי הָא' לִיָּרַד אֵלָיו וְלֵאכֹל עִמּוֹ מְעַדְנִים שֶׁמְצָא שָׁם. נְכַסֵּשׁ הַזָּאב
תּוֹךְ הַדֵּלֵי וְיָרַד וְעָלָה הַשׁוֹעֵל בְּדֵלֵי שֶׁכָּנְגְדוּ וְהֵלֵךְ לְזַרְכוֹ וְהֵנִיחַ הַזָּאב בְּבָאֵר.

אָבוֹת אָכְלוּ בְּנוֹסֵר כּו' נִמְשָׁל ג"כ עַל שֶׁשָּׁלַח הַשׁוֹעֵל אֶת הַזָּאב לִילְכָה אֶל בֵּית יְהוּדִים בַּע"ש
וּבַע"ט וְיִמְצָא לְאָכֹל מְעַדְנִים מְתוֹקָנִים. וּכְשֶׁבָא שָׁם לְאָכֹל מְצָאוּהוּ וְהַפּוּהוּ וּפְצָעוּהוּ
וּבָא אֶל הַשׁוֹעֵל וַא"ל הַמְּאֹרָע הִרַע שֶׁמְצָאוּ א"ל מְשׁוּם דְּאֶבִיָּה הֵיךְ רָגִיל בְּכָהּ אַרְבּוֹ וְצָדוּ
עָלֶיהָ וּמְצָאוּהָ הִרַע הַהוּא וְהֵינּוּ אָבוֹת אָכְלוּ בְּנוֹסֵר וְשְׁנֵי בָנִים תַּקְהִינָה הֵכִי מְבוֹנָרִים
בְּסִנְהֵדְרֵין חֲמָרָא שְׁהוּא לְשׁוֹן יֵין קָרָא מְהֵרִי"ל חֲמָרָא הַמ"ם בְּשַׁב"א כְּגוֹן כְּסָא דְּחֲמָרָא.

ויקשה הוא לשון תמור קרא תמרא המ"ם בקמ"ץ. אורז ודוסן אמקרי"ל אורז הוא (שקורין הירו"ן ודוסן שקורין ריי"ז) ולא פיש אומר הברת אורז הוא משמע (ריי"ז) וכן בפ' כיצד מברכין פירש"י אורז פניץ דוסן מיליו.

ובא"ח פתב אורז (ריי"ז) מ"מ קנימא לן פראבנ"ה דפי' אורז (הירו"ן) ונפקא מינה לענין ברכה לברך על דוסן לפי' שהוא (ריי"ז) שהפל. ועל אורז שהוא (הירו"ן) בורא מיני מזונות וכן הוא במיני' אורז מין דגן ודוסן מין קטנית.

וכן א"ר יוחנן בן נורי אורז מין דגן וסגיבים על חימוצן פרת. וכן נמי באגודה מס' ברכות. אמר לפי המסקנא דגמ'פ' חלון דכשעושה מצנה העמידו דבריהם על דין תורה נראה הדין אדם שנתן מעות על זין בע"ש ליתול היינו בשבת אסור המוכר לתזור בו מאחר דנה רוצה לעשות מצנת קידוש והבדלה באותו היין.

גם שם העמידו דבריהם אדין תורה ואמר לנו שראה נוהג באושטרייך במוכרי זין והתחילו הבריות להביא מן היין לשתיית. וב לא מצוי המוכר לתזור ולהתחזיק אותו היין שבאותו חבית לעצמו.

ואמר ששמע מרבנותיו שאין אותו הדין מצא בשום פוסק. אף סברא הוא לדמותו למיצר שהתחזיקו בו רבים אסור לקלקל ה"נ ל"ש.

אמר הבועל פדה פסול לעדות מדאורייתא. וכן ראיתי מהר"י סג"ל מונע מן החשוד לחתום גיטין פאשר הנה רגיל בו טרם שנהשד.

משחק בקוביא פסול לעדות אמר דהיינו פשמשחק בערבון או בהקפה. אבל בשכל אחד משים המעות לפני המשחק על השלחן לא הוי אסמכתא דהא השלחן קניא לי' אמנם מה שפמירין בני אדם אהדדי (שקו' וועטין) לא הוי אסמכתא דכל אחד אמר בנדאי שירויח כמו ההיא דהל"ל ס"פ חלון.

סוף פרק משתתפין איתמר ר' מכבד עשירים הנה. אמר ששמע ממהר"מ סג"ל דר"ל מתוך שרבי עצמו הנה עשיר מןפלג לכה הרגיל את עצמו לכבד העשירים כדי להתלמד העם שהם ג"כ יכבדוהו בשביל עושרו ולא בשביל תורתו שלא רצה לשמש בכתרה של תורה ליתול עטרה להתגדל בה וכן מצינו בר' עקיבא.

וראיה מדלא חשיב הכא ר' ישמעאל בר יוסי שג"כ הנה מכבד עשירים. במסכת יומא פ' בראשונה איתא בן שנה שאול במלכו אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ואימא כבן שנה המלונקלף בטיט ובצואה נהדר מסיק שם שבקש ממנו מחילה.

אמקרי"ל לשמפאן פסק באגודה מי שאומר לחבירו אתה משקר כממזר צריף ליתן עליי הדין. גם לא אמר ממזר אתה דומיא דאמר כבן שנה המלונקלף כו'.

ופוסקים אחרים דנין מפאן המגדף שוכני עפר אשר כבר נגנזו צריף ליתן הדין לקרוביו. וראיה דשאול החליף עולמו כבר כמה שנים קודם שחרפו רב נחמן מ"מ בקש מחילה.

בסדר לה לה פתיב ואנשי סדום רעים וחסטאים וגו'. פירש"י מפאן שם רשעים ירקב.

הק' הח"ר שלום פ"ץ מה בא רש"י לפרש מפאן והלא מקרא מלא הוא שם רשעים ירקב. ותיירץ מהרי"ל דקרא מתנבא שם רשעים ירקב.

אבל מניין פשמןפירין הרשעים דמזפירין לגנאי לכה פירש"י מפאן הואיל והזכיר אנשי סדום סיים עליהן גנותן רעים וחסאים וגו'. סמ"ק במצנה להיות צנוע קאמר ולתפלה צריף מקום נקי כמו לק"ש אמר שרנבא דעלמא טועים דסבורין דר"ל סדר נקי וליתא אד ר"ל מקום הצואה פי הטבעת צריף להיות מקונח ונקי בטרה.

וכן איתא מס' יומא צואה במקומה אסור לקרא ק"ש ושם פרש"י בנקב פי הטבעת. וגם איתא שם בגמ' צואה במקומה יושב נראית עומד אינה נראית אסור לקרות ק"ש פנגד' ונהו פוננת הסמ"ק שדימה תפלה לק"ש.

איתמר הממהר לחזור לתפלתו אחר שפסע אחריו הג' פסיעות דומה לכלב ששבו על קיאו: אמר מהרי"ל דנפלה מחלוקת בין ההמון ליישוב המשל הזה. ונר' אליו ליישב מהא דאיתא בכמה דוכתי' מי ששבו מחטאו יהא נדמה עליו פאילו לא חטא מעולם ויהא בטוח במחילה גמורה ולא יחשוב אולי לא נתפפרו עונותיו ויגמור בדעתו שלא לחזור לחטוא לעולם.

והשתא פשאדם סיים תפלתו ופסע אחריו ישאר עומד שם וידמה אל לבו שתפלתו נתקבל ונתפפר ונפטר מפל וכל. ואם חוזר מיז נר' פאילו ממהר לבקש ולהתפלל על שיחזור לחטוא עוד משל לכלב דכבר קץ ומאס במאכל שבמעיו עד שהקיא.

ושוב חוזר עליהם ומתוקים לו כדבש אוכלם. אמר שישמע מפי מהר"ש שהרגיש בכף וגם הוא הרגיש דהאמת כף דכל עבירה שאדם הורגל לעשות רוב ימיו דהן ל"ו שנה. פינן דדש בה שוב לא מניחה ומלפפתו כל ימיו. אמר הא דאמר המניח בגדיו מראשותיו קשה לשכחה.

ר"ל כל אחד מבגדיו הן סרבל קטא וכתונת ולא כמו שסבורין דוקא כתונת. ואמר שהוא בעצמו נזקק בכף פשהולד בדרד ואין לו כר או פסת לשים תחת ראשו טרם שלוקח אחד מבגדיו הנה נוטל אופף הסוס מתחת ראשו.

אמר שפסקו רבותינו בבבא מציעא המערה לחבירו יין מחבית לחבית רשאי לשתות כל חפצו ואין רשות לחבירו למחות גם אם הוא שכיר משום דפועל הוא ותורא מדישו קאכיל. אמר לנו מהרי"ל כל הרפואות והלקחים שבכל התלמוד אסור לנסות אותם משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרם.

וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלו על דברי חכמים מלבד הא דאי' במס' שבת ס"פ במה אשה מי שנתחב לו עצם בגרונו מביא מאותו המין ר"ל מאותו מין עצם ונייח לו על קדקדו ויאמר הכי (חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד) והלחש הזה בדוק ומגנוסה הוא לכן אותו לבד התירו ולא שום א' יותר.

מסקת יבמות פ' רבן גמליאל איתמר מנגיד רב למאן דמתפקר שליחותא דרבנן. פירש"י מתפקר לשון חוצפא שמעיו פניו להתרים עם שליח ב"ד.

אמר לנו אמ"ן מהר"י סג"ל ששמע מפי רבו מובהק מהר"ש שהוא ראה פעם אח' בבית מהר"מ סג"ל שנכבד א' מבחורי הישיבה זרק בתרונו קערה לראש השמש שהיה משרת לבחורי' וכשנשמע הדבר באזני מהר"מ סג"ל אמר להתרים אותו עכ"פ על שהתרים בשמש שהוא הוא שליחותא דרבנן.

וכל התבונה טרחו טורח גדול עד מאד טרם חמת המלה שפכה. והצריך את הבחור שהוא להרבות פניוסים שימחול לו המשרת.

ואני המלקט בטר לקוטי ראיתי מעשה שהיה רץ בנו של שמש העיר בל"ג בעומר עם הבחורים לשמחן עמהן ונפל ריב בינו ובין הח"ר לעמלין ובין מה"ר משה גזימקרק פ"ץ ז"ל והיה קורא חת הבחור בתרונו (בל"א זויא שעלם) ר"ל גבילה דחזיר וינודע הדבר באזני המלה מהרי"ל והתרים את בן השמש.

וא"ל איך אתה רשאי לקרא אל הבחורים שלי ד"א (שעלים) והיה יושב גץ בתרמו ובגידויו עד יום שני אחר ל"ג בעומר הטריחו אהביו של המותרם פי היה מטובי העיר שאז פשהלה הרב בבית הישיבה ויותרמתמשים בחורים עמו עמד שם השמש עם בנו והיו מבקשים מחילה.

הבן בפני עצמו והאב בשביל בנו מאת הרב ומן הבחור שהוא ומפל בני הישיבה. והיו מוחלין להם ולא נשמע שהתרים מהר"י סג"ל קודם לכן או אח"כ שום אדם יותר בעולם.

אמר אסור ליטול ריבית מישראל מומר שעדיין אחיה הוא לענגן גיטין וקידושין אמר שאינו רגיל לכבס את סדינין ששוכב עליהן בכל לילה רק מפסח לפסח מ"מ נקיים הם משאר סדיני בני אדם ששכבו בהן שבועיים נסיובי דחלכא אמר שהוא מי חלב (שקורין מאולקי"ן).

אמר שדרכו למחות לבירות שלא יניח פיהן על אנטלי"ן לשמות מהם ממים שנוזלין דרוף שם לשפשוף פיהן מפני שרובן עשויין מקום נזילתן פרצוף פנים ונר' כמנשק לע"ז כדאי' פ"ק דע"ז.

אמר שפעם אחת בקמיו מצאו מצבה אחת בקברות מגנצ"א והיה כתוב בה שפחה חרופה. והיה הפרט מיום ה מתה עד אותו היום י"א מאות שנה.

מפל זה נשמע שק"ק מגנצ"א היתה קהילה חשובה מכמה וכמה שנים. פנס אמר שהוא פמוט על דרוף שרגא.

חיצוי רעב פי' לשון חץ שם לנוי פי' לשון חיבור כמו וילוו עליה ר"ל שמחברין לו פינוי לשמו הראשון. שרץ שקורין (אורוויבי"ן) היה הולך על הספר לפני מהרי"ל ופשוט בחור אחד ידו להסירו.

וגער בו הרב שלא יגע בו יד משום מיאוס אף ינער הספר ויפול מאליו. סיגלי אמר שהוא עשוי משלש' עלין ומריח ריח טוב (שקו' וויאז"ל).

איתמר בפ"ב דעירוין לעתיד יושב אברהם אבינו בפתחו של גיהנם ומעלה משם כל הנמולים. מלבד מי שבא על העכו"ם סותם מילתו בערלה שאין מכירין אותו להעלות וישאר שם עם כל שאר פושעים שאינן עולין.

ועל זה פוקרים העבריינים אמאי עבירה זו גדולה יותר משאר ראשי עבירות שעשאו עולין. אמרי"ל שמע ממה"ר יצחק וויד"א לפתור להמון העם שהפל יודעים הטבע שאמר קשה לפרוש מן הערלה ר"ל שהאשה נהנית יותר מבעילת ערל מבעילת הנימול והשתא כשמרגיש הנימול הזקק עם הגויה שאינה משתוקקת עליו כמו אל העפוי"ם ויצרו תקפו לחבב את עצמו אליה כמו הערל מציייר בדמיונו בשעת התשמיש לתבבה אליו פאלו הוא ערל גמור לפיכך עונשו גדול עד התכלית שדימה עצמו לעפוי"ם גמור.

מה שאומר העולם שפמיהין ופטרייות (שקו' שוואמין פיפרלינג) גדילין בלילה אחד אמרי"ל לא דוקא שצומחין מעיקר בלילה אחת אף ר"ל שגיפר בהו להדיא בלילה אחד שנתרבו ונתגדלו יותר מאתמול מה שאין גיפר בשאר גידולין כ"א בכמה ימים.

הפרש בין תכשיט לנוי אמר כל דבר הנצרך לגוף האדם ואי איפשר לו זולתו על דרך קטא פתונת וסרבל הוא נקרא תכשיט. אבל נוי הוא כל דבר שאיפשר בלעדו ואין עשוי רק להתנאות בו וכן יש ליישב כל דבר שצאמר בו תכשיט ונוי.

אמר המהלך בדרך יותר נכון לו שילך בבגדים קצרים פדרך הריקים ויכרוך הפתי רגלים תחת ארכובותיו ויהיו הרצועות ארוכים תלוין סביבם פדרך הרכבים. ממה שילך דרך חשיבות בבגדים ארוכים פן ח"ו יגרה בו את הליקטים ויפגעו אותו ומתחייב בנפשו במה שיהסיתם בעצמו לבא עליו.

אמר שיעור פזית פחצי ביצת תרגולת ושיעור גרוגרת כשליש ביצה. תקופה הנופלת בלילה הנה מונה לה השעות משקיעת החמה בין בימות החמה בין בימות הגשמים והנה נזקק בה ג' שעות בין מלפניה בין מלאחריה.

שבלול אמר שהוא (שנע"ק) סממית (שפינ"א). אמר נוטרייקו"ן היינו דמחלקין אותיות התיבה לכמה תיבות על דרך יר"ט הדרך לנגדי דרשינו "יראה" ראתה "נטתה וכה"ג. אבל ר"ת ר"ל שעושים מהרבה אותיות תיבה אחת ע"ד "ישמחו" השמים ו"תגל" הארץ ר"ת שם ארבע. שפופרת של ביצה.

אמר שהוא קנה אגם, ביצה פי' ברוכ"א שגדילין בו קנים. אמר כל מקום שנא' שחר ר"ל מי דבש (שקו' מעד) אבל שחר שעורי' (שקו' ביר) הוא קרוי בלשון חכמים (פורזנ"א) וכן הוא פ' ערבי פסחים.

אמר דכל אדם יזהר בעצמו שלא ילין יחידי בחדר וכן הוא הנה רגיל ללין נער אחד בחדר משפבו. וכן לא ילכו בלילה דרך חצר הבית בלתי אור הנר משום ח"ו יפיעו בו רוחות רעות.

ולא שייך בזה שום זריזות לסמוך עליו ובכלל זה שלא ילך בשדה יחידי בלילה. שוב כשעסקנו לפניו מס' שבת פ' השואל דאיתמר אל ישן אדם יחידי בבית מפני ספנת לילית שפצויי שם.

אמר לנו כל דבר הבנוי מד' מחיצות קרוי בית ואפי' חדר יחידי ובכל מקום שנא' בית סתם ר"ל חדר. אמר חרוזות ומשקלות שעושים בלשון אשכנז על היחוד ועל הי"ג

עיקרים הלנואי שלא יעשו מפני שרוב עמי הארצות סבורים שבזה תלוי כל המצות ומתיאשין מכמה מצות עשה ולא תעשה על דרך ציצית ותפילין ות"ת וכה"ג.

וסבורים לצאת ידי חובתם באומרים אותן חרוזות בכוננה. ובאותן חרוזות אינו רמוז רק עיקר אמונת ישראל ולא אחד מתרי"ג המצות שישאל מצוין עליהן.

אמר כל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכונפדים כשנתאכסנו אצלו שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהקין תפוקים בשבילם. וראייה מאברהם אבינו שסבר המלאכים היו אורחים.

והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל. אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא.

אמר הבא להתגייר עכשיו בינינו בין האומות והישראל מתירא שיפרסם ויבא לידי סכנה מותר לדחותו. ואם מחזיק בו מלהניחו עד שיגירנו מותר לגלות למושל למען הציל עצמם וכל ישראל מן הסכנה ודוגמא זה כל מצות מותר להנצל גם אם תתבטל המצוה.

אמר דאי בגמ' דלעולם ישהה אדם אחר הסעודה טרם ילך לדרפו ולא נתנו בו חכמים שיעור השתהיה אלא כף הוא השיעור כל מין שאכל ישהה אחריו פשיעור ברכה אחרונה שלו. כגון אם אכל פת ישהה פשיעור שיוכל לברך ברכת המזון.

אכל מין דבעי ברכה מעין שלש ישהה פשיעורה אכל מין דבעי בורא נפשות ישהה פשיעורו. אמר איש אחד בא לפדא"ו והיה גוזר על היהודים שלא יחזיקו שום שפחת עכו"ם לשמשם בביתם ושלח אחר היהודים ואמר שלא כדין היהודים משתעבדין בהן בגלותינו.

והיהודים השיבו ברכת אבינו הוא ורב יעבוד צעיר. והאיש השיב תנו לי ערב שאין הפי' ואת הרב יעבוד צעיר.

והיה הכוונה שאמם היהודים תהיו עבדים לנו. והשיב הקורא רעבי"ל תשובתו בצדו דסוף הענין דאמר יצחק לעשו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים נמצא דר"ל כמה שברכו ורב עבוד צעיר.

ואמר מהר"י סג"ל ודאי יש להוכיחם כף ולדחותם. אמנם לפי האמת הפסוק ורב יעבוד צעיר סובל שני הפרושים.

ואני המלקט בתר לקוטי שוב ראיתי בספר הג"ן דלהכי לא כתב ורב יעבוד הצעיר כדי להקפכו לשני פנים ודורש כשנתמלא זו חריבה זו. עכ"ל הג"ן.

אמר דאין ערלה נוהג בפירות הגדלים באילנות (שקו' הינפר"ן פרונבר"ן ערפר"ן) ודומיהן. ושאלנו לפניו מתי פלין שני ערלה דשא אילנות.

ואמר דמנינו ג' שנים משעת הנטיעה גם אם לא טענה פרי כל אותן ג' שנים וטוען ברכיעי מותר ע"י פדיון. אשת מה"ר זלמן שט"ן ז"ל נדרה שלא לסעוד שום סעודה חוץ לביטה ואירע נשואין קרובה בעיר ותתקרט על נדרה.

ובעלה הנזכר היה מסופק אם התריש לה ביום שמעו או הניא אותה. ושלח ושאול
מהר"י סג"ל מאחר דספק בידו אם הקים או הפר אם יוכל להפר האינדנא.

והשיב שגראה לו לפי הפוסקים דלא הוי קיום ועכשיו פשיגרא תשובתו ואז יפיר לה
לא לתר. ומתרת איקלע מהר"י סג"ל בלא"ה שם וקורר והתיר לה הנדר ג"כ במעמד
שלשה.

כשבא מהר"י סג"ל בבית עכו"ם לא \$ (בילקוטי מהר"י ווייל"א פתוב אסור לישוב על
הפר בבית עכו"ם): \$ הקפיד וישב על פרים מרוקמים צמר ופשתים ואמר דלא מתפונן
להנאה ואסור דרבנן הוא.

ובלא מתפונן מותר. רק להתפונן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים.

אמר מי שנתקבל קנין לפניו לכתוב ולחתום דבר. וטרם שחתם השטר שכח הענין גם
אם מאה אנשים היו במעמד והעידו לו כף וכף אין לו להשיגים בהן ואם חתם השטר
פסול.

אמנם אם חבירו עד השני מזכירו במקצת עד רמי אנפשיה רשאי לחתום והשטר פשר.
פעם אחת מת שר גדול בנו של דוכוס והיה אוהב ישראל ואמר אהד בפני מהרי"ל צר
לי על מיתתו.

וא"ל הרב גם אם היה איש פשר ות"ח גדול אין לומר פן דנר' כאלו מתרעם על מדת
הדין רק יאמר יש הניג גדול במיתתו. מחזור הגדול התחיל פעם אחת קפ"א לפ"ק ונתהי
תקופת ניסן ליל ד' כ"ג בו.

אז צוה מהרי"ל לשמש העיר להכריז בבית הפנסת בערב קודם לכן שלמחר ביום ד'
יזהר כל אדם פשרואה הנץ החמה אז יברך בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית. וכן
בסמ"ק בהלכות ברכות משום דכל תחילת המחזור חוזר גלגל החמה אל מקום אשר
נתלה שם בבריאת עולם וראיה דהיה התקופה ליל ד' דנתלו גם המאורות בבריאת עולם
ברביעי.

ולכהי נקרא מחזור שחזור חלילה. אמר פל היכא דאיתמר מדרבנן הוא וקרא אסמכתא
בעלמא הכי פירושו נדאי תקנתא דרבנן הוא והם יצאו ויבדקו ומצאו להם סמך מקרא.

וסמכו דבריהם עליו כדי להתחזקם שיהיו סבורים דהוא מדאורייתא ויחמירו בו. ולא
אתו לזלזל ולהקל בדברי חכמים.

אמר ספרא חד נקרא ספר בשר על גבי גחלים מפני שמה שכתוב בו יש ספרא וטעם
כפשר הנצלה ע"ג גחלים ואינו מצוי בינינו פי בעו"ה בגזירות נעלם מפנו. והוא זה
שהביא בפוסקים חיבור רב ביבי.

והרבה נמצא במרדכי הגדול הקשה דבאשיר"י בעי בי"ט במסנפנת הפריסה ע"ג קרקע
וקאמר כדאמר בהלכות טריפות. ובהלכות טריפות כתב דלא בעינן הפריסה ע"ג קרקע.

אמר הא דבְּעֵי מַה"ר עוֹזֵר מַמַּה"ר אֶלְעֶזֶר פִּירְנ"א מְחַמֵּץ נוֹקְשָׂא אֵי בְּטִיל בַּס' אוֹ אוֹסֵר בְּמַשְׁהוּ. פֶּשֶׁט אִיהוּ מַהֵא דְאָמַר בְּדִבְיָבוּר חֲטִי קַרְדּוֹנִית' דְּמַדְמָה חֲמֵץ מו' שְׁעוֹת וּלְמַעְלָה שְׁהוּא מְדַרְבְּנָן לְחַמֵּץ גְּנוֹקְשָׂה וְדוּק.

מְהַר"ל הֵיךְ נוֹהֵג לְפִסְנֵק דִּין מְצַרְנוֹת בְּתִים עַל פִּי אֲשִׁיר"י וְדָלָא כַר"ת. וְכַתּוּבַת בְּנִין דְּכָרִין לֹא נִהַג כָּלֵל הַשְׁתָּא לְדִידוֹן.

אָמַר דְּרַב אֶלְפִּס וְהָרָא"ש פֶּסְקוּ דְּכָל דְּבָר אֶפְיָלוּ שְׁמִשְׁבִּית לְאַבְרָם. אִם הִטִּילוּ שְׁנֵי לְכִיס. וְהָאֶחָד הִטִּיל יוֹתֵר מִחֲבֵירוֹ מ"מ הַשְּׂכָר לְאַמְצַע עַד שְׁיִתְנוּ. דְּחֲבֵירוֹ מְצִי לְמִימַר זְרִיז אָנִי מְצִינָא לְהַרְוִיחַ בְּמַנְהָ יוֹתֵר מֵאַתָּה בְּמַאֲתִים.

מַה שְׁמַקְשִׁים הָעוֹלָם וּמַחְזִיקִים חוֹמֵר בְּסַמ"ק בְּמַצּוֹת י"ט וְז"ל כָּל מַה שְׁנִיאֵוֹתִים מְמַנּוּ בִּי"ט מְשַׁלְחִין כְּגוֹן סַנְדָּל הַמְּסוּמָר וּפ"ק דְּבִיצָה מְסִיק בְּהַדְיָא דְּסַנְדָּל אֶסוּר לְנוֹעֵלוֹ וּמִתְרַם לְטַלְטְלוֹ: אָמַר מְהַר"י סַג"ל דְּכָבֵר הוּא מְצָא בְּתוֹס' בְּמָה אֲשֶׁה יֵשׁ תִּירוּץ אֶחָד דְּסַנְדָּל מִתְרַם.

וְאוֹתוֹ תִּירוּץ אִית לֵיה לַר"י מְקוֹרְבַע"ל בְּעַל הַסַּמ"ק. וּמְהַר"י סַג"ל תִּירוּץ דַּר"ל כְּגוֹן אוֹתָן שְׁשִׁנּוּיִין הֵתֵם דְּאֶסוּר לְצֵאת בְּהֵן לַר"ה וּמִתְרַם וְאֲשִׁמוּעֵינָן אַע"ג דְּאֶסוּרִין לַר"ה מִתְקַרֵּי שְׁפִיר לְנִיאֵוֹתָן.

אָמַר אֵין לְתַמּוּהָ מְתִי שְׁדוֹרְשִׁין קָרָא וּפְשׁוּטוֹ דְּקָרָא לְהַפָּךְ. וְאַמַּאי לֹא כָּתַב כְּמַשְׁמַעוֹת הַדְּרָשָׁה דִּילְמָא גְּתַכּוֹנּוֹן קָרָא לְשׁוּם דְּרָשָׁה אַחֲרַת ג"כ דְּלִשְׁבָּעִים פְּנִים הַתּוֹרָה נְדַרְשָׁת.

וְכָלֵלָא הוּא כָּל מַה שְׁפַתּוּב עַל לְעַתִּיד לְבַד הוּא יוֹתֵר סְתוּם בְּקָרָא מְשַׁאֲר דְּבָרִים כִּי יֵשׁ לוֹ כְּמָה פְּנִים מְשַׁאֲר דְּבָרִים. שְׁיִלְהִי פִּירְקוֹן.

אָמַר דַּר"ל שְׁהִי עֵינֵיפִין בְּלִימוּדוֹ מְרַאשׁוֹ עַד סוּפוֹ כְּשֶׁהֲגִיעוּ שְׁם דְּתַרְגוּם שֶׁל עֵינֵי שְׁיִלְהִי. הִיא דְּאִיכָּא בְּתוֹס' וְאֶר"ת וְאֶר"י שְׁמַעוּ הַתּוֹס' מְפִיָּהֵם.

אָבֵל וִי"ל מְפִי הַשְּׁמוּעָה. ר' יְהוּדָה נְשִׂיאָה הוּא הֵיךְ הֵינִיק שְׁהֵי בְּנוֹ שֶׁל ר' גְּמְלִיאֵל הַנְּשִׂיא בֶּן רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא נְמָצָא ר' יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֵיךְ נִינוֹ שֶׁל ר' יְהוּדָה הַנְּשִׂיא.

כָּל רַבֵּן הוּא נְשִׂיא כְּמוֹ רַבֵּן גְּמְלִיאֵל. כָּל מַר הוּא רִישׁ גְּלוּתָא.

כְּמוֹ מַר עוֹקְבָא מַר זוּטְרָא. אָבֵל אָמַר מַר הוּא סְתָם סְפָר.

כְּשֶׁרָאָה מְהַר"י סַג"ל סְפָר מְהוֹפָף עֲלִיוֹנוֹ לְמַטָּה הִפְכוּ וְנִשְׁקוּ אָמַר קְבֵלָה מִהַחֲסִידִים הִרְאֵשׁוּנִים אִם ח"ו יִפְלוּ כְּמָה סְפָרִים עַל הַקְּרָקַע וְהַגְּבִיָּה אֶחָד אֶחָד אֶל יִנְשַׁק כָּל אֶחָד בְּהַגְּבִיָּה אֶף יִגְבִּיָּה אֶת כּוֹלָם וְאִם כ"כ יִנְשַׁקֵם מִשׁוּם דְּהוּי בִּיזוּי לְזֵה הַפְּנוּחַ בְּקָרְקַע מִלְּהַגְּבִיָּה עַד שְׁיִנְשַׁק אֶת חֲבֵירוֹ.

כְּשֶׁהִלֵּךְ הַנוֹשֵׂא סְפָר אֶצְלוֹ א"ל לִיכְנֵס אוֹ לְצֵאת לְפָנָיו בְּפִתְחָה. הֵיךְ מְקַפִּיד עַל הַמְּנִיחִין סְפָרִים עַל הַמְּדַרְגָּה שְׁעוֹלִין בְּהָה עַל הַמַּגְדָּל בַּב"ה דְּגַם הָעֲלִיוֹנָה מְחַשֵּׁב כְּהַנִּיחַ ע"ג קְרָקַע.

גַּמ' הָא דִּידִיקָה הָא דְּרַבִּיָּה. שְׁאֵלוּ לְמְהַר"י סַג"ל אַמַּאי לֹא מְשַׁנֵּי כֵּן בְּכַמְהָ דְּנוֹכְתִין.

ואמר דגם לדידי' הנה קנשה כמה פעמים. אף נראה לו דאינו משני כן אלא דוקא על תנא או אמורא דלמד משנים.

והנה מסופק לאותו תלמיד מאיזה מהן למד הדין הזה אז משני הספר הא דידיה הא דרביה. אמרין פרק בפל מערבין זימנין דניחא ליה לאיניש בחבריה יותר מרביה אמר שפן ראה (באושטריי"ך) שלא רצו להסכים עם רבותיהם לנגד חבריהם.

אמר שמעידין על ר"ת פשה רוצה ללמוד תמצית מהלכה חמור' הנה נותן לפניו תל של זהובים לשמון בהן ונתרחב לבו ולמד בכת. אזוב קצר מספקו בחוט ובכוש פ' לנו מהר"י סג"ל אם הנה האזוב קצר כ"כ שלא הנה יכול להגיע במי חטאת הנה תוחבו בראש הפוש (שקורין שפינד"ל) קשור בה בחוט.

אימא בספר אגודה דמפות פלאים של שבת אין לתת אותם על השלחן כיון דלא חזו לטלטלן. ומהר"י סג"ל הנה אוסר אף בחול משום דמתחמם כנגדו כדאמר גבי וילון בפ"ק דביצה.

ואסר גמי יריעות שעטנז התלויין לנוי בפנותל מטעם זה. וכן אמר דשק של פשתן קשור מלא צמר או גיזין אסור לישוב עליו.

אבל (באנקליד) הפרוס על האיציטבא או ספסל ואין תחתיהן מאומה רק מונחין על העץ והם של שעטנז מותר לישוב עליהן מאחר דהישיבה קשה ואינה רף לית בה הנאת חקומם. פעם אחת אינתגיד מהר"י סג"ל ע"ה בק"מ דמגנצ"א (שקורין הינפרי"ט) ומצאוהו כן שוכב בחדר לימודו.

ושכב כן יותר משלשה ימים שלא אכל ולא שתה מאומה ולא הנה מזיז שום אבר מכל גופו והיו הרופאים מנסין אותו בחתיכת מחט לכל השטח גופו ולא הרגיש עקיצת מחט רק באצבע אחד מן רגליו הרגיש ועדיין הנה רוח בנחיריו.

והיתה צעקה גדולה וצער בכל הציבור אנשים ונשים וטף וכל אשר שמעו יאחזמו רעד וגזרו להתענות כל יום ב"ה עד הימי' הנוראים ולומר סליחות ככל העניית ציבור ויהי בחדש תמוז או אב.

וכאשר חזר הרב לבוריו נשאר בביתו עד שהבריא. וכשהלך אח"כ לב"ה ומצא הציבור מתעניין ומשלימין התענית שקבלו החזיק להם טובה.

ואח"כ חי יותר משלשים שנה ולא שמעתי שהגיד לשום אדם מה הנה לו. ואני המלקט בתר לקוטי עוד היום כשאני שומע אמרין הפזמון רוצה ישראל המסיים מי יקום יעקב פי קטן הוא אני זוכר אותו המעשה שהייתי גם שם נער (במגנצ"א): ליקוטים ממהר"ר שלום מאונשטרייך אשר פללתי שמו מהר"ש רבו דמהר"י סג"ל אמר מהר"ש הכותב כל נכסיו אל בנו.

ואח"כ נשא אשה אם הנה רוצה רשאי להוסיף לאשתו על כתובתה שלא מדעת בנו. ויועיל לה שאם קדמה האשה וגבתה מה שגבתה גבתה במטלטלין.

אמר הדין ונטל שכר על דינו דינו בטל. וכן העדים שנשטלו שכר מן חתימתן או מעדותן עדותן בטילה.

שְׁהָרִי בַגְמ' תוֹלָה דִין בְּעֵדוֹת לֹמֵר כְּשֵׁם שְׁעֵדוֹת אִם נוֹטְלִין שְׁכָר עֲדוּתוֹן בְּטִילָה אִפִּי אִם הוּא אֲמַת. כֹּן דִין בְּטֵל.

אָמַר דְּפִשְׁרָה צְרִיכָה קִנְיָן. וְהִינּוּ בְּאִפִּי בִי תְרִי וּבִתְלֵתָא יֵשׁ דְּעוֹת חֲלוּקוֹת.

וְעַל פִּשְׁרָה הַנְּעֻשִׁית בֵּין שְׁנַיִם בְּתַנְאִים. וְיֵשׁ בְּתַנְאִים שְׁהֶאֱחָד יִפְרַע אֶת חֲבִירוֹ כֹּף וְכֹף וְשָׂאָר תַּנְאִים בְּקִנְס.

אֲמַהְרִ"שׁ שְׁנַרְאָה לוֹ אִם עֵבֵר הַזְּמַן וְלֹא פָּרְעוּ שְׁבִשְׁבִיל כֹּף לֹא הִפְסִיד הַקִּנְס אִם קִנְיִים שְׂאָר הַתַּנְאִים וְלֹא עֵבֵר עֲלֵיהֶן דְּמַצִּי לְמִימַר זִוְזִי אֲנִסוּהוּ מֵאֲחַר שְׁלֹא הִקְנַס בְּפִירוּשׁ עַל פִּירְעוֹן הַמְּעוֹת.

אֲמַהְרִ"שׁ לְעוֹלָם יְדוּר אָדָם בְּמָקוֹם אָבוֹתָיו כְּמַצְנַת חֲכָמִים לְיֹלִי זֶה כְּכָר הֶעֱתִקְתִּי אֲהֵלִי כַּמָּה פְּעָמִים מְעִיר נִיִּשְׁטֻט. אֲמַהְרִ"שׁ הִרְוֹצָה לִילָף מִחוּץ לְעִיר כְּשִׂיּוּצָא מִפְּתַח בֵּיתוֹ יִנְיַח יְדוֹ עַל הַמְּזוּזָה וַיֹּאמֶר בְּשִׁמְךָ טַל אֶטְלָה.

כִּי טַל בְּגִי' (כּוּז"ו) וְהוּא הַשֵּׁם שְׁפָתוֹב עַל הַמְּזוּזָה מִבְּחוּץ כְּנֶגֶד שֵׁם אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת. כִּי הוּא אוֹתִיּוֹת שְׁנִיּוֹת אֲחֵר אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם אַרְבַּע בֵּאלֶפ"א בֵּית"א בְּכָל עֵת כְּשִׂיּוּצָא הָאָדָם מִפְּתַח בֵּיתוֹ יִנְיַח יְדוֹ עַל הַמְּזוּזָה וַיֹּאמֶר ה' שׁוֹמְרֵי ה' צְלִי עַל יַד יְמִינִי.

אֲשִׁיר"י וְעוֹד אֲמַהְרִ"שׁ שִׁישׁ בְּגִמְרָא שַׁצ"ל הַשֵּׁם יִשְׁמֹר צֵאתִי וּבוֹאִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. אֲמַהְרִ"שׁ נִקְוֹט כְּלָלָא בְּיַדְךָ כֹּל גִּיָּא הוּא רְשָׁע.

עַל אִשָּׁה אֲחַת שְׁנַפְלָה מִן הַגַּג וּמֵתָה ב"מ בַּעו"ה. הוֹרָה מְהֵר"שׁ אִם יֵצֵא דָם מִמְּנָה אִזּוֹ אֵין לְטַהֵרָה דִּיִּסְתַּלַּק הַדָּם.

אִף יִקְבְּרוּ אוֹתָהּ כְּאִשְׁרָה הִיא בְּלִבּוֹשִׁיָה וְאִם רְבִיעִית הַדָּם יֵצֵא מִמְּנָה אֵין כְּהֵן יִטְמָא לָהּ. וְאֵין הַמְּלַקֵּט בְּתֵר לְקוּטִי מְצֵאתִי בְּתִשׁוּבַת מְהֵרִי"ל דְּדִין זֶה דְּנִקָּא עַל הַנְּהַרְג שְׁקוּבְרִים כֹּף כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּבִגְדָיו דְּחִיִּישִׁינּוּ לְרַבִּיעִית דָּם שִׂיּוּצָא.

אֲבָל הַנְּטַבֵּעַ ח"ו בְּבִגְדָיו פּוֹשְׁטִין בְּגְדָיו וּמְטַהְרִין אוֹתוֹ. מִיִּמּוֹנֵי בְּהִלְכוֹת חוֹל הַמוֹעֵד אֵין מְפָנִין אֶת הַמֵּת וְאֶת הַעֲצָמוֹת כּו' עַד וְאֲסוּר לַעֲשׂוֹת כֹּן לְעוֹלָם בְּשָׂאָר הַיָּמִים אִפִּי מְבֹזֵי לְמַכְבֹּד.

אָמַר מְהֵר"י סָג"ל שֶׁה"ר שְׁמַעוֹן כְּהֵן ז"ל כָּתַב אֶל מְהֵר"שׁ עַל בִּתּוֹ שְׁנַקְבְּרָה בְּשָׂדֶה בְּצַד הַנְּהָר (שְׁקוּרִין בְּלֹא"ט) בֵּין (טַעֲרוּי"ז וְקוּנִיגֵלִי"ן) אִם הוּא רִשְׁאֵי לַפְּנוֹת וּלְקוּבְרָה לְמָקוֹם אֲחֵר. וְהַשִּׁיב לוֹ מֵאֲחֵר דִּישְׁלַחוּשׁ דְּשִׂמְא תִשְׁטַפְּנָה בְּנֶהָר אוֹ ע"י חֲפִירוֹ תִּהְיֶה מְוַשְׁלַכְתָּ חוּץ לְקוּבְרָה מִן־תֵּר לַפְּנוֹתָהּ מִשָּׁם.

כְּשִׁלָּא סִיִּים הַמְּסַכְתָּא בְּפִסּוּקִים הָיָה מְהֵר"שׁ אוֹמֵר אָמַר ר' אֶלְעָזָר א"ר חֲנִינָא תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים כּו' כְּדִי לֹמֵר קְדִישׁ עַל הַפִּסּוּקִים. אָמַר מְהֵר"שׁ לְכֹף נִקְרָא צְפֻרְדַּע מְפָנִי שִׂיּוּדַע מְתִי שֶׁהוּא בְּקָר שְׁכָל הַלִּילָה הוּא צוּעַק וּמְקוּר"ק וּבְבִקְרָ שׁוֹתֵק.

וְכָתוּב חֲדָא וְקוּרִין תְּרִי צַפ"ר ד"ע. אֲמַהְרִ"שׁ דְּלְכֹף הַשְּׁלִיף אֲהָרֵן אֶת הַמְּטָה לְפָנֵי פִרְעָה וְלֹא מִשָּׁה כִּי אֵין דְּרָף שִׂיעֻשָּׁה עִנְיָן נִס אֲחֵר עַל יְדֵי אָדָם אֲחָד פְּעָמִים.

וּרְאֵיהָ מְאֹלִישָׁע וְשָׁלַח גְּחֹזֵי לְשׁוֹנְמִית וְאִזּוּ פִשְׁעָשָׁה בְּמִטָּה שְׁלִיחוֹתָא פַּעַם אַח"כּ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַחְיֹת עִמּוֹ אֶת הַיָּלֶד. אַמְהָרָ"שׁ שְׁקַבְלָה בְּיָדוֹ אוֹתָהּ אֲנָמָה (שְׁקוֹרִין ווִינְדִי"ן) הֵם הַמְצָרִים וְהֵינּוּ שְׁנַאֲמַר מִמְלָכָה שְׁפָלָה כִּי אֵין לָהֶם לֹא שָׂר וְלֹא פְרִיץ רַק כְּוָלָם כְּפְרִיזִים.

אַמְהָרָ"שׁ לְנִסּוֹת אֵיזָהוּ חֲנֻמִּין יִשְׁפֹּד מְעַט מִמֶּנּוּ עַל הַקְרָקַע וְאִזּוּ הוּא מְרַתִּיחַ (שְׁקוֹ וואל"ן) וְכֵן הוּא בַּהֲג"ה בְּמִי"ן. אַמְהָרָ"שׁ דְּבִנְיָמִיו הָיָה בְּעַל הַבַּיִת אֶחָד בְּבַיִת הַיְשִׁיבָה וְשָׁמוֹ (מוֹשִׁי"ל) וְהָיָה נוֹהֵג בְּבַיִת מְאֹד בְּחֻסְדוֹת.

מְתֵי שְׁהָיָה אוֹכֵל מֵאֲכָלֵי בְּשָׂר הָיָה אֵלָיו בַּיִת מְיֻחָד וְכֵן לְמֵאֲכָלֵי חֵלֶב בַּיִת מְיֻחָד וּמְתֵי שְׁאֶחָד מְבִיא לוֹ מֵיָם הָיָה מְצָרִיכּוֹ לְלַבֹּשׁ חֲלָק לְבָן לְהִיּוֹת עָלָיו בְּשַׁעַת הַבָּאָת הַמַּיִם. וְעוֹד כַּמָּה עֲנִינִים כְּאֵלוֹ הָיָה עוֹשֶׂה סִיג וְגָדַר לְהַרְחֵקֵת אִיסוֹר.

וְגַם הָיָה מְגַדֵּל בְּבֵיתוֹ שְׁנַיִם אַחִים יְתוּמִים מֵה"ר עֲבֵרְלִי"ן מְעִיר קֶרַעַמ"ז וְאֶחָיו מֵה"ר זֶלְמָן. וְלֹא רָאָה וְלֹא זוֹכֵר יוֹתֵר אֶחָד וְזֶה הָיָה מִן הַחֻסְדִּים הָרֵאשׁוֹנִים מִן (נִישְׁט"ט):